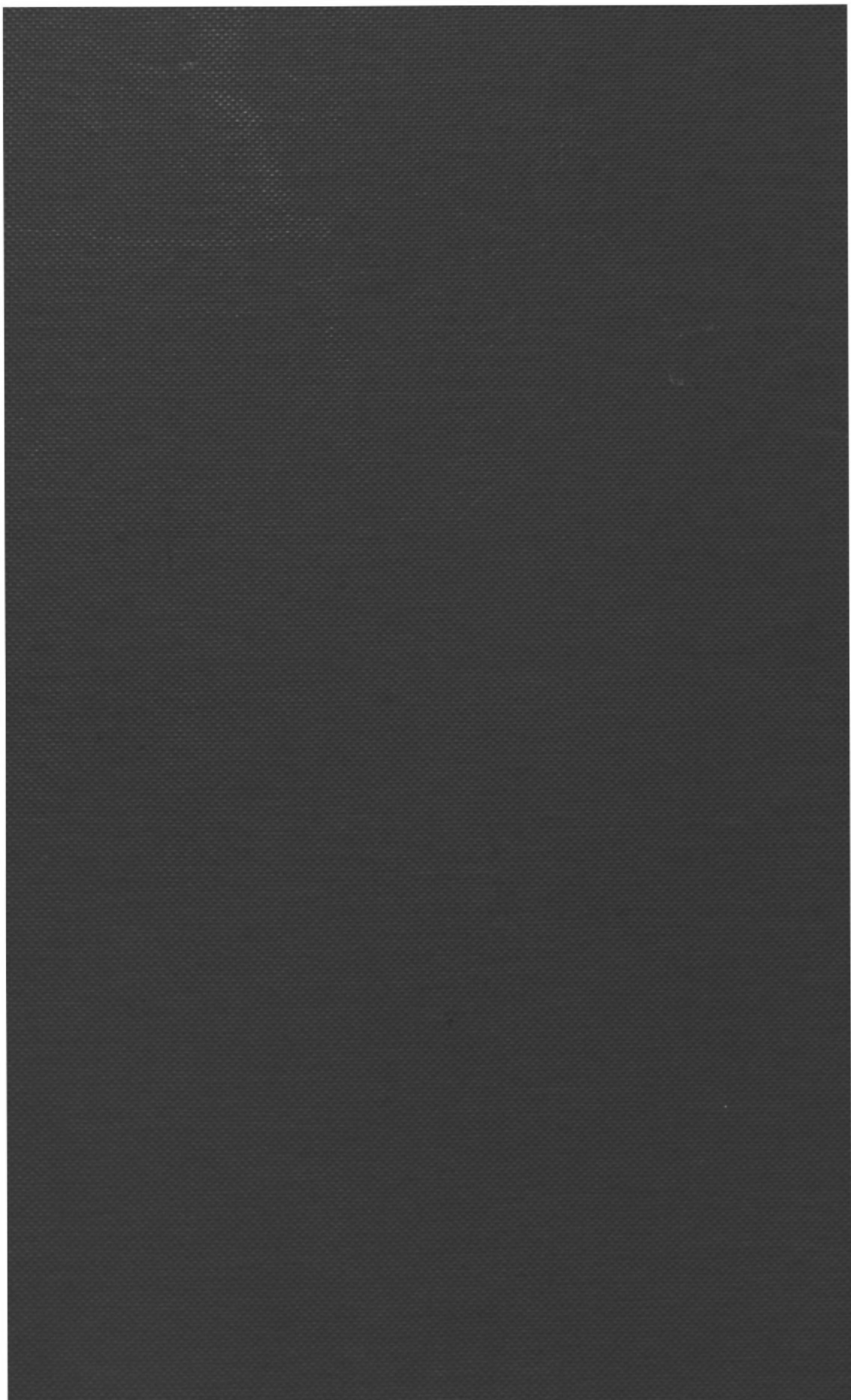


DE WEST-INDISCHE GIDS

De

West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

Dr. H. D. BENJAMINS, Prof. Dr. J. BOEKE
Mr. B. DE GAAY FORTMAN, JOH. F. SNELLEMAN,
C. A. J. STRUYCKEN DE ROYSANCOUR

ZEVENDE JAARGANG 1925/1926

ACHTSTE DEEL





'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1926

INHOUD VAN DEN ZEVENDEN JAARGANG

CURAÇAOSCHE JOURNALISTIEK

DOOR

S. KALFF

„De ontwikkeling der Curaçaosche pers is haast niet bij te houden", luidde uit dien hoek een recent bericht.

Evenwel, hetzelfde als van de ontwikkeling mocht van de aftakeling gezegd worden, want tusschen de jaren 1812 en 1922, derhalve in ruim een eeuw tijds, verschenen niet minder dan 82 persorganen, die na een korter of langer bestaan ook weer verdwenen.

Het oudste en voornaamste blad was de *Curaçaosche Courant*, die in 1812 werd opgericht als weekblad door den Engelschen uitgever William Lee onder den titel *The Curaçao and Commercial Advertiser*. Het tweede lid van dien titel werd echter spoedig gesupprimeerd. Sedert het herstel van het Nederlandsch gezag, op 4 Maart 1816, werd dit blad eerst in het Engelsch en Hollandsch, daarna alleen in het Hollandsch geredigeerd onder den naam *Curaçaosche Courant* en bleef gedurende bijna zestig jaren het eenige openbare persorgaan op het eiland. Aanvankelijk, tijdens het Engelsche bestuur, werden de voornaamste berichten overgenomen uit de couranten van Jamaica; later werd het blad meer zelfstandig en bevatte, behalve de gouvernementeele aankondigingen, scheepvaartberichten, plaatselijk nieuws, advertenties, enz., ook een algemeen politiek overzicht. Voor de geschiedenis, land- en volkenkunde van de kolonie waren de opeenvolgende jaargangen alleszins van belang. Tot de medewerkers behoorde o.a. de onderwijzer Phul, die in het begin van de 19de eeuw eene school had in het stadskwartier en veel kennis omtrent de zaken van het eiland had opgegaard, niet alleen uit boeken, maar ook uit de mondelinge mededeelin-

gen van ooggetuigen, welke de gebeurtenissen van 1795 tot 1807 hadden bijgewoond. Hij kon op die wijze dingen weten en naar den voorgrond brengen, die in geschrifte wel eens opzettelijk werden verzwegen, omdat ze strijdig waren met persoonlijke belangen.

Inzonderheid voor de koloniale geschiedenis was het blad van veel gewicht. Van Kampen verwijst in zijne *Geschiedenis der Nederlanders buiten Europa* herhaaldelijk naar deze courant als bron voor zijne kroniek. B.v. waar hij de berichten in het blad tot leiddraad neemt voor zijn verhaal van de verrassing van het eiland door de Engelschen op den nieuwjaarsdag van het jaar 1807 [1]).

Onder de familieberichten in het blad waren er, die aanleiding gaven tot iets meer dan eene heuchelijke advertentie, nl. tot een blijvend aandenken. Aldus de beschrijving van de zilveren bruiloft van Jan Hendrik Specht en Maria Henrica Plier, in 1777. Bij eene geruchtmakende feestviering en het relaas daarvan in de courant bleef het niet; er werd op die gebeurtenis een gedenkpenning geslagen, gegraveerd door den vermaarden Holtzhey. De eene zijde daarvan had het voorkomen van een algemeenen huwelijkspenning, de keerzijde vertoonde een Cupido het offervuur ontstekende op een altaar aan het strand van Curaçao en prijkend met het cijfer XXV. Voorts in randschrift de namen van het bruiloftspaar. Het liefdegodje, neerdalend op een wolk, ontstak met de linkerhand het altaarvuur en hield in de rechter de wapenschilden van man en vrouw. In verband met den naam Specht droeg het schild van den eerste op een veld van zilver drie spechten van sabel (zwart).

De *Curaçaosche Courant* hield zich ook herhaaldelijk bezig met de kwestie van het papiergeld, dat in het economisch leven zulk eene voorname plaats innam. Het blad betoogde daarbij de noodzakelijkheid van eene beperking der uitgifte, en hield zijne lezers op de hoogte van de fluctuatiën in het geldverkeer en de vooruitzich-

---

[1]) Zie over deze verrassing het artikel van P. A. Euwens O. P. „*Curaçao's eeuwfeest 1816—4 Maart 1916*" in „*De West-Indische Gids*" van Januari 1920, 1e jg., 2e deel, blz. 243, vlg.

ten op eene verbetering in den toestand der wettige betaalmiddelen. Doch op het laatst van de 18de eeuw waren die vooruitzichten nog bijster slecht. Tusschen de jaren 1793 en 1806 was de geldsomloop danig gestremd en moesten er kunstmiddelen aangewend worden om dien gaande te houden. De uitgegeven papieren munten (afgebeeld bij v. Loon) vertoonden in een medaillon den leeuw met zwaard en pijlbundel, voorts met het omschrift „Bataafsche Republiek" en het onderschrift „Suriname". Daarboven een nummer en twee handteekeningen. Andere biljetten gaven een schild met een zeilend schip te zien tusschen twee Indianen als schildhouders, en het randschrift *Justitia Pietas, Fides*. Daaronder het jaarcijfer 1801. Deze stukken waren ook op Curaçao ingevoerd, waar de geldspeciën in gehalte zeer verminderd waren. Over die speciën schreef v. Kampen:

„Daar het eiland vroeger Spaansch was geweest en sterken sluikhandel dreef met de Spaansche bezittingen, bestonden deze uit piasters of Spaansche matten (stukken van 8 realen) waarvan de gewone koers niet meer dan 35 of 38 stuivers was; voorts gouden Johanessen, eene Portugeesche munt, die 8 piasters waard was. In 1793 werden er voor het eerst ligte Johanessen van 6 piasters uitgegeven, die men eerlang deed stempelen en voor 8 liet doorgaan. Natuurlijk verdwenen de volwigtigen nu uit den omloop, en de ligten werden telkens vermeerderd en nog daarenboven besnoeid. In 1806 voerde de gouverneur Changuion papieren geld in ter waarde van 3000 piasters, waarvoor een gelijke som in de kas der kolonie werd nedergelegd; doch de Engelschen roofden dit geld. Eindelijk was, tijdens de teruggave der kolonie in 1816, de geldelijke staat zoo wanhopig, dat de Raad van Policie het raadzaam achtte den piaster in vijven te kappen, waarvan vier deelen de waarde van een stuk van achten moesten uitmaken, zoodat men op elk dier stukken één-vijfde won. De misbruiken en het nadeel hiervan liepen zoozeer in het oog, dat dit stelsel bij Kon. besluit van 10 Mei 1826 geheel is afgeschaft, en het nieuw ingevoerde Nederlandsche daarvoor in de plaats gesteld".

Als bron voor dezen loop van zaken op het laatst van de 18de eeuw wees v. Kampen de *Curaçaosche Courant* van 3 Febr 1825 aan. Eenige oude nummers van het blad, waarin deze en andere belangen en gebeurtenissen behandeld werden, vonden hun weg naar de Koloniale Tentoonstelling te Amsterdam in 1883. In de jaargangen 1870 en 1871 verschenen verscheidene artikelen over die veelbewogen periode (incident Sassen [1]). In onze dagen werden een dertigtal jaargangen door C. D. Meyer geschonken aan het Koloniaal Schoolmuseum.

Na dezen voorganger in de Curaçaosche journalistiek zagen nog tal van andere persorganen het licht. Zoo verscheen in Oct. 1870 *De Onpartijdige,* welke titel vier jaren later, toen het blad in het Spaansch werd geredigeerd, veranderd werd in *El Imparcial.* Allengs kwam een ware journalistieke vloed van persproducten opzetten, die in 't Engelsch, Fransch, Spaansch, Hollandsch en Papiamentsch werden uitgegeven, doch meest allen een kortstondig bestaan hadden. De reden daarvan was niet het minst gelegen in het geringe debiet, want op Curaçao heerschte hetzelfde euvel als in Suriname, dat eene courant meer lezers dan abonnés had. Voor zoover men een nieuwsblad wegens de daarin voorkomende gesprekken en persoonlijke meeningen met een bezield wezen kon vergelijken, had destijds meer dan een van die ephemere organen met de woorden van Huygens kunnen zeggen:

> Myn Drucker leeft in droeven druck,
> Want 't drucken druckt hem weinigh druck;
> 't Waer geen bedruckte Drucker,
> Viel 't drucken maer wat drucker.

Onder de lange reeks van opkomende en ten deele weer verdwijnende persorganen trof men de namen aan van *De Wekker* en *De Vrijmoedige,* in 't Nederlandsch en in vrijzinnige richting uitgegeven; *Amigoe di Curaçao* (5 Jan. 1884) aanvankelijk in 't Hollandsch en Papiamentsch (een Spaansch patois) verschijnend, later alleen in 't Hollandsch, en beschouwd als het orgaan van de R.K. geeste-

[1]) Persdelict van *De Onafhankelijke* in de zaak van den proc.-gen. mr. Sassen (Encycl. W. I. blz. 396).

lijkheid; *La Union*, orgaan van den R.K. Volksbond; *El Heraldo* (1905) in 't Spaansch en Hollandsch; *El Boletin Comercial*, in 't Spaansch, het eenige dagblad; *Voz di Pueblo* (Mei 1916) in 't Hollandsch, Spaansch en Papiamentsch, *La Manana*. (4 Aug. 1921); *La Cruz*, in 't Papiamentsch; *La Verdad* (1921) een 14 daagsch blad, in 't Spaansch; *El Sol*, *El Andariego*, enz [1]). Voorts een 14 daagsche kindercourant *Ala Blanca* (1 Mei 1912) in 't Hollandsch en Papiamentsch, en een dergelijk geïllustreerd tijdschrift onder den klassieken naam *Minerva* en de redactie van Alfredo Pita.

Vroeger bestonden op Aruba de *Arubaansche Courant* en *El Faro*. Op St. Martin verschenen *St. Martin. Day by Day* (1911) en *The Windward Island's Times* (1922) onder redactie van ds. C. Mcl. Darrell. Op St. Eustatius, van 1790 tot ongeveer 1793, de *St. Eustatius Gazette*, die gedrukt werd bij Edward Luther Low. Dat de solvabiliteit van dit weekblaadje inderdaad „low'' was, zou men mogen opmaken uit de kennisgeving aan de geabonneerden:

The editor will be thankful to those gentlemen, who have not yet favoured him with the payment of their halfyears subscription, to do so as soon as possible. He assures them, their neglect will lay them under many inconveniences''.

In 1922 bestonden er nog elf couranten in de kolonie, meest wekelijksche of halfwekelijksche. Aan de lijst door pater Euwens over de pers in West-Indië openbaar gemaakt [2]), werden door de *Amigoe di Curaçao* nog 3 nieuwe namen toegevoegd, terwijl er niet minder dan 16 oude van die lijst werden afgevoerd. De opsomming van al die vroegere periodieke geschriften leidde tot het cijfer van ongeveer 60; steeds verrezen er nieuwe, en verdwenen er oude. Zoodat men bij deze snelle metamorphosen van de Koningin der Aarde op het eiland Curaçao wel even denken mocht aan den circusrijder, die telkens een vestje afwerpt, om in het volgend bedrijf weer met een nieuw pakje op te treden. Doch het recht van bestaan zelfs van eene

[1]) Meer titels in de Encyclopaedie van Ned. W. I. p. 395.
[2]) W. I. Gids. Mei 1922.

zoo veranderlijke journalistiek mag niet betwijfeld worden; indien men van deze lokale pers hetzelfde getuigen mag als 't geen de kroniekschrijver van die in Suriname getuigde: „De grootste verdienste der Surinaamsche pers ligt op politiek gebied; zoowel door hunne adviezen als door hun kritiek oefenen de bladen een daadwerkelijken invloed uit op den goeden gang der openbare zaak [1]).

---

[1]) Encyclop. W. I. p. 394.

EEN SURINAAMSCH PAPEGAAIEN-BOEK [1])

Een jaartal ontbreekt. Misschien is het voorwoord gedateerd, maar het exemplaar, dat tot dr. Benjamins' bibliotheek behoort, mist het voorwoord. Het boekje verhaalt van den tijd toen de slavernij nog in vollen gang was; vermoedelijk is het omstreeks 1864 verschenen. De indeeling is als volgt: Eerste avond, tweede avond, tot en met den twaalfden avond. Dit herinnert aan de Duizend en-een-nacht; de Scheherazade is hier een papegaai, die veel heeft gereisd, gehoord en gezien, en iederen avond daarvan komt vertellen in „een prachtigen amandelboom" aan een juffrouw met hartzeer. Een andere vrouw, een kwaadspreekster, heeft haar dit euvel bezorgd; de papegaai troost haar: „Laat u niet ontmoedigen door het ijdele gesnap der onnadenkende die u zooeven verliet; ruk den angel uit uwe borst welke zij er zoo moedwillig in heeft gestoken, voor dat het gif zich verspreidt en een ongeneeslijke wonde te weeg brengt". In dezen trant is het boekje geschreven, en ronduit gezegd — het is een vervelende lektuur. De goede kant is, dat het bedoelt de jeugd in dien tijd, dus een zestig jaar geleden, iets te leeren omtrent Suriname, en daarbij zonder overdrijving van de slavernij vertelt, van „de slaven (die) hier zeer goed worden behandeld en soms veel beter lot hebben dan duizenden handwerkslieden en armen in Europa".

Vele beroemde papegaaien-boeken zijn uit het Oosten afkomstig. De „zeventig verhalen van den papegaai" zijn naar de Perzische vertaling Toeti Nâmah (die van de Sanskrietsche Çukasaptati stamt) in het Maleisch bewerkt onder de titels „De verstandige papegaai" en het „Verhaal van koopman Maimoen". Wie niet voldoende Sanskriet,

[1]) Christina van Gogh. *Vertellingen van een Surinaamschen vogel.* Met gekleurde plaatjes. Amsterdam, P. M. van der Made.

Perzisch of Maleisch verstaat, vindt in den aanvang, van Brandes' opstel „Iets over het papegaai-boek zooals het bij de Maleiers voorkomt" (Tijdschr. Bat. Gen. dl. 41, 1899) eenige aanwijzingen naar minder vreemde talen.

De vertellingen van den wijzen papegaai van juffrouw Van Gogh zijn weinig fantastisch: het plantersleven gaat niet hoog; maar de gave om de taal der dieren te verstaan, althans van dezen „schoonen, groenen papegaai", weet de schrijfster te gebruiken om aan haar verhaal de bekoring te geven, die dikwijls uitgaat van sprookjes. Hoe het dier eigenlijk heet zegt zij niet; het was vermoedelijk niet de groote groengevleugelde ara, die vroeger Sittace chloroptera heette, maar het zal zijn geweest de Amazona, de gewone huispapegaai, die groen is met rood en geel aan de vleugels. „Suriname is het vaderland van deze vogels. Men ziet daar die gevederde luchtbewoners bij honderden in de bosschen, ja, er ligt in de rivier de Corantijn zelfs een eiland, dat den naam van Papegaaijen-Eiland draagt. Ook in de nabijheid der stad kan men hen dikwijls zien rondvliegen en hun schetterend geluid hooren. Doch zij zijn niet allen even mooi en even goed bespraakt; het laatste ten gevolge van eene zeer natuurlijke oorzaak, namelijk: dat niet allen de eer genieten om in de huizen der ingezetenen te worden opgenomen en aangekweekt en een opvoeding te krijgen volgens hun aard". Het staat er inderdaad! En dan: „Het gaat met deze vogels evenals met u, lieve kinderen. Indien men u in het wild liet rondloopen dan zoudt gij onwetend, dom en onbeschaafd blijven...." enz. Na deze bijdrage tot de kennis van de Surinaamsche avifauna krijgen we nog heel wat over de dieren. „De bosschen wemelen (alweer!) van wild als: buffels, zeekoeijen, pingos of pakieren, watervarkens, zoogenaamde hazen en konijnen, de luiaard, de mierenvreter, enz. Ook treft men er verscheurende dieren in aan als tijgers, wilde honden, buitelratten, slangen en een aantal apen." Die buitelratten moeten vermakelijke dieren zijn. „Tallooze insekten gonzen door de lucht, als schoone vlinders, kapellen, bloemzuigers, mieren, kakkerlakken, duizendbeenen, muskieten, schorpioenen, spinnen, man-

pieren, enz." De Surinaamsche mompieren, Neg. Eng. mampira, zijn de lastige kriebelmuggen van het geslacht Simulium. Maar behalve deze gonzen hier door de lucht mieren, duizendpooten, schorpioenen en spinnen. Is het wonder, dat velen Suriname een akelig land vinden?

De planten — op het eerste plaatje zien we een slank stammetje boven de boomen uitgroeien en daar in de hoogte draagt het een bundel bladeren van de een of andere Musa; met de bananen is de schrijfster telkens in de war: op bladz. 11 behooren zij tot de aardvruchten; en dan dit: „de palm en kokosnoot groeijen hier welig; de zoo gezochte arrowroot en nuttige gomma worden hier dagelijks bereid". Het kan wel zijn, dat de arrowroot (uit den wortelstok van een Maranta-soort) vroeger meer werd gebruikt dan tegenwoordig: volgens de Encyclopaedie wordt het meel thans in kleine hoeveelheden bereid; de gomma is stijfsel van kassave-wortels gemaakt. Juffrouw Van Gogh is omstreeks 1860 onderwijzeres in Paramaribo geweest, heeft goed opgelet wat hare omgeving te zien gaf; maar soms fantaseert zij, en wanneer zij zich aan het spel der verbeelding overgeeft, schept zij wel eens zonderlingheden. „Een zaadje in den grond geworpen ontkiemt spoedig en wast tot een boom, die vruchten voortbrengt, zonder dat hij behoeft ingeënt te worden". En Paramaribo ligt aan den mond van de Suriname en „is een der schoonste Oostersche steden".

Tegen 7 uur elken avond ontmoeten elkander, „als het mooi weer zou zijn" de groene papegaai en de juffrouw, wier droefkreukels hij moet gladstrijken door zijn boeiend verhaal, en zoo komen we aan den eersten avond, toen de papegaai vertelde van zijn eerste huis, een pina-hut (nl. met een dak van bladeren van den pina-palm, Euterpe oleracea); en hoe hij vandaar verzeilde naar de suikerplantage *Onvoldaan*, waar een der slechte menschen uit het boek directeur is; zij zijn òf slecht, maar dan ook bijzonder: „de zonde had het brandmerk in zijne ziel gedrukt" zoo staat er in dit kinderboek, „de wroeging knaagde aan zijn hart, zijn geweten klaagde hem aan voor den innerlijken regter, dat goddelijke bewustzijn van goed en kwaad". En dat al-

les ondanks hij blijkbaar vermocht genieten van een zekeren maatschappelijken welstand: „Zijn tafel ging steeds gebukt (het staat op bl. 20) onder het gewigt der heerlijkste spijzen; de fijnste wijnen tintelden in zijne glazen; hij rookte den geurigsten tabak en strekte zich op een donzen bed en peluw uit;" òf zij zijn goed, deze boekenmenschen, maar dan ook bijzonder, en de eigenaar van de tweede plantage, *Onze Bestemming*, was een van hen. Zijn huis zien we op het eerste prentje en, naar de beschrijving, groeien en bloeien rond het huis rozen, jasmins en camellia's; met deze laatste zijn waarschijnlijk bedoeld de op camellia's gelijkende bloemen van de zg. Kaapsche jasmijn.

Een aardige beschrijving volgt dan van het huis, het erf, de laan met, aan het eind, de landingsplaats, het molenhuis, het kookhuis, de timmerloods, magazijnen en andere bijgebouwen en, weder iets verder, de hutten der negers, een voor elk gezin, de stukjes grond waarop zij varkens en vogels kweekten, en voor eigen gebruik pootten en plantten. Dan de akkers, waarop het riet groeide en de bewerking daarvan, waarbij de „dras" (tras) overblijft, die als brandstof voor den molen wordt gebruikt, dus de O. I. ampas teboe.

De eigenaar, we zeiden het reeds, behoorde tot de goede soort menschen; „zijne houding en zijn gang toonden fierheid en zelfvertrouwen; op zijn gelaatstrekken kon men een en ander lezen, beurtelings vastheid van wil en goedhartigheid". Zijn oudste zoon was blank-officier op de plantage, opzichter, volgens de Encyclopaedie een verbastering van blanke overseer. De bladzijden 30 en 31 brengen een beschrijving van het leven der negers, hun werk, in den maaltijd ook des Zondags en deze Zondagen kregen zij later vergoed door even veel vrije dagen. Negers en negerinnen van 20 jaar en ouder hadden heel werk (taakwerk); die van 15 tot 20 half werk, en even veel de herstelde zieken en de vrouwen met kleine kinderen. Zij werkten gewoonlijk 10 uur per dag; kinderen van 7 tot 15 jaar kregen werk bij het huis en stonden onder toezicht van een bastiaan, een neger--overseer, met een naam van

onbekende herkomst. „Hoofdmannen, verklaart de schrijfster, zijn de negers die zich door werkzaamheid en ordelijk gedrag hadden onderscheiden." En vervolgens: „Uit het groote aantal negers der plantage worden gewoonlijk de geschikste gekozen om als huisbedienden het werk te verrigten. Deze bedienden hebben natuurlijk een beter en gemakkelijker leven dan de overige slaven en slavinnen, zoodat zij, op wien de keus valt, dit als een groot voorregt beschouwen, te meer daar het getal huisbedienden soms zoo aanzienlijk is, dat de werkzaamheden van elk in 't bijzonder zeer gering zijn". We denken hierbij aan de teekeningen van Benoit in diens Voyage à Surinam, description des possessions neerlandaises dans la Guyane, Brussel 1839, en aan de klacht van Mauricius over den onnutten sleep van een legioen huisslaven en huisslavinnen, „die geen occupatie hebbende, slaapen, zuipen, speelen, kwaad doen".

De groene vogel vertelt dan de tragedie van de negerin Jaba en haar zoon Cesar, eerst de vertrouwden des gezins, dan ontmaskerd als stelers en helers; le moment suprême is in prent gebracht, nl. het oogenblik dat de directeur met opgeheven zweep gereed staat den onschuldige te treffen; het is een kleurig tafereel, acht personen, een hond en, natuurlijk, de papegaai die het moest oververtellen, later. Nu blijkt duidelijk dat de kleine soort, de Amazona, is bedoeld; een Ara kan niet in een kooi zitten, om zijn langen staart. Bij een huiszoeking komt er velerlei te voorschijn dat in den loop der jaren was vermist, o.a. een zilveren horologie en kleedingstukken gemerkt met vreemde letters, ook geld: „mevrouw viel van ontroering op een stoel neder en zag er zoo bleek uit als een doode". Een bastiaan bracht de schuldigen weg. Deze avond besluit met een hartig woord van den papegaai over de wrangheid van de vruchten der zonde. De zonde — in 't algemeen — wordt de jeugd telkens gewezen als iets dat stipt dient te worden gemeden; omschreven wordt ze niet, want het eten van de verboden vrucht kan moeilijk een omschrijving heeten; voorts leert de jeugd, dat de eene zonde uit de andere wordt geboren, het eerste kwaad

een tweede verwekt. Maar de zoon des directeurs van *Onvoldaan* was niettemin een brave borst, het tegendeel van zijn vader, en toen hij met den tweeden zoon van *Onze Bestemming* naar Holland vertrok was er over beiden een luid geween. „Op een schoonen Februarijmorgen heel vroeg lag de achtriemsboot aan de landingsplaats gereed"; het gezelschap zet zich in de tent, de papegaai incluis; men gaat naar de stad roeien.

De lezer wordt nu ingelicht over de inrichting der stadshuizen; „de boot- en pontnegers (de pont was vooruit gezonden) droegen weldra alles naar huis wat van de plantage was medegenomen, zoodat galerij, bottelarij en keuken spoedig geheel vol waren". Van de bottelarij, die geenszins uitsluitend voor bottels was bestemd, geeft de Encyclopaedie een goede beschrijving. Later hooren we dat op zilveren bladen werden rondgediend „wijn, bier, likeur, Seltserwater, banket, enz." En iets later: „Ik zelf, nl. de papegaai, op den schouder mijns meesters gezeten, werd niet vergeten; men vond mij mooi, lachte om mijn geschater, prees mijn makheid en bewonderde de vlugheid waarmede ik sprak. Het was een dag vol drukte en afwisseling, die aanleiding gaf tot het maken van vele opmerkingen, doch weinig genoegen aanbood." De ondankbare! Het huis „was geheel van hout opgetrokken, met een leijen dak en wit geverwd; voor aan de straat waren aan beide zijden der groote, dubbele, groene deur twee vensters met groene luiken, zonder ramen, doch voorzien van jalousiën, tot wering der zonnestralen. De tweede verdieping had vijf vensters zonder luiken, doch met glazen ramen en eveneens jalousiën. Daarboven bevond zich de zolder met een klein dakvenster. Als men door de voordeur binnentrad, kwam men in een groot vierkant vertrek, voorhuis genoemd, dat gemeubeld was met twaalf Amerikaansche stoelen met rieten zittingen, eene dito canapé, eene groote kast van inlandsch hout, een cederhouten saidbord (side-board) of buffet, waarop een aantal glazen pronkten van onderscheidene grootte, benevens karaffen, compots, kristallen bordjes en schoteltjes, bloemvazen, zilveren presenteerblaadjes, flesschenbak-

jes, enz." Vermeld worden dan nog het mahoniehouten koelvat met koperen randen en hoepels, Amerikaansche hobbelstoelen, speeltafels; aan de houten, grijs geverfde wanden hingen vier „schilderijen", in vergulde lijsten, voorstellende eenige gebeurtenissen uit Napoleon's leven; ook zag men er een kastje met opgezette vogeltjes en een ander met kapellen en andere insekten. Boven de groote, vierkante, mahoniehouten tafel hing een ballonlamp, des avonds ter verlichting van het voorhuis. Een deur in de galerij voerde naar de plaats, die aan de straatzijde was afgesloten door een houten schutting, met een groote dubbele deur, de negerpoort, waardoor de huisbedienden en andere negers naar binnen kwamen, dus niet door de voordeur. Aan weerszijden van de plaats lag een lange rij gebouwen van één verdieping, bestaande aan den linkerkant uit magazijn, waschhuis en keuken, aan den rechterkant uit zes negerhuizen onder één gevel.

Dit is inderdaad een uitvoerige beschrijving van een heerenhuis in Paramaribo, een beschrijving van dingen die goed zijn bekeken. Kort daarop volgt een verhaal van alles wat er gebeurde bij en na het overlijden van de oude ninne, zooals de kinderen haar steeds noemden, de voedster die het huis in de stad bewaakte. De familie zorgde er voor, dat de oude vrouw werd begraven, niet zooals gewoonlijk een slaaf wordt begraven, maar als een vrije burgeres. „Er werd een behoorlijke, nette kapkist gemaakt van cederhout, met koperen hengsels en schroeven, nieuw, wit katoen aangekocht om er doodskleederen van te maken." Met de kapkist is bedoeld de kist met een dakvormig deksel; de kist met een plat deksel was alleen voor de armen. Ook de sterfkamer wordt ons beschreven; de geheel met wit overtrokken slaapkoets stond in het midden van het vertrek, en rondom waren 6 zwarthouten standaards gezet, voor de 6 pleeten girandolles met waskaarsen, die 's avonds en 's nachts brandden. De kast, een spiegeltje en twee „schilderijtjes" waren met lakens en servetten onzichtbaar gemaakt. De nabestaanden zaten bij het lijk; de neger-bezoekers waren in wit linnen gekleed, en zongen liederen in het Neger-Engelsch. Door de

voordeur van het groote huis werd later de kist naar buiten gedragen.

Na dit werkelijk belangrijke hoofdstuk verrast ons een „inlasch" die tot het verhaal in geen enkel verband staat, de beschrijving van het overlijden „in dezelfde straat" van een jong meisje, dat aan ziekte noch dood dacht. „Hoe zou zij zich ook hebben kunnen voorstellen, dat haar laatste levensuur reeds zoo spoedig zou slaan; zij nog zoo jong, in den bloei des levens; zij, de wufte, die de wereld zoo lief had met hart en ziel; die haar geheele aanzijn wijdde aan ijdele genietingen; die een afgod maakte van haar eigen schoon en welgevormd ligchaam", enz. Het eenige belangrijke is haar kleeding en versiering; de schrijfster noteert een kostbaar, wit geborduurd kleedje, gouden armbanden, collier, medaljon, ringen, fraaie bloemen op een witzijden hoed, witte kanten mantel, beschilderden waaier. Des avonds, voor de naderende danspartij: wit Kamerdoeksch kleedje met vier volants en kanten bertha; kapsel van roode rozen, gouden en bloedkoralen armbanden, kostbaar parelsnoer. Een berthe was (of is) een kleine kraag of pèlerine aan een vrouwenkleed.

Van een andere dame, een meisje van zeventien, op haar verjaardag: négligé van wit geruit neteldoek; later op den dag een blauw barège kleedje; barège was een niet gekeperde wollen stof voor sjaals en japonnen, gemaakt in Barèges, een dorp in de Hautes-Pyrénées. Om de kostuum-studie uit dien tijd en uit dat land te besluiten, het bruidskleed van de lieftallige Ernestine: „een onderkleed van wit satijn, met een overkleed van witte, geborduurde blonde. De bovenste rok van het blondenkleed was van voren op twee plaatsen opgenomen met boeketten van oranjebloesems, mirthen en witte rozen; het lijf van het kleed was overdekt met een bertha van breede blondes, waarop insgelijks een boeket prijkte, vastgehecht met een diamanten broche. Op haar weelderige, krullende haarlokken was een fraaije blonden sluijer gehecht, die zich aan het achterhoofd in tweeën scheidde en in breede plooijen naar beneden hing tot op den zoom van haar kleed." Voorts worden bij dezen sierdos nog vermeld een bruids-

krans van de reeds genoemde bloemen, diamanten „knoppen" in de ooren, een diamanten armband en een van paarlen, een paarlsnoer om den hals, wit glacé handschoenen, wit zijden kousen in satijnen schoentjes en een waaier van witte vederen.

Van eigenaardige verjaars-geschenken lezen we; de huisbedienden die de juffer in het blauw barège kleedje wilden gelukwenschen kwamen niet alleen met bloemen; „eenigen bragten 3 à 6 eijeren"; anderen een vette kip en een lekkeren koek. Aardige bijdragen tot de kennis der gewoonten van dien tijd is, dat de kapitein van het schip waarmede de beide jongens naar Holland zouden vertrekken, kwam berichten, „dat hij nagenoeg geheel klaar was met de lading en over een paar weken hoopte te vertrekken". Uit het heerenhuis zond men hem ten geschenke „een vet schaap, een groot varken, kippen, eenden en vruchten"; dat alles werd aan boord bezorgd. En de papegaai. „Ik arme, groene vogel moest ook ongevraagd en ongeweigerd mijn geliefd vaderland verlaten;" en hij kreeg een plaats in de bovenkajuit. Een kleurig plaatje toont de roeiboot op weg naar den op stroom liggenden driemaster. Maar de vertelling begint te verloopen, al doen zich ook nieuwe personen op. De papegaai wordt een geschenk aan de vrouw van den gezagvoerder — en op eens dacht ik aan het verhaal in het Maleische Pagegaai-boek: „De papegaai geplukt door de vrouw". Maar gelukkig komt het zoover niet; trouwens de Oostersche vrouw die den vogel plukte zou in dit milieu niet worden geduld. De papegaai wordt daarna de eigendom van een anderen kapitein, een die vloekt en wiens schip dan ook vergaat; het wrak werd onstuimig voortgedreven „totdat het in een maalstroom geraakte die het in zijne vaart medesleepte en ten slotte in den peilloozen afgrond wierp." De lezer die weet dat de papegaai zich aan boord bevond, begint zich ernstig ongerust te maken, verneemt dan tot zijn genoegen, dat de vogel op een drijvende ton landwaarts dobberde en verder naar den wal is gevlogen. Met de geheele bemanning liep het allerellendigst af, en de schrijfster herinnert op dit oogenblik eraan, dat „zij die zich van af

hunne kindschheid aan godsdienst en deugd gewennen" (zoo staat er, alsof 't levertraan was) heel wat beter af zijn en in alle omstandigheden des levens aan beide een steun hebben.

Het slot is ronduit gezegd niet te lezen van wege de deugdzaamheid. „Ik vertoefde — zegt de papegaai — eenige weken in het land waar ik het eerst aankwam en was ook aldaar, evenals op zoovele andere plaatsen, getuige van de noodlottige gevolgen der zonde en van de heerlijke vruchten die de deugd voortbrengt." Een hertog die zijn onderdanen mishandelde, een koopman met een valsch testament, Evangelina, een jeugdige maagd, een huisvader, overgegeven aan 't spel.... „doch genoeg voorbeelden tot staving van mijn uitgedrukte gevoelens". Eindelijk begint de vogel te verlangen naar zijn moederland, zijn geliefd Suriname; dit is een fijn trekje in het verhaal, en daarom vergeven we het de schrijfster, dat *De zwarte adelaar*, na een reis van 32 dagen „te Suriname" ankerde; daar komt de vogel zoowaar terecht in dezelfde plantersfamilie van *Onze Bestemming*, jongere linie. „Al waren zij de volmaking nog niet nabij, zij streefden er toch naar en trachtten in heiligheid en deugd toe te nemen". Toch naar.

SN.

OUDE VERDICHTE VERHALEN OVER GUIANA

Eenigen tijd geleden verraste mij een onzer letterkundigen met de mededeeling, dat hij een boek op het spoor was gekomen, handelende in Suriname [1]), dat niet genoemd is in het artikel „romans, dichtwerken, enz." in de *Encyclopaedie van Nederlandsche West-Indië*". Tevens vestigde hij mijne aandacht op de studie „*Elisabeth Maria Post*" van J. Koopmans in „*De Beweging*" van Juli en Augustus 1914. Ik verwees hem naar het woord van Plato dat als motto staat boven het voorwoord dier Encyclopaedie: „Wel is het de taak van een goed jager om het wild op te sporen in een groot bosch; maar men kan het hem niet aanwrijven indien hij niet alles schiet."

Nu „aanwrijven" heeft zeker allerminst in de bedoeling gelegen.

Het wild moest nu opgespoord, wat na eenig zoeken gelukte. Achteraf bleek het boek niet zoo heel zeldzaam te zijn. Inmiddels las ik de voortreffelijke studie van Koopmans, waarin een uitvoerige beschouwing van „Reinhart of Natuur en Godsdienst" wordt gegeven en men de schrijfster ziet in de lijst van haar tijd.

Het is niet mijn doel het boek als letterkundig voortbrengsel te bespreken, waartoe ik mij niet bevoegd acht en wat ook geheel overbodig zou zijn na de studie van Koopmans. Ik wil er slechts de aandacht op vestigen van hen die belang stellen in de litteratuur over Guiana en mij voorts eenige opmerkingen veroorloven. En dan begin ik met eerlijk te bekennen dat ik al mijn wilskracht noodig had om de drie deelen, tezamen 1069 bladzijden, door te komen. Men moet meer letterkundigen aanleg bezitten

[1]) Elisabeth Maria Post. *Reinhart of Natuur en Godsdienst*. Drie deelen met platen en portret van de schrijfster. Amsterdam, Johannes Allart, 1791—92.

dan waarover ik beschik, om zulke geschriften te waardeeren.

Reinhart is — aldus Koopmans — „het om en nabije beeld van een eigen broer, die naar de West getrokken is, om er zijn fortuin te zoeken, en — mogelik — van daar uit zijne familie te kunnen steunen, of wel na zijn terugkomst in staat te kunnen zijn, oude eereschulden af te doen."

„In Guyana — leest men verder bij Koopmans — gaat het de nieuwe kolonist voòr de wind. Hij begint met opzichter te worden op een groot landgoed, „en als hij op zekeren dag met een opdracht naar een naburige plantage wordt gezonden, ontmoet hij daar als eigenaar een simpathiek persoon, die eveneens zich onmiddellijk tot Reinhart voelt aangetrokken. En ziedaar, de planter van *La bonne Espérance* vindt in de jongeling de zoon van een vroeger vriend in 't moederland terug. Als nu Reinhart het lot van zijn vader, de moeilike omstandigheden waarin zijn familie verkeert en de reden, die hem naar Amerika heeft gedreven, aan de belangstellend luisterende Edelhart heeft meegedeeld, is diens besluit genomen. Enige dagen later krijgt Reinhart, die inmiddels zijn gewone werkzaamheden op het landgoed van zijn meester heeft opgevat, van zijn vaderlike vriend een schrijven, waarin deze hem de heugelike tijding doet geworden, dat hij door aankoop de eigenaar is geworden van een drie uren verder gelegen plantage, waarvan de eigenaar is gestorven en het onderhoud schromelijk is verwaarloosd, maar die, aangezien het terrein zich uitstekend voor allerlei kultuur leent, bij noeste arbeid een rijke bron van inkomsten kan worden. Deze gronden biedt hij de brave zoon van een beminde vriend als een bewijs van achting aan. Twaalf slaven zijn bij die edelmoedige schenking inbegrepen, en reeds aan 't werk gezet. Reinhart is overgelukkig. Hij komt, en ziet, en overwint met een hoopvol vertrouwen en een verlevendigde moed alle moeielikheden. De ingestorte woningen worden herbouwd, de overwoekerde gronden ontgonnen en bezaaid; het slavental op veertig gebracht, en hoe langer hoe meer in kultuur gebrachte tuinen aan de suikerteelt, de katoenbouw en de koffiepluk toegewezen. Eerst behelpt hij zich in een schuur; als de werkzaamheden het toelaten sticht hij zich een geriefeliker woning". ....

Aan zijn plantage — vanwaar de brieven geschreven zijn, waaruit het boek bestaat — geeft hij den naam „*L'Heureuse Solitude*".

Reinhart vindt in Guiana een vrouw naar zijn hart —

de dochter van een naburigen planter, Dubingthon geheeten — wordt vader van twee lieve kinderen, verliest na eenige jaren van gelukkig samenleven zijn vrouw en verlaat daarop het land.

Wat mij er toe gebracht heeft het boek door te lezen zijn de volgende woorden van Koopmans:

„Zij, die langs de hiergespannen draad, de hoofdstukken van dit langgerekte boek volgen, staan verrukt over de natuur beschrijvingen op de oceaan, en in de tropische wereld. Ook die, welke land- en volkenkundig bedoeld zijn, en hierom reeds van 't hoogste belang zijn en ook steeds belangwekkend zullen blijven, zijn elegies omfloerst of idyllies-geglansd. Een tiental er van, op boom- en bladvliezen geschreven, schetsen het verre Indianen gebied".

Ik wenschte te weten wat het boek op land- en volkenkundig gebied zou geven en hoopte er ook het een en ander in te vinden omtrent het maatschappelijk leven in die dagen. Hierin nu ben ik te leur gesteld. De anders zoo uitvoerige briefschrijver zwijgt daarover, met een enkele uitzondering, waarop ik hier onder terug kom.

Een weldadig aandoende liefde voor de natuur straalt door het heele boek. De beschrijvingen van planten en dieren zijn treffend mooi en doorgaans juist, maar de terreinbeschrijvingen berusten op fantasie en passen niet op het kustgebied van Suriname of de andere toenmaals Nederlandsche Koloniën in Guiana, en L'Heureuse Solitude lag, volgens mededeelingen op verscheidene plaatsen in het boek niet ver van zee. De schrijfster mag men daarvan geen verwijt maken. Zij toch verklaart in de opdracht aan haren broeder, dat het boek zijn aanwezen aan hem verschuldigd is, schoon het noch zijn lot, noch zijn persoon, noch bepaald zijn verblijf afteekent, en in het woord tot haar „geëerde Landgenooten" gericht verzekert ze nog eens dat het boek een schepsel harer verbeeldinge is „die zig meestal door de waarheid liet leiden". Ik meen dit laatste zoo te moeten opvatten dat zij steunde op de brieven van haar broeder, maar overigens aan haar fantasie den vrijen loop liet. Dat de levensloop van haar broeder geenszins die is van Reinhart blijkt trouwens uit

verscheidene van haar andere geschriften, zoo b.v. uit den bundel „*Voor Eenzamen*".

Trots deze wetenschap kon ik de verzoeking niet weerstaan uit te vorschen waar in Guiana Reinhart, of liever de broeder, gewoond heeft en wanneer. In het boek nergens een jaartal behalve dan het jaar van uitgave, 1791. Koopmans spreekt van „de West" en „Guyana", maar in een in 1913 te Epe verschenen gelegenheidsgeschrift „*Elisabeth Maria Post 1755—1812. Haar leven en geschriften*", door H. W. Heuvel. Met voorwoord en aanteekeningen van Ds. J. A. Prins, wordt Suriname genoemd als de kolonie waarheen de broeder was getrokken.

In het betreffende artikel vermeldt het „*Biographisch Woordenboek*" onder de werken van mejuffrouw Post: „*Ter nagedachtenis van mijnen waardigen broeder H. H. Post*", waarbij de schrijver van het artikel (Van Schevikhaven) opmerkt: „in 1809 te Demerari overleden (bovengenoemde Reinhart)". Het is mij niet gelukt dit geschrift van mej. Post op te sporen. De dames Dusseau te Amsterdam hadden de vriendelijkheid alle geschriften van mej. Post, die zij bezaten, tot mijne beschikking te stellen, waarvoor ik hier nogmaals mijn dank betuig, maar daaronder bevond zich, ongelukkig, juist dit geschriftje niet. Wie wil het mij alsnog leenen?

Ik meen te mogen aannemen dat de plantage van den broeder in Demerary heeft gelegen. De namen der in het verhaal genoemde plantages — *L'Heureuse Solitude, La bonne Espérance, La Bienveillance, La Récompense* — vertoonen overigens groote overeenkomst met die van Surinaamsche plantages uit die dagen, veelal stichtingen van Fransche refugiés. Daar de mogelijkheid niet was uitgesloten dat de broeder eerst in Suriname [1]), en later in Demerary het plantersbedrijf heeft uitgeoefend, heb ik in de „*Surinaamsche Staatkundige Almanach*", door Charles Brouwn uitgegeven en die voor de jaren 1793 tot 1796 verschenen zijn, de lijsten der plantages nageplozen, waarin, achter de plantagenamen, die der eigenaren, administra-

[1]) De moeder van de schrijfster was eene van Romondt, een naam in Suriname en op de Nederlandsch West-Indische Eilanden wel bekend.

teurs en directeurs opgegeven zijn, maar de naam Post komt daarin niet voor. Voor zooveel ik weet bestaan zulke jaarboeken uit dien tijd voor de overige koloniën in Guiana niet.

Ik zeide reeds dat in het boek nergens een jaartal wordt genoemd. Een tijdsaanwijzing vind ik in het volgende: in het zesde boek (derde deel, blz. 209 vlg.) schrijft Reinhart, dat hij in „drie lange jaren", wegens den oorlog, geen brief heeft kunnen verzenden of ontvangen. „Hoe levendig kan ik mij — schrijft hij — nog den naaren schrik, die op de eerste tijding, dat een naburige Zee-Mogendheid den oorlog aan mijn Vaderland verklaard, en den weg tot onderlinge gedachten-wisseling afgesneden had, mijn geheele ziel overmeesterde, herinneren!"....

Die niet met name genoemde „naburige Zee-Mogendheid" was Engeland, die op 19 December 1780 aan de Republiek den oorlog verklaarde. In het begin van 1781 maakten de Engelschen zich van Demerary, Essequebo en Berbice meester. Een jaar later — 17 Februari 1782 — veroverde een Fransch eskader, onder bevel van den admiraal Graaf de Kersaint deze koloniën op de Engelschen. Bij den vrede van Parijs in 1783 werden de koloniën aan de vorige eigenaars teruggegeven. In Maart 1784 gingen de Franschen heen. Ziedaar de drie lange jaren waarover Reinhart schreef. In dien oorlog is Suriname, hoewel dikwijls bedreigd en meermalen door kapers van verbinding met Nederland afgesneden, door de Engelschen niet veroverd. Hier is dus ook een aanwijzing, van het land vanwaar de brieven van Reinhart kwamen. Zij wordt versterkt door de volgende woorden op blz. 213: „Behalve de voortbrengselen, welke ik intusschen na de landen van onze nieuwe beheerschers wegzond".... In dien oorlog heeft Suriname geen „nieuwe beheerschers" gehad. Bedoeld moet dus zijn Demerary, waar de broeder in 1809 is overleden. Daar hij vóór 1780 reeds geruimen tijd daar was, is zijn verblijf van zeer langen duur geweest. In Suriname is hij waarschijnlijk niet geweest.

Op volkenkundig gebied biedt het boek niet veel be-

langrijks. Over de Indianen oordeelt Reinhart welwillender dan de meeste schrijvers uit die dagen:

„Welk een groot deel — schrijft hij in deel II, blz. 128 — van het menschdom maaken deeze en andere wilde natiën uit! hoe klein is het beschaafde deel der wereld, gerekend bij dat! en vergelijken wij dan deeze volken met elkander, zien wij de ondeugden die onder de besten heerschen, die edele zielen over het verval der menschlijke natuur doen bloozen, zou men dan niet de boosheid der duivelen bij deeze Wilden wachten? maar welke eene beschamende ervaaring! hier woonen nog deugden, schoon in eene ruwe gedaante, die beschaafder werelddeelen reeds ontvlugt zijn! wat zouden dan misschien deeze volken geworden zijn, zoo het schoone licht, dat in die oorden zoo glansrijk schittert, tot hen doorgedrongen ware, en de dikke nevelen in hunne ziel verstrooid hadde! welk een groot, edelmoedig, zedig volk waren dan welligt deeze verachte Bokken geworden!"

En op blz. 164:

. . . . „met een goeden indruk van hun karakter, zocht ik bij hen naar menschen-deugden, die mijne broederliefde wekken zouden: zooveel ik hunne taal magtig was sprak ik met hun, ondervroeg hun over veele dingen, en merkte uit hunne woorden, even als uit hun gelaat, onnadenkende trouw, loome goedheid, onverschillige onnozelheid, liefde tot rechtvaardigheid en rust" . . . .

Voor den ethnoloog zijn de vrij uitvoerige mededeelingen over de Indianen evenwel niet van veel belang.

Merkwaardig is de beschrijving in deel II, blz. 240/241 van de begrafenis van een neger zijner plantage:

. . . . „Toen het zwarte lijk van den ontzielden Neger in een kist van ruwe planken — een zoo zachte slaapplaats als de meeste deezer arme wezens in hun leven te beurt valt — was neergelegd, dansten en sprongen zijne makkers, ook die van de naburige plantages, om hetzelve heen, en, als vergeetende dat zij eene wooning des doods omringden, beschouwden zij den ontzielden slaaf als een gelukkig reiziger naar het land der vrijheid, en veel gelukkiger dan zij; gaven hem op zijne reis bananes enz. tot teerkost, en kraalen tot sieraad, wanneer hij zou aankomen, mede; sommigen bevalen hem een reeks van groeten aan hunne vrienden en bekenden, wanneer hij in dat vrije land dezelven zou wederzien, even of dit verdervend stof hunne taal nog verstond, en nog eenige behoeften daaraan overbleeven; dan juichten en sprongen zij weder, even of

zij vrolijk waren dat één hunner alrede over zijn lot zegepraalde, en dat zij hem eens zouden volgen"....

Bij de negerbevolking van Suriname komen deze gebruiken niet meer voor. Wèl bij de nog heidensche Boschnegers [1]).

Vóór ik afscheid neem van mejuffrouw Post's boek nog enkele opmerkingen:

„Reinhart behoort tot de eenzamen", schrijft Koopmans. Dat blijkt uit het geheele boek, maar inzonderheid uit de brieven in den aanvang van het tweede deel, geschreven in den eersten tijd op zijn plantage „*L'Heureuse Solitude*". Hij vermijdt den omgang met de planters in de buurt, en dezen, wetende dat hun gezelschap hem niet welkom is, dringen hem dat niet op. Het gehalte van vele plantage-eigenaren en -directeuren liet in die dagen, en nog lang daarna, veel te wenschen over [2]), maar dat er uitzonderingen waren bewezen zijns vaders vriend Edelhart, die hem de plantage had geschonken en niet minder de brave man, die zijn schoonvader is geworden.

Hoe de planters op de plantages hun Zondagen doorbrachten beschrijft hij in de volgende woorden:

„De moegesloofde, de vadzige planter, zoo wel als zijne blanke bedienden, die zig zes dagen, in bezigheid en zorgen zagen ingewikkeld, verlangen naar deezen dag als een dag van rust en uit-

---

[1]) Het te Paramaribo verschijnende blad „*De West*" schrijft in zijn nummer van 15 Juni 1923 (correspondentie van Koffiekamp):

„De Boschnegerkapitein Amadé (van Koffiekamp aan de Sarakreek) van den stam der Aucaners, is Donderdag 7 Juni overleden, *en is tot nu toe* (12 Juni) niet begraven. Nacht aan nacht wordt in het sterfhuis door familie en vrienden gedanst en gezongen, de gewone gebruiken bij dergelijke plechtigheden. Men moet echter het orgaan van Boschnegers hebben om zulk een lijkenlucht vroolijk te blijven inademen. De kuil voor Amadé wordt op Sabakoekondre aan de Sarakreek gegraven. Dit werk ondervond echter oponthoud, omdat er geen dram was. Dit onmisbaar artikel moet gehaald worden van een plaatsje dagen van hier verwijderd. Het is te hopen dat het van daag komt, opdat van middag de begrafenis plaats vinde.

Intusschen is er gisteren een twaalfjarig jongetje gestorven op Redidotti, genaamd Basépai. Van diens overlijden zal echter niet veel „werk" kunnen worden gemaakt, daar de dansers en danseressen nog afgemat zijn van het gepraesteerde bij den dood van Amadé."

[2]) Zie de „*Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*", blz. 639. In Demerary is het zeker niet anders geweest.

spanning. en brengen die, ten deele in hunne hangmatten liggende, of zittende, in eene logge rust; ten deele in gezellige vrolijkheid, bij wijn, spel en dans door, terwijl zij, onvatbaar voor fijner en edeler vermaaken, hierin hunne grootste verademing vinden".

Reinhart had volkomen gelijk zijn Zondagen anders te willen doorbrengen, maar niet van de beste zijde doet hij zich kennen, wanneer hij een bladzijde verder uitroept:

„Doch is het niet akelig, mijn vriend! dat in deeze geheele Colonie geen schaduw van godsdienst te vinden is, bij menschen wier land God zegent, wier gewassen Hij doet groejen, wier goederen Hij in het dobberend schip den Oceaan overvoert, die Hij voedsel geeft, en in duizenden van gevaaren behoedt? Hoe dikwijls, wanneer ik mij voorstel, dat ik, in den omtrek van verscheidene mijlen, welligt de eenigste ben, die God hier hulde doet — hoe dikwijls weent mijne ziel dan over de diepte waarin de van God begunstigde mensch is neergestort, en die Hem, zoo ongelukkig voor zig zelven, als verachtelijk voor zijnen Weldoener worden doet."

Van denzelfden eigenwaan — of hoe het anders te noemen? — getuigt het, wanneer hij in een lateren brief — 2e deel, blz. 210 — na een mooie natuurbeschrijving, deze verzuchting slaakt:

....„dan mijn vriend! wanneer de lieve Natuur mij door de streelendste gewaarwordingen verkwikt, en ik daarbij denk dat ik op deeze geheele Colonie welligt haar eenige priester ben; dat niemand hier — zoo hij al haare schoonheid gevoelde — haare gaven aan den Schepper wijdt", enz.

En ten slotte nog dit: het schrijven van een deel der brieven — en brieven van zulken omvang — op „het vlies hetwelk de buitenschaal der [cocos]-vrucht bekleedt" tweede deel, blz. 107) en op een in de zon gedroogd vlies uit den stam van den „Oulcmary-boom" (tweede deel, blz. 107 en 141) neem ik op gezag van Reinhart aan, maar niet zonder daarbij een vraagteeken te plaatsen.

* * *

Het boek van Heinrich Stilling, meer bekend als Jung-Stilling [1]) is een tweede stuk wild, dat door de samenstel-

[1]) *Die Geschichte Florentins v. Fahlendorn.* Drei Theile. Mannheim, in der neuen Hof- und akademischen Buchhundlang, 1781—83.

lers van bovengenoemde Encyclopaedie niet is geschoten. Bij gelegenheid eener correspondentie met den heer H. W. Heuvel, hoofd eener school te Borculo, over het boek van mej. Post vroeg hij mij of het boek van Stilling, dat voor een deel in Suriname handelt, mij bekend was. Hij bezat daarvan een Nederlandsche vertaling. Ik moest op de vraag ontkennend antwoorden. In de Koninklijke Bibliotheek alhier vond ik de Duitsche uitgave van 1781—83, vermoedelijk de eerste. Brockhaus' Konversations-Lexikon (14e uitgave) vermeldt een tweede uitgave van 1825 en uitgaven van de gezamenlijke werken te Stuttgart van 1835—39 in 14 deelen, en van 1841—42 en 1843—44 in 12 deelen. Niettemin is „*Die Geschichte Florentins v. Fahlendorn*" een vrij zeldzaam boek. Na veel zoeken gelukte het mij een exemplaar machtig te worden, in Frankfort en Leipzig uitgegeven, zonder jaartal en zonder uitgeversnaam, ook in drie deelen, van iets grooter formaat dan de uitgave van 1781—83. De Hollandsche vertaling, Arnhem 1790, is eveneens in drie deelen.

Stilling, die eerst het kleermakersvak leerde, ging later in de medicijnen studeeren te Straatsburg, waar hij omgang had met Goethe, die over hem schrijft in het 2e deel van „*Aus meinem Leben*".

Het verhaal is te verwikkeld om er een kort overzicht van te kunnen geven. Het behandelt de geschiedenis, bijna van hun geboorte af, van een braven jongen man, Florentin, en een brave jonge dochter, Rosine. Florentin was als kind door een brave boerenfamilie als zoon aangenomen en groeide met Rosine op. Onder machtige bescherming gaat het de jonge menschen voor den wind, tot er plotseling een keer komt in den gang van zaken. Florentin wordt op aanstichting van een paar deugnieten, de gebroeders Hallenborn, die het op Rosine gemunt hebben, door Hollandsche soldaten geprest, naar Amsterdam gevoerd, daar op een schip gebracht en naar Suriname gezonden. De oudste der twee broeders Hallenborn had in een duel een kameraad gedood, was als soldaat in Hollandschen zeedienst getreden, had in Suriname tegen de „wilden" gevochten, was daar tot luitenant bevorderd en

daarna naar Duitschland teruggekeerd. Florentin's verwanten en beschermers reizen hem na naar Amsterdam, slagen er in hem op te sporen, maar alle pogingen om hem los te koopen mislukten. Op de reederij deelde men hun mede dat hij „vielerlei Unfug" bedreven had, „und seine Familie nicht gern Schimpf an ihn erleben mochte". Onder geen voorwendsel mocht hij worden losgelaten.

Men zou vragen: was er in die dagen geen politie en justitie te Amsterdam?

Het bedrog — zooals later bleek, een brief van Hallenborn met een valschen naam onderteekend — kwam uit toen het schip reeds vertrokken en niet meer te achterhalen was.

Nu wordt het verhaal gecompliceerd: Rosine wordt eveneens ontvoerd, maar uit de handen van haar ontvoerders gered door een braaf man — er komen in het boek vele voortreffelijke mannen voor — die haar negen maanden op zijn burcht houdt, al dien tijd trachtende haar te bewegen zijn vrouw te worden, wat zij volstandig weigert, niet zonder strijd getrouw blijvende aan haren verloofde, Florentin v. Fahlendorn.

Inmiddels zijn de beide Hallenborns met nog een zonderling heerschap, een zekeren Molkenblick, ook naar Suriname vertrokken.

Het tweede deel vangt aan met brieven van Florentin uit Suriname. Door bemiddeling van den kapitein van het schip, wordt hij geplaatst bij een Duitscher, Herr Pilger, die twintig mijlen landwaarts in, aan de Marowijne, een groote suiker- en koffieplantage bezat, Pilgersheim [1]) genaamd, een onderneming die deze merkwaardigheid vertoonde, dat er geen slaven waren, „wohl aber Knechte und Mägde auf die Art, wie er in Europa üblich ist". Pilgersheim is een soort communistische gemeenschap. „Ich kann sagen — schrijft Florentin — dasz es vielleicht in der ganzen Welt keinen so vergnügten, angenehmen, und durchgehends wohlhabendern Ort, als Pilgersheim,

---

[1]) Zou de naam geïnspireerd zijn door Pilgerhut, den in 1740 door de Moravische Broeders in Berbice gestichten zendingspost? (Zie „*De West-Indische Gids*", 2e jg. blz. 110).

giebt". Van Pilgersheim „bis Surinam" varen schepen, die aan de plantage behooren, en alle voortbrengselen naar de magazijnen der „Holländischen Compagnie" vervoeren en alle benoodigde Europeesche waren naar Pilgersheim.

Op meer dan een plaats in het verhaal [1]) verzekert Stilling dat hetgeen hij schrijft waarheid is. Voor zooveel de terreinbeschrijving aangaat moet ik daarbij een groot vraagteeken plaatsen. Pilgersheim ligt aan de Marowijne, twintig mijlen landwaarts in, en daar ziet Florentin rotsen, die steeds hooger en wilder worden „so dasz sie in einer Entfernung von etlichen Meilen fast an die Wolken ragen". Maar hierbij blijft het niet. Op zekeren dag maken Florentin en Muzelius, de dominee van Pilgersheim, een tocht, niet ver van hun woonplaats. Zij beklimmen hooge, steile rotswanden, kruipen door nauwe spleten, zien bergmeeren die uitloopen in watervallen en komen na ongeloofelijke inspanning in een geheimzinnige Duitsche kolonie, van welker bestaan niemand iets wist, ook niet „die Holländische Regierung zu Surinam" en zelfs niet de Caraïben, die aan de rivier woonden, wien het anders niet aan speurzin ontbreekt.

„Welch wonnevolles Entsetzen durchdrang uns, als wir uns umsahen! — Gegen Morgen hin fiel uns ein Lustgefilde in die Augen, das alles übertrift, was ich je gesehen habe: es war länglicht-rund, von Westen gegen Osten bei anderthalb Stunden lang, von Norden gegen Süden drei Viertelstunde breit, und allenthalben mit einem schrofen und zackigten Felsengebirge umgeben. Gegen Osten aber thürmten sich die Felsen hintereinander in die Höhe bis an die Wolken, und die obersten Spitzen waren lauter Schnee und Eis"....

Dit alles zegt Florentin; maar nu een andere aanhaling waar Stilling zelf aan het woord is:

„Ich kann sagen, es schmerzt mich allemal in der Seele, wenn ich sitze und so Geschichte male, und man fordert von mir, dasz ich jedes Blättgen an den Baümen, jedes Fältgen im Gewande, so ganz rein heraus zirkeln soll, ich wünschte so mit einem Pinselzuge ganze Wasserfälle und Felsengruppen, und Baüme hinklecksen

[1]) Zoo b.v. op blz. 51, 52, 53 en 145 van het derde deel.

zu können, aber das will mir noch nicht recht gelingen; gut! dasz ich kein Romanendichter von Profeszion bin".

Wat de „Wasserfälle und Felsengruppen" betreft is hem het „hinklecksen" wonderwel gelungen.

Het hoofd der kolonie was een grijsaard, Christian Gotlieb Pracht, afkomstig uit Saksen, die in zijn jonge jaren met een jonge gravin er van door gegaan was. De plaats heette Solyma en elke afzonderlijke woning had een bijbelschen naam. Mannen en vrouwen gingen geheel in het wit gekleed. Allen waren nakomelingen van Herr Pracht. Men was in Solyma volkomen op de hoogte van „alle Verfassungen von Surinam, Pilgersheim und andern Holländischen Kolonien", maar, verklaarde Pracht, „Wir haben keinen gröszeren Zweck bei unserer Wirthschaft, als uns nach und nach von der ganzen Welt unabhängig zu machen, so, dasz wir selbst in Solyma alles erziehen, und machen können was zu unserer Bequemlichkeit gehört".

Hoe de kolonisten kwamen aan de levens-benoodigdheden, buiten hetgeen zij zelven konden maken, wordt zeer geheimzinnig verteld. Zij bezaten verscheidene kudden runderen, die het Friesche en Zwitsersche vee overtroffen. Zij verbouwden katoen en vlas en het kostte hun weinig moeite den grond te bebouwen, want het was daar eeuwige lente. Goud werd er gegraven voor hun geheimen handel met Pilgersheim en de overige kolonie Suriname.

Bij een tweede bezoek aan Solyma vonden Florentin en Muzelius daar den jongsten Hallenborn en Molkenblick .... in de gevangenis. Deze waren ook tot den heilstaat doorgedrongen en dadelijk begonnen met de jonge mannen en meisjes het hoofd op hol te brengen. Herr Pracht greep krachtig in en liet de beide kornuiten opsluiten. In de gevangenis moesten zij bijbels overschrijven en Prachts' catechismus. Men had n.l. gebrek aan gedrukte exemplaren. Schreven ze niet ijverig en accuraat dan kregen zij geen eten. Hallenborn stierf in de gevangenis, maar Molkenblick hield het uit en werd later een lid van de kolonie. De oudste Hallenborn, die officier in Surinaamschen dienst was, pleegde verraad. Hij wilde n.l. een aanval der

Franschen op Pilgersheim in de hand werken. Het complot werd ontdekt en de verrader onthoofd en gevierendeeld! Men deed het toen niet minder.

Niet lang hield de kolonie van Pracht stand. Na zijn dood kwam er verdeeldheid. Solyma was nu algemeen bekend geworden. Een deel der kolonie sloot zich bij Pilgersheim aan, het andere deel bleef onder Pracht's zoon „doch unter der Regierung zu Surinam".

Ik kan de verzoeking niet weerstaan den lezer hier een enkel proefje te geven van Florentin's kijk op de Caraïben:

> „Ja, es ist wahr, der Löw ist majestätisch gebildet, und er siehet fürchterlich schön aus; aber das alles ist Kinderspiel gegen einen Caraiben. Welch eine Kreatur ist doch der Mensch im Stande der wilden Natur! — was muszte Adam seyn? — Wir haben in Europa Fürsten, die majestätisch aussehen; aber das ist nichts gegen einem wohlgebildeten Wilden"....

Geen wonder dat, bij het zien van deze mannen, hem, „gleichsam das Herz im Leibe erstarb", hem „ein kalter Schauer über die Haut ging", en hij dacht: „Gott! welche Milchsuppen- und Alltagsgesichter haben wir Europäer!....

In Pilger had Florentin een goeden vriend en machtigen beschermer gevonden. Na een paar jaren vertrekt hij met een zekeren heer Peter von Fink, een vriend van Pilger, een soort deux ex machina in het verhaal, braaf man, maar onverbeterlijk raisonneur, over Noord-Amerika naar Duitschland. Daar vindt hij Pilger, die inmiddels Suriname ook had verlaten, Pilgersheim latende aan Muzelius, die inmiddels getrouwd was met een Caraïbische schoone, Zarima, de dochter van den Kazike. Op het eerste gezicht had zij Muzelius tot man begeerd. Tot niet geringe verbazing van Florentin ontpopte Pilger zich als Graaf Günther van Eichenborn, de broeder van den regeerenden graaf, die zijn onderhoorigen zeer slecht behandelde. Graaf Günther was in onmin met zijn broeder geraakt, was naar Amsterdam uitgeweken, met een Hollandsche vrouw getrouwd en naar Suriname vertrokken,

waar hij Pilgersheim stichtte. Zijn einde voelende naderen kreeg de broeder berouw over zijn daden en wilde zich met Günther verzoenen. Deze kreeg daarvan door zijn vriend von Fink bericht, kwam terug, werd de regeerende graaf en Florentin zijn „geheimer Rath".

Jung Stilling heeft heel wat van zijn landgenooten, van zeer diverse pluimage, naar Suriname weten over te planten. Met de goeden is het voor den wind gegaan, de deugnieten hebben er hun gerechte straf gevonden, alles zooals het behoort in een echten roman.

Van de personen in het verhaal, die thuis zijn gebleven, heb ik hier niet gesproken. Zij zijn over het algemeen aardig geteekend, met voorliefde Rosine. De aantrekkelijkste figuur is, hoewel hij weinig naar voren treedt, m. i. de boer Lorenz, de pleegvader van Florentin.

Het verhaal eindigt met een algemeene trouwerij; in het geheel telde ik vier paren.

Die den gemoedelijk vertelden roman begint te lezen zal dien zeker met veel genoegen verder lezen.

Ten slotte deze vraag: Hoe kwam Stilling, die toch niet de eerste de beste was, tot zoo'n wonderlijke topografie van de Beneden-Marowijne? De communistische koloniën Pilgersheim en Solyma zou men op den koop toe nemen als hij niet zoo uitdrukkelijk had verzekerd dat wat hij schreef waarheid was.

Den Haag, December 1924. H. D. B.

DE LAATSTE VRIJE INCAS?

In „*Het Koloniaal Weekblad*" van 15 Januari j.l. stond het volgende stuk:

„Georges Brousseau heeft met twee korjalen, elk bemand met zes man uit Cayenne, een reis ondernomen naar het brongebied van de Marowijne — juister: naar de Aloërivier, een linkerzijrivier van de Itanie — om avonturen en goud te zoeken, en vertelt daarvan wonderlijke dingen in „*La Revue Mondiale*" van 15 Juni 1924. In de „*Wetenschappelijke Bladen*" van November j.l. vinden wij een vertaling onder het hoofd: „*De laatste vrije Incas*".

Het toeval voerde de reizigers naar het dorp Yamaïké, dat, volgens Brousseau, nog door geen vreemdeling was bezocht en dat bewoond is door den wilden stam der Coulais, die, evenals de Trio's, ieder verkeer met hun buren vermijden. (Van de Trio's blijkt dit niet uit de Goeje's „*Verslag van de Toemoekhoemak-expeditie*").

De Goeje zegt op blz. 174 van de „*Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* dat de Ojarikoelé (de Coulais van Brousseau) allen vreemdelingen vijandig gezind zijn en dat zoowel de Ojana's als de Bonninegers meermalen strijd met hen gevoerd hebben.

Brousseau was gelukkiger. Uit den mond der ouden en van den „hoogepriester" der Coulais en Trio's vernam hij de geheele waarheid omtrent hun oorsprong.

(Men zou hier willen vragen in welke taal hij zich met de Coulais onderhield).

Die geheele waarheid was de volgende: Hun voorouders leefden gelukkig in een groote stad van meer dan honderdduizend inwoners — (hebben deze Indianen begrip van zulke groote getallen?) — *Tamboe Tocco*, in de bergpassen van den *Uru bamba*, ten noorden van Cusco. Plotseling vernamen zij dat de Spanjaarden in hun land gekomen waren en overal schrik en dood verspreidden. Deze wilden goud hebben, steeds meer goud. Toen zij niets meer vonden, namen zij de foltering door het ijzer en het vuur te baat, onder het voorwendsel dat de Indianen hunne goden moesten verloochenen en die der bleekgezichten aannemen.

Tamboe Tocco, diep in het woud gelegen, ontsnapte aan de nasporingen der Spanjaarden. Onderwijl was men op zijn hoede en gereed om in alle haast te vluchten, met medeneming van alle kostbare voorwerpen, in het bijzonder de fabelachtige schatten uit de tempels en uit het paleis met de Drie Vensters. Toen de laatste keizer onder de martelingen der Spaansche Inquisitie bezweken was zonder te hebben bekend gemaakt waar de schatten zich bevonden, werd tot den uittocht besloten. Honderd en twintig duizend menschen vluchtten in duizenden prauwen langs de Urayali. Zij werden aangevoerd door twee tamoesies, prinsen der keizerlijke familie: Tumac Humac en Mango Humac.

In 1917 ontdekte een Amerikaansch ontdekkingsreiziger de stad Tamboe-Tocco.

Francisco Orellana vervolgde de vluchtelingen en haalde hen in den middenloop van de Maragnon in. De Indianen hadden lange haren, geen baard of bijna geen, waaruit de legende van de Amazonen ontstond. Geen enkele vrouw had aan den strijd deelgenomen.

De vluchtelingen hadden zich neergezet aan de Maragnon, nabij den mond van een der zijrivieren uit het Noorden, waaraan zij den naam van hun land Peru of Paroe gaven, maar trokken later over de stroomversnellingen en watervallen tot aan den oorsprong van de Paroe in de bergen, die zij Tumac Humac noemden. Zij verspreidden zich vervolgens in de naburige landen, steeds naar het Noorden trekkend. Op deze wijze ontdekten zij het Parima-meer in het hart van een vulkanisch gebergte, de Parima-bergen der Engelsche kaarten.

....„Gelukkiger dan Walther Raleigh, — aldus Brousseau — heb ik met twee eenvoudige prauwen de laatste vrije Inca's gevonden onder den naam Coulais en Trios, aan de grenzen der drie Boven-Guiana's"....

Wat denkt de Goeje van dit verhaal? Wahrheit oder Dichtung?"

Wij zonden het blad aan den heer C. H. de Goeje toe, die zoo vriendelijk was daarop het volgende bescheid te geven:

„De reis van Georges Brousseau schijnt geweest te zijn een prospectie-tocht naar goud. Het Ojana-dorp Jamaiké is indertijd door Henri Coudreau bezocht, en ook in 1903 door Franssen Herderschee, Versteeg en mij met stadsnegers en twee Boni-boschnegers. In dien tijd heette het, dat tusschen Lawa en Tapanahoni, diep in het binnenland vijandige Indianen van den stam der Ojarikoele's woonden. Wij bevonden echter de bronrivieren van de

Gonini onbewoond, en de GouvernementsMijnexploratie, die later de Oelemarie opvoer, vond evenmin Indianen. Het is echter nog mogelijk dat de Ojarikoele's wonen aan de verder in het Zuiden gelegen Loë (Aloë) kreek, welker monding wij voorbijvoeren. Het is vrijwel zeker dat enkele weken tevoren een Surinaamsch goudzoeker nabij de Oelemarie door een Indiaanschen pijl is gewond, en wij vonden daar ook verscheidene verlaten goudzoeker-kampen. Maar is de schutter een vreemde Indiaan geweest, of was er een kleine ruzie met Ojana's?

Er is geen reden om er aan te twijfelen dat de schrijver de Loëkreek heeft opgevaren, en het is wel mogelijk dat hij daar Indianen heeft ontmoet. De rest ziet er nogal onwaarschijnlijk uit.

Er bestaat geen geschrift over de taal der Ojarikoele's. Het is niet uitgesloten dat hunne taal (indien zij werkelijk nog als stam bestaan) verwant is aan het Ojana en het Trio. (B. noemt de Trio's hunne verwanten), maar zelfs iemand die de bestaande geschriften over l.g. talen grondig bestudeerd heeft, zal daaraan niet genoeg hebben om een zoo lang en ingewikkeld verhaal zonder misverstand op te nemen. Uit het stuk blijkt echter ten duidelijkste dat B. onkundig is van de publicaties over die talen en ook niets weet van de vriendschappelijke aanrakingen van de Nederlandsche expedities met de Trio's. Het is niet waarschijnlijk dat er een tolk is geweest die de taal verstond van een stam die niet met anderen verkeert.

B. zegt dat Oyaricoulai in de Karaïbische taal zeggen wil: snelle rivier der Coulais. Indien een woord Oyari in het Karaïbisch „snelle rivier" beduidt, dan zou een Karaïb niet zeggen Oyari-coulai, doch Coulai-oyari.

Aan het slot vertelt hij: „Arcabussa!" (van het Spaansche woord arcabusa, haakbus) zeiden zij met een afgrijselijken en geheimzinnigen haat bij het zien van mijn eenvoudig jachtgeweer."

Dat geeft echter geen aanwijzing dat deze Indianen destijds voor de Spanjaarden uit Peru zijn gevlucht, want het woord arkabussa is in gebruik bij alle Indianenstammen in Guyana en vermoedelijk overgenomen van de eerste Spanjaarden die de Antillen en Venezuela bezochten.

Het woord Tamboe Tocco lijkt sterk op het Trio-woord voor hoofdman of grijsaard: tamoetoepeu. De afleiding van den naam Tumac Humac is, al het hier gezegde in aanmerking nemende, niet dadelijk aan te nemen, en de afleiding van den naam Peru slechts als de schrijver eerst kennis neemt van de studie van Dr.

Rivet over dezen naam [1]) en aantoont dat diens conclusies onjuist zijn.

B. geeft te kennen dat deze z.g. afstammelingen van de Inca's eene Karaïbische taal spreken. Maar de Indianen in Peru spraken geen Karaïbisch, daarentegen werden Karaïben in Guyana en op de Kleine Antillen aangetroffen door de Spanjaarden, lang vóór zij Peru bezochten.

Een geheel andere vraag: acht de Regeering het wenschelijk dat in een gedeelte van Suriname waar Indianen wonen en misschien zelfs wilde Indianen, en waar geen bestuursambtenaren en politie of troepen zijn, vreemde goudzoekers komen?"

---

[1]) Dr. Rivet, A propos de l'origine du mot „Pérou". L'Anthropologie T. XXII—1911. p. 289—294.

BRIEF VAN DEN GOUVERNEUR VAN SURINAME, MR. A. H. A. A. BARON VAN HEEMSTRA, AAN DEN VOORZITTER DER KOLONIALE STATEN, VAN 21 FEBRUARI 1925

1. Het is mij een voorrecht u onmiddellijk na mijn terugkeer in Suriname in het kort mededeeling te doen van die indrukken en ervaringen uit het Moederland, welke voor de toekomst van ons geliefd gebiedsdeel van belang kunnen worden geacht, en ik moge UHoogEdelGestrenge verzoeken de Koloniale Staten met het hierna volgende in kennis te willen stellen.

2. De zorgwekkende toestand van de Nederlandsche financiën blijven het opperbestuur noodzaken een ver doorgevoerde versobering te betrachten en de thans voor 1925 ingediende Surinaamsche begrooting draagt daarvan helaas de onmiskenbare sporen.

3. Is derhalve van die zijde in de naaste toekomst weinig te verwachten, het feit valt niet te loochenen, dat de belangstelling in dit West-Indisch gebied zich langzaam ontwikkelt en dat die belangstelling zich ook eerlang in daden zal kunnen uiten.

4. Weliswaar wordt in gezaghebbende Nederlandsche kringen nog steeds de meening verkondigd, dat de vooruitzichten voor Suriname duister blijven en beinvloedt deze meening onwillekeurig het Nederlandsch kapitaal, dat zich in Suriname zou kunnen vestigen, maar daar ontwaakt toch het verlangen om meerdere kennis van deze twaalfde Nederlandsche provincie te verkrijgen, en eveneens de behoefte om zich haar lot meer aan te trekken.

5. Door de welwillende medewerking van het alom in Nederland veel gelezen weekblad *De Haagsche Post,* zal eerlang mr. J. C. Kielstra, hoogleeraar aan de Landbouwhoogeschool te Wageningen, in de gelegenheid worden gesteld om Suriname te bezoeken, welk bezoek aan het bestudeeren van economische toestanden en mogelijkheden zal kunnen worden dienstbaar gemaakt.

6. In eene bijeenkomst van de Vereenigde Kamers van Koophandel en Fabrieken in Nederland, op 10 December l.l. te Amsterdam gehouden, mocht ik het denkbeeld ontwikkelen om

ook van die zijde een ervaren deskundige naar Suriname af te vaardigen, teneinde na te gaan, op welke wijze een beter contact tusschen producenten en consumenten in beide landen zoude kunnen worden verkregen, en zulks vooral wijl de huidige inrichting en samenwerking van die Kamers een algeheel overzicht van het ruime arbeidsveld van vraag en aanbod mogelijk maakt.

De beslissing op dit voorstel was nog niet gevallen toen ik het Moederland verliet.

7. De voornaamste belanghebbenden bij ondernemingen in Suriname hebben zich aaneengesloten tot het vormen van een West-Indischen ondernemersraad en professor mr. M. W. F. Treub heeft zich welwillend bereid verklaard, naast het presidium van een soortgelijk, zij het uiteraard veel omvangrijker, instituut voor Oost-Indië, ook het voorzitterschap hiervan op zich te nemen.

Behalve voor het behartigen van gemeenschappelijke belangen, zal dit lichaam zeer stellig tot de verbreiding van kennis aangaande Surinaamsche mogelijkheden kunnen medewerken, en daarbij een dankbaar gebruik kunnen maken van het uitnemend secretariaat en archief, hetwelk de Oost-Indische ondernemersraad in den Haag heeft gevestigd.

8. In een daartoe belegde vergadering van de commissie van advies en onderzoek in zake Surinaamsche houtsoorten, op 4 October l.l. onder leiding van prof. dr G. van Iterson te Amsterdam gehouden, werd ik meer van nabij in den belangrijken arbeid van die commissie ingewijd en tegelijk versterkt in mijne overtuiging, dat eene uitbreiding van onzen houthandel door deze krachtige belangelooze hulp ongetwijfeld te verwachten is.

Het is niet overbodig hierbij aan te teekenen, dat meerdere deskundige voorlichting ook in Suriname noodig zal blijken en dat een samenwerking tusschen den reeds bestaanden houthandel en genoemde commissie een hoofdvereischte moet worden geacht.

9. De secretaris van voorzegde commissie, dr. De Bussy, chef van de afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut, beijvert zich bovendien in hooge mate in het doen onderzoeken van Surinaamsche producten en zijn streven blijft er op gericht aan dezelve, waar mogelijk, meerdere bekendheid te geven.

10. Ten einde een indruk te verkrijgen van de eigenlijke bedoelingen van de Belgische maatschappij „Tropica" had ik in den afgeloopen zomer te Brussel eene bespreking met de directie en commissarissen dezer maatschappij, waarbij mij bleek, dat ook daar de tot hiertoe ondervonden teleurstellingen, als gevolg van

slechte en onoordeelkundige leiding, ernstig werden betreurd.

Bij die gelegenheid liet ik niet na te verklaren, dat de bestaande concessie zoodra mogelijk zou worden ingetrokken, bijaldien zich eene herhaling van het vroeger voorgevallene mocht voordoen.

11. Tijdens dit bezoek aan Brussel bezocht ik tevens het daar gevestigd Holland Huis, hetwelk een belangrijk reclame-instituut voor de Nederlandsche en Oost-Indische producten kan worden genoemd.

Aangezien deze inrichting voortdurend door tal van internationale handelaars en nijveren wordt bezocht, zal het zaak zijn ook daar een reclame voor Surinaamsche producten te openen.

12. Met voldoening mocht ik vernemen, dat de Koloniale Staten hunne goedkeuring hebben gehecht aan de tevoren in Nederland besproken wijzigingen der Bauxiet-verordeningen.

Had men eertijds bij het tot stand komen dezer wettelijke regelingen de mogelijkheid eener groote productie van dit mineraal verwacht, de daartoe betrekkelijke eischen zijn thans meer met de werkelijkheid overeengebracht, zonder dat de zucht tot uitbreiding van deze nijverheid zal behoeven te verminderen, en een zijdelingsch gevolg van deze beslissing zal tot eene verbetering onzer telegraafverbinding met het wereldnet kunnen leiden.

13. De overgang van de exploitatie der Compagnie des Mines d'or naar eene nieuwe Nederlandsche in Amsterdam gevestigde maatschappij, welke met gebruikmaking van de meest moderne hulpmiddelen met een krachtige exploitatie van het bestaand placer wenscht te beginnen, kan een feit van groote beteekenis worden.

Immers met deze exploitatie is men voornemens geleidelijk het verdere binnenland te onderzoeken en het hiertoe noodige kapitaal zal onder Amerikaansche garantie worden verkregen.

Was het gedurende de onderhandelingen met de Fransche maatschappij om tactische redenen van belang eenige reserve in acht te nemen, thans kan worden medegedeeld, dat die Amerikaansche garantie in hoofdzaak bij een van de heeren Rockefeller zal berusten.

Laatstgenoemde is, na bestudeering van de beschikbare gegevens, de reeds vroeger bij herhaling verkondigde leer gaan huldigen, dat het tot hiertoe in Suriname gevonden goud slechts als gedeeltelijke afvloeiingen van een veel rijker centrum moet worden beschouwd, weshalve een geheel systematische exploratie van het binnenland zal moeten plaats vinden.

Waar zoo vaak de behoefte is gevoeld aan het instellen van een

mijndepartement, hetgeen helaas steeds op gebrek aan de noodige fondsen moest afstuiten, zullen de geregeld aaneensluitende wetenschappelijke onderzoekingen van deze nieuwe maatschappij voor het openleggen van ons binnenland van onschatbare waarde kunnen blijken, uit welk openleggen nieuwe exploitaties en dus werkverruiming en meerdere inkomsten te verwachten zijn.

14. Wat de cultures, met name die van suiker betreft, bleken meerdere groote handelslichamen met welke ik in verbinding kwam, met aandacht de eventueele resultaten van de vernieuwde fabriek op Marienburg af te wachten.

Zijn die eerlang gunstig en wel zóó, dat concurrentie met bijvoorbeeld Java mogelijk is, dan komt de suikerindustrie in Suriname in een geheel ander licht te staan en zal daarvoor meerder belangstelling moeten ontstaan.

15. Toch werd ook thans reeds aan twee zijden bereidheid gevonden om het stichten van eene moderne suikerfabriek te overwegen.

Eene Oost-Indische cultuurmaatschappij zal hiertoe binnen enkele maanden hare deskundigen uitzenden, en het tweede geval betreft een kort voor mijn vertrek uit Nederland gevormde combinatie, welke begint met het reserveeren van een daartoe geschikt terrein.

16. Voor de overige Surinaamsche mogelijkheden heb ik zéér tot mijn leedwezen vooralsnog in Nederland geen medewerking kunnen verkrijgen.

Is men daar eensdeels nog zóózeer in Oost-Indië geïnteresseerd, dat het beschikbare kapitaal liefst voor nieuwe cultures of uitbreiding der bestaande in dat deel van de wereld wordt bestemd, aan den anderen kant is, zooals boven gezegd, het vooroordeel tegen Suriname nog van dien aard, dat de moed om daar iets nieuws aan te vatten, vrij algemeen ontbreekt.

Het spreekt van zelf, dat gemaakte fouten en ondervonden teleurstellingen uit het verleden hiertoe niet weinig hebben bijgedragen, maar ik heb niet nagelaten bij herhaling er op te wijzen, dat de in Suriname geleden verliezen in geen verhouding staan tot de reusachtige offers, welke men in Oost-Indië heeft gebracht, voordat daar werkelijk van een opbloei kon worden gesproken.

17. Waar het Nederlandsche kapitaal ons dus grootendeels nog niet genegen is en Suriname niettemin tot meerdere ontwikkeling moet en kan worden gebracht, heb ik mijne reeds in 1920 ingestelde pogingen om met Duitsche kapitaalkrachtige lichamen in aanraking te komen, andermaal opgevat.

18. Na eenige belangrijke besprekingen is het mij mogen gelukken de aandacht van het Stinnes-concern op Suriname te vestigen en weinige dagen vóór mijn vertrek uit het Moederland mocht ik de schriftelijke mededeeling ontvangen, dat eenige afgevaardigden van dit concern in het aanstaande voorjaar Suriname zullen bezoeken om ter plaatse alle mogelijkheden onder de oogen te zien.

19. Bij de gevoerde onderhandelingen heb ik nadrukkelijk op den voorgrond gesteld, dat slechts economische en geenerlei politieke veroveringen mogelijk zouden zijn, dat met name eene herhaling van wat onlangs in Oost-Indië dreigde te gebeuren uitgesloten was te achten, en dat alles, wat zou kunnen worden verricht, zich zou hebben te bewegen binnen de perken van onze Surinaamsche wetgeving.

20. Leek het mij goed het voorgaande onomwonden uit te spreken, ik heb geen oogenblik den indruk ontvangen, dat, bijaldien deze Duitschers zich in ons midden zouden vestigen, er eenige vrees zou behoeven te bestaan voor een in politiek opzicht ander optreden dan de reeds eerder hier werkende lichamen van vreemde nationaliteit te zien hebben gegeven.

21. Het is ontegenzeggelijk van groote beteekenis dat een Europeesch volk in ons midden — en zulks in tegenstelling met zoovele andere deelen van Zuid-Amerika — eene bestuursinrichting, eene rechtsbedeeling en eene samenleving vindt, waarin het zich tehuis en veilig gevoelt, en ligt daarin voor het Stinnes-concern een groote aantrekkelijkheid om naar Suriname te komen, aan ons is de beproefde Duitsche energie even welkom als die van welke andere beschaafde natie ook, en in hetgeen het machtige Stinnes-concern reeds over de wereld heeft bereikt, ligt ongetwijfeld een waarborg, dat indien het ook hier zakelijk van wal steekt, zulks zich niet, tot een halven maatregel zal beperken.

22. Ten slotte moge ik nog een drietal punten ter sprake brengen, welke elk op zich zelf van belang kunnen worden geacht.

23. In zake het vraagstuk van onze Westgrens heb ik de zeer welwillende tusschenkomst van Dr. J. W. IJzerman te Wassenaar mogen inroepen om van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap een uitspraak in deze te verkrijgen.

In zijne vergadering van 10 Januari l.l. heeft dit genootschap op geografische gronden uitgemaakt, dat niet de New River, maar wel de Coeroeni als bovenloop van de Corantijn moet worden beschouwd.

Deze uitspraak is door Dr. Benjamins aangevochten en het is niet onwaarschijnlijk, dat de Nederlandsche regeering, na ook laatstgenoemde te hebben gehoord, tot een definitief oordeel met daarop volgende regeling van deze aangelegenheid zal geraken.

Wat ook de eindbeslissing moge zijn, waarbij wij ons niet door landhonger mogen laten leiden, ik heb mij in deze zaak hoofdzakelijk op het standpunt geplaatst, dat er een einde dient te komen aan de bestaande onzekerheid, wijl het uitgeven van concessiën in dat deel van ons gebied eerlang aan de orde zal kunnen worden gesteld.

Wij mogen ons ongetwijfeld overtuigd houden, dat de Nederlandsche regeering hare mogelijke rechten op het bewuste grondgebied niet ongemotiveerd zal prijsgeven, en dat, indien mocht worden uitgemaakt, dat de tot dusverre door Engeland gehuldigde leer de juiste is, dit slechts op rechtsgeldige bewijsgronden zal worden aangenomen.

24. Een thans naar Curaçao uitgezonden zee-officier-hydrograaf, belast met het doen van stroomwaarnemingen voor den ingang der St. Anna-baai aldaar, zal eerlang naar Paramaribo komen om hydrografische opnemingen, meer in het bijzonder van de monding en den benedenloop der Suriname-rivier te kunnen verrichten.

Deze arbeid zal ongetwijfeld van groot nut voor onze navigatie blijken, waarbij men, gezien de absoluut verouderde zeekaarten ten deze, zal kunnen beginnen tegemoet te komen aan de talrijke klachten in latere jaren door gezagvoerders van in- en uitvarende schepen geuit.

25. Ten aanzien van het waterleiding-vraagstuk van Paramaribo had ik meerdere besprekingen met Prof. Flu en Dr. Jenny Weijermans, bij eene waarvan onze oud-directeur van openbare werken de heer Kempees ook van voorlichting heeft willen dienen.

De berekeningen van den deskundige Dr. Jenny Weijermans hebben uitgewezen, dat het bestaan van een waterleiding verzekerd kon worden geacht bij eene voorloopige opbrengst van *f* 400 per dag, en eerlang zal moeten worden nagegaan, of een dagverbruik tot die waarde mogelijk is te achten.

De hoofddirectie van de Nederlandsch-Indische Gasmaatschappij is bereid gevonden te overwegen in hoeverre zij naast haar gasbedrijf ook een waterleidingbedrijf in onze hoofdstad zou kunnen exploiteeren.

Mocht dit voornemen kans van uitvoering hebben, dan zou men mogen aannemen, dat eene regeeringsgarantie, zooals die in Nederland in meerdere provincies is verleend, ook voor Paramaribo zou kunnen worden toegekend.

26. Indien ik mij thans tot het voorafgaande meen te mogen bepalen, wil ik niet nalaten tegenover UHoogEdelGestrenge uit te spreken met welk een vreugde ik, na het met dankbaarheid genoten verlof, wederom in Suriname ben teruggekeerd.

Moge onze samenwerking als voorheen vruchtbaar blijken voor land en volk, die ons lief zijn.

* * *

De Staten hebben den brief van den gouverneur als volgt beantwoord:

De Koloniale Staten, zich verheugende in uwer excellenties behouden terugkeer van verlof, hebben met buitengewone belangstelling kennis genomen van het schrijven van 21 Februari j.l. waarin uwe excellentie onverwijld aan het college in het kort mededeeling doet van die indrukken en ervaringen uit het moederland, welke voor de toekomst van Suriname van belang kunnen worden geacht.

Met groote waardeering hebben de Koloniale Staten, in overeenstemming met de verwachting, door hen in de plechtige vergadering van 13 Mei 1924 uitgesproken, uit evengemelde missive de moeizame pogingen van uwe excellentie kunnen ontwaren om, gedurende haren verloftijd bij invloedrijke kringen in Nederland en daarbuiten de voor een oeconomische ontwikkeling van dit gebiedsdeel zoo noodzakelijke belangstelling op te wekken en daadwerkelijk tot uiting te brengen.

De Koloniale Staten achten zich gelukkig te kunnen constateeren, dat, ondanks de ongunstige factoren, gelegen in den zorgelijken toestand van de Nederlandsche financiën en in de omstandigheid, dat helaas het Nederlandsche kapitaal Suriname grootendeels niet genegen is, uwer excellentie's volhardende pogingen tot mogelijkheden heeft geleid, welke voor Suriname, in het bijzonder op het gebied van mijn- en landbouw, voor de nabije toekomst belangrijke perspectieven openen.

Voor uwer excellentie's streven om, ook gedurende den feitelijk voor rust en verpoozing bestemden verloftijd, zonder ontmoediging, doelbewust en ten slotte met zeker gunstig gevolg werkzaam te zijn in het belang van land en volk van Suriname, be-

tuigt het vertegenwoordigend lichaam uwer excellentie zijn bijzondere erkentelijkheid.

Volgaarne sluiten de Koloniale Staten zich dan ook aan uwer excellentie's wensch aan, dat de samenwerking tusschen uwe excellentie en het statencollege als tevoren vruchtbaar voor Suriname moge zijn.

BOEKBESPREKING

A topographical description of the Dutch Colony of Surrinam. By George Henry Apthorp, in a letter to his father James Apthorp, Esq. of Braintree. Collections of the Massachusetts Historical Society, Vol. I (first series), pp. 61—66, Boston, 1792.

Apthorp's letter, dated November, 1790, was published in the rare first volume of the *Collections of the Massachusetts Historical Society*, 1792. This volume was reprinted in 1806 and again in 1859, but even so is not common. The typography of the reprints is not quite the same as that of the original, so that the arrangement on the pages is slightly different in the three editions.

The article seems to be unknown to bibliographers of Surinam. It is one of the few accounts pertaining to that country, written in English and published before the appearance of Stedman's well-known "Narrative" (1796). For that reason a résumé of its contents may be of interest to those who may not have access to the original or to either of the reprints.

An introductory note gives the author's reason for writing the letter:

"As you desire me to give you some particulars concerning the country in which I live; and as I am now perfectly at leisure, I shall do it in as satisfactory a manner as I am able, hoping that I shall not by being too lengthy, be tiresome to you."

After locating Paramaribo, he launches into description of the Surinam river:

"This is by far the finest river I have ever seen, pretty uniformly near three quarters of an English mile broad, on each side thickly skirted to the water's edge with mangrove trees, which like all other herbage here never lose their agreeable verdure. In some places are seen openings, where the wood has been cleared to make room either for the cane or coffee, or for the buildings of the different plantations. The depth of the water in this river is like that of the whole of this coast, not great, but sufficient to admit

the largest vessels to this town; at which arrive annually 50 or 60 Dutch vessels from 300 to 900 tons burthen, and about the same number of small North American vessels, who sell their provisions, &c. and take in return the molasses of the country, amounting to about 7 thousand hhds. annually".

The number of Dutch vessels which the author estimates at 50 or 60, agrees with the numbers for the years 1750 to 1775 given by Fermin in his *Tableau historique et politique de l'état ancien et actuel de la colonie de Surinam*, 1778, p. 370.

Describing the city of Paramaribo, he says:

"This town contains about 10,000 souls, viz. 2,000 whites, one half of whom are Jews, and 8,000 slaves. The houses are, for the greatest part, of wood, covered with shingles, tolerably large and airy. Some of the principal ones having glass windows, but in general wooden shutters; the streets are straight and spacious, planted on each side with a row of orange or tamerind trees, and being formed upon a ridge of shells, are in all weathers dry, without being dusty, but in the dry season, cast so strong a reflection from the sun as to be unpleasant and hurtful to the eyes".

Another town "70 miles from the sea", evidently Joode Savanna, he says consisted of about 40 or 50 houses occupied by Jews.

Next he speaks of the plantations, which he numbers at 550, containing 500 to 2000 acres each,

"producing at present annually about 16,000 hhds. of Sugar, 12,000,000 lb. Coffee, 700,000 lb. Cocoa, 850,000 lb Cotton: All which articles (Cotton excepted) have fallen off within 15 years, at least one third, owing to bad management, both here and in Holland, and to other causes."

These figures are comparable to those in the *Essai historique sur la colonie de Surinam*, 1788, (*Historische Proeve*, 1791, Tweede Deel, p. 7), where we find the total production for the year 1787, considered an off year, as follows: sugar, 15,744 hhds.; coffee, 12,129,756 lbs.; cacao, 802,724 lbs.; cotton, 952,967 lbs., including first and second quality.

Concerning the bad management of the estates, he goes on to say:

"Of the proprietors of these plantations, not above 80 reside here; and it is by the administration of those belonging to the absentees, that people in this country expect to attain to fortune, and this is also when once got into, a sure road to it, for exclusive of the single article of 10 per cent, on the whole amount of the produce, there are many other advantages attending these administrations. On the plantations, and at the Jews' town are

about 1,200 whites and 35,000 slaves, making with those in the town 3,200 whites and 43,000 slaves in the whole Colony. The buildings on the plantations are many of them very costly, and the dwelling houses good, with piazzas before and behind, which render them very cool and convenient. The sugar plantations have many of them water mills, which being much more profitable than others, and the situation of the colony admitting of them, will probably become general. Of the rest some are worked by mules, others by cattle, but from the lowness of the country none by the wind. The estates are for the greatest part mortgaged for as much or more than they are worth, which greatly discourages any improvements which might otherwise be made. Was it not for the unfortunate situation of the colony, in this and in other respects, it is certainly capable of being brought to a great height."

The climate, especially during the months of September, October, and November, receives unfavorable comment, but he adds that "otherwise the climate is by no means *very* unhealthy". Among the diseases he mentions the dropsy as "common among the soldiers and poor people, from their salt meat and great quantity of bad water."

We obtain a glimpse of living conditions at that time in the following paragraph:

"As to living, I cannot say it is here very good; we have however all European tame animals. Our butchers' meat is small and not very good, and costs from 9*d*. to 1*s*. per lb. Poultry is in great abundance. Of European vegetables some flourish here, others do not; there are some few vegetables natural to this country, which are pretty good. The great abundance and goodness of Surrinam fruits (which I am told are hardly equalled by those of any other part of the West Indies) fully make up the entire want of all European ones, of which I believe not one succeeds here. We have every production of the West Indies in its highest perfection, and that greatest of blessings for these countries, the *Plaintain*, grows no where so well."

The river water, he says, is brackish and unfit for drinking, but "the rain water on the contrary is so pleasant as to exceed almost any other I ever drank", and that "water is seldom a scarcity, except in long droughts, when a bottle of wine has been given for a bottle of water."

His remarks on wild life and game are confined to a few species such as the turtle, deer, hares, rabbits, "buffaloe", and two species of wild hogs, "one of which (the peccary) is remarkable for having its navel on the back." He continues:

"The woods are infested with several species of Tigers, but I fancy with no other ravenous or dangerous animals. The rivers are rendered dangerous by Alligators from 4 to 7 feet long; and a man was a short time since

crushed between the jaws of a fish, but it is not known what fish it was. Scorpions and Tarantulas are found here of a large size and great venom, and other insects without number, some of them very dangerous and troublesome. The Torporific Eel also, the touch of which, by means of the bare hand or any conductor, has the effect of a strong electrical shock. I had almost forgot to mention the Serpents, some of which are venomous, and others as I have heard from many creditable persons are upwards of fifty feet long. I myself have seen a skin of one of half that length."

The author expresses his thoughts on slavery and the cruel treatment accorded the slaves. I quote the paragraph in full:

"It appears to me from everything I can see here, that the English scheme concerning the slave trade, might easily be put in practice; they were for limiting the importation of slaves by degrees, in such a manner, as at last entirely to put an end to it. If that were done, every planter would do as some few only do at present—they would treat their slaves at least with some little appearance of humanity, and by that means raise as great a number of creoles on their estates as were required, and of a quality in every respect far superior to the savages imported from Africa. On the subject of the general treatment of slaves I shall say little, it being a disagreeable one, but I consider them as the most unfortunate of all human beings, not so much on account of any ill treatment from their masters (whose *interest* it is to treat them well, *humanity* being a word unknown in Surrinam) but from the cruelty of barbarous managers, who being for the greatest part old soldiers or others of low extraction, are people, who to great ignorance add a total carelessness with respect to the property of their employers, and as long as they can make annually their stated quantity of produce, care not by what means; thence comes and not from the owner, the cruel treatment and overwork of the unhappy negroes; and a slave has no law to guard him from injustice."

He comments on the military weakness against foreign attack, and also the discontent of the people and their desire for a change of government:

"The river Surrinam is guarded by a fort and two redoubts at the entrance, and a fort at this town, but none of them of any strength, so that one or two frigates would be sufficient to make themselves masters of the whole colony; and never was there a people who more ardently wished for a change of government than the inhabitants of this colony do at this time. The many grievances they labour under, and the immense burthen of taxes which almost threaten the ruin of the colony, make them in some measure excusable in their general desire to change the Dutch for a British or French government."

Continuing he says:

"The colony is guarded farther by about 1600 regular troops paid by the Directors. These troops together with a corps of about 250 free negroes paid by the court here, and another small corps of chasseurs, and so many slaves as the court thinks fit to order from the planters from time to time, are

dispersed at posts placed at proper distances on a *Cordon*, surrounding the colony on the land side, in order, as far as possible to defend the distant plantations and the colony in general, from the attacks of several dangerous bands of runaway slaves, which from very small beginnings have, from the natural prolificacy of the negro race, and the continuael addition of fresh fugitives, arrived at such an height as to have cost the country very great sums of money and much loss of men, without its being able to do these negroes any effectual injury."

He devotes two paragraphs to the Indians, describing their appearance, habitations, handiwork, etc. and stating that "they have been seviceable against the run-away negroes."

The state of society is laid bare in the following words:

"I don't know what farther I shall add, than that the people live here as the Dutch do every where, pretty well, and with great regularity and sobriety, and without much excess in any way, We rise at 6, and dine at 2 o'clock; at 11 o'clock at night scarce any person is to be seen in the streets, and few houses have lights in them at that hour. As for amusements we are badly off; there are however two play houses, one of Jews and ons of Christians, in which the inhabitants of this town are performers; we have also a concert and now and then a private ball. Society is bad here on account of the men being entirely drawn off from the company of white women, by the colored ones. We have two respectable clubs or societies, in which people who have not sixpence above their daily expenditure, play for larger sums than they perhaps ever saw in their own country. We are well supplied here from Holland with every article of European produce or manufacture, but pay from 30 to 100 per cent. above prime cost."

In regard to the money in use at that time, the author says:

"There are some very rich people here, but the greatest part (and among them some who make the greatest show) are poor, and live no one knows how. Our money consists of stamped cards, signed by two members of the Court, from 1*s*. to any value, and Danish silver coin of six pence and three pence value, other silver money bears a premium of 10 or 15 per cent, but never remains long in the colony: bills on Holland are worth about 6 per cent."

Although Apthorp speaks of card money of from one shilling to "any value", it is not known that any was ever issued of greater denomination than *f* 10.

He concludes:

"I don't know how I am now to excuse myself for being too tedious, except by bringing this long story to an end, begging you to pardon me if I have told you some things which you were before acquainted with, and others which are uninteresting to you."

Arlington, Mass., U. S. A. T. E. PENARD.

SCHEEPVAART IN DE HAVEN VAN CURAÇAO

Jaar	Aantal Stoomschepen	Bruto inhoud in M³.	Aantal Zeilschepen	Bruto inhoud in M³
1912	410	2.503.499	1018	119.661
1913	415	2.829.601	1071	122.384
1914	383	2.697.972	1068	125.078
1915	332	2.111.083	1024	128.590
1916	314	1.992.645	1325	155.503
1917*	317	1.030.114	1505	169.830
1918*	248	0.680.753	1497	198,336
1919	384	2.142.310	1294	212.243
1920	578	3.560.578	1066	281.108
1921	890	3.958.829	1172	228.968
1922	1182	5.308.487	1241	169.952
1923	1480	7.467.413	1276	296.606
1924	1791	12.263.060	1384	383.246

* Behalve voor de jaren 1917 en 1918(*), waarbij de *netto* inhoudsmaat der schepen staat opgegeven, beteekenen de cijfers der andere jaren die der *bruto* inhoudsmaat.

DE STRAFKOLONIES IN FRANSCH GUYANA

DOOR

MR. O. E. G. GRAAF VAN LIMBURG STIRUM

I. DE GESCHIEDENIS

Aan een juiste beoordeeling van het Fransche stelsel van verbanning en zijn geschiedenis moet een beschouwing van de geschiedenis van het Engelsche voorafgaan, omdat deze twee stelsels bij het vele, dat hen onderscheidt, in zooverre aan elkaar verwant zijn, als het Engelsche stelsel het Fransche in menig opzicht tot voorbeeld heeft gestrekt.

In het *Engelsche* stelsel is *„transportation"* de zwaarste straf na de doodstraf en ligt tusschen deze en de gevangenisstraf in. Vandaar dat zij in dat systeem natuurlijk veelvuldig voorkomt. Van deze straf vindt men voor het eerst melding gemaakt in 1718, toen een transport „convicts" naar Maryland in Noord-Amerika werd gezonden. Het betrof hier menschen, die tot meer dan drie jaar „detention" waren veroordeeld. Zij, die zelf hun passage konden betalen, waren bij aankomst vrij; de anderen werden aan planters verhuurd door de kapiteins der schepen, die aldus hun transportkosten dekten. Hier was dus meer sprake van een bezuinigingsmaatregel dan van een strafmaatregel. Aanvankelijk waren de „convicts" in Amerika als arbeidskrachten welkom, maar naar mate het land in bloei toenam en men de mogelijkheid van afscheiding van het moederland (Engeland) inzag, begon men zich over deze zendingen te beklagen. Geheel ongegrond waren deze klachten reeds daarom niet, omdat de „convicts" gevaarlijker werden naarmate zij minder nuttig en noodig waren.

Na 1775 en den onafhankelijkheidsoorlog liet men in Engeland dit systeem varen en kwam men terug tot het vóór 1718 gehuldigde stelsel van gevangenzetting op oude daartoe ingerichte oorlogsschepen („emprisonnement sur les pontons"). Toch werden reeds weer in 1788 „convicts" naar Botany Bay in Nieuw Zuid Wales (Australië) gezonden. Kapitein Philips kwam er met 800 gestraften aan, doch verplaatste weldra deze strafkolonie naar Port Jackson (Sydney). Wat later zond men ook gestraften naar Norfolk Island en van Diemensland (Tasmanië). Tengevolge van de ongunstige verhouding tusschen de gestraften en de bevolking ontstond in 1808 een soort opstand, waaraan zelfs de soldaten deelnamen en waarbij de Gouverneur door de opstandelingen werd afgezet. Bij de toeneming der emigratie uit Engeland naar Australië in de jaren 1820 tot 1834 kwam in deze ongunstige verhouding echter een groote verandering ten goede, zoodat deze streek zelfs zeer welvarend werd.

Nog steeds gold een soort verplichte dienstbaarheid der „convicts", „assignation" geheeten, welken naam de Franschen later voor een vrijwel gelijksoortig instituut zouden overnemen.

Na 1834 ontstond in het Engelsche Parlement een sterke oppositie tegen dit systeem van „assignation" en tegen het stelsel van transportatie in het algemeen. Allerlei commissies ter bestudeering van het vraagstuk werden opgericht, welker meeningen sterk uiteen liepen. Zoo sprak in 1837 een daarvan zich uit vóór opheffing der transportatie, terwijl in 1838 een ander pleitte voor handhaving daarvan maar opheffing van de „assignation". Spoedig daarna werd besloten, de transportatie tot een voorwerp van staatszorg te maken en aan de particulieren te onttrekken, terwijl dan tevens de transportatie tot een bepaald aantal „convicts" zou worden beperkt, die dan allen naar van Diemensland en Norfolk zouden worden gezonden. Begin 1840 werden bevelen in dezen zin gegeven met betrekking tot de transportatie naar Nieuw Wales in Nieuw Engeland, thans Maine (Noord-Amerika), doch na een ministerie-wisseling werden deze weer ingetrokken.

In 1842 begon men met een nieuw systeem: de *„probation"*. Bij zijn aankomst in de kolonie wordt de getransporteerde opgesloten in de strafkolonie, waar hij voor rekening van het Gouvernement arbeid verricht voor *onbepaalden* tijd. Deze opsluiting geldt beide als straf en als proef. Heeft naar het oordeel der autoriteiten ter plaatse de proeftijd lang genoeg geduurd, dan krijgt de gestrafte een pas, om bij een kolonist in dienst te treden voor den tijd van hoogstens een jaar. Daarna — aangenomen natuurlijk, dat zijn gedrag goed blijft — behoeft hij slechts in de kolonie te blijven, totdat de straftijd, waartoe hij in Europa was veroordeeld, is verstreken.

Dit systeem had weinig succes, omdat het zeer duur was en wijl de ambtenaren, met de toepassing belast, ongeschikt en onervaren waren.

In dezen tijd ontstaat in Engeland onder den invloed van voorbeelden in Amerika en Zwitserland het stelsel van afzonderlijke opsluiting [1]). Sedert 1838 wordt dit systeem als algemeen geldend voor gedetineerden en veroordeelden door het Parlement aanvaard. In 1840 begon men met den bouw van de beroemde Pentonville gevangenis, welker cellen reeds tegen het einde van 1842 gedeeltelijk bewoond waren. Toch bleven vooraanstaande personen, onder wie Lord Grey, de transportatie verkiezen boven de cellulaire opsluiting. Vandaar dat men er toe kwam, beide gedachten te combineeren, waartoe in 1847 een eerste poging werd gedaan. De tot „transportation" veroordeelden werden verdeeld in twee categorieën, gebaseerd op het verschil in den duur der straf.

a. *Bij niet langer dan 7 jaar* moesten de eerste achttien maanden cellulair worden doorgebracht. Al naar gelang van *goed* of *middelmatig* gedrag werden de gestraften getransporteerd met een „billet of permit" of een „probation certificate" naar van Diemensland; bij *slecht* gedrag werden zij gezonden naar Nieuw-Zeeland, waar zij niet vrij waren en verplicht tot dwangarbeid.

[1]) Ook in Frankrijk was de invloed dier landen te dezen aanzien merkbaar.

b. *Bij langer dan 7 jaar* werden zij direct naar Norfolk Island of van Diemensland gezonden, om daar achtereenvolgens te doorloopen de drie klassen van „openbare tewerkstelling"; „probation certificate" en „billet of permit". Bezwaren van dit systeem waren, dat het zeer gecompliceerd was en dat het welslagen voor een groot deel afhankelijk was van den wil der kolonisten, om „convicts" met een „probation certificate" dan wel met een „billet of permit" te gebruiken.

Hierna ontwikkelde zich de gedachte, sedert 1843 in toepassing gebracht, om de gevangenschap tegelijk met den gemeenschappelijken arbeid te doen ondergaan in Engeland zelf. Dit geschiedde dan op het Portland schiereiland.

Uit de voorafgaande systemen is tenslotte in 1849 het laatste stelsel ontstaan, dat zeer eenvoudig is. De veroordeelde moet drie stadia doorloopen: 1e. cellulaire opsluiting te Pentonville; 2e. gemeenschappelijke arbeid te Portland; 3e. transportatie in de kolonie. De beide eerste moesten de laatste voorbereiden. Hun duur hing af van dien der straf en bovendien van het gedrag van den veroordeelde. Na het einde van den straftijd was deze vrij.

Van de zijde der kolonisten kwam tegen dit stelsel veel verzet, dat groeide — zooals wij boven reeds zeiden — naarmate men den arbeid der „convicts" minder behoefde. Vooral in West-Australië heeft het stelsel zeer goede resultaten gehad; daar had men in de tweede helft der vorige eeuw zoo groote behoefte aan arbeidskrachten, dat volgens den toen aldaar regeerenden Gouverneur, Lord Grey, elke veroordeelde met een „billet of permit" geplaatst werd. Zij gedroegen zich zelfs zóó goed, dat de gevangenis gesloten werd [1]).

Voor de behandeling van de geschiedenis van het *Fransche* stelsel behoeven wij niet verder terug te gaan dan het begin der 19e eeuw. Toen gold de Code Pénal van 1810 met zijn stelsel van gevangenissen, dat niets baatte.

[1]) Na 1848 werden geen „convicts" meer naar Nieuw-Zuid-Wales gezonden.

De stroom van recidivisten wies steeds, terwijl de gemeenschap zich van de „libérés", de ontslagenen, afwendde, tengevolge waarvan deze zeer licht — ook bij goeden wil — weer tot het kwade vervielen. De ontaarding nam nog toe, toen men het brandmerken en de tentoonstelling liet varen en het verblijf en den arbeid in de „bagnes" [1]) ging verzachten. In de gevangenissen werden misdrijven gepleegd, om tot de betrekkelijk lichte straf der „travaux forcés", te ondergaan in de „bagnes", te worden veroordeeld. Reeds in 1821 besloot de Regeering tot opheffing der „bagnes" en stelde zij voor, de straf der „travaux forcés" te doen vervangen door die der „transportation".

In 1832 werd de Code van 1810 gewijzigd. Ernstige kwesties als het verblijf in de gevangenissen en de terugkeer der veroordeelden in de samenleving bleven echter onaangeroerd. In 1846 en 1847 werden door den Heer *Duchâtel* twee wetsvoorstellen ingediend met betrekking tot de „prisons" (gevangenissen) en de „bagnes" (plaatsen, waar dwangarbeid wordt verricht), waaraan tot grondslag lag de gedachte, dat afzonderlijke opsluiting te verkiezen is boven gemeenschappelijke.

Volgens het *eerste* moest o.a. bij levenslange straf de „isolement" na 12 jaar eindigen. De „Chambre des Députés" veranderde dit in zooverre, dat de veroordeelde na 12 jaar getransporteerd zou worden. Zoo kwam dit begrip dus weer binnen. Het ontwerp vond echter bij de Regeering geen gunstig onthaal en werd ingetrokken.

Volgens het *tweede* zou de straf van „travaux forcés" in een speciale inrichting in Algiers worden ondergaan. Van „transportation" was hier echter geen sprake. Bij het uitbreken der revolutie van 1848 was dit voorstel nog niet in behandeling genomen.

In dat jaar werd in de „Assemblée législative" behandeld een wetsvoorstel van de Heeren *Bouvilliers* en *Dupetit-Thouars*, waarin het denkbeeld van „Transportation" wederom voorkwam.

---

[1]) Oorspronkelijke benaming voor slaven-gevangenissen in Turkije, Tunis enz.

Een nieuwe gedachte komt tot uiting in een „message” van Louis Napoléon van 22 November 1850 als President van de Republiek, welke reeds diens meening openbaart, dat het mogelijk is, de straf van „travaux forcés” onder meer dienstbaar te maken aan de kolonisatie. De eerste feitelijke uiting hiervan is te vinden in een „rapport” in de „Moniteur” van 21 Februari 1852, waarbij de ontruiming der „bagnes” wordt aangekondigd, terwijl die meening later nog nader werd bevestigd door het „décret” van 27 Maart 1852, waarin de hoofdbeginselen van de wet van 30 Mei 1854 te vinden zijn en op grond waarvan ± 2000 „forçats” naar Fransch Guyana werden gezonden.

Alvorens nu tot de behandeling van deze voor de transportatiė zoo belangrijke wet over te gaan, moet eerst nog volledigheidshalve worden stilgestaan bij de beschouwing van een rapport van een soort Staatscommissie, welk rapport voor die wet als grondslag kan worden beschouwd.

Zooals boven reeds herhaaldelijk is gebleken, bevatte het stelsel van verbanning naast een poenaal ook een sterk utilistisch element. Bestond dat laatste aanvankelijk in een vrijwel zuiver economischen maatregel, teneinde van de kosten van onderhoud van gestraften bevrijd te zijn, daarnaast en daarboven ontwikkelde zich al spoedig de gedachte, dat de energie dier gestraften nuttig kon worden aangewend bij de ontginning en den opbouw van nieuwe gebieden. Het is dan ook niet te verwonderen, dat onder den invloed van het Engelsche voorbeeld de Franschen op maatregelen zonnen, om het contingent van tot dwangarbeid veroordeelden aan te wenden voor de kolonisatie van het Fransche gebied in Zuid-Amerika. Of men zich daarbij niet te veel liet leiden door een niet gerechtvaardigd optimisme en of de beraamde en later gesanctioneerde maatregelen niet de kiemen van mislukking in zich hielden, moge hieronder nader worden bezien.

Uit het even genoemde rapport, dat den naam draagt

van: „Rapport fait au nom de la Commission chargée „d'examiner le projet de loi rélatif à l'exécution de la peine „des travaux forcés par M. du Miral, député au Corps „législatif" [1]), mogen hier enkele adagia worden vermeld ten bewijze van den geest, waarin de samenstellers dat rapport hebben vervaardigd: „le châtiment a pour „base et pour limite la justice et l'utilité sociale"; „il doit „procurer à la fois, l'expiation du crime, l'amendement du „coupable, la préservation de la société"; „il nous faut „donc trouver l'intimidation en dehors de la dureté de la „peine, ou renoncer à opposer au développement des „appétits coupables une barrière suffisante".

De twee hoofdbeginselen van het bovengenoemde „décret" van 21 Februari 1852, met welke beginselen de commissie van 1853 zich geheel kon vereenigen, zijn: 1°. het verrichten van dwangarbeid buiten het gebied van Frankrijk in Europa; 2°. de z.g. „doublage", waarover hieronder nog uitvoeriger zal worden gehandeld en welke bestond in de verplichting van de veroordeelden tot korter dan 8 jaar, om nog een gelijk aantal jaren als gedeeltelijk vrijen in de strafkolonie te blijven en van die tot langer dan 8 jaar, om daar als gedeeltelijk vrijen voor altijd te blijven. Deze „doublage" was toen iets geheel nieuws en combineerde „transportation" en „rélégation" (waarover later) in dezelfde plaats. Met het Engelsche stelsel van „transportation" had dit systeem wel 't een en ander gemeen, doch de opzet was geheel anders, zoodat van een copie van dat stelsel hier zeker niet mag worden gesproken.

De commissie achtte de „transportation" noodzakelijk, teneinde de „libérés", de ontslagenen dus, niet in aanraking te brengen met de maatschappij. Deze noodzakelijkheid wilde zij aantoonen uit het groote aantal misdrijven, door recidivisten begaan. Zoo is dus de levens-

[1]) Het is een „annexe au procès-verbal de la séance du 4 Mai 1853" en is te vinden in „Lois, décrets et règlements relatifs à la Transportation, à la Déportation et à la Rélégation," ministère de Colonies, 2e Direction, Bureau des Services Pénitentiaires, Melun, Imprimerie administrative 1904. De voorzitter der commissie was de Vicomte *Lemercier*.

lange verbanning een bij uitstek geschikt middel zoowel voor beveiliging der maatschappij als voor afschrikking („intimidation"). Bovendien verwachtte de commissie, dat de veroordeelde na afloop van zijn straftijd gemakkelijker weer tot misdaad zou vervallen in Frankrijk dan in de kolonie, „waar hem de mogelijkheid van bezit, familie en zelfrespect geboden wordt en hij verre zou zijn van de verleiding der groote steden". Ook ziet zij in den „libéré" een goed kolonist en dit temeer, naar mate hij zijn straf beter heeft ondergaan. Daarom mogen zelfs de te verwachten hoogere finantieele lasten van toepassing van dit systeem niet doen weerhouden: „il s'agit ici d'un „intérêt social trop élevé pour le subordonner à une économie de quelques millions" [1]). Reeds al te spoedig zou blijken, dat het instituut aan deze hooggestemde verwachtingen allerminst heeft beantwoord. Hieronder hopen wij nog enkele ontboezemingen in gelijken zin te vermelden, om dan bij de gedetailleerde uiteenzetting van het stelsel en het bespreken der bezwaren, daaraan verbonden, hierop nader terug te komen.

Toch vond het plan der commissie ook in eigen boezem bestrijding en wel in hoofdzaak met betrekking tot de vijf volgende punten.

1°. *Het element der straf zou weldra wijken voor dat der kolonisatie*. Dit ligt echter niet in de wet zelf opgesloten: daar eerst straf en daarna kolonisatie. Bovendien werkte hier — in tegenstelling met het Engelsche stelsel —de „perpétuité" afschrikkwekend.

2°. *Misdadigers vormen zeer slecht kolonisatie-materiaal*. Hiertegenover wijst de commissie op de vele kolonies, welke door transportatie tot bloei zijn gekomen, terwijl ook de „transporté" eerst een soort leerschool in fatsoen doorloopt („expiation moralisatrice"), alvorens met kolonisatie te beginnen.

---

[1]) Men raamde toen de onkosten op frs. 600.— per „forçat" per jaar; deze bedroegen in de „bagnes" in Frankrijk slechts frs. 312.93, waar tegenover als opbrengst van den arbeid van den „forçat" frs. 234.— stond. Hoe hoog dit bedrag in de kolonie zou zijn, achtte men moeilijk te berekenen.

3°. *Cellulaire opsluiting is te verkiezen boven transportatie.* Dit was wel de voornaamste grief, welke de commissie trachtte af te wijzen door het betoog, dat er niet tusschen twee soorten behoefde te worden gekozen, doch dat men beide kan handhaven.

4°. *Herziening van de geheele strafwetgeving is beter dan die op enkele punten.* Hiertegen voert de commissie aan, dat deze regeling juist als een proef is beschouwd. Men kan dan later nog verder zien.

5 . *De straf van „travaux forcés" moet geheel of gedeeltelijk in Frankrijk kunnen worden ondergaan.* Hierbij werd dan gedoeld op gevallen als oorlog op zee; epidemie in de kolonie; geen transportschepen disponibel, tengevolge van welke alle de straf niet ten uitvoer zou kunnen worden gelegd en als gevolg daarvan de kolonisatie tijdelijk geen voortgang zou kunnen hebben. In het opnemen van een dergelijke bepaling lag zelfs het voordeel opgesloten, dat de Regeering deze materie zou kunnen regelen naar gelang van de ervaring. Op grond van deze overwegingen ging de commissie dan ook met het opnemen van deze bepaling accoord [1]).

Volgens de commissie zijn er drie manieren, waarop men in Frankrijk de „travaux forcés" kan doen uitvoeren:

a. behoud der „bagnes".

b. „régime des maisons centrales".

c. „emprisonnement cellulaire".

Geen van deze is naar hare meening echter bruikbaar, omdat men dan bij de oude fouten zou volharden en bovendien niet de schoonste weldaad! („le principal bienfait") van de wet zou deelachtig worden ,n.l. de verbanning („l'expatriation"). Ook zou men in die gevallen verzwakte en te oude menschen naar de kolonie zenden, daar die dan immers reeds zoovel jaren in de gevangenis hadden doorgebracht. Vandaar de conclusie, dat men de veroordeelden zoo spoedig mogelijk naar de kolonie moest

[1]) c.f. artikel 1, lid 2 van het ontwerp en de wet.

zenden en slechts in uitzonderingsgevallen [1]) den dwangarbeid in Frankrijk mocht laten verrichten.

Wat den gezondheidstoestand in Guyana betreft, beriep de Commissie zich op de gegevens omtrent de mortaliteit bij het garnizoen aldaar en op bescheiden, waaruit zou blijken, dat de gezondheidstoestand er niet minder goed was dan in andere Fransche koloniën en dat de sterfte er niet hooger zou zijn dan in de „bagnes" in Frankrijk.

De grootste en schoonste rechtvaardiging vindt de wet volgens het oordeel der commissie hierin, dat zij beoogt „l'intérêt de la métropole et celui des colonies". En zij gaat dan verder: „Tous les deux sont sacrés: Il y aurait „pour la mère patrie égoisme coupable à concentrer sans „précaution, sans prévoyance, sur quelques points „des possessions maritimes le mal dont elle veut se „délivrer.

„Les colonies sont aussi la patrie et la nation: ce „serait un singulier moyen de garantir la société que d'en „sacrifier une partie pour protéger le reste; le mal serait „ainsi déplacé et ne serait pas guéri".

„Nous ne pouvons songer à créer une colonie qui ne „serait exclusivement composée que de nos forçats; ce „serait une entreprise condamnée par la raison et par „l'expérience".

„Le projet ne le suppose pas; il prévoit un con- „traire, le placement de l'établissement pénitentiaire „dans une colonie déjà existante et le mélange des libérés, „avant ou après leur peine accomplie, avec une popula- „tion différente".

„Pour que ce mélange, au lieu d'être désastreux pour „la colonie à laquelle on l'imposera, puisse lui devenir „profitable, il est indispensable que le condamné, pendant „sa peine, ait été réformé autant que les ressources hu- „maines le permettent. Le succès de la colonie et de la loi „est à ce prix".

---

[1]) Zie evengenoemd tweede lid van artikel 1 der wet van 1854.

De commissie besluit haar rapport met deze merkwaardige passages:

„A mesure que nous avons avancé d'avantage dans „l'examen du projet, que nous avons mieux pénétré „son esprit, reconnu les conditions essentielles de sa mise „en oeuvre, pressenti, ses résultats, nous sommes demeu- „rés plus convaincus que l'amélioration morale des con- „damnés était la pierre angulaire de la loi".

„Avons nous besoins à dire que la réligion doit être et „sera le principal moyen de cette amélioration? Elle seule, „en effet, peut la rendre et possible et durable".

„Elle seule, féconde le repentir, fait comprendre la „vertu, la nécessité de l'expiation, inspire aux condamnés „la résignation et l'espérance et, à ceux qui les dirigent, le „dévouement et la charité".

„Le chapelain anglais a fait plus encore dans ce pays „pour l'amélioration des condamnés que la perfection „des règlements de Pentonville ou de Portland: il a été „l'âme et le bon génie de la cellule et de l'atelier; il y „a fait pénétrer les rayons bienfaisants du ciel. C'est „un point hors de doute, chez tous nos voisins, que „l'éducation religieuse est la base de toute réforme „pénitentiaire. Pourrait-il en être autrement avec le „clergé catholique?

„Notre civilisation est l'oeuvre du christianisme: c'est „de lui, c'est de ses principes, de son influence manifeste „que procède l'idée générale de transformation pénale à „laquelle se rattache intimement le projet actuel; après „avoir inspiré le changement de la peine, il doit aussi „inspirer son exécution".

II. HET STELSEL

Ten aanzien van de verbanning worden drie soorten onderscheiden, waaromtrent ook drie verschillende wetten voorschriften bevatten, terwijl uiteraard talrijke „décrets" de in die wetten neergelegde beginselen nader uitwerken. Die drie soorten van verbanning zijn „déportation", „transportation" en „rélégation". Aan elk zal een

afzonderlijk gedeelte van dit hoofdstuk moeten worden gewijd, waarbij de daar juist gegeven volgorde zal worden gehouden, eenerzijds om chronologische redenen, anderzijds omdat van de eerste aanmerkelijk minder te zeggen valt dan van de beide anderen. Bij de behandeling van de „transportation" zal dan nader worden teruggekomen op de in het vorige hoofdstuk reeds genoemde wet van 1854, welker grondbeginselen te vinden zijn in het in dat hoofdstuk uitvoerig besproken rapport der commissie van 1853.

A. Déportation.

Deze wordt nader geregeld in de wetten van 5 April, 22 April en 8 Juni 1850 en geldt alleen voor hen, die wegens politieke misdrijven en misdrijven tegen de veiligheid van den Staat zijn veroordeeld. In de gevallen, waarin de doodstraf is afgeschaft bij artikel 5 van de „Constitution", wordt deze vervangen door „la déportation dans une enceinte fortifiée", bij de wet aangewezen en gelegen buiten het gebied der Republiek in Europa. Als zoodanig zijn aangewezen de „Iles du Salut" en Nieuw Caledonië (Australië). Tot de eerste behoort de „Ile du Diable", uit het Dreyfus-proces bekend. Deze straf is voor levenslang, doch heeft nooit den burgerlijken dood („mort civile") tengevolge, wel echter „dégradation civique", terwijl in tegenstelling met de beide hieronder te behandelen soorten van verbanning het verrichten van arbeid niet verplicht is.

Bijzondere regelingen bevat nog het „décret" van 31 Mei 1872, waarin wordt voorgeschreven, dat de gestraften zooveel mogelijk aparte woningen moeten hebben, waarin ook hun families mogen wonen (art. 1), dat zij hetzij afzonderlijk, hetzij gemeenschappelijk een „concession" kunnen krijgen ter bebouwing (art. 5) en dat zij tegen betaling zich ook met „travaux industriels" kunnen bezig houden (art. 7). Ter handhaving van orde en tucht zijn enkele „règlements d'ordre et de police" vastgesteld, dezelfde welke ook gelden voor de „établissements militaires", terwijl voor hen bovendien in be-

paalde gevallen de reglementen, op de „transportés" betrekking hebbende [1]), gelden. Bij overtreding van deze reglementen is van toepassing artikel 369 van den „Code de Justice militaire pour l'armée de mer", welk wetboek bij „décret" van 21 Juni 1858 op de koloniën van toepassing is verklaard. Thans bevinden zich op de „Iles du Salut" 28 gestraften; naar Nieuw-Caledonië worden geen veroordeelden meer gezonden, daar men deze strafkolonie wil opheffen. Zoowel hier als bij „transportation" en „rélégation" is natuurlijk het verleenen van gratie mogelijk met de daaraan verbonden „libération" en „réhabilitation" [2]).

B. Transportation.

Hierover handelt de reeds herhaaldelijk genoemde wet van 30 Mei 1854, „la loi sur l'exécution de la peine des travaux forcés". Deze straf is een hoofdstraf, welke voor bepaalden tijd of voor levenslang kan worden opgelegd, behalve voor personen, die ten tijde van het vonnis 60 jaar of ouder zijn; voor hen geldt dan de „réclusion" (art. 5) [3]). De straf wordt ondergaan in een of meer Fransche „possessions", door de Regeering aan te wijzen, behalve Algiers (art. 1). In geval van „empêchement à la translation" kan de straf voorloopig in Frankrijk worden ondergaan (art. 1, lid 2) [4]). Tot het ondergaan dezer straf zijn verschillende plaatsen in Fransch Guyana aangewezen, zooals St. Laurent, Mana en Kourou, waarvan echter de eerste met de omliggende „camps" het belangrijkste is en vrijwel de eenige, die nog aanmerkelijk bevolkt is [5]). De straf bestaat in het verrichten van den zwaarsten kolonisatie-arbeid en van andere werken van algemeen nut (art. 2), zooals boschontginning en houtkapbedrijf en verder eenigszins als ten onzent, zooals werkzaamheden

---

[1]) Zie aldaar.
[2]) Zie hieronder.
[3]) Zie hierover nog later.
[4]) Zie boven onder Hoofdstuk I.
[5]) In St. Laurent zelf zijn ± 1500 gevangenen; met de kampen meegerekend in totaal ± 5000.

in timmermanswerkplaats, zagerij, meubelmakerij, ijzergieterij, smederij, bankwerkersinrichting, drukkerij e.d.

Artikel 6 dezer wet bevat een zeer beruchte bepaling, waarover in het Hoofdstuk, handelende over de bezwaren aan dit strafstelsel verbonden, nog uitvoeriger zal worden gesproken. Het is de z.g. „doublage". Deze komt in het kort hierop neer, dat zij, die tot minder dan 8 jaar dwangarbeid zijn veroordeeld, na afloop van hun straftijd nog evenveel jaren in de kolonie moeten vertoeven; terwijl, zij die tot langer dan 8 jaar werden veroordeeld, steeds in de kolonie zullen moeten blijven. Deze „libérés" moeten in dat tweede aantal jaren op enkele op geregelde tijden gehouden „appels" verschijnen. Dit bestaat hierin, dat zij hun „livret", hun zakboekje, laten afteekenen door de autoriteiten. Alleen op machtiging van den Gouverneur mag de „libéré" tijdelijk de kolonie verlaten en kan hij dispensatie van de „obligation de la résidence" verkrijgen. Doch naar Frankrijk zal hij niet mogen gaan, voordat de tijd van zijn „doublage" verstreken is; daar deze voor tot langer dan 8 jaar veroordeelden altijddurend is, zullen die zich slechts uit hoofde van in 't bijzonder verleende gratie naar Frankrijk mogen begeven [1]). Verder behelst de wet nog enkele bepalingen betreffende ontvluchting („évasion") na inscheping naar de kolonie (artt. 7, 8 en 10). Ten aanzien van de op te leggen straf wordt hierbij onderscheiden tusschen veroordeelden voor een bepaalden tijd en voor levenslang. Voor de eersten geldt een straf van hoogstens 5 jaar en minstens 2 jaar dwangarbeid en voor de anderen een straf van hetzelfde maximum en minimum „aan de ketting". In beide gevallen moet deze straf worden ondergaan los van de reeds uitgesproken straf van dwangarbeid. Een „libéré", die de voorschriften, gegeven krachtens artikel 6 overtreedt, wordt gestraft met 1 tot 3 jaar dwangarbeid. In al deze gevallen berust de rechtspraak bij een „Tribunal maritime spécial", gevestigd in de kolonie [2]).

[1]) Vgl. voor de „rélégués" art. 13 van de wet van 27 Mei 1885; zie hieronder sub C.

[2]) Zie later onder „régime pénale".

Tenslotte wordt in artikel 11 de grondslag gelegd voor twee instellingen, welke in de oogen van de samenstellers der wet al zeer geschikt waren, om die wet aan haar tweeledig doel: beveiliging der maatschappij en kolonisatie en dan in casu vooral aan dat laatste, te doen beantwoorden. Dit zijn de *„assignation"* en de *„concession de terrain"*.

Het eerste instituut wordt nader uitgewerkt in het „décret" van 13 December 1894 en veroorlooft bij goed gedrag den gestraften te werken hetzij voor „l'administration", dus den eigen dienst, hetzij voor particuliere ondernemingen [1]), hetzij voor „administrations locales" of ook voor de inwoners.

De eerste blijven wat voeding, kleeding en discipline betreft, onder den Dienst der strafkolonie („l'Administration Pénitentiaire Coloniale") (art. 2), de tweede soort, van welke er hoogstens 200 man mogen worden beschikbaar gesteld (art. 13), is voor rekening van de particuliere onderneming behalve logies, hospitaal en tucht (art. 22), terwijl van de vierde categorie niet meer dan 50 man aan één inwoner mogen worden toegewezen (art. 32). Hier moet de „patron" zorgen voor logies, voeding en loon, alles volgens een vast tarief en voor medische verzorging (art. 39); hij moet den „assigné" controleeren en elke maand aan de „administration" rapport over hem uitbrengen.

Over het tweede instituut, de vergunning, om na gebleken goed gedrag een terrein voor eigen rekening te bebouwen, worden nadere voorschriften aangetroffen in het „décret" van 9 October 1901. Het geldt alleen voor de gestraften der 1e klasse [2]), en voor de „libérés", die een „dépôt de garantie" bij de spaarkas van de „Administration" hebben gestort (art. 1). Zij mogen hun vrouwen en gezinnen laten overkomen en ook ter plaatse een huwelijk sluiten.De jaarlijksche huur der concessie, welke hoog-

[1]) w.o. de Cie Forestière, welke terreinen in de oerwouden huurt, daar hout kapt en in een houtzaagmolen verwerkt en daarna verscheept naar Europa, waar het hout gebruikt wordt voor het opbouwen der in den oorlog verwoeste streken.

[2]) Zie nader hieronder bij „régime disciplinaire".

stens 20 en minstens 3 H.A. groot is, bedraagt ten hoogste 20 francs en tenminste 10 francs en de koopsom hoogstens frs. 600.— en minstens frs. 400.—, terwijl op elke concessie een huis wordt geleverd. De concessionaris, die ook een extra concessie voor een minderjarige boven 16 jaar kan krijgen, ontvangt voor de eerste zes maanden levensmiddelen of een daarmede overeenkomende som gelds en heeft gedurende het eerste jaar recht op gratis verpleging. (artt. 3, 4, 7, 8, 11 en 12).

De „concessions" worden onderscheiden in „*concessions provisoires*" en „*définitives*". De eerste kunnen hetzij van rechtswege hetzij ter beoordeeling van den uitgever worden ingetrokken. Het eerste geval doet zich voor bij:

a. feiten waarop „peines criminelles" staan.
b. ontvluchting of poging daartoe.
c. niet betalen van de huur.

Zij *kan* worden ingetrokken bij:

a. feiten, waarop „peines correctionelles" staan.
b slecht gedrag.
c. slecht beheer. (art. 16).

Een „*concession*" wordt „*définitive*" na 5 jaar. De concessionaris kan eigenaar worden door betaling van de bovengenoemde koopsom. Hij kan zijn „depôt garantie" terugvragen in de maand, volgende op die, waarin de concessie een „concession définitive" is geworden. In deze beide gevallen behoeft de huur pas na twee maanden betaald te worden. Deze soort concessie vervalt bij niet-betaling van koopsom of huur (artt. 22, 24, 25, 30 en 34).

Voor de handhaving der *inwendige orde en tucht* waakt een „*régime disciplinaire*", neergelegd in het „décret" van 4 September 1891. Het splitst de veroordeelden in 3 klassen. Iedere gestrafte wordt bij aankomst in de kolonie geplaatst in de 3e klasse, waaruit hij bij goed gedrag naar een hoogere kan worden bevorderd, en waarin hij na gebleken wangedrag wordt teruggeplaatst (eventueel van de eerste naar de tweede klasse). De gestraften der 3e

klasse slapen op houten britsen, die der 2e en 1e klasse op een soort linnen veldezels, welke in die streken — ook ten onzent — veel in gebruik zijn o.a. voor militairen. Alle drie klassen zijn in hetzelfde kamp gehuisvest, behalve in St. Laurent zelf, waar die der 3e klasse des nachts in een apart gedeelte worden opgesloten. Overdag wordt de arbeid gemeenschappelijk verricht, doch met zonsondergang worden zij in „cases", verblijfplaatsen voor 30 à 50 personen, opgesloten. De gestrafte der 3e klasse kan eerst na 2 jaar voor bevordering tot de 2e worden voorgedragen; ditzelfde geldt voor den overgang van de 2e naar de 1e klasse. Bij een veroordeeling tot 10 jaar is eerst na 4 en bij een tot 20 jaar of levenslang na 5 jaar bevordering van de 3e naar de 2e klasse mogelijk.

De gestraften der 2e klasse kunnen in aanmerking komen voor een „assignation",die der 1e bovendien voor een „concession", voor „remise de peine", „réduction de peine" en „libération conditionelle". Buiten deze gevallen om kunnen daden van moed en toewijding in de 2e en 3e klasse steeds door het verleenen van gunsten worden beloond (artt. 1—9).

Wordt iemand disciplinair gestraft met „cellule" of „cachot" [1]),dan is terugplaatsing in een lagere klasse mogelijk. Bij veroordeeling wegens misdrijven tot „reclusion cellulaire" of „emprisonnement" [2]) is plaatsing in de 3e klasse imperatief. Wordt de dagtaak niet voltooid, dan heeft de man slechts recht op water en brood (artt. 10—12). Betaling geschiedt in bons; geld mogen de gestraften niet ontvangen, behalve de „assignés" en de „concessionaires" (art. 13).

De artikelen 14—21 bevatten de verschillende disciplinaire straffen, welke kunnen worden toegepast.

1. „*prison de nuit*". Deze straf wordt ondergaan in een cel voor ten hoogste 1 maand.

2. „*cellule*". Ook deze straf wordt in een cel ondergaan echter verzwaard met „à la boucle" (een der voeten aan een ring, die aan de buitenzijde van de cel wordt vastge-

[1]) Zie hieronder.

[2]) Zie hieronder.

maakt). De duur der straf is ten hoogste 2 maanden met verbod van schrijven (behalve aan de autoriteiten) en met 1 dag op 3 water en brood.

3. *„cachot"*. Deze straf is gelijk aan de vorige, terwijl bovendien de cel geheel duister is. Het maximum is 1 maand met 2 dagen op 3 water en brood. Bij samenloop van straffen tot meer dan 1 maand moeten telkens na 30 dagen 8 dagen in een lichte cel worden doorgebracht. Elk cachot moet 1 maal per week worden bezocht door een geneesheer.

De berechting der verschillende feiten, waarop de bovengenoemde straffen zijn gesteld, geschiedt door een *„commission disciplinaire"*, bestaande uit 3 leden, met den commandant van het kamp als voorzitter en een bewaker als griffier. Dit college beslist bij meerderheid van stemmen buiten tegenwoordigheid van den beklaagde (artt. 22—34) [1]). Het aantal disciplinair gestraften bedraagt te St. Laurent gem. 60 per week in de overige plaatsen gem. 30 per week.

De laatste artikelen van het „décret" (35—37) handelen over de „incorrigibles", de onverbeterlijken. Deze lieden, die reeds herhaaldelijk disciplinair gestraft zijn en allen tot de 3e klasse behooren, worden door den Directeur op voordracht van den Commandant, de „commission disciplinaire" gehoord, voor den tijd van minstens 6 maanden naar een ruim 20 K.M. van St. Laurent landinwaarts gelegen geheel door oerwoud omgeven kamp gezonden („Camp Charvein"). Elke 3 maanden wordt over deze gestraften rapport uitgebracht en terugzending naar het kamp van herkomst is slechts mogelijk, wanneer men minstens 3 maanden achtereen zonder straf in Charvein heeft vertoefd. Hier gelden als straffen:

1. *„Salle de discipline"*, bestaande in het gedurende den geheelen dag onder bewaking achter elkaar in een cirkel loopen, telkens ½ uur met ¼ uur rust. Deze straf kan voor ten hoogste 1 maand worden opgelegd. Zij wordt thans niet meer toegepast.

---

[1]) Bij deze „Commission" moeten ook de klachten ingediend worden.

2. „*Cellule*" en

3. „*Cachot*", beide als in de gewone kampen, maar dan respectievelijk tot maxima van 4 en 2 maanden.

Het ration per dag bestaat uit 's morgens koffie en verder 550 gram brood, soep en vleesch en soms groenten. De arbeid wordt onder toezicht van met geladen karabijnen bewapende bewakers verricht en bestaat in het vellen van boomen en verslepen van deze met eigen kracht onder voortdurend zwijgen. Deze als het ware bijkomende straf geldt eveneens voor de met „cellule" en cachot" gestraften, ja zelfs voor de lichte zieken, die in Charvein gemeenschappelijk worden opgesloten. Aan dit kamp en trouwens aan verschillende kwesties, welke zich bij nadere overdenking van wat tot nu toe reeds geschreven is naar voren dringen, zullen later nog beschouwingen worden gewijd. Hier worde slechts volstaan met het mededeelen der feitelijke gegevens.

Misdrijven, door „transportés" begaan, worden berecht door het eerder reeds genoemde „*Tribunal maritime spécial*", gevestigd in de kolonie, ingesteld bij „décret" van 4 October 1889, dat weer, wat de samenstelling van dit college betreft, werd gewijzigd bij „décret" van 12 April 1921 („*régime pénale*"). Dit „tribunal" is samengesteld uit een president, die kapitein is van de „gendarmerie coloniale" en twee leden, waarvan één lid van de „cour du droit commun" („1re instance") en één „(sous) chef de l'Administration Pénitentiaire". Het Openbaar Ministerie wordt waargenomen door een „Commissaire Rapporteur", eveneens „(sous) chef de l'Administration Pénitentiaire".

Dit college berecht o.a. feiten als doodslag (moord) op personeel; weigering, na sommatie, om te werken; ontvluchting [1]) e.d. en kan daarvoor de volgende straffen opleggen, welke materie is geregeld bij „décret" van 5 October 1889:

1. *doodstraf*.

2. „*reclusion cellulaire*", tot een maximum van 5 jaar

[1]) Zie boven pag. 62.

en een minimum van 6 maanden. De afzondering geldt zoowel overdag als 's nachts met 's daags verplichten arbeid.

3. *„emprisonnement"*, tot een maximum en minimum als sub 2 met afzondering alleen gedurende den nacht, terwijl de verplichte arbeid onder zwijgen moet worden verricht.

4. *„travaux forcés"* in de gevallen van „évasion", bedoeld in artikel 7 van de wet van 30 Mei 1854 [1]).

Het laatste artikel van dit „décret" laat de mogelijkheid van voorwaardelijke invrijheidstelling open onder de voorwaarden van de wet van 14 Augustus 1885 [2]).

C. Rélégation.

Deze vorm van dwangarbeid wordt nader geregeld in de wet van 27 Mei 1885, „loi sur les récidivistes" genaamd, uit welke benaming reeds blijkt, over welk soort misdadigers het hier gaat. De „rélégation" is in tegenstelling met de „transportation" een accesoire straf, welke dus steeds naast een andere veroordeeling wordt opgelegd. Zij is altijd voor levenslang, („internement perpétuel") en wordt ondergaan in de koloniën of bezittingen der Republiek (art. 1). Zij wordt alleen uitgesproken door „les cours et tribunaux ordinaires", die echter rekening mogen houden met de veroordeelingen, uitgesproken door „les tribunaux militaires et maritimes", behalve in geval van staat van oorlog of beleg, voor de misdrijven („crimes") en overtredingen („délits") „de droit commun", welke met name in deze wet worden vermeld (art. 2).

Uitdrukkelijk wordt in artikel 3 gezegd, dat voor politieke misdrijven nooit de straf van „rélégation" mag worden opgelegd.

Artikel 4 geeft dan een opsomming van de gevallen, waarin het toepassen van deze straf imperatief is voorgeschreven. De straf van „rélégation" moet dus worden toegepast op alle recidivisten, die in welke volgorde ook en binnen den tijd van 6 jaar (daarbij niet gerekend de

---

[1]) Zie boven pag. 62.

[2]) Zie hieronder.

tijd, gedurende welken zij terzake van eenig strafbaar feit straf ondergaan) zijn veroordeeld:

I. twee maal tot „travaux forcés" of „reclusion".

II. een maal als sub. I en twee maal tot

a. „emprisonnement"[1]) wegens: „faits qualifiés crimes"

of *b.* „emprisonnement" voor langer dan drie maanden wegens: „vol, escroquerie, abus de confiance, outrage public à la pudeur, excitation habituelle des mineurs à la débauche, vagabondage ou mendicité".

III. vier maal tot

a. „emprisonnement" wegens: faits qualifiés crimes".

of *b.* „emprisonnement" voor langer dan drie maanden wegens: „délits", genoemd sub. II.

IV. zeven maal, waarvan minstens twee maal wegens feiten, genoemd sub. II en III en de overige malen óf voor „vagabondage" óf voor overtreding van „l'interdiction de résidence" [2]). Twee dezer overige veroordeelingen moeten voor langer dan drie maanden „emprisonnement" zijn.

Vonnissen, waarvan gratie is verleend of van welke de straf is gewijzigd („commutation") of verminderd, rekenen toch ten aanzien van de „rélégation" voor de recidive mede. De eenige uitzonderingen hierop maken die vonnissen, welke zijn „effacés par la réhabilitation" [3]).

De „rélégation" geldt niet voor vrouwen, voor personen boven 60 jaar en voor die beneden 21 jaar „à l'expiration de leur peine" (art. 6). De „rélégués" blijven dienstplichtig en onderworpen aan „les lois sur le recrutement de l'armée" (art. 7) [4]). Na het beëindigen van den

[1]) „Emprisonnement" is „une peine privative de la liberté" waarbij geen burgerrechten worden verloren, het verrichten van arbeid niet verplicht is en welke wordt ondergaan in „maisons d'arrêt". „Reclusion" is een straf, welke verlies van burgerrechten insluit; de veroordeelden blijven in het gebied, hetzij arrondissement of kolonie, waar het vonnis is uitgesproken. Het verrichten van arbeid is hier verplicht. De straf wordt ondergaan in „maisons centrales".

[2]) Zie art. 19 der wet.

[3]) Art. 5; zie ook hieronder art. 10 der wet van 14 Augustus 1885.

[4]) Zie ook art. 18 dezer wet en art. 1 van het „décret" van 11 Januari 1892, dat spreekt van „travaux d'intérêt militaire ou maritime".

straftijd der in artikel 4 genoemde veroordeelingen is de „rélégué" onderworpen „à perpétuité à l'interdiction de séjour" (art. 8) [1]), waarbij hij verplicht is, te blijven binnen het ressort van zijn kamp, dat hij slechts met speciale machtiging van de hoogste plaatselijke autoriteit mag verlaten. Het verleenen van gratie is alleen mogelijk, nadat de hoofdstraf is uitgezeten, terwijl na 6 jaar de z.g. „libération" [2]) en wederom 6 jaar daarna de „relèvement de la rélégation" [3]) mogelijk zijn (artt. 15 en 16).

Evenals bij de „transportation" bestaan ook hier verschillende stadia, welke kunnen worden doorloopen al naar gelang van goed gedrag. De eerste trap is de „rélégation collective", de gemeenschappelijke opsluiting in „cases" van 30 à 50 gevangenen, welke „cases" in tegenstelling met die, waarin de „transportés" worden ondergebracht, des nachts niet gesloten worden. Daar ook het terrein niet is omheind en op een totaal van ± 1300 „rélégués" ± 55 bewakers zijn, laat het zich begrijpen, dat ontvluchtingen hier veelvuldig voorkomen, wat vooral voor het Surinaamsche Gouvernement als naaste buur met slechts de rivier de Marowijne als natuurlijke grens moeilijkheden medebrengt. Hierover is op 14 December 1922 een bespreking gehouden door den Gouverneur met de autoriteiten der strafetablissementen, op welker resultaat hieronder nog nader zal worden ingegaan.

De „rélégués" worden, naar gelang van wat zij verdienen, in 3 klassen verdeeld:

de 3e klasse verdient 20 cent per dag,
de 2e „ „ 60 „ „ „ ,
de 1e „ „ 80 „ „ „ .

De helft van dit geld wordt uitgekeerd in bons voor de cantine en de andere helft wordt renteloos voor hen gereserveerd. Verder hebben zij een vrijen Zaterdagmiddag, bezitten zij een soort clubhuis en mogen zij lezen. In 't algemeen genieten zij dus meer vrijheden dan den „transportés" veroorloofd zijn. Na deze „rélégation collective"

[1]) Zie ook hierboven sub. IV en art. 19 der wet.
[2]) Zie hieronder.
[3]) Zie hieronder.

komt de „rélégation individuelle", hier „libération" genaamd en dan nog de „relèvement de la rélégation". De regeling der beide eerste vindt men in een „décret" van 26 November 1885, terwijl een „décret" van 25 November 1887 nog bijzondere regelen over de „rélégation individuelle" bevat. De „rélégué" dezer klasse krijgt een „livret", dat hij jaarlijks in Januari en Juli moet laten afteekenen bij de autoriteiten, door den Gouverneur der kolonie aan te wijzen (art. 4 en 6). Terugplaatsing in de „rélégation collective" kan geschieden bij een nieuwe veroordeeling, bij slecht gedrag of na het verlaten der „concession" [1]). Over deze „concessions" handelt het „décret" van 8 Mei 1899. Deze worden allen uitgegeven op het terrein der „rélégation", St. Jean en omstreken, ongeveer 15 K.M. zuidelijk van St. Laurent gelegen.

De „rélégués collectifs" kunnen een stuk grond ter bebouwing en bewoning verkrijgen bij gebleken goed gedrag en na storting van een „pécule".

De „rélégués individuels" kunnen ervoor in aanmerking komen na storting van een „dépôt de garantie". Het minimum van beide stortingen wordt door den Gouverneur der kolonie bepaald, doch mag nooit minder dan frs. 100.— bedragen. Ook hier is evenals bij de „concessions" der „transportés" onderscheid te maken tusschen „concessions provisoires" en „définitives". De eenige verschilpunten zijn de grootte der terreinen, welke hier maximaal 10 H.A. en minimaal 3 H.A. bedraagt en de termijn, waarna een „concession" „définitive" kan worden; hier na 7 jaar [1]). Met het instituut der „assignation" van de „transportés" komt hier overeen de z.g. „engagement".

De „relèvement" wordt nader geregeld bij „décret" van 9 Juli 1892. Boven zagen wij reeds, dat artikel 16 van de wet van 27 Mei 1885 de mogelijkheid tot „relèvement" eerst toelaat, nadat 6 jaar na de „libération", de plaatsing in de klasse der „rélégation individuelle", zijn verloopen. De „rélégué" moet het verzoek daartoe richten

---

[1]) Art. 10 van het „décret" van 26 Novmeber 1885.

[2]) Art. 8 en 22; zie boven de artt. 8 en 22 van het „décret" van 9 October 1901.

tot den „Procureur de la République" bij het „Tribunal de première Instance" zijner woonplaats. Het request moet de plaats vermelden, waar hij wil wonen benevens een opgave van zijn middelen van bestaan. Is het verzoek afgewezen, dan kan hij eerst na 3 jaar een nieuw verzoekschrift indienen.

Evenals bij de „transportation" moet men ook hier onderscheiden tusschen het „*régime disciplinaire*" en het „*régime pénale*". Het eerste wordt uitgewerkt in het „décret" van 22 Augustus 1887, waarvan artikel 2 een opsomming der *feiten* bevat, welke hieronder volgt:

1. het bij zich hebben van geld of andere waarden.
2. beleediging en bedreiging van ambtenaren.
3. oproer.
4. diefstal.
5. luiheid.
6. dronkenschap, vechten („rixe") en onderlinge geweldpleging.
7. opzettelijke schending der reglementaire voorschriften.
8. onzedelijke handelingen.
9. dobbelen en alle overtredingen van reglementen.

Op deze feiten staan de navolgende *straffen*:

1. inhouding van extra voeding in de cantine gedurende hoogstens 1 maand.
2. inhouding van verdiend loon tot een maximum van $^1/_3$ en gedurende hoogstens 1 maand.
3. „prison de nuit", van ten hoogste 1 maand.
4. „cellule", van ten hoogste 1 maand met 1 dag op 3 water en brood.
5. „cachot", van ten hoogste 1 maand met 2 dagen op 3 water en brood[1]).

Bij herhaling binnen 3 maanden is verdubbeling der maxima mogelijk. De onder 4 en 5 genoemde straffen worden afzonderlijk ondergaan. De gestraften slapen op hout en worden 's morgens en 's avonds 1 uur „gelucht";

[1]) Artt. 3 tot en met 6; lijfstraffen zijn verboden bij „décret" van 26 November 1885 (zie boven).

arbeid in de cel is verplicht, terwijl daarvoor geen „pécule" wordt uitbetaald. Bovendien zijn daar nog straffen mogelijk als inhouding van loon en verbod van schrijven en bezoek ontvangen.

Behalve de straf, genoemd sub. 1, welke door den Commandant wordt opgelegd, worden de overige straffen uitgesproken door een „commission disciplinaire", bestaande uit 3 leden met den Commandant van het kamp als voorzitter. De twee andere leden zijn beambten van den Dienst, daartoe door den Directeur aangewezen. Een bewaker fungeert als griffier. De commissie houdt minstens 1 maal per maand zitting [1]). Tenslotte bevat dit „décret" nog enkele bepalingen over het „Quartier Disciplinaire", een aparte gevangenis, waar ook de verplichte arbeid wordt verricht onder voortdurend zwijgen en waar de volgende extra straffen eveneens door de „commission disciplinaire" kunnen worden opgelegd:

a. 2 dagen à 1 week niet „wandelen".
b. 2 dagen à 1 maand „cellule" met „boucle".
c. 1 week à 1 maand „cachot" met „boucle".
d. 2 weken à 1 maand verlenging van „quartier" [2]).

Het *„régime pénale"* vindt zijn regeling in artikel 14 van de wet van 27 Mei 1885, welke wij boven reeds nader bespraken. In zaken als ontvluchting of poging daartoe, terugkeer naar Frankrijk zonder verlof of verlaten van het gebied der „rélégation" wordt recht gesproken door een „Tribunal correctionel" met als forum de plaats van arrestatie of de plaats der „rélégation". De straf, welke kan worden opgelegd, is: „emprisonnement" met een maximum van 2 jaar, welk maximum bij recidive tot 5 jaar wordt verhoogd. Deze straf moet worden ondergaan in de strafkolonie in een speciaal daarvoor ingerichte gevangenis of lokaliteit [3]). Voor alle overige feiten vallen de

---

[1]) Artt. 11 tot en met 15; verder is alles gelijk aan het „régime disciplinaire" bij de „transportés" geregeld bij „décret" van 4 September 1891 (zie boven).

[2]) Artt. 16 tot en met 22.

[3]) Art. 37 van het „décret" van 26 November 1885.

„relégués" als de gewone vrije burgers onder de berechting van de „cour de droit commun".

Tenslotte moet nog met een enkel woord melding worden gemaakt van de wet van 14 Augustus 1885, welke drie soorten van maatregelen bevat, welke alle een vermindering of verlichting van straf inhouden:

I. *„Libération conditionelle"*.

Deze is mogelijk na 3 maanden bij straffen van minder dan 6 maanden en bij de overige straffen, nadat de helft van den straftijd is verstreken. Zij wordt alleen toegepast in geval van goed gedrag en de zekerheid, dat de in vrijheid gestelde werk zal hebben. Na intrekking herleeft de oude straf; voorloopige aanhouding wordt in mindering van die straf gebracht. Uiteraard vindt dit instituut bij de „transportés" zelden en bij de „rélégués" nooit toepassing (artt. 1 tot en met 5).

II. *„Patronage"*.

Deze bestaat hierin, dat aan de „sociétés" of „institutions agréées par l'Administration pour le patronage des libérés" subsidie wordt verleend tot frs. 0.50 per dag voor elken „libéré" [1]) voor den resteerenden straftijd tot een maximum van frs. 100.— (artt. 6 en 7) [2]).

III. *„Réhabilitation"*.

Hierover is bij de behandeling der drie soorten van verbanning reeds terloops gesproken. Zij wordt in de bovengenoemde wet geregeld in artikel 10 en verder nog in de wet van 5 Augustus 1899. Ten aanzien van het recht, om een verzoekschrift tot „réhabilitation" in te dienen, onderscheidt men tusschen hen, die zijn veroordeeld tot „une peine afflictive ou infamante" en hen, die zijn veroordeeld tot „une peine correctionnelle". De eersten moeten alvorens een request in te zenden, 5 jaar in hetzelfde „arrondissement" en de laatste 2 jaar in dezelfde „commune" gewoond hebben. Voor de anderen zijn deze ter-

[1]) Zie boven pag. 62 en 71.

[2]) Van het bestaan dezer vereenigingen, welke inderdaad niet ruim door den Staat worden geholpen, is mij niets kunnen blijken; wellicht bestaan zij in Frankrijk; doch dan is dit gedeelte der wet voor de strafkolonie ook van gering belang.

mijnen respectievelijk 3 en 2 jaar. Van het inachtnemen dezer termijnen kan vrijstelling worden verleend aan hen, die gedurende dien tijd of een gedeelte daarvan „ont passé sous les drapaux", of wier werkkring het hun onmogelijk maakt, voortdurend in dezelfde plaats te vertoeven. Bij afwijzing van het verzoek kan eerst na 2 jaar een nieuw worden ingediend. Bij een nieuwe veroordeeling na „réhabilitation" mag eerst 10 jaar na de „libération" [1]) wederom een verzoekschrift worden ingezonden. Het gevolg der „réhabilitation" is volledige vrijheid en het tenietgaan van de veroordeeling en alle gevolgen daarvan.

Uit het bovenstaande zal het ieder duidelijk zijn, dat ook dit instituut vooral voor de „rélégués" weinig heil brengt, daar zij lange stadia moeten doorloopen („rélégation individuelle", „relèvement de la rélégation"), alvorens zij er aan kunnen denken, een request tot „réhabilitation" aan de autoriteiten te doen toekomen. Zal het dus weinig voorkomen, dat een verbannene voordeel heeft van de bepalingen van de wet van 14 Augustus 1885, volledigheidshalve mocht de vermelding daarvan in dit verband toch niet achterwege blijven.

Tot besluit van dit hoofdstuk moge nog melding worden gemaakt van de wet van 18 December 1893, welke zich richt tegen de „associations de malfaiteurs". Hieronder worden verstaan de geheime vereenigingen van apachen, anarchisten e.d. Zoowel elk lid dier vereeniging alsook de deelnemer aan of de begunstiger van derzelver actie kan worden veroordeeld tot

1. „travaux forcés" voor een bepaalden tijd met al of niet daarop volgende „rélégation".

2. „reclusion" met al of niet daaraan verbonden „interdiction de séjour" hetzij voor een bepaalden hetzij voor onbepaalden tijd.

III. DE INRICHTING VAN DEN DIENST

Noch in het „décret" van 27 Maart 1852 noch in de wet van 30 Mei 1854 waren regelingen opgenomen betreffende

---

[1]) Zie boven pag. 71.

de organisatie van den Penitentiairen Dienst. In afwachting daarvan werden de „établissements" georganiseerd door de Gouverneurs der Fransche Kolonie, waarbij zij veelal de inrichting der „bagnes" van Parijs en de voorschriften, welke bij de Marine golden, tot voorbeeld namen. De eerste strafétablissementen waren die van „Iles du Salut", „la Montagne d'Argent", l'Oyapock" en „Kourou". Later, in 1857, werden de kampen van „les „Hattes" en St. Louis" gesticht [1]).

Eerst bij „décret" van 16 Februari 1878 werd voor de strafkolonie in Fransch Guyana ingesteld een „Administration Pénitentiaire". Dit bevatte in de eerste plaats een omschrijving van de taak van den „Directeur de l'Administration", terwijl een „décret" van 6 December 1878 de verschillende bevoegdheden van het administratieve personeel regelde en een „décret" van 27 April 1878 het aantal „bureaux" aangaf met aanduiding der werkzaamheden voor elk daarvan. In deze regelingen werd een comptabele wijziging gebracht door het „décret" van 20 November 1882 terwijl de geheele materie werd omgewerkt bij een „décret" van 26 October 1882, hetwelk weer werd gewijzigd bij een „décret" van 20 December 1892, welk laatste is ingetrokken bij „décret" van 7 Februari 1922, waarbij tenslotte de volgende indeeling werd behouden.

De „Administration" omvat:

„Personnel civil".
- Directeur (1).
- Sous-Directeur (1).
- Chef de Bureau of Commandant supérieur de Pénitencier (8).
- Sous-Chef de Bureau of Commandant de Pénitencier (12).
- Commis principal rédacteur (18).
- Commis principal ordinaire (8).
- Commis (27).
- interprète (1).
- commissaire de police (1).

[1]) „Les Hattes" is thans een kamp voor tuberculose-lijders en „St. Louis" voor melaatschen.

„Personnel des travaux pénitentiaires".	sous-ingénieur (1) [1]. conducteur principal (1). conducteur (2). commis principal (1). commis (3) [2].

De Directeur wordt benoemd door den President der Republiek, terwijl alle overige ambtenaren worden benoemd door den Minister van Koloniën. Aan dezen behoort eveneens de bevordering, op voordracht van den Gouverneur der Kolonie.

De disciplinaire maatregelen bestaan in: „la réprimande", „le blâme", „la suspension de fonctions", „la rétrogradation" en „la révocation".

De eerste twee mogen worden toegepast door den Directeur, de derde door den Gouverneur en de laatste twee slechts door den Minister.

Voor de bezoldiging moge worden verwezen naar de hierachter opgenomen bijlage II. Hieruit zal blijken, dat de toeslag op de bezoldiging voor de kolonie 70 % bedraagt. Bij buitenlandsch verlof verliest de ambtenaar dezen toeslag, doch ontvangt hij vrijen overtocht voor zich en zijn gezin. Dit verlof wordt aldus verleend:

na 2 jaren 6 maanden,
na 3 „ 9 „ ,
na 4 „ en meer 1 jaar.

Ten aanzien van *bewakingspersoneel* geldt een „décret" van 10 September 1918, waarbij gewijzigd werd een „décret" van 20 November 1867, welk laatste wederom wijzigingen aanbracht in een „décret" van 22 April 1854.

Op de begrooting voor 1920 was hiervoor uitgetrokken tot een effectief van 495 bewakers; het werkelijk aantal in 1922 bedroeg ± 300. Zij worden gerecruteerd uit de onderofficieren der land- en zeemacht, en worden benoemd door den Minister van Koloniën, door wien zij ook in rang bevorderd worden. Op hen zijn de strafbepalingen

[1]) Deze heette vroeger „Chef du service des travaux".
[2]) Zie ook bijlage II.

van toepassing, welke gelden voor de militairen, met welker rang de hunne overeenkomt[1]).

De „Administration" omvat drie bureaux en wel:
1°. Secretariaat en financiën.
2°. Bewakingspersoneel en gestraften.
3°. Materieel, levensmiddelen en hospitalen.
Ten aanzien van dit laatste bureau moge nog het volgende worden vermeld.

Het *ration* per man per dag bedraagt voor de gestraften:

12 gram koffie („café vert")
15 gram suiker („sucre turbiné").
750 gram bruin brood.
225 gram versch vleesch of
90 gram gekookt en ontbeend vleesch.
100 gram gedroogde groenten } afwisselend 3 en 4
60 gram rijst. } maal per week.
8 gram reuzel.
12 gram zout.

Bovendien wordt aan hen, die extra werk verrichten, ook een extra ration conserven uitgekeerd.

De *maaltijden* worden gehouden:

om 5.30 a.m. koffie. }
„ 10.30 a.m. soep en vleesch. } + brood.
„ 5.30 p.m. rijst of groenten. }

Zelfs de „Administration" is van oordeel, dat deze rations te klein zijn; men is dan ook doende, deze te verhoogen. Er mag echter aan worden getwijfeld, of het ration, dat tenslotte den gestrafte bereikt, ooit zal overeenstemmen met dat, wat op papier voor hen bestemd is.

Hoewel minder dan vroeger komt het toch nog voor, dat magazijnbeambten zich zelf uit den voorraad, welke van vrijwel alle artikelen uit Frankrijk wordt toegezonden een gedeelte toeëigenen evenals later de koks, terwijl bovendien gestraften, die met plannen van ontvluchting rondloopen — en dat zijn er niet weinigen! — zich tegen

[1]) Voor hun bezoldiging zie bijlage III.

vergoeding bij een welgezinden employé een voorraad verzamelen voor de verre van aangename reis door de oerwouden van de Guyana's en Brazilië.

In dit Hoofdstuk dient ook nog met een enkel woord melding te worden gemaakt van de verschillende bedrijven, welke in de strafkolonie worden uitgeoefend.

In de eerste plaats zijn er te St. Laurent zagerij, smederij, drukkerij, ijzergieterij, bankwerkersinrichting en meubelmakerij.

Verder is er even buiten St. Laurent op weg naar St. Maurice de steenbakkerij, waar uit kleigroeven de klei wordt gegraven en daarna gebakken. De Dienst levert aan particulieren voor frs. 180.— per duizend steenen en aan den Staat en andere publiekrechterlijke lichamen voor frs. 130.— per duizend.

Dan is er de Tafia (Rhum) fabricage te St. Maurice, welke drank inderdaad zeer goede kwaliteiten bezit.

Tenslotte moet nog worden vermeld het omstreeks 1911 gebouwde groote en goed geoutilleerde hospitaal te St. Laurent, waaraan officieel 4 (thans 3) doktoren zijn verbonden met operatiezaal en zelfs een kraamkamer. Niet alleen voor de gestraften is dit ziekenhuis beschikbaar; ook de overige bevolking — in hoofdzaak bestaande uit beambten — maakt er gebruik van. Aan verbandmiddelen etc. wordt per jaar ± frs. 260.000.— besteed.

Tot besluit van dit hoofdstuk moet nog worden gesproken van de anthropometrische inrichting, waar elke gestrafte — na aankomst van een transport in daarvoor speciaal ingerichte schepen — wordt opgemeten en geregistreerd. Voor de gebruikelijke gegevens omtrent elken gestrafte bestaan er twee kaarten, op een waarvan bovendien zijn portret wordt geplakt. Na meting ontvangt hij een nummer, waaronder hij in de registers staat ingeschreven benevens zijn „trousseau" [1]).

---

[1]) Deze „trousseau" bestaat uit een of meer:

strooien hoeden	wettelijke duur 9 maanden.
katoenen hemden	„ „ 6 „
wollen hemden	„ „ 2 jaar.

Het geld, dat hij bij zich mocht hebben, wordt gestort op zijn rekening in de „Caisse de la Transportation". Verder wordt voor hem bijgehouden een „livret", vermeldende: naam, leeftijd, geboorteplaats, ouders, aantal kinderen, beroep, opmerkingen en aanwijzingen van medischen aard, signalement, gedrag, vroegere veroordeelingen, veroordeeling, welke opzending naar de strafkolonie ten gevolge had, veroordeelingen gedurende zijn verblijf in de kolonie te zijnen laste, beschikkingen van gratie of gunst te zijnen opzichte, eventueel datum van „libération", „engagements", „concessions", „mutations" in verband met zijn „libération", ondergane disciplinaire straffen, verantwoording zijner uitrustingsstukken en beheer van „pécule disponible", „pécule réservé" en „caisse d'épargne".

(Slot volgt.)

---

grijs linnen boezeroenen	wettelijke	duur	1	jaar
blauw linnen boezeroenen	„	„	1	„
grijs linnen broeken	„	„	6	maanden.
blauw linnen broeken	„	„	6	„
waschborstels	„	„	1	jaar.
kammen	„	„	3	„
kampmatten in foudraal	„	„	3	„
wollen dekens	„	„	4	„
linnen zakken	„	„	4	„
paren schoenen	„	„	1	„
paren klompen	„	„	3	maanden.
gamellen				
„livret"				
flanellen onderbroeken				

DE GODSDIENST DER BOSCHNEGERS

DOOR

L. JUNKER

I

In een vroeger in dit tijdschrift verschenen opstel over de boschnegers in Suriname [1]) werd aangetoond dat bij dit volk niets met zekerheid bekend is omtrent zijne afstamming van afrikaansche volken of stammen. Bij nader onderzoek naar het psychische leven komt men echter met tal van overleveringen in aanraking die den weg terug naar Afrika aanwijzen en is het zeer waarschijnlijk dat de met afrikaansche toestanden bekende ethnoloog menig punt van aanknooping zal weten te vinden [2]).

Bij het nederschrijven van hetgeen ik omtrent den godsdienst en de daarvan afhankelijke zeden en gebruiken ben te weten gekomen heb ik in de eerste plaats op het oog de meerdere bekendheid met de ware toestanden in het boschland van Suriname te bevorderen. Het psychische leven der boschnegers oefent eenen hoogst nadeeligen invloed op het sociale leven uit; bijzonder de naleving der lijk- en rouwgebruiken is oorzaak van den zeer slechten economischen toestand aldaar. Zeer dikwijls wordt in de nieuwsbladen melding gemaakt van hongersnood, moorden, verzet van hoofden enz. In het algemeen beoordeelt men deze feiten alleen naar de voor de overige samenleving in de Kolonie waarneembare verschijnselen en naar de rechtsopvattingen der westersche beschaving.

---

[1]) 5e jg. blz. 310.

[2]) Zie: *„Afrikanische Relikte und Indianische Entlehnungen in der Kultur der Buschneger Surinams"*. Eine vergleichende ethnographische Studie von Gerhard Lindblom. Göteborg. 1924.

Men begrijpt de foeka (pyschische nood) der boschnegers niet omdat men onbekend is met de zielstoestanden, met de duizende verwarde voorstellingen van machten die onbarmhartig in het leven van den mensch ingrijpen. Vastgeklonken in de boeien dezer voorstellingen en gebonden aan de instellingen van de familie en den onderstam kan niemand, ook de hoofden niet, anders handelen dan dezen ingeven of bepalen. Zoodoende wordt dikwijls onwil verondersteld waar in werkelijkheid onmacht aanwezig is [1]).

Telkens wanneer bij bespreking der verschillende godsdienstuitingen door de laatsten het sociale leven der boschnegers meer of minder wordt beïnvloed of wanneer dezen als de oorzaak van toestanden, welke te recht als wantoestanden moeten worden aangemerkt, moeten worden beschouwd, zal ik trachten het verband aan te toonen.

Ten slotte nog eene opmerking. In het vorenstaande wordt gesproken van godsdienst der boschnegers. Dit is in strijd met mijne vroegere opvatting, weergegeven in „Eenige mededeelingen over de Saramaccaners" [2]).

Na de nadere kennismaking met het religieuse leven der boschnegers ben ik van mijne meening terug gekomen, daar mij gebleken is dat vele handelingen niet zoo zinneloos zijn als dezen zich mij bij oppervlakkige beschouwing voordeden, en omdat, wat de hoofdzaak is, aan het godsdienstige beginsel afhankelijkheid van en onderwerping aan eene bovenzinnelijke macht in alle uitingen voorhanden is.

Teneinde den lezer een beter overzicht te verschaffen, zullen de godsdienstuitingen der boschnegers in twee groepen worden verdeeld en wel in zulke die alle boschnegers gemeenzaam bezitten en in zulke die slechts het geestelijk bezit van eenige onderstammen uitmaken.

---

[1]) Het lijdelijk verzet tegen elk onderwijs vloeit voort uit de overdreven zorg om de onafhankelijkheid. Men vreest dat het jonge geslacht de instellingen der vaderen zal leeren verachten en dat de kinderen door onderwijs te genieten tot gewillige werktuigen der blanken worden.

De verdediging der eenmaal verworven rechten strekt den boschnegers in ieder geval tot eer, al ziet men verachtend of medelijdend op de middelen neer, die zij gebruiken om hunne vrijheid te behouden.

[2]) Zie „De West-Gids", 4e jg. blz. 449.

In de eerste der bovengenoemde groepen moeten worden opgenomen :

1. Het begrip van den hoogsten geest als schepper.
2. Het geloof in de geesten.
3. De vereering der voorouders.
4. Het geloof aan bezit van magische kracht, welke aan voorwerpen wordt toegekend, die van nature daartoe zijn bestemd of van geestenmacht, die uitgaat van voorwerpen welke door kunstmatige bewerking (tooverij) eenen geest als woning worden aangewezen.

Twee voorstellingen behooren nog in deze groep tehuis, de Kina en de Koenoe. Beiden dragen een godsdienstig karakter.

De hoogste geest is geen god die een centrale plaats in de wereldbeschouwing der boschnegers (zoo men dit woord met het oog op het beperkte, aan hunne naaste omgeving gebonden beschouwingsleven mag gebruiken) inneemt.

Als schepper heeft hij hemel en aarde en alles wat op de laatste is in het leven geroepen door eene plotselinge daad, en daarna de heerschappij over de aarde overgedragen aan de geesten. Geen enkel scheppingsverhaal geeft uitlegging; Sabianpoenkoe of Grangado, zooals de Saramaccaners den schepper noemen of Nana [1]) zooals hij bij de Aucaners heet, heeft het gedaan en daarmede neemt de boschneger genoegen.

---

[1]) Grangado is de in Suriname aangenomen naam, Gran = groot, gado = God.

Sabianpoenkoe is van afrikaanschen oorsprong. Nana is een woord uit het Tschi, eene taal die door een aantal negerstammen van de Goudkust wordt gesproken en beteekent grootvader.

Wie uit het laatste zal willen afleiden dat dus de Aucaners van de Goudkust afstammen moet nog het volgende weten:

Gwangwella is de naam van den hoofdfetisch der Aucaners. Omdat men dezen naam niet gaarne uitspreekt wordt de benaming Grantata algemeen gebruikt.

Gwangwella is de naam van eenen stam der Bantoevolken, welk laatste Afrika zuid van den Congo bewonen.

Tata = vader is een woord uit het Tiote, eene taal die door een aantal stammen van het oude Loangorijk wordt gesproken. De Loango zijn eveneens geen echte negers doch behooren tot de Bantoe.

De Cromantijnen kunnen vermoedelijk in Afrika niet met Gwangwella bekend geweest zijn, omdat zij tot de echte negers hebben behoord die noord van den Congo hebben gewoond.

Men kan evenmin van den schepper als van een opperwezen of heerscher spreken, als dat men aan de geheele voorstelling den naam van geloof kan toekennen.

Voor den hoogsten geest is geen eeredienst ingericht, men offert niet aan hem en roept hem slechts hoogst zelden aan.

In 1920 mij aan de Pikienrio ophoudende was ik getuige van de toepassing van een godsoordeel (Kondre sooi) waarbij men Grangado aanriep.

Later onderzoek instellende waarom het laatste had plaats gehad vernam ik het volgende: Het aanroepen was louter eene gewoonte en heeft geene betrekking op de uitspraak die verwacht werd. „Na sondi" (het ding, de geest) zoo legde mij een oude neger uit „na gaman boeta na ini na kondresooi doe na wroko" (hetwelk de granman in het drankje heeft gedaan, bewerkt de uitspraak). Verder vertelde mij de neger nog: „Wij offeren niet aan Grangado om dat hij ons goed noch kwaad doet. Waarom zouden wij hem dan aanroepen daar wij overtuigd zijn dat hij ons niet helpt. Grangado heeft eenmaal de winti (geesten) en de Gransembe (voorouders) aangewezen zich met ons boschnegers te bemoeien en daarbij is het altijd gebleven.

Terwijl dus de voorstelling van den hoogsten geest slechts een begrip is die de oorzaak van het bestaan verklaart [1]), gelooven de boschnegers onvoorwaardelijk in het bestaan der geesten en dat dezen het geheele leven der menschen beheerschen.

De geesten bewonen de aarde, het water ,het bosch en alle voorwerpen op of in deze, zooals steenen en rotsen,

[1]) Het zoude echter geen zuiver boschnegerbegrip zijn wanneer deze niet voor tegenspraak vatbaar was. Zoo hadden wij eens aan de Granrio een pingo (boschvarken) geschoten. Een van mijne arbeiders wilde de ingewanden in de rivier werpen toen een boschneger toesprong dezen opving en daarmede het bosch insnelde.

De boschneger keerde iets later terug en ik, vermoedende dat zijne daad in verband met eene Kina stond, vroeg hem naar de beweegredenen daarvan. Hij antwoordde: Massa ik heb de ingewanden aan den aasgier gebracht. Hij zal daarvan smullen en van uwe goedheid aan Grangado mededeeling doen. Laatstgenoemde zal niet in gebreke blijven U spoedig weder een andere pingo te doen toekomen.

boomen, watervallen en kreeken, kortom ieder bijzonder in het oog vallend voorwerp dat iets vreemds, geheimzinnigs of ontzagwekkends aan zich heeft. Behalve dit groote leger geesten welke aan bepaalde plaatsen zijn gebonden zwerven op aarde nog rond de geesten van overleden menschen die wegens hun slecht gedrag niet bij de voorouders zijn opgenomen. Ook de meeste dieren worden geacht geesten te bezitten die invloed op de menschen uitoefenen [1]).

Alle geesten welke de natuur bewonen worden winti genoemd, terwijl voor sommigen ook de naam gado gebruikelijk is. De geesten der afgestorvenen noemt men jorka.

De geesten bezitten alle karaktereigenschappen der menschen. Zij zijn gierig en nukkig, licht geraakt en wraakzuchtig, sommigen laten zich gemakkelijk overhalen om den mensch van dienst te zijn, anderen weder zijn halsstarrig en veeleischend. Slechts weinigen hunner worden als goedaardig beschouwd.

Omdat de meeste winti dus zeer kwaadaardig van aard zijn leeft de boschneger in voortdurenden angst en ieder voorval in zijn leven, tegenspoed, ongesteldheid, ziekte en dood, alles, schrijft hij aan den invloed der geesten toe. Wel kan hem de natuurgenoot ook door tooverij schade toebrengen en koelt de koenoe zijne wraak op hem, doch zijn ook hierbij geesten in het spel. Nooit weet de boschneger of zijne offergave den winti, dien hij noodig heeft, heeft tevreden gesteld of dat hij onbewust een der geesten heeft beleedigd. De boschneger verkeert dus in

---

[1]) De geesten van sommige dieren worden geacht door de levenswijze van het betreffende dier kennis te hebben gekregen van de geneeskrachtige middelen als kruiden, boomschors enz. Door deze geesten bezeten menschen oefenen daarom de geneeskunde uit. De daarmede gepaard gaande handeling, men noemt het kortweg winti dansen, komt later nog ter sprake.

Geesten van dieren die bijzonder vaak opgeroepen worden zijn de geest van den Jaguar (Jaîni) de geest van den aasgier (Opete) en de geest van eene mooi geteekende boa, in de kolonie Papasneki genoemd.

De werkelijke drager van den tijgergeest is een groote tijgerkat, die men zeer zelden in het oerwoud ontmoet. Ook de werkelijke Opete is geenszins de gewone aasgier, die men in de kolonie stinkvogel noemt.

Van beide dieren wordt geloofd dat zij door menschen niet gedood kunnen worden; op hen gerichte, geladen geweren gaan niet af.

voortdurende foeka [1]). Teneinde eenigszins gerust te kunnen zijn houdt hij dus voortdurend „Godsdienstoefeningen" zooals wij in het boekje van den heer van Lier op blz. 12 lezen.

Sommige winti zijn op bijzondere lekkernijen gesteld. Zoo houdt de Gron- of Papawinti veel van suikerwater en de kromantigado moet met heel veel sterke rum bediend worden; de door den geest der geneeskunde bezeten neger gaat niet tot behandeling over alvorens hij half dronken is.

Het eerste kwam ik op volgende wijze te weten: op zekeren dag was ik den geheelen dag uit jagen geweest en kwam tegen den avond met leege handen tehuis. Ik gaf mijn ongenoegen over mijn pech aan een van mijne boschnegers te kennen. Den geheelen avond draaide deze neger om mij heen als wilde hij mij over iets bijzonders spreken. Eindelijk kwam het er uit. Nadat hij eenige malen gehoest had begon hij: Massa u moet me niet kwalijk nemen ik moet u wat zeggen. De Granwinti van deze plaats moet u wild verschaffen. Hij geeft echter slechts wanneer hem wat gegeven wordt. U is een blanke en u gelooft niet aan deze dingen. Probeeren kunt u het echter. De winti houdt veel van suikerwater en hoe witter de suiker was, hoe vrijgeviger hij gestemd wordt. Maak morgen ochtend een kommetje suikerwater en stort het langzaam over den grond uit. Daarbij moet u zeggen: Ik ben een blanke en ben met je gewoonten niet bekend, Neem dit heerlijke suikerwater van mij aan en geef mij heden daarvoor in ruil wild.

Ik zeide aan Sotia dat ik morgen niet ging jagen doch dat ik het op een anderen dag zoude probeeren.

Hoe een geest op andere wijze dienstbaar gemaakt kan worden leert de geschiedenis van het grootopperhoofd Jankosoe. De oom van den granman Witiwojo, Bakiti, kwam op een dag bij een moeras terecht in welks midden een reusachtige bananenboom stond. Aan den boom hing een rijpe twaalfhands bos. Dezen kapte hij af en toen hij daarmede gereed was voelde hij dat een geest in hem was

[1]) Foeka = zorg, nood.

gevaren, die hem duizelig maakte en hem van zijne omgeving niets liet onderscheiden. Bakiti smeekte den geest hem los te laten en zijne zuster Jaja, de vrouw van het grootopperhoofd Bosman te bezoeken. De geest luisterde naar de smeekbede en voer onmiddellijk in genoemde vrouw.

Laatstgenoemde behoorde tot den stam der Matjannegers en zij koesterde slechts één wensch, dat haar zoon Witiwojo het grootopperhoofd zoude opvolgen, om zoodoende haren stam de waardigheid te doen toekomen. Volgens de instellingen der boschnegers kon dit niet; ze nam daarom den geest van den bananenboom te hulp. Laatstgenoemde verlangde dat men hem het zand uit de voetspoor van het grootopperhoofd zoude brengen. Toen dit geschied was werd van bananen van den boom een tomtom (gestampte gekookte bananen) gestampt, het zand er in gedaan en daarna eene figuur er uit gekneed die den Granman Bosman moest voorstellen. De figuur werd door Jaja in eene diepte van de Pikienrio geworpen en daarbij zeide de geest: Niet voordat iemand deze pop uit de diepte ophaalt zal een ander Granman dan een Matjanneger de Saramaccaners regeeren.

Bosman stierf en werd Koenoe voor de grootopperhoofden uit den stam der Matjan. Hierover zullen wij het later hebben. De overlevering omtrent de opvolging der grootopperhoofden is weergegeven in „Eenige mededeelingen over de Saramaccaners".

Zooals wij uit het vorenstaande hebben geleerd kan een geest bezit nemen van een mensch. Dit geldt voor alle geesten.

Op het Christendorp Aurora ontmoette ik nog kort geleden eene vrouw die volgens mijn inzicht aan epileptische toevallen lijdende is. De dorpsbewoners zijn van andere meening. Zij vertelden mij dat voor ongeveer twintig jaren de zendeling Zug van de Moravische Broedergemeente den op het dorp staanden Kankautrie had laten vellen. De Gedehoesoe die dezen boom bewoond had voer in deze vrouw en nog een andere persoon en doet door dezen veel onheil over het dorp komen.

De vrouw blijft gedurende langen tijd heel goed en wanneer de toevallen komen dan zeggen de bewoners van het dorp Na gado kisi en (God (Gedehoesoe) heeft bezit van haar genomen).

Het lijkt mij toe dat alle personen die door geesten bezeten worden door een defect in hun zenuwstelsel voorbeschikt zijn in den toestand te geraken die hier nader besproken zal worden, tenminste voor zoover er geen bedrog in het spel is. Zulke personen suggereeren zich eenen geest of meerdere geesten naar aanleiding van eenen droom of na eene gebeurtenis waarvoor zij geene verklaring kunnen vinden en die hun zenuwen diep geschokt heeft. Kinderen bezitten geen winti; meestal bezoeken de geesten personen van rijperen leeftijd, menschen aan wier zenuwen reeds door de uitspattingen van een dierlijk sexueel leven de knock out is toegebracht.

Het door eenen geest bezeten worden, dus de eigenlijke aanval, is voor de betreffende personen een toestand die verbazend veel van hun lichaam eischt. Ik heb gezien dat personen na een winti-aanval twee à drie dagen totaal uitgeput in de hangmat bleven liggen. Altijd heb ik de vreemde uitdrukking, een wezenloos staren, in de oogen opgemerkt, die men bij krankzinnigen kan waarnemen. De toestand kan op twee wijzen zijn aanvang nemen: of de geest overvalt, zooals de boschnegers zich uitdrukken, zijn slachtoffer of hij wordt door het eigenaardige slaan op de kleine trom, Apinti genoemd, opgewekt, geroepen. Slechts de Kromantigado is voortdurend aanwezig in de persoon die zijne kunst uitoefent.

Het slaan op de trom begint met eene eigenaardige klankmaat, dof, stootend komen de eerste geluiden uit het instrument voort. Langzamerhand wordt het tempo sneller en eindigt met een razend vlugge roffel die nu en dan door eenige forsche slagen op de trom tijdelijk wordt afgebroken, doch meestal wel een kwart uur aanhoudt.

De persoon die straks bezeten zal worden zit meestal op een laag bankje in de nabijheid van den tromslager. Dikwijls merkte ik op dat de betreffende in een lustelooze

stemming scheen te verkeeren; hij zat erbij als iemand die overlegt of hij hetgeen van hem gevergd wordt wel zal tot uitvoering brengen. De eerste toonen der apinti brengen verandering in de houding. Groote onrust maakt zich meester van de persoon, zij staat op, gaat weder besluiteloos zitten, tot zij na een wederom opstaan met weifelende schreden de open ruimte betreedt. Naarmate de maat van de trom sneller wordt, beginnen ook de lichaamsbewegingen in snelheid toe te nemen. De bezetenen beginnen, al naarmate de lichaamsbewegingen welke de betreffende geest gedacht wordt uit te voeren, te springen, te kruipen met de handen en armen als met vleugels te slaan, razend vlug in de ronde te draaien enz. Daarbij brullen, gillen en schreeuwen de bezetenen. Terwijl rust wordt gehouden zitten de meesten, zooals ik het in 1920 te Pikienslee bij eene winti-vertooning en massa zag, versuft op hunne bankjes, anderen daarentegen storten reeds na den eersten aanval bewusteloos neer; ik zag eene vrouw die weggedragen werd, wier geheele lichaam door hevige zenuwschokken werd bewogen en wier mond en neus met wit schuim waren bedekt. De omstanders hoorde ik zeggen: Na gado kisi en litti (God heeft haar goed te pakken). Dat er echter ook veel bedrog in het spel is bemerkte ik eveneens dien avond. Een man voerde den vuurdans uit. Hij danste met zijne bloote voeten in het vuur en zal, altijd volgens de opvatting der boschnegers, zijne voeten nooit verbranden zoolang de geest in hem is. In het algemeen wordt aangenomen dat bezetenen, gedurende het bezoek van den winti of gado aan hun lichaam, voor pijnen ongevoelig zijn. Dit is aanneembaar voor degenen voor wie het bezeten zijn een pathologische toestand is, de vuurdanser was echter een bedrieger. Ik sloeg hem in het bijzonder gade en merkte op dat zijne sprongen wel berekend waren en hij wel vlug door de vlam van het vuur sprong, doch goed uitkeek om niet in de gloeiende houtskool terecht te komen. Toen de vlam eens heel wat oplaaide nam hij eenen hoogen sprong met het gevolg dat hij zijn hoofd geducht aan een balk van de groote open hut stootte. Ik zag toen zijne handen naar zijn hoofd

beschouwd door geesten uitverkoren te zijn om hen nu en dan tot huisvesting te dienen.

Als bijzonder wraakzuchtige geesten worden gevreesd de Ampoekoe of Kantamassoe, welke houtluizennesten bewoont die in staat van ontbinding verkeeren en hierbij groote hoeveelheden wit schuim doen opborrelen, de Gedehoesoe welke den Kankantrieboom bewoont [1]), Kolokwee die zijne huisvesting heeft in een boom, Katoe genoemd, de geesten van eenige watervallen, kreken enz.

In Maart van de Pikienrio terugkeerende merkte ik de monding van eene kreek op waarvan de naam mij ontschoten was. Ik vroeg daarna aan den achter mij aan het stuur zittenden boschneger. Hij gaf voor den naam niet te weten. Wel een kilometer van de plaats verwijderd zijnde sprak mij de boschneger aan: Massa ik weet dat u kwaad op mij is omdat u mij zooven op een leugen betrapt hebt. Ik woon hier, dus ik moet den naam van de kreek weten. Massa het is de Daliekreek. Daarginds kon ik den naam niet uitspreken. De Winti van de kreek is uiterst kwaadaardig. Had hij gehoord dat ik den naam van zijn woonplaats had genoemd, dan zou hij mij zeer zeker heel veel kwaad doen.

Zoo kan men een boschneger op een waterval niet meer van streek brengen dan wanneer men naar den naam daarvan vraagt. Beter is zulks niet te doen; de boschnegers verliezen daardoor de op de vallen hoogst noodige tegenwoordigheid van geest, het geen voor alle opvarenden noodlottige gevolgen kan hebben.

Het bestek van het opstel verbiedt verder op dat onderwerp in te gaan. Het zoude boekdeelen vullen, wilde men al de psychische verschijnselen bespreken welke aan de duizende wilde, verwarde voorstellingen der boschnegers hun ontstaan te danken hebben. Slechts wanneer eenig stelsel in de denkbeelden waar te nemen is of wanneer fantasiegedrochten grootere complexen hebben veroverd en zoodoende geestelijk eigendom van de gemeen-

[1]) Niet iedere Kankantrie wordt door Gedehoesoe (of Gedewsoe) bewoond; het zijn door vorm of grootte onderscheiden boomen alleen, die geacht worden den geest tot woonplaats te dienen.

varen en de voor pijnen ongevoelige vuurdanser ging met de handen aan zijn hoofd stilletjes zitten, lang voor dat het hoogte punt van den heksensabbat was bereikt.

De geest van den Loangogado of Ania doet zijne aanwezigheid in een persoon op geheel andere wijze kennen. De betreffende persoon wordt bevangen van hetgeen men in de kolonie stille trekken noemt, een zenuwtoeval gedurende welken de daaraan lijdenden doodstil liggen en slechts verschillende spiergroepen in schokkende beweging verkeeren. Uit deze bewegingen verklaart de fetischpriester den wensch der obia of leest hij de namen der kruiden die als medicijn moeten worden gebruikt.

Het gebeurt heel dikwijls dat de stilte van den nacht plotseling door vreeselijk gillen en schreeuwen wordt verbroken en in een ommezien zijn alle bewoners van het dorp vergaderd om de hut waaruit de geluiden voortkomen, teneinde te vernemen welke wenschen of bevelen de geest te kennen geeft, die in den bewoner of de bewoonster der hut is gevaren. Dat ook hierbij veel bedrog in het spel is, heb ik vaak kunnen nagaan. Zoo kwam eens een bewoner van de Tapanahony op bezoek in de Coermotibo. Hij was zeer verlangend naar eene vrouw doch men wilde hem geene afstaan. Een geest hielp hem uit zijne foeka (nood). Deze gelastte eenvoudig dat aan hem, den man op bezoek, eene vrouw moest worden gegeven, en zoo geschiedde het [1]).

Onder de creolen-bevolking aan de Bovenrivieren, bijzonder in de Para speelt de winti eene groote rol. Te Bergen dal woont een man die niet minder dan acht winti's bezit. Ook op de goudplacers en in de nabijheid van Paramaribo wordt door stadsbewoners heel wat aan Wintidans gedaan. Bijzonder berucht zijn de Pauluskreek en de Tawajari, afgelegen plaatsen, waar vaak groote partijen gegeven worden.

Zooals reeds boven is gezegd is niet ieder boschneger een goed medium. Het wordt als een bijzonder voorrecht

---

[1]) Alle daden die een bezeten persoon volbrengt zijn voor rekening van den geest, alle wenschen die gekoesterd worden moeten, wil men zich de wraak van den geest niet op den hals halen, vervuld worden.

schap zijn geworden verdienen dezen hier nadere bespreking.

Zoo heb ik tevergeefs gezocht naar het mooie stelsel van de tusschengoden en ook de dienstvaardige heirscharen van geesten, die Ampoekoe en den Kromantigado behulpzaam moeten zijn, zijn mij gebleken de meest onregelmatige, ongedisciplineerde troepen te zijn waarover een geest kan gebieden.

De thans volgende bespreking van de vereering der voorouders vertoont ons een meer een geheel vormend, scherper omlijnd beeld der voorstellingen op dit gebied. De denkbeelden gevormd omtrent de Granjorka en jorka zijn bij alle boschnegers volkomen gelijk.

Geest en lichaam worden niet door den dood van elkaar gescheiden. Zoolang een onderdeel van het lichaam aanwezig is, zoolang vertoeft ook de geest daarin. Men brengt den geest van in den vreemde overleden boschnegers, verborgen in de haren en nagels, welke men van den doode afknipt, naar hun geboortegrond terug. en begraaft dezen met de voorstelling de geheele persoon begraven te hebben.

De jorka van een overleden persoon blijft al de karaktereigenschappen van deze behouden.

De jorka van eenen boschneger, die op aarde een voorbeeldig leven heeft geleid, wordt opgenomen bij de Granjorka.

De verblijfplaats der laatstgenoemden is gelegen nabij de woonplaats van Grangado. Aan dezen kunnen zij echter geene verzoeken overbrengen, zij kunnen Grangado niet naderen. Alle hulp welke de Granjorka aan de stamgenooten op aarde verleent vloeit voort uit de machtbeschikking hun door den schepper in het begin van het zijn verleend.

Heerscht nu ten opzichte van het hiervoren gezegde bij alle boschnegers volkomen overeenstemming zoo is dit niet het geval ten opzichte van het tijdstip waarop de jorka de woonplaats der voorouders binnentreedt. Terwijl ik vernam dat terstond na de begrafenis de jorka de reis aanvaardt hoorde ik weder van andere boschnegers

dat zich de jorka eerst na drie maanden op den weg begeeft naar de verblijfplaats der Gransembe.

Vele boschnegers vertelden mij dat personen die als man en vrouw samen hebben geleefd eerst na volledige reiniging van de in leven gebleven persoon tot de voorouders worden toegelaten. Deze reiniging, feitelijk onder de gebruiken tehuis behoorende zal evenwel, omdat zij verband houdt met het geloof aan de voorouders, hier eene korte bespreking vinden.

Eene weduwe mag na het overlijden van haren man eerst gemeenschap met andere mannen hebben, nadat zij na verloop van zekeren tijd door een familielid van den overledene is gereinigd. Jonge vrouwen moeten tenminste zeven maanden onthouding beoefenen, terwijl meer bejaarde tot twee en meer jaren afzondering worden gedwongen.

Is de dag der reiniging eener vrouw gekomen dan wordt een der mannen van de familie van den overleden man aangewezen op den avond van dien dag zich naar de hut van de weduwe te begeven en haar aangezegd op dien avond zonder licht op te steken in hare hut te blijven. Tevens wordt haar bevolen in het geheel niet te spreken en zich vooral niet te verzetten tegen hetgeen gebeuren moet [1]).

Het aangewezen familielid dringt dezen avond de hut der weduwe binnen en oefent den coïtus met haar uit. Zonder een woord gesproken te hebben verwijdert hij zich weder. De geest van den overleden man der weduwe vormt van nu af geen gevaar meer voor de gemeenschap, hij is op weg naar de Gransembe.

Een man mag zich van den jorka van de vrouw waarmede hij geleefd heeft, niet bij eene vrouw van den stam reinigen. De Saramaccaners welke in deze omstandigheden verkeeren reizen naar Paramaribo en begeven zich aldaar naar eene publieke vrouw.

Op ieder dorp staan een of meer masten welke soms in

---

[1]) Mij werd medegedeeld dat dikwijls genoeg met de verlangens van den een of anderen man (van de familie altijd) rekening wordt gehouden en dat beiden dan na de na te noemen handeling als man en vrouw blijven samenleven.

den vorm van een kruis met elkaar zijn verbonden. Rondom dezen is òf een houten bak òf een rek aangebracht waarbinnen talrijke flesschen, kalebassen en kommetjes staan en liggen en lange stokken, aan welker uiteinde katoenen of calicolappen bij wijze van vlaggen zijn bevestigd, in den grond zijn gestoken.

Bij de Saramaccanen heet de plaats Grangadopaw (mast of boom van Grangado) ofschoon deze hoegenaamd niets met Grangado heeft uit te staan. De Aucaners duiden de plaats aan met fragatikki (vlaggestok).

Bij deze masten verleenen de voorouders te allen tijde audiëntie en hooren na ontvangst van eene offergave iedereen aan.

Ieder voorval van beteekenis, iedere nood wordt hier aan de Gransembe medegedeeld. In dagen van nood en zorg zoekt de boschneger hier verlichting. Als er niets anders is, in het bijzonder in deze slechte tijden, stellen zich de geesten met wat water tevreden, dat langzaam op den grond wordt uitgegoten. In gewichtiger aangelegenheden echter moet wat rum worden geofferd. Zoo geschiedde het in het begin van April van het jaar 1923, toen ik te Granmankondre was aangekomen. De oude kapitein Poko kwam uit de hut van den Granman met een heele flesch rum en begaf zich daarmede, gevolgd door een tiental andere kapiteins en boschnegers naar den Grangadopaw. Van uit de hut waarin mijne arbeiders gelogeerd waren, kon ik onbemerkt de geheele vertooning zien en ieder woord verstaan dat gesproken werd. Nadat allen op hunne bankjes gezeten waren, kuchtte Poko eenige malen en liet daarna den inhoud van een bitterglaasje langzaam op den grond uitloopen. Daarop begon hij mede te deelen, dat het gezelschap tot de Gransembe was gekomen om dezen te doen weten, dat Joenkoesoe naar de Saramacca was gekomen om met den Granman over de slechte tijden te spreken. Zooals de Gransembe wel wisten was de foeka groot bij hun volk. De blanke was echter niet te vertrouwen en daarom verzocht hij, Poko, het zoo te willen regelen, dat uit de komst van dezen voor de Saramaccaners geen onheil zoude voortvloeien.

Poko sprak wel een half uur met de voorouders; telkens in herhalingen terugvallende, lette hij echter er op dat het bitterglaasje niet te vol werd geschonken en niet te vaak werd uitgestort.

Nadat mijne aangelegenheid was behandeld verscheen eene zwangere vrouw ten tooneele. Eene andere vrouw, hare schoonmoeder, had haar gevloekt en daardoor het jonge leven, dat zij onder het hart droeg in gevaar gebracht.

Poko liet de vrouw naast den mast staan en hare linkerhand tegen den mast houden. Haar gezicht was naar buiten gekeerd. De oude begon daarna op hartroerende wijze te verzoeken, dat de fioefioe [1]) uit den buik der vrouw zouden worden weggenomen. Een vol glaasje bracht blijkbaar de Granjorkas in goede stemming. Poko stond op reikte aan de vrouw eene kalebas met water. Deze nam een flinke teug en spuwde het water weder uit, terwijl Poko verklaarde, dat de Granjorkas den vloek hadden weggenomen. Met een glimlachend, tevreden gelaat verliet de vrouw de plaats. De heeren bleven nog wat keuvelen met elkaar en maakten daarbij de groote rest van de flesch op.

Zooals zeker reeds is opgemerkt, wordt aan de voorouders geofferd. Keert een boschneger naar zijn dorp terug en is het hem bij den houthandel of op de marktvaart nogal mee geloopen, dan steekt hij bij den Grangadopaw eene nieuwe vlag uit of hij legt aan de voeten van den mast een flesch bier, swieti sopi (likeur) of in een kalebas andere lekkernijen neer.

De geesten der voorouders berokkenen nooit kwaad, zij onthouden de bewoners van een dorp wel soms hunne gunsten en wel in gevallen, dat door een of meerdere bewoners tegen de instellingen van den stam is gezondigd. Grootere offers verzoenen hen echter weder, in het bijzonder wanneer verdienstelijke mannen met deze offers hunne smeekbede vereenigen. *(Wordt vervolgd.)*

---

[1]) fioefioe = wandluis. Hier wordt echter bedoeld het magische gevaar dat door den vloek is ontstaan. Men is vast overtuigd, dat eene vrouw met fioefioe eene zeer slechte bevalling tegemoet gaat. Fioefioe kan ook ontstaan wanneer de naaste betrekkingen van eene zwangere vrouw met haar in slechte verhouding leven.

De voorstelling omtrent fioefioe is door geheel Suriname verspreid.

BIBLIOGRAPHIE

Revue Internationale d'Ethnologie et de Linguistique. Anthropos, 1924 (blz. 951—957). Zur Lautlehre des Karaibischen. Von W. Ahlbrinck, C. SS. R. und Fr. M. Aurelius Vinken, Suriname.

Civilization and Climate. By Ellsworth Huntington, Research Associate in Geography in Yale University. Third Edition. Revised and Rewritten with Many New Chapters. New Haven. Yale University Press, London, Humphrey Milford. Oxford University Press. 1924.

Department of Overseas Trade. Report on the economic and financial conditions in the British West Indies and other Possessions contiguous thereto. Revised to November 1924. By Mr. J. L. Wilson Goode, His Majesty's Trade Commissioner for the British West Indies and Central America. London 1924.

De Indische Cultures, 15 Februari 1925. West-Indië, door K. L. M. v. d. Hoogte.

Vakblad voor biologen. Maart 1925. A. Reyne, Eenige proeven met vischjes en chemicaliën tot het dooden van muskietenlarven, Bulletin n°. 47 (Juni 1924) van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel in Suriname, besproken door H. P. van Thiel.

Mitteilungen aus der Missionsarbeit der Brüdergemeine in Suriname. 1 März 1925.

Idem. 1 April 1925.

Het Zendingsblad van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Maart 19. Retireeren of aanpakken? Door J. van Keulen. (Handelt over den nood van de Zending der Moravische Broeders in Suriname).

The Planter and Sugar Manufacturer. New Orleans March 28, 1925 Fowler Punt Ploughing Tackle at Work in British Guiana.

Neerlandia, April 1925. Een stem uit Suriname.

De Vaderlander, 3 April 1925. De beteekenis van de kolonie Suriname voor Nederland, door F. H. Umbgrove.

De Indische Mercuur, 10 April 1925. De toekomst van Suriname.

DE STRAFKOLONIES IN FRANSCH GUYANA

DOOR

MR. O. E. G. GRAAF VAN LIMBURG STIRUM

IV. CRITISCHE BESCHOUWINGEN

Aan de hand van een chronologische litteratuuropgave, waarbij telkens korter of langer bij enkele belangrijke punten zal worden stilgestaan, moge hieronder een behandeling volgen van de verschillende bezwaren, welke kunnen worden ingebracht en ook in den loop der jaren zijn ingebracht tegen het stelsel, belichaamd in de hiervoren besproken wetten en besluiten.

1. *„Voyage aux Trois Guyanes et aux Antilles"*, door G. Verschuur, 1894. Over de Fransche strafkolonies wordt gesproken op pag. 167/224 en in het bijzonder op pag. 176/183; 185/201 en 210/214. Vooral wijst de schrijver op de mislukking der kolonisatie als verwacht gevolg van de stichting der strafkolonies. Overigens is dit geschrift voor het hier behandelde onderwerp van weinig belang, daar het hoofdzakelijk in verhalenden trant is gesteld.

2. *„Les Richesses de la Guyane Française et de l'ancien contesté Franco-Brésilien"* door G. Brousseau, 1901. Deze schrijver maakte van 1887—1894 ontdekkingstochten in Fransch Guyana en bracht groote gedeelten daarvan in kaart. Van 1895—1898 verzamelde hij gegevens voor de kaart van het betwiste Fransch-Braziliaansche gebied. Op pag. 48/49 wijst ook hij op de volslagen mislukking der kolonisatie en wel om de volgende redenen: de streek was niet voorbereid op de stichting der strafkolonies; er waren geen wegen aangelegd! Bovendien waren de kolonisten-dwangarbeiders geen goede arbeiders, wijl zij slechts be-

dacht waren op ontvluchting. „La colonisation pénale est condamnée depuis assez longtemps par l'expérience".

Hij raadt aan, verschillende „centres de colonisation" door de gestraften te laten inrichten, doch dan verder vrije burgers als kolonisten te gebruiken, evenals dat toen ter tijd in Algiers geschiedde. Hij verwijt bovendien aan den chef van den Penitentiairen Dienst het gemis aan een vaste lijn en besluit met deze conclusie: „en somme, le régime pénitentiaire actuel, est un régime jugé par ses „fruits, condamné par ses oeuvres, et vouloir le continuer, „soyez-en certain, est bien plus imprudent que de vouloir „le réformer".

3. „*Het Bagno in Fransch Guyana*" door Th. B. van Lelyveld, verschenen in de Gids van 1904 en 1907.

Deze artikelen zijn eenigszins verouderd en ook wel wat te eenzijdig getint met herhaaldelijk lyrische ontboezemingen, welke aan een zakelijke behandeling min of meer in den weg staan. Ook zijn verschillende gegevens onjuist of niet meer juist; zoo behelst b.v. het artikel van 1904 op pag. 87, laatste alinea een onjuiste lezing van artikel 9 van het „décret" van 4 September 1891. [1]).

Op pag. 90 van datzelfde artikel vermeldt de schrijver de straf van marcheeren „en queue de cervelas". Zooals hierboven[2]) reeds werd gezegd, wordt deze straf thans niet meer toegepast, maar bovendien gold zij toen ter tijd slechts voor het „camp des incorrigibles" te Charvein. Tenslotte wil het mij voorkomen, dat zijn meening over het gehalte der hoogere ambtenaren niet meer geheel juist is; inderdaad is dat aanmerkelijk verbeterd. Ook wat het uiterlijk der gevangenen betreft, is zijn zienswijze voor de huidige toestanden wel wat al te pessimistisch.

4. „*La Faillite agricole de l'Administration Péniten-*

[1]) De schrijver zegt daar, dat eerst na het verstrijken van de helft van den straftijd overplaatsing van de 2e naar de 1e klasse mogelijk is en bij veroordeeling tot levenslange dwangarbeid eerst na 10 jaar, terwijl het artikel uitdrukkelijk voorschrijft, dat zulks na resp. 2, 4 of 5 jaar mogelijk is (zie te voren pag. 65).

[2]) Pag. 66.

tiaire en Guyane" door J. Toubland (sous-chef de Bureau de l'Administration Pénitentiaire Coloniale) in „la Presse Coloniale" van 20 Mei 1919.

De schrijver van dit artikel is alleszins tot oordeelen bevoegd, daar hij reeds vele jaren de rechterhand is van den Directeur der Strafkolonies en daarvóór verschillende rangen in het administratieve korps heeft doorloopen [1]).

Hij gispt het geheel verkeerde beleid, ten aanzien van de verschillende cultures gevoerd, waardoor veel geld werd verkwist. Op groote schaal werden koffie en cacao aangeplant, wat echter mislukte en waarna b.v. het kamp van *Guatimala* (bij Kourou) werd verlaten, de gebouwen werden afgebroken en het terrein te huur gezet; een huurder is echter nog niet gekomen! De gebouwen van het kamp van *Pariacabo* (eveneens bij Kourou) zijn wel beter onderhouden; daar zijn zelfs breed aangelegde wegen, maar van de plantages op het ongeveer 1200 H.A. groote terrein is weinig overgebleven. Het kamp van *Montagne d'argent* (aan den mond van de *Oyapoc*) ter grootte van 200 à 300 H. A. zeer vruchtbaren grond, vele goede wegen, met aanplantingen van cocospalmen, manja's, citrus- en abrikozen-boomen, brood-boomen, cacao en koffie is eveneens verlaten. Waarom is hier geen beter resultaat bereikt? Het antwoord op die vraag geeft de schrijver in de volgende bewoordingen:

„Questions puériles! La réponse, Monsieur Lebureau „avec son attirail de rapports, de paperasses idiotes, de „formules de comptabilité surannée, vous la donnera élo- „quemment.

„L'administration pénitentiaire, autant et plus qu'- „aucune autre administration française, est amante de la „forme et tracassière à l'égard des agents qui montrent de „l'initiative.

„Elle l'a bien montré pour un des siens qui avait „donné quelques résultats à Pariacabo et à Guatimala en

[1]) De Directeur was zoo vriendelijk, mij den Heer Toubland als leidsman toe te voegen; zijn groote welwillendheid en uitgebreide kennis van deze materie hebben mij mijn herhaalde bezoeken aan de strafkolonies en mijn studie daarvan buitengewoon vergemakkelijkt en veraangenaamd, waarvoor ik hem groote erkentelijkheid verschuldigd ben.

„faisant parfois litière des règles étroites de comptabilité.
„Ce fut une faute dont tous les parfums de l'Arabie ne „purent le laver. Elle le chassa pour introniser à sa place „des fonctionnaires, impeccables sans doute, mais de pie- „tres agriculteurs. Jamais un plumitif ne saurait issir de „ses rondecuiresques fonctions. Le vieux mot de Rabelais „trouve ici son illustration. Ces centres agricoles décli- „nèrent rapidement, et les inspecteurs des colonies, „d'autres plumitifs, viennent de ruiner tout espoir de ré- „novation immédiate en faisant décider l'abandon de tous „ces centres importants de labourage et de pâturage.

„L'initiative privée qui succède à la faillite péniten- „tiaire ne sera pas plus heureuse à cause de la rareté de la „main d'oeuvre. Tôt ou tard l'Etat reprendra ses domai- „nes, et alors, l'expérience aidant, il inaugurera peut-être „une autre méthode d'exploitation."

Het geheele artikel is een scherpe aanklacht tegen den bureaucratischen geest, die bij de „administration Pénitentiaire" heerscht. Gebrek aan bekwame menschen, althans geen lieden met agrarische kennis. Hij stelt dan ook voor, de aanstaande „commandants des Pénitentiers" naar Guadeloupe of Martinique te zenden, teneinde zich op de hoogte te stellen van de daar gevestigde cultures (cacao en koffie), terwijl hij tevens den ernstigen wenk geeft, ook hierin meer commercieel op te treden.

Hoewel dit onderwerp niet geheel binnen dit bestek valt, heb ik toch gemeend, daarbij even te moeten stilstaan, om aan te toonen, hoe ook hier de bureaucratie reeds veel bedorven heeft.

5. „*La Guyane Française et la Transportation*" door „le Colonial" onder de rubriek „Tribune Coloniale" in „l'Homme Libre" van 15, 18 en 23 Augustus 1922.

Deze schrijver verdeelt zijn betoog in drie stukken, welke elk voor zich telkens het best door een enkelen zin uit zijn artikelen kunnen worden weergegeven.

1°. „Il n'y a pas de faillite de la transportation."

Vóór 1854 was er volgens den schrijver een bloeitijd in Fransch Guyana: omstreeks 1840 waren er wegen, kana-

len, koffie- cacao- en suikerplantages, terwijl de goud- en balata industrieën, welke nu alleen nog overgebleven zijn, nog niet bestonden. De schuld van den achteruitgang wijt de schrijver aan de afschaffing der slavernij in 1848 en de ontdekking van het goud in 1855. Bovendien zijn sinds 1854 ongeveer 45.000 „forçats" en 13.500 „rélégués" in de kolonie aangekomen, die aan den Staat voor transport en onderhoud meer dan frs. 400.000.000. — hebben gekost, terwijl de bevolking in den laatsten tijd zeer sterk afneemt ten gevolge van emigratie.

Desalniettemin meent de schrijver, dat niet het systeem van transportatie en dwangarbeid, doch de manier, waarop dat stelsel wordt toegepast („l'organisation", „la méthode"), de oorzaak voor het verval der kolonie zijn geweest.

2°. „La main d'oeuvre pénale est susceptible de rendement."

De oppervlakte der kolonie beslaat ± 150.000 K.M^2., terwijl het aantal inwoners 40.000 is! Men heeft Javanen, Britsch-Indiërs en zelfs Polen willen immigreeren, doch dit alles baatte niet, daar de aanwezige werkkrachten zich slechts willen bezig houden met het zoeken van goud en balata. Voor aanleg van wegen, voor den landbouw (plantages) en voor het houtkap-bedrijf blijven dus slechts de dwangarbeiders over, waarvan er thans ongeveer 7000 in de kolonie zijn.

Als bewijs voor het feit, dat gevangenen — dus in 't algemeen sociaal minderwaardigen — goed kunnen werken als vrije arbeiders, wijst hij op de „maisons centrales" in Frankrijk en in het bijzonder op die te Melun. Hij erkent wel, dat klimaat, voeding en hygiënische toestanden verschillend zijn en dus van invloed, maar wijst er dan toch op, dat St. Laurent en St. Jean gezonde plaatsen zijn geworden, terwijl daar vroeger verschillende tropische ziekten als malaria, gele koorts, scheurbuik e.a. heerschten en verder op het aanleggen van de spoorbaantjes van St. Laurent naar St. Jean en Camp Charvein (totaal ± 60 K.M. baan). Dat deze arbeid improductief was uit een oogpunt van kolonisatie, daar zij slechts een onderdeel

vormde van het inrichten van een Penitentiairen Dienst, erkent hij tenslotte wel. Het bewijs van zijn stelling heeft hij dan ook eigenlijk niet vermogen te leveren!

3°. „C'est l'organisation pénitentiaire actuelle qui est mauvaise."

Hierin staat de schrijver inderdaad sterker. Het is natuurlijk moeilijk te zeggen, of bij aanvoer van niet- gestraften als arbeidskrachten de kolonie tot grooten bloei zou zijn gekomen. Een feit is het volgens hem, dat men den „bagnard" gevaarlijker vindt dan den vrij rondloopenden „apache" van Parijs, terwijl het in werkelijkheid juist omgekeerd is.

De schrijver ziet de hoofdfout hierin, dat men een aparte „administration du bagne" heeft ingesteld naast het koloniaal bestuur, met een financieele autonomie, zoo genaamd wel onder controle van den Gouverneur, waarvan echter in de praktijk niet veel kwam, mede tengevolge van de moeilijke en slechte verbinding tusschen St. Laurent en Cayenne. Zoo reserveerden de verschillende Directeuren alle beschikbare krachten voor den Penitentiairen Dienst en werden deze dus niet dienstbaar gemaakt aan den algemeenen kolonialen arbeid. Slechts in enkele gevallen werden eenige honderden gestraften voor wegenaanleg beschikbaar gesteld. Daar het gehalte echter weinig bijzonders was, en uit de koloniale kas bovendien voor deze arbeidskrachten moest worden betaald (75 centimes per man per dag), moest het werk meestal spoedig worden opgegeven. Doch niet alleen, dat men zich door andere Staatsorganen liet betalen, de Dienst kon zich zelf niet eens bedruipen! Daarom stelt de schrijver voor, dat ingrijpende wijzigingen zullen worden aangebracht op het terrein van begrooting en administratie zoowel als op dat van straf en tucht, terwijl hij tevens ernstig in overweging geeft, meer te letten op voor leiders geschikte menschen bij de benoeming der verschillende dignitarissen.

6. „*La Guyane Française et la Transportation*" door A. Michel (toen ter tijd Chef de Bureau de l'administra-

tion Pénitentiaire Coloniale), verschenen in „l'Homme Libre" van 31 Augustus en 4, 7, 16 en 20 September 1922. Deze schrijver, die uit hoofde van zijn betrekking als een bij uitstek deskundige beschouwd kan worden, veroordeelt in die reeks artikelen niet alleen vele van de thans geldende maatregelen en het gevolgde systeem, doch doet tevens middelen aan de hand, welke naar zijn meening tot verbetering der toestanden kunnen leiden. Hij splitst daartoe zijn stof in twee deelen, het eene handelende over hervorming van de begrooting en de Administratie en het andere over hervorming van het straf- en tuchtstelsel, waarbij hij zich dus voor een belangrijk deel aansluit bij het derde gedeelte van het betoog van den anonymus, wiens denkbeelden daareven werden besproken.

1°. „*Réforme budgetaire*".

Ook deze schrijver acht het wenschelijk, dat de beschikbare krachten niet alleen ten dienste van den Penitentiairen Dienst doch ook ten bate van de Kolonie in haar geheel worden aangewend. Van een staat in den staat mag geen sprake meer zijn. Vandaar dat ook een herziening van de begrooting geboden is.

Thans kost de Dienst aan den Staat 12 à 14 millioen francs per jaar aan transport, voeding, kleeding, geneeskundige behandeling van de gestraften; overtocht en bezoldiging van het administratie-, bewakings- en medisch personeel; bouw en onderhoud van gebouwen; aankoop van materiaal en gereedschappen. De schrijver noemt dan enkele voorbeelden van op zijn zachtst gezegd onpractisch financieel beleid.

a. De Kampen „Oyapock" en „Kourou" werden resp. in 1910 en 1919 verlaten, terwijl er nu wederom sprake is van een nieuw kamp in Kourou met groote kosten.

b. De aanschaffing van een motorboot van frs. 6000.— kwam tengevolge van een langzame behandeling van de zaak en den inmiddels gestegen dollarkoers op frs. 14.000.—

c. de reparatie van de „Maroni" te Martinique duurde twee jaar en kostte frs. 145.000—. Het vaartuig was toen nog niet goed, zoodat thans de aanschaffing van een nieuwe boot wordt voorgesteld.

Ter voorkoming van deze geldvermorsingen stelt de schrijver voor, dat de credieten ten behoeve van dezen Dienst zullen worden gevonden uit een leening, waarvan de grootte moet zijn berekend naar de behoeften der 4 of 5 voorafgaande jaren, waardoor dan een maximum wordt vastgesteld. Het Gouvernement moet de beschikking en de beslissing over deze fondsen hebben, terwijl wat niet benoodigd is aan den Staat moet worden teruggeven. Hiermede zou gedurende 10 jaren een proef moeten worden genomen.

2°. *„Réforme administrative"*.

Deze moet plaats hebben onder de leuze: „ieder blijve op eigen terrein"; de „Directeur de l'Administration pénitentiaire" zorge voor dien Dienst, de Gouverneur der Kolonie voor de financiën en de middelen, om de werkkrachten van den Penitentiairen Dienst aan kolonisatie dienstbaar te maken.

Thans hebben beide takken van dienst elk een bureau voor financiën en een voor bevoorrading. Door samensmelting van deze vier bureaux zou men jaarlijks frs. 162.500.— besparen, welke zouden kunnen worden besteed voor de aanstelling van landbouwkundigen, waarvan er thans (in ieder geval tot in Mei 1922) geen enkele in de kolonie aanwezig is, hoewel er ± 1 millioen H. A. onontgonnen bosch is. Zeer onomwonden schrijft hij o. a.: „c'est un véritable scandale de constater l'oisiveté dans „laquelle vivent ces condamnés, qui sont présentement „répartis sur les différents pénitenciers de la Guyane. A „Saint Laurent-du-Maroni en particulier, c'est par équipes „de cinquante qu'on peut les voir, dans chaque rue, ac- „croupis, faisant la geste d'arracher une herbe inexis- „tante, uniquement occupés, en réalité, à deviser et à „fumer des cigarettes.

„Ce ne sont, plus les travaux forcés, c'est la paresse „forcée."

3°. *„Réforme disciplinaire."*

Volgens den schrijver zijn er maar drie middelen, om iemand tot handelen te krijgen: hoogmoed, belang en hoop. Alleen de eerste zou bij de „forçats" voorkomen, maar

voert hier dan in een verkeerde richting n.l. verzet tegen het gezag. Vroeger werkten de gevangenen onder de zweep, doch sinds 1880 zijn de lijfstraffen afgeschaft. In 1891 hield men op met het uitbetalen van loon voor verrichten arbeid, daar voor arbeid, verricht als straf, niet behoorde te worden betaald!

Vandaar dat de schrijver twee verbeteringen aanraadt: wederom loon voor arbeid en betere voeding. Krijgt de „forçat" niet genoeg te eten, dat zal hij de straffen van „cellule" en „cachot" gaan beschouwen als een noodzakelijke rust na den voor zijn krachten te zwaren arbeid.

4.° *„Réforme pénale"*.

Voorop stelt de schrijver de afschaffing van de „doublage"; men straft toch niet tweemaal voor eenzelfde feit? Bovendien hebben de veroordeelden, zoolang zij „forçats" zijn, tenminste vrije ligging, voeding en geneeskundige behandeling, welke alle zij als „libéré" ontberen. De arbeid van den „libéré" wordt door den Dienst niet betaald, en waarheen moet hij na afloop van dien arbeid gaan? Ingevolge de „interdiction de séjour" mag hij te Cayenne niet komen, waar hij dan nog de meeste kans had, zijn arbeidskracht nuttig te kunnen aanwenden, wijl aldaar nog eenig vertier is. Het eenige wat hem rest, is dus, zich te begeven in het vooral moreel zeer gevaarlijke bedrijf van goudzoekers en „balata-bleeders." De „libérés" leven dus vrijwel zonder middelen van bestaan; een fraai en zeer bemoedigend vooruitzicht voor een ontslagen gevangene!

In de volgende zeer juiste passage geeft de schrijver aan, waartoe het stelsel der „doublage" leiden moet. „Au nom „de la dignité humaine, des philanthropes ont ruiné la „discipline du bagne en poursuivant avec acharnement la „suppression des châtiments corporels — seuls efficaces „sur certaines natures rebelles — mais ils tolèrent avec „une indifférence qui pourrait être appréciée bien sevè„rement la perpétuation d'un régime ne laissant d'autre „alternative à l'homme de bonne volonté, qui a payé sa „dette à la société, que de retomber dans la crime ou de „s'évader de ce monde par le suicide!" En even verder

wijst hij den weg, waarlangs de oplossing gezocht zal moeten worden: „......il faut permettre au condamné l'Es-„poir, ce stimulant qui engendre toutes les énergies;....
„il faut lui donner la vue sur l'horizon de la liberté légalement reconquise; il faut lui faciliter le moyen de vivre „par son travail après sa libération; il faut lui accorder „une possibilité de réhabilitation de fait en lui permettant „d'aller faire peau neuve d'ailleurs; il faut, en un mot, „supprimer l'obligation de résidence, qui ne se justifie „guère en droit et qui est odieux en fait." Hieraan voegt de schrijver nog toe, dat, mocht de terugkeer van den „libéré" naar Frankrijk niet gewenscht zijn, men hem althans den toegang tot „toute l'étendue du territoire métropolitain" kon verbieden.

Tenslotte bepleit hij de keuze van andere en geschikte menschen, die de nieuwe door hem voorgestelde maatregelen moeten uitvoeren, waarbij hij dan nog wijst op de rijkdommen van den bodem: de vele houtsoorten, ijzer, goud, zilver, tin, koper, lood en kwikzilver, doch tevens op het gemis aan goede wegen, zoo noodig voor een intensieve kolonisatie, kortom dezelfde klachten en argumenten, welke men in ons Guyana vaak verneemt!

7. „*Au Bagne*" door Albert Londres, verschenen als verslag in verschillende nummers van „le Petit Parisien" van 8—31 Augustus 1923 en 1—7 September 1923 en in boekvorm bij Albin Michel te Parijs (1923).

Deze schrijver ging in 1923 als verslaggever naar de verschillende strafkolonies in Fransch Guyana. Van wat hij omtrent zijn wedervaren aldaar te boek stelt, mag inderdaad niemand, die zich met deze materie bezig houdt en zich daarvan op de hoogte wil stellen, onkundig blijven. Op zeer objectieve, gematigde doch vaak tevens zeer scherpe en aangrijpende wijze schildert hij de toestanden, welke hij aldaar aantrof. Hij verhaalt van zijn bezoeken aan Cayenne, de „Iles du Salut", St. Laurent, „les nouveaux camps", waar de zieken, verminkten en ouden van dagen worden ondergebracht, „Camp Charvein," St. Jean, St. Louis, waar de melaatschen zijn, van

zijn ervaringen, opgedaan bij de terechtzittingen van het „Tribunal Maritime", van zijn gesprekken met gevangenen, „libérés", beambten e. a. en door dit alles heen weeft hij zijn vaak vlijmende critiek. Vooral zeer lezenswaard is wat hij schrijft over het lot der „libérés", over het systeem der „doublage", over de mislukking van de kolonisatie en eigenlijk van het geheele stelsel van de wet van 1854. Tenslotte behandelt hij in een open brief aan den toenmaligen Minister van Koloniën, den Heer Albert Sarraut, enkele van zijn ernstigste grieven, waarbij hij tevens eenige wenken geeft, welke tot verbetering der toestanden zouden kunnen leiden. Het is niet doenlijk en ook niet in het belang der stof, verder bij dit uitnemende werk stil te staan. Het zou neerkomen op een zeer uitgebreid excerpt van dit boek, dat getuigt van zoo grooten moed, zoo helder inzicht en zoo zuiver menschelijk gevoel, dat het verdient in zeer wijden kring te worden gelezen, ja ook door hen, die mochten meenen, zich uit hoofde van hun studie of maatschappelijke positie niet met deze zaken te moeten bezighouden. Dat inderdaad in deze eeuw toestanden, als in Fransch Guyana worden aangetroffen, door een „beschaafde" natie worden geduld, is zóó verbijsterend, dat daaraan niet genoeg ruchtbaarheid kan worden gegeven.

Tenslotte vermeldt de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië op pag. 268 onder „déportés" nog de navolgende studies, welke meer of minder met dit onderwerp in verband staan.

J. Tripot. „La Guyane. Au pays de l'or, des forçats et des peaux rouges. "Paris 1910.

Laffon-Ladebat. „Journal de ma déportation à la Guyana française". Publié d'après les manuscrits inédits, avec une introduction par Frédéric Masson. Paris 1912.

Charles Wellington Furlong. „Cayenne, the dry guil-

---

[1]) Nog vermeldt deze Encyclopaedie op p. 528 verschillende werken van Professor Dr. W. Joest, die in 1890 hoofdzakelijk voor ethnologische onderzoekingen in Suriname vertoefde. Ook hij nam een scherp requisitoir tegen het hier behandelde stelsel.

lotine" (in Harper's monthly magazine van Juni 1913) [1]).

Tot nu toe is slechts een overzicht gegeven van het stelsel en daarna een vermelding van de critiek, welke van verschillende zijden daartegen is aangevoerd, terwijl ik meende, mij zooveel mogelijk van kantteekeningen te moeten onthouden, opdat deze verhandeling niets aan overzichtelijkheid zou inboeten. In het volgende hoofdstuk mogen nu echter de groote fouten en bezwaren nog nader worden bezien en moge de theorie aan de practijk worden getoetst.

V. HET STELSEL IN DE PRACTIJK

Wel zelden zal een plan, met zooveel gloed verdedigd en door de ontwerpers zóó zeer geschikt geacht voor moreele verheffing en materieele beveiliging, zoo weinig aan de gestelde verwachtingen hebben beantwoord. Niet dat het reeds van den aanvang af te voorzien was, dat krachtige kolonisatie niet mogelijk is met physiek verzwakte en geestelijk gedegenereerde individuen en dat moreele verheffing bezwaarlijk kan worden bereikt in een omgeving, waar het huwelijk vrijwel onmogelijk is, waar eerlijk vooruitkomen in de maatschappij practisch is uitgesloten, waar zedelijke en geestelijke verzorging ten eenen male ontbreekt en waar een klimaat heerscht, dat den arbeid, aldaar van de kolonisten verwacht, voor een zeer groot deel van hen, de Europeanen, onmogelijk maakt. Het klimaat moge voor de vegetatie van koloniale producten bij uitstek gunstig zijn, voor Europeesche werkkrachten is het integendeel uitermate ongeschikt. Meende men in Frankrijk werkelijk, dat waar in Nederlandsch- en Britsch Guyana eerst Negers en na afschaffing der slavernij Aziaten als werkkrachten werden ingevoerd, men het in Fransch Guyana met Europeanen zou kunnen stellen? Was dit dus een der cardinale fouten, daarbij kwam dan nog, dat het systeem der „concessions", in theorie heel mooi, in de practijk ondeugdelijk bleek, wijl de „gegadigden" geen middelen bezaten, zich de concessie te verwerven en mocht dat al eens voorkomen, niet in staat waren, deze te exploiteeren zoowel wegens gebrek aan afzetgebied als

vaak ook wegens zwakheid van karakter. Hierover moet men niet te hard oordeelen. De strijd om het bestaan was voor die menschen inderdaad zeer zwaar. Was het dan niet begrijpelijk, dat voor velen het verblijf in het „bagno" waar de zorgen voor het dagelijksch bestaan niet kwelden en waarheen men tengevolge van een ander vergrijp zoo licht terugkeerde, nog wel enkele voordeelen boven het bestaan van „concessionaris" opleverde?

In dit verband moet dan worden gewezen op een nog veel ernstiger nadeel van het systeem: de z.g. „doublage". Hiervan is werkelijk niets goeds te zeggen en zooals uit de bovenbesproken litteratuur is gebleken, is er dan ook algemeen en scherp tegen geprotesteerd. Onbegrijpelijk is reeds, dat men iemand, die tot een bepaald aantal jaren verbanning is veroordeeld, nog gedurende een even groot-aantal jaren — zij het dan ook gedeeltelijk — zijn vrijheid beneemt en hem zelfs levenslang op de plaats der verbanning houdt. Meende men, dat de veroordeelde iemand was, wiens verblijf in de vrije maatschappij voor die maatschappij gevaarlijk was, dan behoorde men hem direct voor levenslang te verbannen, doch begrijpelijker wijze wordt de eerbied voor een straf niet verhoogd, wanneer daaraan als het ware een verlengstuk wordt gezet. Zoo wordt de gedachte van „expiatie" zeker niet tot uiting gebracht! Maar de groote fout lag hierin, dat men die menschen zonder middelen van bestaan terug gaf aan een maatschappij. die voor een nieuw te beginnen leven geen enkelen gunstigen factor bezat, ja die zelfs alle kiemen voor een spoedig terugvallen tot de misdaad herbergde. Wat toch moest de „libéré" beginnen? Geld of eenige andere bezitting heeft hij niet of slechts in zeer geringe en onvoldoende mate. Een zaak opzetten is niet alleen daarom reeds onmogelijk, maar vooral om de nog veel sterkere reden: er is geen debiet voor zijn handel, geen emplooi voor zijn werkkracht. De bevolking van de geheele kolonie bestaat uit gestraften, „libérés", zeer weinige werkelijk vrijen, onder welke beide laatsten de goudzoekers en de „balata-bleeders" voorkomen en tenslotte de ambtenaren. Een winkelstand is er vrijwel niet, daar

toch de ambtenaren alles, wat zij voor hun overigens niet weelderig bestaan behoeven, bij de „Administration" kunnen betrekken en de rest der bevolking zooals begrijpelijk niet kapitaalkrachtig is. Er blijft den „libéré" dus niet anders over dan òf zijn geluk te beproeven met het zoeken naar goud en balata, beide bedrijven, welke allerminst voor reclasseering geschikt zijn, òf een obscuur kroegje te houden òf met tabak of veldvruchten te gaan venten. Het behoeft wel geen betoog, dat er op deze wijze van verbetering niet veel terecht komt en dat veelal spoedig weer een misdrijf wordt gepleegd, waarvan opneming in de gelederen der „bagnards" het gevolg is.

Een bekend verschijnsel dat algemeen wordt waargenomen, waar personen van hetzelfde geslacht geregeld in nauwe aanraking met elkander zijn, doch dat zich hier in zijn meest walgelijke en afstootende uitingen vertoont, is de paederastie. Bij zonsondergang — in de tropen vrijwel steeds omstreeks 6 uur — worden de deuren der „cases" gesloten, en om wat aldaar tot den volgenden morgen 6 uur geschiedt, bekommert zich niemand. Slechts in hooge noodzakelijkheid zullen bewakers die „cases" bij donker binnengaan, zoodat de gevangenen aan zichzelf zijn overgelaten, doch dan niet in afzondering maar in elkanders gezelschap: de nieuwelingen met de „oude rotten", de meest perversen met de minder diep gezonkenen, de moordenaar met den inbreker, de falsificator met den aborteur, de oplichter met den bedrijver van sexueele misdrijven, de Europeaan met den Arabier, de Anammiet met den Neger. Geen enkele selectie wordt toegepast, noch wat het ras, noch wat den persoon, noch wat den aard van het misdrijf betreft.

Een bewijs van het feit, dat de toestand er ondragelijk is, is gelegen in het buitengewoon groot aantal ontvluchtingen.[1]). Natuurlijk spelen hierbij de iederen mensch aan-

[1]) Als historische bijzonderheid moge hier vermeld worden, dat op 29 Juni 1798 Pichegru, Barthélemy en enkele anderen, tengevolge van de Staatsgreep van 18 Fructidor (4 September 1797) door het Directoire uit Frankrijk verbannen, de Motkreek, een kreekje van de Boven-Cottica naar zee, bereikten, en vandaar te Paramaribo aankwamen, vanwaar zij verder geholpen werden.

geboren drang naar vrijheid en de zeer onvoldoende bewaking een groote rol, maar het zegt toch ook wel iets, dat menschen, die langs den normalen weg — op papier, althans! — de vrijheid kunnen verkrijgen en zelfs een eigen huis en erf, liever de gevaren van oerwoud, onbekende toekomst en kans op achterhaling trotseeren, dan in een zoo bedorven atmospheer verblijven. Hoe dan ook, een feit is het, dat de groote ontberingen, welke de vluchtelingen lijden op hun tochten over den Oceaan in kleine open booten, over de rivieren op eigen gemaakte houtvlotten en te voet door de schier ondoordringbare wouden van Suriname, waar malaria en slangen hun leven bedreigen, met een zeer geringe kans op het bereiken van Paramaribo, Britsch Guyana, Venezuela of zelfs Brazilië, voor hen niet opwegen tegen den toestand, waarin zij in de strafkolonie verkeeren. Een gevolg van deze ontvluchtingen is, dat in Suriname zeer vele „évadés" worden aangetroffen, waarvan een aanmerkelijk aantal zich heeft gevestigd als winkelier of vakarbeider, wel een bewijs, dat er zelfs met deze menschen nog iets te bereiken is, mits de omstandigheden voor het tot ontplooiïng brengen van hun bekwaamheden aanwezig zijn. Deze „évadés" worden in het algemeen geduld, zoolang zij geen aanleiding geven tot „uitzetting". Daar in den laatsten tijd echter de „déporté"-bevolking in Suriname op minder gunstige wijze van zich liet hooren, heeft het Gouvernement van deze uitzettingsbevoegdheid een ruimer gebruik gemaakt. Als resultaat van de hierboven reeds vermelde bespreking tusschen den Gouverneur van Suriname met den Heer Dupé, thans „Directeur de l'Administration" [1]), worden nu éénmaal in de twee weken de naar Suriname gevluchte „déportés" door een Fransch schip afgehaald, terwijl het Fransche Gouvernement plannen ontwerpt, om een muur te bouwen om het kamp van St. Jean, waar de „rélégués" vertoeven en om de bewaking in het algemeen te verscherpen.

Met een enkel woord moet hier nog nader worden gesproken over het „camp des incorrigibles" („camp Char-

[1]) Zie te voren pag. 70.

vein") [1]. Omtrent dit kamp bestaan de meest fantastische voorstellingen. De menschen zouden er geheel naakt rondloopen en zouden slapen in onderaardsche holen, waar hun als wilde dieren het eten zou worden toegeworpen. Dat dergelijke verhalen ingang kunnen vinden, zal wel voor een groot deel zijn toe te schrijven aan de geheimzinnigheid, waarin de autoriteiten dit kamp hullen, wijl er zelden personen buiten den Dienst worden toegelaten [2]. Daar ik het voorrecht had, dit kamp twee malen te bezoeken, acht ik mij mede tegenover mijn gastheeren aldaar verplicht, hier te verzekeren, dat van een dergelijke onmenschelijke behandeling geen sprake is. Inderdaad loopen de gestraften daar vrijwel geheel naakt rond, doch dit is een maatregel, door het klimaat geboden. Ook in de kampen te St. Laurent is om dezelfde reden de kleeding niet veel uitgebreider. Doch er is verschil in arbeid, welke in Charvein bestaat in het kappen van boomen, terwijl in St. Laurent hoofdzakelijk in werkplaatsen wordt gewerkt. De bewaking is, zooals te begrijpen is, zeer streng. Met geladen karabijnen bewapende bewakers houden voortdurend toezicht en schieten bij poging tot ontvluchting. Dit nu mag geen bevreemding wekken, als men in aanmerking neemt het gehalte der gestraften, hun aantal in vergelijking met dat der bewakers en de aanwezigheid der onmetelijke oerbosschen zoo dicht bij. De gevangenen slapen ook hier in „cases" en ook hier is de voeding niet slecht, hoewel niet voldoende. Over het nut van een disciplinairen strafmaatregel ,als hier toegepast, valt te twisten, doch in het kader van het geheel kan hier allerminst van een exces worden gesproken. Integendeel — en dit moge naast alle afkeuring voor het systeem als zoodanig hier uitdrukkelijk worden gestipuleerd — de behandeling en bejegening van de gevangenen in alle door mij bezochte kampen maakte sterk den indruk van den wensch der beambten — vooral der hoogere, met wie ik natuurlijk uiteraard beter kennis maakte —, om de bevolking zoo humaan mogelijk te bejegenen. Maar wat kunnen de uitvoerders uitrichten, wanneer het stelsel in den grond niet deugt?

[1]) Zie te voren pag. 66 en 67. [2]) Vrouwen mogen er nooit komen.

In dit verband mag niet onbesproken blijven, wat gedaan wordt voor de medische verzorging. Er is een zeer groot hospitaal, in 1911 gebouwd, ingericht naar zeer moderne eischen, dat per jaar ± frs. 260.000.— kost en waaraan officieel 4 (maar thans 3) doktoren verbonden zijn! En dit op een bevolking van meer dan 7000 zielen, verspreid over een gebied, waarin gebrekkige verkeersmiddelen zijn, een bevolking, die voor verreweg het grootste gedeelte feitelijk voortdurend ziek is (malaria, anchylostomiasis, tuberculose, geslachtsziekten, typhus e.a.) waarvan een aanzienlijk gedeelte is ondergebracht in de z.g. „camps des impotents", welke een hoogst erbarmelijken indruk maken. Van het hospitaal kan dan ook alleen gezegd worden, dat het veel goed zou kunnen doen, doch dat er weinig in gebeurt [1]).

Zoo is de geschiedenis van de strafkolonies in Fransch Guyana er een van mislukking van een idealistisch doch zeer verkeerd begrepen en even verkeerd opgezet stelsel, welke geschiedenis tot een ernstige waarschuwing moge strekken voor allen, die zich op dezen weg zouden willen begeven. Ongetwijfeld heeft de straf van dwangarbeid op zich zelf veel goeds, maar zij moet worden aangepast aan de eischen van landaard en klimaat. Vandaar dat de z.g. „openbare tewerkstelling" in Suriname zeer goed werkt, omdat daar de delinquenten uit Negers en Aziaten bestaan en vandaar ook, dat een dergelijk systeem voor Europeanen in Europa zeer wel mogelijk en zeker ook wenschelijk zou zijn. Doch dwangarbeid,door Europeanen onder de tropische zonnestralen verricht, is ten eenenmale te veroordeelen. Verblijdend zijn dan ook de berichten, welke onlangs in de pers de ronde deden, dat de Fransche Regeering zou besluiten tot opheffing der strafkolonie, zij het dan ook dat degenen, die er thans zijn, niet terug zouden keeren, doch dat alleen geen nieuwe toevoer zou plaats hebben. Mocht de Regeering tot dezen stap overgaan, dan moet zij het ook radicaal doen en hen, die nog in de strafkolonie zijn, naar Frankrijk terugvoeren en daar openbaar te werk stellen of dwangarbeid doen verrichten, hoe men het noemen wil. Mij dunkt, dat in

[1]) Zie ook te voren pag. 79.

Frankrijk na den grooten oorlog in deze richting nog wel iets te doen valt. En mochten deze geruchten onverhoopt onjuist blijken, laat de Regeering dan tenminste maatregelen nemen, welke strekken tot afschaffing der „doublage", tot toepassing van een strenge selectie en tot een meer nauwkeurige en duidelijke omschrijving in de wet van die gevallen, waarin alleen tot dwangarbeid mag worden veroordeeld [1]). Juist toch schijnt bij de „forçats" van St. Laurent vaak een verblijf voor altijd in zulk een omgeving allerminst in verhouding tot het gepleegde feit. Een korte tijd in een beter milieu en onder gunstiger omstandigheden zou althans veel in den toestand verbeteren. En juist bij de „forçats", wijl onder hen lang niet

[1]) Het in Suriname verschijnend blad „de West" van 10 Maart 1925 bevat een hoofdartikel, getiteld „Het Bagno blijft bestaan". Dit artikel is blijkens den aanhef geinspireerd door inlichtingen, welke de hoofdredacteur heeft ingewonnen bij een der ambtenaren van den Franschen kolonialen penitentiairen Dienst, „die door zijn positie volkomen op de hoogte is van de feiten". Daar genoemde hoofdredacteur zoo welwillend was, mij eigener beweging inzage van den brief, welke die inlichtingen bevatte, te verstrekken, kan ook ik voor de betrouwbaarheid vande bron instaan. Uit dat hoofdartikel blijkt dan, dat inderdaad na de verschijning van het boek van den Heer Londres (zie boven Hoofdstuk IV sab 7), werd overwogen, de arbeidspraestatie der gestraften op te voeren door betere voeding en betere voorziening van kleeding en geneesmiddelen. Tevens werd een uitgebreid kolonisatieplan ontworpen (meer aanleg van tropische cultures, omzetting van de Rhumfabriek te St. Maurice in een suikerfabriek etc.). Plotseling veranderde men toen van gevoelen en besloot *in beginsel* tot opheffing van de verbanning naar Guyana, waarna men alle gemaakte plannen liet rusten. Voor uitbreiding der gevangenissen in Frankrijk en ontruiming van het bagno had men echter credieten noodig, waarover de Finantieele Commissie uit het Parlement ongunstig rapporteerde. Bovendien verzetten zich tegen het plan de provincies, waarheen de „bagnards" zouden worden gezonden, wegens de verwachte concurrentie met de „vrije" arbeiders en zelfs de Koloniale Staten van Cayenne en de vertegenwoordigers van die streek in het Parlement maakten nu plotseling bezwaar tegen de opheffing op grond van het gebrek aan arbeidskrachten dat daardoor zou ontstaan. Hierbij kwam nog het feit, dat voor opheffing een wet en dus medewerking van den wetgever noodig zou zijn, daar de „transportation" op de wet (die van 30 Mei 1854) berust.

De zaak is hiermede dus op het doode punt gekomen. Wel is van belang de erkenning van den toenmaligen Minister van Koloniën bij de begrootingsdebatten in de Kamer op 24 December 1924 naar aanleiding van een tot hem gerichte vraag over den stand van zaken, dat het systeem der transportatie volslagen bankroet geleden heeft, welke erkenning met applaus werd begroet. De Minister meende echter, dat de discussie over het stelsel eerst later zou moeten komen en verzocht thans slechts goedkeuring der bij de begrooting voor den Dienst gevraagde credieten.

altijd alleen gewoonte- en beroepsmisdadigers worden aangetroffen. Deze vindt men veel meer onder de „relégués"; daar zou dan wellicht de vraag, of levenslange verbanning te zwaar is, ontkennend kunnen worden beantwoord, hoewel ook ten aanzien van hen meer zou kunnen worden gedaan tot zedelijke verheffing, hoe hopeloos dit ook bij dergelijke individuen moge schijnen.

Zooals overal elders op dit terrein wordt ook deze materie beheerscht door de eeuwenoude kwesties van de verhoudingen tuschen gemeenschap, individu straf en strafmaat. Zeker, de belangen van het individu moeten voor die der gemeenschap wijken en de veiligheid dier gemeenschap moet in een geordenden en economisch-bloeienden rechtsstaat boven alles worden nagestreefd. Maar daarnaast mag wel worden overwogen, of die gemeenschap zich zelf niet benadeelt, wanneer zij niet alle maatregelen neemt, om zich de zoo hoog mogelijke arbeidspraestatie van haar leden te verzekeren. Hierbij alleen te denken aan sociale wetgeving zou kortzichtig zijn; ook in oplegging en toepassing van straf kan de gemeenschap zich geestelijk en stoffelijk versterken. Hierop te wijzen was naast de zuiver technische uiteenzetting het doel dezer beschouwingen. Mochten zij er toe bijdragen, in Nederland te waarschuwen tegen deportatie en tevens op te wekken tot een krachtig stelsel van straftoepassing, binnen de perken van rasaanleg en klimaat [1]) en in Frankrijk tot het nemen van een moedig en vaderlandslievend besluit, dat een beschaafd Europa van een beschaafd Frankrijk verwacht.

BIJLAGE I

Jaar	Datum	Wet of „décret"	Onderwerp	Déportation Transportation of Rélégation
1850	5 April	W.	„Deportation".	D.
1850	22 April	W.		D.
1850	8 Juni	W.		D.

[1]) Over dit stelsel zou in détails nog veel te schrijven zijn.

Jaar	Datum	Wet of „décret"	Onderwerp	Déportation Transportation of Rélégation
1852	27 Mrt.	D.	hoofdbeginselen van de wet van 30 Mei 1854.	T.
1854	22 April	D.	regeling bewakingspersoneel.	T.
1854	30 Mei	W.	„Transportation".	T.
1858	21 Juni	D.	toepasselijk verklaring v/d „Code de Justice Militaire pour l'armée de mer" voor de koloniën.	D.
1867	20 Nov.	D.	wijziging van het „décret" van 22 April 1854.	T.
1872	31 Mei	D.	nadere voorschriften betreffende de „déportation".	D.
1878	16 Febr.	D.	instelling van de „Administration Pénitentiaire" voor Fransch Guyana.	
1878	27 April	D.	regeling van het aantal bureaux van de „Administration Pénitentiaire".	
1878	6 Dec.	D.	regeling bevoegdheden administratief personeel.	
1882	26 Oct.	D.	omwerking van het „décret" van 27 April 1878.	
1882	20 Nov.	D.	comptabele wijziging van het „décret" van 27 April 1878.	
1885	27 Mei	W.	„Rélégation".	R.
1885	14 Aug.	W.	regeling „Patronage", „Réhabilitation" en voorwaardelijke invrijheidstelling.	
1885	26 Nov.	D.	„rélégation collective" en „rélégation individuelle" (algemeen).	R.
1887	22 Aug.	D.	„régime disciplinaire" bij deportatie.	D.
1887	25 Nov.	D.	„rélégation individuelle" (bijzonder).	R.
1889	4 Oct.	D.	instelling „Tribunal Maritime Spécial".	T.
1889	5 Oct.	D.	opsomming van straffen, welke het „Tribunal Maritime Spécial" kan opleggen.	T.
1891	4 Sept.	D.	„régime disciplinaire" bij transportatie.	T.
1892	11 Jan.	D.	„travaux d'intérêt militaire ou maritime" (dienstplichtigheid van rélégués).	R.
1892	9 Juli	D.	„rélèvement de la rélégation".	R.
1892	20 Dec.	D.	wijziging van het „décret" van 26 October 1882.	
1893	18 Dec.	W.	tegen de „associations de malfaiteurs".	
1894	13 Dec.	D.	„assignation" bij deportatie.	D.
1899	8 Mei	D.	„concession" bij relegatie.	R.
1899	5 Aug.	W.	nadere regelingen over „réhabilitation".	
1901	9 Oct.	D.	„concession" bij transportatie.	T.
1918	10 Sept.	D.	wijziging van het „décret" van 20 November 1867.	T.
1921	12 April	D.	wijziging van het „décret" van 4 October 1889.	T.
1922	7 Febr.	D.	laatste regeling van de „Administration Pénitentiaire" en intrekking van het „décret" van 20 December 1892.	

BIJLAGE II

	Rang	klasse	Bezoldiging per jaar in francs		Aantal
			Vaste bezoldiging	Toeslag voor de Kolonie	
1	Directeur	eerste 3 jaar	18.000	12.600	1
		na 3 jaar	19.000	13.300	
2	Sous-Directeur		16.000	11.200	1
3	Chef de Bureau of Commandant Supérieur de Pénitencier	1e	14.000	9.800	8
4	Id.	2e	12.500	8.750	
5	Id.	3e	11.000	7.700	
6	Sous-Chef Bureau of Commandant de Pénitencier	1e	10.000	7.000	12
7	Id.	2e	8.500	5.950	
8	Commis Principal Redacteur	Hors classe	8.500	5.950	
9	Id.	1e	7.500	5.250	18
10	Id.	2e	6.000	4.200	
11	Commis Principal ordinaire	1e	7.500	5.250	8
12	Id.	2e	6.000	4.200	
13	Commis	1e	5.500	3.850	
14	Id.	2e	5.000	3.500	27
15	Id.	3e	4.500	3.150	
16	Interprète	1e	11.000	7.700	
17	Id.	2e	10.000	7.000	1
18	Id.	3e	8.500	5.950	
19	Commissaire de police	1e	8.500	5.950	
20	Id.	2e	7.500	5.250	
21	Id.	3e	6.000	4.200	1
22	Id.	4e	5.500	3.850	
23	Id.	5e	5.000	3.500	
24	Sous-Ingénieur	1e	12.600	8.400	1
25	Id.	2e	11.200	7.840	
26	Conducteur Principal	1e	10.400	7.280	1
27	Id.	2e	9.500	6.650	
28	Conducteur	1e	8.600	6.020	
29	Id.	2e	7.700	5.390	2
30	Id.	3e	6.900	4.830	
31	Id.	4e	6.000	4.200	
32	Commis Principal	1e	7.700	5.390	1
33	Id.	2e	6.900	4.830	
34	Commis	1e	6.000	4.200	
35	Id.	2e	5.500	3.850	3
36	Id.	3e	5.000	3.500	
37	Id.	4e	4.500	3.150	
				Totaal	85

Bijlage III

Decret modifiant le décret du 20 Novembre 1867, qui a réorganisé le corps militaire des surveillants des établissements pénitentiaires coloniaux, et portant fixation des soldes de ce personnel.

Article premier.

Sont abrogés et remplacés par les suivants, les articles 15, 16, 18 et 24 du décret susvisé du 20 Novembre 1867, savoir: . . . .,

Art. 16.

Il est alloué à chaque surveillant nommé dans le corps, à chaque surveillant de Ire classe promu surveillant-chef et à chaque surveillant-chef promu surveillant-principal, une première mise d'équipement fixée par le tarif ci-après et au moyen de laquelle ils doivent pourvoir à leur habillement et à leur équipement savoir:

Surveillant nouvellement admis . . . . 300 francs
Surveillant promu surveillant-chef . . . . 150 francs
Surveillant-chef promu surveillant principal . . . . 250 francs

Art. 18.

Les surveillants sont logés et meublés, dans chaque colonie pénitentiaire, aux frais de l'Etat et selon les ressources existant dans chaque localité. Toutefois, les surveillants principaux ayant un traitement colonial, dégagé de tous accessoires, supérieur à 7000 francs, subiront sur leur solde une retenue de logement fixée comme suit:

Designation	Retenue journalière pour logement avec ameublement	Observations
4e échelon de solde	3 *f*. 00	Les chiffres ci-contre sont réduits d'un tiers lors que le nombre de pièces minimum prévu ci-dessous n'a pu être attribué.
3e échelon de solde	2 *f*. 25	La retenue est décomptée sur le pied de 30 jours pour mois.
2e échelon de solde	1 *f*. 25	

Chaque surveillant célibataire a droit au moins a une chambre séparée.

Les surveillants mariés, ainsi que les surveillants principaux célibataires ont droit au moins à deux pièces pouvant servir de logement.

Fait à Paris, le 10 Septembre 1918.

signé: R. Poincare.

TARIF No. I

Soldes des surveillants militaires des établissements pénitentiaires coloniaux.

Grades		Solde d'Europe	Solde coloniale	Observations
Surveillant principal	après 8 ans de grade et 20 ans de services	5.134 f. 74	8.962 f. 11	Toutefois, lorsque des surveillants embarqués sont chargés de la surveillance d'un convoi ou de celle de condamnés isolés, ils perçoivent la solde coloniale à l'exclusion de toute indemnité. Les surveillants ne sont admis à compter comme services, pour le droit à la solde progressive ci-contre, que le temps accompli dans les armées de terre et de mer, à l'exclusion de toute autre période passée au service de l'Etat, à quelque titre que ce soit.
	après 8 ans de grade ou après 4 ans de grade et 15 ans de services	4.566 f. 32	8.166 f. 82	
	après 4 ans de grade ou après 10 ans de services	4.187 f. 37	7.560 f. 00	
Surveillant-chef de 1re classe		2.746 f. 39	5.158 f. 76	
Surveillant chef de 3e classe	à partir de la 2e année de services	2.560 f. 82	4.787 f. 62	
	9e et 10e années de services	2.282 f. 47	4.249 f. 48	
	avant 9 ans de services	2.189 f. 69	4.082 f. 47	
Surveillant de 1e classe	à partir de la 2e année de services	2.041 f. 23	3.210 f. 30	
	9e et 10e années de services	1.762 f. 88	3.210 f. 30	
	avant 9 ans de services			
Surveillant de 2e classe	à partir de la 2e année de services	1.929 f. 89	3.525 f. 77	
	9e et 10e années de services	1.651 f. 54	2.987 f. 62	
	avant 9 ans de services	1.588 f. 76	2.820 f. 61	
Surveillant de 3e classe		1.546 f. 39	2.474 f. 22	

Vu, pour être annexé au décret du 10 Septembre 1918.

Le Président de la République Française

signé: R. POINCARE.

TARIF No. 2.

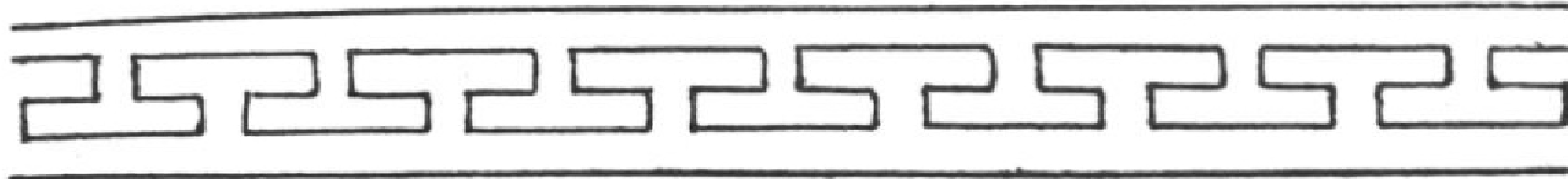
Indemnités de route à allouer en France aux surveillants militaires dans les positions de congé, de démission, de licenciement ou ralliant leur poste en France ou aux Colonies.

Grades	Somme à payer			Observations.
	Indemnité de transport par kilomètre		Indemnité par journée passée en route	
	sur les voies ferrées	sur les voies ordinaires		
Surveillant principal	Mêmes indemnités de route que celles fixées par la colonne No. 2 du tableau: No. 1 annexé au décret du 3 Juillet 1897		10 f. 00	
Surveillant-chef de 1re et 2e cl.			5 f. 00	
Surveillant de 1re cl.			3 f. 00	
Surveillant de 2e et 3e classe			1 f. 75	

Vu, pour être annexé au décret du 10 Septembre 1918.

Le Président de la République Française

signé: R. POINCARE.



TROCADÉRO

Het meerendeel der ethnografische verzamelingen is tentoongesteld in gebouwen die niet voor dit doel werden neergezet. In ons land za lmen deze vele, groote en kleine, collecties bijna altijd vinden in ruimten die oorspronkelijk voor iets anders waren bestemd; dat zij er spoedig ruimte te kort kwamen is een secundair verschijnsel. Sprekende voorbeelden zijn Rotterdam, waar een sociëteitsgebouw, Nijmegen waar een kerk museum werd. In het buitenland is het — waarom ook niet? — evenzoo. Frankfort a. M. heeft het Thurn und Taxissche paleis tot museum ingericht, en te Parijs is een deel van de ethnografie gehuisvest in het Trocadéro dat is gebouwd ten behoeve der tentoonstelling van 1878. Vóór dat jaar, schrijft Schmeltz [1]), die toen conservator was te Leiden, „bestond er te Parijs in 't geheel geen eigenlijk ethnographisch Museum en eerst na de wereldtentoonstelling van dat jaar besloot men een aantal localen in het tentoonstellingspaleis op het Trocadéro tot Museum in te richten. Het spreekt van zelf, dat deze localen voor een wetenschappelijk Museum niet zeer geschikt waren." Daar zijn ondergebracht een schouwburg, een ethnografisch museum, kunst uit Cambodja en Indo-China en een verzameling afgietsels van merkwaardig beeldhouwwerk van overal, zooals ook het gebouw in het Parc du cinquantenaire te Brussel omvat.

De ethnografie huist boven en begint reeds op of althans ter zijde van de trap; daar begint mede de onvoldoende verlichting, en toch zijn er reeds in die muurkastjes — welk een manier van tentoonstellen! — zeldzame dingen opgehangen, afkomstig o. a. van Zuid-Amerika's zuid-

[1]) Ethnographische musea in Midden-Europa. Verslag eener studiereis 19 Mei—31 Juli 1895, met 3 bijl., 1 plaat en 35 tekstillustr. Leiden, Brill, 8196, bl. 21.

punt, medegebracht door leden van den onderzoekingstocht dien de Fransche regeering naar kaap Hoorn deed gaan. Over de onvoldoende verzorging — verzorging in uitgebreiden zin — heb ik jaren geleden geschreven. De fout zit hierin, dat, ook in la ville lumière, zij die begrijpen welk nut heeft een oordeelkundig bewaren van de kultuurgeschiedenis der menschheid, niet tevens degenen zijn die de middelen toestaan om een goede bewaring mogelijk te maken. De zaak is niet moeilijk te vatten: zooals men vruchten en groenten kookt en ze daarna in luchtdicht sluitende flesschen bewaart, zoo behooren ook weefsels van wol en katoen, alles wat harig en bevederd is, door zwavelkoolstof gedesinfecteerd en daarna in goed sluitende kasten te worden bewaard. Pruimen en doperwtjes laat men niet bederven, maar de vederen tooi van een man uit het Amazone-gebied ja, dat is wat ànders. Inderdaad is 't wat anders, want veel van hetgeen daar is tentoongesteld zonder eenige bedekking kan nooit meer worden vervangen. „Een belangrijk gedeelte echter, schrijft Schmeltz, t. a. p., bl. 22, is in het vrije, in den vorm van tropeeën, geexposeerd, en soms zoo hoog, dat van bestudeeren geen sprake kan zijn." Dat is bijzonder zacht uitgedrukt. Schmeltz had Hamy, den directeur, gesproken, en dat was verkeerd: wanneer men „in het vrije" over een museum wil schrijven, moet men niet eerst naar den directeur vragen.

Het heeft niets geholpen; sedert Schmeltz het bovenstaande schreef is er niets veranderd. Men verknoeit nu een deel van Parijs ten behoeve eener tentoonstelling van decoratieve kunst, maar de decoratieve kunst in het Trocadéro blijft vergeten, niemand kijkt ernaar om, voor haar behoud is geen duit beschikbaar. Toen ik in 1922 de verzameling bekeek was alles nog conform aan de beschrijving van 1896, en nu, kort geleden, bleek de toestand nog onveranderd. La belle au bois dormant; want schoon zijn ze, deze collecties, zeldzaam rijk en van ongemeen belang; nog altijd is dat niet begrepen door de overheid, die harder is van begrip dan de rotsen waarop de Indianen gewoon waren hunne steenen bijlen te slijpen.

Deze menschen — niet de Indianen, maar de overheid — hebben niets geleerd ter plaatse waar iets viel te leeren. De verzamelingen in het Trocadéro zijn uiterst geschikt om er bij regenweer met een logé langs te kuieren vóór de koffie. Toen ik, den laatsten keer, 19 April, er kwam na de koffie, was er zoo goed als niemand; nu moet ik erbij zeggen, dat het dien Zondag een heerlijke dag was, echt zomerweer; de groote thermometer in den bekoorlijken tuin van *Bagatelle* wees 's ochtends in de schaduw 15° C. en een Japansche Malus floribunda was één groote ruiker van bloesems; de seringen bloeiden al, en zoo voort.

Op zoo'n dag vooral, als de zon-aanbidder geniet, maakt de inwendige ruimte van dit museum wel een triestigen indruk. In de voorhal staan — welk een humor! — afgietsels van vermaarde Mexikaansche steenen oudheden die bij den zonnedienst der oude Mexikanen werden gebruikt. Met mijn electrische lantaarn zocht ik er den weg. Op een afstand trekt het licht in de zaal den bezoeker; bij helder weer is de verlichting in deze zaal voldoende; blijkbaar is hier het begin der historie, want de eerste kast, die „Guyanes" tot opschrift heeft, is I gemerkt. Binnen de kasten, meerendeels als museumkasten onvoldoende, hangen nog op dezelfde manier dezelfde tropeeën die Schmeltz in Juni 1895, dus precies dertig jaar geleden, hoog in de lucht, wel acht meter uit den grond, aantrof. „Armes et utensiles des Oyanas et Trios, Guyane hollandaise".... niet alleen een lantaarn maar ook een binocle heeft men in dit museum noodig. In sierlijke slingers zijn de hangmatten tegen den muur bevestigd en bij elk ophangpunt prijkt een ronde mand; onder dezen potsierlijken toestel is een greep pijlen als stralen van een gestyleerde zon aan den wand gehecht.

Parijs is wel achterlijk, beweegt zich langzaam. Men eet er 's morgens vroeg, au petit déjeuner, heerlijk versche broodjes, men kent er dus nog niet de beschermende voorschriften ten behoeve van het bakkersgilde opgesteld; het maakt van ethnografica „een smaakvolle étalage", alsof 't vitrages, lingeries en andere nouveautés zijn; dikwijls doen de kasten en hun inhoud denken aan uitstallingen in

een winkelraam. Ter zijde, er naast levensgroote beelden, „chef Galibi de la Guyane française en grand costume du XVIII me siècle." Waar dit land ligt ervaart de bezoeker niet; nergens is een kaart, een landkaart aanwezig. Voorts een „chef Roucouyenne de la rivière Yari en costume de danse nocturne. Mission Crevaux." Wat dit laatste beteekent moet de bezoeker raden. Hier was toch aanleiding om te vertellen, dat Crevaux de eerste Europeaan is geweest die het Toemoekhoemak-gebergte overtrok en de Jari bereikte, een zijtak van de Amazone. Instruktief is dit museum geenszins. Zullen de Franschen, nu alles weer koek en ei schijnt, niet eens wijsheid gaan garen bij Duitsche vrienden? Ook is er „Céramique des Galibis du bas Maroni, mission Crevaux, don de M. Coudreau." In de West-Indische Encyclopaedie staat een en ander te lezen over deze onderzoekers, ook over den gouverneur Van Sypesteyn (1873—82) die, samen met den heer Fournereau, Indiaansch pottenbakkerswerk aan het museum schonk, blijkens de trekpotten en melkkannen niet uitsluitend werk van Indiaanschen stijl. Knotsen, apoetoe's, zijn er in grooten getale, versierd met snijwerk maar zonder steenen kling, bogen en pijlen uit de 18de eeuw (divers tribus des Guyanes), fluiten van bamboe, met ingebrand ornament, ook van been; veel mandwerk, een schedeldak als drinknap, alles onder het samenvattende opschrift „Guyanes. Galibis, Roucouyennes." Er wordt niet verder gespecificeerd. Etiketten in klein schrift en bestoven vermelden misschien meer.

Maar veel draagt in 't geheel geen opschrift; daarenboven is het werk van Indianen en Boschnegers niet onderscheiden; ik herinner mij niet een vertaling van den naam Boschnegers te hebben gelezen. Natuurlijk is er het houtsnijwerk der Boschnegers en dan „statuettes en cire noire. Roucouyennes du haut Parau" (Parou?). Hier vinden we zonder eenig opschrift het ook uit Brazilië bekende vreemdsoortige muziek-instrument van nog aan elkaar gehecht buik- en rugschild van een schildpad, waarvan het eerste — vooraf stroef gemaakt door hars — met de hand wordt gestreken; ratels van kalebas, bijlsteenen

en brokken rots met slijpgroeven, „polissoirs en grès et en pierre". Telkens plaagt het opschrift „Mission Coudreau" den oningewijde. „Coniou ou tablier de femme", dat zijn de kleine schortjes van kralen, in den vorm van een gelijkbeenig trapezium, van kralen, oud, eeuwen oud, als de kralen van antieke beugeltasschen. [1]) In deze buurt hangt veel oud goedje — alles zonder etiketten; schortjes van vederen (in mijn notities vind ik: kunnen ook tasschen zijn), een rood fond met gele en blauwe gestyleerde menschenfiguren (als cul de lampe geschetst aan het slot van dit artikeltje) alles van veertjes, en een franje van groote vederen; aandoenlijk mooi; ook zijn er zulke schortjes of tasschen (n'insistons pas) van de dekschilden eener keversoort, als van glanzend metaal; lange houten doozen om de staartvederen der ara's in te bewaren, die als tooi in het haar worden geprikt; nog is er een snaar-instrument met een halve kalebas als klankdoos.

Op een kast met de groote houten kammen der Boschnegers, de houten bankjes en andere bekende artikelen die alle menschen uit de West medebrengen, op die kast staat een mooi gesneden trom: Guyane.

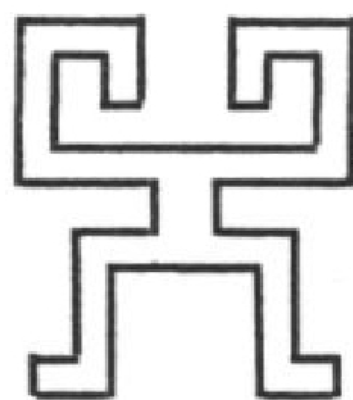
Ik wil niet beweren, dat de verdere inhoud des museums even weinig wetenschappelijk is verzorgd; misschien had juist de noordelijke strook van Zuid-Amerika niet de bijzondere genegenheid van den conservator. Prachtig zijn de verzamelingen uit Amerika; hier is nog veel terug te vinden van sedert lang uitgestorven volken. Er valt te genieten van Mexiko, van Brazilië, van Peru — waar ziet men te zamen zooveel ingebakerde en uitgepelde mummies? — te genieten ook van de Pima en de Zuñi. Is het vreemd, dat de bezoeker, heelemaal alleen te midden van deze verdwenen en verdwijnende, nooit terugkeerende kulturen, zich gaat beschouwen als een ongenoode gast, 'n indringer die door een curiosité malsaine hierheen werd gedreven? Er was nu niemand meer; de man met de beide jongetjes, blijkbaar uitgestuurd door zijn vrouw, was weggesukkeld, de trap af. In de verte, aan het eind

[1]) Het kopstuk aan het hoofd van dit opstel is de schets van een rand in een schort van kralen, blauw op wit.

eener andere zaal, mompelden aan één stuk door twee suppoosten.

Er is te weinig gedaan om in dit museum de voorwerpen te doen spreken tot de bezoekers; de ethnografische collectie in het Trocadéro is een goed voorbeeld van een dood museum, dat belangstellenden niet met de voorkomendheid behandelt waarop zij recht hebben.

JOH. F. SNELLEMAN



DE GODSDIENST DER BOSCHNEGERS

DOOR

L. JUNKER

II

In de navolgende regels maakt de lezer kennis met twee godsdienstuitingen, die ik niet van elkaar ter afzonderlijke bespreking scheiden kan. Hare grenzen loopen zoo verward in elkander, dat deze onmogelijk vast gelegd kunnen worden. Animisme en fetischisme zijn bij de Afrikaners, dat zijn toch de boschnegers, in elkaar gegroeid tot eene bijzonderen vorm van godsdienst. De met zielestof vervulde voorwerpen van wie magische kracht uitstraalt worden werkingen en attributen van den fetisch, of de geestenmacht van den laatste kiest zulke voorwerpen uit om zich door dezen te manifesteeren, terwijl al de met dezen godsdienst in verband staande handelingen, onder het beginsel der toovenarij staan.

De reiziger ontmoet op een der Bovenrivieren een korgaal, bemand met een aantal boschnegers, mannen, vrouwen en kinderen, wier gezichten, armen en beenen met witte of andere aarde dik besmeerd zijn. Zij zijn op reis naar Bakrakondre, het benedenland der kolonie waar de blanken wonen. De blanke op zich zelf is een wezen, waarvan altijd gevaar voor den boschneger uitgaat. Behalve dit gevaar zijn zeer vele andere booze invloeden te vreezen. De creoolnegers beschikken over wisi, eenige plaatsen van de benedenrivier worden door lebas bewoond en tusschen Chatillon en de eerste eilanden van de Suriname leeft in het water een zebra [1]), die onheil aanbrengt.

---

[1]) Hoe de bewoners van de Suriname aan den naam van dit bijgeloof gekomen zijn kan ik niet te weten komen.

Ik zelf heb eenige malen in genoemde streek zeekoeien zien opduiken,

Tegen al deze denkbeeldige gevaren beschermt de aarde van den geboortegrond. Voor het gebruik ervan worden geene bezweringen uitgesproken; hier doet dus alleen zielestof de werking en hebben wij dus te doen met een zuiver animistische uiting.

Meestal heeft de boschneger, wanneer hij op reis is, in zijn korjaal nog een zwarte pot [1]) of eene kalebas met kruiden die in water worden bewaard en veelal in staat van rotting verkeeren. Deze kruiden hebben beschermende en geneeskrachtige werking, met het stinkende water wascht zich de boschneger soms heel dikwijls, anders slechts des ochtends. Ook voor dit water, dat de magische kracht uit de planten trekt, is het vorenstaande van toepassing.

Anders wordt het geval, wanneer de boschneger de aarde of de planten uit den pot neemt, die op bijna iederen particulieren fetisch staat. In dit geval is er ook geestenmacht aanwezig, want de inhoud van den pot op den fetisch geplaatst, wordt verondersteld van den geest die in de figuur aanwezig is, doortrokken te zijn.

Terwijl men aan een aantal voorwerpen, zooals de genoemde, aan ijzer, schelpen enz. de kracht toekent invloed uit te oefenen, of vreemde, kwade invloeden af te weren, staat deze kracht toch nooit in verhouding tot de macht die een geest uitoefent.

Voorwerpen in welke door bezwering, door tooverkunst geestesmacht wordt gebracht, noemt men gados. Bijna iedere boschneger bezit, tenminste in den vorm van een amulet, een of meer fetischen. (Gados). Men kan dus veilig zeggen het: fetischisme is de hoofdgodsdienst der boschnegers.

Tot fetisch kunnen alle slechts denkbare voorwerpen

---

doch kon nooit tot schieten komen, zoo vlug doken de beesten weder onder. Men heeft mij ten strengste gewaarschuwd erop te schieten daar de geest van den zebra mij anders op den derden dag na zijne aanranding komt halen. Met een indiaan is het reeds gebeurd; hij stierf drie dagen nadat hij een schot op het beest gelost had.

[1]) Deze potten welke de vrouwen, wonende in de Gransaramacca bakken, zijn zeer gezocht, ook door stadsbewoners, omdat hunne kracht de kracht van daarin getrokken medecijnen versterkt.

dienen, d. w. z. in alle voorwerpen kan door tooverkracht een geest gebracht worden. Zelfs menschen, dieren en onderdeelen van het terrein kunnen tot fetisch worden.

In zijn fetisch gelooft de boschneger zoo lang als hij van dezen blijken van goede gezindheid ontvangt.

Vaak ontmoet men ruw uitgesneden stukken hout, wier bovendeel een menschelijk hoofd moet voorstellen, welke achteloos aan den weg staan of liggen. Het zijn verlaten fetischen die herhaaldelijk blijken hebben gegeven door den geest verlaten te zijn.

Niet altijd neemt de boschneger een stuk hout voor de woning van een geest, die hem dienstbaar moet zijn. Aan de monding van de Coermotibo vond ik den schedel van een pingo, die omringd door talrijke vlaggen en voorzien van alle offergelegenheden, aldaar de stervelingen verhoorde.

De Grantata, waarover wij het later nader zullen hebben, is een wit pakje, dat vele voorwerpen behelst, welke in de geschiedenis der Aucaners eene rol hebben gespeeld.

Een hoop aarde stelt den Kadeesa der Nassynegers voor.

Niet ieder boschneger is in staat fetischen te vervaardigen. Personen, die de macht bezitten geesten te bezweren en dezen den menschen dienstbaar te maken, staan in hoog aanzien. Volgens eenige Saramaccaners wordt zulk een toovenaar Oeka genoemd.

Ik wees er op, dat Kanape de opperpriester van den Grantata, amuletten, libitétéi genoemd, aanmaakte en vroeg of hij daarom een Oeka genoemd moest worden. Men bevestigde dit. De fetischen worden zoowel gado als obia genoemd en is het woord obiaman wel het meest in gebruik om een dienaar der zwarte kunst aan te duiden. Beide woorden obia en obiaman worden meestal niet goed begrepen. Algemeen is in de Kolonie de meening verspreid, dat een obiaman een slechte toovenaar is, die ongeluk en ziekte op verlangen en tegen betaling kan aanbrengen, zich somtijds ook er toe leent een tegenstander of concurrent van de baan te schuiven en die in staat is personen en geheele lichamen zoodanig te beïnvloeden dat zijn cliënt een gewenscht doel bereikt.

Deze meening heerscht echter volstrekt niet bij de boschnegers; integendeel een man die zich tot genoemde praktijken leent wordt wisiman genoemd, die aan de vervolging van den obiaman is prijsgegeven. [1])

Obia is de bescherming tegen wisi. Hoe verschrikkelijk de obia wisi straft komt later bij bespreking van den Grantata duidelijk uit.

Bij beiden, obia en wisi, staat het beginsel der toovenarij op den voorgrond; beiden zijn fetischisme. In de meeste gevallen gebruikt de wisiman voorwerpen die aan den persoon toebehooren, aan wie onheil zal worden toegebracht, het liefst diens onderkleeren, om, òf den geest die benadeeld zal worden in zijne macht te krijgen, òf om in deze voorwerpen de macht te tooveren, die schade moet doen of invloed uitoefenen. Dat neemt niet weg, dat er meer dan genoeg bedriegers zijn, die aan hunne clienten voorgeven, dat de onder hunne macht staande geesten, ook zonder in het eene of andere voorwerp te zijn getooverd, het beoogde doel kunnen bereiken.

Aan de fetischen moet voortdurend worden geofferd of zooals men zich uitdrukt, de bezitter van een fetisch moet den geest dienen. Geschiedt dit niet dan verlaat de geest den fetisch of de geest werkt niet meer naar wensch; de geest kan zelf door overtreding van een zijner geboden zoo ver worden gebracht, dat hij zijn meester doodt.

De amuletten zijn in de meeste gevallen kleine vierkante zakjes die aan een koord om den hals worden gedragen. Dikwijls bestaan deze uit een enkele kleine schelp, papamonie genoemd, of uit een stukje gesneden hout.

Den honden worden soms eveneens amuletten omgehangen; in ieder geval heeft dit plaats bij jachthonden. Voor de geweren worden meestal amuletten gebruikt, welke uit een snoer aan elkander geregen kleine schelpen (papamonie) bestaan.

Ook de Kandoe moet als fetisch beschouwd worden. De obia, welke dezen naam draagt, dient om het eigendom te beschermen. De onmogelijkste voorwerpen dienen

[1]) De obiaman wordt bij de aucaners Loekoeman genoemd. loekoe = zien, dus zieners of toovenaars.

als kandoe. De boschneger plaatst de laatste aan de deur van zijn huis ,wanneer hij op reis gaat, op alle voorwerpen die hij ergens achterlaat, hij hangt deze aan zijne vruchtboomen, enz. Hoe groot het geloof in den kandoe is bewijst het volgende. Ik had naar de Pikien-rio een christen van Bootopassie medegenomen. Op de terugreis deed ik Malobbi aan om aan den watergod Tonné een bezoek te brengen. Op het dorp woonde vroeger de vader van Lodewijk, den boschneger van Bootopassie. Eerstgenoemde had aldaar sinaasappelen geplant en de boomen hingen vol met rijpe vruchten. Ik zond Lodewijk om eenige te plukken. Hij deelde mij mede, dat na den dood van zijnen vader de boomen aan een familielid in de vrouwelijke lijn waren toegewezen en dat deze persoon een gevaarlijke kandoe aan de boomen had opgehangen. Aan den mooisten boom hing een hoorn van eene koe. Lodewijk was niet ertoe over te halen om slechts den boom aan te raken, het zoude hem kwaad doen, zoo verzekerde hij. Ik moest maar zelf wat vruchten plukken. Omdat ieder den geest vreest, die in den kandoe woont, is alle eigendom, dat ervan voorzien is veilig.Tot de godsdienstuitingen, die bij alle stammen worden aangetroffen moeten nog de gebruiken van de kina en den koenoe worden gerekend. Bijzonder de laatste is van groote beteekenis voor de samenleving en wel een van de hoofdoorzaken, die den hoofden de uitvoering van het gezag bijna onmogelijk maakt.

Onder kina verstaat men eene reeks verbodsbepalingen, wier overtredingen grootendeels door geesten worden gewroken op den overtreder, en niet zooals bij den koenoe, die zelf als straffer optreedt en de familieleden van den schuldigen boschneger treft.

Vele dezer bepalingen zijn van hygiënischen aard en komen gedeeltelijk overeen met hetgeen men in de kolonie treef noemt, andere herinneren aan de gebruiken, welke aan totemisme zijn verbonden (het vleesch van een bepaalde diersoort mag niet gegeten worden).

Andere weder regelen de werkzaamheden bij het planten, den houtkap enz. De kina kan dus slechts gedeelte-

lijk als een godsdienstig gebruik worden beschouwd. In „Eenige mededeelingen over de Saramaccaners" komen voldoende voorbeelden voor om zich een begrip te vormen omtrent de kina en behoef ik hier niet verder op het onderwerp in te gaan.

Van al de voorstellingen welke zich de boschnegers omtrent bovenzinnelijke machten van wie zij zich afhankelijk gevoelen en aan wier wil zij onderworpen zijn, gevormd hebben is de voorstelling van den koenoe de somberste. Onmeedoogend, redeloos grijpt de niet nader beschreven wordende macht, wier herkomst even duister is als de wijze van hare wraakoefeningen, in het leven der gemeenschap. Een geraffineerder strafstelsel, dat aan de wraak de grootst mogelijke concessies verleent, is ondenkbaar. Van geslacht op geslacht plant zich de vloek voort, die ontstaan door eene veronderstelde misdaad, voor ontelbare misdaden als dekmantel dient [1]). Onderzoek naar de doodsoorzaak van overleden personen is op de aanwijzing dat een koenoe in het spel is, ongeoorloofd. En wie doet deze aanwijzingen? Lijken, de kromantigado en andere winti. Doch laat ons van voren af beginnen.

Koenoe zou ik willen vertalen met bloedwreker. De vloek wordt door geene enkele godheid of geest uitgesproken, hij ontstaat geheel uit zich zelve.

Het onbeduidendste geschil tusschen twee personen kan een koenoe in het leven roepen, wanneer kort daarop een der beide personen sterft en, zooals reeds boven gezegd is, het lijkt verklaart, dat zijne tegenpartij door bovennatuurlijke middelen het overlijden veroorzaakt heeft. Wordt een der personen ziek en is bij de ziekte een winti geraadpleegd, die als oorzaak der ziekte wisi heeft opgegeven, dat den zieke door de persoon, met wie hij het geschil heeft gehad, is toegediend, dan is voor het geval dat de dood volgt alles zonneklaar bewezen. De koenoe is geboren, de vloek treedt in werking.

De bewoners van een dorp hadden gemeenschappelijk

---

[1]) Bij den Koenoe zijn Schillers woorden van volkomen toepassing.
„Es ist der Fluch der bösen Tat Dass sie fortzeugend Böses muss ge-
„bären".

oerwoud opengekapt voor het aanleggen der kostgronden. Bij verdeeling in perceelen, welke de enkele bewoners zouden beplanten, kregen twee vrouwen ruzie over de grenslijn tusschen de hun toe gewezen gronden. Een der vrouwen werd kort daarna ziek en stierf. Als moordenaar, want zoo moet men zeggen, werd de andere vrouw door het lijk aangewezen, de geest van de overleden vrouw werd koenoe voor haar. Het laatste zeg ik, maar het is volgens boschnegeropvatting niet juist, want de jorka wordt geen koenoe, laatstgenoemde schept zich zelve om de misdaad. De boschneger zegt „a dede tron koenoe fo di otawan" (De overleden persoon wordt koenoe voor degene die haar overlijden veroorzaakt heeft.) Op welke wijze echter, daarvan maakt zich de boschneger geene voorstelling.

Nalatigheid of gierigheid van een persoon tegenover een andere kan ook koenoe verwekken, wanneer geacht wordt, dat de dood van de veronachtzaamde persoon het gevolg van deze of andere ondeugden is geweest.

Een verhaal doet de ronde dat langen tijd geleden een blanke uit het bosch op het dorp Pikien Slee was gekomen. Een familie aldaar nam den man op in hare woning en voorzag in zijnen levensonderhoud. Na eenigen tijd weigerde de familie, zooals men zegt, uit gierigheid, aan den blanke eten te geven. Hij keerde daarom naar het bosch terug en stierf daar door gebrek. Andere bewoners van het dorp vonden het lijk en men maakte uit, dat de doode koenoe voor de inhalige familie geworden was. Op mijne laatste reis naar de Boven Suriname in Maart 1923 had de koenoe van den blanke juist weder een slachtoffer gemaakt en bij deze gelegenheid kwam ik het vorenstaande te weten.

Op welke wijze de koenoe voor de Groot opperhoofden uit den onderstam der Matjan is ontstaan, is vroeger reeds vermeld.

Bestaat koenoe eenmaal, dan kiest hij voor het eerst een persoon als zijn „vertegenwoordiger" uit. De aanwijzing van den drager van den vloek geschiedt of door een winti of door een lid van de familie van de overleden

persoon naar aanleiding van eenen droom. De familiebetrekkingen van den uitvoerder van den vloek erven deze functie op de gewone bij de Saramaccaners gebruikelijke wijze. De boschneger zelf, die met de uitvoering van den wil van den koenoe is belast, draagt hoegenaamd geen verantwoordelijkheid voor de daden van den laatste; hij kan niet helpen, dat de vloek hem gekozen heeft. Hierdoor is de deur geopend voor het plegen van misdaden en afzetterij. De drager van den vloek wenscht bijv. een medeminnaar uit den weg te ruimen, hij kan het ongestraft doen, hij suggereert zich zelven de daad als den wil van den koenoe. Of hij wenscht het een of ander te bezitten. Vlug wordt een bevel van den koenoe aan de gevloekte familie overgebracht en de uitvoerder van den vloek ziet zich weldra in het bezit van het gewenschte.

Kortgeleden overleed de kapitein der domininegers Amadoe. Hij was behept met een vloek, welks drager te Akisiman aan de Pikienrio woont. Bij de boschnegers bestaat het gebruik om drie dagen na het overlijden van een persoon aan de geheele familie een maal te geven; men noemt dit towé njam njam [1]).

De drager van de koenoe liet weten, dat de laatste ook in de towé njam njam wenschte te deelen. Men bemande vlug een korjaal en zond rijst en vleesch naar Akisiman, dat twee dagen reizen verwijderd van het dorp van den overleden kapitein ligt.

De kapitein Abree, wonende op het dorp Goddo, is drager van de Bosman koenoe [2]) en helpt het grootopperhoofd Jankoso zoodoende de toelage van het gouvernement opmaken.

Bij de boschnegers telt de enkeling in het geheel niet, zijne individualiteit verdwijnt geheel in de gemeenschap, de familie en den stam. De vloek van de koenoe treft dan ook niet alleen den verwekker ervan, de geheele familie van den laatste moet voor de meestal veronderstelde misdaad boeten. Alle tegenspoed, ongelukken, krankzinnigheid, ziekte en dood in de familie worden den koe-

---

1) towé njam njam is woordelijk vertaald „eten weggooien".

2) Zie boven.

noe toegeschreven. Het nooit te bevredigen monster is dan ook de nachtmerrie van ieder boschneger. Is zijn familie met een vloek belast dan kan hem ieder uur de wraak treffen, heeft hij eene groote familie die vrij van een koenoe is dan kan ieder oogenblik voor hem de vloek verwekt worden.

Omtrent het ophouden van de vloek heerschen verschillende meeningen. Terwijl algemeen wordt aangenomen, dat deze van geslacht tot geslacht blijft bestaan, hoorde ik ook zeggen dat met den dood van den veroorzaker van de koenoe deze ophoudt.

Eene bijzondere soort van bloedwraak bestaat bij de Matjannegers. Deze werpt een zoo schel licht op de mentaliteit der boschnegers dat ik niet kan nalaten daarvan mededeeling te doen.

Wordt een Matjanneger door een anderen benadeeld, knoopt bijv. een neger met de vrouw van een ander eenen minnehandel aan, dan wordt hij door de familieleden van den beleedigde gewaarschuwd om op te houden. Is na driemalige waarschuwing geen gehoor gegeven dan houdt genoemde familie eene vergadering, waarop het geval uitvoerig wordt besproken. Door een lid der familie wordt ten slotte aan den beleedigde de raad gegeven zelfmoord te plegen en aan zijnen jorka te gelasten den beleediger te vermoorden. De boschneger aan wien de raad gegeven is gebruikt daarop een snelwerkend plantengif.Meestal kort na zijnen dood komt dan ook de beleediger te sterven.

Men verzekerde mij dat dit gebruik den in vroeger tijden volkrijken stam der Matjannegers tot op den slechts eenige honderd individuen tellenden stam van heden heeft gedecimeerd

Tenslotte moet ik nog mededeelen, dat de Saramaccaners zeggen dat pikado (bloedschending) geen koenoe doet ontstaan. De laatste beschouwen zij niet als misdaad doch slechts als zonde. Deze zonde vindt haren wreker in den pikadojorka.

De Saramaccaners beweren, dat bij de Aucaners dezelfde opvatting heerscht en Aucaners wonende aan de Sarakreek bevestigden dit ook.

Ik laat het vorenstaande daarom duidelijk uitkomen, omdat de heer van Lier op bladz. 78 van zijn meergenoemd boekje naar mijne meenig ten onrechte schrijft:
„Is Mekoenoe in hoofdzaak de wreker van bloedzonden, enz. en op blz. 75:

„Het hoofddoel van haar bestaan is het straffen van Pikadoe (bloedzonde")

Bedoeld wordt de macht, de koenoe [1]).

De voorstelling van de koenoe (Mekoenoe) is geenszins specifiek eene boschneger-aangelegenheid; het grootste deel der Surinaamsche bevolking gelooft aan deze vreeselijke macht.

Ik heb verzuimd in het vorenstaande het verband aan te toonen, dat tusschen de koenoe en het beheersbeleid der hoofden bestaat en zal dit nu doen.

Bij de Saramaccaners heerscht de wantoestand, dat op vele dorpen het gezag onder meerdere hoofden is verdeeld. Er zijn, zooals op Goddo en Ganzee, dorpen waar vier Kapiteins wonen.

De politiek welke in vroeger jaren, geheel en al in tegenspraak met het vredesverdrag, dat tusschen het Bestuur en den stam werd gesloten, het goed heeft gevonden honderden Kapiteins te benoemen zal ik maar buiten beschouwing laten.

De koenoe, die uit zich zelf reeds gezagbeperkend werkt, wordt door naijver en geschillen daaruit ontstaan, op dorpen waar zich twee en meer hoofden bevinden als het ware gekweekt.

In 1917 vertelde mij de Kapitein Draaiwatra, wonende te Goddo, dat de op hetzelfde dorp wonende Kapitein Grandompie hem blind had gemaakt, terwijl de laatste weer mij ten strengste voor den Kapitein van hetzelfde dorp, Abree, waarschuwde.

[1]) Wij hebben hier blijkbaar weder te doen met een begripsverwarring. Herhaaldelijk is mij gebleken dat men nooit op de mededeelingen van een enkelen boschneger moet afgaan. Daarom heb ik de methode gevolgd eene te weten gekomen voorstelling telkens en telkens weder bij andere negers tersprake te brengen. Het is mij hierdoor gebleken, dat bij dezelfde families verschil van opvatting bestaat en men zich moet wachten meeningen van enkelingen als geldig voor de geheele boschnegerwereld te beschouwen.

Zoo is de toestand op vele dorpen en dat hij een zeer nadeeligen invloed op de samenleving, den economischen toestand doch vooral op het gezag, dat door het gouvernement verondersteld wordt aanwezig te zijn, uitoefent behoeft wel geen verder betoog.

(Wordt vervolgd).

DRIE-EN-TWINTIGSTE JAARVERSLAG

VAN HET

VAN EEDEN-FONDS

(OVER 1924)

In het verslagjaar onderging de Nederlandsche Commissie geen verandering; zij bleef bestaan uit de heeren:
Mr. Dr. C. F. Schoch, Voorzitter.
W. H. D. Baron van Asbeck,
Dr. H. D. Benjamins,
Prof. Dr. A. Pulle,
Dr. L. P. de Bussy, Secretaris-Penningmeester.

Wat de Surinaamsche Commissie aangaat, bij besluit No. 903 van 20 Maart 1924 verleende de Gouverneur van Suriname den heer E. Essed op diens verzoek eervol ontslag als lid van de genoemde commissie, terwijl bij besluit No. 904 van 20 Maart 1924 dr. D. S. Fernandes, leeraar aan de Hendrik- en de Normaalschool, als zoodanig werd benoemd.

De Surinaamsche Commissie bestaat thans uit de heeren:
den Directeur van Landbouw, Nijverheid en Handel, E. Snellen, voorzitter ex officio;
den Directeur van het Landbouwproefstation, Prof. Dr. G. Stahel, ex officio;
L. Diephuis, Gedelegeerde van de West-Indische cultuurbank;
Dr. D. S. Fernandes, Leeraar aan de Hendrik- en de Normaalschool;
L. Gonggrijp, Houtvester, Secretaris.

De heer Baron van Asbeck vertoefde bijna het geheele verslagjaar buitenslands. Mr. Dr. Schoch verbleef eenige maanden in Suriname en maakte van die gelegenheid gebruik tal van zaken, het Van Eeden-Fonds betreffend, mondeling met de Surinaamsche Commissie te bespreken en te regelen. Tijdens zijn verblijf aldaar schreef de Voorzitter voor de West-Indische Gids Jaargang VI, blz. 27 (1924) het hieronder opgenomen artikel [1]:

De bewerking van de Flora van Suriname gaat langzaam voort. Het materiaal van enkele groote plantenfamilies werd volledig onderzocht. Het bleek veel nieuwe soorten voor de flora te bevatten. In den loop van het jaar zonden de Heeren Prof. Dr. G. Stahel en L. Gonggrijp wederom belangrijke verzamelingen ter onderzoek naar Utrecht, o. a. een groote collectie van den Brownsberg, afkomstig van genummerde boomen.

Herhaaldelijk werden van Utrecht uit inlichtingen verstrekt aan den deskundige van de Commissie van Advies en Onderzoek in zake Surinaam-

---

[1]) Hier niet weer opgenomen. *Red. W. I. Gids.*

sche Houtsoorten te Delft, terwijl ook omgekeerd zeer belangrijke gegevens, ontleend aan het anatomisch onderzoek der houtmonsters, van Dr. Pfeiffer werden ontvangen.

Uit de vorige jaarverslagen onzer Commissie is gebleken, dat eenerzijds vroeger van de publicaties van het van Eeden-Fonds zeer groote oplagen vervaardigd zijn, andererzijds in de laatste jaren de afname van de nog in ons bezit zijnde exemplaren zeer gering is geweest, niettegenstaande de ervoor gemaakte reclame.

Daar het bewaren en onderhouden van die hoeveelheden bezwaren met zich bracht, deed de bibliothecaris van het Koloniaal Instituut, die ons boekenfonds beheert, het voorstel aan de leden van eenige, daarvoor in aanmerking komende vereenigingen (Nederlandsche Botanische Vereeniging, Natuur-Historische Vereeniging, Ned. Indische Natuur-Historische Vereeniging. De Levende Natuur, Amigoe de Curaçao, enz.) exemplaren aan te bieden tegen betaling van de frankeeringskosten.

Het gevolg daarvan is geweest, dat in het geheel 555 exemplaren afgegeven zijn, zoodat ons boekenbezit op het oogenblik bestaat uit:

Bulletin No. 38.	25 stuks.
„ „ 47	16 „
Boldingh, Flora enz.	191 „

De geldelijke bezittingen worden gevormd door:

Waarde effecten op 31 December 1924	*f* 25.760.25
Inlage Rijkspostspaarbank.	- 195.06
Dagelijksch Deposito bij de Surinaamsche Bank	- 3.996.22
Kassaldo	- 36.32[5]

C. F. SCHOCH,
Voorzitter.

L. P. DE BUSSY,
Secretaris.

UIT DE PERS

Een beeld uit het verleden. — De landbouw in Suriname, die thans zulke moeilijke tijden doormaakt, heeft, zooals wij allen weten, betere tijden gekend.

Daarom is het misschien interessant om eens na te gaan, wat al zoo de belangrijkheid is geweest van eenige plantages in den aanvang van de vorige eeuw en wil ik hier eenige bizonderheden opsommen van de inventarissen van de plantages Boxel aan de Boven-Surinamerivier en van Mary's hope in Coronie, welke werden opgemaakt bij het overlijden van een vroegeren eigenaar, E. Conolly, die op 20 September 1820 overleed.

Hieruit zal blijken dat de oude heer Kegge, zoo typisch geteekend door Hildebrand in zijn Camera Obscura, geen fictie was en dat deze gerust kan dienen als een voorbeeld van den rijkdom van de planters in die dagen.

Bijna alle plantages waren in den aanvang van de 19e eeuw welvarend. Er zat kapitaal achter. Men beweert wel eens, dat de welvaart van de plantages hoofdzakelijk ontstond door de goedkoope werkkrachten.

Zooals ik uit de inventarissen van Boxel en Mary'shope zoowel als uit andere gegevens, die mij ten dienste staan, zie, is dit niet geheel juist. Aan goedkoope werkkrachten was dit niet zoo zeer toe te schrijven, wel aan geregelde werkkrachten want de rente van het kapitaal, benoodigd tot aankoop van een goede werkkracht in dien tijd en de afschrijving voor waardevermindering, vertegenwoordigden op zich zelf reeds eene som, die de tegenwoordige werkloonen van de immigranten tamelijk wel nabij kwam, indien men, wel te verstaan, de veel hoogere waarde van het geld in die dagen in aanmerking neemt.

Op den inventaris van Boxel vind ik, dat de slavenmacht aldaar in 1820 bestond uit 205 koppen, mannen, vrouwen en kinderen, eene inventariswaarde vertegenwoordigende van 269.900 gulden d. i. meer dan 1310 gulden per kop. Er waren er bij, die zelfs eene waarde hadden van 2250 gulden (voor den timmerman Premier) en een groot gedeelte van de mannen stonden voor eene waarde van f 1800.— elk te boek. Ook voor de katoenplantage Mary'shope in Coronie, toenmaals toebehoorende aan denzelfden eigenaar, vind ik dezelfde hooge cijfers. De slavenmacht bestond daar uit 181 koppen en ik vind bijv. op de inventaris twee slaven, waarvan de waarde van elk op 200 pond Sterling werd geschat, nl. „La Fleur" en „Amour".

Plantage Boxel was 3000 akkers groot, waarvan toenmaals 2766 akkers *niet* in cultuur waren, d. w. z. dat de macht van deze plantage groot 205 koppen diende om 234 akkers suiker te cultiveeren. Zooals ik zie, rekent het rapport van Sibinga Mulder bij den opzet van eene suikerplantage op 1 kop per akker en ik meen te weten, dat dit overeenstemt met de berekening op de tegenwoordige suikerplantages hier. Men kan dus in dit geval moeilijk spreken, dat van de slaven te veel werk verlangd werd, maar dat vermoedelijk regelmatig werk den doorslag moet hebben gegeven. De suiker-

prijzen waren niet veel hooger dan thans, ten minste volstrekt niet zooveel als wel eens beweerd wordt; want ik vind in een schrijven, op dezelfde plantage betrekking hebbende, dat 50 oxhoofden (1 oxhoofd ongeveer 205 Liter) op de veiling opbrachten f 6038,84. Indien men hierbij het soortelijk gewicht (1.61) van de suiker in aanmerking neemt, dan vertegenwoordigen deze 50 oxhoofden een gewicht van plm. 16500 K.G. en komt het Kilo op nog geen 37 cent te staan.

In het zooeven bedoeld schrijven wordt erbijgevoegd „On the whole, these account sales are not dissatisfacting".

Maar men moet in aanmerking nemen, zooals ik reeds aanhaalde, dat de waarde van het geld toenmaals hooger was dan thans. Ook wierpen de beide plantages Boxel en Mary'shope nog in 1831 een winst af van f 151.542,99.

Wat een luxe evenwel, wanneer men den inboedel van deze plantages op deze inventarissen nagaat. Het linnengoed vertegenwoordigde alleen op plantage Boxel, eene waarde van vele duizenden guldens.

Ik zie uit de inventaris, dat men het met het kostbare damast deed en van de beste soort. Verder komen o. a. voor meer dan 100 pièces kostbaar linnen vooral Iersch en Madraslinnen, 29 damasten tafellakens, 350 fijne zakdoeken, 100 zijden kousen, 9 paar zijden handschoenen, 26 zijden onderlijfjes, allerlei prachtige gewaden, een vorst waardig enz. enz. Met het vaatwerk was het al eender gesteld; manden en kasten vol met het fijnste kristal, glazen van allerlei soort, vruchtenschalen en prachtige porceleinen borden en schalen en ook voor den inwendigen mensch was gezorgd. Talrijke kisten met Havanasigaren, confituren (alleen 24 pakken gember) komen er op voor en dat men het artikel hartversterking niet vergat, blijkt wel uit den inhoud van den wijnkelder, waarvan ik hier liever den volledigen inventaris geef, omdat de opsomming ervan de moeite waard is!

In den kelder werden geïnventariseerd: 7 kisten Muskatel, 2 kisten Noyeau, 35 kisten van 23 fl. sherry, 5 kruiken en 5 flesschen aalbessen whisky (moet lekker zijn), 50 kisten roode wijn van 12 fl., nog een kist muscatel van 12 fl. en een aangebroken kist van 11 fl., een kist gin, 9 fl. anisette 5 kisten Champagne, 6 kisten roode rijnwijn elk van 44 flesschen, 2 kisten witte rijnwijn elk van 44 flesschen, nog 1 dozijn flesschen Champagne, nog 24 flesschen rijnwijn en 2 kisten elk van 83 flesschen rijnwijn, 7 kisten arrac en een kist cordial, 14 kruiken Eau de cologne, 16 flesschen Ratafia en de opsomming besluit prozaïsch, doch bij al dit lekkers onontbeerlijk, met 9 kruiken castorolie.

Allerlei zilveren vaatwerk voor het opluisteren van de tafel komen op den inventaris voor. Zoo mal kan men het niet bedenken of het was van zilver. Soepterrinen, saucekommen, olie- en azijnstellen, pièces de milieu, messen, vorken, lepels, soms met ivoren heften (men had toen het celluloid nog niet uitgevonden), koffiekannen, theepotten en melkpotten, likeurstelletjes enz. enz.

Als men nu weet, dat de inventaris van Boxel alleen 38 foliovellen, tamelijk dicht beschreven, omvat, dan kan men begrijpen, dat er hier en daar maar een greep uit is gedaan. G.

De Periskoop. Algemeen Weekblad voor Suriname 31 December 1924.

In het nummer van 5 Januari 1925 vult de heer O(udschans) D(ents) het bovenstaande aan met de mededeeling dat Edward Conolly geboren was in de stad Gort, in het graafschap Galway, in Ierland op 15 Juni 1774 en overleed op 12 September 1820, zooals blijkt uit de fraaie met wapen versierde marmeren grafzerk in den nieuwen Oranjetuin te Paramaribo, welke zerk „is erected to his memory by an humble admirer of his worth."

Voor zijn neef, Henry Pearle, eveneens geboren in Galway, die op 27 Januari 1820 te Paramaribo overleed, plaatste Conolly op het graf in den Nieuwen Oranjetuin, een marmeren grafzerk.

BIBLIOGRAPHIE

Buiten, 18 April 1925. De plantage Berg en Dal in Suriname, door O. D. [Fr. Oudschans Deutz]. Met ill.

Haagsche Post. 4 April 1925. Naar de West. Barbados. Een Dichtbevolkt Eiland. Door Prof. Mr. J. C. Kielstra.

Idem. 11 April 1925. Naar de West II. Trinidad, de Parel van West-Indië. Het eiland waar het Asphalt Heerscht.

Idem. 18 April 1925. Naar de West III. Een Bezoek aan Britsch Guyana. Wat Hollandsche Ondernemingsgeest vermag.

Idem. 16 Mei 1925. In de West IV. Hervorming van het Onderwijs.

Idem. 23 Mei 1925. In de West V. Keer terug tot de werkelijkheid!

Idem. 30 Mei 1925. In de West VI. Cultures en Werkkrachten in Suriname.

Idem, 13 Juni 1915. In de West VII, De Toekomst der Bananencultuur.

Idem, 20 Juni 1925. In de West VIII. De Opbloei van Curaçao.

Aeldre Nordisk Arichitektur med Tilskud fra Undervisnings ministeriet, udgivet af Mogens Clemmensen. VI Dansk Westindien. C. a. Reitzels Boghandel, Köbenhavn, 1925. (Zeer rijk geïllustreerd plaatwerk).

Les Pays-Bas après la Guerre. Essai sur la Répercussion de la Guerre et de l'Après-Guerre sur la Situation économique des Pays-Bas et de leurs Colonies. Par Léon Nemry, Consul Général, Attaché Commercial à la Légation de Belgique à la Haye. Bruxelles et la Haye. 1925.

„Gemeente van Gedoopte Christenen" (*Baptisten*). Jaarverslag over 1924. Paramaribo 1925.,

Herziening van het Regeeringsreglement van Suriname. (Beschouwingen naar aanleiding van het verslag van de Commissie-Staal). Door A. T. Oliviera. Paramaribo, 1925.

Rapport van de Commissie tot het nagaan van de vraag in hoeverre de Koloniale Wetgeving op het gebied van concessiën tot de exploitatie van hetgeen zich op en in domeingrond bevindt, wijziging behoeft, ingesteld bij Besluit van zijne Excellentie den Gouverneur van Suriname d.d. 25 Mei 1922. Afdeeling La. S .Bureau No. I. *1792*. Paramaribo, April 1924. (Met de schrijfmachine vermenigvuldigd).

Verslag van Bestuur en Staat van Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao 1924. II. Suriname.

Tijdschrift van het koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap. Tweede reeks Dl. XLII. No. 3. Mei 1925. Het stoomschip Curaçao.

De Indische Mercuur, 29 Mei 1925. Het onderzoek van Perubalsem in verband met de analyse van een monster Surinamschen balsem, door Apoth. E. Hollemann en Prof. Dr. P. van der Wielen.

Berichten uit de Heidenwereld. Mei—Juni 1925. Reis naar het Saramacca-gebied, door W. Burkhardt (slot).

Nederlandsch Zendingsblad, Mei 1925. Suriname. Een bezoek aan de Boschnegers, door W. Burkhardt. (Met ill.).

Onze Missiën in Oost- en West-Indië. Koloniaal Missie-Tijdschrift van de Indische Missievereeniging. Mei 1925. De Karaïb en zijn taal, door W. Ahlbrinck C. s. s. R. — De Hulptroepen der Missionarissen in Suriname, door Chr. Boomaars C. S. S. R.

Gids van met verlof in Europa aangekomen zijnde Oost- en West-Indische ambtenaren en officieren. Volgens officieele gegevens samengesteld door J. J. H. Buys. Jaargang 1925. Uitgave van het Nederl. Instituut voor Handelsvoorlichting. (Scheveningen).

The International Sugar-Journal. London April 1925. Fowler Punt Ploughing Tackle at Work in British Guiana. (Met 3 illustraties).

Jaarverslag over 1924 (uitgebracht in de alg. verg. van 12 Mei 1925) van de Vereeniging „Bureau voor Handelsinlichtingen" te Amsterdam. (Bevat o. a. mededeelingen en een afbeelding over een in Oct. '24 gehouden tentoonstelling van West-Indische producten en curiositeiten).

Mitteilungen aus der Missionsarbeit der Brüdergemeine in Suriname. Paramaribo, 1 Mei 1925.

West-Indië. Suriname's nooden, door Multapaucis. Eerste Serie. Paramaribo 1924.

Jaarverslag van den Militair Geneeskundigen Dienst in Suriname 1924. No. 12. Paramaribo [1925].

De Economische toestand van Suriname in 1924. Verslag uitgebracht door de Vereeniging voor Handel en Nijverheid in Suriname. Paramaribo [1925].

An introductory study of the arts, crafts, and customs of the Guiana Indians, by W. E. Roth. With plates. (38th Annual Report of the Bureau of American Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution, 1916—17. Washington, Government Printing Office, 1924.

The West Indies, by George Manington, F. R. G. S. London. 1925. (Met talrijke mooie foto's en een kaartje van West-Indië en Centraal Amerika).

Naamlooze Vennootschap Balata Compagnie „Suriname". Verslag over het boekjaar 1924.

De Surinaamsche Bank 1924. Verslag door den Hoofd-Directeur uitgebracht in de algemeene vergadering van stemgerechtigde aandeelhouders op 15 Juni 1924. Amsterdam 1925.

De Vaderlander, 5 Juni 1925, De katoencultuur in Suriname, door F. H. U[mbgrove].

Economisch-Statische Berichten, 17 Juni 1925. Stand der cultures en uitvoer gedurende het eerste kwartaal 1925 in Suriname.

HOE CANTZ'LAAR GOUVERNEUR VAN CURAÇAO WERD

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN

In de geheel afzonderlijke kolonie St. Eustatius, Saba en St. Martin (Nederlandsch gedeelte) van 1816—1828 was het laatstgenoemde eiland, met Saba daaronder begrepen, een zelfstandig onderdeel, zooals Bordewijk aan de hand van het *Reglement op het beleid der Regering, het justitiewezen, den Handel en Scheepvaart* op die drie eilanden, bij K.B. van 14 September 1815 vastgesteld, aantoont [1]). Onder meer werd de Commandeur van St. Martin, die onder de orders van den Gouverneur van St. Eustatius zou staan, door den Koning benoemd.

Aan de groote belangrijkheid van dit bezit kan dit niet toegeschreven worden, en ook misplaatste grootheidswaan zal wel niet deze regeling bepaald hebben. Immers Falck, die het weten kon, en van 1818—1824 zelf Minister van Onderwijs, Nationale Nijverheid en Koloniën was, schreef in 1822: „Van weinig meer belang dan de kust van Guinea waren de eilanden St. Eustatius en St. Martin. Bij gebrek aan voordeeliger gebruik deed ik ze strekken tot een oefenschool voor Koloniale Gezaghebbers. Cantz'laar heb ik achtervolgens van daar naar Curaçao en A. de Veer naar Suriname doen overgaan." [2])

Het treft wel, dat deze betrekkingen destijds zoo in aanzien stonden, dat men voor Gouverneur der drie bovenwindsche eilanden een man als De Veer, generaal-majoor in rang, gewezen Commandeur-Generaal ter kuste

---

[1]) *Ontstaan en ontwikkeling van het Staatsrecht van Curacao*, bladz. 39.

[2]) *Gedenkschriften*, meegedeeld in dit tijdschrift 1923, bladz. 444 en 445.

van Guinea, bereid kon vinden, en onder hem als Commandeur van St. Martin Cantz'laar.

Paulus Roelof Cantz'laar was den 22sten November 1771 te Amsterdam geboren. In 1790 in militairen zeedienst getreden, werd hij vijf jaren later tengevolge der omwenteling ontslagen. In 1799 trad hij opnieuw in dienst, en werd in 1813 in een zeegevecht tegen de Engelschen gevangen genomen en naar Engeland opgebracht, waar hij tot de herstelling van het Oranjehuis bleef. Even was hij toen nog als kapitein ter zee commandant van het door hem in 1814 opgerichte bataillon mariniers, om reeds in het volgend jaar tot Kommandeur van St. Martin en Saba benoemd te worden, waar hij 6 Januari 1816 het bestuur van de Engelschen overnam.

Het volgende stuk, ingeschreven in het doorloopende gouvernementsjournaal, en door hem geteekend, verhaalt zijn wedervaren na zijne terugroeping naar het Moederland.

INLEIDING VOOR HET JOURNAAL

Op den 5en Januarij dezes Jaars 1820, tijdens ik mij nog te St. Martin bevond in kwaliteit als Kommandant over dat Eiland en het Eiland Saba, werd mij door Zijne Excellentie den Heer A. de Veer, als Gouverneur van St. Eustatius en onderhoorige Eilanden, die zich tot dat einde naar St. Martin had begeven, ter hand gesteld eene depêche van Zijne Excellentie den Minister voor het Publieke onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Kolonien, dd. 23 October 1918 no. 6/11, inhoudende, dat ik met voorkennis van Zijne Majesteit gemagtigd en aangeschreven werd tot het doen van eene keer naar Nederland, met verdere aanschrijving dat ik, zoodra de Heer Gouverneur De Veer de noodige schikkingen zoude hebben gemaakt omtrent de waarneming *ad-interim* van het bestuur op St. Martin, mij hetzij regtstreeks, hetzij met de Paketboot over Engeland naar Nederland zoude begeven en na behoudene aankomst bij Zijne Excellentie den Minister voormeld zoude vervoegen, daarbij werd nog bepaald, dat de kosten dier reize mij van 's Rijkswege zoude worden vergoed en gedurende mijne afwezigheid, het genot van mijn traktement zoude doorloopen, — al dadelijk den volgenden dag tusschen gezegde Heer

Gouverneur en mij de noodige schikkingen gemaakt zijnde omtrent de waarneming ad interim van het bestuur op St. Martin, is dien ten gevolge het bestuur ad interim van opgenoemde Kolonien op den 5en Februari van dit jaar, overgegaan in handen van den Heer D. J. van Ramondt, Fiscaal aldaar.

Het toenmaals plaatshebbende ongunstig weder was oorzaak dat ik tot aan den 8sten heb moeten vertoeven, alvorens mij naar het Eiland St. Thomas te kunnen begeven, alwaar ik inmiddels mijne passagie had doen engageren aan boord eener Zweedsche Brik genaamd de Twee gebroeders en gevoerd bij Kapitein Simonsson- den 9den aldaar aangekomen zijnde en gebruik gemaakt hebbende van het vriendelijk aanbod van den toenmaligen Kommandant ad$^{intm.}$, aldaar den Heer Von Schollen, welke mij met een salut en verdere Militaire honneurs aan mijnen rang toekomende had doen recipieeren, heb ik met mijne bijhebbende famillie, mijn intrek ten zijnen of Gouvernements huize genomen gehad, tot aan den dag van mijn vertrek van dat Eiland, hetwelk op den 13en heeft plaats gehad, wanneer ik bij het van land gaan wederom met een Salut van dertien Schoten ben begroet geworden.

Den 12den April was de gelukkige dag waarop wij na eene reize van circa twee maanden, gedurende welke wij veel slegt weer en stormen hadden ondervonden, in een slegt bezeild vaartuig en niet genoegzaam van de benoodigde zeilen voorzien, die nog bovendien grootendeels in eene genoegzaam onbruikbare staat waren, in het vaderland mogten aankomen en aan den Helder voet aan Land zetten — en zijn wij nog in den avond van dienzelve dag in Amsterdam aangekomen, van waar ik mij daags daaraan en dus den 13den naar 's Gravenhage heb begeven, met oogmerk en naar luid der hiervorengemelde aanschrijving mij bij Zijne Excellentie den Heer Minister te vervoegen, waarin ik te leur werd gesteld door deszelfs afwezigheid, als zijnde reeds eenìgen tijd geleden naar Weenen vertrokken, werwaarts dezelve met eene zending vanwege Zijne Majesteit was belast geworden, waarom ik Zijne Excellentie, bij missive, van mijn behouden aankomst in Nederland heb kennis gegeven. — Evenwel verlangende dat Zijne Majesteit kennis zoude dragen van mijne aankomst in het vaderland en tevens om in de gelegenheid gesteld te wezen mijne opwachting te mogen maken bij Hoogstdeszelfs persoon heb ik mij den volgenden dag daarover in geschrift geadresseerd aan Zijne Excellentie den Opperkamerheer van Zijne Majesteit, waarop rescriptie heb bekomen, dat Zijne Majesteit mij op den volgenden

donderdag (den 20en April) zoude ontvangen. — Dan op daartoe bekomen invitatie, genoot ik de Eer den 18en bevorens aan Zijner Majesteits tafel ter middagmaal toegelaten te wezen, waardoor ik in de gelegenheid gesteld werd aan Zijne Majesteit den Koning, aan Hare Majesteit de Koninging en aan Zijne Koninglijke Hoogheid Prins Frederik der Nederlanden mij te presenteren, over het minzaam accueil van alle welke hooge vorstelijke personen ik alle reden had mij gelukkig te achten. —

Mij vervolgens op den 20sten ter audientie bij Zijne Majesteit vervoegd hebbende, behaagde het Hoogstdenzelven mij alleenlijk, in zoo ver wegens het oogmerk van mijn opontbod naar Nederland inteligten, dat ik de betuiging ontving van hoogstdeszelfs tevredenheid over mijn gehouden gedrag te St. Martin en dat ik waarschijnlijk over mijne volgende bestemming zoude te vreden wezen, dog dat de beslissing daarvan moest uitgesteld worden tot aan de terugkomst van Zijne Excellentie den Minister voor het Publieke onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Kolonien, en welken afzijn, mijn verblijf in het vaderland nog eenigen tijd zoude verlengen. — nog dienzelven dag werd ik ter audientie toegelaten bij Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Frederik der Nederlanden en den 22e daaraanvolgende bij Zijne Koninglijke Hoogheid den Prins van Oranje.

Inmiddels zijn op verzoek van den Heer De Munnick [1]), kommissaris bij het Ministerie, bij welken Heer ik mij bij afwezigheid des Ministers had vervoegd door mij gesteld en aan het Ministerie ingediend geworden twee memorien, als een wegens de bezuiniging die in de administratie der kolonie St. Martin zoude kunnen worden daargesteld, gedateerd 17 April 1820, en eene wegens de wijze van schadeloosstelling aan de Ingezetenen der Kolonie St. Martin, ten gevolge der orkaan tusschen den 21 en 22 September 1819, aldaar gewoed hebbende, gedateerd 18 April 1820, — waarna ik de residentie heb verlaten om mij met mijne partikuliere zaken en belangens bezig te houden. —

Den 6en Juni, Zijne Excellentie na deszelfs zending in 's Gravenhage terug gekomen zijnde, begaf ik mij den 8ste daaraanvolgende derwaarts en had de eer den 10den op eene partikuliere audientie ten huize des Ministers te worden ontvangen, waar ook ik de voldoening genoot de betuiging van tevredenheid over mijn gedragen handelingen in het aan mij toevertrouwd geweest bestuur over de kolonie St. Martin te ontvangen; met de voor mij

[1]) Over hem: Falck, *t. a. p.* in „de W. I. G." 1923 bladz. 444.

vleijende verzekering dat ik door Zijne Excellentie aan Zijne Majesteit tot het Gouvernement van Curaçao, hetwelk door het overlijden van Zijne Excellentie den vice Admiraal Kikkert was opengevallen, al dadelijk zoude worden voorgedragen, zooals het dan ook Zijne Majesteit goedgunstiglijk heeft behaagd mij, bij hoogstdeszelfs besluit van 25 Juni 1820 no. 69, honorabel te ontslaan als kommandeur der Eilanden St. Martin en Saba en aan te stellen tot Gouverneur van het Eiland Curaçao en onderhoorige Eilanden Bonaire en Aruba, en tevens bij besluit van 2 Julij 1820 no. 20, mij kennelijk geworden bij aanschrijving van Zijne Excellentie den Minister voor de Marine, dd. 5e July deszelven Jaars no. 20, mij toe te staan den rang van Schout bij nacht.

Daarna mij op onderscheidene tijden naar 's-Gravenhage begeven, ten einde met Zijne Excellentie den Minister te aboucheeren, zoo wegens de belangens van het Eiland Curaçao, als weegens de middelen ter bespoediging van mijn vertrek naar de plaats mijner bestemming, omtrent welk laatste point bepaald zijnde dat ik de overtogt naar Curaçao zoude doen in het Brikschip de Maria en Jacoba gevoerd bij kapitein I. I. Bart zijn dienaangaande door mij de noodige schikkingen gemaakt en overeenkomsten getroffen met de Reeders van dat vaartuig de Heeren Buis, de Bordes en Jordan. — waarna ik mij naar het Loo, alwaar Zijne Majesteit de Koning zich toenmaals bevond, heb begeven en bij gelegenheid eener publieke audientie op den 28 Augustus verleend, Zijne Majesteit mijnen dank heb mogen betuigen voor Hoogstdeszelfs genomen gunstige dispositien te mijwaards en na het middagmaal bij hetwelke ik de eer had andermaal genoodigd te wezen; van Hoogstdenzelven, Hare Majesteit de Koningin en Z. K. H. Prins Fredrik der Nederlanden afscheid te nemen, na Hoogstdeszelfs laatste bevelen te hebben gevraagd.

Wijders informatie bekomen hebbende dat het Brikschip Maria en Jacoba tegen het laatst der maand September of het begin van October in gereedheid zoude zijn zee te kiezen, heb ik op den 19den September voor de laatste maal mij vervoegd bij Zijne Excellentie den Minister ten einde mijne verschuldigde pligtsplegingen af te leggen en deszelfs nadere instructien te ontvangen, vooral ook betrekkelijk den nog door mij afteleggen Eed als Gouverneur van Curaçao en onderhoorige Eilanden, waaromtrend door Zijne Majesteit werd bepaald dat die door mij schriftelijk zoude worden ingeleverd, zoo als dan ook daaraan en wel op den 22e is voldaan en bij missive van dezelve dagteekening aan Zijne Excellentie den Minister is ingezonden geworden.

Eindelijk mij berigt zijnde dat meergemelde Brikschip van voor de stad Amsterdam naar de Reede van Texel was onderzeil gegaan, heb ik mij op den 2den October met mijne Echtgenoote en domestieken van eerstgemelde plaats naar de Helder begeven en zijn wij, na dat op den 4den de Brik aldaar ter Reede was aangekomen, den 5den daaraanvolgende geembarkeerd en op den middag van dien dag met een gunstige wind naar zee gezeild ; geene merkwaardigheden hebben onze overtogt vergezeld, voortdurende gunstige winden voerden ons gelukkig en voorspoedig naar de plaats onzer bestemming alwaar wij den 12en November door Gods goedheid behouden aangekomen en aan Land gestapt zijn.

„Gouverneur-Generaal" was van 1816—1820 de titel geweest van des Konings vertegenwoordiger, Cantz'laar zou niet meer dan Gouverneur zijn, symbool van de reorganisatieplannen en van de bezuinigingsmaatregelen in het bijzonder, waarmee hij uit Holland was gekomen. Hij vond het nuttig tot de helft der maand, een geschikt tijdstip om de boeken af te sluiten, te wachten met de aanvaarding van het bewind.

Cantz'laar moet eerst niet anders gedacht hebben dan dat hij van Mr. P. B. van Starckenborgh, den raad-fiskaal, sinds 19 Dec. 1819 opvolger ad interim van den Gouverneur-Generaal Vice-admiraal Albert Kikkert, het bestuur zou overnemen, maar na 6 maanden, 20 Juni 1820 had ook deze het tijdelijke met het eeuwige verwisseld, en Mr. I. J. Elsevier, als lid van den raad van justitie in 1816 in de kolonie gekomen, in hetzelfde jaar met de waarneming van de voorzitting van dit college belast, en na Kikkerts dood met die van het ambt van raadfiskaal, had als zoodanig Van Starckenborghs taak overgenomen.

Mr. Elsevier is dan ook de voorzitter van de gecombineerde vergadering der raden van politie en van civiele en crimineele justitie, waarin op 16 November 1820 Cantz'laars installatie plaats vond. Met hem waren aanwezig: Mr. Daniel Serrurier, raad-fiskaal ad interim, C. L. van Uytrecht, raad-contrarolleur-generaal der financiën ad interim, en de raadsleden B. A. Cancryn, Theods. Jutting en

Charles August baron de Larrey [1]); Mr. W. W. Duyckinck waarnemend voorzitter van den raad van justitie, Mr. H. R. Hayunga, Frans Royer, W. A. van Spengler, raden van justitie, en G. Striddels, raad-ordinaris ad interim. Secretaris van den raad van politie was W. Prince.

Cantz'laar bedankt Mr. Elsevier voor zijn interimaat, en doet voorloopig meedeeling van een „gunstige en weldadige dispositie" van de koning „zoo met betrekking tot eene aannerkelijke bezuiniging in de administratiekosten als met betrekking tot eene aanzienlijke vermindering der belastingen over het aanstaande jaar 1821." De reorganisatie der administratie zou denzelfden dag ingaan. Hij deed een beroep op den raad van politie, om met hem „de meest doelmatige maatregelen te nemen om den vervallen staat van 's Rijks financiën alhier en die der sluimerende Commercie zooveel mogelijk te verbeteren en op te beuren".

Het was inderdaad een „gepaste aanspraak", zooals men dit destijds noemde, waarmee de voorzitter der vergadering den nieuwen gouverneur het welkom toeriep. „De Raad van Policie" ...., aldus Mr. Elsevier, „vond in de keuze en despeche van Uwer Excellenties persoon tot Gouverneur dezes en onderhoorige Eilanden, zoo mede in hetgeen uw Excellentie denzelven voorloopig omtrent het nieuw beheer, heeft gelieven te communiceeren den sterksten en zekersten waarborg van Zijne Majesteits welwillendheid en vaderlijke gevoelens voor, en deelneeming in het lot, dezer zoo zeer verarmde Colonie, 't welk, zoo het immer voor verbetering vatbaar zy, en de volkplanting zelve tot den vorigen bloei is weder te brengen, zulks aan niemand betere zorge en directie konde worden toebetrouwd dan aan die van uwe Excellentie als zoo overbekend met de Coloniale belangens". —

Bij De Veer rekende Falck „op kloekmoedigheid en ook op voortvarendheid", bij Cantz'laar „daarenboven

---

[1]) Er was eene vacature omdat Van Uytrechts plaats bij zijne benoeming tot contrarolleur generaal der financiën niet vermeld was.

op administratief beleid en een doorstaanden geest van spaarzaamheid en orde."

Simons en Brusse, die in dit stuk hunner Curaçaosche geschiedbeschrijving slechts één van beiden of geen van beiden oorspronkelijk zijn, zijn maar slecht te spreken over Cantz'laars bestuur. Ik hoop binnen niet te langen tijd hierover het licht der officieele bronnen te doen opgaan. Zeker is, dat in het Moederland zijn beleid waardeering vond. Toen in 1828 alle Nederlandsche West-Indische bezittingen onder één Gouverneur-generaal vereenigd werden moest De Veer, Cantz'laars chef in het gouvernement van St. Eustatius c.a., zijn zetel op het plein te Paramaribo voor hem inruimen, maar overleefde hem. Cantz'laar overleed te Paramaribo 15 Dec. 1831.

DE GODSDIENST DER BOSCHNEGERS

DOOR

L. JUNKER

III

Geen godheid der boschnegers, welke bij een der stammen afzonderlijke vereering geniet, verdient de aandacht zoo zeer als de Grautata der Aucaners. Zijn invloed doet zich gevoelen op alle gebieden der samenleving, hij oefent onbeperkte macht uit over lichaam en ziel, hij is de heerscher over de Aucaners in den waren zin van het woord. Door handhaving der oude instellingen waakt hij zorgvuldig, dat de eenheid van den stam bewaard blijft en niet aan diens onafhankelijkheid wordt getornd; als god en orakel zijn in hem al de voorstellingen vereenigd, die voor den primitieve den godsdienst samenstellen; en als vervolger der kwaadwillige toovenarij, de wisi, drukt hij zwaar op de gemeenschap. Zijne samenstelling als godheid is een meesterwerk der priesterkaste, die het verstaan heeft onder voorspiegeling van het denkbeeld *„behoud van vrijheid en onafhankelijkheid"* door medewerking van den gado aan de leden van den stam een juk op te leggen, dat dezen, niettegenstaande het grooten druk uitoefent, schijnbaar in het geheel niet voelen.

De opperpriester van den fetisch oefent tevens het wereldlijke gezag uit en hierdoor krijgt Grantater ook medezeggenschap in aangelegenheden waarbij de overige samenleving en het bestuur der kolonie betrokken zijn. Het spreekt van zelf dat de fetisch iedere poging tot vooruitgang en verlichting der leden van den stam, zoo hij zelf wil blijven bestaan moet tegengaan en zoodoende tegen alle onderwijs gekant is. De opperpriester echter

moet, verantwoordelijk zijnde aan het bestuur der kolonie, het doen voorkomen alsof onderwijs gewenscht is en de pogingen van het gouvernement om beschaving aan te brengen ondersteunen. Het laatste geschiedt dan ook voor het oog doch in het geheim worden door Grantata contraorders gegeven.

Volgens de overlevering heeft eene oude vrouw de strijders tegen de blanken met den oorspronkelijken Gwangwella — dit is de werkelijke naam van den fetisch, dien de Djoekas echter, uit vrees niet gaarne uitspreken en hebben zij daarom in zijne plaats het meer aangename Grantata gesteld — bekend gemaakt. Als oorlogsobia moest hij de overwinning brengen en heelde hij de gedurende den strijd verkregen wonden. Na het sluiten van den vrede met de blanken modificeerde de opperpriester hem tot vervolger der wisi: De elkander opvolgende hoofden van den stam volmaakten Grantata meer en meer door de functiën van tal van andere fetischen met die van hem te vereenigen en zoodoende ontwikkelde zich uit de eenvoudige oorlogsobia de volmaakte nationale godheid der Aucaners.

Het voorwerp zelf dat den geest, of zoo men wil de geesten, als woonplaats is aangewezen bestaat uit een wit pakje, ter groote van eene sigarenkistje, dat op eene met pimba wit geverfde plank is bevestigd. De mama (moeder) van den djoekagado bevindt zich te Drietabbetje aan de Tapanahoni. Tegen goede betaling maakt de opperpriester ook Grantatas voor andere dorpen en stammen. Dat een djoekagado, volgens boschnegertoestanden beoordeeld, niet goedkoop is ondervond ik in 1917. Ten westen van de Granrio naar balata pospecteerende had ik een boschneger, Sotia van Goddo, in dienst. Op een goeden dag vroeg hij om vier dagen verlof teneinde in de gelegenheid te zijn Amanakeni, den broeder van het groot opperhoofd, als gids naar de Tapanahoni te dienen. Na zijn terugkeer deelde Sotia mij mede, dat de broeder van den Granman *f* 320 [1]) als schatting voor den djoekagado,

[1]) Sotia zeide fo doezoe fo Saramacca .De Saramaccaners rekenen met twee eenheden, de sreng = *f* 0.08 en de banknotoe *f* 0.50. Om bijv. het be-

den Grantata van het dorp Penpen, had overgebracht.

Heeft aanroeping van den Grantata plaats of wil men hem als orakel raadplegen dan wordt de plank uit de hut gehaald, waarin zij blijft opgeborgen; twee boschnegers plaatsen deze met het bundeltje naar boven op hunne hoofden en loopen daarmede rond. Op aan hem gestelde vragen antwoordt Gwangwella door den voorsten drager, die of bevestigend met het hoofd knikt of dit ontkennend schudt.

Te Anjoemakondre aan den Coermotilo woonde ik eens eene processie van Grantata bij. Eene vrouw lag in barensweeën te schreeuwen en te gillen in eene hut. Alle vrouwen van het dorp zaten voor de hut en klapten onophoudelijk met de handen, daarbij ontelbare malen tangie tangie-oöo [1]) uitroepend. De mannen stonden voor de deuren van hunne hutten. De twee dragers deden bij elk een aan en ieder mannelijke bewoner van het dorp stelde eene vraag omtrent den afloop der bevalling aan den Grantata. Laatstgenoemde deelde toen aan allen mede dat alles goed zoude afloopen en voordat de plank weder opgeborgen was beviel de vrouw van een tweeling.

Meer malen heb ik kennis gemaakt met de macht van den fetisch en steeds kreeg ik hetzelfde beeld van onvoorwaardelijke onderwerping te zien, met volkomen terzijdestelling van al hetgeen anders den boschneger aan zijn psychisch milieu bindt; bijzonder troffen mij de verontachtzaming der lijkgebruiken en de verbreking van de bloedverwantschap terwille van deze macht.

Op een grondje aan de Boven-Suriname hielden zich tijdelijk eenige Aucaners op, die aan de Sarakreek tehuis behoorden en aldaar het houtkapbedrijf uitoefenden. Ten deele hadden zij hunne vrouwen en kinderen bij zich.

---

drag groot ƒ 9.25 uit te drukken zegt de boschneger een honderd, twee banknotoe en drie sreng. (Wan hondroe, toe banknotoe nanga die sreng), d.w.z. honderd maal acht centen, twee halve guldens en drie maal acht centen. Wan doezoe = duizendemaal acht centen, dus fo (vier) doezoe = = vier maal tachtig gulden.

[1]) tangie tangie, negerengelsch = wees zoo goed; hier, heb medelijden. Na inwilliging van een verzoek wordt bedankt met Grantangie = hartelijk bedankt.

Een der mannen kwam te overlijden, doch niemand begon te weeklagen. Gewoon aan het misbaar, dat anders bij zulke gelegenheden wordt gemaakt, verwonderde mij de doodsche stilte en onverschilligheid ten zeerste. Twee mannen vertrokken naar den politiepost Carolina om aldaar een lijkkist te halen. Nadat ze terug gekeerd waren, nam men het lijk uit de hangmat en smeet het ongewasschen in de kist, welke daarna met den meesten spoed werd dichtgespijkerd. Vervolgens namen alle mannelijke personen, die aanwezig waren, de kist op en verdwenen daarmede in een boschpad. Ik stelde bij de achtergebleven vrouwen onderzoek omtrent het vreemde gedoe in en kreeg lakoniek ten antwoord: „Grantata baai hem". (Hij was door Grantata vervloekt).

In 1913 vernam ik aan de Patamacca, dat men aldaar drie dagen voor mijn aankomst het lijk van een oude vrouw ergens in het bosch had gesmeten omdat deze vrouw in leven wisi bezeten had en daarom door Grantata gevloekt was,

In het begin van het jaar was mij door den Gouverneur opgedragen een onderzoek naar de slechte economische toestanden bij de boschnegers aan de Boven Suriname wonende, in te stellen.

Onder meer bleek mij toen het volgende: Te Koffiekamp was kort voor mijn aankomst aldaar een heidensche vrouw overleden die tijdelijk bij hare familie (allen Christenen) had vertoefd. Op haar rustte de vloek van Grantata.

Gedurende mijn aanwezigheid was genoemde familie druk bezig het geld bij elkaar te verzamelen, dat als aflaat naar de Tapanahoni moest worden overgemaakt. Deze Christenen, die de gebruiken van Grantata zoo stipt opvolgden, hadden letterlijk niets te eten; aan het gouvernement zijn zij een vrij groot bedrag verschuldigd voor verstrekte rijst, dat zij niet kunnen afdoen en last but not least wegens gebrek aan geld kunnen zij den bouw van een kerkje niet voltooien.

Uit vorenstaande staaltjes blijkt, dat de straf van Grantata vreeselijk is en het lijkt bijna ongeloofelijk, dat niemand tegen de toepassing ervan in verzet komt, ja dat

zelf Christenen door hunne familiebetrekkingen aan de macht van den fetisch onderworpen blijven. Ieder is even bang door verzet aan de wraak van Grantata ten offer te vallen, ieder vreest bij het eerste sterfgeval of door den Kromantigado, of door een andere winti door het drijven van fanatieke aanhangers, beschuldigd te worden over wisi te beschikken.

De last van den fetisch is inderdaad bijna ondragelijk voor sommige families. Gedurende bovengenoemd onderzoek bleek mij voorts, dat op de dorpen der Aucaners aan de Sarakreek negentien personen zware geldelijke verplichtingen aan den fetisch hebben.

De inkomsten van den opperpriester beperken zich geenszins tot de bovengenoemde: de aanmaak der amuletten, van de zoogenaamde libitétei (levenslinten) brengt eveneens groote sommen in de schatkist van Grantata [1]).

Terwijl verzet tegen de macht van Gwangwella onmogelijk is, verzetten zich de uitvoerders van zijnen wil in 't geheim tegen alle maatregelen door het bestuur der kolonie in te voeren. Zoo werd met den posthouder overeengekomen, dat voortaan de lijken binnen drie dagen na overlijden zouden begraven worden. Aan den Kapitein Amade op Bakoekondre aan de Sarakreek werd echter de geheime opdracht gezonden, dat niets aan de oude instellingen veranderd mocht worden en dat het bij de belofte aan het gouvernement, betreffende de begrafenissen gegeven, maar moest blijven. Hoe stipt de wensch van Grantata werd opgevolgd bleek in Juni 1923. Amade kwam te overlijden en van af zijn dood tot zijn teraardebestelling verstreken tien dagen.

Geen der onderstammen der Saramaccaners bezit een godheid, welke in zoo hooge mate invloed op de geheele samenleving uitoefent als de Grantata dit bij de Aucaners doet. Op drie dorpen Dangogo, Penpen en Kadjoe heeft men den djoekagado van de Aucaners overgenomen.

---

[1]) Een amulet van den Grantata kost ongeveer vijftig gulden. In den regel moet voor een libitétei worden gegeven: 50 pantjes, dat zijn ongeveer een meter lange stukken goed dat de vrouwen als korte rokken dragen, twee flesschen sterke rum en eenige flesschen bier.

Uit den tijd van den strijd met de blanken bestaan nog twee oorlogsobias, de Granobia te Dahome Nawie en de Loangogado Ania genoemd.

Over eerstgenoemde heb ik reeds eenige mededeelingen in het eerste opstel over de Saramaccaners gedaan en kan ik hier met eenige aanvullingen en wijzigingen, die bij nader onderzoek te mijner kennis zijn gekomen, volstaan.

De Nawie is de eenige fetisch aan wien nog bloedige offers worden gebracht. Ook is deze obia daarom nog merkwaardig, dat een mensch in haren dienst tot fetisch wordt. Men heeft in dit geval niet te doen met het boven beschreven tijdelijk bezeten zijn door eenen geest. Door eene wijding, door tooverwerk wordt de geest van den Nawie blijvend in de persoon van den priester gebracht, die gedurende zijn leven den fetisch blijft bedienen. Door de bezwering of wijding, dus toovenarij, bij de handeling verricht, wordt m. i. de eigenschap als mensch-fetisch bepaald.

De hut van Nawie bestaat uit twee, door een tusschenwand gescheiden kamers. Zal aan den fetisch geofferd worden dan verzamelen zich de mannen in de groote voorkamer. De priester zit op een hoogen stoel welke op een podium staat, terwijl de overigen op lage bankjes plaats nemen. Door een der mannen wordt een haan geslacht en het bloed in een kalebas opgevangen. Vervolgens wordt eerst de priester met het bloed besprenkeld en hem daarna de kalebas met de rest van het bloed aangereikt. Hiermede begeeft hij zich naar de achterkamer, de woning van den Nawie zelf en brengt aldaar het offer. Geen ander sterveling mag ooit de achterkamer betreden. Geloofd wordt dat Nawie ieder indringer ter plaatse doodt.

Omtrent de gedaante van het voorwerp, dat den geest als huisvesting dient, kon ik niets te weten komen. Men offert den fetisch op geregelde tijden en noemt de handeling dan wasi na gado (den god reinigen, te eten geven) en wanneer zijn hulp als heelmeester bij verwondingen en beenbreuken wordt ingeroepen.

De Loangogado, de andere oorlogsobia der Sara-

maccaners, bestaat uit twee onderdeelen, de Ania en de Waënsa of Kadeesa. Eerstgenoemde wordt nog altijd als oorlogsobia, even als de Granobia, in gereedheid gehouden. In October 1922 werd hij tegen mij van uit het dorp Booikoetoe naar de Suriname-rivier gebracht om de booten, waarmede ik met soldaten aan de Bovenrivier zoude komen, tot zinken te brengen. Een collector van balata, die op het dorp overnachtte en die door het vreeselijke geraas, dat bij de processie gemaakt werd te middernacht in zijn slaap werd gestoord, vertelde mij het gebeurde.

De hoofdfetisch moet een uit hout gesneden figuur zijn, die een tijger voorstelt. Hij wordt op het dorp Dam bij de Nassynegers bewaard.

De Waënsa of Kadeesa is de geneeskundige afdeeling van den Loangogado. De fetisch bestaat uit een groote hoop aarde in den vorm van een afgeknotten kegel die rondom met palmbladeren bedekt is. De fetisch, die bij het dorp Dam staat, heeft aan de basis een middellijn van ruim drie meters. In den kegel is een groote pot ingegraven, die den geest tot woning dient. De obia is bijzonder goed voor zieke, zwangere vrouwen en wordt overigens door de Nassynegers den Kromantigado terzijde gesteld.

De Awana-, Nassy- en Loangonegers zijn de bezitters van dezen fetisch.

De Loangonegers bezitten buitendien nog een obia, die den Grantata der Aucaners aan gestrengheid verre overtreft, omdat hij bezitter van wisi, die in zijne nabijheid komen en zelfs leugenaars en dieven, terstond doodt.

Zijn hoofdverblijfplaats is te Stonoehoekoe aan de Granrio., waar zijn offerhut staat. Hij woont echter niet in de hut, doch in een grooten boom, die achter de hut staat en die Pajoenkoe bakahoso [1]) genoemd wordt.

De fetisch wordt kort Pajoenkoe genoemd. Hij is een uitmuntende heelmeester en brengt verdwaalden in het

[1]) baka hoso = achter het huis, de hut. Pajoenkoe bakahoso vertaald is dus Pajoenkoe (naam van den fetisch) die achter het huis staat. Men vertelde mij, dat de boom, die aan den geest tot woning is gegeven nergens anders in de bosschen van de Boven-Suriname voorkomt.

bosch hulp door hun te zeggen terplaatse te blijven wachten totdat de door de obia uitgezonden personen hen gevonden hebben.

Mijn vriend Asodro, een adept van Pajoenkoe, heeft, zooals hij mij vertelde, te Birihoedoematoe aan den geest een plaats in het om het dorp liggende bosch aangewezen, omdat de boom waaraan de voorkeur gegeven wordt, aldaar niet groeit.

De ingewijden in de geheimen van den fetisch worden na opwekking door den geest ervan bezeten. Zij oefenen de geneeskunde uit en zijn bijzonder als heelmeester gezocht. De voor de bereiding der medecijnen benoodigde kruiden, bast en bladeren van boomen verzamelen de ingewijden gedurende den tijd dat zij door den geest bezeten zijn; dezen worden dus door den laatste aangewezen.

Op het dorp Malobbi staat de hut van een watergod, die aldaar gedurende de te zijner eere gehouden wordende plechtigheden vertoeft. Eeneige potten van zwarte klei gebakken dienen hem dan als huisvesting. In de potten, welke op bankjes staan, bevindt zich een mengsel van pimba, gestampte planten en water. Na afloop van de plechtigheden keert Tonnee, zoo heet de watergeest, weder naar zijn vaste woning in de rivier terug en alle bewoners van het dorp doen hem uitgeleide. Mannen, vrouwen en kinderen gaan de rivier in en nemen aldaar gemeenschappelijk een bad. Na het bad besmeren zij hun geheele lichaam met pimba. Niemand mag gedurende het baden een ander persoon met water bespatten. [1])

In Maart 1923 verraste ik de bewoners van het dorp Doeatta in het bad, en toen kort daarna eene zware regenbui viel (ik moest een onderkomen in het dorp zoeken) kreeg deze stoornis de schuld. Tonnee was er kwaad over geworden.

Als regengod heeft Tonnee groote beteekenis voor den geheelen stam der Saramaccaners. Zoowel bij lang aanhoudende regens als ook in het tegenovergestelde geval,

[1]) Overtreding van deze Kina van den god straft deze met zware, lang aanhoudende regens welke de veldgewassen bederven. De bespatte persoon wordt bovendien nog ziek.

gedurende een abnormalen drogen tijd, wordt Tonnee aangeroepen en worden hem offers gebracht teneinde hem te verzoeken kentering in de heerschende weersgesteldheid te brengen.

Personen, die in de rivier verdrinken, worden als door Tonnee gedood beschouwd. Omtrent een Tonnee-mie [1]) doet door den geheelen stam een wonderbaarlijk verhaal de ronde.

Een ongeveer tienjarig meisje geraakte op den Mamadam (een groote waterval) te water. Na verloop van zeventien dagen werd het kind door huiswaarts keerende boschnegers op dezelfde plaats levend teruggevonden. Het kind vertelde, dat nadat het in het water was terecht gekomen, iemand het had opgenomen en het naar een prachtig huis gebracht had. Aldaar werd het zeer goed behandeld en door kleine meisjes bediend. Het meisje kreeg echter slechts wortelen en zonder zout gekookt voedsel te eten. Haar verlangen naar wat met zout gekookte rijst werd zoo groot dat zij begon te huilen. Men kreeg toen in het huis van Tonnee medelijden met het kind en bracht het weder naar de bovenwereld terug, naar de rots van waar zij in het water was gevallen.

Al de genoemde fetischen zijn van Afrikaanschen oorsprong. Te Pikien Slee wordt door de Domininegers een godheid vereerd, die zooals de negers zich uitdrukken, hunne voorouders in het bosch gevonden hebben.

Ma Foenkoe is een uit hout gesneden beeld. Zijn geest beschermt de Domininegers; hij geeft hun rijke oogsten, geneest de krankzinnigen van den geheelen stam en heeft buitendien eene zeer goede obia, die verdwaalden in het oerwoud het goede pad aanwijst en met den geest van ieder gewenscht persoon in kontakt kan komen.

Aan den fetisch is de roode aarde gewijd. Voor de offerplechtigheden gebruiken zij de roode klei van de laterietheuvels nabij de Jodensavanne. Niet ver verwijderd van

---

[1]) Mie = Kind.
Het meisje hoorde te Malobbi tehuis.

deze heuvels hebben hunne voorouders op Palmeneribo als slaven gewoond.

De bovengenoemde obia wordt Siba genoemd. Zij bestaat uit een aantal dunne houten stokjes die tot eene lange buis zijn gebonden. In deze buis wordt zoowel gesproken als ook op antwoord geluisterd. Een verhaal, dat ik omtrent de werking van de obia vernam zal ik hier mededeelen.

Een Domininegar had zich met zijn zoon op de vrachtvaart naar Cayenne begeven. Deze man, Wawa genaamd, keerde na eenigen tijd alleen naar zijn dorp terug, de jongen was met andere negers gaan arbeiden en met dezen achter gebleven. De familie van dezen jongen maakte groot misbaar en eischte dat Wawa terug zoude keeren om zijn zoon, op wien hij volgens boschneger opvattingen geene rechten bezat, te halen en aan de familie terug te geven. Op een kroetoe (vergadering) werd besloten, dat men eerst met behulp van de obia inlichtingen omtrent den te Cayenne achtergebleven boschneger zoude inwinnen en daarna naar omstandigheden handelen.

De priester begaf zich in de hut van Mafoenkoe, riep dezen aan en verzocht onder aanbieding van een rijkelijk offer aan rum, dat de teruggekeerde boschneger moest verstrekken, hem, den priester, door de Siba met den geest van den jongen man in Cayenne te verbinden. Daarbij werd gezegd: deze mocht dood of levend zijn. De bede van den priester werd door Mafoenkoe verhoord, door de Siba vernam de priester, dat de jonge springlevend te Poaki, een plaatsje in Cayenne, vertoefde en goed werk had. De bère (familie van moederszijde) was hierdoor, bijzonder echter door het vooruitzicht dat de jongen met veel goedoe (rijkdom) terug zoude keeren, tevreden gesteld en Wawa behoefde niet meer te vertrekken.

De Alaisanegers bezitten tenslotte nog een orakel en de Papotonegers vereeren op bepaalde tijden een godheid Gran Peté genaamd.

Het eerste, dat op het dorp Marechalskriki zich bevindt, is, zooals mij meerdere negers verzekerden, geen obia doch een sooi (godsoordeel) waaraan zich van diefstal

verdachte personen onderwerpen. De sooi wijst den werkelijken dief aan en geeft op waar zich het gestolen goed bevindt.

Omtrent de godheid der Papoto kon ik geene inlichtingen verkrijgen. Het schijnt een soort mannenbond te zijn, die op bepaalde tijden onder inachtneming van de allergrootste geheimzinnigheid bij een groote kankantrie in de nabijheid van een plaats, Djemi genoemd, vergadert en aldaar offert.

Herhaaldelijk is boven de naam Kromantigado genoemd. Onder dezen naam stellen zich alle negers een geest voor, die de oorzaken der ziekten opspoort en aanwijst en tevens de middelen aan de hand doet dezen te genezen. Hij oefent zijne kunst door menschen uit in welke hij vaardig wordt. Dezen zijn verplicht aan den geest rijkelijk, bij voorkeur met rum, te offeren. Teneinde het offer in de grootstmogelijke nabijheid van den geest te brengen drinkt de discipel de offergave zelf op, meestal met het gevolg dat de geestverrukking hierdoor tevens verdubbeld wordt.

Bij een zieke geroepen betast de kromanti dezen en doet daarna eerst uitspraak over de oorzaak. Is het gevaarlijk eene persoon van wisi te beschuldigen dan noemt hij een winti, die de zieke beleedigd heeft en die zich thans op hem wreekt.

Terwijl nu voorbereidingen worden getroffen om zich met de oorzaak te verzoenen, offert de kromanti eenige malen om daarna als praktisch therapeut de middelen voor te schrijven die in en uitwendig door den patient moeten gebruikt worden.

Intusschen is een orkest van groote en kleine trommen bij elkaar gebracht en wordt gran prisie (veel plezier) gemaakt. Bij de tromslagers, die een helsch lawaai maken, staat een man met eene kalebas, die van een deksel voorzien is. Men noemt deze een Apakie. Hij heeft de kalebas in de eene en het deksel in de andere hand. Plotseling sluit hij de kalebas met het deksel en op hetzelfde oogenblik houdt ook het lawaai met de trommen op. Met een tevreden lach op zijn tronie verlaat de kromanti de hut

om in zijn hangmat den dubbelen geest kwijt te raken.

Wat is er gebeurd?

De winti, die door den zieken boschneger beleedigd was geworden en die rondom de plaats zweeft, wachtende om het weegeklaag der vrouwen en kinderen te vernemen, hoort plotseling in de hut vreugde-muziek. Nieuwsgierig sluipt hij de hut binnen op het orkest af. Daar wordt hij door den man met de kalebas, die hem heeft zien binnen komen, geknipt.

De gevangen winti wordt op grooten afstand van den zieke in het bosch gebracht, hem wordt aldaar geofferd en men verzoekt hem van den zieke af te zien. Men belooft hem de vrijheid weer te geven zoodra hij belooft den zieke niet weer te kwellen. Het laatste geschiedt altijd, hoe weet ik niet.

Sterft de zieke dan treft niet den kromantigado doch diens dicipel de schuld. Laatstgenoemde heeft dan iets tegen den geest misdaan en deze heeft den dokter op een dwaalspoor gebracht. (Na gado pori na winti).

Zoo werkt de god der geneeskunde bij de boschnegers.

Doch niet bij de boschnegers alleen. De Kromanti is in geheel Suriname verspreid. Onder de creolen bevolking van de Boven-Suriname zijn mij vier personen bekend met Kromanti-winti.

Ook de andere winti der boschnegers hebben onder de creolen vele vertegenwoordigers. De papawinti wordt bijv. door vrouwen uit Paramaribo op de goudplacers aan de Sarakreek aan den arbeid gesteld om den concessiehouders de plekken aan te wijzen waar hij het goud verborgen houdt.

In al het vorenstaande is in grove trekken medegedeeld hetgeen ik omtrent de Godsdienstuitingen der boschnegers heb te weten kunnen komen.

De van den godsdienst afhankelijke zeden en gebruiken hoop ik eveneens nog in een opstel te behandelen teneinde het beeld van het psychich leven der boschnegers den lezers zoo volledig mogelijk voor oogen te stellen.

Boven Suriname, December 1923.

EEN TOEVALLIGHEID

In het opstel „West-Indische Tentoonstelling" in den W. I. Gids van Aug. 1920 heb ik geschreven over het „Rapport in zake het onderwijs in de kennis van de Nederlandsche koloniën op gymnasia, middelbare scholen en inrichtingen tot opleiding van onderwijzers hier te lande", vastgesteld op 30 Dec. 1918 en 2 Januari 1919.

De Commissie die het rapport samenstelde wil veel, wil o.a. den docent doen reizen naar de Oost of naar de West, opdat hij zijn kennis vermeerdere en, teruggekomen, deze overgiete in zijn leerlingen. „Waarom — zoo lezen we in het opstel „West-Indische Tentoonstelling" — gaat de Commissie niet één schrede verder? De consequentie lag voor de hand om, met voorbijgang van den leeraar, *de leerlingen op reis te sturen*: per slot van rekening is toch de vraag niet of de leeraren goed doceeren maar of de leerlingen goed onderricht worden; deze krijgen dan hun onderwijs uit de eerste hand: zij hebben geen boeken noodig behalve een notitie-boek, geen films, geen foto's, geen platen met storende toevalligheden (waarover de Commissie had geklaagd), maar zij zien met hun eigen oogen den mensch, het middelpunt van het onderwijs betreffende de koloniën (van het onderwijs betreffende de koloniën moet de mensch het middelpunt zijn, vond de Commissie), den plantengroei, zij genieten van het klimaat en van het verkeerswezen, zoeken den omgang met de bruine broeders en zusters en komen vanzelf op de hoogte van het doen en laten der inlandsche bevolking, beter dan zij het zouden leeren van den docent die gedetacheerd wordt om in de warmte dit alles in te zuigen en, teruggekomen, zijn kennis te sprenkelen over zijn leerlingen. Met de aan ethnografica, boeken, professoren, films, koloniale publicaties, wand- en lantaarnplaten uitgespaarde gelden zal men een

heel eind komen bij de betaling der kosten. In den beginne mag 't nog wat vreemd zijn een groot gezelschap jongens en meisjes naar Oost of West te zien vertrekken, maar

Ce qui nous paraissait terrible et singulier
S'apprivoise avec notre vue
Quand ce vient à la continue.

* * *

Nu komt Sir Henry Deterding ten tooneele. Hij heeft gesproken op een gezelligen avond in de Industrieele Club te Amsterdam, de N. Rott. Ct. van 20 Maart (avondblad D) gaf daarvan verslag en hetgeen hier volgt is uit dat verslag overgenomen.

Breng de jonge menschen, waar wat in zit, vroeg in de practijk, ried de heer Deterding. Tusschen 17 en 24 zijn de vermogens om op te nemen het grootst. De verdiensten van schoolsche geleerdheid en kennis schat deze man van de praktijk van het zakenleven veel minder hoog, dan die van den wil te slagen door werken. Wat een jonge man weet, zoo zeide hij, beteekent veel minder, dan wat hij is. Dat geldt vooral in het zakenleven, daar is het leven de beste leermeester. Als gij jonge employés kiest, zoekt dan naar wat de Engelschen noemen „bright boys"; daarin zit het materiaal voor de mannen, die wij behoeven die wij noodig hebben als brood, mannen, die durven leiding te geven.

Kleineer uw land niet. Holland is niet klein, het is een groot rijk hier en in de tropen, maar dat groote rijk kan alleen in stand blijven, als Nederland aan het rijk in de tropen flinke mannen en kapitaal kan verschaffen. Kweekt daarom mannen, die durven te leiden, die zich bewust zijn van de verantwoordelijkheid, welke Nederland heeft tegenover Indië. Voor zelfbestuur is dat land ginds niet rijp.

Leert Indië kennen, riep deze kenner van Indië zijn landgenooten toe. Hij stelde voor, gedurende drie jaren drie groepen van 24 jongelui met 12 leeraren naar Indië een vacantiereis te laten maken. Hij zelf wilde de helft der kosten dragen.

Dat denkbeeld werd met gejubel ontvangen; er zal een comité worden gevormd, om in samenwerking met organisaties, die op dit terrein reeds werkzaam zijn, dit plan uit te voeren, om aldus propagandisten voor Indië in Nederland te vormen.

* * *

Nadat ik in den W. I. Gids van Augustus 1920 l'idée mère had neergelegd, is er niet gejubeld. Misschien omdat er iets ontbrak aan het plan. Het was niet zóó af als dat van Sir Henry Deterding.

SN.

SCHETSEN UIT SURINAME

DOOR

G. J. STAAL

Het Feestmaal

Het is mij verteld door een, die er zelf bij was, en ik heb goede reden hem te gelooven.

De één-en-dertigste viel dat jaar op een Zondag. De één-en-dertigste? Ja, 31 Augustus natuurlijk! Dat zou een Surinamer niet vragen.

Nu dan, de één-en-dertigste viel dat jaar op een Zondag. Het was dood-jammer! De groote droge tijd was al heerlijk doorgekomen. Letterlijk geen wolkje aan de lucht, de wegen goed droog; je kon gerust met je beste schoenen aan van Livorno naar de stad kuieren. En wezenlijk, je hoefde geen parapluie mee te nemen voor je hoofddoek en je gesteven koto-missie. Alles was even prachtig: de rivier spiegelglad, echt geschikt voor de roeiwedstrijden; de heele lucht tintelde bepaald van vroolijkheid en de onberegende vlaggen hingen zoo feestelijk helder in het ongerepte zonnelicht. Stof — ja,maar stof was lang niet zoo gevaarlijk als regen. Vliegen — vliegen ook — kijk maar op de markt bij de visch-kramen en in de slagerswinkels! Een had zijn winkel heelemaal blauw geschilderd, want hij had gehoord.... Wel, het was niet uitgekomen wat hij gehoord had en het zat er vol met vliegen. Op den Zondag was dat echter niet zoo te merken. De ochtendmarkt was vóór kerktijd afgeloopen en de slagerswinkels waren gesloten.

Langs de paden van het Gouvernementsplein, aan de zijde van het fort, — het groote middengrasveld moest

open blijven voor de parade en de volksspelen, — stond alles klaar voor de kermis-pret. Het waren oude bekenden; anders zouden ze niet te herkennen geweest zijn in hunne ongewone, stille geslotenheid. Wat een heerlijkheden lagen verborgen achter de gesloten zeilen, je kon het alleen vermoeden uit herinnering, de kraampjes met switi-switi, de cookshops — ook die van de Javanen, waar je nasi gorèng kon eten; eigenlijk wat te sterk naar Surinaamsche gading — de restaurants, beroemd om het ijskoud bier! Achter gindschen lap stond zeker het rad van avontuur en die kleine gebouwtjes waren ongetwijfeld bestemd voor die leuke geheime verrassingen, die je niet oververtelde om er een ander ook te laten inloopen!

De draaimolens: daarin kon je je niet vergissen. Maar hoe saai zagen zij er uit met de persennings over de leeuwen en paarden, over de schitterende schommelbakken en het mooie orgel. Recht armoedig was het aanzien van de onbewogen, naakte bigi-sensi, den geliefden draaimolen, die zoo goedkoop was, één bigi-sensi maar [1]), en waaraan je zelf mocht mee helpen draaien onder het opwekkend ge-bom-bom-bom van de ronzebons!

Het stond alles te wachten — er hing een ongeduldig wachten in de lucht en het scheen wel alsof het plein stiller was dan anders in den Zondag-morgen, hoewel er feitelijk méér menschen zich bewogen dan gewoonlijk. Er liepen immers groepjes van Britsch-Indiërs, van Javanen, Bosch-negers en Indianen, die al in de stad gekomen waren voor het groote feest van morgen. Zij bleven het geval een poosje aanzien en slenterden verder, want of je kort of lang bleef kijken, er gebeurde niets. Voor het Gouvernementshuis hokten ze samen en betuurden de ornamenten der illuminatie en de extra-vlaggen, oranje en rood-wit-blauw, die ter weerszijden op het dak geheschen waren. Ook daar bleef het echter heel stil: geen marktvrouwen met vaandels, zooals anders nooit ontbraken bij den aanvang van Koninginne-dag, geen audientie-gangers, geen gasten op het balcon. Het zag er stiller uit dan op andere dagen.

[1]) Een bigisensi is 2½ cent.

Alleen de schildwacht bij de poort aan de zij van de Groote Combé wist, dat er iets gaande was. Er was al vroeg zekere ongewone beweging geweest van leveranciers, naar de keuken. Doch dat was alles, totdat de auto voorreed en beladen werd met bloemen, potten en pannen en allerlei gerei.... De auto reed weg — zonder vlaggetjes — en toch meende de schildwacht, dat hij er den Gouverneur in zag zitten ....

Aan den buitenkant der stad lagen de woningen der diaconie-vrouwtjes, een rij van aaneengebouwde kamers, met de korte zijde naar den straatweg: een deurtje en dan een raampje en weer een deurtje en een raampje, met één doorloopende galerij. Er vóór het beschaduwde erf, achter een haag van fajalobi.

Hier reed de auto van den Gouverneur binnen, het erf op, en verschrikte de vrouwtjes, die juist zoo rustigjes weggedommeld zaten in een na-kerksch dutje.

De weg lag levenloos te blakeren in de zon en de schaduw onder den grooten tamarindeboom droop van zwoele warmte.

Maar dáár was op eens de groote beweging: een hofmeester, die bevelen gaf, bedienden, die de auto ontladden en de kamers binnen liepen om tafels en stoelen te halen, en die brokstukken van de komende gebeurtenis haastig toewierpen aan de nieuwsgierige vrouwtjes. Zij hadden geen tijd om de hoofden bij elkaar te steken, ieder was op zich zelve aangewezen om zoo gauw mogelijk de emotie te boven te komen en zich voegzaam te tooien voor een ceremoniëele ontvangst. Want zooveel hadden zij er al van begrepen, dat er een feest werd opgetuigd, en in haar zenuwachtige haast hadden zij toch nog gelegenheid gevonden den man op te merken, die onder den boom stond in de houding van een, die haar wachtte.

Toen het laken gespreid werd over de aaneengeschoven tafeltjes in de schaduw van den boom, kwamen zij, bijna tegelijk, al naar buiten in haar beste paletots; zonder afspraak hadden zij het beste aangedaan, uit zuivere waardigheidsintuitie en na-bloeiende coqetterie.

In het druk gedoe van het tafeldekken mengden zij hare drukke deftigheid; zij bestrooiden den wachtenden gastheer met lachjes en de mooiste, deftigste woorden, die glad uit de monden gleden als de boonen uit een baskiet met sebijari [1]).

Die het vertelde, zeide mij, dat de tafel prachtig werd en verleidelijk van kleur en geur. Oranjebloemen groeiden zoo maar uit het witte laken en ieder der aanzittenden had nog een extra bloempje, een tuiltje voor de corsage in de kleur van den dag. In de glazen glinsterde een oranje drank, een sprankelende limonade, en van de hooge vruchtenschalen wierpen bacoven en sinaasappelen geel licht alsof de zon er door heen scheen.

De soep moest stil verorberd zijn om over zooveel verrassends heen te komen! Maar het smaakte zoo goed en de koude, zoete drank prikkelde zoo recht gezellig, dat de schrik en de schroom al spoedig overwonnen werden en de vrijmoedige spraak over de tafel danste.

Aan het hoofdeinde der tafel zat hij, die de einden van den snoer van vrouwtjes verbond; aan zijne zijden waren de oudsten, om de eer van haar ouderdom. En hij was het, die spreken moest van Haar, voor wie het feest gegeven werd.

Nu werden de oude handen saamgevouwen in den schoot en de oude hoofdjes neigden in plechtigen ernst. Zij luisterden vriendelijk aandachtig en nog niet heelemaal was de bezonkenheid van luisteren, zon en verzadiging geweken, toen zij opstonden om met hem te gedenken de jubileerende Vorstin van Suriname.

Er was één ledige plaats aan tafel. Een der vrouwtjes bracht den dag door bij hare kinderen. Hoe spijtig! Zij had niet mogen ontbreken! Maar het scheen het beste ook haar te laten bedienen, alsof ze aanwezig was. Als ze van avond thuis kwam, zou ze het vinden in haar kamertje — wel koud, en het ijs gesmolten in de limonade,

---

[1]) Een peulvrucht.

die niet meer sprankelen zou, doch het was dan toch iets, een illustratie van de verhalen.

En één was er bij, die er niet bij kon zijn. Een man. Hij woonde in een der oude hartjes. Voor acht-en-vijftig jaar was hij weggegaan. Op een schip. En dat schip moest vergaan zijn, want hij was niet teruggekeerd en zij had nooit meer iets van hem gehoord.

Zij was hem trouw gebleven.

Nu moest ze nog een korte wijle wachten. Dan zou ze hem weerzien.

Die het vertelde zeide mij, dat hij nog nooit zoo heerlijk had feestgevierd op den verjaardag der Koningin, als met de diaconie-vrouwtjes op dien 31sten Augustus van het jaar.....

Neen, laat ik het jaar niet verraden.

EEN ITALIAANSCH OORDEEL OVER DE SURINAAMSCHE AFDEELING VAN DE MISSIE-TENTOONSTELLING IN HET VATICAAN

Dr. Livio Cipriani van het Museum voor Anthropologie en Ethnographie te Florence schrijft in de „*Corriere d'Italia*" van 8 Maart 1925 [1]) over de beteekenis van de tentoonstelling voor de studie van de anthropologie en de ethnographie het volgende:

In weinig regels een voorstelling te geven van hetgeen tentoongesteld is, al ware het alleen van die gebieden waarmede ik mij meer in 't bijzonder heb beziggehouden, is onmogelijk. Ik beperk mij dus om zoo goed en zoo kwaad als het gaat onder de vele reeksen van voorwerpen, die de tentoonstelling ons voor oogen stelt, een enkele als proeve aan te duiden. Laten wij bij voorbeeld de verzameling uit Nederlandsch Guiana nemen, een der best bijeengebrachten en met het meeste inzicht geordenden. Zonder eenige inspanning volgen wij alle bijzonderheden van bepaalde karakteristieke industrieën van zuiver primitief karakter, als, om er een te citeeren, het vlechtwerk bij de Karaïben, met name de Karaïben-Kalinga's. Behalve de verschillende soorten van riet [2]), die zij gebruiken, zien wij, benevens alle hulpmiddelen, ook de verschillende systemen, meer dan een dozijn in getal, voor het vlechten en het kleuren der rietsoorten zelf, terwijl de beste schematische teekeningen, fotographieën en stalen ons de verschillende phasen van het werk onthullen. Ook is er een staalkaart van de korven, die men door toepassing van de onderscheidene vlechtslagen uit het riet verkrijgt, met aanwijzingen omtrent het gebruik, en tot zelfs den naam dien de Kalinja's aan die voorwerpen en aan het vlechttype geven; altemaal dingen, die ik hier niet vermeld, omdat iedereen ze met het grootste gemak zelf in de uitstalkasten kan terugvinden. Eveneens uit Nederlandsch Guiana en van de Karaïben is een rijke collectie vaatwerk van alle

---

[1]) Mr. P. N. van Eyck, te Londen, had de vriendelijkheid het artikel voor ons te vertalen.

[2]) Geen eigenlijk riet, maar een Marantacee „*Ischnosiphŏn gracilis*" Körn. Neger-Engelsch „*Warimbo*" Redactie W. I. G.

afmetingen, van de groote potten — die van onderen sferisch zijn en een romp in den vorm van een met zijn breedste basis als mond naar boven gekeerden kegel hebben, die voor het bereiden van de Casiri, een geestrijke drank gebruikt worden — tot aan de kleinsten; allen met die ruwe patronen verlucht, die voor versiering of voor de weinige voorwerpen van waarde, waarover die Indianen beschikken, gebruikt worden. Van dezelfden is een verzameling banken, die, alleen aan dat deel van Guiana eigen, wit en zwart beschilderd en waarin vreemde diervormen gesneden zijn.

Evenmin moeten wij hier de verschillende in origineel of in model voorhanden „matapies" onopgemerkt voorbijgaan: gebruiksvoorwerpen, die wij met geringe wijzigingen van vorm en naam in Britsch Guiana en in alle andere streken van Zuid-Amerika, waar men de kassave verbouwt, aantreffen. Het zijn lange voorwerpen van gespleten en gevlochten riet, cilindrisch wanneer zij niet worden gebruikt, maar door een ingenieus spel van het vlechtsel in staat om gedurende het gebruik van vorm te veranderen. Zij zijn den Indianen onmisbaar om de bittere en in bepaalde soorten vergiftige sappen uit de wortels van de kassave te persen, wanneer deze eenmaal fijn gemaakt zijn, ten einde, die ruwe, cirkelvormige koeken van dikwijls minder dan een centimeter dikte en van anderhalven voet diameter te verkrijgen, die daarna gebakken worden tusschen twee verhitte, in een soort uit groote aardkluiten gebouwde oven geplaatste steenen. De tentoonsteller heeft niet vergeten ons ook een paar van die koeken, klaar voor gebruik, alsmede de molen- en de ovensteenen te laten zien. Tevens toonen talrijke fotographieën de Indianen bij het toebereiden van dit grove brood aan het werk en geven een voorstelling van de ovens waarin het gebakken wordt, maar het fijne der bijzonderheden is voor wie zulks begeert te weten nog niet uitgeput. Wil men bijvoorbeeld weten hoe in het land van oorsprong de verschillende vlechttypen van het riet heeten, die tot een enkele matapi vereenigd worden om de functie van het werktuig niet alleen mogelijk, maar ook zoo doeltreffend te maken? De nauwkeurigheid van den tentoonsteller komt ons dadelijk ter hulp met een reeks sierlijke over de voorwerpen verspreide naamkaartjes; daar leest men den verlangden naam en wordt men voor uitgebreider verklaringen naar een groote, gekleurde tafel verwezen, waarop alle vlechttypen, die door de Indianen gebruikt worden, schematisch voorgesteld en toegelicht worden. Wat kan men van een tentoonstelling, wier voornaamste

doel niet eens ethnographisch is, meer verlangen? En, om de waarheid te zeggen, welke andere ethnographische verzameling legt zóózeer op de bijzonderheden den nadruk, dat zij wedijveren kan met wat wij in het vermelde geval van Nederlandsch Guiana hebben waargenomen? En toch zou ik, de verschillen in aanmerking genomen, in herhaling moeten vervallen, als ik ook wat in alle andere afdeelingen aanwezig is, vermelden moest, waar niet alleen het weinige aangeduide vertoond wordt, maar ook wat betrekking heeft op de godsdiensten, de ceremoniën, de gebruiken van het bijgeloof, de maatschappelijke betrekkingen, het leven in en buiten de hut van menschen, die nog niet den invloed van onze beschaving ondergaan hebben, zijn wapenen, zijn wijzen van oorlogsverklaring, zijn vernuft, zijn smaak, enz.

DE BRIEVEN VAN GOUVERNEUR VAN AERSSEN VAN SOMMELSDIJCK AAN DIRECTEUREN DER SOCIETEIT VAN SURINAME UIT HET JAAR 1684.

MEDEGEDEELD DOOR

MR. R. BIJLSMA

IV

Edele Groot Achtbare Heeren.

Hebbe den 17e deser met het arrivement van het schip de Propheet Samuël, schipper Abraham Centsen Vos, UE: aen mijn geaddresseerde depesches wel ontfangen ende met alle satisfactie, vergenoegen ende erkentenisse daer uyt verstaen, mijn arrivement alhier voor eene aengenaeme tijdinge te hebben ontfangen, Haere Ed. Gro: Achtb: bedanckende van haere geaffectioneerde toewensinge, verhopende ongetwijffelt Haere Ed: Gro: Achtb: meerdere redenen daer toe te sullen geven alsoo dagelijcx van meerdere verwachtinge, onder Godes genadige zegen sullen hebben de effecten te genieten, alsoo hoe langer hoe meer volgens mijne voorgaende, hier de saecke naer wensch uytvallen tot eene generale satisfactie ende vergenoeginge, jae selfs, van de groote tegenstrijders ofte contrarieerders in het beginne; sulcx nu ruste ende eenigheyt bemercke daer door de verdere deugden sullen comen toe te vloyen, als wij waere iveraers inplaets van huijrlingen tot leeringe, onderwijsinge ende stightinge van een onwetende en ongeregelde gemeijnte door UEd: Gro: Achtb: goede sorge sullen hebben becomen, recommanderende de eerwaerdige classis in dese electie de waere ende onvermoeyelijcke eijver te willen doen ontwaecken en van alle vleeschelijcke ende menschelijcke affecten te suyveren ende reynigen, opdat hier waerlijck geene wolven in schaepsklederen volgens haer eijgen voorgeven soude mogen werden overgesonden uijt vreese ick haer, haere wolven, inplaats van schaepen, weder terugge soude genoot saeckt sijn te senden, want hier geen schorffde herders onder

een schorffde gemeijnte en soude dienen, volgens haer ordinaris gebruijck, naer de vreemde gewesten, en hier voor eenen waeren iveraer ofte twee, werck genogh sal wesen met ongetwijfelde goede vruchten, onder genaemde Christenen, Indianen ende Negers.

Wat de clachten belangen van de eerwaerdige classicale vergaderinge, aen UEd: Gro: Achtb: gedaen [1]), is mijn seer leet te verstaen, dat op valsche rapporten soo voorbarigh sijn geweest, om vuyle, ende valsche overdraginge soo lichtvaerdigh van mijn aentenemen, alsdat ick soude priesters ofte papen in soldate kleederen gedeguiseert geheymelijck wolven in schaepskleederen hebben overgebracht, het deguisement is mallitieuselijck vuyl, valschelijck en voor een soussje daar bijgevoeght, mijn refererende sonder meerder justificatie aen de monsterrolle uyt Texel geschreven, ofte aldaar sijn gevonde als mede op de getuygenisse van alle het volck van het schip, ofte niet als papen ende priesters van elckeen en sijn bekent geweest, geene schaduwe van swaerigheyt hebbende gemaeckt op het versoeck van de heer van Hulten, daertoe versoght sijnde van verscheyde inwoonders van Suriname Roomsgesinde, hem sulcx te consentere op dese conditie; vooreerst dat geen Jesuiten en souden sijn, soodanige niet willende gedogen, ende ick die sonder verdere forme van proces alhier soude doen ophangen; ten tweede dat zij haer hier modest, discreet ende buijten eenige ergernisse en schandael te geven, haer leven, handel ende wandel aenstellen souden gelijck tot noghtoe is geschiet, haeren gepretendeerden godsdienst oeffenende binnens huijs, sonder clockgeruchte, dopende ende trouwende met mijne kennisse ende concent die van haere geloove sijn, alles vertrouwende billijck ende redelijck te wesen, werdende het selvige in het vaderland gepermitteert waervan de colonie eene dependentie is; bovendien de Catholijcke hier gedogende, can haer haere godsdienst niet werden geweijgert sonder de vreetste tirannije, van welcke tirannije wij altijd Roomen hebben gereprocheert, geblammeert ende beschuldight, de waere relisie nooijt hebbende verdruckt nogh vervolght, maer het selvige altijt geleden; dat de fleurons van de croone van onse gereformeerde kercke geweest

---

[1]) De classicale vergadering te Amsterdam had aan Directeuren der Societeit er over geklaagd, dat twee Roomsche priesters, als soldaat verkleed, naar Suriname waren overgestoken met het schip de Sint Pieter, en dat zij in de kolonie hunne religie in het openbaar exerceerden tot ergernis van die der ware gereformeerde religie. (Brief van Directeuren aan Van Aerssen d.d. 10 Mei 1684).

is, die onse weder partijders altijdt geconfondeert heeft; nooijt sullende werden bevonden dat onsen Heijlandt en Salichmaecker de Heere Jesus sijne appostelen ofte dissipulen eenige sententie van condemnatie hebben uijtgesproocken tegens eenige ongeloovige maar alleen de affgesondene geordonneert te gaen leeren ende onderwijsen, ende tegens de hartneckige het stoff haerer schoenen tot getuygenisse tegens haer te schudden als Gode alleen daervan de vraecke toecomende; den oest is groot ende overvloedigh dogh de iveraers ende aerbeyders weijnigh, omdat men op de muyltjes hier die niet vergaderen en can; dat hier sooveel goudt als wel sielen soude cunnen werde gewonne soude de toeloop overvloedigh sijn, Gode geve dat hier door tot jalousie moghten werden opgeweckt, Godts handt is allomme swaer op onse kercke omme tot bekeeringe de herders, ende leeraers op te wecken,ende bekeert sijnde haere gemeente iverigh, naerstigh ende onvermoeyelijck daertoe te vermaenen, als mede het rijcke onses Heeren Jesu Christij voort te setten, buijten baetsughte, ende eyge weereltsche interesse, die haer dagelijcx doen seggen, die den altaer dient, moet van den altaer leven.

Wat de oudere soldaten belanght sal in het toecomende sorge dragen, dat die naer het vaderlandt sullen willen vertrecken soodanige declaratie sullen teeckenen als UEd: Gro: Achtb: tot justificatie van haere pretentie [1]) met eene gemutineerde gemoet en complotteringe hare verscheene gages hebben met de voet gestooten ende daervan gerenoncieert volgens copye hier annex.

Uyt de staet van het magasijn sullen haer Ed: Gro: Achtb: cunnen sien hoe valschelijck gelogen wort, dat hier geen rantsoen aen de soldaten wert uijtgedeelt; gaet oock hier nevens de staet van onse resterende finantie, als mede oock van onse gantsche militie die versterckinge van node heeft, als bij de voorgaende brieven reets notitie hebbe gegeven waertoe ick mijn om cortheyts wille refereer, welcke ons hier niet meer tot laste sullen sijn op die voet als hebbe geschreven.

UEd: Gro: Achtb: voorsorge wegens het provideren van een goet aental slaaven heeft ende sal de colonie ten hooghsten verblijden, sijnde het eenige middel waerdoor de colonie can en moet werden groot gemaeckt, het generael als het particulier geene andere voortganck connende hebben.

En wat is concernerende UEd: Gro: Achtb: reflectie wegens den Grooten Affricaen ofte andere scheepen meer, door de zee-

[1]) Blijkbaar is hier o.a. een woord als „verlangen" uitgevallen.

roovers de Trompeuse, ende Resolution genomen [1]), can haer Ed:Gro:Achtb: consideratie niet apprehenderen, wegens de Ed: Westindische Compagnie onser lande concernerende, tot restitutie aen de selvige, ende tot confiscatie van andere ende vreemde natien, uijt redenen door mijn altijt voor een regelsnoer en maxime gehouden aen andere niet te doen dan hetgeene men soude willen ende begeren aen sighselven te sullen geschieden, dogh de matterie dieper doortastende ende deurgrondende, gepresuposeert sijnde, dat soodanige vergoedinge billijck werde geoordeelt, het geene nogh in costuyme nogh reghten en sal cunnen werden gedoceert, dese vergoedinge soude maer pro rato van de hooffden connen en behooren te werden uytgereeckent volgens het getal van de sterckte van elcke zeeroover en hoeveel elck een van elck schip van de compagnie heeft genoten, calculatie die onmogelijck netto niet en can werden uijtgecijffert, soude mede in deductie moeten comen, wat dat elckeen van haer verconsumeert heeft soo tot nootsaeckelijck onderhout als plaisier en wellusten van drinken, speelen, en hoereren waervan eenige staeltjes in haer bekentenisse connen werde gesien. Ick en twijffele niet off daer sijn seer wijse en gauwe heeren in de voorz. Ed: Westindische Compagnie, en soo sij mijn dit netto weten te bereeckenen, soo sal voortaen elck van haer in mijn oogh eenen grooten Apollos wesen; Ick sal hierbij nogh objecteren de lorrendrayerije bij de schippers en mattrosen gepleeght, als bij confiscatie de Ed: West-Indische compagnie competerende; in het vaderlandt soude wel behooren op die voet haer te werden geadjudiceert als hebbende het selvige reght; hier en boven is dit te considereren dat het schip de Trompeuse nogh de Resolutie niet en sijn hernomen, maer eenige die met de selvige hebben gevaeren, welcke naerdat verscheyde capture hebben gedaan gehadt naer gedeijlde buijt verscheyde van haer naer vreemde gewesten sijn verreyst en weynige hier sijn comen te lande, alle het buytgout van alle de scheepen is door elck van haer in een massa gebracht, wie sal mijn weten te seggen wat het selvige gout is dat uijt den Affricaen ofte andere Compagniescheepen is gecomen, want geene reght en soude in consideratie connen comen dan het selvige goudt, sulcx mijns oordeels een gantsche ongefundeerde pretentie, tegens

[1]) Directeuren der Societeit hadden aan Van Aerssen geschreven, dat wanneer mocht blijken, dat het op de gevangen genomen zeeroovers gevonden goud afkomstig was van W. I. C. schepen, restitutie zou moeten volgen aan de W.I.C., maar dat goud, door hen geroofd uit schepen van andere, vreemde natiën, geconfiskeerd en verdeeld zou moeten worden.

practijcq ende reghten van de militaire dissipline, de welcke adjugeert, dat hetgeene eene vijant van sijne genomene buijt, naer expiratie van eenige dagen wert hernomen, blijft ten proffijte van den nemer; soude oock verder een premium meriteren die sulcke schelmen weten te attrapperen, waerdoor de zeevaart veijligh wert gemaeckt, als daerbij ten hooghste geinteresseert sijnde, dan ongefundeerde pretentien en actiën te moveren; Dit sijn mijne consideratiën, wat het stuck te reght belanght, daer sal ick bijvoegen het reght dat een gouverneur in sulcken cas concerneert als bij voorreght, niemant (sonder roem) dese uijtvoerige hebbende gedaen als ick alleen; dogh van alles onderwerpe ick mijn aen UEd: dissisie sonder dat ick in het toecomende daer iets meer op sal repliceren; het proces sententie nevens de stucken reets sijnde gesonden, verhope sullen sijn ontfangen.

Het comt de heer secretaris Marcus Broen [1]) nevens sijne familie wat vreemt voor dese veranderinge van verhuysinge, dese magh wel de eerste sijn geweest, sullen dagelijcx meerdere voor comen, tot dat het landt sal hebben leeren kennen en watter inne steeckt,sullende wel dienen sonder veel uijtstel sijne jaeren te besteeden tot benefitie van sijne famillie, waertoe de secretarye wel als een groot hulpmiddel can werden geconsidereert, dogh de groote acquesten door de plantages werdende verkregen, sal niet mancqueren hem van alle nodige instrumenten te besorgen tot uijtvoeringe ende sijne employen concernerende, waervan om cortheyts des tijts sigh de gelegentheijt niet en heeft gepresenteert om te discoureren.

De heer commandeur Laurens Verboom, hebbende Haer Ed: Gro: Achtb: missive ofte articul hem concernerende gecommuniceert, heeft hem ten hooghsten danckbaer gethoont, haer Ed:-Gro: Achtb: dienaengaende ten hooghsten bedanckende, sullende het selve personelijck comen doen soo haest als in het vaderlandt sal sijn gearriveert, ten dien eynde hij sigh in het schip van schipper Antheunis Tange ambarqueert op Zeelandt, door wien als dan breeder alle particulariteyten van dese gewesten ende colonie als van de tegenwoordigen toestant der selvige sult cunnen werden geinformeert, dogh op het suject der Fransche sigh altijt

[1]) Broen, een gefailleerd Amsterdammer koopman, was door Directeuren benoemd tot secretaris der kolonie, om dienst te doen bij het Hof van Politie en het Hof van Civiele Justitie, voor de uitoefening der notarieele practijk, enz. De Gouverneur had, zooals wij weten, zijn eigen secretaris (Adr. de Graaff).

seer parthijdigh heeft verthoont, sal dienen alleen tot advertentie, ofte advies.

De ses metale bassen met de twee mortieren sullen op haere aencomste goede sorge dragen dat wel geviert ende besorght sullen werden.

Hiermede oordeelende haer Ed: Gro: Achtb: laeste, aen mijn geschrevene missive te hebben beantwoort, sal daer bijvoegen dat alles als nogh in een goede ende geruste toestandt is, dat een en dertigh slaven uyt het laeste schip de St. Jan eene costplantage voor reeckeninge van de Societeyt hier aen het fort hebbe beginnen op te righten, ende beweren dat naer wensch succedeert, het welcke reets vier a vijff andere heeft geëncourageert oock te beginnen, waer door wij seer groote ende bequame openinge hier omtrent het fort become, het welcke alhier de vrese van de Indianen van dese sijde vermindert, sijnde sedert mijne comste door haer niets ondernomen; ende in weynige maenden de levensmiddelen van aertvrughten rijckelijk sal doen abonderen, streckende tot groote verversinge ende onderhout van de ingesetenen alhier, ende gantsche colonie, sullende dat begoste werck van costplantages met het eerste aencomende negerschip omtrent Serenou [1]) sterck voort setten, alwaer de stapel van de negers in het toecomende staet maecke te houden, als daertoe defftigh toegelegen ende seer hoogh ende bequaem is, doende rechte voort sterck aen de post van Para wercken om ons daer soo veel te beeter te decken, dat de securiteyt tegens de Indianen van meest de geheele colonie is.

Wij hebben hier seeckere marrel uyt de grondt gehaeldt dat het vaderlandtsche calck overtreft, hadden wij nu maer steenbackers, want onse kleij niet te verbeteren en is, ick sagh cans binnen twee a drie jaeren de gantsche colonie in steenen huijsinge te sien gemetamorfoseert en verandert, daerbij voegende quantiteyt van metselaers die hier oock seer ontbreecken, dogh moeten in het vaderlandt op vast tractament nevens de cost schriftelijck werden aengenomen voor drie a vijff jaeren, want hier anders stracx door de anderen werden gedebocheert, als ick voor desen al hebbe geschreven, gelijck oock wegens molemaeckers en timmerluijden, welck gebreck door alles hier langhsaem voortgaet, ende het werck hier niet en can werden voortgeset, waerover elckeen is clagende; hadde oock voor mijn vertreck aen de heer van Hulten een memoritie wegens de ingredienten tot de vier-

[1]) Surinau.

wercken dienstigh ter handt gestelt, met versoeck het selvige te willen doen besorgen, dat met St. Piter nevens mijn moghte overcomen, het geene tot noghtoe niet en is geschiet, waerdoor wij bij occasie soude connen verlegen wesen, wenste daervoor moghte wesen sorge gedragen,als oock dat de twee dommecrachten reets in den Hage betaelt, oock werden overgesonden ons alhier seer dienstigh; ende geordonneert was ,dat tot de heer Nieupoort soude door de Mr. Glom vierwercken werden bestelt; de sluytagie van seijlen hier extraordinaris groot vallende diende wel in voorraet met twee stel te werden versien tot de barques, als de vorige sijn geweest; oock van een halff dosijn trommels, dogh goede quantiteijt vellen wel versien van peper ende met loock versorght tegens de cackerlacken alhier, die se anders haest hier hebben geruineert en doorboort; versoecke de heeren het schip de St. Jan niet meerder tot diergelijcke voyages in te huijren en te gebruijcken, als daertoe onbequaem, vooreerst seer ranck ende geen last cunnende voeren ende de capiteijn redenen heeft van hem niet te veel te vertrouwen, waervan hij haer Ed: Gro: Achtb: mondelingh rapport sal doen, sulcx veel schaede wegens de retouren wert geleden.

Onse chirurgijns versoeken oock eenige out linnen want hier groote quantiteijt is en wert gebruijckt tot het verbinden van ulseratien van eenige vuijle, ende luije soldaten beenen, dat de quade humeuren als dan suyvert.

Ende alsoo de finantie hier al wijt is gestreckt, als uijt de volgende staete sal werden gesien, wenste wel dat met het eerste te sendene gelt vier a vijff hondert gulden in duijten werde toegezonden tot gerieff van elck een; dat alle de schippers van het vaderlandt vertreckende werde verbode geen geweer voor haere reeckeninge, ofte op vracht voor planters ofte opgesetenen alhier over te voeren, sonder kennisse van de Societeyt, op pene van confiscatie, en corporele straffe, ofte boete, bij haer Ed: Gro: Achtb: aldaer te statueren, alsoo ick bij dagelijckcxse experientie bevinde, het selvige wert gedaen, de welcke alhier werden genegotieert onder de Indianen voor Indiaensche slaven ende slaeffinnen, welcke geweer meesten deel door onse vijanden wert getrocken.

Can oock sonder dissimulatie niet laeten passeren, het geene strijdende soude sijn tegens mijn naturel, soo ick sulcx dede, hetgeene mijn seer lieff ende aengenaem soude sijn geweest indien ick diergelijcke door haer Ed: Gro: Achtb: missive daervan notitie ende verwittinge hadde gekregen, volgens het versoeck aen UEd: Gro: Achtb: op mijn vertreck gedaen, ick verwacht

hadde soude geschieden in voorvallende gelegentheijt van het geene ick verstae door Sr. Nooten qualijck geinformeert sijnde, wert gespargeert, versoeckende dat hij Nooten door UEd: Gro: Achtb: magh werden ontboden, ende dit volgende nevens het articul, de papen ende priesters concernerende, magh werden voorgelesen, als mede hier van copije geoffreert ende gepresenteert tot sijner gouverne in het toecomende, om niet te licht quade rapporten te geloven, vertrouwe de redenen van Sr. Nooten chagrijn spruijtende sijn. Eerstelijck den ontvangh van de quade tijdinge van het verlies van sijnen hoeker, volgens het seggen van den schipper alhier aen hem verboden in geene compagnie te vaeren, maar sijne reijse soo seer doenlijck voort te setten, als heeft gebleecken door sijne gepresipiteerde vertreck uijt Texel, hebbende niet anders geweten ofte soude nevens ons in compagnie hebben gevaeren, ende naederhand door hardt weder in Engelandt sijnde ingeloopen sigh novijt [1]) bij Theunis Tange oock in Engelant gerelaxeert, heeft wille voegen; soude in sulcke cas hem niet weijnigh hebben te reprocheren; hier bij gevoeght de onversichtigheijt van sijnen schipper, van een vreemt schip tot vier a vijff verscheijde reijse aen sijn boort te laeten comen ende het selvige te espioneren, sijnde de verschreve schipper volgens beright van de passagiers de gantsche reijse altijt droncke geweest, sulcx een quade verkiesinge door hem gedaen; ten tweede dat de vrachten van sijne scheepen soo hoogh wegens de retoeren niet en werden gecargeert; ten derden dat hij hier naer ouder gewoonte de marckt niet en set wegens alle coopmanschappen, oock dat sijne scheepen hier soo haest niet vlodt en raecken als wel pleghten, seer qualijck geraden sijnde om soo een onverstandigh dier, dat alleen de gestaltenisse van mensche heeft, noghtans sijn broeder is, voor schipper op sijn schip te stellen, die met elckeen van de planters over hoop leght,sulcx dat sonder de Suijckerboer hij hier in de reviere met het schip soude hebben moeten blijven verrotten. Wat sijne accusatie belanght, is seer qualijck ende valschelijck geinformeert, van dat eenigh verbodt soude sijn geschiet wegens eenige inladinge van scheepen, veel minder voor de volle ladinge ende affschepinge van de St. Piter, maer wel dat geene scheepen eenige ongekeurde suijckeren soude mogen inladen, volgens placcaet haere Ed: Gro: Achtb: dies wegen toegesonden.

Wat belanght de incomende goederen van twee en een halff

[1]) Blijkbaar verschrijving voor: nogh.

percento is waerachtigh, dat sulcx ben pretenderende van alle de goederen die alhier indistinctelijck werden vercoght, wegens waeghgelt, volgens de uijtdruckelijcke woorden van het Octroij, waer over met den voornoemde Noten hebbende in het vaderlandt gediscoureert en gecontesteert, eene weddinge tusschen hem ende mijn is gevallen van eene collatie van tien ducatons, in presentie van sijn eijgen schipper hier in de reviere leggende, bij de wandelinge de Suijckerboer benaemt, die hem aen de wijncoop hielt, hij Noten naer eenige weijnige dagen ondersoec bekentenisse heeft gedaen van verloren te hebben; door welcke contestatie toen ter tijdt de saecke op de Beurs sijnde gecomen onder de Jooden, die voor eene kleijne helft ofte eene groote derde part in de colonie sijn geinteresseert, gesamentlijck het selvige hebben toegestemt, waer van de heer Perera, als oock present sijnde, getuijgenisse soude connen geven, oock bij de heeren met attentie het vierde articul hercaut sijnde, tot het eijnde toe niet anders en sal connen werden ende moeten verstaen oock anders oock niet practijcabel soude sijn, verhopende ende niet twijffelende, ofte voor den ontvangh deses al sal sijn geschiet uijt crachte van mijne vorige schrijvens ende advijsen duijdelijck is geexpresseert.

Wegens het inbrengen van paerden uijt Nieuw-Nederland, hebbe daerover reets in het lange ende breede geschreven, hoe ende op wat voet sulcx is geschiet, sijnde het selvige voor mijne comste alhier bij requeste van eenige ingesetenen alhier versoght aen den Raet ende tot hondert en vijfftigh geaccordeert ende geconcenteert, waervan een schip in mijn tijt is binnen gecomen met ontrent de vijfftigh, hebbende als doen versoght hoe mijn in het toecomende in dat off diergelijck geval soude gedragen, niet hebbende redelijck, billijck, nogh met de interesse van de colonie geoordeelt over een te komen het selvige terugge te senden, uijt mindere matterie en redelijckheijt met Engelandt oorloge sijnde ontstaen met vergoedinge van schade ende interesse, waertoe ick geene redenen sal geven maer soo veel doenlijck voor waghten.

Hoe ende op wat eene maniere hier nogh in mijne absentie, ick op de toght sijnde, een Engels scheepje van Barbados is binnen gecomen, hebbe de heeren daervan oock geinformeerd: hebbende naer redelijckheijt mijns oordeels niet anders connen ende behooren te doen buijten dat hier groot gebreck sijnde necessiteijt een wetbreecker is; oock hij vertreckende hem hebbe aengeseght, ende gewaerschoudt hier niet meer te coomen, ende andere tot

voorcominge van haere schaede mede te waerschouwen dat haer dese negotie ende vaert verboden ende gesloten was.

Wegens de qualiteijt van de Nieuw Nederlantsche paerden sie ick Seignoor Noten voor een betere coopman aen als wel roscammer, Haere Ed: Gro: Achtb: verseeckerende dat het de beste sijn, die hier werden gebraght, jae selfs in het vaderlandt meerder soude gelden dan hier werden vercoght, oock geene gelijckenisse en hebben met alle andere, die hier werden gebracht; oock de paerden hier soo nootsaeckelijck, dat hier meer dan tien meulens bij gebrek van paerden ende beesten gants stille staen tot merckelijcke schade van de particuliere als van de Societeyt en de commercie wegens de retouren van de scheepen, sulcx dat reghtevoort van wat geweste het oock moghte wesen hier nu werdende ingebracht, een getal van een, twee à drie hondert soo paerden als beesten ende schapen, sij seer welcom soude sijn, ende ick dien aengaende op geene ordres soude blijven affwaghten, maer door de providentie beschickt ende toegesonden soude oordelen, ende seer graegh ontfangen soude, sonder welcke aenqueeck men hier altijt in groot gebreck ende miserie sal blijven leven van verversinge, dat hier de eenige oorsaecke is van de quade reputatie die het landt heeft gekregen van ongesontheijt, daer alles hier seer wel voort set ende voortteelt.

Vorders dat de onderofficieren, ende soldaten geen rantsoen soude hebben ontfangen, can niet oordeelen dat can werden bedoght, veel minder geseght ofte geschreven, niet een eenigh soldaet sullende werden gevonden ofte heeft het selvige nevens onse bootsgesellen genoten, meerder als seeckerlijck cunnen consumeren, sijnde notoir dat het overschot hier dagelijcx bij haer is vercoght geworden waer tegens ick genootsaeckt hebbe geweest, het selvige bij trommelslagh te verbieden; Capiteijns, Luijtenants, onderluijtenants en vaendrager hebbe het selvige niet genoten, haere Ed: Gro: Achtbare intentie sulcx niet en sijnde geweest nogh oock het mijne niet en is, sullende tot die employen eerelijcke luijden genoegh vinden, die met die besoldinge haer sullen vergenoegen; uijt de nevensgaende staet sullen haer Ed: Gro: Achtb. pertinent alles cunnen sien, sulcx soodanige clachten op een quade moer gebrouwen leggen, soude versoecke hij moghte gevraeght werden ende geordonneert, te seggen door wie hij dese informatie heeft becomen, om nae eene naeuwkeurige informatie sulcke callomnieuse menschen te brandtmerken naer behooren andere tot exempel, en soo de saecke anders werde bevonden als ick hier in schrijve, concentere dat bij druck aen alle de hoecken

werde aengeplackt, dat ick een guijt, ende leugenaer ben, daer mijn de goede Godt sal voor bewaren, hebbende voor soodanige menschen altijt een haet ende affkeer gehadt; en hoe weijnigh sijne onverstandige conduiten cappabel is geweest, eenighsints mijn tegens hem te verstooren sal blijcken, dat ick nogh gisteren hebbe ordre gegeven tot inschepinge van ses en dartigh, a veertigh oxhooffden suijcker tot inladinge van de Harder om hem dese occasie niet te laeten versuijmen van sulcke capabele scheepen, wel wetende dat het hem leet sal sijn soo lichtvaerdigh te hebben gelooft, waermede ick het hem van harte vergeve; Versoecke oock in het toecomende door UEd: Gro: Achtb: openhartigh, ende cordaet in diergelijcke voorvallende occasien te werden uijt de eerste handt geinformeert, anders reghtuijt, de drommel moght'je dienen; Ick hebbe alle mijn leven gestudeert ende getracht een eerlijck man te wesen, ende daer voor gepasseert, verkeerde ende cromme wegen hebben mijn altijd een grouwel geweest ende wat eerlijck, redelijck, ende rechtvaerdigh is, sal ick onder Godts genadigen zegen betrachten als ick altyt hebbe gedaen tot noghtoe, onbeschroomt en ongeroemt gesprooken, en hadde ick anders gedaen soude voor eenen beteren hovelingh hebben gepasseert; het is mijn leet genootsaeckt te sijn geweest dese mijn portraict te maecken, soo ben ick gemaeckt en groot geworden, ick ben te out om te veranderen, ick en ben hier niet gecomen om bij een ondeugende hoop ondeugent te worden, maer te trachten door goede exempelen, vermaningen, ordonnantien ende straffen de deught levendigh te maecken ende te doen verrijsen, Ick dancke Godt dat niet te vergeeffs is geaerbeijt, en soo het niet en is lieffde tot de deught, dat ongebondenheijt ende schandaleuse goddeloosheijt dagelijcx publicquelijck en wert gepleeght, ten minste is het uijt vreese van de straffe, hopende dat de rest metter tijt wel volgen sal, sijnde de onstuijmige buijen al overgewaeijt, ende de colonye volcomelijck tot bedaertheijt gebracht, volgens de verseeckeringe die ick UEd: Gro: Achtb: op dat sujet door mijne voorgaende brieven hebbe gedaen gehadt, waervan ick nu dagelijcx danckbaerheijt van de planters, reeders, ende schippers te gemoet sie, jae van seignoor Noote selfs als hij reght sal sijn van de waerheijt uijt de vruchten ende provenuen der selvige geinformeert, gelijck ick niet en twijffele, ofte door de reets ingecomene scheepen, ten desen sal sijn geschiet, ende met de dese geperfectioneert; met dit kleijn adviesjen sal ick sluijten dienende tot gouverne van de reeders sulcx wel diende gespargeert en gedivulgeert, dat de schippers

alleen oorsaeck sijn geweest ende sijn van de sleghte negotie ende meenightvuldige clachten van de reeders wegens de sleghtheijt der suijckeren, als mede van de quade betalinge uijt oorsaecke, dat om metter haest haere ladinge te becomen ende malcanderen de loeff willende affsteken, gaven sij de planters qualijck de tijt om de suijckeren te vaten en hoe sleght de suijckeren oock moghten sijn, sijnde voor reeckeninge van haere reeders, volstonden sij met te seggen: daer is een oxhooft suijcker, namen oock deselvige sonder wighte aen voor 710 pond en watter minder op haere aencomste wert bevonden, wierde aen de leckasie geimputeert, den schipper voor sijne particuliere ingebrachte goederen het geene hij ten duersten hadde vercoght was voor sijne reeckeninge als mede de beste ende contantste suijckeren, de restanten bleven tot lasten van de reeders tot fondement van te reverteren, ongetwijffelt haere reeders met die scheijn blindoeckende, dat op haere wedercomste die daer soude gereet staen en een groot gedeelte van haer retoer maecken, alwaer een kleijn cargasoentie bijgevoeght sijnde, sij eene spoedige reijse soude maecken, haere reeders altijt aen dit lijntie van uijtstaende schulden houdende, ende den schipper op die voet altijt anderhalff, twee, en drie centjes hebbende gewonnen, ende dickwils voor haere reeders met de Cous op het hooft te huijs sijn gecomen; het langhduerige hoge water heeft het malen gants belet, ende consequentelijck het depecheren van de scheepen grootelijcx geretardeert.

Alsoo ick nu oock hebbe sorge gedragen, dat op alle de vaten de tarra wert gebrant, wil ick verhopen dat UEd: Gro: Achtb: sullen die op die voet aennemen alle pretext cesserende van froude ende trouwloosheijt.

De roervinck van dese quade geruchten vertrouwe van de Suijckerboer te comen, die nu het meeste contentement ende vergenoegen daerover thoont te scheppen en te nemen, versoecke oock dat alle de aencomende schippers binnen mogen staen ende ondervraeght worden, wat redenen van claghten sij tegens mijn hebben en wat haere oordeels van nieuws ingevoert is tot schade van de negotie ofte van de colonie, en dat oock in Zeelandt en in andere plaetse onses vaderlants magh werde geobserveert, opdat alle quade geruchten van dit(?) mogen komen hoe eer hoe liever te cesseren.

De stierman van het schip de Sint Jan, Claes Gerritse Doele in eenige ongelegentheijt sijnde geraeckt, importerende de schaede ontrent de hondert en vijfftigh gulden wegens eenige gepretendeerde versuijm ende onachtsaemheijt bij hem ende eenige ma-

trosen van het voorzegde schip gepleeght, het welcke nogh niet en heeft connen werden uijt gewesen, soude mijn versoeck sijn haer pro rato bij provisie wierde tot concurrentie van die somme ingehouden tot naeder onderright, het welcke sonder uijtstel sal werden gedefinieert bij de naeste Coert, die wesen sal den eersten maendagh in September;

Referere mijn verders aen de missive ende reeckeninge van den commies Bruijser, wegens de slaeven ende retouren als verdere cargen van het reverterende schip de St. Jan, welcke naer gesien hebbende, hebbe bevonden te quadreren ende overeen te comen, hope in het toecomende de andere nogh corter expeditie sullen becomen; recommandere noghmael dit schip niet meer te emploijeren, de planters wegens sijne quade reputatie van geledene rampen het selvige rouwende; hebbe oock geconcenteert aen den apotecar Bilderbeeck sijn huijsvrouw het repatrieren ten costen van de Societeyt, alsoo den doctor die haer man en haer hadde aengenome onderweegh is comen te overlijden sulcx dese twee in een sleght parket sijn blijven steecken, sullende hier mede eijndigen naer praesentatie van mijnen onderdanigen dienst verblijve

Edele Groot Achtbare Heeren
UEd. Groot achtbare onderdanigen dienaer
C. van Aerssen van Sommelsdijck
sedert de blanc seings.

Actum Suriname den 24 Augustii 1684.

UIT DE PERS

Iets over het huwelijk bij onze Caraiben. — Wanner een Indiaansche jongeling met een meisje van zijn stam wil huwen, biedt hij aan haar naaste bloedverwanten zwijgend wat tabak aan en een reep barklakbast [1]) om het in te rollen. Dit is zijn huwelijksaanzoek, dat door allen wordt afgewezen, zoolang de tabak nog door één der bloedverwanten geweigerd wordt. De familieleden van den jongeling gaan dan dadelijk tot de ontevredene familie om de zaak te bespreken. Bestaan er gegronde redenen. voor de weigering, dan is er van het huwelijk niet eerder sprake, dan wanneer alle hinderpalen uit den weg geruimd zijn.

Kutali beminde een meisje van het dorp te Palamaniribo, Boven Suriname. Al haar bloedverwanten accepteerden zijn tabak, behalve de grootmoeder. Deze vond dat Kutali te weinig werkte en te veel dronk. Hij zou haar kleindochter niet kunnen verzorgen en haar waarschijnlijk mishandelen.

Een andere roodhuid verlangde Sitjumé ten huwelijk. Haar vader Rinsi moest daarin wel toestemmen, want hij had een nichtje van den man op diens voorspraak tot vrouw gekregen. Sitjumé's grootmoeder nam zijn tabak niet aan ,omdat hij te oud was, reeds een vrouw bezat en geen zuiver Indiaansch bloed in de aderen had. Van dit huwelijk kwam er ook niets.

Schakingen vinden er bij de Indianen wel eens plaats. Siwjalé kon de ouderlooze Aweramu niet ten huwelijk krijgen. Haar oom Saka wist, dat zij van hem hield, doch weigerde de tabak, omdat Siwjalé minder goed met zijn voormalige vrouw geleefd had. Saka's moeder bewaakte haar steeds zorgvuldig, tijdens de afwezigheid van haar zoon. Bij zulk een gelegenheid gebruikte de oude vrouw te veel van den sterken drank, die Siwjalé's vrienden haar schonken en werd zeer dronken. Zij sliep den geheelen nacht door en bemerkte eerst den volgenden morgen, dat Aweramu verdwenen was. Siwjalé had zijn geliefde heimelijk naar zijn hut gevoerd, waar zij tot het aanbreken van den dag met hem vertoefde. Hij maakte haar tot zijn vrouw, die hem niet meer mocht verlaten. Natuurlijk ging Saka te keer als een bezetene, maar er was niets meer aan te doen.

Ingeval de tabak door geen der bloedverwanten van het begeerde meisje geweigerd wordt, mag de jongeling met haar huwen, mits zij voor elkander kunnen zorgen. hetgeen beiden gewoonlijk moeten bewijzen.

Awanépo deponeerde al het door hem geschoten wild in de hut van zijn beminde Kawéta en vervaardigde alle dingen voor haar, die een Indiaan voor zijn vrouw moet weten te maken. Kawéta plaatste op haar beurt zelfbereide spijzen en dranken in de hut van haar geliefde, Awanépo,

[1]) Eschweilera Longipes. De bast laat in dunne reepen los en doet dienst als een soort sigarettenpapier.

dien ze eigenhandig van alles voorzag wat een Indiaansche vrouw, zooal voor haar man vervaardigt. Nu konden de trouwlustigen gedurende hun verloving, of liever den proeftijd over elkanders geschiktheid oordeelen, ter voorkoming van teleurstelling na het huwelijk. Daar de bekwaamheden van haar minnaar voldoende bleken, bond Kawéta haar hangmat in diens hut naast de zijne op en het huwelijk was voltrokken.

Onwillige meisjes brengt de Indiaan tot rede met *tulala's* [1]) of bekoringsmiddelen. Sotu's tabak was door de bloedverwanten zijner beminde Alitja aangenomen, doch zijzelf versmaadde zijn geschenken, want zij had hem niet lief. Hij besmeerde zijn handen en lippen met het *tulala* voor vrouwen en zocht Alitja in haar hut op. Alitja lag in haar hangmat te schommelen, toen hij, binnentredende sprak: „*Wopuirapa* (ik ben weer gekomen)" „Hierop zeide zij: *Kanéja* (ik zie je)". Ter bereiking van zijn doel, streek hij herhaaldelijk met de handen over het hangmattouw. Hij prees de liefde der *tukuluwé's* (steenduiven) en keurde de oneenigheid der *Ulukwa's* (trogons [2]) af, die elkander den rug toe keerden. Het *tulala* had de gewenschte uitwerking, want Alitja begreep hem en werd daarna zijn vrouw.

Het Indiaansche meisje biedt den uitverkoren jongeling ook wel haar zelf aan. Zij houdt hem n.l. casavebrood voor in een *palapi* of speciaal voor de gelegenheid gemaakte schaal. Eet hij daarvan, dan zal hij zeker met haar huwen; bedankt hij ervoor dan wil hij niets van haar weten. In dit geval zet zij het voor mannen bestemde *tulala* aan haar dijen, kuiten en voeten,

---

[1]) Toelala, troelala, toeralla; bina) De uitvoerigste beschrijving daarvan is aan de gebr. Penard te danken.

Volgens hen zijn alle t, afkomstig van den Slangengeest „wijl het de Slang was die door haar mat oog, bij den mensch de zucht tot zonde opwekte" (!?) Om t. te verkrijgen, „doodt men eene groote slang. b.v. een Aboma (Boa constrictor) en begraaft het lichaam, na eerst alles op de plek te hebben afgebrand".... Na verloop van eenige dagen ontspruiten dan overal knollen of tajers (Arum sp)

„Een ander middel bestaat in het binden der doode slang op een langen horizontalen staak. Vervolgens wordt het lichaam geheel met palmbladeren bedekt.... Kan men geen slang vinden, dan is het voldoende, de planten op eene plaats waar een wouddier gelegen heeft, weg te branden. Doch de zoo verkregen toelala's missen veel van de eigenlijke bekoorkracht Het geloof in deze bekoringsmiddelen berust op signatuur—de gelijkenis van het middel met het te bekoren wezen. Zoo gelijkt het blad eener xanthosomasoort, dat als pakirabekoring geldt, op den kop van dat dier, van voren gezien; de varieteiten van Caladium bicolor, waarvan niet minder dan drie middelen, om verschillende soorten van herten te bekoren, worden gemaakt, gelijken eveneens van voren gezien, op hertenkoppen. Deze en de andere gelijkenissen zijn natuurlijk in werkelijkheid meestal zeer gering en bestaan grootendeels in de verbeelding de Indianen. Er zijn toetala's die alleen voor goede, en andere die tevens voor kwade doeleinden kunnen worden gebruikt. (Encyclopedie van Nederl. West-Indië).

[2]) Trogon. Van het vogelgeslacht Trogon is de in Suriname het meest voorkomende soort Trogon viridis. —

(Neger-Engelsch. Hoedoeloso fouroe, houtluisvogel) van boven blauwgroen met gouden weerschijn, van onderen blauw en oranjegeel, het wijfje is van boven grijs. (Encycl. van Nederl. West-Indië).

daar de Indiaan de schoonheid der vrouw naar genoemde lichaamsdeelen beoordeelt. Het *tulala* boeit zijn oog en bekoort ten slotte zijn hart.

Oude Indianen kweeken vaak minderjarige meisjes op, om later met haar in het huwelijk te treden. De bejaarde kapitein Tukalai deed zulks met Juni, het zusje zijner overleden vrouw. Of de oude vrouwen nog jongens met hetzelfde doel opbrengen, valt moeilijk te zeggen. Doch zeer jonge mannen leven soms met vrouwen van rijpen leeftijd. Zulk een jongeling zeide eens: Zoolang de dijen der vrouw nog ongerimpeld zijn, bezit ze genoeg aantrekkelijkheid voor den man.

Na het huwelijk moet de man niet alleen zijn vrouw, maar ook zijn schoonmoeder onderhouden, zoo de echtgenoot van deze overleden is. Hij kapt een grondje voor elk hunner open, of anders een dubbel stuk grond voor beiden. Zelfs na een scheiding van zijn vrouw is hij daartoe verplicht, zoolang ze nog geen anderen man bezit.

De schoonzoon mag zijn schoonmoeder levenslang niet aanzien. Als zij elkander op een smal pad tegenkomen, gaat hij met afgewend gelaat voor haar uit den weg. Gewoonlijk converseeren schoonzoon en schoonmoeder met elkander door tusschenkomst van de vrouw of de dochter. Zij spreken in elkanders tegenwoordigheid nooit anders dan met afgewend gelaat. Eens was de oude Eva ontevreden op haar schoonzoon. Zij ging achter het kamp staan, waarin hij zat en vertelde hem ronduit de waarheid. Hij verdedigde zich eerst, maar beloofde haar ten slotte beterschap.

Sommige Indianen beschouwen neef en nicht van vaderszijde als broeder en zuster en noemen hun vaders broer ook papa. Volgens anderen zijn genoemde bloedverwanten van moederszijde gelijk broeder en zuster. Doch de moderne roodhuid beweert, dat de samenleving van neef en nicht niet ongeoorloofd is.

De Indiaan ziet in veelwijverij geen kwaad, maar de vrouwen wel. De oude vrouw Alijémo vindt dat men verkeerd doet meisjes uit te huwelijken aan dergelijke mannen.

Verleiders van jonge dochters worden bij de Indianen dikwijls door den vader of andere bloedverwanten geducht afgeranseld en soms zoolang tot zij behoorlijk hun plicht jegens het meisje doen. Onverbeterlijke zedeloozen van beide seksen handelen volgens de Indianen onder invloed van booze geesten en zijn ontoerekenbaar voor hune daden.

A. P. PENARD.

De Periskoop. Algemeen Weekblad
voor Suriname. 25 April 1925.

BIBLIOGRAPHIE

Neger-Engelsche spreekwoorden (Odo's) opnieuw verzameld. 3e aflevering. Paramaribo, 1925.

Polytechnisch Weekblad, 16. April 1925. Mineragraphisch onderzoek van ertsen, door Prof. R. W. van der Veen.

Mineragraphy and ore-deposition, by R. W. van der Veen. M. E. With an introduction by J. F. Kemp. Volume I. The Hague, 1925.

Orang Peladang, Juni 1925. Culturen iu Suriname. (Overgenomen uit het Verslag 1924 over Suriname).

Verslag omtrent den toestand van het Museum voor Land- en Volkenkunde en Maritiem Museum „Prins Hendrik" te Rotterdam over het jaar 1924. (Bevat een afbeelding van Z. M. Raderstoomschip „Curaçao", het eerste Stoomschip der Nederlandsche Zeemacht. Volbracht in 1827 onder stoom een reis van Europa naar Suriname en Curaçao en terug. (Zie *De Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indie,* blz. 431).

Mitteilungen aus der Missionsarbeit der Brüdergemeine in Suriname. 1 Juni 1925. Paramaribo. Met zes foto's. (Het nummer is gewijd aan het Kinderhuis Saron).

Verslag omtrent den toestand der Nederlandsche Handel-Maatschappij en hare handelingen in het boekjaar 1924.

Nederlandsch Zendingsblad, Juli 1925. Bezoek aan het Armenhuis te Paramaribo (met ill.) door W. Kersten.

Berichten uit de Heidenwereld. Juli-Augustus 1925. De profeet van de Para. (Geschiedenis van Jacques Paulus Vyent), door Dr. W. Burkhardt.

Geschiedenis der Portugeesche Joden te Amsterdam, 1593—1925, door J. S. da Silva Rosa. Amsterdam 1925. (Van blz. 71-79 verschillende bijzonderheden omtrent de deelneming der Portugeesche Joden aan de kolonisatie in Brazilië, Suriname, Essequibo en Curaçao, Op blz. 79 een prent ,,Gesigt van de Jooden Savane, in de Colonie van Surinaam," naar de schilderij van J. A. Kaldenbach).

KONING WILLEM I EN DE PROTESTANTSCHE GEMEENTE OP CURAÇAO

DOOR

Prof. dr. L. KNAPPERT

Den 24sten April dezes jaars had de vereenigde protestantsche gemeente op Curaçao honderd jaar bestaan. Het Koloniaal Weekblad van 14 Mei 1925 en de Amigoe di Curaçao van 21, 28 Maart en 4 April hebben die gebeurtenis terecht in herinnering gebracht. In het laatste blad deed dat de bekende Curaçaosche historicus pater P. A. Euwens, O. P., in een drietal artikelen, waarin hij de vereeniging der hervormde en luthersche gemeenten laat voortvloeien uit eischen der practijk, met name uit den beklagenswaardigen toestand der luthersche gemeente, die toch reeds de gastvrijheid der hervormde genoot. Het Weekblad herinnert vooral aan des Konings bekend streven naar éénheid. Een artikel van pastoor Euwens in de Amigoe van 23 Mei bestrijdt eene opvatting van ds. G. J. Eybers over het getal hervormde predikanten van ouds op Curaçao, wat dus buiten de eigenlijke herdenking omgaat. Hadden wij nu louter te doen met eene plaatselijke aangelegenheid der gemeente, wij zouden met de vermelding van genoemde artikelen kunnen volstaan. Maar de samenvoeging was gevolg van de eigenaardige koloniaal-kerkelijke politiek des Konings en, wijder, vrucht van de algemeene verbroederingsgedachte van het tijdperk. Onder dat licht bezien, heeft zij recht op uitvoeriger herdenking en gaarne heb ik de mij zoo vriendelijk geboden gelegenheid aanvaard, haar in dit tijdschrift enkele bladzijden te wijden.

In de laatste helft der 18de eeuw was de geest der verdraagzaamheid en der verbroedering vaardig geworden

over de protestantsche volken van Europa. De Verlichting zoo goed als het Piëtisme (overigens vogels van zeer diverse pluimage) voerden tot eene verflauwing der grenzen, door de belijdenisschriften tusschen de kerkgenootschappen getrokken. Men wilde over de staketsels heen elkander de hand reiken, omdat het christelijk leven en de vrome bevinding immers zooveel meer beteekenden dan het dogma, dat wel alleen daartoe scheen uitgedacht om door spitsvondigheid en haarkloverij de menschen tegen elkander op te jagen. Men ging de mogelijkheid toegeven, dat men zalig kon worden langs velerlei wegen, ja dat ook de heidenen van deugdzamen wandel, als wier type Socrates gemeenlijk dienst deed, schoon verstoken van het licht der openbaring in Christus, toch het eeuwig heil deelachtig zouden worden. Deze tolerantie (echt 18de eeuwsch woord), bij den een wezenlijke godsdienstige vrijzinnigheid, bij een ander onverschilligheid voor theologisch denken, bij een derde zelfs vijandschap tegen allen godsdienst als gevaarlijk voor geestelijke ontwikkeling en menschelijk geluk, hing weer samen met die merkwaardige aandoening van verteedering in dit tijdperk. Men sprak gaarne van algemeene menschenmin, de harten gingen open voor een zeker sentimenteel medeleven met de lieden van „eenvoudigen stand", met den akkerman achter zijn ploegossen en den daglooner in zijn stulp, gelijk men immers ook, door Rousseau voor geen klein deel, tot de natuur kwam, tot haren eenvoud, hare liefelijkheid, tot het leven in den staat der natuur, ver van de onrust en den valschen schijn der beschaving. Geroepenen en ongeroepenen wierpen zich met hartstocht op de beoefening der natuurkunde, in de salons dweepte men met den geluksstaat der natuurvolken, Bernardin de Saint-Pierre's „Paul et Virginie" (1788) was in aller handen, zijne „Chaumière indienne" (1791) werd een tempel des heils; meteen, voorgelicht door de groote ontdekkingsreizigers van het tijdperk, sloegen de vermoeide en uitgeleefde westerlingen in den geest hunne tenten op onder de inboorlingen der Zuidzee-eilanden, in wie zij alle kracht en gezondheid en deugden vonden, waarvan het afwijken van de natuur

hen had beroofd [1]). Aldus dan bracht de tijdgeest toenadering tusschen de volken, de standen en de kerkgenootschappen.

Wat nu verder deze laatste betreft — in Duitschland kwam het, zooals men weet, tot eene Unie tusschen luthersch en gereformeerd. Koning Friedrich Wilhelm III van Pruisen heeft daarop van den beginne zijner regeering af aangestuurd. Tegen den gedenkdag der kerkhervorming 1817 verscheen zijn manifest, waarin hij verklaarde haar thans tot stand te willen brengen. Reeds zijne in God rustende voorvaderen hadden de gereformeerde en luthersche kerken tot éène evangelisch-christelijke willen vereenigen, maar waren op den taaisten sectegeest gestuit. Doch nu was de dag des heils genaakt en begeerde men, het uiterlijke ter zijde zettend, de hoofdzaken, waarover men het eens was, handhavend, tot die eenheid te komen, die zoo geheel in den oorspronkelijken geest des christendoms ligt en de bron zou worden van godsdienstige en kerkelijke opleving. De gereformeerde kerk wordt niet luthersch en de luthersche niet gereformeerd, beide worden tot éène evangelisch christelijke. De koning zegt wijders, dat hij deze Unie niemand wil opdringen, zij moet uit eigen overtuiging vrijwillig tot stand komen. Toen heeft de Synode van Berlijnsche geestelijken, onder voorzitterschap van Schleiermacher, in een zendbrief aan de gezamenlijke protestantsche gemeenten, voorgesteld den naam Evangelisch aan te nemen en zich kerkelijk te vereenigen. Inderdaad hebben de Berlijnsche geestelijken, 31 October 1817, gemeenschappelijk het avondmaal gevierd met breken des broods (wat gereformeerd was) en met het voorlezen alleen der inzettingswoorden. De Pruisische gemeenten volgden; in Rijn-Beieren nam een referendum van gezinshoofden met ruim 40.000 tegen ruim 500 stemmen de Unie aan. Baden verkreeg haar in 1821, elders erkende men voor 't minst haar goed recht. Door des konings hofprediker Eylert, door Neander kennen wij Friedrich Wilhelm als een vrijzinnig en vroom man, die

[1]) Merkwaardig in dien geest *Essai sur l'isle d'Otahiti située dans la mer du Sud et sur l'esprit et les moeurs de ses habitans*, Avignon 1779.

zich de beschermer voelde der evangelische kerk, gereformeerd geboren en opgevoed, maar tot Luther aangetrokken, vijand van theologische haarkloverij, gesteld ook op een gezag dat willekeur buitensluit.

De lezer heeft den stap naar ons land reeds gedaan, want hier vindt hij dezelfde stroomingen en ook, mutatis mutandis, denzelfden koning. De eenheid der christelijke kerk was reeds de droom van Erasmus geweest en Huig de Groot, van dezelfde idealen vervuld, had gebeden, dat God mocht „genadig heelen / de verbroken deelen / van de christenkerk". Doch de vereeniging van protestant en katholiek bleek ook hier welhaast een hersenschim. Daarentegen bleven de hoop èn de pogingen, dat de protestantsche kerkgenootschappen nog eens onder één dak wonen zouden. De grijze Johannes Mauritius Mommers, „die de kerk van zijnen Heer nooit in rust gekend had", trachtte in 1729 lutherschen en gereformeerden tot elkander te brengen [1]). Daarna wakkerde de tolerantie-gedachte ook hier de overtuiging van de noodlottigheid der scheidsmuren aan. Buitenlandsche invloeden vonden hier te lande een in dit geval wezenlijk „wel toebereiden" bodem. Locke en Toland waren bevriend met remonstrantsche theologen ten onzent, P. le Clercq vertaalde Swift's „Tale of a tub", de Engelsche Spectatoren hadden talrijke navolgers in de onze, velen hunner dissenters, die de verschillen tusschen de kerkgenootschappen gaarne zouden zien wegvallen. Rabener, Gellert, Lessing vonden hier, ook in niet onnoodige vertalingen, hunnen weg, de juffrouwen Wolff en Deken, open voor deze Duitsche nieuwe gezindheid, waren ook kerkelijk vrijzinnig en vader Edeling moet genoegen nemen met eene gereformeerde schoondochter, al wil hij „geen vreemt goed in Luters erfdeel" en al komt daardoor een „Keten van lutersche wezens in de war". Bayle, aan den ingang der 18de eeuw de groote apostel der gewetensvrijheid, spreekt al als Lessing's Nathan, kant en klaar [2]). Marmontel, Voltaire vonden

[1]) J. Loosjes, *Geschiedenis der Luthersche kerk in de Nederlanden*, 1921, blz. 130. L. Knappert, *Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk*, 1912, II 15 vlg.

[2]) P. Bayle, *Oeuvres*, ed. 1727, II 415 b.

hier bij velen instemming, wanneer zij op eene verdraagzaamheid aandrongen, die kerkelijke twisten en scheuringen zou doen ophouden.

En het is niet bij woorden gebleven. Ten jare 1796 heeft de remonstrantsche Broederschap eene ernstige poging gedaan om tot samensmelting aller protestanten in ons land te komen. Zij heeft zich daartoe tot alle kerkgenootschappen gericht en stelde o.m. voor gezamenlijke avondmaalviering en het over en weer beroepen van leeraren. „Waarom", vroeg zij, „zouden niet allen, die den naam van Jezus Christus welmenend belijden, door den band der liefde vereenigd kunnen zijn, niettegenstaande de verschillende begrippen, welke hen thans scheiden?" Ja, waarom niet? Intusschen, er is niet van gekomen, behalve in Dockum, waar nog heden de Vereenigde Christelijke gemeente (remonstrantsch en doopsgezind) aan die vredelievende poging herinnert. Een geestverwant heeft toen nog het plan gevormd tot stichting van „het verbroederd genootschap der protestanten", dat voor altoos afstand zou doen van alle die onderscheidene sectenamen, waardoor zij tot hier toe van elkander onderscheiden waren. Het was even te vergeefsch als de poging van mr. J. H. Onderdewijngaart Cantzius te Delft in 1797. Zijn genootschap Christo Sacrum, als vereeniging bedoeld, werd wezenlijk een nieuwe kring. Het decreet van keizer Napoleon van 24 Januari 1812, dat de vereeniging van roomsch en oud-katholiek, van hervormd en remonstrantsch, van evangelisch en hersteld luthersch beval, kwam niet voort, het is waar, uit deze bewegingen ten onzent, maar was toch niet vreemd aan diezelfde overtuiging, dat éénheid sterk zou maken. Eindelijk (en hiermede zijn wij tot koning Willem I genaderd) in 1822 verscheen van de hand van den bekenden Amsterdamschen predikant Willem Broes een lijvig boek „Geschiedkundig onderzoek over de vereeniging der protestanten in de Nederlanden". In zijn hart is de schrijver er vóór, al somt hij de bezwaren eerlijk op. Mij is het thans om deze zinsnede te doen: „Waar ten behoeve van onroomschen in aangewonnen landen of in koloniën eene kerk nieuw is op te rigten, worde, in plaats

van twee of drie onderscheidene, veeleer ééne algemeen protestantsche gesticht. Het besluit van onzen koning deed dit in de Zuidelijke gewesten en de wijsheid ried het alleszins aan. Hoe onverstandig toch zou het zijn, het onkruid, welks voorzichtig langzame uitroeiïng bij de oude akkers gepoogd wordt, in de nieuwe akkers opzettelijk te planten" [1]).

Ik weet niet (ofschoon het misschien wel bekend is), of de koning deze woorden gelezen heeft, stellig gaven ze zijne meening weer. Ik weet evenmin (hoewel ook dat wel bekend zal zijn), of hij met zijn zwager, den koning van Pruisen, van gedachten over deze dingen heeft gewisseld, zeker waren zij in dezen van éénen geest [2]). Maar wat hij in Noord-Nederland niet heeft kunnen bereiken, dat heeft hij (voor een oogenblik) in België kunnen doen en (voor langer) in Oost- en West-Indië tot stand gebracht.

Om zijne handelwijze goed te begrijpen moeten wij van zijne karaktertrekken het ter zake dienende hier bijeen voegen. Een man van uitnemende bedoeling voor land en volk, een hard werker, die ongaarne iets uit handen gaf. Een autocraat, die zich moeilijk voegde in de toch wel zeer losse banden die de grondwet hem aanlegde. „Hem ontbrak" (aldus Colenbrander) „alle zin voor de bestaansmogelijkheid en het bestaansrecht van verschijnselen, die hij zich niet van den beginne af zelf had kunnen voorstellen. Stugge vijand dus van al wat verschilde van eigen inzicht en voorkeur" [3]). De jonge Groen van Prinsterer heeft ons uit zijn Brusselschen tijd iets medegedeeld uit zijn gesprekken met den koning (maar niet zooveel als Eckermann van Goethe!) en zegt van hem: hij is positief. Geen man van theorieën, voortvarend en, eens besloten hebbend, wenscht hij het dadelijk af te doen" [4]). Naijverig

[1]) W. Broes, *a. w.*, blz. 353.

[2]) Bij onderzoek van de correspondentie tusschen Koning Willem I en zijn zwager Wilhelm is mij gebleken, dat er uit het tijdperk 1820—1824 slechts één brief bewaard is gebleven uit het jaar 1823, maar de inhoud van dezen brief spreekt alleen over familiezaken. Er is dus weinig kans dat men in de correspondentie iets over de zaak der kerkgenootschappen zal vinden.

[3]) *Bijdr. Hist. Gen. Utr.*, XXXI 259.

[4]) *Aldaar*, blz. 269. vlg.

op zijn gezag, heet hij iets later. Inderdaad. Zoo schreef ook in 1821 Clancarty aan Londonderry, dat de koning in elken tak van dienst, in elk departement zijn eigen minister was [1]). En Z. M. zelf in een gesprek met den kroonprins: „Notre gouvernement est une monarchie modérée.... Vous me parlez de la responsabilité des ministres. Je n'en veux pas. Le roi décide seul" [2]). Inderdaad zijn dit de woorden der grondwet van 1815, art. 73 laatste alinea: „De koning alleen besluit en geeft telkens van zijn genomen besluit kennis aan den Raad (van State). "Doch daar waren de beide Kamers en die konden, artt. 110 en 112, den koning „met haren dank voor deszelfs ijver in het bevorderen van 's Rijks belangen" verzoeken „het gedane voorstel in nadere overweging te nemen".

Gansch anders stond het met de koloniën. Wederom tegen Groen zeide hij: „Met de koloniën hebben de Staten-Generaal niets te maken" [3]). Zóó staat ook in de grondwet van 1815, art. 60: „De koning heeft bij uitsluiting het opperbestuur over de volksplantingen en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen".[4]) En op die macht was Willem I zóó jaloersch, dat hij zelfs aan de Kamers geene inlichting wilde geven over het besteden van de koloniale fondsen. Vreemdelingen vreesden dat dit op den duur tusschen den koning en de regeering tot twist leiden zou [5]). Maar het is ook waar, dat hij, van die macht gebruik makende, zich de (met name nu) kerkelijke belangen der koloniën met energie en liefde heeft aangetrokken.

Reeds 4 September 1815 verscheen een koninklijk besluit volgens hetwelk alle kerkelijke zaken zouden worden gebracht bij het Departement van Koophandel en Koloniën. Directeur-generaal was toen J. Goldberg. Den

[1]) *Gedenkstukken* VIII, 1, 154.
[2]) *Aldaar* VIII, 2, 235.
[3]) *Bijdr. Hist. Gen. Utr.*, blz. 274.
[4]) Van Hogendorp, *Bijdragen tot de huishouding van Staat*, VIII, bladz. 297, zegt echter, dat dit „bij uitsluiting" bedoelde de oude compagnieën uit te sluiten.
[5]) Jermingham aan Palmerston 12 Dec. 1835: „The king claims the colonies as patrimonial domains, the States General consider them as national domains", *Gedenkstukken*, X, 1, 385 vlg.

19den Maart 1818 ging dit departement wel is waar op in dat van A. R. Falck [1]). Maar 30 Maart 1824, dus juist vóór onze gebeurtenis, werd het weder zelfstandig onder C. F. Elout als minister. Ter behartiging nu van de belangen der hervormde kerken in Oost- en West-Indië (nog: *hervormde kerken*) benoemde de koning 13 October 1815 een commissie van zeven predikanten uit Den Haag en Delft, op voordracht niet van eenig kerkelijk lichaam maar van het Departement. Zij moest voorstellen doen aan de Regeering, rapport uitbrengen over in hare handen gestelde stukken, proponenten examineeren en uit te zenden predikanten bevestigen [2]). Vijf jaren later veranderde zij reeds van karakter. Een Kon. Besluit van 7 December 1820, no. 113. spreekt reeds niet meer van „hervormde", maar van de „protestantsche" kerken. De koning had thans blijkbaar zijn oordeel gevestigd. Zij zullen onder één bestuur komen, zooals ook in België een Kon. Besluit van 16 April 1816 no. 86 alle protestantsche kerkgenootschappen tot één samengesmolten had, waarop wij reeds ds. Willem Broes hoorden zinspelen. Hare belangen zal de Commissie voor de zaken der protestantsche kerken in Nederlandsch Oost- en West-Indië behartigen, onder toezicht van het Departement van de zaken der hervormde kerk. Zij rapporteert, adviseert, houdt briefwisseling met de kerkgenootschappen, examineert de predikanten en zegent hen in, maar is zelve geheel los van elke kerk. Zij vertegenwoordigt het kerkelijk bestuur in O. en W. Indië bij de synode en een harer leden woont de vergadering dier synode bij op denzelfden voet als het Pro-

---

[1]) Daarover Falck zelf in zijn *Gedenkschriften*, uitg. Colenbrander, 1913, blz. 262 vlg.: „Bij gebrek aan voordeeliger gebruik deed ik St. Eustatius en St. Martin strekken tot een oefenschool voor koloniale gezaghebbers. Cantselaar heb ik naar Curaçao doen overgaan. Bij hem kon ik rekenen op administratief beleid en een doortastenden geest van spaarzaamheid en orde". Deze C. was gouverneur tijdens de vereeniging van 1825. Iets later: „Hoe kon het schaars beregende, onvruchtbare Curaçao bloeien na het onafhankelijk worden van Spaansch Amerika en het openzetten der havens op de vaste kust?" P. de Munnick was commissaris voor de W. I. zaken aan het departement.

[2]) Hooyer, *Kerkelijke wetten*, 1846, blz. 313 vlg. De namen der eerste leden bij Ypey en Dermout, *Gesch. Herv. Kerk*, IV, 649.

vinciaal kerkbestuur van Limburg, die ook door den koning benoemd worden. De commissie telt zeven leden, onder wie de secretaris der hervormde, der evangelisch luthersche synode en van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland. Zij was dus zuiver eene staatscommissie: de Staat had de kerk in Indië losgemaakt van de Nederlandsche en gevormd tot een staatsorgaan, geheel afhankelijk van de regeering [1]).

Laat ons zien wat dit alles voor Curaçao beteekende. Roepen wij ons vooraf des konings kerkelijk standpunt voor den geest. Gaarne zou hij ook in Noord-Nederland eenheid geschapen hebben. Nu dit niet ging heeft hij toch willen organiseeren en in 1816, het is waar door een college van predikanten, der hervormde kerk haar grondwet gegeven. Sinds was verstoring der eenheid binnen haar muren hem onaangenaam, vandaar zijne onwelwillende houding tegenover de latere afgescheidenen. En men behoeft niet te twijfelen, of zijn afkeer van scheuring en secteschap en zijn begeerte naar eenheid en eendracht hebben hem tot zijne koloniaal-kerkelijke politiek gebracht. Ook voelde hij zich geen geestverwant van de „cock-sianen". Het is nog eens Groen, die voor ons aanteekent: „Meer dan eens hoorde ik uit 's konings mond het verwijt komen, dat de drijvers door den voortgang der denkbeelden ten gevolge van eigen onderzoek te wraken, aan het grondbeginsel van het protestantismus ontrouw werden en zichzelven als het ware de onfeilbaarheid van den pauselijken stoel toeëigenden" [2]). Het is de houding van de oude „libertijnen" onder de Republiek tegenover het drijven der preciesen. En dat „grondbeginsel van het protestantismus" zullen wij zoo aanstonds weder ontmoeten.

De koning was van den kerkelijken toestand op Curaçao goed op de hoogte: 16 December 1815 had hij door den Directeur Generaal van het Departement, dus nog Goldberg, in alle koloniën opgaven gevraagd van de ker-

[1]) G. W. Uhlenbeck, *Verhouding tusschen den Staat en de christelijke kerkgenootschappen in N. O. I.*, 1887, blz. 56.

[2]) *Bijdragen*, als boven, blz. 276.

kelijke toestanden, 22 November 1816 zond de gouverneur Kikkert zijn verslag voor Curaçao in [1]). Het is uiterst belangrijk; wij voor ons nemen er uit wat het van de luthersche gemeente zegt. Wij hooren dan van de „luthersche kerk of het afgebrande gebouw"; van den predikant, die uit de kerkekas 1000 pesos en uit 's Lands kas 600 pesos geniet [2]); van de gemeente, die zeer behoeftig is, met weinig vermogenden, met een schrale armenkas, terwijl zij haar godsdienstoefeningen in de hervormde kerk in fort Amsterdam houdt. Inderdaad was de toestand slecht. De geschiedenis der luthersche gemeente op Curaçao behoef ik hier niet te geven [3]). Slechts de herinnering: in 1757 gesticht door vooral Duitsche kooplieden, zeer welvarend, met eene fraaie, 20 Maart 1763 gewijde kerk, met eene goede pastorie, ging de gemeente langzamerhand achteruit. Toen de Engelsche admiraal Bligh in 1804 Curaçao bombardeerde, ging de luthersche kerk, 7 Februari, in de vlammen op. Zij stond aan de Breedestraat Zuidzijde (thans pension Metropole) en met haar ging ook het archief jammerlijk verloren. Predikant was toen Jacobus Muller Jan Anthonisz. zoon, die 4 Februari 1798 intrede gedaan had en, emeritus 1841, 27 April 1842 overlijden zou. De gemeente hield nu godsdienstoefening in de hervormde kerk. De predikant dier gemeente was afwezig, P. J. van Esch, bij zijn terugkeer, 16 Juli 1806, trof gouverneur Changuion (die 1 Januari 1807 het eiland den Engelschen overgeven en, deswege in patria tot den kogel veroordeeld, door Lodewijk Napoleon begenadigd worden zou) eene regeling, waarbij beide gemeenten op bepaalde uren van de kerk zouden mogen gebruik maken. Onder

[1]) Medegedeeld door dr. J. de Hullu in *Nederl. Archief voor kerkgesch.*, 1924, XVII, 145—149.

[2]) De peso deed nominaal, nog 48 stuivers Nederlandsch; in werkelijkheid was onder Lauffer (1803) de peso reeds tot *f* 1.66⅔ gedaald en onder Kikkert tot *f* 1.33⅓. Zie Mr. G. J. Fabius, De Curaçaosche Bank, V, Het muntwezen in *De Economist* Nov. 1913.

[3]) S. van Dissel, *Eenige bijzonderheden betrekkelijk de voormalige Evangelisch Luthersche gemeente op Curaçao*, Leiden, 1865. Van denz. *De Hervormde, thans vereenigde protestantsche gemeente van Curaçao* in *Kerkel. Archief* 1859, II, 289—413. Van denz. *Curaçao*, Leiden 1857. P. A. Euwens, *Curaçao 1803—1804*.

den Engelschen gouverneur kwamen er moeilijkheden en men heeft toen een poos godsdienstoefening gehouden in ds. Mullers pastorie, Breedestraat , hoek Klipstraat. Van een herbouw der kerk was bij de armoede der gemeente geen sprake.

Ik geef gaarne toe, dat de koning ook met dit alles rekening heeft gehouden, toen hij besloot zijne politiek van kerkelijke eendracht en vereeniging op Curaçao te beginnen. Reeds einde 1818 deed hij zijnen wensch daartoe den kerkeraad der hervormden kennen. Deze was niet ongenegen het „edele doel van Z. M." te helpen verwezenlijken, maar wilde eerst de meening der Commissie ad res indicas hooren. Aan de lutherschen berichtte hij in dienzelfden geest, „zichzelven onbevoegd en onvermogend beschouwend om de grondslagen der vereeniging te leggen". Inmiddels was in het vaderland de nieuwe commissie tot de zaken enz. opgetreden. Maart 1822 — men haastte zich niet — schreef zij geene bezwaren te hebben, ja zelfs de vereeniging toe te juichen. Daarna hebben beide kerkeraden broederlijke conferenties gehouden en zijn het spoedig eens geworden met name over deze vijf punten: de leer, de gebruiken, de fondsen, de beambten, het bestuur, welke wij daarna alle vijf in het Kon. besluit van 12 November 1824 terugvinden. De manslidmaten beider gemeenten hadden geen bezwaren ingebracht, men zond ze aan de Haagsche Commissie en 13 Maart 1825 bericht de gouverneur den kerkeraden dat het Kon. Besluit was ingekomen [1]). De koning spreekt daarin van een „adres der kerkeraden, strekkende tot bekoming van onze bekrachtiging op de voorgenomen vereeniging", ook van de „punten door voornoemde kerkeraden ontworpen" en zegt dat de Commissie tot de zaken „door onzen Minister en Staatsraad, directeur-generaal ten dezen is gehoord". Zoo is het ook, men heeft den kerkelijken weg naar wet en voorschrift bewandeld. Maar, juist als in 1816, achter de kerkelijke handeling staat de bepaalde wil des konings, hij is de eigenlijke auctor, die zijne beginselen in eene daad om-

[1]) Opgenomen door C. Hooyer, *Kerkelijke wetten voor de hervormden in het Koninkrijk der Nederlanden*, 1846, blz. 317—320.

zet. Artikel 1 van het Kon. besluit zegt, dat de godsdienstleer der nu vereenigde gemeente is „die van het Evangelie overeenkomstig met de grondbeginselen van het Protestantismus", uitdrukking, die wij den koning immers boven ook tegen Groen hoorden bezigen. Verder lezen wij: dat door genoemde vereeniging de lutherschen geen hervormden en de hervormden geen lutherschen worden, maar dat zij, dezen sektenaam afleggende, zich vereenigen tot eene protestantsche christelijke gemeente" — en wij herinneren ons aanstonds dezelfde woorden uit het manifest van Friedrich Wilhelm III. Het is voor ons doel onnoodig de gansche, merkwaardige regeling na te gaan. Vermelden wij slechts, dat zij werd ter tafel gebracht in eene vergadering van den hervormden kerkeraad (predikant was sinds 1816 G. B. Bosch, de schrijver van „Reizen in West-Indië"), waar gouverneur Cantzelaar tegenwoordig was als de commissaris politiek uit eene vroegere periode. Ja, eigenlijk was op Curaçao de gouverneur q.q. zelfs voorzitter van den kerkeraad, wat eerst 1821 de predikant werd. Zondag 24 April 1825 (niet Mei, zooals vaak vermeld staat, 24 Mei viel dat jaar op een Dinsdag) had een plechtige, kerkelijke viering der vereeniging plaats, met aflezing van het besluit van de pui van het gouvernementshuis, met militair vertoon, met een preek van ds. Bosch naar den toepasselijken tekst 1 Cor. XII, 13 (men vindt altijd verkeerd opgegeven: 1 Cor. XIII, 13), „want wij zijn allen door éénen geest gedoopt, zoodat wij tot één lichaam behooren" en daarna eene van ds. Muller naar den niet minder toepasselijken tekst Philipp. II, 1—4. Eene receptie ten gouvernementshuize besloot den dag. De gemeente op Aruba, die onder den kerkeraad van Curaçao ressorteerde, vierde denzelfden dag de vereeniging en de godsdienstonderwijzer, tevens gouvernementsschoolmeester K. van Eekhout, sprak naar 1 Cor. I, 10—16.

De vereeniging der gemeenten genoot ieders goedkeuring, „alhoewel sommige oude leden der voormalige hervormde gemeente nog wel weten willen, dat dit sub- en obreptief heeft plaats gehad", heet het in 1857 [1]). Maar de

[1]) S. van Dissel, *Curaçao*, blz. 156.

vrede en eensgezindheid werden nimmer verbroken, de rust niet verstoord en de namen luthersch en gereformeerd geraakten vergeten. Of het eigenlijk godsdienstig leven er de vruchten van geplukt heeft, laat zich moeielijk na sporen. Ik ken daarover eene booze uitlating, maar van niet onpartijdige zijde. Toen nl. koning Willem I, na dezen eersten stap, den volgenden deed van nog grooter beteekenis en bij Kon. Besluit van 11 December 1835 no. 88, art. 1 kort en goed bepaalde „De protestanten in Ned. Oost-Indië zullen voortaan maar één kerkgenootschap vormen" — toen vond deze toch wel krasse maatregel geen verzet. Niet bij de toen toongevende liberale kringen, in wier lijn 's Konings kerkelijke politiek lag; niet bij de breede massa, omdat die ook toen niets van Indië wist; zeer weinig bij de voorloopers onzer tegenwoordige anti-revolutionnairen, de mannen van het Réveil. Da Costa ontwikkelt wel bezwaren tegen de afschaffing der slavernij en tegen het Nederlandsche Zendelinggenootschap, maar niet tegen onze gebeurtenis [1]). Wanneer Wormser schrijft over het gevaarlijke eener gedwongen vereeniging van Kerk en Staat, Augustus 1844, noemt hij zelfs de Indische kerk niet [2]). Groen verdedigt die vereeniging, maar wanneer hij zegt: „van vereeniging door verlies van zelfstandigheid der kerk heb ik een afkeer", geen woord over Indië [3]). Capadose eindelijk, de vaccinatiebestrijder, ontwikkelt wel zijn bezwaren tegen des Konings kerkinrichting (van 1816), der kerk opgelegd, maar noemt daarbij niet Indië en slechts terloops Curaçao [4]). Slechts O. G. Heldring, de groote man der inwendige zending, heeft opzettelijk aan zijne ergernis lucht gegeven over de „kerk, geraakt onder de uitsluitende opperheerschappij van den minister van koloniën". En in dat geschrift zegt hij van onze gebeurtenis op Curaçao: „welke vereeniging zulke doode vruchten heeft gedragen, dat de

---

[1]) Da Costa, *Bezwaren tegen den geest der eeuw*, blz. 26 en *Brieven* I, 169, vlg. 314.

[2]) *Brieven*, uitg. Groen, I, 33—41.

[3]) Groen, *Ongeloof en Revolutie*, uitg. Bavinck, blz. 49 vlg., 52.

[4]) Capadose, *Ernstig en biddend woord*, 1835, blz. 91.

gemeente te Curaçao zich onder de West-Indische moet onderscheiden door verwarring en geesteloosheid" [1]. „Moet onderscheiden": hij heeft het van hooren zeggen.

Zonder veel gevaar voor tegenspraak kan men des konings politiek eene bedenkelijke inmenging van den Staat in kerkelijke aangelegenheden noemen. Maar er is toch iets kloeks in de poging, om door het scheppen van eenheid de oorzaken van veel vaderlandsche kerketwisten weg te nemen. Hoe vaak is eene autocratische, sterke hand noodig gebleken om krakeelen te stuiten. Stellig kon men niet aldus met één machtwoord historisch geschapen toestanden ten onzent veranderen, in Indië ging dat, en het maakte het protestantisme daar sterker. Maar wie kan het Willem I euvel duiden, dat hij éénheid heeft gewild als middel om aan veel kerkelijk geharrewar een eind te stellen.

Uiterst zelden is van Curaçao af de hooge kust van Coro zichtbaar. Indien, dan is het een heerlijk schoon schouwspel en heeft het menigen pas gekomen eilander zijn verlatenheid en weemoed doen vergeten. Het is de weemoed, waarmede wij van onze tallooze eilandjes zien naar de hooge bergen van eendracht, waar de protestantsche verscheurdheid een eind hebben zal. Daarvan moet ook Willem I iets hebben gevoeld.

---

[1] O. G. Heldring, *De Nederl. Herv. Kerk in Indië*, 1855, blz. 22. Wie de brochure leest leze ook het tegenschrift, A. A. F. Mounier, *Open brief*, Rotterd., Nijgh, 1855.

MINISTERIEELE BEDREIGING VAN DE ONAFHANKELIJKHEID VAN HET OPPERSTE GERECHTSHOF VAN SURINAME

DOOR

A. S. J. FERNANDES

Den 23sten Mei 1925 werd in Suriname een Koninklijk besluit van 7 April 1925 no. 37 afgekondigd, tot nadere wijziging van het reglement op de inrigting en de zamenstelling der regterlijke magt in de kolonie Suriname (Surin. Gouvernements-Blad no. 12), welk Koninklijk besluit echter niet vrij van ernstige bedenkingen is, bedenkingen niet enkel van justitieelen, maar ook van constitutioneelen, socialen en economisch-financieelen aard.

Bij dat Koninklijk besluit wordt een nieuw artikel 19 in Rechterl. Org. opgenomen, waarbij aan den Gouverneur de bevoegdheid wordt gegeven de waarneming van de betrekkingen van kantonrechter en ommegaand rechter op te dragen aan den president of de leden van het Hof van Justitie, wien de *verplichting* tevens opgelegd wordt aan die opdracht te voldoen nevens hunne werkzaamheden voor het Hof; met dien verstande dat zij niet mogen deelnemen aan de behandeling van, de beraadslaging over en de beslissing in zaken, waarin zij reeds als kantonrechter of ommegaand rechter hebben beslist.

Voorts wordt in het in 1909 in Rechterl. Org., eveneens bij Koninkl. besluit, opgenomen nieuw artikel 46, voor de leden en den griffier van dat hof de *verplichting* voorgeschreven om de waarneming van andere rechterlijke betrekkingen, hun al dan niet met ontheffing van hunne normale werkzaamheden door den Gouverneur opgedra-

gen, te vervullen, zoolang daarin, ter beoordeeling van den Gouverneur, eene tijdelijke voorziening noodig is.

Deze bepalingen zijn ontegenzeggelijk van diep ingrijpenden aard in het rechtswezen van Suriname, zooals dat door den Rijkswetgever organiek geregeld is in het Regeeringsreglement.

Niet te verwonderen is het daarom dat het Hof van Justitie in Suriname zich dezer dagen tot de Tweede Kamer der Staten-Generaal per adres heeft gewend, waarbij het vertrouwen wordt uitgesproken, dat de Kamer zoodanige stappen zal willen doen, dat, in het belang der rechtspraak in Suriname, de wettelijk gewaarborgde onafhankelijkheid van het Hof van Justitie in hare ongereptheid worde hersteld.

* * *

Lezing van de bepalingen van het 6e hoofdstuk van dat regeeringsreglement, handelende over het rechtswezen, welke in hoofdzaak zijn gekopieerd van de bepalingen van het overeenkomstige 5e hoofdstuk der Nederl. Grondwet, alsmede kennisneming van de tusschen Regeering en Staten-Generaal bij de behandeling van de betrekkelijke ontwerpen gevoerde schriftelijke en mondelinge gedachtenwisseling, waarbij ter verklaring van de bedoeling en den zin dier voorstellen vaak werd verwezen naar de Grondwet, toonen ten duidelijkste aan, dat de Rijkswetgever met die regeling, voor de vrijheid en onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, aan Suriname gelijke waarborgen heeft geschonken als de voor het Moederland grondwettelijk vastgestelde; en dat met name de onafzetbaarheid, gelegen in eene Koninklijke benoeming ad vitam, welke als de voornaamste factor voor den waarborg van de vrijheid en onafhankelijkheid van de jurisdictie door de Grondwet aan de met rechtspraak belaste rechters (en bij de Grondwetsherziening van 1922 ook aan de leden van een met administratieve rechtspraak in het hoogste ressort belast collegie) is verzekerd, *expressis verbis*, ook aan de leden van

het opperste gerechtshof — id est het Hof van Justitie in Suriname — gewaarborgd is. En, merkwaardig, terwijl aan de leden van het Hooggerechtshof van Ned. Indie slechts eene betrekkelijke onafzetbaarheid was toegekend bij het slechts enkele jaren van te voren vastgestelde Ned.-Ind. regeeringsreglement.

Uit den boezem van de Tweede Kamer werden verklaringen gedaan als deze [1]: „Verzekering van de regtsveiligheid is eene eerste behoefte voor elken Staat, voor elke kolonie; het regt van elk burger moet duidelijk worden omschreven, *en de verzekering van die regtsveiligheid wordt gevonden in eene zelfstandige regterlijke magt*" [2]. Voorts: „Het geldt hier geen gunstbetoon, het geldt hier een pligtsvervulling, want het moederland is *verpligt om de regtsveiligheid in de kolonie te verzekeren* " [2].

Voor de explicatie van des wetgevers bedoeling met en van den zin van de bepalingen van het Surin. R.R. betreffende het rechtswezen, alsmede van de draagwijdte der bepalingen van dat Reglement, welke strekken tot het waarborgen van de vrijheid en onafhankelijkheid van het Hof van Justitie in Suriname, kunnen dus, neen, moeten de beginselen en grondslagen van het Nederlandsch Staatsrecht gelden.

* * *

Ook voor Suriname, dat door den Grondwetgever tot een eigen rechtsgemeenschap is gemaakt, heeft alzoo de wetgever van het Rijk de rechterlijke functie gebaseerd op de trias politica-leer van Montesquieu, heeft hij haar onafhankelijk willen maken van den invloed van de uitvoerende macht. Om woorden van gezaghebbende zijde te bezigen, zij in dit verband uit het dezer dagen verschenen 2e deel van Prof. Kranenburg's „Nederl. Staatsrecht", blz. 26 en 27 het volgende aangehaald: „Men heeft de rechtspraak, die formeel „in naam des Konings" geschiedt, zoovel mogelijk los van het gezag

[1]) Bordewijk, Handel. R. R. Suriname en Curaçao, blz. 616.
[2]) Cursiveering van mij.

der executieve willen maken; de veiligheid en onafhankelijkheid des rechters van de Kroon zijn door organisatie-maatregelen zoo goed mogelijk gewaarborgd. Zoo sterk heeft de Grondwetgever de wenschelijkheid daarvan gevoeld, dat toen zich de vraag voordeed, of de woorden „benoeming voor het leven" ook ontslag bij het bereiken van zekeren leeftijd mogelijk maakten, men het noodig heeft gevonden aan eene dergelijke regeling een „grondwettelijken ondergrond te schenken", zooals de Grondwetscommissie van 1918 in haar toelichting schreef. Haar voorstel is in 1922 in de Grondwet opgenomen in art. 167, al. 3: de *wet* kan een leeftijdsgrens bepalen".

Hieraan kan ik toevoegen, dat de wetgever dit laatste voor Suriname niet eens heeft willen vastleggen. Zoo sterk heeft men bij de behandeling van het R. R. de onafzetbaarheid van de leden van het opperste gerechtshof van deze kolonie willen vastschroeven, dat eene restrictie als de zooevenbedoelde, voor rechters in Nederland door de Grondwet in 1922 toegelaten, bewust geweigerd werd. In het Voorloopig Verslag der C. v. R. uit de Tweede Kamer van 9 Juli 1864 [1]) was nl. door eenige leden bezwaar gemaakt tegen de benoeming der leden voor hun leven en hebben zij gewild, met het oog op het afmattende klimaat der kolonie, dat beginsel in zoover gewijzigd te hebben, dat de rechter, die de volle zestig jaren heeft bereikt, met behoud zijner volle jaarwedde aftreedt. Daartegen heeft de Regeering echter opgemerkt, dat het klimaat voor de magistratuur niet meer afmattend is dan voor andere ambtenaren, zoodat het aan de leden van het hof kan worden overgelaten hun pensioen te vragen, wanneer zij meenen in de termen daartoe te vallen. En dit punt werd zoo geregeld, dat het regeeringsreglement zelf in art. 134 bepaalt, dat de voorzitter en leden van het hof tegen hun wil door den Koning worden ontslagen *bij gebleken ongeschiktheid door meer dan zestigjarigen ouderdom*. De leeftijd van

[1]) Bordewijk, blz. 671.

60 jaren of hooger *op zich zelf* is dus volstrekt niet voldoende voor aftreding of ontslag. Neen, daarbij moet aanwezig zijn, als vereischte voor ontslag, *ouderdomsongeschiktheid*. Voor de leden van het Hof van Justitie ontbreekt dus een leeftijdsgrens voor het verlaten van den dienst der rechtspraak.

* * *

Zooals ik zooeven al ter loops opmerkte, heeft de wetgever van het regeeringsreglement van Ned. Indië aan de leden van het hoogste rechterlijk collegie aldaar slechts eene *betrekkelijke* onafzetbaarheid verzekerd. Voor hen is in de Ned. Ind. Staatsinrichting eene benoeming *ad vitam* niet opgenomen. Voor Suriname dus, in welks regeeringsreglement dat beginsel, als gezegd, wèl is neergelegd, heeft de Rijkswetgever alzoo termen gevonden om de onafhankelijkheid van de leden van het Gerechtshof, vrij van elken invloed der uitvoerende macht, met veel zekerder waarborgen te omringen dan voor de Oost noodig was gebleken. Dit in het oog houdende, ligt daarom m.i. de conclusie voor de hand dat, waar de wetgever in art. 93 van het Ned. Ind. R.R. eene bepaling heeft opgenomen, inhoudende dat *overplaatsing* van leden van het Hooggerechtshof in andere betrekkingen alleen met hunne *uitdrukkelijke* toestemming kan geschieden, in het Surin. R.R. opzettelijk eene dergelijke regeling voor de leden van het Hof van Justitie achterwege is gelaten, als erop gelet wordt dat de wetgever de Ned. Ind. regeling wel in het oog had, want bij de behandeling van de Surin. regeling werd daarnaar telkens verwezen. De motieven, die daartoe zullen hebben geleid, kunnen geweest zijn het niet raadzaam oordeelen van eene dergelijke overplaatsing van leden van het Surin. Hof van Justitie. Andere beweegredenen kunnen ook gegolden hebben. Maar welke die ook mogen zijn geweest, dit staat m. i. onbetwistbaar vast, dat, indien die overplaatsing door den wetgever was gewild of toegelaten, de mogelijkheid daartoe ook zou zijn open-

gesteld in het regeeringsreglement zelf, door de opneming daarin van eene beplaing als van art. 93 van het Ned. Ind. R. R. Want voor het creëeren van eene dergelijke restrictie — het is immers een restrictie — op het beginsel van onafzetbaarheid, dat voor Suriname veel meer afdoende geregeld is dan voor de Oost, bestond toch nòg klemmender reden, indien men die restrictie inderdaad had willen toelaten. Te meer zal men tot die conclusie moeten komen, nu voor het voor Suriname gehuldigde beginsel van onafzetbaarheid het model van de Grondwet is gevolgd, en in de Grondwet evenmin eene dergelijke restrictie wordt aangetroffen. Dit neemt natuurlijk niet weg, dat de leden van het Hof, evenals die van de rechterlijke macht in Nederland, volkomen vrijheid hebben eigener beweging te solliciteeren naar andere betrekkingen en daartoe ook benoemd kunnen worden, maar dit is geheel iets anders dan de strekking van art. 93, lid 2 van het Ned. Ind. R R.

Voor het achterwege laten in het R. R. van Suriname van zulk eene bepaling, kan naar mijne bescheiden meening allerminst aangenomen worden, dat de wetgever het scheppen van eene dergelijke restrictie op het door hem gehuldigde beginsel aan de uitvoerende macht zou hebben overgelaten. Integendeel kan, nu het R. R. daaromtrent het stilzwijgen bewaart, m. i. geen ander standpunt worden ingenomen dan dat de Regeering eene zoodanige restrictie bij eene wet moest pogen tot stand te brengen, als daar praktisch behoefte aan bestond. Bij Koninklijk besluit mocht echter in geen geval de zaak geregeld worden. Toch heeft de Minister van Koloniën dit gedaan, n.l. door het Koninkl. besl. van 1909 (G. B. van Surin. no. 23), waarbij in Rechterl. Org. een nieuw art. 46 werd opgenomen, houdende bevoegdverklaring van den Gouverneur aan de leden en den griffier van het Hof van Justitie, al dan niet met ontheffing van hunne functiën als zoodanig, de waarneming van andere rechterlijke betrekkingen te kunnen opdragen, wanneer daarin eene tijdelijke voorziening noodig was. Van de zijde der koloniale vertegenwoordiging werd dan ook

onmiddellijk daarop gereageerd, nl. bij de behandeling van de voorloopige begrooting voor 1911 [1]). De Koloniale Staten hebben er toen op gewezen, dat door die bepaling in zekere mate de onafhankelijkheid van de leden van het Hof werd bedreigd, terwijl op die wijze ook de rechtszekerheid eenigszins werd aangetast. De toenmalige Gouverneur antwoordde daarop als volgt:

„Het is bekend dat telkens, door tijdelijke afwezigheid of ongesteldheid een tijdelijke voorziening voor de waarneming van betrekkingen noodig is, en het is ook bekend dat de rechterlijke macht hier een zeer klein aantal leden telt, zoodat de tijdelijke voorziening in rechterlijke betrekkingen vaak zeer vele moeilijkheden oplevert. Toen dus het Hof van Justitie, overeenkomstig het door den Gouverneur gedane voorstel met een lid werd uitgebreid en daardoor beter bezet werd, was het aangewezen den Gouverneur de bevoegdheid te geven om, ingeval tijdelijke voorziening in een rechterlijke betrekking noodig is, ook aan een der leden of den griffier van het Hof tijdelijk een andere rechterlijke betrekking op te dragen. Toen het Hof slechts bestond uit een president en twee leden, was het onmogelijk, om zonder stagnatie in het werk van het Hof aan de leden van dat College tijdelijk andere rechterlijke werkzaamheden op te dragen, maar nu het Hof een lid meer telt, bestaat daartegen geen bezwaar meer," enz.

Dit antwoord toonde aan, dat het in de praktijk wenschelijk en, wil men, zelfs noodig gebleken was een beroep te doen op de welwillendheid van de leden van het Hof om tegemoet te komen aan het Gouvernement door andere rechterlijke betrekkingen waar te nemen bij een *noodtoestand*, zooals de toenmalige Gouverneur aan de Staten verklaard had. Doch daarmede was m. i. nog geen rechtsgrond *bewezen* om de zaak bij Koninkl. besluit te regelen. Hoogstens was een motief aanwezig voor de Nederl. regeering om een wetsvoorstel aan de Tweede Kamer te doen tot regeling der zaak, b.v. in den zin van art. 93, lid 2 van het Ned. Ind. R. R. hiervoren uiteengezet.

Destijds heeft men, jammer genoeg, niet voldoende aandacht geschonken aan de staatsrechtelijke zijde der zaak. Was zulks geschied en had men daaraan beschou-

---

[1]) Handelingen Kol. St. 1909/1910, Bijlagen 37, 22, blz. II.

wingen van dien aard gewijd en een beroep op de Staten-Generaal gedaan, niet onmogelijk dat men de kolonie behoed zou hebben voor de ramp, die thans over haar gebracht is door den overmoed, door het Plein in Den Haag aan den dag gelegd, met het uitlokken van het nieuwe Koninkl. besluit in den aanhef dezes geciteerd. En ik verwijt mijzelf ook dat zulks niet gedaan is, want in 1911 vervulde ik in het College van de Kol. St. eene ambtelijke positie, welke mij ten deze niet vrij doet uitgaan. Het is hierom dat ik het des te meer mijn plicht acht thans de staatsrechtelijke zijde der zaak te belichten.

Ik herhaal, dat de opdracht door de Uitvoerende macht van eene andere rechterlijke betrekking aan de leden van het Hof van Justitie, natuurlijk *behoudens hunne uitdrukkelijke toestemming*, bij eene *wet* behoorde te worden mogelijk gemaakt. Door anders te handelen, gelijk in 1909 geschied is, werd m. i. tegen het Regeeringsreglement gezondigd.

Als eene illustratie van het standpunt, door de Nederlandsche Regeering ten aanzien van deze zaak voor het Rijk ingenomen, moge op het volgende geval gewezen worden. Bij de wet van 22 Juni 1923 (Stb. no. 277) werden de rechtbanken te Zierikzee en te Heerenveen ontbonden. Door dien maatregel hield ook de betrekking in die rechtbanken voor de titularissen op te bestaan en kwamen zij op wachtgeld te staan. Door het ophouden van de betrekking zou men gaan denken, dat de Regeering vrij zou zijn naar goedvinden de wachtgelders in een of andere betrekking te benoemen. Immers het beginsel van onafzetbaarheid zou dan, strikt genomen, voor hen niet meer gelden. Doch de Regeering heeft terecht begrepen, dat eene gezonde en breede opvatting van dat grondwettelijk beginsel medebracht de benoeming van de wachtgelders tot andere rechterlijke betrekkingen, niet eigener autoriteit te mogen doen, maar daartoe bevoegdheid van de wet te moeten hebben. Die bevoegdheid tot benoeming door de Kroon werd dan ook gevraagd van den wetgever. De zaak werd geregeld in art. 3 dier wet.

Maar nog ongerijmder zou het zijn te veronderstellen, dat de wetgever van het Regeeringsreglement zou hebben mogelijk geacht eene bepaling tot overplaatsing van de ad vitam benoemde gerechtshofsleden in andere betrekkingen *tegen hun wil*. Door eene dergelijke bepaling toch zou niets minder bereikt worden dan dat het beginsel van de onafzetbaarheid dier leden dermate diep in de ziel gegrepen werd, dat daarmede hunne onafhankelijkheid zoo goed als geheel verijdeld werd. En indien de wetgever ooit tot zoo iets ongerijmds zoude overgaan, dan, het spreekt haast vanzelf, zou een dergelijke bepaling, waarmede van een in een wet neergelegd beginsel voor bijzondere gevallen principieel afgeweken zou worden, in nog sterkere mate dan voor het ander geval, niet anders dan bij een andere wet kunnen worden tot stand gebracht; evenals in 1901 bij een wet wijziging gebracht is in het Regeeringsreglement om de uitsluiting van de Kroon van regeling van aan de *koloniale verordening* opgedragen onderwerpen op te heffen en voorziening daarin bij Koninklijk besluit mogelijk te maken. Ofschoon de toenmalige regeering het standpunt innam, *niet*, dat de wetgevingsbevoegdheid van de Kroon door het Regeeringsreglement *uitgesloten* was in die gevallen (gelijk *De Neef* meent [1]), doch door *Nederburgh* [2]) ontkend wordt), maar dat slechts twijfel daaromtrent mogelijk was [3]), heeft zij het toch niet aangedurfd zonder een wettelijke voorziening, in regeling bij koninkl. besluit te treden van aangelegenheden, waarvan de regeling aan den kolonialen wetgever was opgedragen. Welk een verschil toen en nu! Bij de onderwerpelijke zaak is er geen schijn zelfs van eenigen twijfel. Niet enkel toch op staatsrechtelijke gronden in het afgetrokkene: „In de theorie van de scheiding der machten moeten de executieve en de rechterlijke macht gescheiden zijn; de executieve mag de rechterlijke

---

[1]) Acad. Proefschrift „De regelingsbevoegdheid van de Kroon voor de koloniën."

[2]) „Eenige hoofdlijnen van het Ned. Ind. Staatsrecht", in 1923 verschenen.

[3]) Bordewyk, blz. 165.

macht niet beinvloeden" [1]), maar ook door positieve wetsvoorschriften heeft de wetgever van het Reg. reglem. de rechterlijke functie van de leden van het Hof van Justitie buiten dien invloed gehouden. Het geldt hier eene door de wet gemaakte regeling, waarvan, naar vaststaande staatsrechtelijke regelen, de Kroon de bepalingen heeft te eerbiedigen; welke zij noch wijzigen, noch aanvullen, noch illusoir maken mag; waaraan zij geen nieuwe elementen mag toevoegen, die de aangegeven hoofdlijnen gedeeltelijk wegwerken; zonder dat haar bij die wet de bevoegdheid daartoe gedelegeerd is. En die macht is haar bij het Reg. Reglement niet gegeven. Men kent den regel: *Eius est legem mutare, cuius est condere.*

Niettemin werd door den afgetreden Minister van Koloniën zonder blikken of blozen een Koninkl. besluit uitgelokt, dat aan dat wettelijk vastgestelde beginsel zoodanig ingrijpende nieuwe elementen toevoegt, dat daardoor het daarmede beoogde doel illusoir gemaakt wordt. Door dat Koninkl. besluit heeft de Gouverneur de bevoegdheid erlangd aan de leden van het Hof *tegen hun wil* andere functies te kunnen opdragen, daarbij hen te ontheffen van hunne normale werkzaamheden en de tijdelijke waarneming van die nieuwe functies te doen voortduren zoolang de Gouverneur zulks noodig oordeelt. Voor *onbepaalden tijd* dus. Dit heeft de ervaring al geleerd. Immers de waarneming van andere rechterlijke betrekkingen door 2 leden van het Hof, hun door den Gouverneur krachtens het hiervoren bedoelde Koninkl. besluit van 1909 in 1917 voor het eerst opgedragen — welke regeling volgens Gouverneur Fock enkel zou toegepast worden ingeval van een *nood*toestand — duurt onafgebroken tot heden nog voort, zooals het Hof van Justitie in zijn adres aan de Tweede Kamer opmerkt. De praktijk van de zoogenaamde tijdelijke ontheffing van de leden van het Hof van hunne normale werkzaamheden kan dus neerkomen op *feitelijke* ontheffing *voor goed* — let wel *tegen hun eigen goedvinden* — uit de voor hun leven benoemde betrek-

[1]) Kranenburg „Het Nederl. Staatsrecht", 2e deel, blz.32.

king; iets wat de wetgever van de Staatsinrichting juist door afdoende waarborgen heeft willen onmogelijk maken.

Daarom vooral is dat Koninklijk besluit in flagranten strijd met het Regeeringsreglement.

* * *

Met het regeeringsreglement heeft de wetgever bedoeld een staatstuk, waarin de algemeene beginselen zijn neergelegd, volgens welke de overzeesche gebiedsdeelen, om de terminologie van de Grondwetsherziening van 1922 te gebruiken, worden geregeerd. Daarvan zegt Thorbecke: „reglement op het beleid der regering drukt niet, als regterlijke inrigting of wetboek van burgerlijk regt, een vast begrip uit" [1]). De idee nu: de erkenning van de mogelijkheid dat er van een dier beginselen kan worden afgeweken, wat op zich zelf ook een grondbeginsel is, kan daarom zijn oorsprong nergens anders in vinden dan in dat staatstuk voor dergelijke beginselen van regeeringsbeleid bestemd. Dit is blijkbaar ook het standpunt van den wetgever geweest, ingenomen bij de samenstelling van de regeeringsreglementen, door de opname in artikel 93 van het R. R. van Ned. Ind. van de hiervoren al aangehaalde afwijking. Later opkomend denkbeeld om alsnog afwijking mogelijk te maken van een dier beginselen van regeeringsbeleid, kan derhalve alleen verwezenlijkt worden door aanvulling van dat staatstuk voor die algemeene beginselen, maar kan niet belichaamd worden in een staatstuk van geheel andere strekking, bv. een staatstuk als Rechterl. Org., welke dient om een „vast begrip" uit te werken.

Art. 138 R. R. schrijft ook voor, dat de *verdere bepalingen* nopens de inrichting en de samenstelling der rechterlijke macht bij koloniale verordening zullen worden vastgesteld. Dat zijn ongetwijfeld dus bepalingen van minder principieelen aard dan die, waarin het hoofdstuk Rechtswezen in dat reglement voorzien heeft.

---

[1]) Thorbecke, Bijdrage, blz. 23.

Ook in dit opzicht heeft dus het onderwerpelijk Koninklijk besluit m. i. ernstig gezondigd tegen het Regeeringsreglement.

* * *

De voornaamste der pijlers, waardoor het bolwerk der vrijheid en onafhankelijkheid van het Hof van Justitie tegen den invloed van de Uitvoerende macht in rechtszaken gedragen wordt, is voorzeker de *onafzetbaarheid* van zijne leden. Daardoor en daardoor vooral weten zij zich veilig om bij het nemen van hunne beslissingen in raadkamer over de vermogens- en persoonlijke vrijheidsrechten van justiciabelen enkel naar de stem van hun plicht, van hun geweten te luisteren, vrij van vrees in ongenade te zullen vallen bij de uitvoerende macht, indien hunne beslissingen niet mochten strooken met de inzichten dier macht. Daardoor wordt in de Surinaamsche rechtsgemeenschap de onpartijdigheid van dat opperste gerechtshof, dat ook over de gestie van de lagere rechters toezicht heeft te houden, volkomen gewaarborgd ter bevordering en handhaving van de rechtszekerheid, welke op hare beurt weer rust en orde in de gemeenschap verzekert. Die pijler aan het wankelen brengen door aan de onafzetbaarheid te tornen, beteekent een knagen aan de onafhankelijkheid zelve en dientengevolge verminderen, c.q. illusoir maken van de waarborgen voor de onpartijdigheid van den rechter, met als gevolg verstoring van rust en orde.

Bij de behandeling van het R. R. deed de regeering daarvoor zijne waarschuwende stem in verschillende toonaarden hooren. Enkele aanhalingen slechts zijn voldoende om dit te bevestigen, nl.: „De regterlijke magt behoort ook in eene kolonie in hoog aanzien te staan, en het beginsel harer onafzetbaarheid mag dus niet worden prijs gegeven" [1]). En: „De zelfstandigheid der regterlijke magt is van alle waarborgen van orde en vrijheid de voornaamste" [2]).

---

[1]) Bordewijk, blz. 671.
[2]) Bordewijk, blz. 696.

En de rechtsliteratuur? Enkele citaten slechts:
Buijs, over art. 163 der Grondwet handelende, schrijft:[1])

„Van alle voorschriften, in deze afdeeling van de Grondwet voorkomende, heeft dit laatste, naar ik meen, het meeste recht van bestaan. Al mogen aanslagen op de rechterlijke macht, met het doel om haar te dwingen tot uitspraken overeenkomstig de inzichten van de Regeering of van eene overheerschende partij, in onze dagen vrij wat minder te vreezen zijn dan voorheen, de onafzetbaarheid van hare leden blijft onbetwistbaar een veel afdoende waarborg voor hare onafhankelijkheid, en daarom handelt de Grondwet voorzichtig, wanneer zij dien waarborg verheft tot een groot constitutioneel beginsel, dat boven de wet gesteld, onttrokken is aan de wisselende inzichten van hen die deze wet maken. Al onze grondwetten sedert 1814 hebben het dus begrepen."

De Savornin Lohman leert

„dat de onafzetbaarheid der rechters wel de voornaamste waarborg is voor de rechterlijke onpartijdigheid en onafhankelijkheid, een beginsel, dat reeds tijdens de Republiek feitelijk bestond" [2]).

Struycken ook in dien zin [3]).

Op het onderwerpelijk Koninkl. besluit, dat, zooals ik meen betoogd te hebben, het beginsel van de onafzetbaarheid van de leden van het Hof van Justitie feitelijk illusoir maakt, is volkomen toepasselijk de in het Voorl. Versl. der C. v. R. uit de Tweede Kamer dd. 12 Maart 1853 en uit dat dd. 22 April 1854 ontwikkelde bedenkingen tegen het regeeringsvoorstel van slechts gedeeltelijke onafzetbaarheid van de leden van het Hooggerechtshof van Ned. Indië, waaruit ik het een en ander moge citeeren [4]):

„Door (zeer vele leden) werd aangevoerd, dat te regt bij dit reglement aan den Gouverneur-Generaal eene uitgestrekte magt is toegekend, maar dat deze nimmer in willekeur moet kunnen ontaarden. Tegen zoodanige willekeur levert de regterlijke magt den besten waarborg op, maar ook dan alleen als hare leden zich volkomen onafhankelijk gevoelen; niet door de vrees van hunne betrekking te kunnen verliezen teruggehouden worden van het nemen eener beslissing, die zij weten dat aan de Indische regering niet aangenaam kan zijn. Is de regterlijke magt, of ten minste het

[1]) De Grondwet, blz. 472.
[2]) Onze Constitutie, blz. 242 en 243.
[3]) Grondwetsherziening, Theorie en Praktijk, blz. 199.
[4]) Keuchenius, Handel, 2e dl., blz. 137 en 437.

hoogste regterlijke collegie, dat ook tegen afwijkingen van mindere regters waakt, werkelijk onafhankelijk, dan zal er vertrouwen bestaan in hare beslissingen en ook daardoor het gevoel van veiligheid van personen en goederen, dat zoo krachtig kan medewerken tot verdere ontwikkelng der Indische maatschappij, toenemen. De Gouv. Gener. zal dan zelf door uitspraken van het hoogste regterlijk collegie terugkomen van verkeerde beslissingen."

En dit citaat nog:

„Eenige leden stonden met kracht het denkbeeld voor, dat het beginsel van onafzetbaarheid wierd aangenomen voor alle regterlijke ambtenaren in Indië, wier betrekking daarvoor slechts eenigszins vatbaar was;" enz.

Verder:

„Men voerde daarbij aan, dat zoo het staatsbelang vordert, dat aan den Gouverneur-Generaal een schier onbeperkt gezag worde toegekend, het des te meer noodzakelijk is, dat tegenover dat gezag de regterlijke magt op een onafhankelijk standpunt zij geplaatst. Alleen wanneer dit het geval is, kunnen de ingezetenen geacht worden in hunne dierbaarste belangen genoegzaam beschermd te zijn en een waarborg te bezitten tegen overijling van het openbaar gezag of verkeerdheden der alleenheersching."

En ten slotte:

„De nijverheid der Europeanen aldaar heeft tot nu toe voornamelijk met het Gouvernement gesloten overeenkomsten ten grondslag, over welker uitlegging of toepassing ligt geschillen kunnen ontstaan, die alleen door eene regterlijke uitspraak te beslissen zijn. Indien de regterlijke ambtenaren tot andere, beter bezoldigde ambtsbetrekkingen geroepen worden, of zelfs onverdiend van hun ambt worden ontzet, — hoe ligt zullen zij dan niet bij de beslissing van zulke geschillen geneigd zijn toe te geven aan de inzigten of de uitlegging van het Bestuur."

Ik herhaal dat deze bedenkingen volkomen toepasselijk zijn op de onderwerpelijke wijziging van art. 46 Rechterl. Org., te meer als erop gelet wordt, zooals ook door het Hof van Justitie in zijn adres aan de Tweede Kamer herinnerd wordt, dat in civilibus van vonnissen van het Hof slechts hooger beroep op den Hoogen Raad der Nederlanden bestaat, wanneer niet blijkt dat het onderwerp der vordering eene waarde heeft van één duizend gulden of minder, terwijl in strafzaken het Hof in hoogste instantie recht spreekt, kunnende immers slechts in

het belang der wet de door het Hof gewezen strafvonnissen door den Hoogen Raad der Nederlanden worden gecasseerd. Volkomen terecht voert daarom het Hof in zijn adres aan, dat de door het R. R. gegeven waarborgen van onafhankelijkheid en zelfstandigheid tegenover het uitvoerend gezag des te onmisbaarder moeten worden geacht.

Bij de Mem. v. Antw., dd. 14 December 1922 ingezonden aan de Tweede Kamer op het Voorl. Versl. der C. v. R. betreffende de definitieve vaststelling van de Surin. Begrooting voor 1923 heeft Minister De Graaff naar aanleiding van het door „vele leden" gedaan verzoek om eene uiteenzetting te ontvangen van de door de Regeering gehuldigde opvattingen nopens de toekomst van Suriname, de ten aanzien van de kolonie te volgen gedragslijn en de kans dat deze binnen afzienbaren tijd financieel onafhankelijk zal worden, geantwoord met eene verwijzing naar zijne Mem. v. Antw. aan de Eerste Kamer nopens de Surin. Begrooting voor 1922 [1]). De Minister schreef aan de Tweede Kamer, dat hij daarbij opgemerkt had, „dat de geschiedenis van de Europeesche koloniën in West-Indië meer dan één voorbeeld kent van verrassenden ommekeer in den economischen en als gevolg daarvan in den geldelijken toestand van gewesten, ten aanzien waarvan onder den invloed van doorleefde tijdperken van aanhoudende depressie het vertrouwen in de toekomst ondanks de aanwezigheid van gunstige elementen, verloren was gegaan. Inzonderheid werd daarbij de aandacht gevestigd op de omstandigheid, dat het telkens de energie van de particuliere ondernemers was" — ik leg den nadruk op hetgeen volgt — *„gesteund door goed gekozen maatregelen van Overheidswege* [2]), welke tot zoodanigen ommekeer den stoot gaf". En in de Mem. v. Antw. van denzelfden Minister, dd. 27 Maart 1924 op het Voorl. Versl. der C. v. R. uit de Tweede Kamer betreffende de Begrooting van Suriname voor 1924 heeft hij die opvatting „met nadruk" herhaald.

Met die opvatting van den Heer De Graaff ben ik het

[1]) Gedr. stukken. Eerste Kamer, 1921/1922, no. 185*a*, blz. 23.
[2]) Cursiveering van mij.

in hoofdzaak eens. Maar dan moet ik opmerken, dat het onderwerpelijk Koninkl. besluit, onder het beleid en de verantwoordelijkheid van dezen Minister tot stand gekomen, kwalijk te rijmen valt met die opvatting. Is inderdaad in het oog van den Minister de door dat Koninkl. besluit bewerkte vermindering van de zelfstandigheid en onafhankelijkheid van het opperste gerechtshof in de kolonie en dientengevolge (ongetwijfeld) het verzwakken van de rechtszekerheid, een van de *goed gekozen maatregelen van Overheidswege*, geschikt om het particulier initiatief en het particuliere kapitaal te prikkelen tot deelneming in Surinaamsche ondernemingen? Gelooft men dat in ernst en verwacht men zulks?

Is de gemaakte regeling als een bezuinigingsmaatregel bedoeld, doordien waarneming door de leden van het Hof niet noodig maken zal het doen van uitgaven voor de bezetting van de lagere rechterlijke betrekkingen of het uitzenden van rechtsgeleerde ambtenaren uit Nederland — en dit schijnt inderdaad het motief te zijn in verband met de door het Departement van Koloniën geweigerde voorziening in de vacature van een derde lid van het Hof — dan is dit weer een van de gewone bezuinigingen van dat Departement, die de kwalificatie verdienen van *pennywise, poundfoolish*, want de bedenklijkste bezuiniging is voorzeker die op eene goede rechtsbedeeling. Integendeel brengt eene verstandige politiek mede geen uitgaven te sparen om te voorzien in eene behoorlijke rechtspraak, en in de eerste plaats uitgaven, welke verband houden met het waarborgen van de onafhankelijkheid van het opperste gerechtshof, want elke cent daaraan besteed zal dubbel en dwars zijne rente afwerpen voor het algemeen welzijn.

Prof. Simons zegt: „De Staat is in de allereerste plaats rechtsstaat; de zorg voor de handhaving van het recht is zijn allereerste plicht. Derhalve mag bij de inrichting van de rechtspraak en van de rechtspleging slechts in zeer betrekkelijke mate met de daaraan verbonden kosten worden gerekend"[1].

[1]) Weekbl. v. h. Recht, No. 10. 994.

In het adres van het Hof wordt er ook op gewezen, dat het niet voorzien in de bestaande vacature van een derde lid van dat College al tot hoogst ongewenschte gevolgen heeft geleid, wat volgens het adres aan het Koloniaal Bestuur bekend is.

* * *

Door de wijziging in 1901 van art. 48 van het Regeeringsreglement, waardoor de Kroon de bevoegdheid verkreeg in regeling te treden van de onderwerpen, waarvan de voorziening aan den kolonialen wetgever is opgedragen, kan bij Koninklijk besluit, *formeel* beschouwd, wijziging gebracht worden in *Rechterlijke Organisatie*. Daardoor toch werd wettelijk elke twijfel opgeheven omtrent de wetgevende bevoegheid der Kroon, uitoefenende het opperbestuur over de kolonie, in koloniale aangelegenheden; van welke bevoegdheid in de praktijk helaas! en in strijd met de door de Regeering indertijd aan de Staten-Generaal gedane verklaringen, vooral in de laatste jaren, een al te ruim gebruik gemaakt wordt.

Eene andere vraag is echter of het in overeenstemming is te achten met eene gezonde opvatting van constitutie, dat de Minister van Koloniën bij *Koninklijk besluit* voorzieningen treft, juist in *Rechterlijke Organisatie*. Tot de uitoefening van autonomie behoort toch zeker ook regeling van het rechtswezen. En dat deze algemeene regel ook voor Suriname in het bijzonder geldt, wordt bewezen door het beginsel, neergelegd in de artt. 117 en 138 van het Regeeringsreglement, waarbij de uitwerking van de gereglementeerde principes betreffende het rechtswezen, en met name de regeling der *Rechterlijke Organisatie*, aan den kolonialen wetgever opgedragen is. Bij de beraadslaging over het 6e hoofdstuk van het R. R. heeft Minister Fransen van de Putte in de vergadering van 3 Mei 1865 [1]) duidelijk gezegd, dat hij „dat beginsel niet gaarne zou prijs geven, omdat het geheel strookt met de strek-

[1]) Bordewijk, blz. 594.

king dezer wet, dat zij, aan wie wij autonomie geven, ook te oordeelen hebben over den regtstoestand, waaronder zij moeten leven".

Gesteld dus al, dat al de hiervoren aangevoerde staatsrechtelijke en andere bedenkingen tegen de onderwerpelijke restrictie van het beginsel der onafzetbaarheid van de leden van het Hof niet bestonden, dan nog bracht eene gezonde opvatting van koloniale autonome bevoegdheden mede, dat de Minister van Koloniën het oordeelen over de wenschelijkheid van eene dergelijke regeling aan den plaatselijken wetgever had overgelaten.

In dit verband kan ik de verleiding niet weerstaan even aan te halen eenige der kernachtige woorden, door Thorbecke gewijd aan de „Wetgeving over koloniën", waarmede hij bij de Grondwetsherziening van 1848 zijne teleurstelling uitdrukte, dat zijne toen voorgestane vooruitstrevende koloniale politiek niet opgevolgd was, nl. deze: „De minister van koloniën, hoofdambtenaar der uitvoerende Magt, is dus tevens wetgever. Eene vereeniging, met den aard der zaak, met alle goede inrigting van regering, strijdig. Een bestuur, zelf meester van den regel, dien het moet doen werken, is een willekeurig en niet verantwoordelijk bestuur" [1]).

Maar wat bijzonder treft, en waaraan men zich ergeren moet, is de treurige moed, die het Departement van Koloniën getoond heeft, om thans, onder vigueur van de in 1922 tot stand gekomen herziening der koloniale paragraaf van de Grondwet, eene zoodanig ingrijpende zaak als de onderwerpelijke bij Koninklijk besluit te regelen. Bij die herziening heeft de oude redactie der artikelen 61 en 62 der Grondwet, waaraan, al vóór de hiervoren uiteengezette wijziging in 1901 van art. 48 Surin. R. R., de voorstanders van wetgevingsbevoegdheid van de Kroon als regel in koloniale aangelegenheden, hun standpunt baseerden, — nl. daarop neerkomende dat de gewone wetgever de Kroon van die in de Grondwet zelve wortelende bevoegdheid niet kon uitsluiten —, eene zoo-

[1]) Thorbecke, Bijdrage, blz. 25.

danige principieele wijziging ondergaan, vooral door de toevoeging van art. 62*bis*, dat het staatsrechtelijk nu wel voor goed van de lucht zal zijn, dat de Kroon regelend zou mogen optreden daar waar den kolonialen wetgever wetgevingsbevoegdheid bij de wet is gegeven. Weliswaar is aan die nieuwe koloniale paragraaf der Grondwet tot heden nog geen uitvoering gegeven door de in art. 62 daarvan bedoelde staatsinrichting in den democratischen geest van die nieuwe paragraaf vast te stellen, doch van een bewindsman, die eerbied voor de Grondwet bezit, kan het feit van het nog niet tot stand gekomen zijn van de bedoelde uitvoeringswet, geen beletsel zijn om, zich onderwerpende aan den geest en de bedoeling van den Grondwetgever, zich te onthouden van eene daad, die in beginsel sedert 1922 niet meer toegelaten is, al mogen vigeerende regelingen, onder de oude redactie der bedoelde paragraaf van de Grondwet tot stand gekomen, *formeel* die daad wettigen.

Maar niet alleen dat die eerbied voor de Grondwet bij het Departement van Koloniën zoek is, doch het heeft er zelfs den schijn van, dat men daar zich niet bekommert om en niet van plan is zich te onderwerpen aan den nieuwen staatsrechtelijken toestand en daarom de uitvoeringswet daarvan tegenhoudt, zoo lang mogelijk. Tot die meening moet men wel komen, als er in aanmerking genomen wordt, dat de Staatscommissie-Staal, die van Minister De Graaff op 27 April 1922 opdracht had ontvangen om advies uit te brengen o.m. omtrent de wijzigingen, welke in verband met de artt. 61, 62 en 62*bis* der Grondwet in de Regeeringsreglementen van Suriname en Curaçao zouden moeten worden aangebracht, dat advies — vergezeld van ontwerpen van wet eener staatsinrichting voor beide gebiedsdeelen — den 29sten Maart 1923 heeft uitgebracht, doch het Departement tot nu toe nog geen wetsvoorstel aan de Tweede Kamer heeft ingediend, en als er verder gelet wordt op de woorden van Minister De Graaff, in de vergadering van de Tweede Kamer van 12 Juni 1923 [1]) uitgesproken,

[1]) Handelingen der Staten-Generaal 1922—1923, II, blz. 2554.

nl. dat ten aanzien van de vraag of de nieuwe grondwetsbepalingen belangrijke principieele wijzigingen zullen kunnen brengen in de algemeene verhouding op Staatsrechtelijk terrein tusschen de kolonie en het moederland, de verwachtingen niet hoog gespannen mogen zijn.

Met het onderwerpelijk Koninklijk besluit heeft de heer De Graaff als Minister van Koloniën zijn zwanenzang over Suriname gezongen, als een waardig slot van de gedurende zijn 7-jarig bewind gevoerde politiek ten opzichte van Suriname.

* * *

Ik besluit dit artikel met het uitspreken van de hoop en het vertrouwen, dat de Tweede Kamer deze zaak, waarover als gezegd een adres door het Surin. Hof van Justitie bij die Kamer is ingediend, terdege in behandeling zal nemen. Niet alleen de bevolking van Suriname, maar ook het Moederland zelf heeft er belang bij dat er in de kolonie eene goede, onpartijdige rechtsbedeeling gewaarborgd is ter bevordering van de welvaart van dit gebiedsdeel, dat aan Nederland door verkeerde regeeringspolitiek zooveel financieele zorgen baart.

Ik vertrouw, dat er een krachtig votum van de Kamer in den vorm van eene motie zal vallen, waardoor het Departement van Koloniën ertoe zal worden gebracht de intrekking van het bewuste Koninklijk besluit te bewerkstelligen!

Ik vertrouw, dat bij de behandeling van deze uiterst nationale zaak, waarbij het belang van de geheele natie algemeen betrokken is, partijpolitiek buiten gelaten zal worden, maar integendeel de geheele Kamer pal zal staan voor de handhaving van staatsrechtelijke beginselen neergelegd in het Surinaamsche Regeeringsreglement, voor de trouwe naleving waarvan elk lid van de Staten-Generaal heeft te waken!

Men stelle zich voor dat hier in Nederland op een goeden, neen, een kwaden dag, eene regeering den moed

zoude hebben een algemeenen maatregel van bestuur uit te vaardigen, waarbij voorgeschreven werd de verplichting aan de leden der rechterlijke macht, met rechtspraak belast, of aan de leden van een collegie, met administratieve rechtspraak in het hoogste ressort voor het Rijk belast, om de waarneming te vervullen van andere rechterlijke betrekkingen, hun al dan niet met ontheffing van hunne normale werkzaamheden door de Kroon opgedragen, zoolang daarin, ter beoordeeling van de Regeering, eene tijdelijke voorziening noodig is. Zouden dan de Staten-Generaal, in de eerste plaats de Tweede Kamer, zulk een Koninklijk besluit onverschillig over zich laten gaan? Of zouden integendeel niet alle 100 leden dier Kamer zonder uitzondering, als om strijd, zich onmiddellijk opmaken om eene dergelijke aantasting van een der grondrechten, door het Nederlandsch Staatsrecht aan de Natie gewaarborgd, af te wenden, door, *verontwaardigd*, de onmiddellijke intrekking van zulk een maatregel te eischen? Zouden de leden der Kamer, alle zonder uitzondering, onverschillig onder welk partij-politiek vaandel zij zich in groepen ook geschaard hebben, dat niet verplicht zijn aan de door hen vertegenwoordigde bevolking, en bovenal aan hun eer, geweten en eed van trouw aan de Grondwet?

Welnu, in de voorgaande bladzijden meen ik betoogd te hebben, dat het hier precies dezelfde grondrechten zijn, door het Staatsrecht verzekerd aan een overzeesch gebiedsdeel, dat aangetast is door den betrokken Minister als lid van Neerlands regeering.

Zal nu één lid der Tweede Kamer te vinden zijn, welke politieke overtuiging hij ook moge toegedaan zijn, die het niet als zijn plicht zal beschouwen mede te werken tot een votum der Kamer, waarbij ondubbelzinnig van de Regeering wordt geëischt intrekking van den bedoelden maatregel? Is hij daartoe niet gehouden? Zal hij, door daartoe niet mede te werken, zulks kunnen overeenbrengen met zijn eer, met den eed van trouw aan de Grondwet?

Ten slotte doe ik een beroep op den nieuw opgetreden

Minister van Koloniën, van wien gezegd wordt dat hij is een rechtschapen man, om zijne welwillende medewerking ten deze te verleenen.

Dat Zijne Excellentie bij zijn optreden Suriname aan zich verplichte door dit versmade Nederlandsche gebiedsdeel de weldaad te bewijzen van een gepleegd onrecht ongedaan te maken!

's Gravenhage, 6 Augustus 1925

BOEKBESPREKING

WALTER EDMUND ROTH. *An Introductory Study of the Arts, Crafts, and Customs of the Guiana Indians.* (Thirty-eighth Annual Report of the Bureau of American Ethnology 1916—1917). Washington 1924.

Het uitvoerig, of zelfs maar kort, bespreken van een werk als het bovengenoemde is geen gemakkelijke taak. Ware het niet dat ik daartoe werd uitgenoodigd door de Redactie van dit Tijdschrift dan had ik de hier volgende bespreking niet geschreven. Dit dikke boek van 745 bladzijden, verdeeld in 941 secties of paragraphen, met 183 platen en 341 afbeeldingen in den tekst, bevat zoo'n schat van gegevens — een waar *embarras de richesse* — dat de recensent nauwelijks weet hoe en waar te beginnen en te eindigen. Wanneer Dr. Roth dit werk bescheidenlijk een „inleidende studie" noemt, van welken omvang zal dan de eigenlijke studie wel worden? Veel zal, denk ik, afhangen van de resultaten van Roth's tegenwoordige onderzoekingen, want deze onvermoeide ethnoloog heeft nogmaals de roepstem der wildernis gehoord. Hij bevindt zich thans weder onder de Indianen.

Met Im Thurn's baanbrekend werk *Among the Indians of Guiana* en de Goeje's *Bijdragen* behoort deze studie van Roth, evenals zijn *An Inquiry into the Animism and Folklore of the Guiana Indians* [1]), tot het allerbeste over de volkenkunde der Guyana's in de laatste veertig jaren. Zij vormen den grondslag waarop alle latere onderzoekers zullen moeten voortbouwen. Een werk als het onderhavige kan slechts een geschoold veldethnoloog tot stand brengen, maar een die, met een onuitputtelijk geduld en scherp waarnemingsvermogen, tevens sympathie heeft voor zijn onderzoekingsmateriaal en primitieve menschen. Bovendien behoort hij goed thuis te zijn in de betreffende literatuur. Wanneer een schrijver begint met te zeggen dat zijn opgaaf niet volledig is, dan is de recensent al van zelf ontwapend. De door Roth ge-

[1]) Thirtieth Ann. Rep. Bur. Amer. Ethn. Washington 1915.

publiceerde lange lijst van *works of reference* is dan ook niet compleet. Naast vele betrouwbare werken, ook oudere, uit de 16e, 17e en 18e eeuw, vind ik er onder die gevoeglijk verzwegen hadden kunnen worden. Sommige geciteerde werken staan slechts indirect met de Indianen der Guyana's in verband. Zeer veel van hetgeen Roth omtrent de zeden en gewoonten dezer Indianen mededeelt is aan andere schrijvers ontleend en met zijn eigen waarnemingen, vooral nopens zekere stammen van Britsch Guyana, tot een geheel vereenigd. De lezer is niet altijd in staat met zekerheid na te gaan wat van het vermelde tot het verleden en wat tot het tegenwoordige behoort, aangezien vele stammen reeds zeer door de aanraking met blanken veranderd zijn. Teekenend is wat R. in de korte voorrede van zijn werk zegt : Het „so-called opening up" van een landstreek door den handelaar, the rancher, the timber getter, the balata and the rubber bleeder, *et hoc genus omne*, may or may not exert a beneficial influence on the welfare of the Creole, the Negro, and the European ; but for the aboriginal Indian it means ruin, degradation, and disappearance".

Het in dit werk behandelde ethnographische gewest wordt „roughly speaking" begrensd door de Atlantische kust, de Orinoco en de noordelijke grenzen der waterscheidingen van den Rio Negro en de Beneden-Amazone. Incidenteel worden parallellen op de Antillen genoemd. In een zoo uitgestrekt gebied komen natuurlijk tal van Indianenstammen ter sprake. Een schetskaartje maakt dit duidelijk. Ik noem slechts enkele namen : Caraïben en Arowakken in engeren zin, Waraus, Akawai, Makusi, Wapisiana, Atorai, Atures, Otomaken.

Dat het bijeenbrengen van dit materiaal geruimen tijd, gedurig afgebroken, maar te zamen vele jaren, in beslag nam, behoeft geen uitlegging. Roth begon dit werk in den aanvang van 1907 en bracht het in Juni 1916 ten einde. Nieuwe gegevens werden gedurende twee latere reizen verzameld en in Januari 1921 werd de *Introductory Study* te Christianburg aan de Demerara-rivier afgesloten.

Van de „arts, crafts, and customs" der Indianen is in dit boek zeker al heel weinig onvermeld gelaten. Van de onderwerpen, die in 37 hoofdstukken worden behandeld, noem ik slechts: primitieve werktuigen, kleurstoffen, bindmateriaal, kralenwerk, veder-, metaal-, leder- en bastwerk, aardewerk, manden- en vlechtwerk, oorlogs- en jachtwapenen, dierlijk en plantaardig voedsel, aarde eten, dranken, etiquette bij eten en drinken, be-

dwelmende en opwekkende middelen, woningen, huisraad, hangmatten, wijze van kinderen dragen, opschik en kleeding, muziek- en andere geluidgevende instrumenten, spelen, sport, vermakelijkheden, draadfiguren, kunstjes, *puzzles*, huis- en gevangen dieren, misdaad en straf, gezag van het opperhoofd, oorlog, reizen te land en te water, wijze van groeten, handel, dood en rouw, huwelijk, arbeidsverdeeling onder beide seksen, geboorte en kindsheid, ziekte en hygiene, begrippen omtrent tijd, getallen en afstanden.

Deze door mij zeer verkorte opgaaf geeft een denkbeeld van den rijken inhoud dezer studie. De indeeling er van is practisch en overzichtelijk, hetgeen, met een register en glossarium, de lectuur zeer vergemakkelijkt. De afbeeldingen, zoowel die van de platen als in den tekst, zijn doorgaans even duidelijk als voortreffelijk. Trouwens veel van hetgeen R. omtrent verschillende technieken, ornamentiek, *puzzles*, vallen voor wild en nog veel meer meedeelt zou geheel of bijna onbegrijpelijk zijn zonder goede illustraties. Het „*demonstratio optima definitio*" wordt ook hier weer bewaarheid.

Bij eenige bijzonderheden die men, ook bij andere reizigers, zelden of niet vermeld vindt, zal ik even stilstaan.

De lithische kunst van West-Indië, voor welke vele onderzoekers een bijzondere voorliefde schijnen te koesteren, alsook de pottebakkerskunst, het manden- en bindwerk, natuurlijk met de altijd en alom tegenwoordige cassavepers en *manari*, laat ik, evenals vele andere, min of meer algemeen bekende dingen buiten bespreking. Liefhebbers der inlandsche industrieele technieken moet ik naar R.'s oorspronkelijken tekst verwijzen. Hetzelfde geldt voor de vallen, spelletjes en *puzzles*, onder verwijzing van het dienaangaande reeds boven gezegde.

De eenige reiziger die vermeldt dat uit het vet van den *guacharo* (*Steatornis caripensis*) olie gewonnen wordt, aan de Boven-Mazaruni, schijnt C. B. Brown te zijn (Roth, p. 88—89). Ik herinner mij niet of Alex v. Humboldt die, zoo ik mij niet vergis, dezen vogel in Venezuela ontdekte, dit feit vermeldt.

De wijze waarop de vingers van den jager of krijger het ondereinde der pijl en de pees van den boog vasthouden (*arrow release*) is de primaire volgens Morse's classificatie. Roth vond evenwel aan de Pomeroon een *release*, die niet bij Morse voorkomt, doch, m. i. een vorm der primaire is (R., fig. 56). De Goeje vond onder de Trio's de secundaire stelling.

Voor de thans obsolete vormen der knotsen van het spatel-, pa-

rel-, dolk- en bloktype zijn zoowel de afbeeldingen (pl. 36, 37 en 39 en fig. 58), alsook hetgeen R. dienaangaande op p. 171—173 meedeelt, leerrijk. Wat R. over het voorkomen van honden, inheemsche en ingevoerde, onder de Indianen meedeelt (p. 552—555), hoe lezenswaard ook, lost de vraag omtrent de verschillende hondenrassen in Z. Amerika niet op. Verder houden de Indianen o. m. er otters, stekelvarkens, kinkajoe's, veelvraten (*Gulo barbarus*) en luiaards op na.

Over het gebruik van zout en het eten van aarde bestaat onder de berichtgevers nogal verschil van opinie. Bernau oppert de niet onwaarschijnlijke meening dat waar de Indiaan te weinig of geen zout bij zijn voedsel gebruikt, zijn weerstandsvermogen bij ziekte verzwakt is (p. 222—225). Zout geldt tevens als tegengift bij curare. Wat het gebruiken van spijs en drank betreft, is regel dat de mannen en vrouwen afzonderlijk eten ; de laatsten te zamen met de kinderen. Er zijn evenwel uitzonderingen : bij de Nourague-Acoqua-Indianen in Fransch Guyana en bij de Taŭrepãng van Roraima. Voor en na het maal, dat men op ongeregelde uren gebruikt, worden de handen gewasschen. Gewoonlijk wordt slechts na het eten gedronken en dan een enkele teug.

Behalve bij de bekende langdurige slemppartijen drinken de Indianen weinig. Als *pick-me-up* bij haarpijn dienen een paar slakken- (*Ampullaria-*)soorten, zooals wij haringsalade gebruiken (p. 236—239). Hoewel krijgstropeeën bij de Surinaamsche Indianen stellig wel gebruikelijk waren, betwijfel ik of het werkelijk scalpen in de N. Amerikaansche beteekenis waren. De mededeelingen bij Fermin en Stedman lijken mij te vaag om het scalpeeren in Suriname als algemeen gebruikelijk aan te nemen. De hypothese van Friederici (niet Frederici zooals R. schrijft [1])) dienaangaande is ongerijmd (p. 588—589).

Opzettelijke schedelmisvorming schijnt tegenwoordig niet meer in de Guyana's voor te komen. R. vermeldt ten minste geen enkele eigen waarneming, maar beroept zich op Barrère, Stedman, Brown e. a. Het tot een scherpe punt vijlen der snijtanden komt evenwel hier en daar nog voor. Uit het dragen van spelden, doornen, vischgraten en zelfs slagtanden van *Dicotyles* (bij de Mura-Indianen), ook bij mannen, blijkt, zooals R. terecht zegt, dat dit geen bijzonder afweermiddel der vrouwen kan zijn (p. 414—417). Een andere verklaring geeft hij echter niet. Ik zie daarin oorspronkelijk een afweermiddel tegen booze invloeden in 't al-

[1]) Ter loops gezegd, R. citeert, en zeer terecht, gedurig Crevaux. Die groote reiziger schreef evenwel zijn naam zonder *accent aigu*.

gemeen. Onder allerlei andere volken toch hebben oòk zekere lip-, kin- en neustatoeëeringen, d. i. bij mond en neusgaten = de lichaamsingangen bij uitnemendheid, oorspronkelijk de rol van beschermen, vooral wanneer puntige of stekelige dingen op de huid worden afgebeeld. (Vergel. Roth, p. 419—421).

Castratie kwam voor bij de eiland-Caraïben in verband met menscheneten. Andere sexueele misvormingen, ook bij meisjes, zijn thans nog bij sommige stammen in zwang (Omaúa, Yaruro). R. haalt eenige voorbeelden aan van Indianen met vrij sterken baardgroei (p. 417—418). Dit zou door zeer vele uit andere streken van Amerika, van Britsch Columbia tot Araucanië, kunnen worden gestaafd, ook waar geen sprake is van mestiezen.

Van bijzonder belang is het kapittel over muziekinstrumenten, oude en thans nog in zwang zijnde.

De beschrijving en afbeeldingen naar Gumilla bewijzen weder welke voortreffelijke waarnemers men somtijds onder de oude berichtgevers vindt. Alle in het art. *Muziek-instrumenten en muziek* der *Encycl. v. Ned. W.-Indië* genoemde voorwerpen schijnen onder verschillende door R. vermelde Indianenstammen voor te komen, maar bovendien nog andere, zooals houten- en manden trompetten, houten „buizen", beschilderde fluiten van aardewerk en de muziekboog, de *benta* van Suriname (p. 462). De oorsprong van dit laatste instrument is het onderwerp van vele controversen geweest (Lehmann—Nitsche, Nordenskiöld, ten Kate e. a.), maar schijnt nog niet vast te staan.

Aan spelen, vooral kinderspelen, is door R. veel aandacht geschonken. Hetgeen hij er van zegt bewijst nogmaals dat Indianen „are a very sociable people among themselves" (p. 483). Dat zij, van Canada tot Vuurland, „freeze up" en een mom van onverschilligheid aannemen in de tegenwoordigheid van vreemden, vooral blanken, zal R. ook wel weten. Ook alle mij bekende Oosterlingen doen zoo. Wat is natuurlijker?

Wat de kinderspelen betreft, deze zijn veel talrijker en meer gevarieerd dan die der Surinaamsche Indianen. Bij de Waraus en aan den Rio Negro komt eveneens de bromtol, gemaakt van een *Astrocaryum*-pit, voor. (*Encycl. v. N. W. I.*, p. 646). Steltenloopen is bij de Makusi en Siusi in onbruik geraakt. Overigens wordt het in de *Encyclopaedie* gezegde omtrent de beteekenis van kinderspelen door R.'s mededeelingen bevestigd. Zij bewijzen de groote overeenkomst der jonge kinderpsyche over de gansche wereld; en vele kinderspelen zijn slechts een „voorspel" van handelingen op lateren leeftijd.

Over petroglyphen en pictographieën handelen p. 604—607 (afb. pl. 176). Wat zij voorstellen en de diepere beteekenis er van, „if, indeed, they have any", klinkt eenigszins zonderling als komende van een Indianenkenner als Dr. Roth. Daarentegen zegt hij eenige regels verder, en ditmaal terecht, dat de algemeene conclusies van Koch-Grünberg over rotsteekeningen „will not receive acceptance". Aardig is dat Schomburgk, volgens de Atorai-Indianen, aan de Yapore, Boven-Essequibo, zijn eigen portret in een rots griffelde. „The old traveler is legendary from the Essequibo to the Orinoco" (p. 605). Verwonderlijk is dit niet. Zelfs de herinnering aan v. Humboldt vond ik in Venezuela nog niet uitgewischt.

Een onderwerp waaraan reizigers gewoonlijk weinig of geen aandacht schenken, maar dat door R. vrij uitvoerig wordt behandeld, is dat over huis- en gevangen dieren bij Indianen. Vooral vrouwen houden gaarne *pets*. Er zijn er die jonge honden, apen, oppossums, laba's, hertjes enz. zoogen als hun eigen kinderen. Slechts weinige dieren weet de Indiaan niet te temmen ; zelfs oude brulapen, bekend om hun ontembaren aard (vergel. boven). Op gezag van H. W. Bates deelt R. een merkwaardig geval mede van het temmen van een wilden *maracana*-papegaai (*Conurus guianensis*) door een oude vrouw. Het schijnt dat zij den onhandelbaren vogel met haar speeksel voedde en in twee dagen temde (p. 551). Jachthonden, waaronder zeer fraaie exemplaren voorkomen, worden bijzonder goed verzorgd en geregeld gevoed. Bij de Makusi hebben zij zelfs hun eigen banken, ten einde hen te vrijwaren tegen zandvlooien en ander ongedierte. De Woyawai- en Taruma-Indianen hebben den naam van het bekwaamst te zijn in het africhten van jachthonden. De gewone huishonden daarentegen worden vrij slecht behandeld en weinig of niet gevoed. R. noemt de verschillende vogels, die men bij de Indianen kan aantreffen, „almost endless". Sommige, zooals adelaars, worden om hun vederen, voor opschik, gehouden. Aan de Beneden-Amazone vond Bates een bijzondere soort krekels, die de Indianen om hun „zang" in kooitjes van vlechtwerk houden.

Over de slavernij zegt R. dat deze bij de Brazilianen „under a more or less modified form" waarschijnlijk nog voorkomt (p. 597). Ook de „servitude of Indian slaves to other Indians" bestaat nog; maar dit soort slavernij is oneindig veel zachter dan die welke de Spaansche priesters invoerden ,,om zielen te winnen."

In het interessante hoofdstuk over reizen te land en te water worden o. a. verschillende soorten en typen van vaartuigen,

vlotten, parels en bruggen behandeld. Hier en daar komen platbooms bastkano's voor (p. 615—617, fig. 335, 336, pl. 179). Om schipbreuk, verdrinken en andere ongevallen op reis te bezweren dienen zekere taboe's te worden in acht genomen. Zoo zal geen Arowak of Warau ooit een pollepel wasschen gedurende een rivier- of zeetocht. Ook moeten dezen, evenals de Caraïben, zekere woorden omschrijven, daar anders de watergeesten vertoornd zouden worden en de reiziger zich een of ander ongeluk op den hals zou halen.

Uit hetgeen R., ook op gezag van verschillende reizigers, meedeelt over begroetingen bij komen en gaan, geschenken van bezoekers, gastvrijheid en al de aankleve van dien blijkt dikwijls een eigenaardig mengsel van onbaatzuchtigheid en goedigheid en berekende inhaligheid. De beleefdheid wordt vaak geregeld naar den rang en stand van den gast, — *tout comme chez nous*. Dat de (werkelijke ?) onverschilligheid van opperhoofden onder de Wapisiana en Trio's, bij de komst van blanke gasten, „no doubt strict etiquette" was, lijkt mij twijfelachtig. Ook een van R.'s zegslieden, John Ogilvie [1]), een *cattle rancher*, spreekt dit ten opzichte van de Trio's tegen (p. 629).

Ofschoon Indianen van den ouden stempel zeer weinig of geen gevoel voor vermeerdering van hun persoonlijk eigendom hebben blijkt dat zij bij den ruilhandel dikwijls zeer uitgeslapen zijn. Ten bate van dien handel werden. en worden nog, verre en langdurige reizen ondernomen. Vooral de tochten der Akawai „were all conducted with profound forethought and according to a regular system" (p. 634—635). Vele stammen hadden hun eigen producten, waarin zij uitmuntten: curare, cassaveraspen, jachthonden, aardewerk enz. In den ouden tijd werd ook veel handel gedreven met de Hollanders. Zoo kregen dezen van de Akawai o. a. balsems, oliën, specerijen, kostbare houtsoorten, papegaaien en apen (p. 637).

In de lijkenbehandeling bestaat groote verscheidenheid; o. m. komen crematie, bewaren van het gebeente in urnen en mummieficatie voor. Sommige urnen waren van groote afmetingen, meer dan 5 voet hoog. Ook komt het voor dat urnen in bijzondere onderaardsche gewelven worden bijgezet, b.v. aan de Counani, zuidelijk van de Oyapock (Goeldi). Eerst onlangs is gebleken, dat de Makusi „urn burial" kenden (p. 641).

[1]) Deze, alsook H. R. C. Melville, eveneens *rancher*, die beiden een groot deel van hun leven bij en onder Indianen doorbrachten, gaven aan Dr. Roth „original and very valuable information" (p. 68 *et passim*).

Volgens Brett hebben er geen huwelijksceremonies bij de Indianen „in their heathen state" plaats. Dit is, zooals R. opmerkt, in tegenspraak met Gumilla's bevinding. Deze toch zegt dat er vele bladzijden noodig zouden zijn om de plechtigheden van iederen stam afzonderlijk te beschrijven. Zeker is dat de wreede proeven op huwelijkscandidaten van beider kunne thans gedeeltelijk vrij wel tot het verleden behooren. De moderne Indianen aan de Pomeroon b.v. zijn zeer practisch. Zij nemen geen meisje tot vrouw alvorens zij door zwanger te worden het afdoende bewijs heeft geleverd, dat zij geschikt is voor het huwelijk (p. 680).

Aangaande de positie der gehuwde vrouw en de behandeling door haren echtgenoot bestaat groot verschil van opinie onder de berichtgevers. Ik geloof dat de waarheid in het midden ligt. De Indiaansche is in werkelijkheid veel minder ongelukkig dan wij van ons Europeesch standpunt meenen. Ook is zij niet in die mate slavin en lastdier als men gewoonlijk denkt. Hetzelfde geldt voor de N. Amerikaansche Indianen, alsook voor vele Oosterlingen, van Japan tot Barbarye. Sommige dwaalbegrippen schijnen onsterfelijk te zijn. Schomburgk heeft waarschijnlijk gelijk met te zeggen, dat zoo kust-Indianen, verbasterd door aanraking met blanken, hun vrouwen slecht behandelen, zij dat wel zullen nalaten thuis, onder hun eigen stam (p. 685). Overigens dunkt mij, dat het getuigenis van Hilhouse over het verschil in behandeling der vrouwen in het publiek en onder vier oogen afdoende is (Roth, sectie 890, p. 684). Uit het door R. meegedeelde over de verdeeling van arbeid tusschen de seksen blijkt, dat ook de man wel degelijk zijn aandeel in het dagwerk heeft, al is het ook minder dan dat der vrouwen (p. 689—691). Ook bij de beoordeeling van dit vraagstuk doet de blanke wel, niet uitsluitend volgens zijn „Christelijk beschaafde" visie te oordeelen [1]).

Het over een groot deel der wereld verspreide gebruik, waarbij schoonzoon en schoonmoeder elkaar niet mogen aanspreken, vond R. ook onder de Caraïben en Waraus.

De bevalling verloopt in den regel zoo gemakkelijk en snel dat men die als iets momenteels, bijna als een gebeurtenis zonder beteekenis kan beschouwen. De navelstreng wordt afgebeten, afgesneden (met een mes van *Scleria*-gras of van bamboe), afgebrand of afgebonden. Volgens R. behoudt de Arowaksche moeder de navelstreng tot den dood van het kind, met wien de streng

[1]) Vergel. den boeienden ethnographisch-psychologischen roman *In Guiana Wilds* van Rodway, een man die 't weten kon, welk boek in *De West-Indische Gids* van 1920 uitvoerig besproken werd.

dan begraven wordt. Wie haar bewaart bij overlijden der moeder blijkt niet. De nageboorte wordt onmiddelijk begraven. Deze beide gebruiken zijn zeer verspreid over de wereld, ook in Japan. De berichten van Gumilla, Humboldt en Schomburgk volgens welke de vrouwen van stammen langs de Orinoco en der Makusi zekere plantaardige middelen zouden gebruiken ten einde zwangerschap te voorkomen wordt door R. betwijfeld (p. 697).

Kinderen worden tot hun derde of vierde jaar gezoogd ; ook dikwijls door de grootmoeder, zelfs zoo deze hoog bejaard is. Ook bij Arabieren e. a. komt het zoogen door oude vrouwen voor. De zonderlinge bewering van Fermin, dat moeders hun kinderen nimmer in slaap zingen, is minstens twijfelachtig. R. althans spreekt van wiegeliedjes bij de Caraïben, Arowakken, Akawai, Kobeua en Siusi, en geeft een paar aardige voorbeelden (p. 697—698). Ook melodieuse wiegeliedjes van N. Amerikaansche Indiaansche moeders heeft menig veldethnoloog wel eens gehoord.

Wat betreft de ouder- en kinderliefde loopen de berichten zeer uiteen. Ik geloof dat men als regel kan stellen, dat bij Indianen in 't algemeen de affectie der ouders voor de kinderen grooter is dan omgekeerd. Aan kinderen wordt groote vrijheid gelaten; van een eigenlijke opvoeding is nauwelijks sprake. Lijfstraffen worden hoogst zelden toegepast. Het verhaal van Brett als zou een Warausche moeder haar schreeuwend kind met een brandend stuk hout hebben afgeranseld, en daarop het wicht in het bosch hebben geslingerd, betreft stellig een abnormaal geval. De eerbied der ouders voor het eigendom hunner kinderen, waargenomen door Pinckard, Hilhouse, Nordenskiöld e. a., (p. 698—701) vindt men ook in N. Amerika.

De genees- en heelkunde der Guyana-Indianen bestaat uit een curieus mengsel van practisch rationalisne en naïef bijgeloof (p. 702—711). Zieken worden evenals bejaarde lieden, in 't algemeen, achteloos behandeld. Braak- en purgeermiddelen, enemata, scarificaties, uitzuigen en derivantia vormen de voornaamste therapie. Ofschoon R. het niet vermeldt, geloof ik dat zijn mededeelingen omtrent bloedtherapie (sectie 924) voor tweeërlei uitlegging vatbaar zijn. Te weten: 1°. rood is bij nagenoeg alle primitieven de onheil afwerende kleur bij uitnemendheid; 2°. het vloeiende bloed, als levensdragend *agens*, brengt geluk aan. Het laatste vindt b.v. uitdrukking bij de Tunesische Arabieren: „het bloed is gevloeid, het ongeluk is bezworen." Dit axioma vormt een der spiritueele grondslagen hunner tatoueering. De Surinaamsche Caraïbe die, gedurende de couvade, zijn zieke kind met zijn eigen

bloed besmeert, handelt m. i. volgens één dier beide beginselen (vergel. sectie 907, p. 696). De Indiaansche moeder, die een oogontsteking van haar kind met het sap van een groote roode Cayenne-peper inwreef, handelde denkelijk volgens het eerstgenoemde principe (sectie 927) misschien ook volgens een ander, — phallisch. Een ieder die in Suriname is geweest, zal zich in dit verband een varieteit roode peper met een zeer expressieven naam herinneren. De Indiaansche pharmacopee is zeer rijk, vooral aan simplicia, basten waarvan meestal een afkooksel wordt bereid.

De Indianen zijn over 't geheel zeer zindelijk op hun lichaam. Baden en zwemmen zijn aan de orde van den dag. Dit vormt een eigenaardig contrast met den afschuw voor koudwaterbaden bij de meeste Creolen en mestiezen in Latijnsch Amerika, van Z. Mexico tot Paraguay. Niettegenstaande die zindelijkheid op hun huid is „hoogwild" tusschen het hoofdhaar, evenals bij onze inlanders op Java, iets zeer gewoons.

Hetgeen R. meedeelt over de natuurlijke behoeften der Indianen, de behandeling der excrementen, en een paar andere dingen van intiemen aard (sectie 935, p., 713—714) behoort tot die onderwerpen welke de meeste ethnologen zorgvuldig, maar ten onrechte, vermijden aan te roeren. Voor den volkenkundige mag er niets raars of dwaas zijn, evenmin als voor den geneesheer iets vies.

R.'s gegevens aangaande de tijdsbegrippen en astronomische kennis der Indianen zijn gering en brengen weinig of geen nieuws. Wanneer men de kennis der sterren van sommige Chaco- en andere zuidelijke stammen tot maatstaf neemt dan kan men bijna *a priori* aannemen, dat de Guyana-Indianen meer van de sterrenbeelden afweten dan men tot nog toe in de literatuur vindt opgegeven.

De begrippen dezer Indianen omtrent getallen zijn primitief en beperkt; zelfs indien zij eenige conceptie van groote getallen hebben, volgt daaruit geenszins dat zij die onder woorden weten te brengen. Het is jammer dat R. aangaande den kleurenzin en de benamingen voor kleuren niets vermeldt; dat rood en blauw tot de meest geliefde kleuren behooren blijkt overigens genoegzaam uit den opschik en de versieringskunst dezer Indianen.

De lectuur dezer studie, evenals trouwens van R.'s vroegere publicaties, overtuigt den lezer — zoo deze het niet reeds wist — hoe onbillijk en dwaas de benaming „wilden", die nog overal uit den volksmond gehoord wordt, voor de omschrijving van pri-

mitieve menschen is. Collectief beschouwd zijn de Indianen der Guyana's geenszins wilde barbaren; integendeel. Naast de universeele dwaasheid en domheid, waarmede ook de hedendaagsche beschaafde blanken van allerlei nationaliteit rijkelijk begiftigd zijn, vindt men onder deze Indianen veel vernuft, grondige woudlooper's kennis, niet geringen kunstzin en, over het geheel, meer goede dan kwade eigenschappen.

Door dit en zijn voorgaande groote werk heeft Dr. Walter Edmund Roth den Indianen van Guyana een duurzaam monument opgericht.

Tunis, Juni '25. H. TEN KATE.

BIBLIOGRAPHIE

Islands, West Indian-Aegean, by Sir Arthur E. Shipley. London 1924. (Mooi geïllustreerd).

Au pays de l'or. Récit d'un voyage chez les Indiens inconnus de la Guyane française, par Gilles Normand. Paris 1924.

Koninklijke Vereeniging „Koloniaal Instituut". Amsterdam. Veertiende· jaarverslag 1924.

Metron. Revista internationale di statistica. Vol. IV. No. 2. I—XII—1924. Ferrara. J. W. Wolff. Some Statistics about Surinam (Dutch Guyana).

Grondwetsherziening 1917 en 1922, door F. J. A. Huart. (Akademisch prrfeschrift, Rijksuniversiteit te Leiden). Arnhem 1925.

Mosquitocs of Surinam, a study on neotropical Culicinae, by C. Bonne and J. Bonne-Wepster. Amsterdam 1925. (Mededeelingen Koloniaal Instituut No. XXI).

Une histoire des Colonies anglaises aux Antilles (de 1649 à 1660). Par Arthur P. Watts. Paris, Oxford, London etc. (1925).

Westindische Sipunculiden und Eschiuriden, door Mejuffrouw J. M. A. ten Broeke. (Akademisch prefschrift, Universiteit van Amsterdam). Leiden 1925.

Westindische Opistobranchiate Mollusken, door H. Engel. (Akademisch proefschrift, Universiteit van Amsterdam). Leiden 1925.

Jaarvergadering van „Bethesda". 19Mei 1925. Paramaribo /1925/.

Wetenschappelijke Bladen, Juni 1925. De Maskililies. Artikel van O. Brousseau in de *Revue Mondiale* van 15 Februari 1925. (De Maskililies zouden een Indiaanschen stam zijn van dwergen met blank vel in Fransch Guiana).

Mededeeling van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel in Suriname No. 20. (23 Juni 1925). Voorloopige mededeeling over den stand van het onderzoek naar de oorzaken van de „instervingsziekte" bij de cacao. Door Dr. D. E. Fernandes.

Mitteilungen aus der Missionsarbeit der Brüdergemeine in Suriname. Paramaribo, 1 Juli en 1 Augustus 1925.

Economisch-Statistische Berichten, 29 Juli 1925. Suriname en Soekamandi, door F. C. Baron van Aerssen Beyeren van Voskol.

Neerlandia. Augustus 1925. Uit het Jaarverslag van de Groep Suriname over 1924.

Haagsche Post. 8 Augustus 1925. In de West. De Tokeomst vTn Suriname, door Prof. Mr. J. C. Kielstra.

DE CURAÇAOSCHE BEGROOTING VOOR 1925

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN

Wanneer men de eindcijfers van het begrootingsontwerp in de verschillende vormen, waarin dat is openbaar gemaakt, onderling vergelijkt, ziet men merkwaardige verschillen. Men oordeele.

	Uitgaven.	Ontvangsten.	Rijkssteun.
Ontwerp, ingediend bij den Kolonialen Raad	*f* 2.477.811	*f* 2.128.405	*f* 349.406
Voorloopig vastgestelde begrooting	2.307.801	2.128.405	179.396
Ontwerp, ingediend bij de Staten-Generaal	2.378.311	2.128.405	249.906

De onderststaande cijfers komen overeen met die van de wet, zooals deze in het Staatsblad verschenen is.

De korte samenvatting van hetgeen deze cijfers ons leeren, is: de Koloniale Raad heeft de uitgaven weten te verminderen met *f* 170.000.—, maar „het Plein", zooals men op Curaçao eenigzins schamper zou zeggen, heeft er weer *f* 70.510.— opgelegd, waardoor het verschil tusschen het bedrag van den door den gouverneur begeerden rijkssteun en het eindcijfer daarvan nog altijd *f* 99.500.—, ten gunste van de rijksbijdrage, is. Daarbij verwaarloos ik, dat de gouverneur gedurende de schriftelijke behandeling de uitgaven, en dus ook den rijkssteun, nog met *f* 2000.— verhoogd heeft voor verbreeding van de Rifbrug. Bovendien moet worden vastgelegd, dat bij de raming der middelen een bedrag van *f* 130.000.— was uitgetrokken voor *verhoogde opbrengst als herziening van*

eenige heffingen, een herziening, die haar beslag bij de indiening van het ontwerp nog niet gekregen had, en sedert ook niet gekregen heeft, maar niettemin door den Minister overgenomen en gehandhaafd is.

Het grootste aandeel in de mondelinge behandeling in den Kolonialen Raad had de voorzitter, de heer A. G. Statius Muller, die daartoe, zooals het reglement van orde voorschrijft, de leiding der vergadering aan den ondervoorzitter overliet. Niet minder dan 25 amendementen, die te zamen een vermindering der uitgaven met ƒ 194.564.— zouden moeten brengen, kwamen aan de orde. Daartegenover wilde de heer Muller een nieuwe post van ƒ 15.000.— op de begrooting brengen als eersten termijn van aflossing van eene leening, groot ƒ 150.000.— voor buitengewone werken, met name de algeheele vernieuwing der Handelskade en de havenverbetering. Hiermee zou gepaard gaan een schrapping van ƒ 70.000.—, voor die werken door het koloniaal bestuur aangevraagd.

Begrijp ik de voorstellen van den heer Statius Muller goed, dan wilde hij reeds ditmaal komen tot een sluitende begrooting. Immers naast een vermindering van uitgaven wenschte hij een hoogere raming der ontvangsten met ƒ260.000.—, waardoor het nadeelig verschil tot f41.842.— was teruggebracht, dat door belastingverhooging zou te vinden zijn.

Bij het stelsel van den heer Statius Muller deden zich twee moeilijkheden voor. Vooreerst een betreffende de leening. Waar ik dit onderwerp meermalen heb aangeroerd, en het naar mijn gevoelen thans in een nieuwen toestand gekomen is, wil ik wat uitvoerig op de ter zake gevoerde gedachtenwisseling ingaan. In antwoord aan den heer V. d. Veen Zeppenfeldt, die twee gevaren in een leening zag, nl. dat men er licht toe overgaat het geleende te gebruiken zonder aan de afbetaling te denken, en dat men wetende te kunnen leenen, zich ook gemakkelijker in nieuwe schulden steekt, zei de heer Muller: „Dit stelsel is op onze begrootingen volstrekt geen nieuwigheid. Reeds meerdere malen is op de begrooting

een bedrag aangewezen „om door leening te worden gedekt". Als deze kolonie in het krijt staat voor al die door leening te dekken bedragen, dan zijn wij reeds een heel aardig bedrag schuldig, waarschijnlijk ver over het millioen.

Ik hoop echter, waar wij er verder nooit iets van gehoord hebben en er nooit een post op de begrooting is gekomen voor aflossing, dat het Moederland slechts in theorie geleend maar in werkelijkheid gesubsidieerd heeft. In elk geval doe ik een beroep op de Regeering om Curaçao thans met een schoone lei te laten beginnen.

Wat ik met de leening voor de havenwerken bedoel, is niets anders, dan de groote uitgaven, die daarvoor in 1925 en 1926 gedaan zullen moeten worden, verdeelen over een reeks van jaren".

Van meer beteekenis dan het bezwaar van den heer Zeppenfeldt was dat van den heer De Veer Abrahamsz, dat leeningen moeten gegrond zijn op een wet. Dit bezwaar voorziende, had de heer Muller getracht het te ondervangen door de redeneering, dat er wel een eenvoudiger weg kon worden betreden nl. dat het Moederland het bedrag aan de kolonie zou voorschieten. „Het is een kwestie van vorm, die later wel aan de orde kan komen". Men zal den spreker moeten toegeven, dat het geheimzinnige stelsel van vroeger — is er wel ooit geleend? van wien? op welke voorwaarden? — tot zoo weinig ernstige uitspraak grond kon geven, maar practisch heeft de heer Muller zijn uitgangspunt moeten loslaten, en de heeren Van der Veen Zeppenfeldt en De Veer Abrahamsz hebben dan ook in het slot van zijn betoog — mijn voorstel komt ten slotte hierop neer: het voorloopig van deze begrooting afvoeren van de aangevraagde kredieten — aanleiding gevonden, om zonder meer te stemmen voor de schrapping der aangevraagde posten. Deze voorstellen worden aangenomen, en dan zien wij het wonderlijke gebeuren, dat noch de voorsteller noch de voorzitter noch een der leden zich verder bekommert om het amendement-Statius Muller om een eersten aflossingstermijn der leening op de begrooting te

brengen. Het gevolg is dus, dat er posten zonder meer zijn afgevoerd voor werken, die eigenlijk niemand ongedaan wilde laten. „Voorloopig" afgevoerd, zal de Koloniale Raad zeggen, en inderdaad men heeft daarop den nadruk gelegd, ook toen een oogenblik later ƒ 20.000.— voor de watervoorziening werd geschrapt. Toegevende dat er alle aanleiding voor den Raad was, om, gezien de houding van het bestuur, te zeggen: wij willen eerst plannen hebben, en weten, wat er met dit geld zal gedaan worden, gevoel ik toch tegen deze wijze van handelen het groote bezwaar, dat men zóó altijd wel sluitende begrootingen kan maken. Ook in het algemeen zal men dit bezwaar, nog onder de oogen moeten zien: welken invloed, als eenmaal de sluitende begrootingen werkelijkheid zijn geworden, de zekerheid, waarschijnlijkheid of mogelijkheid van suppletoire begrootingen, waarbij rijkssteun niet kan uitblijven, dan hebben moet op het budgetrecht van den Kolonialen Raad.

Van „sluitende begrootingen" gesproken, ben ik ten zeerste getroffen door deze woorden van den heer Statius Muller, die in de notulen te vinden zijn:

„Wat het sluitend maken van de begrooting betreft, waarover spreker het zooeven had, wil hij doen uitkomen, dat op het Ontwerp zelf niets daarvan kan blijken. Daarop komen namenlijk alleen de bedragen der uitgaven voor, niet die der ontvangsten. Slechts worden de middelen met namen aangewezen, die tot bestrijding der uitgaven zullen worden aangewend.

De becijferingen, die tot het eindresultaat der begrooting moeten leiden, komen alleen voor op een der bijlagen".

Wat is de zaak? de begrootingsverordening en de begrootingswet ook bevat alleen van de uitgaven ramingen en van de middelen slechts opgaven der bronnen zonder eenig bedrag. Maar bij deze stukken behoort een bijlage, die èn in het *Publicatieblad* èn in het *Staatsblad* wordt opgenoemen als „raming der middelen en inkomsten". De daarin vermelde cijfers komen van het gouvernement, maar de opneming achter de verordening en straks achter

de wet, waarbij de begrooting is vastgesteld, sluit m.i. in, dat de Koloniale Raad en de Staten Generaal die raming, zooals zij ten slotte wordt openbaar gemaakt, hebben aanvaard, en ik kan niet inzien, dat die colleges maar alles zouden moeten slikken, wat hun daaromtrent voorgezet wordt. Dan zou zich voordoen, het omgekeerde van wat ik daareven veronderstelde, dat het bestuur een sluitende begrooting altijd zou kunnen tegenhouden door een lage raming.

Er is echter meer. Tot de begrootingsontwerpen behoort, zooals ik zeide, in ieder geval een opgaaf der bronnen van inkomsten. Art. 4 van het onderhavige ontwerp luidde: „Tot goedmaking van de uitgaven begrepen in de koloniale huishoudelijke begrooting voor het dienstjaar 1925 worden voor dat jaar gebezigd de na te noemen middelen en inkomsten" enz. en onder C staat vermeld: *Bijdrage uit 's Rijks schatkist tot aanvulling der koloniale middelen.* Dat artikel is — terecht — in stemming gebracht, maar zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen. Als hij dan geen anderen uitweg zag, om een sluitende begrooting te proclameeren, had de heer Statius Muller m. i. moeten voorstellen een amendement om dit C te laten vervallen.

Ik stap hiermee af van dezen aanval op het begrootings ontwerp door den heer Statius Muller. Ik wil dit echter niet doen zonder een woord van hulde aan den geharnasten strijder, dien men in dit strijdperk niet meer zien zal. De heer Muller heeft zich metterwoon in Nederland gevestigd. Een ontzaggelijk verlies voor de kolonie en voor haren Raad in het bijzonder, want, facile princeps als hij was in kennis van de koloniale toestanden, van staatsrechtelijke beginselen en in gave des woords, moet zijn evenknie nog gevonden worden. Bij het laatste begrootingsdebat heeft de heer Statius Muller nog den wensch uitgesproken om bij de herziening van het regeeringsreglement met het bestuur der kolonie in debat te treden over de vraag, of het geen eisch van koloniale politiek is, dat het Moederland de uitgaven draagt, om de kolonie op een zoodanig peil van ontwikkeling te brengen, dat

zij haar eigen huishouding uit eigen middelen kan bestrijden. De heer Muller kon toen niet denken, dat een jaar later dit onderwerp nog niet aan de orde gesteld zou zijn. Intusschen zal men nu zijn leiding, zijn kennis, en het gouvernement zijn bestrijding moeten missen. Voor de behandeling der zaak zal dit geen voordeel aanbrengen. Gelukkig staat het voor hen, die den heer Muller kennen vast, dat hij in Holland niet werkeloos zal blijven, en dat Curaçao de vruchten van zijn arbeid zal blijven plukken.

Nog een ander dan de heer A. G. Statius Muller zal aan de beraadslagingen in den Kolonialen Raad in het vervolg geen deel meer nemen. Ik bedoel den volijverigen en bekwamen onderwijsinspecteur, den heer H. Meerdink, die van 1915 af als bestuursgemachtigde den gouverneur vertegenwoordigde. Persoonlijk heb ik den heer Meerdink in den Raad gewoonlijk minder krachtig gevonden dan daarbuiten. Men voelde het als het ware, dat de beperking, die zijn hoedanigheid als gemachtigde van den gouverneur hem oplegde, hem te zeer bond. Zoo nog bij dit laatste debat. De heer De Veer Abrahamsz had gevraagd naar de onderlinge verhouding der onderwijzers aan de Hendrik- en Wilhelminascholen, een onderwerp, waarmee de heer Meerdink van het begin zijner komst in de kolonie af zooveel te stellen heeft gehad, dat hij het door en door moet gekend hebben. En wat antwoordt de bestuursgemachtigde? „Daar ik geen opdracht heb om daarover te spreken, acht ik het beter die kwestie niet aan te roeren". Is dit tevens geen scherpe belichting van het ondoelmatige van dit stelsel? —

Het belangrijkste der begrootingsbehandeling in Curaçao is hiermee naar voren gebracht. Van een bezuinigingsdebat in den zin van een pleidooi voor versobering eenerzijds en een betoog, dat daarnaar gestreefd wordt, maar dat de zuinigheid de wijsheid niet bedriegen mag anderzijds, is niet veel terecht gekomen. Wel hebben de leiders van bepaalde departementen, als Openbare gezondheidsdienst en Openbare werken, veel moeten hooren over hun beleid. Een onaangenaam incident deed zich daarbij nog voor tusschen de beide gemachtigden

van den gouverneur Ir. Molengraaf van den Mijnbouwkundigen dienst en Dr. Bergmann van den Gezondheidsdienst. Zoo maar q.q. vlogen ze elkaar in de haren over de vraag of eerstgenoemde bepaalde chemische onderzoekingen al of niet aan laatstgenoemde kon toevertrouwen. Menig hard woord over tijd- en geldverspilling kregen zij van den Raad te slikken. Ten slotte is het weer de heer Statius Muller geweest, die in een uitvoerig betoog bezuinigingsmogelijkheden aangaf. Het was echter meer klein goed dan een trekken van groote lijnen.

Van de in het begin genoemde amendementen werden er 19 aangenomen tot een bedrag van *f* 172.010.—, de overige werden ingetrokken of verworpen.

Wat in jaren niet gebeurd is, geschiedde in 1924 — de Koloniale Raad moest twee vergaderingen aan de begrooting besteden; en nog nieuwer was eene schorsing der vergadering voor enkele minuten, om een persoon, die de orde verstoorde — buiten de vergadering gelukkig — te doen verwijderen.

Gelijk gezegd, heeft de Minister de uitgaven niet minder dan *f* 70.510 hooger geraamd, dan door den Raad was bepaald. Het merkwaardige geval doet zich daarbij voor, dat een verworpen amendement-Statius Muller, de uitgaven voor verwaarloosde kinderen te verminderen met *f* 3650.—, door den Minister is overgenomen, verhoogd tot *f* 3700.—. Echter herstelde de Minister een reeks posten tot een gezamenlijk bedrag van *f* 74.210.—, waaronder het meest de aandacht trekken *f* 3500.— voor den landbouwkundigen dienst op de bovenwindsche eilanden, *f* 7150.— in het belang van landbouw en veeteelt, *f* 20.000.— voor voorbereidende werkzaamheden in zake de watervoorziening van Willemstad en de haven van Curaçao en *f* 24.000.— voor den Mijnbouwkundigen dienst, al welke posten door den Kolonialen Raad verworpen waren. De Minister nam derhalve genoegen met uitstel der voor de havenverbetering en kadeherstelling aangevraagde credieten. In de toelichting wordt gezegd, dat de Minister zich vereenigd heeft met het standpunt

van den Raad, dat het de voorkeur verdient, een suppletoire aanvraag van fondsen voor dit doel aanhangig te maken, wanneer het koloniaal bestuur over volledige gegevens zal beschikken. Maar tegelijkertijd wordt voor hetzelfde doeleinde een memoriepost als „voorwaardelijk krediet" aangevraagd. Na de omschrijving van het karakter van een zoodanig „krediet", verleden jaar door den Minister gegeven, en thans voor een deel herhaald, kon men in deze wijze van behandeling niet anders dan een onderlinge tegenstrijdigheid zien. Immers de uittrekking van een memorie-post sluit uit zichzelf niet in een suppletoire aanvraag, doch is beperkt tot hetgeen zonder verhooging van de rijksbijdrage kan gedaan worden. De bedoeling is, *den gouverneur* meer vrijheid van handelen te geven [1]). En als ik mij niet zeer vergis, zijn verleden jaar ook uitgaven op de memorie posten van het voorwaardelijk krediet gedaan, *zonder nader overleg met den Raad.* Men voelt aanstonds welke teere kwestie hierin zit voor het budgetrecht van den Kolonialen Raad. Houd de raming der ontvangsten laag, en breng veel op „voorwaardelijk krediet", dan kan de gouverneur zijn gang wel gaan. Hierin ligt allerminst een verwijt voor dezen gouverneur, die zelf geen „voorwaardelijk krediet"-posten op de begrooting heeft gebracht. Maar wij worden nu eenmaal van het Plein uit geregeerd, zal de Koloniale Raad herhalen, en daaraan kan ook het „voorwaardelijk krediet" worden dienstbaar gemaakt. —

Aangezien men niet mag veronderstellen, dat de Minister een verordening zal uitlokken, waarvan hij meent, dat daarvoor „voorloopig geen aanleiding" bestaat, mag men na de onomwonden verklaring daaromtrent van den heer De Graaff in de Memorie van antwoord aan de Tweede Kamer aannemen, dat het poenale sanctie-ontwerp, door den waarnemenden gouverneur ingediend, niet van het Plein te Den Haag is uitgegaan. Er is èn in Curaçao èn in den Kolonialen Raad veel doch weinig goeds over dit ontwerp gezegd, en het blijft vreemd, als tot zulk een oppervlakkige regeling van zulk een ingewikkeld onderwerp tij-

[1]) Zie W. I. G. 1924, bladz. 324/5.

dens een interrimaat op eigen houtje overgegaan is. Een minder juisten indruk zou men uit wat de heer Heerkens Thijssen in de Eerste Kamer hierover te berde bracht, kunnen krijgen, n.l. dat de Curaçaosche Petroleummaatschappij ook verantwoordelijk moet gesteld worden voor een toepassing der strafbepalingen op hen, die onder Nederlandsch gezag staan, daar deze uitbreiding door het Koloniaal bestuur gegeven is aan de wenschen der C. P. M. En weet de heer Thijssen het zoo stellig, dat de Curaçaosche arbeiders geenerlei dwang tot nakoming hunner overeenkomsten behoeven? De lezing der Memorie van toelichting bij het desbetreffende ontwerp zou hem anders kunnen overtuigd hebben, dat betere kenners der Curaçaosche toestanden er anders over denken. Trouwens er zijn meer flaters in Eerste en Tweede Kamer gemaakt.

Dezelfde spreker had het over de *Engelsche* kolonie Cuba. In de afdeelingen was zelfs al gesproken van een petroleumbedrijf, dat zich op *Bonaire* zou vestigen, en in het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer raakte men haast niet uitgepraat over de Koloniale Staten van Curaçao. Het is de heer Feber geweest, die deze woorden voor zijn rekening genomen heeft.

De beste rede was ongetwijfeld weer van het Tweedekamerlid IJzerman. Een doelmatige bezuinigingspolitiek, de inrichting der haven volgens de eischen van het toenemend scheepvaartverkeer, de ambtenaarssalarissen, de politie, de pharmaceutische dienst, al deze nog steeds onopgeloste vraagstukken wist de heer IJzerman, als waren ze even veel kersversche onderwerpen te behandelen. Het zou te ver voeren op elk dezer hier nog eens in te gaan; slechts over twee een enkel woord, een slotwoord over de bezuiniging en een bestrijding van hetgeen de Minister over den pharmaceutischen dienst meedeelde. Terecht heeft de heer IJzerman den Minister even herinnerd aan de tegenstrijdigheid tusschen diens verklaringen in 1924 en die in 1925 omtrent den aard der bezuinigingen. De Minister heeft nu toegegeven, dat de verbetering van den geldelijken toestaand van Curaçao slechts voor een klein deel aan vermindering van uitga-

ven is te danken, een officieele bevestiging van een niet te loochenen feit, waarop ook elders, o.a. in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 28 Juni 1923 Avondblad in eene „particuliere correspondentie" de aandacht gevestigd is, dat een toen door den Gouverneur aangebrachte bezuiniging van ƒ 94.000.— practisch neerkwam op het niet uitvoeren van het economische plan-Helfrich, hetgeen men zich misschien te laat berouwen zal.

Het achterwege laten van de benoeming van een militairen apotheker, die volgens den heer IJzerman in de geneeskundige commissie de eenige deskundige was bij het toezicht op de apotheken, acht de Minister niet zoo erg, omdat aan het hoofd van die commissie de directeur van den Openbaren Gezondheidsdienst staat, die op pharmaceutisch gebied geen leek is, en de commissie verder, voor zoover noodig, voorlichting vindt bij den particulieren apotheker, die ook deel van de commissie uitmaakt. Toen dit neergeschreven werd, was dr. Bergmann nog directeur der O. G. Was deze inderdaad geen leek, de gang van zaken heeft sedert aangetoond hoe weinig zeker de commissie van deze deskundigheid kon zijn. En wat de particuliere apotheker betreft, bevinden wij ons in den vicieuzen cirkel. Hoe goed de Curaçaosche apothekers ook mogen zijn voor hun vak, hun ontbreekt de wetenschappelijke opleiding en ontwikkeling die noodig is voor toezicht ook op den particulieren apotheker-lid der commissie. Intusschen heeft later in het *Koloniaal Weekblad* van 30 Juli 1925 een ingezonden stuk uit Curaçao een ander licht op deze zaak geworpen, dan de Minister en de heer IJzerman deden, zoodat het laatste woord hierover nog wel niet gezegd zal zijn. Ongetwijfeld is het belang van deze zaak grooter dan men oppervlakkig zou meenen. De ontwikkeling van Curaçao gaat met reuzenschreden. Het gouvernement moet oppassen niet altijd achter de feiten aan te komen.

Overigens waren het slechts weinige woorden, waarmee de Minister eenige der besproken zaken behandelde. En de heer IJzerman repliceerde niet. Ook niet bij een toch werkelijk ernstig incident. De heer IJzerman had

gezegd: „Reeds vijf jaar geleden is door het bestuur van Curaçao, in verband met toeneming van scheepvaartverkeer, verzocht om uitzending van een havenmeester, die op nautisch gebied onderlegd was en ook inzicht had in de economische quaesties, die zich bij de uitbreiding van de haven zouden voordoen. Aan dit verzoek is niet alleen nooit gehoor gegeven, maar het Departement heeft zich zelfs nooit de moeite getroost, op dit verzoek antwoord te geven". Hierop heeft de Minister geantwoord: „Wanneer een zoodanige aanvraag had bestaan, zou uit den aard der zaak met de grootste liefde ten spoedigste een havenmeester zijn uitgezonden, maar tot dusver is mij niets daarvan bekend".

Vijf jaar geleden — dat moet dan een aanvraag van gouverneur Helfrich geweest zijn, die er waarlijk niet over te roemen had, dat aan zijne aanvragen „met de grootste liefde" en „ten spoedigste" werd voldaan, al had dit dan ook zeker in „den aard der zaak" gelegen. Misschien vindt de Minister een opfrissching van zijn geheugen op dit punt, als hij de ontslagaanvraag „om gezondheidsredenenen" van den heer Helfrich nog eens naleest. Maar zal dan nog de tijd er zijn voor herroeping van het verwijt, aan den heer IJzerman gedaan? Het is niet waarschijnlijk, dat de heer De Graaff de leiding van het departement van koloniën behouden zal; er zijn althans uitlatingen van hem bekend, dat hij dezen last niet langer wenscht te torsen. Voor Israël kwam de ellende in Egypte, toen er een Farao opstond, die Jozef niet gekend had, schenke de oplossing der kabinetscrisis Curaçao een minister, die al heeft hij de kolonie dan niet uit eigen aanschouwing leeren kennen, toch dit gebiedsdeel weet te geven wat het in dezen tijd van aanvankelijken opbloei noodig heeft en bezield is met genoeg liefde voor zijn taak, om aan Curaçao de noodige aandacht te wijden. Ik acht het gevaar niet denkbeeldig. dat anders de vooruitgang Curaçao te machtig is, en aan de kolonie voorbij gaat.

Hilversum, 6 Juli 1925

HET SURINAME-VRAAGSTUK

DOOR

W. ARNTZ

Onder bovenstaanden titel verscheen in den 6en jaargang van dit tijdschrift, bl. 481, een zeer suggestief en even lezenswaard artikel van den heer Brandon. Bij eerste lezing krijgt men den indruk dat hier nu het middel geboden wordt om van Suriname zonder geld van regeering of particulieren, zonder de hulp van aangevoerde arbeiders, een welvarend, bloeiend bezit te maken. Het juiste benutten van de in de kolonie aanwezige, thans nog latente energie, zou in korten tijd tot het beoogde doel voeren.

Leest en bestudeert men het artikel echter aandachtig en ontdoet men het van al zijn academische beschouwingen omtrent stoffelijke en onstoffelijke productie-waarde, gemeenschaps-productie en gemeenschaps-winst, dan verdwijnt deze indruk echter geheel om plaats te maken voor de overtuiging, dat het den schrijver gelukt is een theoretisch zeer mooi plan in een te zetten, waarvan de uitvoering echter, door het beperkte der beschikbare middelen, al te vele jaren zal vereischen.

Indien ik den schrijver goed heb begrepen is zijn artikel in 't kort als volgt samen te vatten:

1e. Van de Surinaamsche Creolen-bevolking zijn 5500 gezinnen, die niet of althans zeer weinig deelnemen aan de voortbrenging in engeren zin van het land, geschikt voor het landbouwbedrijf.

2e. Deze gezinnen zijn gewend te leven naar den Westerschen levensstandaard; de opbrengst van den grond, indien zij dezen geheel met handenarbeid moeten bewerken, is dus niet voldoende om in hun behoeften te voorzien.

3e. Het mechanisch landbouwbedrijf is derhalve voor hen noodzakelijk, elk gezin zou een hoeve moeten bezitten van ± 50 H.A.

4e. Daar de Surinaamsche bevolking van nature behoefte heeft aan vertier, gezelligheid en ontspanning zullen deze hoeven gelegen moeten zijn aan een goed begaanbaren weg en zullen er op niet te grooten onderlingen afstand centra moeten worden gevormd waar gelegenheid is tot gepast vermaak en ontspanning.

5e. Elk gezin, dat zich op een hoeve vestigt krijgt een geriefelijke woning, 5. H.A. ploegbaar gemaakt land; mechanische ploeg-, zaai- en oogstmachines kan het huren, en het geheele grondbezit à 50 H. A. ligt in een polder die draineer- en irrigeerbaar is.

6e. Voor het groot-landbouwbedrijf zullen terreinen worden ingedijkt en voorzien van de hoofdloozing; elke aanvrager krijgt 10 % van het door hem in cultuur te brengen land, plantklaar opgeleverd.

7e. Ter voorziening in de behoefte aan arbeiders voor de plantages en hoeven zullen bevolkings-centra worden gesticht van gecontracteerde arbeiders. Aan de arbeiders worden in de omgeving dezer dorpen kleine stukken beschermde en draineerbare grond gegeven, om daarop het voedsel voor hun gezin te verbouwen.

Het geld, noodig voor de uitvoering van al deze werken, wordt op de volgende wijze gevonden:

a. Nederland betaalt jaarlijks voor rente en aflossing van ten behoeve van Suriname geleende gelden, ruim 1 millioen gulden.

b. De bestuurs-inrichting in Suriname wordt vereenvoudigd, waardoor er ± 600 ambtenaren minder noodig zullen zijn; de uitgaven zullen worden beperkt tot 4.5 millioen gulden per jaar .

c. De, zooals de heer Brandon zelf erkent, doodarme gemeenschap moet per jaar ruim 1 millioen gulden meer aan belasting opbrengen.

Gebeurt dit alles dan is er per jaar 1,5 millioen beschikbaar voor de verwezenlijking van het denkbeeld. Van dit bedrag zullen jaarlijks moeten worden aangevoerd ten be-

hoeve van de bestaande plantages 1000 arbeiders à ƒ 500 per arbeider, dus in het geheel ƒ 500.000.

Er worden ongeveer 600 ambtenaren ontslagen. Nu is het heel gemakkelijk om te zeggen, „deze menschen moeten maar zien hoe zij een bestaan vinden", maar het gouvernement heeft tegenover hen zekere verplichtingen, zij hebben recht op wachtgeld, pensioen of iets dergelijks. Per hoofd en per jaar zal aan hen zeker ƒ 500 uitgekeerd moeten worden. Hiervoor is dus noodig ƒ 300.000 zoodat er ten slotte overblijft voor hoevebouw enz. ƒ 700.000.

Volgens het plan zal elke aanstaande hoeve-eigenaar ontvangen een geriefelijke woning, een goeden weg langs zijn erf, 50 H.A. ingedijkt, irrigeerbaar en draineerbaar land, waarvan 5 H. A. ploegschoon, enz. enz. 5 H.A. plantklaar land is echter voor een op Westerschen voet levend gezin te weinig om van de opbrengst ervan aan zijn behoeften te kunnen voldoen en nog geld over te houden voor de uitbreiding van den aanplant. M.i. zouden er minstens 10 H.A. ploegklaar land aanwezig moeten zijn.

Ik zou hier er op willen wijzen, dat de heer Brandon zoowel de opbrengst per H.A. als den prijs per ton in zijn beschouwingen toch wel wat erg voorzichtig genomen heeft. Hij haalt zelf een artikel aan van den heet Hewitt, waarin deze mededeelt, dat de regensawah's in Nickerie 45 picols droge padi per bouw, dat is ± 4000 kgr. per H.A. opbrengen. De irrigeerbare rijstlanden van de te stichten hoeve moeten dus minstens 1500 kgr. schoone rijst per H.A. kunnen leveren, terwijl als prijs voor een goede rijstsoort toch wel ƒ 100.— per ton mag worden aangenomen.

Waar alle werkzaamheden zooveel mogelijk machinaal zullen geschieden, moet het mogelijk zijn per jaar, behalve een rijstoogst, nog een tweede gewas, b.v. maïs, te verkrijgen. Hiervoor voorzichtig ramende $1^1/_2$ ton per H.A. tegen ƒ 80.— per ton, geeft een opbrengst van ƒ 120.— per H.A. Van de 10 H.A. kan dus per jaar een opbrengst verkregen worden van ƒ 2700.—. De oprichting van een hoeve, met alles wat daarbij komt, zal minstens ƒ 40.000 kosten, waarvan dus, wanneer dit bedrag in 50 jaren moet zijn terugbetaald, jaarlijks ƒ 800.— moet worden afgelost.

De kosten der verschillende werkzaamheden stellende op slechts *f* 50.— per H.A., dus in totaal *f* 500.— brengen de uitgaven voor zoo'n hoeve op per jaar *f* 1300.—, zoodat er *f* 1400.— overblijft voor onderhoud van het gezin en ontginning van nieuw bouwland. De uitbreiding der boerderij zal dus slechts zeer langzaam kunnen geschieden.

Met het beschikbaar bedrag van *f* 700.000.— kunnen het eerste jaar worden opgericht 17 hoeven. Nemen we aan, dat op elk dezer hoeven, met inbegrip van hetgeen zal worden afgelost en hetgeen de plantages betalen voor de haar verschafte immigranten, *f* 20.000 kan worden geleend, dan heeft men het 2e jaar de beschikking over ruim 1 millioen gulden, waarmede het aantal hoeven met 26 kan worden uitgebreid. Op deze wijze doorgaande zullen er na 25 jaren 840 hoeven zijn, met een in cultuur zijnde oppervlakte van ten hoogste 20.000 H.A. en een opbrengst van ± 5.5 millioen gulden per jaar. Van de inmiddels tot zeker 6000 gezinnen aangegroeide creolenbevolking, die naar het land gebracht moet worden, is pas 14 % aan een bedrijf geholpen, Suriname heeft een schuld van 16 millioen terwijl het ook nog 25 millioen aan Nederland gekost heeft en de bevolking 25 millioen meer heeft moeten opbrengen.

Het plan van den heer Brandon, hoe aanlokkelijk ook op papier, zal dus veel te veel jaren vorderen om het doel, een welvarenden Creolen-middenstands-landbouw, te bereiken. Daarbij komt dat Nederland al die jaren zal moeten doorgaan met de rente en aflossing te betalen van de voor Suriname geleende gelden, een toestand die noch voor Suriname, noch voor Nederland wenschelijk is.

Zooals ik het Suriname-vraagstuk beschouw, luidt de omschrijving ervan aldus: „Hoe kan in den kortst mogelijken tijd van de kolonie een welvarend bezit gemaakt worden, dat in staat is de uitgaven voor zijn huishouding zelf te dragen en dat aan zijn werkwillige inwoners gelegenheid biedt om een eerlijk stuk brood te verdienen?" Zeker door versobering van de bestuursorganisatie, door het omvormen van een niet-produceerende stadsbevolking

tot nijvere landbouwers kan Suriname misschien op den duur self-supporting worden gemaakt. maar het vraagstuk eischt een *spoedige* oplossing en deze kan m.i. alleen verkregen worden door een *snelle* opvoering van de productie met behulp van een groote hoeveelheid ingevoerde arbeiders. Hiertoe zal noodig zijn het in 't leven roepen van nieuwe bedrijven die, behalve aan de daarvoor noodige arbeiders, direct en indirect werk zullen verschaffen aan directeuren en opzichters, geneesheeren en ziekenverplegers, timmerlieden, smeden en andere ambachtslieden, winkeliers en winkelbedienden, importeurs en exporteurs met hun personeel, ondernemers van transportdiensten, zoowel voor personen als goederen, scheepvaartmaatschappijen met haar kantoorpersoneel en bootwerkers, enz. enz. Want de ingevoerde arbeiders eischen toezicht en geneeskundige behandeling, hebben woningen noodig, levensmiddelen, kleeren en gereedschappen; wenschen zij hun landgenooten op eenigszins verwijderde plaatsen te bezoeken, dan zullen zij hiertoe gebruik moeten maken van auto's of vaartuigen, de geproduceerde gewassen moeten worden vervoerd, verhandeld en verscheept, op bijna elk gebied zal de werkgelegenheid vergroot worden. Voor den Creool bestaat er dan, veel eerder dan bij uitvoering van het plan van den heer Brandon, gelegenheid om zich in eigen land, 't zij op intellectueel gebied, 't zij als ambachtsman een behoorlijk bestaan te verwerven.

Ik houd mij dus nog maar bij de „ongelukkige, met veel illusie behepte onkundigen die, gevangen in den ban van de voorstelling dat Suriname nog een arbeidskolonie is of te maken is", meenen, dat het in de eerste plaats het groote landbouwbedrijf is, dat de kolonie in korten tijd uit haar verval kan opheffen. Maar dan ook werkelijke groote landbouwbedrijven. Niet het gesukkel met ondernemingen van 100 of 200 H.A., waar de algemeene kosten den kostprijs van het product veel te ongunstig beïnvloeden, waar dure bereidings-installaties moeten worden opgericht voor de bereiding van een betrekkelijk kleine productie, maar ondernemingen met een in cultuur gebrachte oppervlakte van 500 à 1000 H.A. (voor suikerfabrieken

nog grooter), waar een juiste verhouding zal bestaan tusschen de uitgaven voor arbeidsloon en die voor beheer en administratie, ziekenverpleging enz.

Niet alleen zal de cultuur-oppervlakte van de nieuwe ondernemingen veel grooter moeten zijn dan op de meeste bestaande plantages het geval is, maar zij zullen zich ook meer moeten toeleggen op de vestiging van vrije arbeiders-kleinlandbouwers op of nabij de onderneming. Indien zulks mogelijk is moet de arbeider het hem ter bewerking afgestane perceel in eigendom kunnen verkrijgen, bij de beplanting zal men hem met raad en daad moeten bijstaan, b.v. zoo noodig voorschotten verstrekken om het perceel plantklaar te maken en den eersten aanplant in den grond te brengen. Zorgen voor uitgezocht plantmateriaal enz. Echter moet niets voor niets geschieden; van het voorschot moet een behoorlijke rente worden betaald. Het zaaigoed word tegen kostenden prijs geleverd, alleen de adviezen worden gratis verstrekt. Op deze wijze maakt men van den arbeider een behoorlijken kleinen landbouwer, die er niet aan zal denken de plantage te verlaten om op een hem door het gouvernement in huur afgestaan perceel voor zichzelf te gaan werken. Alleen de meest energieken onder hen zullen hun perceel verkoopen om met de opbrengst ervan en hun gespaard geld een stuk domeingrond in eigendom te verkrijgen ten einde daarop geheel zelfstandig den landbouw uit te oefenen. Deze menschen zullen ook zonder den zachten dwang of aanmoediging der plantage hunne gronden goed bewerken en uit hen en hunne afstammelingen zal op den duur een welvarende middenstands-landbouw ontstaan, terwijl uit hen, die op de plantage zijn gebleven, een welvarende, vrije arbeidersstand groeien zal.

Zullen dergelijke bedrijven echter met goed gevolg kunnen concurreeren met de producenten van hetzelfde artikel in andere landen? Neen, zegt de heer Brandon, want de landontginning en het onderhoud van de polders in Suriname vorderen belangrijk meer kosten, dan aanleg en onderhoud van ondernemingen in de belangrijkste tropengebieden, de arbeid zal er onder alle omstandigheden

veel duurder zijn en hiertegen wegen niet op de meerdere nabijheid van Suriname tot de groote afzetgebieden en andere in dit verband kleine voordeelen ten aanzien van productiviteit, enz.

Deze bewering is niet juist. In een noot op bladz. 503 lezen we, dat de oprichtingskosten van een rubber- of koffie-onderneming op boschgrond in de Buitengewesten tot aan het winnen van het product op ƒ 1000 à ƒ 3000 per bouw komen te staan. Gemiddeld dus ƒ 2000.— per bouw of ruim ƒ 2800.— per H.A. Voor een koffieonderneming in Suriname van ± 1000 H.A. zal dit bedrag zeker niet hooger zijn dan gemiddeld ƒ 2000.— per H.A. En moet een hooger loon altijd een hoogeren kostprijs meebrengen? Heeft hierop niet juist de productiviteit een grooten invloed? En dat de productiviteit van den Surinaamschen bodem voor bijna alle gewassen veel grooter is dan in andere landen is algemeen bekend. De heer Brandon geeft hiervan zelf eenige voorbeelden:

rijst: Java 24 picols, Suriname 45 picols per bouw;
maïs: Java 700 kilogram, Suriname 2500 kgr. per H.A.;
cassave: Java 7000 kilogram, Suriname 15.000 kgr. knollen per.H A. [1]).

Is de kans niet groot, dat bij zulke verschillen, de kostprijs in Suriname eerder lager dan hooger zal zijn dan op Java, niettegenstaande het hoogere loon in eerstgenoemd productiegebied?

Ten bewijze, dat het groote landbouwbedrijf met geldelijk voordeel in Suriname kan worden uitgeoefend, laat ik hieronder volgen een zeer verkorte begrooting van inkomsten en uitgaven voor een koffie-onderneming van 1000 H.A. Ondersteld wordt, dat de kosten van aanleg en onderhoud tot aan het tijdstip waarop de inkomsten de uitgaven dekken, ƒ 2000.— per H.A. dus in totaal 2 millioen gulden zullen hebben bedragen, welk bedrag voor

[1]) Voor Liberia-koffie geeft de schrijver een productie van 2000 kgr. per H.A. Een gemiddelde productie van 1000 kgr. komt mij veel juister voor, ook dan nog is de Surinaamsche productie belangrijk hooger, dan in elk ander gewest waar Liberia-koffie wordt verbouwd. Ik wil er hier tevens op wijzen, dat een prijs van ƒ 37.50 per 100 kgr. voor deze koffiesoort veel te laag is. Liberia noteert altijd veel hooger dan robusta.

de eene helft verkregen is door het plaatsen van aandeelen, voor de andere helft door het uitgeven van 6 % rente gevende obligaties. Neemt het gouvèrnement de aanvoerkosten der arbeiders geheel voor zijn rekening, dan krijgt men, bij een gemiddelde productie van 1000 kgr. per H.A. en een gemiddelden prijs van 70 ct. per kgr., de volgende begrooting:

Inkomsten.

1.000.000 kgr. koffie à 70 ct. p. kgr.	ƒ 700.000	
Winkelexploitatie, opkoop en bereiding van door arbeiders geteelde gewassen	- 30.000	ƒ 730.000

Uitgaven.

Onderhoud van den aanplant, algemeene werkzaamheden, oogsten van het product à ƒ 200.— per H.A.	ƒ 200.000	
Salarissen, ziekenverpleging, materialen, onderhoud van gebouwen, hoofd- en akkergelden, kantoorbehoeften enz.	- 100.000	
Bereiding van het product . .	- 70.000	
Interest	- 60.000	ƒ 430.000
Brutowinst		ƒ 300.000

De verdeeling dezer bruto-winst, denk ik mij als volgt:

Bruto-winst	ƒ 300.000
Inkomsten- en tantièmebelasting	- 40.000
	ƒ 260.000
Aandeelhouders 6 % van ƒ 1.000 000	- 60.000
	ƒ 200.000
Commissarissen 5 % van ƒ 200 000	- 10.000
	ƒ 190.000
Directie en personeel in Suriname 10 % . . .	- 20.000
	ƒ 170.000

	f 170.000
Afschrijving en reserve 20 %	- 40.000
	f 130.000
Aflossing à 4 % der obligatieschuld	- 40.000
	f 90.000
Aandeelhouders nog 9 %	- 90.000
	f 00.0

Het komt mij voor dat een dividend van 15 %, bij ruim berekende uitgaven en behoorlijke afschrijving, reserve en aflossing, een aandeel in een Surinaamsche koffieplantage een goede belegging doet zijn.

Wat zullen nu de kosten zijn om door middel van den grooten landbouw van Suriname een welvarend bezit te maken?

Het jaarlijksch tekort, dat door subsidie gedekt moet worden bedraagt thans gemiddeld *f* 2.500.000. Elke ingevoerde arbeider, die behoorlijk werkt en dus een behoorlijk loon verdient, doet de baten der koloniale kas jaarlijks met *f* 50.— stijgen, terwijl zijn aanvoer *f*.500.— gekost heeft (hieronder zijn begrepen de kosten van terugvoer van 20 % der aangevoerde arbeiders enz.). Van deze moet tegen een rente van 5 % jaarlijks *f* 25.— worden betaald, bij den aanvoer van één immigrant heeft dus Suriname een direct voordeel van *f* 25.—per jaar. Het voordeel moet bedragen 2.5 millioen, dus moeten er worden aangevoerd 100.000 arbeiders. (De aanvoer zal in werkelijkheid bedragen 125.000, maar hiervan blijven door terugkeer naar hun land, overlijden, ongeschiktheid tot arbeid enz. slechts 100.000 werkende menschen over). Deze aanvoer kost dus 50 millioen, welk bedrag door leening moet worden verkregen.

Van deze 100.000 arbeiders worden er in 25 jaar 25.000 opgenomen door de bestaande ondernemingen, voor een aantal van 75 duizend moet er dus productief werk gezocht worden en om dit te verkrijgen is het oprichten van nieuwe plantages noodzakelijk. Nemen we voor 't oogenblik aan, dat het uitsluitend koffieplantages zijn, die er zullen worden aangelegd, dan komen we tot de volgende berekening:

Op een onderneming van 1000 H.A. zal in 15 jaar tijds de door de arbeiders voor eigen rekening in cultuur gebrachte oppervlakte ook 1000 H.A. bedragen. In deze 15 jaren zullen te haren behoeve zijn aangevoerd 2500 immigranten, van wie er 2000 op de plantage gevestigd zijn en 500 op ander terrein den landbouw uitoefenen. Om in 25 jaar het geheele getal van 75.000 te hebben aangevoerd, zullen er in 10 jaren dus 30 nieuwe ondernemingen moeten worden opgericht of gemiddeld 3 per jaar.

Wordt dit plan geheel uitgevoerd dan zullen er meer in cultuur zijn 30.000 H.A. groote landbouw, 30.000 H.A. kleine landbouw op of nabij de plantages, minstens 15.000 H.A. kleine landbouw op ander terrein, met een gemiddelde productiewaarde van *f* 500.— per H.A. of in totaal 37.5 millioen gulden.

Suriname zal dan een schuld hebben van 50 millioen, Nederland zal hebben betaald 25 millioen, het van derden verkregen kapitaal bedraagt 60 millioen, terwijl van verdere subsidie geen sprake meer zal zijn en elk werkwillig Surinamer in eigen land een behoorlijk bestaan zal kunnen vinden.

Bij de verwezenlijking van welk denkbeeld zullen Suriname en de Surinamers zoowel als Nederland meer en spoediger gebaat zijn, bij dit, dat in 25 jaar het moederland van het bijpassen afhelpt, in totaal 135 millioen zal kosten, een meerdere productie geeft van 37.5 millioen en velen werk zal verschaffen, of bij dat van den heer Brandon, dat nog jaren en jaren subsidie van Nederland zal vereischen, 66 millioen, waarvan 25 millioen van de bevolking. in de eerste 25 jaar zal vorderen, dan nog pas een meerdere productie geeft van 5.5 millioen en slechts betrekkelijk weinige aan een behoorlijk bestaan zal geholpen hebben?

Voor de ontwikkeling van Suriname wordt dus van hen, die iets gevoelen voor „de West", die inzien dat het een koloniale mogendheid als Nederland onwaardig is een bezit van erkende vruchtbaarheid door gebrek aan een beetje kapitaal in een staat van armoede en verval te laten, slechts vereischt, dat zij in 10 jaren tijds het geld bij-

eenbrengen voor de oprichting van 30 nieuwe ondernemingen. Van de regeering wordt verwacht dat zij uit welbegrepen eigenbelang en in het belang der kolonie den maatregel zal bestendigen om van de plantages geen bijdrage meer te vorderen voor het Immigratiefonds, dien zij thans voor den duur van 2 jaren heeft genomen.

Het is werkelijk niet zooveel, wat er van het particulier initiatief gevraagd wordt; een totaal bedrag van ± 60 millioen, waarvan de helft van het oogenblik dat het wordt verstrekt 6 % rente opbrengt, terwijl de andere helft de rentelooze jaren later ruimschoots zal vergoeden.

Is het nu aan te nemen, dat Nederland dit bedrag niet zou kunnen beschikbaar stellen, wanneer men weet dat alleen het Nederlandsch kapitaal voor ruim 2 milliard bij Oost-Indische cultuur- en handelsondernemingen is geïnteresseerd? Een land, dat meer dan twee duizend millioen gulden heeft overgehad voor de ontwikkeling van één gedeelte zijner overzeesche bezittingen moet toch ook nog wel ± 3 % van dit bedrag kunnen bijeen brengen om daarmede de welvaart van een ander deel te verzekeren.

We mogen dus gerust aannemen, dat het geld in Nederland te krijgen is; de groote moeilijkheid is echter om hen te bereiken, die bereid zullen zijn een gedeelte van hun overvloed in Surinaamsche ondernemingen te beleggen. Door couranten- en tijdschrift-artikelen wordt wel eenige oogenblikkelijke belangstelling gewekt en na lezing ervan zegt de een of ander misschien wel bij zich zelf „ja, voor dat land moest er toch iets gedaan worden, ik zou er wel een paar honderd of een paar duizend gulden aan willen wagen", maar daarbij blijft het. Het gaat ermede als met den winkelier, die wel de advertentie van den fabrikant over een of ander artikel gelezen heeft, maar pas tot koopen overgaat wanneer de reiziger hem het artikel heeft laten zien en de goede hoedanigheden ervan heeft aangetoond. Ik heb het bij ondervinding, dat men door bespreking en wijzen op de mogelijkheden nog wel personen bereid kan vinden tot daadwerkelijke belangstelling en 't

zijn dikwijls juist zij van wie men het 't minst zou verwachten.

Onder de lezers van dit tijdschrift zijn er natuurlijk velen, die met mij van oordeel zijn, dat het tijd wordt, dat de woorden in dag- week- en maandbladen, herhaaldelijk aan het Suriname-vraagstuk gewijd, eindelijk eens gevolgd worden door daden. Aan hen zou ik willen vragen: Gelooft ook gij niet dat, wanneer wij allen eens bij onze vrienden en kennissen onze uiterste best deden, het ons wel zou gelukken om tenminste het voor één onderneming benoodigde kapitaal bijeen te krijgen?" Groote en kleine bedragen, alles zou ons even welkom moeten zijn. Het zal voorkomen, dat er iemand is, die b.v. wel *f* 1000.— voor het doel overheeft, maar dit bedrag niet ineens maar in 5 termijnen wil betalen. Dit moet kunnen door de uitgifte van niet-volgestorte aandeelen. Anderen zullen hun belangstelling niet verder willen uitstrekken dan tot een aandeel van 100 of 200 gulden, ook deze moeten hiertoe in de gelegenheid worden gesteld, terwijl er ten slotte ook zullen zijn, die wel iets willen doen, maar liefst dadelijk intrest van hun geld zouden zien. Voor hen zijn de obligaties in verschillende nominale waarden, het aangewezen beleggingsmiddel. En is op deze wijze het tot stand komen van één onderneming verzekerd, dan zitte men niet stil, maar verdubbele zijn krachten om ook een tweede en volgende tot stand te brengen. Als een tiental in het leven zal zijn geroepen en deze aan de verwachtingen beantwoorden, dan zal het vertrouwen in Suriname terugkeeren en is zijn verdere opbloei verzekerd.

Wie helpt mij nu met de oprichting van de eerste onderneming van 500 à 1000 H.A.? Enkele personen, o.a. de heer Kasteleyn, verklaarden zich reeds in beginsel bereid mijn pogingen te steunen, maar hun aantal is nog veel te gering. Alleen door samenwerking van allen, die evenals ik, meenen dat er van Suriname wel iets te maken valt als slechts het kapitaal beschikbaar is om de aanwezige hulpbronnen te ontwikkelen, kan er iets worden bereikt. Laat een ieder die meent wel in staat te zijn een bedrag, hoe gering ook, voor dit doel bij een te brengen, mij zijn bewijs

van instemming sturen en ik ben er van overtuigd dat onze gezamenlijke pogingen een goed resultaat zullen hebben.

Ik verwacht, dat minstens 50 % van de lezers van dit tijdschrift mij hunne medewerking zullen toezeggen.

Zal mijn verwachting worden bewaarheid?

Gr. Markt 30, Nijmegen.



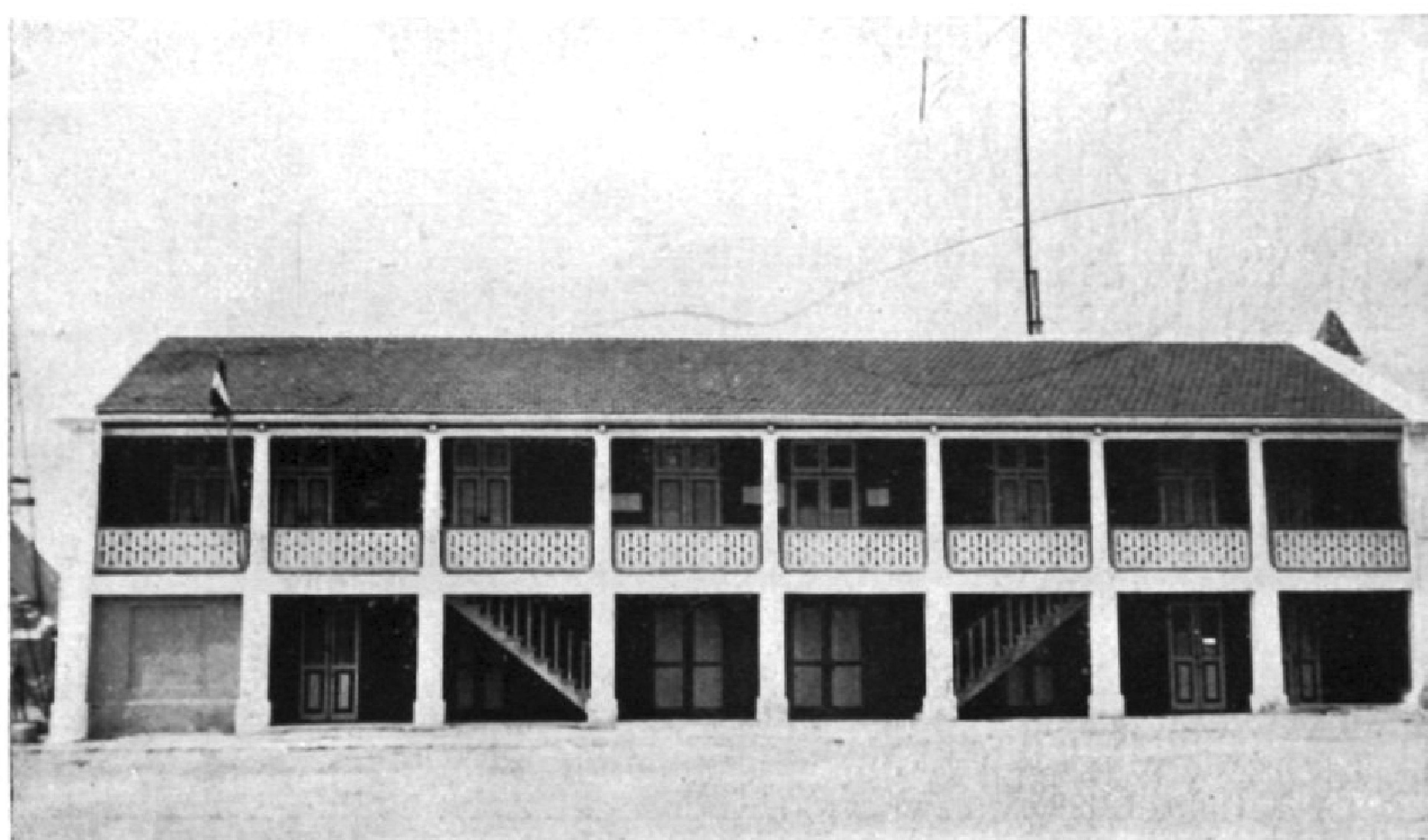
1. Aruba in vogelvlucht.



2. Paardenbaai met aanlegsteiger.



3. Gezaghebbershuis.



4. Landskantorengebouw.



5. Het lekken van aloë.



6. Het koken van aloë.



7. Het opkoopen van geitenmest ter uitvoer.



8. Koekdraagsters ter gelegenheid van een bruiloft onder de buitenbevolking.

LAGO OIL & TRANSPORT COMPANY, LTD. OP ARUBA

DOOR

J. F. QUAST

Een verblijdend bericht verspreidde zich tegen het einde van het afgeloopen jaar op het eiland Aruba; het bericht nl. dat een petroleummaatschappij het plan opgevat had zich hier te komen vestigen.

Geen wonder dat bedoeld bericht verblijdend, zeer verblijdend, voor de bevolking was.

In de eventueele verwezenlijking van het plan zag men namelijk een reddende hand naar Aruba uitgestoken, die het eiland uit het verval, waarin het in de laatste tien jaren allengskens geraakt is, en waarvan de oorsprong dateert van den tijd, dat de Aruba Phosphaat Maatschappij en de Aruba Goud Maatschappij hare werkzaamheden gestaakt hadden, opheffen zou. Deze twee maatschappijen immers verschaften destijds aan tal van mannen uit de arbeidende klasse hier een broodwinning; toen deze maatschappijen hare werkzaamheden op dit eiland moesten stop zetten — een gevolg van den Europeeschen oorlog, die zijne naweeën nu nog laat gevoelen — ontstond hier dan ook dadelijk gebrek aan werkgelegenheid.

Vele, zeer vele mannen moesten toen het eiland verlaten om in den vreemde een middel van bestaan te gaan zoeken; het eiland zelf kon hun dat niet meer aanbieden.

Een groot deel trok naar Cuba, een ander naar Columbia. Weer een deel toog naar het zustereiland Curaçao, alwaar het bij de Mijnmaatschappij en de Petroleummaatschappij werk vond.

Ging het aanvankelijk goed met de personen, die zich

naar Cuba hadden begeven, vermits zij aldaar bij de suikerraffinaderijen c.a. ruime verdiensten hadden, zoodat zij ook in het onderhoud van hun op Aruba achtergebleven gezinnen naar behooren voorzien konden, na eenigen tijd zagen zij zich ook dààr zonder werk; zulks tengevolge van de bekende suikercrisis.

In grooten getale keerden zij weder naar Aruba terug, de meesten hunner zonder een cent op zak.

Gelukkig dat de Petroleummaatschappij op Curaçao, die haar bedrijf meer en meer uitbreidde, en ook de Mijnmaatschappij aldaar ook aan deze arbeiders werk verschaffen konden. Successievelijk trokken zij dan ook naar het hoofdeiland.

Zoo zag Aruba zich weder verstoken van een groot deel zijner zonen, omdat het niet bij machte was hun een voldoend bestaan te verschaffen.

De aloëcultuur, weleer de levensader van Aruba, bracht in de laatste jaren ook bitter weinig op; wierp die cultuur vroeger goede winsten af, in de laatste jaren werden dezen gestadig minder, doordat aan den eenen kant de marktprijs van het aloëhars in Amerika — het voornaamste afzetgebied van dat artikel — meer en meer daalde, terwijl aan den anderen kant de uitgaven aan groeiden, wegens prijsstijging op Aruba van alle artikelen, met gevolg: stijging van den loonstandaard.

Goede regenjaren doen zich hier zeer sporadisch voor. Op een goed regenjaar is niet te rekenen; mislukking — soms totaal — van den oogst, hetzij door het wegblijven van den regen, hetzij wegens insectenplaag, is hier alles behalve een zeldzaam verschijnsel.

Den kleinen landbouwer ging het alzoo meestentijds ook niet voor den wind.

Behoeft nog gezegd te worden, dat het met den handel hier ook lang niet goed gesteld was?

Van den kwijnenden toestand van den handel ondervond de scheepvaart, die reeds wegens gebrek aan genoegzame exportartikelen (producten van het land) niet levendig was, onvermijdelijk den tegenslag; de achter-

uitgang van de scheepvaart hield met dien van den handel gelijken tred.

Met een bekommerd hart, ja zelfs met angst, zag de bevolking van Aruba, die in vroegere jaren heel goede tijden gekend had (Aruba had destijds den naam van de „melkkoe" van Curaçao te zijn) hare toekomst tegemoet. Waar ging het naar toe, als er geen redding, en spoedig ook, opdaagde? vroeg men zich hier algemeen af.

Had de bevolking alzoo niet alle redenen om opgetogen te zijn toen de aan den hoofde dezes vermelde tijding haar bereikte?

„De Lago Oil & Transport Co. zal vermoedelijk op Aruba komen" luidde het toen.

Nu kan gezegd worden: de Oil Co. is er reeds.

Dat door de vestiging van deze petroleummaatschappij weder betere tijden voor Aruba aanbreken zullen, behoeft geen betoog; ja, bewijs is reeds daar.

Reeds nu, terwijl het bedrijf der Maatschappij pas in het eerste stadium van wording is, is er vooruitgang waar te nemen.

Reeds is een groot aantal mannen uit de arbeidende klasse bij de Maatschappij geëmployeerd; ook zijn op haar kantoor al eenige jongelieden van goeden huize werkzaam.

Reeds valt duidelijk op te merken dat er onder de bevolking wat geld begint te komen.

Ook de fiscus vaart daar wel bij; reeds vloeit er meer geld in de kas van Aruba.

De Lago Oil & Transport Company, Ltd., die van het Hoofdbestuur van Curaçao vergunning heeft zich hier aan de St. Nicolaasbaai (4e district dezes eilands) te vestigen, is een zijtak van de Lago Petroleum Corporation, die het geheele meer van Maracaibo in concessie heeft en welke geassocieerd is met de Standard Oil Co. (Indiana) en de Pan-American Co.; de L.. O & T. Co., Ltd. zelf is geassocieerd met de British Mexican Co. van Londen en de New England Oil Corporation van Boston. Zij heeft haar zetel in Canada en staat op Aruba onder leiding van een Superintendent, den heer R. Rodger.

In Juni 1925 nam de L. O. & T. Co., Ltd. de British Equatorial Oil Co. over met drie boorputten. Zij heeft thans de beschikking over tien putten, waaruit de olie verkregen wordt.

De eerste aanvoer van ruwe olie door de L. O. &. T. Co. Ltd. op Aruba had plaats den 2en November a. p.; de eerste uitvoer den 18en dier maand.

De aanvoer geschiedt nu door middel van 6 tankbooten; tegen eind Juli zal dit aantal met 3 vermeerderd zijn.

Verder bezit de Maatschappij 15 groote zeeschepen (oceangoingtankers).

Aangezien de St. Nicolaasbaai wegens daarin voorkomende ondiepten nog niet toegankelijk is voor schepen van grooten diepgang, is door het Hoofdbestuur van Curaçao voorloopig aan de Maatschappij toegestaan om te Druif, bewesten de Oranjestad (hoofdstad van Aruba), een schip voor opslag van ruwe olie te doen ankeren, waarin tankschepen ruwe olie kunnen inpompen en waaruit grootere zeeschepen die olie kunnen overnemen tot uitvoer.

Op den 7en November 1924 kwam de „Invergarry" (het opslagschip) metende 11.933 $M.^3$ netto te Druif ten anker; in de Paardenbaai (haven van Aruba) lagen op dien dag drie kleine tankbooten ten anker, gezamenlijk aan boord hebbende een lading van 2.769.136 K.G. ruwe olie, welke dadelijk na aankomst van het opslagschip naar Druif stevenden om de ruwe olie over te laden. Sinds had de aanvoer en de uitvoer van ruwe olie geregeld plaats; de aanvoer bedroeg tot eind April ll. 191.685.625 K.G. en de uitvoer 179.244.000 K.G.; 186 kleine tankbooten brachten de olie aan; de uitvoer geschiedde door 18 groote zeeschepen.

In den loop van deze maand zal door de Maatschappij een aanvang gemaakt worden met het opruimen van de ondiepten in de St. Nicolaasbaai. Voor het werk wordt binnenkort uit Galveston een baggermachine met het noodige personeel verwacht. Het werk zal op kosten van de Maatschappij geschieden en is aan een buitenlandsche firma uitbesteed voor een bedrag van $ 500.000. Behou-

dens onvoorziene omstandigheden zal het werk binnen drie maanden afgeloopen zijn.

De ondiepten zullen tot een diepte van 30 voet uitgebaggerd worden; alsdan zal de baai toegankelijk zijn voor schepen van aanmerkelijke grootte.

Er zullen aan de baai voorloopig 12 tanks met een capaciteit van 2000.000 barrels opgesteld worden.

De Maatschappij stelt zich voor, wanneer haar bedrijf te St. Nicolaas plaats vindt, per dag 10,000 ton ruwe olie uit te voeren; thans wordt ongeveer deze hoeveelheid per week uitgevoerd.

Ook bestaat bij de Maatschappij het plan hier een raffinaderij (voorloopig een kleine) op te richten, een Sanatorium te bouwen en een drijvend dok te maken, terwijl aanlegplaatsen gebouwd zullen worden tot een gezamenlijke lengte van 2500 voet.

De Maatschappij hoopt binnen een jaar klaar te komen met het geheele werk.

Enkele der benoodigde bouwmaterialen (zand, steenen) worden te St. Nicolaas in voldoende hoeveelheid aangetroffen. Te Cerro Colorado, grenzende aan St. Nicolaas, bevinden zich drie putten, welke drinkbaar water in overvloed leveren. De Aruba Phosphaat Maatschappij heeft gedurende al de jaren dat zij daar gewerkt heeft, altijd het benoodigde water uit die putten gehaald en nooit heeft zich gebrek daaraan doen gevoelen.

Voor den bouw van tanks enz. is reeds 600 ton materiaal uit Amerika ontvangen. Met de voorbereidselen tot den bouw (ontginnen van het terrein enz.) is de Maatschappij op het arbeidsterrein bereids druk aan den gang.

De Maatschappij heeft thans 200 man in haren dienst; binnenkort zal het aantal werklieden tot minstens 1500 uitgebreid worden.

Het is te verwachten, dat vele Arubaansche arbeiders, die nu op Curaçao werkzaam zijn, op Aruba zullen terugkeeren om bij de Maatschappij hier geëmployeerd te worden.

Wenschelijk is het dat zulks geschiedt: ten eerste zullen zij niet meer gescheiden behoeven te leven van vrouw en

kinderen; ten tweede zullen zij dan ook beter in de gelegenheid zijn de noodige zorg aan tuinen (huurgronden), die nu meerendeels wegens hun uitlandigheid verwaarloosd worden, te besteden.

Arubaansche arbeiders staan bekend als zeer werkzaam; ze zijn daarom op Curaçao en in den vreemde zeer gewild.

Het terrein, dat aan de Maatschappij voor haar bedrijf afgestaan (in erfpacht) zal worden, beslaat een oppervlakte van ruim 300 H.A. en het water ongeveer 260 H.A.

Voor land en water zal de Maatschappij aan de kas van Aruba een vergoeding van ƒ 6000.— 's jaars te betalen hebben.

Ik eindig met den hartewensch, dat met de vestiging van de Lago oil & Transport Company, Ltd. op Aruba een tijd van voortdurenden voorspoed aangebroken is voor de bevolking en dat deze op een oordeelkundige wijze daarvan voordeel zal weten te trekken.

Aruba vooruit!

Aruba, Mei 1925.

SCHETSJES UIT ALBINA

DOOR

HARALD SCHÜTZ

ALBINA

O, als U Albina eens mocht zien!

Breed als een meer stroomt de Marowijne naar 't Noorden. Over den in morgenontwaken stralenden vloed trekt de stoomer zijn steeds wijder wordend spoor. Dicht onder den Franschen oever leidt het vaarwater, langgerekte eilanden in onbetreden eenzaamheid laten wij achter ons. Nu rijst het laatste eilandje als een groene kruin uit het water, en daar opent zich naar rechts het gezicht over de wel 3000 M. breede rivier. Uit de eindelooze groenheid van onmetelijke bosschen breekt het puntige wit der verre huizen. Vlak bij St. Laurent zwaait de boot, om nu recht over te steken naar 't steeds duidelijker wordend Albina.

Een geelzandige oever. Blauwende morgenschaduwen hangen nog onder de breedkruinige Amandelboomen en spelen om de slanke korjalen. Een rij van jonge cocospalmen vormt langs het strand een collier van smaragd. De witte huizen met hun roode en blauwe daken huppelen in dartele afwisseling van hoog en laag langs de zandlichte straat. Roode krotons en geelgroene sierplanten wenken in den wind. Een yukka brandt met een meter hooge witte bloemtuil, de vlag voor 't Commissariaat lacht in den koelen wind.

En als de fluit dreunt, dan begint het te leven langs het strand. 't Beweegt van bonte stipjes en kleurvlakjes, die samen stroomen bij de wacht, die op den steiger zich haasten, die met hoeden en zakdoeken wenken en zwaaien.

't Is geen werkdag, 't is geen aankomst in een zaken-

stad, 't is geen ernst. — 't Is een thuiskomen met vacantie. 't Is Lente — Lente — Lente overal! O, mocht U eens Albina zien.

DE RIVIER

Albina leeft van de rivier. Zij is haar moeder, die haar voedt en onderhoudt. Haar water drinken wij, als de regenputten leeg zijn; in haar baden wij en wasschen wij onze kleeren; uit de rivier halen wij visch, de rivier op gaan de vrachtvaarders; zij vormt de verbinding met de buitenwereld.

Groot en sterk is zij, machtig en breed.

Veelvuldig is haar gezicht. Des morgens ligt zij zachtkleurig te slapen nog. Dan is haar wang gepoeierd met traag wentelende nevels, die haken aan de luchtwortels der vele boomen. Met een gouden roze lach ontwaakt zij. Glijdende bootjes trekken wijd uit waaierende groeven over haar gezicht, zwevende varend in rustige vaart over 't gladde water.

Maar wee, als haar rust verstoord is! In gebelgde woede ontsteekt zij dan. Ha! koppen de spoedende golven en slaan met bijtenden toorn tegen de zandige, tergende oevers. Wit schuim spat op boven de verraderlijke banken en rotsen in hun bed, en zij rukken en schudden aan den steiger. Wee de booten die verrast worden door haar felle woede. Zij pakt hen, slingert hen heen en weer. Ploffend kletsen de koppen tegen de ranke schuitjes, en menige boot drijft op haar buik tegen den oever. Huilend vliegt dan de storm over 't breede watervlak en striemend zwiept de regen neer. Verschrikkelijk is de moeder in haar toomelooze woede.

Doch zijn 't maar korte vlagen. Ras is alles weer vergeten. En als de nacht over het water schrijdt, dan slaapt de moeder in rustige ademhaling van 't rhythmisch klotsen der golven. Dan teekent de maan haar zilveren weg over 't grauwe water. De sprankelende lichtjes van St. Laurent spelen met den voortrollenden vloed, en over alles heen welft zich de millioensterrige tropenhemel.

DE BLEEDERS

De groote tijd voor Albina is, wanneer de bleeders komen. In Januari is dat. Dan komen zij uit de stad, blijven enkele dagen hier en gaan dan verder de rivier op, om boven in het bosch een vrij woudloopersleven te leiden en het witte sap van de Bolletrie te tappen.

Stampend en hijgend komt Dinsdag tegen twaalf uur de „Albina" hier aan. Het krioelt aan dek van mannen, 100, 150 bleeders. Een gewenk en geroep is 't al in de verte en als de boot vast ligt, dan stormen zij aan wal. Ieder draagt zijn huishoudinkje op zijn schouders: Een kamplamp, een houwer, een draagmand, een blikken trommel, een gitaar, wat potten en pannen.

Dan komt er voor een paar dagen leven in onze slapende plaats. De dommelende winkels gaan open en men verdringt zich voor de toonbank. Dan hebben de Chineezen het druk en stappen geagiteerd door hun winkel. De kamerverhuurders zijn al hun kamertjes kwijt en in 't kioskje van de Javaansche vrouw voor aan den steiger wordt societeit gehouden. Lachende, slenterende groepen bleeders op straat, bij den agent van de Balata Cie. is 't een in- en uitloopen.

Uit de achtererven komen de Djoeka's in „steedsche" kleeding opduiken. Op die dagen zijn er veel Djoeka's hier, want er zijn veel vrachtvaarders noodig. Dat zijn hun groote dagen, waar 10, 20 vrachten tegelijk naar boven gaan.

Woensdagavond is er kerkdienst bij ons. Dan is onze kerk vol. Alle banken aan den mannenkant zijn bezet en dreunend galmt hun zang door de kleine ruimte over 't donkere erf. Nog eenmaal voor maanden kunnen wij hun iets meegeven, voor dat zij opgeslorpt worden door de groene onmetelijkheid der oerbosschen. Ach konden onze woorden maar doordringen en hechten en wortel schieten in hun hart.

Den volgenden morgen begint al om 6 uur 't geroezemoes en lawaai van het vertrek. In den nog killen morgen sleepen zij hun pakjes en bundeltjes naar de op- en neer-

deinende korjalen. Diep zakken de ronde bodems in 't koude water, en nog altijd meer gaat in de langgerekte ruimte. Nog enkele palmbladeren erover heen gelegd en klaar is alles voor 't vertrek.

Toch duurt 't nog een poos! Eerst brood koopen en vleesch en provisie voor de reis. Nog een afscheidswoord spreken tegen dezen en een groet meegeven aan genen. Nog een pakje halen en even aanloopen bij den agent. Schreeuwerig en rumoerend komt een late kameraad aanloopen, de wacht moet nog even een relletje bijleggen.

Eindelijk stappen twee Djoekas in de eerste korjaal. Vooraan de punt de een rechtop met zijn 6 M. lange boom in de hand, achterin de andere met zijn parel. Zwaaien en roepen en wenken, schertswoorden en lachen en eindelijk vertrekt de eerste boot met den opkomenden vloed. De lange reis is begonnen.

DE GRAMOFOON

Wij leven hier op een eiland buiten de beschaving. De kranten uit Holland zijn 6 weken oud, als zij hier komen. Auto's kennen wij niet, fietsen evenmin, paarden en ezels hebben wij niet, ook geen telefoon of telegraaf. Wij leven hier op een eiland buiten de beschaving. En hier ben ik gaan houden van de gramofoon.

Zoo stil kan de avond zijn. Deinend zingt de rivier haar sluimerend nachtlied. De koelende wind ritselt in de palmen als verre regen, onophoudelijk piepen en krassen de nachtkrekels. Een stem uit de wacht brokkelt in doffe klanken door den avond.

Nu begint de gramofoon: „Träumerei" zingt de cello door den lauwen nacht. — Daar zie ik een huiskamer, thuis; ik zie de wiegende pijnboomen door de open deur. In den lichtkring van een schemerlampje kreunt de cello, op en neer gaat de strijkstok, ik ruik de dennelucht, ik hoor de stilte in den kring van hen, die mij lief zijn.

Dan klinken de parelende tonen van „Frühlingsrauschen" uit de kast. Als zilveren kogeltjes rollen zij over 't water. — Zij brengen mij in een andere kamer. Ik zie een

kring van vrienden, voel hunne aanwezigheid, voel het meeklinken van hun ziel met de piano, ik ben bij hen thuis.

Of de ouverture van „Faust". O, die vibreerende violen. Daar zitten de strijkers in razende beweeglijkheid. En nu lost zich uit dit jachtende tonenjagen de overwinnende melodie. Ha, zij dreunt en triomfeert, en ik zit daar in de concertzaal, meegesleept als die honderden, die meeleven, meeademen, met dien sleurenden, opzweependen klank.

De gramofoon brengt mij weg van hier, brengt mij naar huis, ik ben van haar gaan houden.

Nu ik dit schrijf moet ik denken: Is 't niet zoo met Gods woord, met ons Godsweten. In de drukke volheid van ons leven gaat 't langs ons heen, tot wij stil zijn. Dan zingt het voor ons, dan raakt ons een woord. „O ja", zeggen wij dan, „ik ben thuis." Dit woord, deze Godswerking heeft mij gebracht daar, waar mijn ziel thuis hoort, waarheen zij verlangt, ook zonder het te weten. Maar stilte is daarvoor noodig en alleen zijn op een eiland buiten menschengedoe.

DÉPORTÉS

Wilt gij weten hoe het den verloren zoon verging, ga dan in St. Laurent kijken. Slechts met dit verschil: De verloren zoon had een vader, waarheen hij kon vluchten. Maar zij daar zijn verdoemd voor altijd, zij zijn zonder hoop, zonder doel, zij loopen op hunne graven. Die aarde, waar zij vruchten aan ontlokken zal hen eens dekken. 't Is het onafwijselijke noodlot, 't is slechts een kwestie van tijd.

Op den steiger staan déporté's, Vaal-grijze, groezelige broeken en jassen slobberen om hun magere lijven. Hun koppen zitten diep weggezonken tusschen de schouders en hun hongeroogen steken even naar u om weer weg te flikkeren. Breedgerande strooien hoeden op hun ruige tronies, sleetsche schoenen of bloote voeten, die pijn doen van de vretende aardvlooien en zongeblakerde planken. Honger, armoede, verdrukking, een smeulend vuur van

haat tegenover de maatschappij, dit alles overheerscht door 't gevoel van vee te zijn, neen erger nog van systematisch uitgehongerde ellendelingen.

Aan de hoeken van de straten, in de winkeldeuren, op die vuile gore Chineezenerven hangen en leunen de allerellendigsten: de libéré's. Hun straftijd is om, en toch moeten zij daar blijven en hun brood verdienen in een land, waar geen verdienste is, waar de honger hen wacht, waar geen toekomst mogelijk is. Zij wachten op 't graf, als vee, dat wacht, dat men slachten zal. De koorts zal hen eens pakken, hun uitgehongerde lijven even heen en weer schudden en dan zal weer een open graf dichtgesmeten worden.

Komen déporté's in Albina, dan worden zij onverbiddelijk weer teruggebracht. 't Hart bloedt, als men ze hier ziet. Ellende, die nog een laatste kans gewaagd heeft. Zij mogen hier niet blijven, en dat is hun tragiek, dat zij geen vertrouwen mogen vinden. Dat is onze tragiek tevens, dat wij hen geen vertrouwen mogen schenken. Al kunnen wij hen helpen, wij mogen niet. Zij zijn verloren, zijn verdoemd, over hen is 't: „Te laat" uitgesproken.

Maar dat is onze troost in deze: Dit „te laat" is menschenwoord.

DJOEKA DANS

Dong! Dong! Dong! Dong! Drrrr, deng deng deng dong!

Dof bonkt de trom in dreunend rhythme. Dicht dringt een donkere drom onder de logge boomen. Een gesluierde maan zeeft een wazemig licht door de breede takken.

Dong, dong, deng drrrr, deng deng!

Woester steeds en doordringender schreeuwen de groote en kleine trommen in een wilde kadans. Onophoudelijk slaan de spelers met hun platte hand op het strakke vel, dat de klank knalt en dreunt. Niemand staat stil, dribbelend bewegen de beenen en wild zwaaien de armen en handen op en neer.

Hooaaaaieapoe a hooh! Klanken en woorden van een onverstaanbaren zang galmen, het koor antwoordt, als de

voorzanger begint. Altijd weer dezelfde wijs, tienkeer, dertigkeer, vijftigkeer herhaald. Steeds nerveuzer gaan de beenen en wilder zwaaien de armen.

Als geweerschoten knallen de groote trommen. Nu slaat er een met een platte plank erop. Razend in hunne opwinding brullen de kleine er doorheen. De zang wordt gillen, schreeuwen.

Knetterend rammelen de droge pitjes aan de voeten van de dansers. Hurkend, gebogen met een glimmende speling van maanlicht op de bronzen rugspieren ontwringen zij zich aan den dribbelenden kring en stampen vooruit. Hunne handen, armen, lichamen schokken door de opgezwiepte zenuwen.

Aan den anderen kant, de meisjes, buigen nu ook en stampvoeten vooruit. De gladde meisjeslijven bukken en strekken, zwaaien en nijgen. Op, neer, op gaan de handen, haar strakke gezichten met een versteenden lach buigen neer en worden weer opgetrokken.

De grond dreunt onder 't neerzetten der bloote voeten. Enerveerend ratelen de pitjes aan hunne voeten. Vooruit, achteruit, hooger, lager, deng drrrrr, deng dong dong!

Tot er één gansch en al komt onder de macht van 't rhythme.

De beenen bewegen vlugger, zij schokken zijn draaiende lijf. Hooger op tilt hij de armen, wijder uit strekt hij hen, zinneloos draait hij, tuimelt vooruit, op zij, staat en zwaait en hijgt en bukt en springt en brult!

Huuiiih — een lange gil. Plotseling is 't uit. Bruusk zwijgen de trommen en uit den kring van menschen borrelt een bewonderend geroezemoes op.

Dra begint 't tromgeknetter opnieuw en de monotone zang, tot laat, laat in den nacht.

Dong! Dong! Dong! Dong! Drrr, deng deng deng dong!

DE STERVENDE STAD

Albina moet sterven. Langzaam maar zeker gaat dat proces, ongeneeslijk is haar ziekte. Als een teringlijder kwijnt zij weg. Af en toe nog een opflikkering van leven,

de stralende zon kan de patient nog wel eens kleur op haar wangen schilderen, maar 't lot is beslist.

Albina moet sterven, nu haar levensbron is uitgeput. Voorheen stroomden de levenssappen uit het bosch met zijn rijkdommen en onverwachte mogelijkheden. Maar 't geld uit het balata-bedrijf rolt niet meer naar Albina; het goud raakt op. Bloedarmoede en ondervoeding zijn de twee kwalen van Albina.

Nu sterft de blonde haar tragen dood.

De ruime winkels van weleer zijn doodsch. Dik onder 't stof zitten de blikken met conserven, de potten, pannen, kamplampen, verschoten zijn de stukken katoen in de vitrines. Groote winkelhuizen dutten met gesloten luiken. Windscheef hangen de huisjes met huur kamertjes, bengelen de kleurlooze luiken aan roestige scharnieren. De boschnegerkamertjes echter op de erven vervuilen in werkeloos ongebruikt zijn.

Hoog op schieten de Awarapalmen en stekelige maka op de verlaten kostgronden en dat ongebreidelde onkruid wringt de wrakke omheiningen omver. Met dicht geplooide bladeren staan hooge Mimosa's te slapen op het ongebruikte land, terwijl draagmieren ongehinderd hun gang gaan en vernietigen wat nog overeind staat.

De fiere palmen in trotsche rij bij Pasie staan met hun voeten in den knagenden vloed, wachtend op den dag, dat ook zij ineen zullen storten als de bezweken waterkeering.

Maar rusteloos stroomt de rivier langs Albina heen, de moeder, die haar heeft zien geboren worden, en die haar ook zal zien sterven. Oneindig is zij in haar eeuwigdurende wisseling van vloed en eb, oneindig tegenover het menschenwerk.

DE AANVAL OP CURAÇAO IN 1673

MEDEGEDEELD DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

In de koloniale Boekerij te Paramaribo bevindt zich een zeldzaam oud pamflet (niet genoemd bij Knuttel) zonder jaartal of plaats van uitgave, handelende over den aanval der Franschen op het eiland Curaçao in den jare 1673.

De titel ervan luidt: „Omstandigh verhael van de Fransche Rodomontade voor het Fort Curassau".

Het lijkt ons niet ondienstig dat curieus verhaal hieronder te doen afdrukken en daarbij het volgende mede te deelen.

De Curaçaosche eilanden waren tot 1664 vereenigd met Nieuw-Nederland, dat *Petrus Stuyvesant* op 8 September 1664 aan den Engelschen vlootvoogd Richard Nicolls moest overgeven. Stuyvesant was directeur op Curaçao van 1643—1664.

Een zijner opvolgers was *Dirk Otterinck* van 1670—1673, op wien volgde van 1673—1679 *Jan Doncker*.

Onder Doncker had de beweging der Franschen tegen Curaçao plaats.

Op het eiland Curaçao had zich in de jaren van Otterincks bestuur een man gevestigd die veel tot de ontwikkeling van den handel zou bijdragen, n.l. Jan Doncker. Hij was tevens koopman op Martinique en St. Christoffel en was als zoodanig (hij was ook agent der Compagnie) op de Engelsche en Fransche Antillen volkomen vertrouwd met den W. I. handel en spoedig zou hem de gelegenheid worden gegeven zijn veelzijdige ervaring ten bate van het eiland aan te wenden. Dirck Otterinck overleed in het be-

gin van 1673 en Doncker werd met algemeene stemmen door den Raad als provisioneel directeur verkozen, welke keuze de Staten-Generaal, op verzoek van bewindhebberen en „zich vertrouwende Donckers bequaemheit, ervarentheid en capacieteyt" bij hunne commissie van 29 Juli 1673 bekrachtigden.

De Fransche Gouverneur en Luit.-Generaal wist blijkbaar niet dat Otterinck overleden was en door Doncker opgevolgd toen hij op Donderdag 16 Maart 1673 twee uren na zijn landing op Curaçao hem het briefje toezond in het pamphlet afgedrukt, met een tamboer, die zich geblinddoekt kwam aanmelden. Maar behalve den eersten brief, had deze eveneens een tweeden brief bij zich waarin op snoevenden toon onmiddellijke overgave werd geëischt!

Doncker antwoordde alleen op den eersten brief en zond den tamboer terug met verzoek aan de Baas, om zoo kort mogelijk alles op papier te stellen hetgeen hij bespreken wilde, want dat hij geen mondelinge besprekingen wenschte.

Doncker bracht Curaçao in tegenweer en zijn wakkere houding was oorzaak dat de Fransche schepen op Zondag 19 Maart het anker lichten, voorbij het fort Amsterdam zeilden, dat nog een paar schoten op hen loste en „belieffde het Godt den Heere den onsen 't vertreck der vyandelyke schepen te doen sien".

Zoo was de beruchte expeditie der Franschen eigenlijk met een sisser afgeloopen.

Een copie van het journaal van Doncker in de dagen van dezen inval gehouden, met de bewijsstukken, bevindt zich in het archief der Staten-Generaal bij de Memoriën, provinciale resolutiën en de bijlagen van den jare 1673, waaruit J. N. J. Hamelberg o.a. zijn gegevens putte voor zijn belangwekkende studie der Nederlanders op de West-Indische eilanden, uitgegeven door het Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig Genootschap der Nederlandsche Antillen, waaraan het vorenstaande is ontleend.

OMSTANDIGH VERHAEL

Van de

FRANSCHE
RODOMONTADE

Voor het FORT

CURASSAU.

Den Heer DE BAAS, Gouverneur en Lieutenant Generaal voor den Koningh in de Fransche Eylanden van America.

Wy doen te weten aen den Heer Otteringh, dat wy begeeren te spreken met den Heer Doncker, en by aldien hy hem wil toestaen, dat hy by ons kome, dat hy van Curassau in het Leger, en uyt het Leger naer Curassau, in alle sekerheyt sal mogen gaen en komen.
Gedaen in het Leger van het Fort Curassau, den 16 Maart, 1673.

Geteykent,

DE BAAS.

Laeger,

Door Monsigneur DU CLERC.

Den Heer DE BAAS, Gouverneur en Lieutenant Generaal voor de Koningh in de Fransche Eylanden van America.

Also den Heer Ottering weygert den Heer Doncker by ons te senden, verklaren wy hem, dat, naer dat wy op dit Eylandt geland syn, wy daer van, in den naem van den Koningh possessie genomen hebben, en dat by ghevolgh alles, wat op geseyde Eylandt is, syne Majesteyt toebehoorende, wy hem sommeren, dat hij de Forteresse, daer hy in commandeert, ons aenstonts sal hebben over te leveren, by weygeringh van 't welcke, wy hem sullen doen betalen, niet alleen de schade van de muren, maer self alle de huysen, die, gedurende de belegeringh, door het Canon om vergeschooten of andersins beschadight souden mogen worden.

Verder laten wy den Heer Otteringh weten, dat, by aldien hy ons nootsaeckt het Fort, daer hy is, te belegeren, en door kracht van wapenen te dwingen, dat wy hem geen quartier sullen vergunnen, noch voor syn Persoon, noch voor syn Familie of goederen; en dat, by aldien wy ten tyde van het overgaen van gedachte Fort, geen Genoeghsame Vivres en vinden, om des Koninghs troupen voor tyt van 3 maenden te doen subsisteren, dat alle onse beloften nul en van geener waerde sullen syn, en dat hy sal getracteert worden, als of hy stormender handt vermeestert was.

Voorts sommeren wy hem, dat hy aen den Heer Pieter Constant, die men ons geseyt heeft, dat sich in 't geseyde Fort bevint, sal doen weten, dat, by aldien hy in kracht van onse toelatingh, niet aenstonts daeruyt treckt, dat wy hem sullen doen ophangen, sonder dat hy eenige genade sal hebben te hoopen, vermits hy strafbaer is, soo om de reden die hy wel weet, alsom dat het andersints, volgens de wetten van den Oorlogh niet geoorloft is, dat eymandt sich tweemael naer malkander in belegerde plaetsen bevinde; en gedachten Constant door de Engelschen op het Eylant Tabago bevonden, en sich tegenwoordigh tot Carassau ophoudende, moet hy volgens de wet gestraft worden, by aldien hy de genade, die wy hem aenbieden, van met syn lyf daer uyt te mogen trecken, niet aen en neemt.

Oock verklaren wy aen geseyden Heer Otteringh, dat hy alle de Fransen, die sich in het Fort bevinden, sal hebben te doen uytgaen, of dat, by aldien hy yemant van de selve met gewelt daer binnen hout, hy met de doodt sal gestraft worden, volgens de verdienste van alle des Koninghs onderdanen, die de wapenen tegen syne Majesteyts dienst in handen nemen.

En gelyck wy de persoon van den Heer Otteringh en syne particuliere interesten in consideratie nemen, soo is 't, dat wy hem verklaren, dat, soo hy het gedachte Fort van Curassau aenstonts in onse handen levert, sonder dat wy genootsaackt werden het selve doer kracht van Wapenen te dwingen, wy hem, voor syn particulier, alsmede het garnisoen, een voordeeligh en honorabel tractement sullen.aen doen.

Gedaen in het Leger voor het Fort Curassau, etc.

Geteykent,

DE BAAS.

Laeger,

Door Monsiegneur DE CLERC.

KORT VERHAEL HOE DE FRANSSEN HIER AEN 'T EYLAND CURASSAU ZYN GELANDT OM VAN MEENIGE ONS TE BESTORMEN, EN 'T FORT SOECKEN IN TE NEMEN.

Op den 13.Maert, Anno 1673, quamen de Franssen met 18 Zeylen waeronder 7. Schepen in 't gesicht, en op den 14. dito hebben omtrent 12. a 1300 man gelandt soo aen de Fuych, de haven van St. Barbara als Kreackebaey, hebbende weer en windt naer hunnen wensch slecht Water en den Stroom opwaerts aen, op den 16. s'Morgens hebben haer met vliegende Vaendels vertoont, in 't gesicht van 't Fort komende aen marcheeren, tot op 't Steene padt, al offe sin hadden ons eens sloegs te bestormen, dan doen op haer

eenige schooten uyt het Fort wierden geschooten, die onder haer neer vielen, retireerden wat achter uyt, soo veer dat 't Schut haer geen quaet konde doen, en Campeerde hun voor ons gesicht op de Vlackten, by een kroeg genaemt Altena, en kort daer aen sonden een Tamboer af met brieven van den Generael Monsr de Baes, die daer selfs in persoon was, Commandeerende, eysschende het Fort op met allen datter aen dependeerden, op pene van geen Quartier te sullen geven, wanneer sulcks met fors van Wapenen quamen in te nemen, dan alsoo sy die niet van Utrecht voor hadden, kreegh tot Antwoort dat van sints waren, ons tot den laetsten man te deffendeeren, en dat men hunne aanvallen met vrolyckheydt verwachten, en wanneer den Tamboer weder buyten gebracht wierdt, juychden hem ons Volck met vreughde toe *Viva la Prince d'Orangie*, den ganschen dagh sagh men den Vyandt seer besigh al oft hem daer sterck maeckten, en wy meynden vastelick dat sy ons desen Nacht souden hebben komen bestormen, dan 't scheen wel daertoe geen couragie sullen hebben gehadt.

Den 17. Sagh men hun noch als vooren doende, en daer wierden hier van d'over zyde van de Haven uyt gecommandeert de Ruyters met 5 a 6. gauwe vry luyden, om den Vyandt te gaen verspieden, en ik beloofden die, soo sy een Fransman gevangen kreegen, om kondtschap van de gelegentheyt van onsen Vyandt te hebben, dat hun 50. stuck van Achten tot een vereeringh soude geven, en op den Middagh brachten sy der twee aen 't Fort, en heb hun op myn beloften voldaen; tegens den Avondt quam der oock een over loopen uyt het Franse leger, die seyde van den Generael qualyck bejegent was, en datse groot gebreck van Water en Kost hadden, alsoo niet anders kregen als Vleesch dat selfs moeten schieten, en datter weynigh couragie onder 't Volck was, en geen moet om dat Fort met voordeel te konnen bestormen, maer dat sy eenigh Schut aen landt wilden brengen, om ons van een Bergh die hier omtrent leght te beschieten, en tot overgeven te dwingen, ondertusschen wy wenschten met meer als gemeene couragie, soo van de Burgers, Matroosen van de Schepen, als de Soldaten, dat sy ons mochten Attacqueeren, dan daeghs daer aen zynde den 18. Maert 's Morgens, is weder een overlooper van den Vyandt binnen gekomen, die Raporteerden dat den Vyandt met syn gansche Leger 's avonds te vooren was geretireert naer de Schepen met groote stilte, en vreesde dat men haer selfs soude hebben komen bespringen. Nu wy kondtschap van hun gelegentheydt en Macht hadden gekregen. daer op syn een partye van onse Burgers, en den Kapiteyn Pieter Marcusz zynde een Zeeuwsche Kaper, met syn volck hier uyt geloopen naer de Leger-plaets van onsen Vyandt die geruymt vonden, hebbende daer laten leggen veel geslacht Vleesch, een party Granaden, Potten, en Ketels, 3 a 4 Pistolen, een Degen, en Mantel, als meer andere kleynigheeden. Ondertusschen onse Ruyterie dis 'sMorgens vroegh van de over zyde van

dese Haven weder uyt gereden waren, vervolghden den Vyandt tot aen St. Barbara, die meest al ge-enbarqueert waren, en kregen daer van noch 4 gevangen, en 2 a 3 dooden.

Den 19. Maert, 'sMorgens vroegh sagen wy de Vyandtsche vloot onder zeyl gaen, en dochten dat ons noch bravade voor de Haven souden maecken, maer syn met hun elf, soo Schepen als Barcken voor by geloopen, buyten schoot van ons Kanon, sonder een schot te schieten, en zyn soo de West-punt omgesteecken, stellende hunnen koers naer de kust van Spanoila, en dan hebben noch 3 a 4 Barcken boven 't Landt sien zeylen, die aparent naer de Caribes Eylanden, de tydinge van hun Resconter gaen brengen, soo dat wy ons op heden zynde den 23. dito geheel bevrydt zyn van onsen Vyandt, waer over wy Godt almachtigh konnen dancken, en loven, dat ons soo wel heeft beschermt, en moeten bidden dat ons deselve sterckt, en gratie wil geven, wanneer noch meer van dese of andere vyanden mochten geattaequeert worden, gelycker van de France gevangen geseght wort, dat sy gehoort hadden datter een Engelse Vloot aen de Barbados wiert toegemaeckt om noch herwaerts te komen, ondertusschen moeten de Heeren Bewinthebberen, van Corry hun devoir doen om ons sonder uytstel te provideeren, van genoeghsame Amonitie van Oorlogen, Victualie, opdat ons altyt als eerlycke Luyden konnen verdefendeeren.

Dat Godt almachtigh ons merckelyck genadigh is, konnen wy dagelycks genoegh sien, want weynig tyts te vooren de komste van den Vyandt, zyn hier wel gearriveert twee Genueesche Schepen, eerst Santa Cruz, en daer na Santa Carlos, brengende te samen over de 100.Duysent stucken van Achten mede, en nu op gisteren noch een ander Schip genaemt de Concordia, met 40. Duysent.

d'E. Heer Jean Doncker Gouverneur der Eylanden Curassau, Bonayren, en Aroubo, ten dienste van d'E Hoogh Moogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, ende syne Hoogheyt den Prince van Orangie ende de Ed. Geoctroyeerde West-Indische Compagnie.

Den Tamboer ontfangen hebbende, met een paspoort van le Sieur de Baes, wordt tot antwoort gegeven, dat het versock van mondelingh te spreecken, geschiede by geschrifte ende soo kort als doenlyck, na wenschinge van gesontheyt en minnelyck groetenisse, &c.

Actum Curassau den 16 Maert 1673.

Was geteeckent,

JAN DONCKER

Lager stondt,

Ter Ordonnantie van de selve Heer Gouverneur.

WILLEM SUYST,

Secretaris.

Nader Missive van le Monsr. de Baes gesien hebbende wordt geantwoort dat het Casteel met genoegsame nootwendigheden ons is gelevert, omme het selve den laatsten man als getrouwe Onderdanen te deffendeeren, en de wy sullen uwe aenkomste met vroolyckheyt te gemoet sien &c.
Casteel en datum als boven.

Was geteekent,

JAN DONCKER.

Lager stondt,

Ter Ordonnantie van de selve Heer Gouverneur.

WILLEM SUYST,

Secretaris.

SURINAME IN BEELD

De jeugd van vroegeren tijd kreeg veel te hooren over Suriname. Verscheidene kinderboeken heb ik in dit Tijdschrift besproken, het laatst de „Vertellingen van een Surinaamschen vogel" door Christina van Gogh. Hier is een prent van ongeveer denzelfden leeftijd, nl. ook uit 1860, maar de blokken waarmede de prent is gedrukt, verzekerde mij een deskundige, zijn ouder. De titel luidt: „Prenten-magazijn voor de jeugd. No. 80. Aardrijkskunde. Suriname, bezitting der Nederlanders op het vasteland van Amerika. 65.000 inwoners." Onderaan is gedrukt: „Prenten-Fabriek van D. Noothoven van Goor te Leiden." De prent, die tot de collectie van dr. H. D. Benjamins behoort, is van de soort die in mijn jeugd een cent kostte. De firma N. v. G. bestaat niet meer.

Voor het grafische gedeelte zijn vier blokken gebruikt en links bovenaan begint dit viertal met een „Kaartje van de kolonie Suriname", ongeveer 11 bij 8½ cM. Het onderschrift luidt als volgt: „Doen wij nu eens een reisje door de kolonie Suriname, Hier hebt gij 1) Paramaribo, de hoofdstad der Nederlandsche Westindische bezittingen en de residentie-plaats van den Goeverneur-Generaal, aan de rivier de Suriname, met 16.000 inwoners. 2) Prins Willem Frederik. 3) Brandwacht. 4) Bramspunt. 5) Leiden. 6) Amsterdam. 7) Purmerende. 8) Sommelsdijk. 9) Oranjewoud. 10) Belair. 11) Piquet. 12) Armina. 13) Gouverneurs-lust. 14) Frederiksdorp. 15) De Joden-Savana. 16) Gelderland. 17) Blaauwenberg. 18) De Vierkinderen. 19) Groningen. 20) Batavia." Eenige rivieren komen uit het Z. naar de N.-kust geloopen, waar de „West Indische Oceaan" het land bespoelt. Drie dikke rivieren staan er op het kaartje, de Corrantijn, de Suriname en de Marowijne, en een menigte dunnere. Voorts is in het z.o. geschreven „Het Land der Boschnegers" en in het Z.W. „Het Land der Indianen", en verspreid over het geheele gebied staan de nummers, waarmede men, met behulp van het onderschrift, de ligging der plantages kan opzoeken. Links op het kaartje is een stukje van Berbice te zien, rechts een smalle strook van Cayenne.

De houtsneden zijn gekleurd, geverfd met drie kleuren, geel, rood en blauw. Suriname heeft alleen een veeg geel gekregen.

Maar „Het Waaggebouw te Suriname", is beter bedeeld, kreeg drie vegen: blauw is het dak, wit bleef de eerste verdieping, rood werd de parterre-ruimte en geel het pleintje ervoor. Op den achtergrond de rivier met een vlot en een zeilschip; verder behooren tot de stoffage een wagen met paard, negerinnen met paantjes gekleed en een paar Europeanen. De belangrijkheid van deze Waag blijkt uit het onderschrift: „Onder de bijzondere gebouwen, die men te Parimaribo aantreft, telt men ook de Waag, een zeer net gebouw, in 1822 gesticht, in welks bovenste gedeelte de talrijke afdeeling van het Departement Paramaribo, der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, hare vergadering houdt."

Dan krijgen we te zien „Het fort Zeelandia". Het „ligt op een geweerschots-afstand van Paramaribo, en is van een groote kazerne en ruime lokalen voorzien, op een van welke het eenige torentje staat, dat hier gevonden wordt. In 1664 [1]) veroverde de Zeeuwsche kapitein Abraham Krijnszoon of Crijnssen deze kolonie, en versterkte de vesting, die hij naar Zeeland het fort Zeelandia heette, welken naam zij behouden heeft. De haven der stad wordt door het fort bestreken. De Goeverneur-Generaal J. C. Rijk heeft deze sterkte nog zeer verbeterd." Door een tuintje is het emplacement van de omgeving afgescheiden; kanonnen op wielen zijn naar de rivier gericht, waar een zeilschip is te zien en een statie-prauw wordt geroeid door zes man; dit vaartuig draagt een hooge kajuit en heeft een naar binnen gekrulde voorsteven. Verder weg vaart een kroes-kroes met hoog opgetaste lading.

Wat de auteur van den tekst bedoelt met de haven der stad die door het fort wordt bestreken, is niet duidelijk. Behalve de breede Suriname-rivier is daar in de buurt de uitmonding van de Sommelsdijksche kreek, die echter geen haven vormt. Het geheele fort heeft een veeg rood gekregen, het land buiten de versterking, waar een neger bezig is een groot vat voort te rollen, werd geel gekleurd, en een stuk van de rivier blauw. Vermoedelijk is bedoeld met deze hoogst primitieve kleuring, door de willekeurig met de hand aangebrachte verfstrepen de prent te verfraaien en aantrekkelijker te maken dan de zwartdruk zou zijn geweest. Het moet worden gezegd, dat men destijds reeds zonderlinge methoden van onderwijs had; want de heele opzet en de aanhef: „Doen wij nu eens een reisje door de kolonie Suriname" doen immers onderstellen, dat er een poging aanwezig was om de jeugd te onderrichten. Maar kon 't in iemands brein opkomen te onderstellen, dat deze

---

[1]) Moet zijn 1667.

zotte tekst en deze malle prentjes haar iets zouden leeren omtrent Suriname?

Ten slotte de vierde houtsnede „De Houtgrond De Vierkinderen". Deze onderneming „ligt aan de Tawaycoera-kreek, in een schilderachtig oord. Op den voorgrond ziet gij ook nog afgebeeld den Cottontree of zijdekatoenboom, met zijn wijd uitgebreide takken en breede sporen. Deze boom staat in hoog aanzien bij de inboorlingen." In het blauwe water van de kreek, onder den gelen boom baadt zich een karbouw. Vergeten is te vermelden wat een houtgrond is; waar men de Tawaycoera-kreek moet zoeken; wat er belangrijks is aan de cottontree; wat sporen zijn; of met „inboorlingen" de negers worden bedoeld. Overigens is de tekst zeer volledig.

Indertijd, in het opstel „West-Indische tentoonstelling" (W. I. Gids, Aug. 1920, 177), heb ik geschreven, dat de poging om aan de kinders een en ander te leeren omtrent de Koloniën niet iets bijzonders is van onze dagen. „Daargelaten dat de vorm wat vervelend is, de brieven saai en taai zijn, mag toch het denkbeeld wel aardig heeten om aan jongens die nog kinderboeken lezen eenig begrip te geven van den aard en de afkomst der menschen die ginds wonen, van de natuur die hen omringt, ook van de nederzettingen der Europeanen en hun bedrijf. Jammer dat de uitkomst niet was wat de opzet bedoelde: de Kareltjes en Hendrikjes hebben uit die brieven zoo goed als niets onthouden, en toen zij volwassen waren wisten zij evenveel van Suriname als op den dag na hunne geboorte". Deze prent die „Aardrijkskunde" heet is van hetzelfde laken een pak.

Inmiddels zijn de methoden van onderwijs verbeterd, zegt men, grondig gewijzigd. Maar een materie zoo vluchtig als kennis van Suriname schijnt niet vast te leggen: na de schooljaren verdampt zij, en voor goed. Tenzij de aard van het werk, de richting van de studie, het ambt anders eischen. Waarom zullen we het ons moeilijk maken om Suriname, wanneer alles best loopt zonder dat?

SN.

DE SURINAAMSCHE BEGROOTING VOOR 1925 IN DE STATEN-GENERAAL

DOOR

A. S. J. FERNANDES

Bij de behandeling van de Surinaamsche begrooting voor het dienstjaar 1925 in de Staten-Generaal op 25 April in de Tweede Kamer en 23 Juni in de Eerste Kamer, waarvan de late openbare behandeling ditmaal het record van alle vorige jaren heeft geslagen, is er dit jaar weer, evenals bij vorige gelegenheden, veel gepraat over dit gebiedsdeel, zonder dat de definitief vastgestelde begrooting na het afscheid van het Wetgevend Lichaam echter eenig perspectief opent op de economische opheffing van dit, volgens den Minister van Koloniën, aan economische mogelijkheden zoo rijke land, waarvan de huidige toestand evenwel terecht *zorgwekkend* werd genoemd. De eenige nieuwe, op economische verbetering uitzicht gevende, post toch, die de Gouverneur, trots de door hem nauwkeurig en met zorg bewerkte uiterste versobering van de huishouding der kolonie, kans had gezien op de voorloopige begrooting te brengen, nl. voor een „voorwaardelijk" krediet van *f* 25.000 voor de kosten van inrichten, eventueel voltooien, van een — naar het model van de in Californië bestaande inrichtingen — centraal vruchtenpakhuis, ter bevordering van eene gezonde ontwikkeling der fruitteelt, was door den Minister niet overgenomen bij de samenstelling van het ontwerp der definitieve begrooting. Hierop kom ik straks terug.

Vele oude klanken van vorige jaren werden thans weder vernomen. Eensdeels pessimistische beschouwingen en opmerkingen over den zorgwekkenden economischen en financiëelen toestand, de jaarlijks toenemende Rijksbij-

drage tot instandhouding van de koloniale huishouding en in verband daarmede aandrang op de Regeering tot bezuiniging op de uitgaven en versobering van den openbaren dienst; anderdeels beschouwingen en raadgevingen over middelen, welke kunnen leiden tot vermeerdering van inkomsten.

Wat het eerste betreft, in beide takken der Wetgevende Macht, zoowel schriftelijk als mondeling, werd opnieuw en met klem gewezen op de noodzakelijkheid van spoedig herstel van het budgetaire evenwicht. In het Voorl. Versl. van de Eerste Kamer werd bezuiniging zelfs in de eerste plaats genoemd onder de voornaamste factoren, welke naar het oordeel van den Senaat moeten samenwerken tot het sluitend maken van de begrooting, van welke bezuiniging de aard zou moeten zijn: vermindering van het getal personen in kolonialen dienst. Verklaarbaar en begrijpelijk is natuurlijk die aandrang voor de uiterste inkrimping der uitgaven en versobering van den publieken dienst, waar Nederland zelf het economisch en financieel hard te verantwoorden heeft en het de Regeering veel moeite kost de eindjes bij elkaar te houden. Doch bevreemdend was de gewaarwording, dat hoegenaamd geen rekening werd gehouden met de al bij de opstelling van de voorloopige begrooting in Suriname gevolgde bezuinigingspolitiek, noch — en dit is wel het ergste — met het oordeel van de in de kolonie gevestigde bestuurs- en wetgevingsorganen over verdere doorvoering van die politiek, welke organen toch uit den aard der zaak beter dan Minister en Kamerleden hier te lande kunnen oordeelen over de behoeften van het aan hunne rechtstreeksche zorgen toevertrouwde gebied. En de indruk uit den toon waarop die aandrang op de Regeering werd uitgeoefend, versterkt door het door Dr. Scheurer in de Tweede Kamer geopperde denkbeeld om ook in dat verband eene commissie van drie vroede mannen van hieruit naar Suriname te zenden, kon geen andere zijn dan dat Bestuur en Koloniale Staten van Suriname geen blijk hebben gegeven genoeg doordrongen te zijn van den plicht om de kosten van de huishouding van dat gewest tot het allernoodzakelijkste te beper-

ken, in welken indruk de buitenstaander nog meer versterkt zal zijn door de houding van den Minister van Koloniën, die bij zijne beantwoording van de sprekers in de Tweede Kamer te kennen gaf *overtuigd te zijn dat ook op het personeel in den landsdienst nog valt te besparen* [1]).

Daarom komt het mij voor van belang te zijn, zoowel voor den goeden naam van Suriname als ook om Koloniaal bestuur en Staten te zuiveren van het op hen geworpen odium meerdere openbaarheid te geven aan hetgeen ter zake door Gouverneur *Van Heemstra* en de *Koloniale Staten* werd verklaard in de door hen gewisselde stukken betreffende de onderhavige begrooting. Tevens zal daarin de verklaring worden gevonden van het feit, dat „wat aan den eenen kant met inspanning van alle krachten werd bezuinigd, aan den anderen kant door vermindering van inkomsten weder werd verloren", welk feit bij het afdeelingsonderzoek der begrooting in de Tweede Kamer een zeer weinig hoopvolle stemming had gewekt ten opzichte van den economischen toestand der kolonie [2]).

In de Mem. van Toel. dan tot de voorloopige begrooting verklaarde Gouverneur Van Heemstra het volgende:

„Is het droevig te moeten verklaren, dat het voortzetten van eene gedwongen besparing in menig geval blijvend verlies beteekent, aan den anderen kant is er ruimte voor eene zekere voldoening omtrent de wijze, waarop de lasten, welke op het Moederland drukten, konden worden verlicht.

De cijfers in de volgende paragrafen geven aan, dat van 1922 op 1923 niet minder dan *een millioen gulden*, of 26% op de Rijksbijdrage voor de huishoudelijke uitgaven is bezuinigd, terwijl dit percentage voor 1924 en 1925 volgens de ramingen op 32 en 25 is te stellen.

Geschiedde het een en ander onder de noodzakelijkheid van eene algeheele versobering, welke èn voor Nederland èn voor de van het Moederland afhankelijke gebiedsdeelen geldt, opmerkelijk mag het heeten dat, hetgeen in de zooveel meer weelderige huishouding van het Rijk in Europa tot heden niet mocht gelukken, in het armelijk ingericht Suriname in verhouding wel is bereikt.

Zonder in het minst de grootere bezwaren te willen onderschatten, welke eene ingrijpende bezuiniging in Nederland in den weg staan en zonder te willen aanvoeren, dat het Moederland bij gelijke krachtsinspanning als Suriname thans op een sluitend budget zou kunnen bogen, mag toch worden verklaard, dat *dezerzijds zooveel mogelijk in de van hoogerhand aange-*

[1]) Handelingen St.-Gen. 1924—1925 II, bl. 2033.
[2]) Idem, Bijl. Stuk I. 5, bl. 21.

geven richting is gestuurd [1]) onder opmerking bovendien, dat eene sterk doorgevoerde bezuiniging hier te lande een geheel eigene beteekenis heeft.

In eene niet van buitenaf gesteunde samenleving komt besparing op een teveel van Landsuitgaven boven Landsinkomsten, daargelaten de wijze, waarop de voor- en nadeelen van bezuiniging op de inkomsten van verschillende personen en bevolkingsgroepen inwerken, ten slotte aan de bevolking in haar geheel genomen ten goede, immers wordt daardoor het gevaar van meer uit te geven dan te produceeren tot aller heil bezworen.

Geheel anders is het in een land als Suriname.

Zoolang de financiëele onafhankelijkheid niet is bereikt en dus de Rijksbijdrage een van buiten komend deel van het volksinkomen uitmaakt, wordt dat volksinkomen door elke ingrijpende bezuiniging ten zeerste beinvloed, zonder dat in eene verlichting van eigen lasten een tegenwicht wordt gevonden.

Vermindering der Landsuitgaven leidt hier vanzelf tot vermindering van de middelen, en daarop volgt andermaal de noodzaak tot bezuiniging, indien men de Rijksbijdrage niet wil vergrooten."

Verder:

„Ondanks de invoering van eene nieuwe verordening op de inkomstenbelasting en een nauwkeurig toezicht op de invoerrechten, is de opbrengst der middelen vrijwel op dezelfde hoogte gebleven."

En ten slotte dit nog:

„Uit een en ander valt af te leiden, dat in het voortgezet bezuinigingsproces *een zekere grens is bereikt, waarbeneden de versoberingspolitiek zonder meer niet kan worden bestendigd*, vooral op grond van de overweging dat, bij den wedloop tusschen vermindering der uitgaven en teruggang der middelen, *het oogenblik spoedig zal aanbreken, waarop het tempo van teruggang zoodanig zal zijn versneld, dat de ten koste van groote offers verkregen vermindering van uitgaven van geen noemenswaardigen invloed meer zal zijn op de grootheid der Rijksbijdrage* [1]).

Nu andermaal met groote nauwkeurigheid in elk onderdeel der begrooting is nagegaan, wat ook maar eenigszins voor schrapping in aanmerking kon komen, zal op dezen weg niet kunnen worden voortgegaan zonder de bestaansmogelijkheden te ontnemen aan meerdere instellingen, krachtens verordening of andere wettelijke regeling ingesteld of zonder op andere wijzen te kort te schieten in de nakoming van uit dergelijke verordening of regeling voortvloeiende verplichtingen [1]).

En in het Voorl. Versl. van de C. v. R. uit de Koloniale Staten wordt gelezen:

„Achtte men het dezerzijds plicht, wegens het zeer hooge subsidiecijfer, met den Gouverneur, wien het gelukt is van 1922 op 1923 het bedrag van *een millioen gulden* op de Rijksbijdrage voor de huishoudelijke uitgaven te bezuinigen, te moeten medewerken tot verdere bezuiniging, uitdrukkelijk

[1]) Cursiveering van mij.

wenschten vele leden te doen uitkomen, dat niet alleen hiervoor de grens is bereikt, beneden welke de versoberingspolitiek zonder meer niet kan worden bestendigd, *doch dat in sommige gevallen deze grens reeds overschreden is* [1]).

Hierbij sluit aan, dat er in § 5, sub 2, van de Mem. v. Toel. van den Gouverneur eene opsomming is verstrekt van de op de begrooting geraamde verminderingen ten aanzien van de personeelsposten.

Teleurstellend zal het voorzeker voor den Gouverneur zijn geweest te hebben ontwaard hoe hij zich vergiste, toen hij in zijne Mem. van Antw. het vertrouwen uitsprak dat de bovengeciteerde „verklaringen niet zouden nalaten indruk te maken in het Moederland" [2]).

Welk een geheel anderen, en gunstigen, indruk zou het op de beide Kamers en op de in deze zaken belangstellende Nederlanders hebben gemaakt, als de Minister v. Koloniën de in de Staten-Generaal aangenomen mogelijkheid van nog verdere bezuiniging had afgewezen met eene instemmende verwijzing naar de aangehaalde — ik zou die willen noemen *plechtige* — verklaringen van Gouverneur en Staten. Misschien zou dan de Tweede Kamer tot een ander inzicht zijn gekomen. Zulk een optreden van den Minister zou zeer bevorderlijk zijn geweest aan eene goede samenwerking in het wezenlijk belang van Suriname, tusschen het Plein in Den Haag en dat te Paramaribo. Hoe valt de dubbele houding van den Minister in deze te verklaren? Terwijl hij in zijne Mem. v. Toel. erkent dat „bij de samenstelling van het ontwerp der voorloopige begrooting door den Landvoogd reeds naar versobering is gestreefd" [3]), betwijfelt hij dit sterk bij de openbare behandeling der begrooting.

In beide Kamers heeft men, gebruik makende van een door het Departement van Koloniën bij de schriftelijke gedachtenwisseling niet geheel juist opgegeven cijfer van het aantal *ambtenaren,* in den breede gekritiseerd de „dure" administratie van de kleine gemeenschap van Su-

---

[1]) Cursiveering van mij.
[2]) Bijl. van de Handel. der Kol. St. 1923—1924, stuk 28. 17, bl. 1.
[3]) Bijl. der Handel. St.-Gen. 1924—1925 II. Stuk I, 3, bl. 1.

riname, waarbij Dr. Scheurer door het aanhalen van eenige cijfers uit het kol. verslag zelfs den spotlach van Kamerleden en tribunepubliek heeft gewekt. Van de regeeringstafel werd met verbetering van het bedoelde cijfer daarop gereageerd. Ook dit punt is bij de opstelling van de voorloopige begrooting nauwgezet onderzocht door Gouverneur Van Heemstra, die daaromtrent in zijne Mem. v. Toel. [1]) verklaart, dat de onjuistheid van die stelling blijkt „wanneer men de toestanden des Lands heeft waargenomen en met eigen oogen het geheel heeft overzien". Reeds in 1868 uitte Gouverneur *Van Idsinga* bij de opening der Koloniale Staten deze waarheid: „Deze kleine bevolking, verspreid als zij is, vereischt eene administratie, die voor een vrij wat belangrijker zielental evenzeer voldoende zou zijn."

* * *

In de beide Kamers der Staten-Generaal zijn ook woorden van vertrouwen in de toekomst van Suriname gesproken, is er gewezen op de vele bronnen van welvaart, die Suriname vooral op land- en mijnbouwgebied bezit, een welvaart die door eene krachtige hand is te ontwikkelen. In de Eerste Kamer werd er zelfs gesproken van bijna *onbegrensde* economische mogelijkheden in en op den Surinaamschen bodem. Afzonderlijk mag worden genoemd het Tweede Kamerlid Van Rappard, in wien ditmaal ontdekt werd een nieuw warm Surinamevriend, wiens rede kan worden beschouwd als een algemeen economisch program, waarvan de uitvoering het tempo van economischen vooruitgang zal kunnen versnellen. Suriname geniet op dit oogenblik warme belangstelling in de Staten-Generaal. Dit is vroeger niet altijd het geval geweest. De vergaderingen voor de begrootingsbehandeling vinden nu over dag plaats, en als er ernstig over Suriname wordt gesproken, dan luistert men meer dan voorheen naar den spreker. En als de Minister aan het woord komt en het

---

[1]) Bijlagen der Handel. Kol. St. 1923—1924, Stuk 28, 3, § 1.

standpunt uiteenzet der Regeering ten aanzien van aanbevolen denkbeelden om de kolonie te helpen, dan wordt hij omringd door vele leden, die met onafgebroken aandacht luisteren. Dit verschijnsel stemt op zichzelf al hoopvol voor de toekomst. Want eerst wanneer er politieke belangstelling aanwezig is, en de Kamer invloed kan uitoefenen op de gestie van de Regeering, zal het Departement van Koloniën zich niet verder kunnen onttrekken aan het bevorderen van maatregelen, die het bestaan van ondernemingen in Suriname gemakkelijker maken. En dan zal het particulier kapitaal in zijn eigen belang zich niet meer schuil houden.

Bij de behandeling van de begrooting hebben zich voor den oplettenden waarnemer teekenen voorgedaan, die ongetwijfeld daarheen wijzen. De belangstelling in beide Kamers is groeiende. Men toont genoeg te krijgen van de passieve houding der Regeering tegenover vraagstukken, waarvan de oplossing van vitaal belang is te achten voor Suriname en van welker oplossing de aangegeven middelen als juist worden erkend door den Minister van Koloniën. Bij het sectieonderzoek in de Tweede Kamer had men de Regeering al voorgehouden, dat hier de aangewezen koers schijnt: een open oog voor de economische mogelijkheden en een vaste wil om alles aan te grijpen en te steunen wat Suriname uit zijne ernstige inzinking kan opbeuren. Bij de openbare behandeling vond dit advies weerklank bij verschillende sprekers. Dr. Lovink zeide „dat men den indruk krijgt dat het Plein ter zake van de economische ontwikkeling zich neutraal houdt", terwijl het lid Van Rappard Zijne Excellentie verweet „Suriname af te schepen met een wissel op de toekomst". Het toenmalige Tweede Kamerlid Feber, de vraag in het Voorl. Versl. herhalende wat de Regeering denkt te doen voor het aanwakkeren van belangstelling bij particulieren, deed het verwijt hooren, dat de moreele steun, welke de Mem. v. Antw. gezegd had te zullen verleenen, „naar zijne meening wel wat erg goedkoop is en op zichzelf niet in staat zal zijn het grootbedrijf in Suriname te herstellen". En het Tweede Kamerlid Deckers deed opmerken „dat de

Regeering zich te veel bepaalt tot het constateeren van feiten en te weinig moeite doet om ernstige maatregelen te treffen ter oplossing van de vraagstukken". Het toenmalig Eerste Kamerlid Cramer, die thans deel uitmaakt van de Tweede Kamer, besprekende het bij de behandeling der begrooting in de Tweede Kamer, aan den Minister niet onsympathiek gebleken denkbeeld van rechtstreeksche deelneming van het Surinaamsche Gouvernement in het suikerbedrijf, sprak de hoop uit, „dat het niet bij woorden zal blijven, maar dat ook daden zullen volgen"; en het Eerste Kamerlid Arntz, die een grootsch plan voor de oplossing van het arbeidersvraagstuk had ontwikkeld, dreigde tegen het begrootings-wetsontwerp te zullen stemmen, „tenzij de Minister in zijn antwoord hem bevredigde en niet, zooals gewoonlijk, Suriname met een wissel op de toekomst afscheept".

Bij de bespreking van de groote economische lijnen was er bij de sprekers in beide Kamers een opgewekte toon merkbaar, die eenig enthousiasme tot ondergrond had, als terugslag van de geestdrift, waarmede Gouverneur Van Heemstra in Januari 1925 was teruggekeerd naar Suriname, na de door hem hier te lande en in het buitenland voor die kolonie gevoerde propaganda. Die geestdrift spreekt nl. uit den brief, dien hij, aanstonds na zijn terugkeer in Suriname, heeft gericht tot de Koloniale Staten, inhoudende eene uiteenzetting van het door hem verkregen gevolg. Dien brief had de Minister van Koloniën bij zijne Mem. van Antw. aan de Tweede Kamer in extenso opgenomen. De Gouverneur heeft den in Europa met verlof doorgebrachten tijd wel besteed en verdient daarvoor ten volle de waardeering van allen, die het wel meenen met de kolonie. Aan die waardeering is ook in beide Kamers der Staten-Generaal en ook in Suriname door de Kol. Staten en de pers uiting gegeven. Erkend werd dat de volhardende pogingen van den Gouverneur tot mogelijkheden hebben geleid, die voor Suriname, in het bijzonder op het gebied van mijn- en landbouw, in een nabijgelegen toekomst belangrijk kunnen zijn.

* * *

Bij de schriftelijke en mondelinge gedachtenwisseling in de Tweede Kamer is de Minister in gebreke gebleven in te gaan op de vraag uit die Kamer met aandrang tot hem gericht, of het mondeling overleg met den Gouverneur tijdens diens verblijf hier te lande geleid heeft tot iets goeds. Het antwoord geven ons de mededeelingen van den Gouverneur bij zijne openingsrede van de vergadering der Koloniale Staten op 12 Mei 1925:

„Ten aanzien van den grooten landbouw had ik bij mijne uitzending in „1921 verwacht en ten vorigen jare gehoopt, dat de Nederlandsche Regee- „ring op eenigerlei wijze, hetzij door participatie, hetzij door het verleenen „van voorschotten, enz. behulpzaam zou willen zijn bij de oprichting van „eenig nieuw bedrijf, bijvoorbeeld van eene suikeronderneming.

„De onmogelijkheid hiertoe heeft mij in hooge mate teleurgesteld en na „eene besliste weigering op dit punt te hebben bekomen, zag ik mij genood- „zaakt alle krachten op het particulier initiatief te concentreeren en de „groote handelslichamen aan te zoeken hun aandacht aan Suriname te „willen wijden."

Hieruit blijkt, dat Suriname is aangewezen op het particulier kapitaal en de particuliere energie om te komen tot de oplossing van het voor dit gebiedsdeel van vitaal belang zijnde economisch-agrarische vraagstuk. Wijs beleid is het derhalve dat kapitaal en die energie niet af te schrikken. Suriname heeft kapitaal noodig en niet omgekeerd. Verheugend was het daarom dat eenige leden der Tweede Kamer bij den Minister van Koloniën hebben aangedrongen op het ongedaan maken van de verwerping door de Kol. Staten op 7 Jan. 1924 van de ontwerp-verordening, strekkende om uitvoering te kunnen geven aan de bij de definitieve vaststelling der Surin. Begrooting voor 1924 door den Rijkswetgever genomen beslissing om, ter tegemoetkoming van de noodlijdende koffie- en cacaoplantages, vrijstelling te verleenen van de betaling der ingevolge de koloniale verordening van 10 December 1920 verschuldigde vergoeding aan het Immigratiefonds over 1923 en 1924, ten bedrage van 15 cents per werkdag voor elken arbeider. Invoering bij K. B. van die kwijtschelding waarvoor naar het oordeel van die Kamerleden nog altijd de ratio aanwezig was, werd van den Minister verzocht, waaraan ook gevolg gegeven is bij K. B. van 11 Mei 1925

No. 32 (afgekondigd in Surin. Gouvernem. Blad van dat jaar No. 43).

Blijkens door den Gouverneur in Suriname gedane mededeelingen, nl. in zijne Mem. v. Antw. over de voorloopige begrooting voor 1926 en nog duidelijker herhaald in zijne rede bij de opening van de gewone vergadering der Kol. Staten, uitgesproken op 12 Mei 1925, heeft het particulier kapitaal ook aanstoot genomen aan het votum van de Surin. Staten. De Gouverneur zeide ronduit, dat hij bij zijn reclame-werk voor de kolonie „de opmerking heeft moeten aanhooren, dat eerder vrees voor het beleid van de Koloniale Staten, dan gebrek aan vertrouwen in de uitkomst der cultures een bezwaar werd geacht om zich in Suriname te vestigen". Het is bedroevend deze opvatting van het votum der Surin. Staten bij het particulier kapitaal te constateeren. Daarom is dat votum dès te meer te betreuren. Jammer, dat de tegenstemmers van de bedoelde ontwerp-verordening niet hebben gepoogd de voordracht geamendeerd te redden, door de steunverleening *facultatief* te maken, zooals het lid Van Erpecum zelf herhaaldelijk had aangegeven; doch men heeft, blijkens de slotverklaringen van de heeren May en Van Erpecum opzettelijk afgezien van het amendeeren [1]).

Het heeft thans geen nut voor de kolonie het votum van de Staten nader te kritiseeren, wat ook tot grooter uitvoerigheid zou leiden dan het bestek in dit Tijdschrift toelaat, want uit een billijkheidsoogpunt tegenover de tegenstemmers der ontwerp-verordening zou de verdediging in de vergadering van 14 Mei 1925 van hun standpunt — hetwelk het mijne niet is — ook naar voren moeten worden gebracht. Integendeel wordt het groote belang van Suriname om vertrouwen te wekken bij kapitaalkrachtige personen en lichamen om zich te interesseeren in ondernemingen aldaar m. i. beter gediend met de aandacht te vestigen op de overeenstemming tusschen Koloniaal Bestuur en Staten, door beiden kortelings geformuleerd, betreffende het te volgen beleid ten aanzien van het pro-

---

[1]) Handel. Kol. Staten 1924—1925, blz. 122.

bleem van de aanmoediging der vestiging van nieuwe ondernemingen in de kolonie. En dan kan met instemming gewezen worden in de eerste plaats op hetgeen daaromtrent in het Voorl. Versl. der C. v. R. uit die Staten betreffende de voorloopige begrooting voor het jaar 1926 als het *algemeen* gevoelen dier Staten is aangeteekend, hetgeen om het groote belang waarom het gaat woordelijk moge worden geciteerd, nl.:

„Wanneer echter eerlang de belangstelling voor Suriname daadwerkelijk „zal zijn gaande gemaakt, en het kapitaal bereid mocht worden gevon- „den zich hier te komen vestigen, dan, zoo meende men, zou ook van „Regeerings- en Bestuurswege alles in het werk dienen te worden gesteld, „door eene tegemoetkomende houding, het den eventueelen nieuwen onder- „nemingen gemakkelijk te maken hier tot bloei te geraken.

„Om dit te bereiken, zou het eerste streven niet gericht moeten zijn op „onmiddellijke baten voor 's Lands kas, maar veeleer op spoedige ont- „wikkeling van die ondernemingen" [1]).

Met den Gouverneur is het te hopen, dat deze wilsverklaring, thans door de Kol. Staten uitgesproken, in kapitaalkrachtige handelskringen moge doordringen om de overtuiging te vestigen, dat Suriname eerst dan voordeelen wenscht te trekken, wanneer ondernemingsgeest, energie en offervaardigheid tevoren behoorlijke belooning hebben gevonden [2]).

In denzelfden geest heeft zich ook de Minister van Koloniën uitgelaten in de Tweede Kamer, toen hij als volgt sprak:

„Met den heer Feber ben ik nog van gevoelen, dat tegemoetkoming in de „eerste plaats gericht zal moeten zijn op nieuwe ondernemingen gedurende „de aanvangsjaren van het bedrijf" [3]).

Wil de nieuw optredende Minister van Koloniën metterdaad een bewijs geven van zijne welwillendheid om mede te werken tot de economische opheffing van Suriname, dan zou Z.Exc. het daarheen kunnen leiden, dat bijzondere faciliteiten voor nog niet rendeerende onder-

---

[1]) Bijlagen der Handel. Kol. Staten 1924—1925, Stuk 28. 17, § 1.
[2]) Idem, Stuk 28. 18, § 1.
[3]) Handelingen der Staten-Generaal 1924—1925 II, blz. 2032.

nemingen in wettelijken vorm worden vastgelegd door wijziging *zoo spoedig mogelijk* van plantersbijdragen in het Immigratiefonds, hoofdgeld voor onder contract verbonden immigranten en geneeskundige belasting, met dien verstande nl. dat die belastingen van de bedoelde ondernemingen niet geheven worden. Zou ook het nemen van het initiatief, *nu al,* voor die maatregelen niet op den weg liggen van het Gouvernement in Suriname, dat immers verzekerd is van den steun van de Surinaamsche Staten, de Regeering en de Staten-Generaal? Mij dunkt, moet toch aan de woorden van Minister De Graaff, „dat op dat punt de aandacht van de Regeering bij toekomstige maatregelen ter zake moet gevestigd zijn" niet de uitlegging worden gegeven, dat met het wettelijk vastleggen daarvan eerst moet worden afgewacht het ontstaan van nieuwe ondernemingen. Dat zou neerkomen op eene verschuiving van de uitvoering der gewenschte faciliteiten *ad kalendas graecas,* want het kapitaal wacht juist op het actief optreden van de Regeering om zijne medewerking te verleenen; het kapitaal meent juist dat de Regeering niet actief optreedt, waaraan Dr. Lovink bij de behandeling der begrooting in de Tweede Kamer heeft herinnerd. En, het zij herhaald, Suriname heeft kapitaal noodig en niet omgekeerd. De Regeering heeft dus voor te gaan met woorden in daden om te zetten.

Als dan reclame gemaakt wordt, door de plaatsing in de pers hier te lande van officieele bekendmakingen der bedoelde regelingen en verder alles wat geschikt is om het kapitaal te lokken deel te nemen in ondernemingen in Suriname, en onzen consuls in den vreemde verzocht wordt om zulks ook te doen, dan zouden volgende begrootingen van dit gewest een ander, een gunstiger, beeld van den economischen toestand vertoonen dan de onderwerpelijke te zien gaf.

Eene andere omstandigheid, waarmede Gouverneur Van Heemstra bij zijne propaganda hier te lande ook zal hebben te kampen gehad, was de uitlating van den heer Colijn, Minister van Financiën, in een persinterview, waarvan het verslag is opgenomen in *Eigen Haard* van 2 Augustus

1924, nl. dat hij ten aanzien van Suriname in het geheel geene verwachtingen heeft. Terecht is die uitlating door eenige sprekers in de Tweede Kamer ter sprake gebracht, en hebben zij den Minister van Koloniën gevraagd zijne meening daarover bekend te maken. Daarop antwoordde de Minister als volgt:

„De vraag is hier thans gesteld, of de Regeering tegenover stappen in „die richting (aanmoediging van het particulier kapitaal voor de suiker- „industrie) passief zal staan, dan wel of zij bereid zal zijn actief aan de „behartiging van dat belang deel te nemen. Voorzoover de beslissing van „mij afhangt en de mogelijkheid aanwezig is, zal ongetwijfeld het laatste „het geval zijn en ik houd mij overtuigd, dat ook de Regeering in haar „geheel en mijn ambtgenoot van Financiën, die in dezen uit den aard der „zaak een ernstig woord medespreekt, in het bijzonder, daarover niet anders „zullen denken, aangenomen dat daadwerkelijke financiëele steun noodig „en mogelijk is en de zaak op goede grondslagen rust."

* * *

Tot de voornaamste der speciale punten, bij de algemeene beraadslaging ter sprake gekomen, behooren de volgende onderwerpen.

Sinaasappelcultuur. Zooals hiervoren al werd opgemerkt, was de eenig uitzicht op economische verbetering gevende post van de voorloopige begrooting het voorstel van den Gouverneur, door de Koloniale Staten goedgekeurd, betreffende de krediet-aanvrage voor de inrichting van een centraal pakhuis voor vruchten, ter bevordering van de voor de toekomst van Suriname, naar het oordeel van Prof. Stahel, veelbelovende citrus-cultuur. De uitvoering daarvan had de Gouverneur echter afhankelijk gesteld van nadere inlichtingen, die van den Consul-Generaal te San Francisco zouden worden gevraagd. Het rapport van dien Consul gaf den Minister aanleiding te verklaren, dat, in verband met den nog zeer geringen omvang van de cultuur in Suriname, de tijd voor de inrichting van zulk een pakhuis nog niet is gekomen, en daarom heeft de Minister dien post niet overgenomen. Doch de Minister heeft daarna niet gepoogd iets anders te doen ter bevordering van de groote belangen, waarom het hier gaat. Ook tegenover het door den heer Van Rappard bij

de openbare behandeling ontwikkelde denkbeeld van contrôle op het product vóór den uitvoer naar de wereldmarkt stond de Minister afwijzend. De heer Van Rappard had betoogd, dat deze cultuur staat of valt, door de mededinging van andere landen, met die van Gouvernementswege uitgeoefende contrôle. De Minister echter achtte die contrôle niet gewenscht, omdat een zoodanig toezicht eene verantwoordelijkheid zoude medebrengen, die de Regeering niet kan aanvaarden en tot de hare maken. De Minister noemde afwijzing van de vruchten, die niet geseligeerd zijn, een draconische maatregel, die, werd hij ingevoerd, vermoedelijk aan beide zijden weinig voldoening zou geven. In 't algemeen zijn deze bezwaren natuurlijk juist en gegrond te noemen. Als regel moet worden afgezien van maatregelen, die de strekking hebben monopoliseerend of beschermend te werken en door de regeerings-inmenging de bewegingsvrijheid van het particulier bedrijf in te perken. En niemand zal den heer Van Rappard, zijne politieke richting in aanmerking genomen, daarvan beschuldigen. En schrijver dezes rekent zichzelf evenmin tot de voorstanders van eene dergelijke economische politiek. Evenwel, het geldt hier een in opkomst zijnde cultuur, waarvoor de Surinaamsche bodem geschikt is; de cultuur van een product, waarnaar groote vraag bestaat op de Nederlandsche markt; een bedrijf, dat, op gezonde basis gebouwd, de geheele fruitteelt in Suriname kan ten goede komen en in de toekomst dus een groote factor kan worden voor de volkswelvaart; onder voorwaarde echter dat slechts *deugdelijke waar* naar de wereldmarkt wordt uitgevoerd. Het vraagstuk der deugdelijkheid nu kan, naar deskundig oordeel, door nauwkeurige selectie der rassen en voorzorgen van verpakking tot eene goede oplossing worden gebracht. Zonder het een en ander in acht te nemen, zal het product den strijd met anderen niet met goed gevolg kunnen voeren, zooals de ervaring al heeft geleerd. Uitvoer van ondeugdelijk product moet daarom worden aangemerkt als een groot kwaad tegen het algemeen belang. En daarom is het zaak de deugdelijkheid te waarborgen door Overheids-

toezicht. Men denke eens aan de economische politiek van Sully, die Frankrijk gemaakt heeft tot een wijnland bij uitnemendheid en aan het Colbertisme, waaraan het industriëel Frankrijk te danken is. „Wie meent, dat Engelands handel en industrie geworden zijn wat zij zijn geworden, door Gods water over Gods akker te laten loopen, vergist zich deerlijk", zegt Prof. Treub [1]). Heeft later zich de citrus-cultuur tot eene belangrijke bron van bestaan uitgebreid en zijn de kweekers beter geschikt geworden voor de taak, die door de overheidsbemoeiing werd vervuld, zoodat die veilig aan hen kan worden toevertrouwd, dan pas zal het tijd zijn die bemoeiingen te doen ophouden. Immers dan zouden die geen steun meer geven aan het bedrijf, doch daaraan hinderlijk kunnen worden. In Zuid-Afrika bestaat er ook Staatstoezicht op den uitvoer van citrus-vruchten. De uitvoer van sinaasappelen ontwikkelt zich daar in eene andere richting dan in Californië. Het plukken en verpakken is nl.geheel overgelaten aan de planters. Doch het Gouvernement heeft in 1914 eene wet ingevoerd, die voorschrijft, dat alle naar het buitenland te verzenden vruchten in de 5 exporthavens der Unie aan eene strenge keuring zijn onderworpen [2]). Het is te hopen, dat het Gouvernement in Suriname niet zal meenen dat met de afwijzende houding van den afgetreden Minister van Koloniën het laatste woord is gesproken in deze voor Suriname zoo hoogst belangrijke materie, maar verdere pogingen zal aanwenden om het door den heer Van Rappard voorgestane denkbeeld tot verwezenlijking te brengen.

Ministerieel ingrijpen in interne Bestuurs- en Wetgevingsaangelegenheden. Dit jaar werd door Suriname partij getrokken van het nut, verbonden aan het vragenrecht van de leden der Tweede Kamer. Door gebruikmaking daarvan door het Kamerlid Boon nl. in twee gevallen van ministerieel ingrijpen is de motiveering van den Minister voor dat ingrijpen publiek bekend geworden, een voor-

[1]) Hoofdstukken uit de Gesch. der Staathuishoudkunde, 4e druk, bl. 53.

[2]) Bulletin No. 50 van Juli 1925, uitgegeven door het Depart. v. Landb., Nijverh. en Handel van Suriname, bl. 20.

recht, dat nog niet werd genoten. De heer Boon heeft aan de kolonie een goeden dienst bewezen met het stellen van ad rem geformuleerde vragen in de bedoelde twee gevallen, tengevolge waarvan men des Ministers drijfveeren op de juiste waarde heeft kunnen schatten. Te betreuren echter valt het, dat bij de behandeling der begrooting niet op die gevallen zelf is teruggekomen. En daar bestond toch alle reden voor, want ik meen in mijne desbetreffende artikelen in *Het Vaderland* van 24 Januari en 20 April 1925 te hebben uiteengezet, dat de Minister zijn willekeurig ingrijpen niet heeft kunnen verantwoorden, zooals in het in Suriname verschijnend blad *De West* van 27 Februari 1925 betreffende het eerste geval werd opgemerkt. In het Voorl. Versl. der C. v. R. uit de Tweede Kamer werd weliswaar door verscheidene leden opgemerkt, dat de inmenging van den Minister in de bedoelde intieme bestuurs-aangelegenheden bedenkelijk en ongemotiveerd was, doch bij het openbaar debat heeft alleen de heer IJzerman getracht de zaak in 't reine te brengen, wat hem echter niet is gelukt, want de Minister heeft blijkbaar met *schadenfreude* gewezen op den op Z.Ex. van verschillenden kant uitgeoefenden drang om bij K. B. ongedaan te maken de verwerping door de Kol. Staten van de tijdelijke vrijstelling aan de koffie- en cacaoplantages van de aan het Immigratiefonds verschuldigde vergoeding, en daarbij de opmerking gemaakt „hoe zich hier weer een voorbeeld voordoet van het feit, dat, niettegenstaande de autonomie van het gewest, het Opperbestuur in Nederland somwijlen tusschenbeide moet komen om de zaken in het gewenschte spoor terug te leiden". Nu blijven echter nog over de andere twee gevallen. Ook in dit opzicht blijkt hoe het bedoelde votum der Staten betreffende die kwijtschelding te betreuren valt.

De onzekerheid van de Westelijke grens. Over deze zaak vindt de lezer een uitvoerig opstel in dit nummer.

Drinkwatervoorziening voor Paramaribo. In beide Kamers werden inlichtingen van de Regeering gevraagd betreffende het stadium, waarin dit voor de volksgezondheid belangrijke vraagstuk verkeert. De Minister verwees

naar punt 25 van den in deze beschouwingen meermalen aangehaalden brief van Gouverneur Van Heemstra aan de Kol. Staten. Daaruit blijkt, dat de Gouverneur tijdens zijn verlof hier te lande meerdere besprekingen heeft gevoerd met Prof. Flu en Dr. Jenny Weyermans, en dat de berekeningen van laatstgenoemde hebben uitgewezen, dat het bestaan van eene waterleiding verzekerd kon worden geacht bij eene voorloopige opbrengst van ƒ 400 per dag. In Suriname wordt nagegaan of een dagverbruik tot die waarde mogelijk is te achten. De Gouverneur teekent daarbij aan, dat de Hoofddirectie van de Ned. Ind. Gasmaatschappij is bereid gevonden te overwegen in hoeverre zij naast haar gasbedrijf ook een waterleiding te Paramaribo zou kunnen exploiteeren. Indien dit voornemen kans van uitvoering mocht hebben, zou men, volgens den Gouverneur, mogen aannemen, dat eene regeeringsgarantie, zooals die in Nederland in meerdere provincies is verleend, ook voor Paramaribo zou kunnen worden toegekend.

Niet te verwonderen was het dat men geenszins geheel voldaan was met deze mededeelingen; immers de zaak is nog steeds in „voorbereiding", al sedert 1907 blijkens het bij de behandeling van de Surin. Begrooting voor 1908 door de Regeering medegedeelde aan het toenmalig Tweede Kamerlid Van Kol, die in de Staten-Generaal vanaf 1903 herhaaldelijk heeft aangedrongen op goede watervoorziening voor Paramaribo. De heer Cramer heeft in de Eerste Kamer, daarop wijzende, geconstateerd, dat wij in de 22 jaren niets verder zijn gekomen dan bij „overweging", en de vraag gedaan waarom de overheid niet zelve overgaat tot aanleg en exploitatie. Helaas, zijn wij niet verder gekomen dan de van de regeeringstafel gegeven verzekering, dat noch bij het Opperbestuur, noch bij de regeering in Suriname van onvoldoende belangstelling sprake is. Dit is niet veel en men zal dienen af te wachten, welke beteekenis deze verzekering heeft wanneer wij een jaar verder zijn.

Nu zooeven de naam van Van Kol werd genoemd, mag niet worden nagelaten enkele woorden van hulde te wij-

den aan zijne nagedachtenis, om te getuigen van de groote dankbaarheid, die Suriname aan deze groote democratische figuur van internationale beteekenis is verschuldigd. Het bericht van zijn plotseling en tragisch overlijden zal in Suriname niet minder dan in Nederland met droefenis zijn ontvangen. Bij het bewijzen op Westerveld op 26 Augustus van de laatste eer aan deze stoere werkkracht, die zijn hoofd en hart had gegeven aan den dienst der menschheid ook buiten de grenzen van Nederland en koloniën, is er terecht getuigd van groote waardeering voor het vele goede dat de ontslapene voor Indië had gedaan. Ook voor Suriname heeft Van Kol in zijn parlementair leven en ook daarna nog getoond een warm hart te hebben bezeten en hij heeft telkens op de bres gestaan voor Suriname's belangen, zoo vaak deze werden bedreigd. Daarbij heeft hij getoond een vèrzienden blik te hebben gehad. Want misbruiken van regeeringsbeleid tengevolge van wetsvoorstellen, waartegen hij zich had gekant en waarvoor hij zijne waarschuwende hand had opgeheven, zijn later voorgekomen zooals hij die had afgeteekend. Suriname verliest in hem een enthousiast kampioen. Een eeresaluut zij ook in dit Tijdschrift — dat geopend werd met een artikel van zijne hand — aan zijne nagedachtenis gebracht !

* * *

In het wetsontwerp, zooals dit het Departement van Koloniën verliet, had de door de Kol. Staten voorloopig vastgestelde begrooting de volgende wijzigingen ondergaan. De gewone uitgaven waren verminderd met een totaalbedrag van *f* 344.950,— waaronder, op een kleinigheid na, begrepen waren de door de Kol. Staten bij amendement aangebrachte verhoogingen van eenige posten, alsmede een algemeene aftrekpost ad *f* 237.000,—, wegens nadere bezuiniging op de uitgaven, op welken aftrekpost ik straks speciaal nog even terugkom. De kapitaals-uitgaven waren verminderd met een bedrag van *f* 25.000,—, nl. de post voor de inrichting van een centraal vruchtenpakhuis hierboven al besproken. Aan den anderen kant

had de Minister de begrooting verhoogd met ƒ 12.000,— voor kosten van de telegrafische gemeenschap van Suriname met andere landen.

Aftrekpost. Blijkens de toelichting van den Minister meende hij aan den door de Regeering gestelden eisch, dat de Rijksbijdrage voor Suriname voor 1925 die voor 1924 in geen geval zou te boven gaan, slechts te kunnen voldoen, door het totaal der in het wetsontwerp voorkomende kredieten alsnog een vermindering te doen ondergaan van rond ƒ 237.000. En daar het met den Gouverneur persoonlijk gepleegde overleg omtrent de vraag op welke wijze deze vermindering zou zijn te bereiken, geen gevolg had, aangezien de Gouverneur bezwaar had beperkingen of verdere verlagingen van kredieten voor te stellen zonder overleg te Paramaribo met de betrokken autoriteiten, werd de algemeen geredigeerde aftrekpost uitgetrokken. Het algemeen karakter echter van dien post ondervond bij het sectie-onderzoek van de Tweede Kamer ernstige kritiek. De Kamer vond het terecht bedenkelijk dat op die wijze de raming van uitgaafposten aan haar oordeel werd onttrokken. De maatregel, die een *novum* werd genoemd, maakte inderdaad inbreuk op het budgetrecht der Kamer. In zijne Mem. v. Antw. zeide de Minister dat het uittrekken van een niet-gespecificeerden aftrekpost geen novum was en te dien opzichte verwees hij naar den Uitgewerkten en Toelichtenden Staat der uitgaven behoorende bij het XIe Hoofdstuk van de Staatsbegrooting voor 1923 ad art. 38. Toen gold het eene nadere bezuiniging op de militaire uitgaven in Suriname, waarvoor de Minister van Koloniën een aftrekpost van ƒ 26000,— had uitgetrokken. In stede nu van zulk een staatsrechtelijk novum, als die aftrekpost toen dan toch was, in de Memorie van Toelichting te verklaren, werd echter in een noot (19) van den Uitgew. en Toel. staat der uitgaven, *en bagatel* dus, de zaak behandeld. De heele toelichting van die beperking van het budgetrecht van de Tweede Kamer luidde toen slechts: „Eene specificatie van dit bedrag is van den Gouverneur nog niet ontvangen." Hoogst waarschijnlijk zal dit aan de aandacht van de Kamer zijn ont-

snapt, want in het Voorl. Versl. betreffende dat Hoofdstuk van de Staatsbegrooting van 25 October 1922 werd geenerlei opmerking daaromtrent gemaakt.

Salarieering der ambtenaren. Het was weer vooral de heer Van Rappard, die is opgekomen voor de Surinaamsche ambtenaren. Dit Tweede Kamerlid heeft de geheele geschiedenis van de salarisverbetering, welke nu al langer dan 5 jaren loopt, opgehaald en de Regeering het verwijt gemaakt, dat tegenover het bij de begrooting in uitzicht gestelde bedrag van *f* 300.000,— tot verbetering van de salariëering, in dezelfde ontwerp-begrooting een dreigende sluitpost staat van *f* 237.000,— waardoor de goede bedoeling ten opzichte van de ambtenaren zou kunnen worden gefnuikt. Het ministeriëel antwoord daarop zal wel niet geruststellend zijn geweest voor de ambtenaren, die al zoo lang wachten op inlossing van de van regeeringswege toegezegde verbetering hunner bezoldigingen. De Minister zeide nl. dat hem nog niet bekend was in welken zin de Gouverneur de bezuiniging zal zoeken, die door dien sluitpost wordt geëischt, maar dat vermoedelijk in verschillende richtingen naar bezuiniging zal worden uitgezien, en dat „als het moet, ook de uitgaafpost voor salariëering der ambtenaren zal moeten bijdragen". De heer Van Rappard had dus gelijk: wat met de eene hand is gegeven, werd met de andere teruggenomen. Voeg daarbij de jegens de Surinaamsche ambtenaren niet bepaald welwillende opmerking van het Tweede Kamerlid Deckers bij art. 83 gemaakt, nl. dat hij het niet juist zou vinden, dat in dezen tijd ruimere geldmiddelen werden beschikbaar gesteld voor het bezoldigen van personeel, *en vooral niet ten aanzien van Suriname* [1]) — alsof alleen in Suriname de arbeider zijn loon niet waard is —, dan is de vrees gegrond, dat de kwestie van salaris-verbetering van de Surinaamsche ambtenaren gevaar loopt te worden de in Nederland berucht geworden intrekking van art. 40 van het Bezoldigingsbesluit 1920. Doch met dit verschil, dat de teleurstelling en nadeelen daaruit voortvloeiende voor de Suri-

[1]) Cursiveering van mij.

naamsche ambtenaren nog grooter zullen zijn dan voor hunne collega's in Nederland, omdat voor hen dan teruggenomen zou worden eene verbetering, waaraan, naar het eigen regeeringsoordeel, behoefte bestaat om het salaris eenigszins op het peil te brengen van de *huidige* levensomstandigheden.

Voorwaardelijk krediet. Op de begrooting voor het jaar 1924 had de Minister ad art. 211 een memoriepost uitgetrokken met de strekking bepaalde voorzieningen voor eens in Suriname mogelijk te maken, voorzoover die kunnen worden bekostigd door beperking van andere uitgaafposten en binnen de subsidie-grenzen, welke post, gelijk Mr. De Gaay Fortman verleden jaar in dit Tijdschrift terecht deed opmerken, moet worden beschouwd als gevolg van de motie-Marchant naar aanleiding van den bekenden noodkreet van Gouverneur Van Heemstra. Bij de onderwerpelijke begrooting heeft de Minister echter den post weer afgevoerd in verband nl. met den aftrekpost hiervoren besproken. Daarmede wordt dus door de Regeering zelf teniet gedaan een mooi gebaar om mogelijk te maken, dat, in bepaalde gevallen, meer dan tot nu, wordt tegemoet gekomen aan in Suriname zelf gekoesterde wenschen en bovendien — uit meer principiëel oogpunt gezien — een stap in de goede richting werd gedaan: overbrenging van het geheele huishoudelijke beheer naar de kolonie, zooals de Tweede Kamer dien maatregel had aangezien.

Jubileum-postzegels. Bij art. 58 bracht het Tweede Kamerlid Van Boetzelaer van Dubbeldam ter sprake de vernietiging van den in Suriname nog aanwezigen voorraad jubileumzegels, na herhaalden aandrang van den Minister van Koloniën, waarmede een niet te versmaden bate voor de koloniale kas is te niet gedaan. De Gouverneur had voorgesteld den voorraad op te gebruiken, doch de Minister had zich daartegen verzet. De Tweede Kamer begreep niet dat een zoo oneconomische maatregel in Suriname moest plaats vinden, terwijl in Nederland de jubileumzegels nog steeds worden gebruikt. Bedenkelijker dan de zaak zelve achtte de Kamer echter nog het feit, dat in een zoo zuiver interne aangelegenheid door den Minister

is ingegrepen. Bij de Mem. v. Antw. had de Minister zich eenvoudig bepaald tot het constateeren van den toestand. Doch juist die toestand had de Kamer als minder wenschelijk aangevallen, en daarop was de Minister in 't geheel niet ingegaan. Men was dan ook niet tevreden met dat antwoord en daarop werd kritiek uitgeoefend. Hetmondeling regeerings-antwoord was echter verbijsterend. Het komt hierop neer, dat van den aanvang af het standpunt was ingenomen, dat de verkoop zich zou beperken tot een bepaald aantal en gedurende een niet te lang tijdsverloop, en dit de reden is geweest, waarom die zegels al dadelijk voor philatelistische doeleinden op groote schaal zijn aangekocht. De Minister zeide dat het daarom z. i. tegenover hen, die voor dat doel aanzienlijke hoeveelheden zegels hebben gekocht, een daad van minder goede trouw zou zijn geweest, om niettemin op stuk van zaken de uitgifte te laten doorloopen. Terecht heeft het genoemde Kamerlid gevraagd of de eer van Nederland eigenlijk niet medebrengt, dat de Regeering zich met dergelijke transacties niet inlaat bij de uitgifte van postzegels en of dit niet beneden de waardigheid van de Regeering is. Hij meende, dat, als er nieuwe postzegels worden ingevoerd, de Regeering moet beoordeelen of de oude nog zullen worden opgebruikt, zonder met de belangen van de zgn. philatelisten rekening te houden, en nog minder met die van de speculanten in postzegels.

's-Gravenhage, 27 Augustus 1925.

EEN NIEUW GELUID IN DE CORANTIJN-KWESTIE

DOOR

DR. H. D. BENJAMINS

Toen een paar jaren geleden de redactie besloot de geschiedenis van Suriname's westgrens in „De West-Indische Gids" vast te leggen ten behoeve van den toekomstigen geschiedvorscher, heeft zij weinig kunnen vermoeden dat deze simpele kwestie een serpentine zou worden. Doch, eenmaal er aan begonnen kan men niet halverwege — was het maar halverwege! — blijven steken. Opwekkend werk is het niet, omdat het einde voorloopig niet te zien is en de wijze waarop de Regeering de zaak behandelt, tot herhaling van vroeger reeds gegeven weerlegging dwingt. Maar daarom den moed niet verloren. Eenmaal zal er een regeering komen, die den durf heeft de zaak aan te pakken. Den durf! Want uit alles blijkt zonneklaar dat er voor den gang van zaken geen andere verklaring is te geven dan dat de regeeringen den moed gemist hebben om na het afwijzend gebaar van wijlen Lord Salisbury de zaak op nieuw ter tafel te brengen.

Het laatste artikel over deze kwestie in dit tijdschrift — December 1924, 6e jaargang, blz. 337 — had tot opschrift *De Corantijnkwestie twee stappen vooruit.* De lezer zal zich misschien herinneren dat Minister De Graaff in zijne Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer betreffende de begrooting van Suriname voor het dienstjaar 1924 een *volledige logenstraffing* had gegeven van de in 1913 door den toenmaligen Minister van Buitenlandsche Zaken, Jhr. Mr. De Marees van Swinderen, uitgesproken verklaring dat het op gronden van historischen en volkenrechtelijken aard, in overeen-

stemming met de Britsche Regeering, als een uitgemaakte zaak is te beschouwen, dat de grens tusschen Suriname en Britsch Guyana wordt gevormd door de Corantijn en diens bovenloop de Coetari-Coeroeni, op welken waterloop in zijn geheel toepasselijk zijn de gewone regelen van het volkenrecht ten aanzien van gemeenschappelijke grensrivieren geldende.

Minister De Graaff daarentegen verklaarde dat de linkeroever van de Corantijn de grenslijn uitmaakt en dus de rivier over de volle breedte met de daarin gelegen eilanden tot het Nederlandsch gebied behoort.

Dus niet de Thalweg, ook niet het midden van de rivier, alzoo niet de gewone regelen van het volkenrecht ten aanzien van gemeenschappelijke grensrivieren geldende.

Voorts verklaarde Minister De Graaff in genoemd staatsstuk, dat, na de arbitrale uitspraak van 1899 inzake de grensscheiding tusschen Britsch Guyana en Venezuela, in opdracht der Nederlandsche Regeering aan de Britsche Regeering te kennen werd gegeven, dat de uitspraak van het scheidsgerecht geenszins kan praejudicieeren op onze rechten om de New River als grens tusschen de beide Guyana's te beschouwen. De Britsche Regeering maakte een afwijzend gebaar. Dat een diplomaat van het kaliber van Salisbury niet voor den eersten stoot zou wijken spreekt van zelf. „De opvolgende Regeeringen hebben geen aanleiding gehad om sindsdien op deze aangelegenheid terug te komen".

Er is dus geen sprake van *„overeenstemming met de Britsche Regeering"* en ook niet van een *„uitgemaakte zaak"*.

De Minister had dus inderdaad twee stappen, twee belangrijke stappen, in de goede richting gedaan.

Het artikel in De West-Indische Gids eindigde met deze verzuchting:

„Twee stappen! Na jaren duwen door de Staten-Generaal. Elf jaren zijn noodig geweest om de verklaring van Jhr. De Marees van Swinderen te niet te doen! Zal de volgende stap evenveel tijd en drang vorderen? De Regeering bedenke dat de oplossing moeilijker wordt hoe langer het betwiste gebied als Britsch territoir wordt beschouwd".

Uit hetgeen hier volgt zal blijken dat er van een volgenden stap geen sprake is, althans van een stap in de goede richting.

Hoe is na 's Minister's verklaring de verdere loop van zaken geweest? Wat er sedert de behandeling van de Surinaamsche begrooting voor 1924 over deze aangelegenheid is verhandeld moge hier volgen. Even als in het vorige artikel zal ik de stukken van den Minister uitgegaan en de redevoeringen van Zijne Excellentie met Romeinsche cijfers aanduiden en daarin eenige cursiveeringen aanbrengen, om mij later eenige kantteekeningen daarop te veroorloven.

De Koloniale Staten, nog geen kennis dragende van hetgeen in de Staten-Generaal bij de behandeling van de Surinaamsche begrooting voor 1924 over deze grenskwestie was verhandeld, schreven in het Voorloopig Verslag — gedagteekend 5 April 1924 — betreffende de begrooting voor 1925:

„Met verwijzing, kortheidshalve, naar het in het nummer van September 1923 van den West-Indischen Gids voorkomende artikel: „Minister de Graaff en de Corantijnkwestie" van de hand van Dr. H. D. Benjamins, werd gevraagd of het Bestuur uitvoerige inlichtingen zou kunnen verstrekken omtrent het stadium, waarin thans de kwestie van de grensregeling tusschen Britsch-Guyana en Suriname zich bevindt. Met het oog op de in deze Britsche kolonie ontstane nieuwe bosch-industrie, welke zich schijnt te ontwikkelen in de richting naar het grensgebied van Suriname, is het van groot belang te achten, dat deze grensregeling geheel haar beslag zal hebben gekregen vóór dat eventueele vondsten in het grensgebied die zouden kunnen bemoeilijken".

In de Memorie van Antwoord, gedagteekend 19 April 1924, zeide Gouverneur Van Heemstra:

„Evenmin als aan de Koloniale Staten is den ondergeteekende iets bekend omtrent het stadium, waarin zich het uiterst belangrijke vraagpunt betreffende de grensregeling tusschen Britsch Guyana en Suriname thans bevindt.

Is ook deze steeds aan actualiteit winnende zaak in zijn aanstaand werkplan opgenomen, de ondergeteekende zal niet nalaten ook na persoonlijk overleg met Dr. H. D. Benjamins, den wakkeren strijder voor dit belangrijk onderdeel der Surinaamsche kwestie, de volle aandacht van het Opperbestuur in te roepen."

Bij de openbare behandeling van genoemde begrooting op 5 Mei 1924 voerden over deze aangelegenheid het woord

de Statenleden Drielsma, Simons en Kraan, alsmede de Gouvernements Secretaris, gedelegeerde van den Gouverneur, de heer Van der Helm. De heer Simons had de vriendelijkheid daarbij de hoop uit te spreken, dat ik het mocht beleven „dat het stoffige web van diplomatieke geheimdoenerij, dat over deze materie is geweven, worde verscheurd".

Of ik die hoop koester? Zoolang geen andere geest vaardig wordt over onze Regeering, neen! Men moet jonger zijn dan ik ben om eenige kans te hebben het einde van deze kwestie te zien. Diplomaten haasten niet.

Of de Gouverneur, gedurende zijn verlof, de zaak heeft besproken met de Ministers van Koloniën en van Buitenlandsche Zaken is mij niet bekend. Ik acht het wel waarschijnlijk.

In het laatst van December 1924 had de Gouverneur — naar ik heb hooren verluiden, op instigatie van Jhr. van Karnebeek — een onderhoud met Dr. J. W. IJzerman over de westgrens van Suriname, waarbij Zijne Excellentie Dr. IJzerman verzocht dit onderwerp in een bestuursvergadering van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap ter sprake te brengen.

In de vergadering van het Algemeen Bestuur op 10 Januari 1925 — waarbij als gasten aanwezig waren de heeren E. Heldring, Dr. J. C. Koningsberger en Prof. Dr. H. F. Nierstrasz — hield Dr. IJzerman een inleiding over genoemd onderwerp. Niet wetende dat zulk een vergadering zou plaats vinden, heb ik die niet kunnen bijwonen.

Even vóór zijn vertrek naar Suriname deelde Gouverneur Van Heemstra mij den door hem ondernomen stap mede en had ik de gelegenheid hem mijne bezwaren tegen Dr. IJzerman's betoog te kennen te geven.

Inmiddels had Dr. IJzerman de vriendelijkheid gehad mij een door hem samengesteld — gedrukt — overzicht van zijn betoog toe te zenden. In *Het Koloniaal Weekblad* van 22 Januari kwam ik tegen dat betoog op.

Aan de hand van de met dit doel samengestelde schetskaarten bestudeerde Dr. IJzerman de stroomgebieden der bronrivieren van de Corantijn, wat hun grootte betreft,

waarbij bleek dat het stroomgebied van de Coeroeni aanzienlijk grooter is dan dat van de New River, een omstandigheid, die mij niet was ontgaan, maar waaraan ik in de gegeven omstandigheden geen groote waarde had gehecht. Op grond hiervan meende Dr. IJzerman — aannemende dat de atmosferische invloeden in de beschouwde landstreek gelijkmatig werken — „te mogen aantasten de een halve eeuw lang naar voren geschoven, bijna tot dogma geworden uitspraak:

„„that the New River is fully twice the size of what has hitherto been regarded as the Corantine river, but which really is only a branch"."

Dr. IJzerman concludeerde dat integendeel, voorloopig althans, de door Robert Schomburgh het eerst bevaren Coeroeni als de hoofdrivier dient te worden beschouwd.

Hoe krijgt men — vroeg Dr. IJzerman zich af — een denkbeeld van de door beide bronrivieren afgevoerde hoeveelheden water?

„Daarbij — vervolgt hij — kan men niet volstaan door op een bepaalde plaats op zeker oogenblik een schatting te maken van de breedte en de diepte. Het verkrijgen van eenigszins nauwkeurige kennis van bronrivieren als de hier beschouwde met hun sterk wisselende profielen en snelheden, is uiterst bezwaarlijk en zou jaren lange waarneming vereischen. Er is echter een ander middel, en dat is het nagaan van het bij elk van beide rivieren behoorend stroomgebied. Als men aanneemt dat de atmosferische invloeden in de beschouwde landstreek gelijkmatig werken, geeft het stroomgebied de maatstaf voor de verhouding van de afgevoerde watermassa's".

Tegen de methode van Dr. IJzerman heb ik ernstige bezwaren. Het staat niet *per se* vast, dat een grooter stroomgebied het aanzijn geeft aan een belangrijker rivier dan een kleiner stroomgebied. Dat hangt af van een groot complex van factoren, als daar zijn, richting en hoogte van gebergten of heuvelreeksen, de richting der dalen, factoren die van grooten invloed zijn op den neerslag, niet alleen in den vorm van regen, maar ook van mist, voorts de dichtheid van het woud, waardoor veel neerslag wordt vastgehouden, of de aanwezigheid van savanneland. Men denke hier aan den invloed op den neerslag van een enkelen berg als de Hendriktop, door Van Stockum zoo levendig beschreven, of van het machtige Roraima-

gebergte, waar Brazilië, Venezuela en Britsch Guiana tezamenkomen. Van dat alles weet men omtrent de hierbedoelde stroomgebieden zeer weinig en het onderzoek daarvan zou vele jaren duren.

In het *Verslag der Toemoekhoemak-Expeditie*, bl. 180, schreef De Goeje dat van het betwiste gebied tusschen Koetari en Nieuwe Rivier ongeveer niets bekend is. Door de Corantijn-Expeditie van 1910/1911 is aan onze kennis van *dit* gebied weinig of niets toegevoegd. Het is zeer te betreuren dat de leider van deze expeditie, eenmaal bij den mond van de New River gekomen, deze niet een paar dagen is opgevaren, al ware het slechts om een indruk te krijgen [1]). Al of niet opzettelijk is dit nagelaten. In Suriname vertelde men dat de leider in Holland een wenk had gekregen. De Goeje somt zooveel onzekers op in het brongebied van de Corantijn, dat dit reeds een nader onderzoek dringend noodzakelijk maakt. Dan kan misschien de eigenaardige kwestie van de Panirivier, waarop ik in mijn artikel in het *Tijdschrift v. h. Aardrijkskundig Genootschap* van December 1898, blz. 820, gewezen heb, tevens opgehelderd worden.

De voor de hand liggende, snelste en meest doeltreffende methode om de belangrijkheid van twee rivieren met elkander te vergelijken, in het bijzonder in landstreken, waarvan men weinig weet, is: den geheelen stroomloop dier rivieren op te meten en het debiet vast te stellen. Dat dit in ons geval „jarenlange waarneming'' zou vorderen kan ik niet toegeven. Zonder twijfel zou daarmede minder tijd gemoeid zijn dan met het onderzoek van de stroomgebieden van beide bronrivieren, die een oppervlakte beslaan van 34.350 K.M.[2], dat is meer dan de oppervlakte

---

[1]) Zooals de lezer weet zal van Januari—September 1926 een door het Nederl. Aardr. Genootschap en de Maatschappij ter bevordering v. h. natuurk. onderzoek der Nederl. Koloniën uitgeruste expeditie naar het Wilhelminagebergte plaats vinden. Na afloop daarvan keeren de leider, Prof. dr. Stahel en de heer IJzerman, die als geoloog aan de expeditie deelneemt, langs de Lucie-rivier en de Corantijn terug. Eerstgenoemde rivier mondt in de Corantijn uit, niet ver van de samenvloeiïng van de Coeroeni en de New River. Het is te hopen dat de reizigers van de gelegenheid gebruik zullen maken om elk dezer bronrivieren een paar dagen op te varen, ten einde een indruk te krijgen van hare belangrijkheid.

van geheel Nederland. Een onderzoek in het droge en een in het natte jaargetijde zou voor het doel voldoende zijn. Tot de methode van Dr. IJzerman neme men zijn toevlucht wanneer de directe opneming der rivieren op onoverkomelijke moeilijkheden stuit.

De Fransch-Nederlandsche commissie, die in 1861 de Lawa en de Tapanahonie opnam, heeft de directe methode toegepast en zich niet gewaagd aan het onbegonnen werk van een onderzoek naar de grootte der stroomgebieden en de andere bovengenoemde factoren, die van invloed zijn op den neerslag, en de scheidsrechter in het „Lawa-geschil", de Czaar van Rusland, heeft — voorgelicht door niemand minder dan Professor De Martens — de opneming der rivieren, welke weken en niet jaren heeft geduurd, voldoende geacht om daarop een beslissing te gronden.

Barrington Brown was een zeer ervaren reiziger. Vóór hij zijn Corantijn-reis ondernam had hij nagenoeg alle rivieren van Britsch Guiana opgenomen. Anderhalf jaar vóór hij de New River ontdekte had hij een andere ontdekking op zijn credit, die den naam van elken reiziger zou doen voortleven. Op 24 April 1870 ontdekte hij n.l. den beroemden Kaieteur- of Kaietukval in de Potaro-rivier, een linkerzijrivier van de Essequibo [1]).

Evenals Schomburgk had hij een officieele opdracht, die niet zoo maar aan den eerste den beste wordt gegeven. Zijn verslagen zijn gepubliceerd„ by order of the Lords commissioners of Her Majesty's Treasury", en J. A. J. de

---

[1]) Deze geweldige val ploft met één sprong 741 voet naar beneden, waarop een reeks kleinere vallen volgt, tezamen een val vormende van 822 voet hoogte, bij een breedte van 300—400 voet. De val is tallooze malen beschreven en afgebeeld. Een mooie full page afbeelding geeft *The Illustrated London News* van 15 October 1921. Op de Empire Exhibition te Wembley zag ik, bij het gebouw van Britsch Guiana een eigenaardige nabootsing van den val. Daar waren ook mooie, groote foto's van den val te koop. — Het reizen zat Barrington Brown in het bloed. Nauwelijks heeft hij in December 1872 zijn laatste reis in Britsch Guiana volbracht of wij zien hem in het najaar van 1873 op de Amazone, die hij tot Mei 1875 bereisde, als leider van een expeditie. Zie *Fifteen thousand miles on the Amazon and its tributaries*, by C. Barrington Brown and W. Lidstone. With map and woodengravings. London 1878.

Villiers, Hoofd der kaartafdeeling van het Britsch Museum, Secretaris van de Hakluyt Socity, noemt ze in zijn boek *Storm van 's-Gravesande,* 's-Gravenhage. 1920, blz. 44 *„uitstekend"*. Barrington Brown heeft, gewapend met de kaart van Schomburgk — wat een voordeel was — beide bronrivieren tweemaal opgenomen, op- en afvarende, anders dan Schomburgk, die in haast de Coeroeni moest afzakken, daarbij de New River over het hoofd ziende, omdat de monding achter een groote groep eilanden verborgen was.

Als men een geograaf, die van de grenskwestie niets afweet, de kaart voorlegt en hem vraagt de geheele Corantijn aan te wijzen, zal hij tien tegen één de New River, die de algemeene richting van de Corantijn voortzet, aanwijzen als de voornaamste bronrivier.

Op grond van een aanvechtbare theorie de positieve uitkomsten van een ernstige exploratie door een ervaren reiziger van nul en geener waarde verklaren, lijkt mij een gewaagde daad [1]). Veeleer zou ik meenen, dat de verifieering van Brown's uitkomsten — waarvan ik de juistheid aanneem, zoolang de onjuistheid niet door directe waarneming is aangetoond — een middel kan zijn om de theorie van Dr. IJzerman te toetsen. Juist omdat hij aanneemt dat de atmosferische invloeden in de beschouwde landstreek gelijkmatig werken, wil het mij toeschijnen dat hij geen bezwaar kan hebben tegen een vergelijking der bronrivieren door een rechtstreeksche opmeting van den stroomloop en een bepaling van het debiet.

Het is opmerkelijk dat — voor zoover mij bekend — de Engelschen, de eerste belanghebbenden, die zeer goed weten wat hier te lande over deze grenskwestie geschreven is, niet de juistheid van Brown's ontdekking en de door dezen gemaakte gevolgtrekking in twijfel hebben getrokken, en ik geloof ook niet dat wijlen Lord Salisbury

---

[1]) Van zeer bevoegde zijde is ook in het te Paramaribo verschijnende blad *De West* van 13 Februari 1925 de zienswijze van Dr. IJzerman bestreden. Om niet te uitvoerig te worden neem ik het artikel hier niet over. Het is te vinden in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 12 Maart 1925, Ochtendblad A.

dit gedaan heeft in den brief waarin hij onze rechten om de New River als de grens te beschouwen, niet erkende.

Edoch, èn Schomburgk èn Brown hebben hun exploratie in het droge jaargetijde gedaan. Daarom heb ik in overweging gegeven dat onze Regeering aan de Britsche Regeering zou voorstellen om door een gemengde commissie beide rivieren te doen opnemen, zoowel in het droge als in het natte seizoen.

De verschijning van de Maart aflevering 1925 van het *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap*, waarin onder „*Genootschapszaken*" voorkomt het verslag van de vergadering waarin Dr. IJzerman zijn betoog heeft gehouden, was mij aanleiding in *Het Koloniaal Weekblad* van 12 Maart op de zaak terug te komen. In dat verslag vond ik n.l. drie zinsneden, die niet voorkwamen in het gedrukte overzicht, door Dr. IJzerman zelf opgesteld, waarvan ik hiervoren gewaagde. Die zinsneden luiden:

.... „Minder waardeering kreeg spr. voor de reeks artikelen in de jaargangen 1920—1924, [van *De West-Indische Gids*] waarin Dr. B. onvermoeid het „frappez toujours" toepaste, met het gevolg, dat hij er in slaagde deze geografische kwestie tot een politieke op te blazen. Spreker wenscht zich ten krachtigste tegen zulk een opvatting te verzetten. Ook al ware het vraagstuk van de New River ten gunste van B. Brown's opvatting uitgemaakt, dan nòg zou spr. het dwaasheid vinden daarvan een politieke „kwestie" te willen maken tegenover Engeland; over dezen kant van de zaak wil hij echter niet spreken, enkel over den geografischen kant".

Niet zonder verwondering las ik de eerste zinsnede. In de vijf artikelen in *De West-Indische Gids* heb ik uit den treure betoogd dat de kwestie geheel van aardrijkskundigen aard is. Nog in het artikel van December 1924 schreef ik: „*Toen Schomburgk werd uitgezonden om de Corantijn op te nemen gold het een aardrijkskundig vraagstuk en een zuiver aardrijkskundig vraagstuk is het nog. Daaraan zit verder niets vast*".

Blaas ik „deze geografische kwestie tot een politieke" op, wanneer ik volhoud, dat er na Brown's ontdekking, geen ander middel bestaat om zekerheid te verkrijgen omtrent den loop van de grens dan door de bronrivieren nog eens op te nemen en dan door een gemengde commissie?

Omdat ik dus de kwestie blijf zien als een aardrijkskundig vraagstuk?

Om de waarheid te zeggen ontgaat mij de portée van de woorden „politieke kwestie", in dit verband gebruikt. Bedoelt men dat de kwestie een „politieke" wordt, omdat twee mogendheden tot de oplossing van dit aardrijkskundige probleem moeten samenwerken? Dan heb ik er vrede mee.

Ziet Dr. IJzerman niet over het hoofd dat ik *niets anders* heb gedaan dan mij aansluiten bij het standpunt dat onze regeering innam, toen het — nadat het scheidsgerecht van 1899, met overschrijding van zijn mandaat, de Coeroeni-Coetari als de grens tusschen Britsch-Guiana en Suriname had aangewezen — opkwam, „voor onze rechten om de New River als grens tusschen de beide Guyana's te beschouwen"?

Ook ten opzichte van Brazilië had een overschrijding van het mandaat van het scheidsgerecht plaats gevonden. Brazilië protesteerde, met het gevolg dat de grens daarna bij arbitrage werd vastgesteld.

Wat wil men toch met dat gehaspel over den *aard* van het vraagstuk? Toen in 1843 de Britsche Regeering tot het vaststellen van de grens tusschen Britsch-Guiana en Suriname wilde komen, zond zij Schomburgk uit om de Boven-Corantijn, waarvan men tot dien tijd niets wist, te verkennen. Zij zag daarin dus een aardrijkskundig vraagstuk. *Het stond vast dat de Corantijn de grens was en het kwam er slechts op aan uit te maken wat de Corantijn was.*

Wat de Britsche Regeering in 1843 beoogde, dat is precies wat ik nu beoog. Niets meer en niets minder.

Schomburgk deed de verkenning *onvolledig*. Dat kon nòch de Britsche, nòch de Nederlandsche Regeering weten vóór de ontdekking van Brown in 1871, waarvan overigens geen van beide regeeringen notitie nam. Maar beide regeeringen weten het nù. Het doet er niets toe hoe lang men een onvolledige opneming voor juist heeft gehouden. En mocht er, trots de ontkenning van den Minister van Koloniën, een overeenkomst met Engeland bestaan, dan heeft wijlen Lord Salisbury in hoogst eigen persoon de

wijze aangewezen waarop een regeering de daad van een vorige ongedaan maakt. (Zie *De West-Indische Gids*, 3e j.g. (1921), blz. 400—401).

Alle grenskwesties in de Guiana's zijn eerst na jaren gehaspel opgelost. En het gebied tusschen de bronrivieren van de Corantijn is nog steeds onbewoonde wildernis.

Voor mijn genoegen heb ik niet zoo herhaaldelijk over deze zaak geschreven. Maar had ik dat nagelaten en hadden leden van de Staten-Generaal niet tallooze malen de kwestie ter sprake gebracht, dan zou niet bereikt zijn dat Minister De Graaff — wellicht onbewust — een onbewimpeld démenti heeft gegeven van de ongelukkige verklaring door Jhr. Mr. De Marees van Swinderen in 1913 afgelegd.

Bij de op het betoog van Dr. IJzerman gevolgde gedachtenwisseling voerden de heeren Ramaer, Dr. W. van Bemmelen, Dr. Easton, Dr. Hoekstra en E. Heldring het woord. Om niet te uitvoerig te worden verwijs ik naar het verslag. Na de door de heeren gemaakte opmerkingen was ik niet weinig verwonderd te lezen dat deze deskundigen zich aansloten bij de door Dr. IJzerman voorgestelde conclusie: „Aannemende, dat de atmosferische invloeden in beide stroomgebieden gelijkmatig werken, is er, gegeven de wetenschap die we hebben, geen aanleiding om te betwisten dat de Coeroeni grooter dan de New River en derhalve de hoofdbronrivier is van de Corantijn".

Ik had verwacht dat de studie van Dr. IJzerman hem zou geleid hebben tot deze conclusie: „Het stroomgebied van de Coeroeni is aanzienlijk grooter dan dat van de New River. Er is dus aanleiding om te twijfelen aan de juistheid van Barrington Brown's opneming. Daar het evenwel niet aangaat de exploratie van een zoo ervaren reiziger als Brown van nul en geener waarde te verklaren en men bovendien zoo weinig weet van deze stroomgebieden, is het wenschelijk de bronrivieren te laten opnemen door een Engelsch-Nederlandsche commissie".

Dan had hij zijn grooten invloed kunnen aanwenden om de „Maatschappij ter bevordering van het Natuurkundig onderzoek der Nederlandsche Koloniën" en het „Ko-

ninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap" te bewegen zich voor de zaak te spannen.

De heer Heldring had tegen de voorgestelde conclusie persoonlijk geen bezwaar, maar meende dat een gezaghebbend genootschap, met het oog op mogelijk misbruik, een dergelijke uitspraak niet moet doen. Dr. Easton was tegen publicatie van een zoodanige uitspraak „die tot misverstand leiden kan en waaruit de pers de onjuiste gevolgtrekking zou kunnen maken, dat wij aanspraken opgeven. In het Engelsche parlement bijv. zou nog na vijftig jaren (zij het ten onrechte) beweerd kunnen worden dat de Nederlandsche geografen erkennen dat Nederland in geen geval recht kan doen gelden op het gebied tusschen Corantijn [bedoeld is: Coeroeni] en New River".

De Voorzitter stelde voor, dat het Genootschap *geen* uitspraak zou publiceeren, maar dat aan den Gouverneur van Suriname kennis zal worden gegeven van de in het bestuur door den heer IJzerman verdedigde stelling, onder bijvoeging dat geen der aanwezigen tegen de door den heer IJzerman geformuleerde uitspraak bezwaar maakte.

„De vergadering betuigt door applaus hare instemming met dit voorstel".

Het Genootschap zou geen uitspraak publiceeren! Doet dit niet denken aan de geste aan zekeren vogel toegeschreven wanneer de jager hem vervolgt? Is nu bijv. uitgesloten dat het Engelsche parlement zal doen wat Dr. Easton vreesde? Zal de Maart-aflevering van het tijdschrift niet tot Engeland doordringen?

De Gouverneur heeft alvast de uitspraak opgevat als een uitspraak van het Genootschap. Bij zijn terugkomst in Suriname richtte hij op 21 Februari 1925 een brief tot den Voorzitter der Koloniale Staten, waarin hij schreef:

„In zake het vraagstuk van onze Westgrens heb ik de zeer welwillende tusschenkomst van Dr. J. W. IJzerman te Wassenaar mogen inroepen om van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap een uitspraak in deze te verkrijgen.

In zijne vergadering van 10 Januari ll. heeft dit genootschap op geografische gronden uitgemaakt, dat niet de New River, maar wel de Coeroeni als bovenloop van de Corantijn moet worden beschouwd.

Deze uitspraak is door Dr. Benjamins aangevochten en het is niet on-

waarschijnlijk, dat de Nederlandsche regeering, na ook laatstgenoemde te hebben gehoord, tot een definitief oordeel met daarop volgende regeling van deze aangelegenheid zal geraken.

Wat ook de eindbeslissing moge zijn, waarbij wij ons niet door landhonger mogen laten leiden, ik heb mij in deze zaak hoofdzakelijk op het standpunt geplaatst, dat er een einde dient te komen aan de bestaande onzekerheid, wijl het uitgeven van concessiën in dat deel van ons gebied eerlang aan de orde zal kunnen worden gesteld.

Wij mogen ons ongetwijfeld overtuigd houden, dat de Nederlandsche regeering hare mogelijke rechten op het bewuste grondgebied niet ongemotiveerd zal prijsgeven, en dat, indien mocht worden uitgemaakt, dat de tot dusverre door Engeland gehuldigde leer de juiste is, dit slechts op rechtsgeldige bewijsgronden zal worden aangenomen".

Dr. IJzerman heeft ook zijne meening gezegd over de kwestie of de Corantijn over de geheele breedte Nederlandsch gebied is, al dan niet. Daar de Minister deze vraag bevestigend heeft beantwoord ga ik niet op de kwestie in, maar verwijs ik naar wat ik daaromtrent schreef in *Het Koloniaal Weekblad* van 12 Maart 1925.

Voorts heeft Dr. IJzerman aangetoond dat het stroomgebied van de Litanie grooter is dan dat van de Marowijnekreek, beiden bronrivieren van de Lawa, en daaruit de gevolgtrekking gemaakt dat de Litanie een belangrijker rivier is dan de Marowijnekreek en derhalve de grens moet vormen. Ik wil mij hier bepalen tot de opmerking dat de eenige reiziger, die, voor zooveel ik weet, beide bronrivieren heeft verkend[1]), Henri Coudreau — een krachtig verdediger van het Fransche standpunt hangende het Lawageschil — heeft verklaard dat beide bronrivieren „à peu près d'égale importance" zijn, en voorts dat Dr. IJzerman uit het oog verliest dat het grensgeschil niet uitsluitend op aardrijkskundige gronden in ons voordeel is beslist, maar ook op grond daarvan dat de in het betwiste gebied gewoond hebbende Boschnegers onze onderdanen waren. Welnu dezelfde Henri Coudreau deelt mede dat van 1790—1815 de Bonni-negers tal van dorpen in de Marowijnekreek hebben gehad [2]). Ook deze meening van Dr. IJzerman is dus aanvechtbaar.

[1]) De Fransch-Nederlandsche commissie van 1861 heeft alleen de Litanie geëxploreerd.

[2]) Zie Henri Coudreau, *Chez nos Indiens. Quatre années dans la Guyane française*". Paris 1893, blz. 36 en 247.

En nu het verloop van de zaak in de Staten-Generaal: De desbetreffende paragraaf in het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer over de Surinaamsche begrooting voor 1925, gedagteekend 20 Maart 1925, luidde:

„Aangedrongen werd op oplossing van de sinds 1899 bestaande vraag, of het gebied tusschen de New-River en de Coeroeni tot Suriname dan wel tot Britsch-Guyana behoort. Na de arbitrale uitspraak van 1899 in zake de grensscheiding tusschen Britsch-Guyana en Venezuela heeft de Nederlandsche Regeering aan de Britsche Regeering medegedeeld, dat haars inziens de uitspraak van het scheidsgerecht geenszins kon praejudicieeren op ons recht om de New-River als grens tusschen de beide Guyana's te beschouwen, waarop de Britsche Regeering te kennen gaf, dat zij de Coeroeni als de grensrivier bleef beschouwen en niet in discussie wenschte te treden over de vraag, of de door Barrington Brown ontdekte en als de bovenloop van de Corantijn beschouwde New-River in plaats van de Coeroeni als grensrivier zou moeten worden aangemerkt. Is — vroeg men — de Minister bereid mede te deelen, of de Britsche Regeering in dat antwoord ook de juistheid van Barrington Brown's ontdekking en gevolgtrekking in twijfel heeft getrokken? Is de Minister voorts bereid om, zoo noodig na overleg met de Britsche Regeering, het bedoelde antwoord te publiceeren, alsmede de hierop betrekking hebbende nota's van het Surinaamsche Gouvernement? Is de Minister ten slotte niet van oordeel, dat een oplossing van het hier besproken vraagstuk kan worden verkregen, indien de Nederlandsche Regeering aan de Britsche Regeering voorstelt een nadere regeling te treffen omtrent den status van de Corantijn-rivier, die thans in haar geheele breedte als Nederlandsch gebied wordt beschouwd, en daaraan verbindt het voorstel om door gezamenlijke exploratie vast te stellen of de Coeroeni dan wel de New-River den bovenloop van de Corantijn-rivier en dus de grens tusschen de beide Guyana's vormt? Voorzoover ter beantwoording van een of meer dezer vragen overleg met den Minister van Buitenlandsche Zaken noodig mocht zijn, zou men het zeer op prijs stellen, indien de Minister dat overleg zoo spoedig mogelijk zou willen doen plaats hebben, opdat van de resultaten van dat overleg in de Memorie van Antwoord melding kunne worden gemaakt."

In zijne Memorie van Antwoord, ingezonden bij brief van 30 Maart 1925, gaf de Minister het volgende bescheid:

I. „Na de in het Verslag bedoelde mededeeling van de Britsche Regeering van haar standpunt in zake de grens tusschen Suriname en Britsch-Guyana is deze aangelegenheid niet meer met die Regeering behandeld. Het is den ondergeteekende niet bekend, welke meening *ginds* gehuldigd wordt omtrent de *vroeger beweerde ontdekking* van Barrington Brown. Er bestaat z.i. *thans* geen aanleiding om nopens de bedoelde grens met de Britsche Regeering een nader overleg te openen. Van uitgifte van concessiën in de ten deze bedoelde delta mag dan ook onzerzijds geen sprake zijn".

Bij de openbare behandeling van de begrooting in de Tweede Kamer op 28 April 1925 kwam de heer IJzerman

— een familielid van Dr. IJzerman — op de kwestie terug. Zijn rede moge hier volgen:

„Ook op een ander terrein, waarbij de geldquestie in het geheel geen rol kan spelen, wordt een belang van Suriname sinds jaren voortdurend verwaarloosd.

Met een volharding, een juister standpunt waardig, volhardt Zijn Excellentie ook in deze Memorie van Antwoord bij zijn weigering, een poging te doen om een einde te maken aan de grensquaestie tusschen Suriname en Britsch-Guyana.

Ik heb het vorige jaar de geschiedenis en de beteekenis van de quaestie uitvoerig uiteengezet. Ik zie geen kans dit nog duidelijker te doen dan ik het verleden jaar deed. Bovendien, het antwoord, dat de Minister toen gaf en de wijze, waarop thans in de Memorie van Antwoord de in het Voorloopig Verslag gestelde vragen beantwoord of niet beantwoord zijn, doen mij vreezen, dat ook de meest volmaakte uiteenzetting op Zijn Excellentie niet den geringsten indruk zou maken en dat men ten aanzien van deze quaestie kan zeggen:

Ach, wat baten keers ende bril,
Als de Minister niet en kijken wil!

De mogelijkheid bestaat, dat de houding van Zijn Excellentie haar verklaring vindt in het feit, dat in de laatste jaren in deze Kamer en in de Eerste Kamer deze quaestie alleen van sociaal-democratische zijde ter sprake is gebracht. Daardoor zou Zijn Excellentie er toe gekomen kunnen zijn, om deze quaestie als een speciaal rood stokpaardje te beschouwen en meent hij misschien zijn afkeer van alles wat rood is te moeten demonstreeren door deze zaak blauw-blauw te laten.

Ik wil daarom Zijn Excellentie er op wijzen, dat, nadat ik verleden jaar over de grensquaestie had gesproken, 25 Juli 1924 in een der Nederlandsche dagbladen een artikel gepubliceerd werd, waarin instemming werd betuigd met het ter sprake brengen van die quaestie, waarin bovendien de hoop werd uitgesproken, dat ik en anderen die quaestie bij iedere gelegenheid weer ter sprake zouden brengen en waarin ten slotte in krachtige bewoordingen er op werd aangedrongen een eind te maken aan de onzekerheid, die er bestaat omtrent het zuidelijk deel van de westgrens van Suriname. Het blad, waarin dit geschreven werd, Mijnheer de Voorzitter, was geen rood blad, het was zelfs geen Roomsch blad, het was het blad, waarvan de richring ten nauwste verwant is aan de eventueele politieke overtuiging van Zijn Excellentie, het was het anti-revolutionaire hoofdorgaan *De Standaard*. En in een later nummer van *De Standaard*, in het nummer van 11 Augustus 1924, wordt die grensquaestie opnieuw met aandrang onder de aandacht van Zijn Execllentie gebracht.

Daarom verwonderde het mij wel eenigszins, dat Zijn Excellentie zich ook nu weer in de Memorie van Antwoord met een Jantje van Leiden van deze quaestie afmaakt en verklaart, dat er thans geen aanleiding bestaat om nopens de bedoelde grens met de Britsche Regeering een nader overleg te openen.

Deze verklaring maakt een te zonderlinger indruk, waar juist in den laatsten tijd de wenschelijkheid, om een einde te maken aan het meeningsverschil omtrent Suriname's westgrens, nog grooter is geworden dan zij reeds was.

Het feit, dat er wellicht binnenkort door buitenlandsche maatschappijen groote concessies in Suriname zullen worden aangevraagd, maakt het ook van direct en practisch belang, dat het bestuur in Suriname eindelijk eens zekerheid krijgt omtrent de vraag, hoe ver het grondgebied van de kolonie zich precies uitstrekt.

Het is bovendien gebleken, dat de Gouverneur van Suriname een oplossing van die quaestie zeer urgent acht en dat hij tijdens zijn verblijf in ons land de tusschenkomst van den voorzitter van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap heeft ingeroepen om een uitspraak van het bestuur van dit genootschap over het vraagstuk van de westgrens te verkrijgen.

En hoe weinig aandacht de Minister dit vraagstuk ook moge waardig keuren, zoo kan het hem niet ontgaan zijn, dat na een vergadering, welke het bestuur van dat genootschap aan dat vraagstuk heeft gewijd, de onzekerheid omtrent de westgrens zoo mogelijk nog grooter is geworden dan zij reeds was. Want de Minister moet hebben opgemerkt, dat de meening van het bestuur van het Aardrijkskundig Genootschap niet alleen zeer sterk afwijkt van mijn meening, maar dat zij ook lijnrecht ingaat tegen een deel van hetgeen de Minister verleden jaar in deze Kamer omtrent den loop van de westgrens heeft medegedeeld.

Er bestaat dus meer dan ooit aanleiding om met de Britsche Regeering een nader overleg omtrent de regeling van de grens te openen.

De ontkenning van Zijne Excellentie, dat daartoe thans aanleiding zou bestaan, is te verbluffender, waar hij als bijlage aan de Memorie van Antwoord heeft toegevoegd den brief van den Gouverneur aan den voorzitter der Koloniale Staten, van 21 Februari 1925. En in punt 23 van dezen brief, dat over deze grensquaestie handelt, geeft de Gouverneur juist te kennen, dat een definitieve regeling van de grens dringend noodig is en hij zegt o.m.:

> „Wat ook de eindbeslissing moge zijn, waarbij wij ons niet door landhonger mogen laten leiden, ik heb mij in deze zaak hoofdzakelijk op het standpunt geplaatst, dat er een einde dient te komen aan de bestaande onzekerheid, wijl het uitgeven van concessiën in dat deel van ons gebied eerlang aan de orde zal kunnen worden gesteld."

De Minister heeft, ter aanvulling van zijn Memorie van Antwoord, dien brief van den Gouverneur als bijlage van de Memorie doen afdrukken. Blijkbaar was het Zijn Excellentie ontgaan, dat hetgeen in dien brief over de urgentie van de grensregeling gezegd wordt, volkomen tegenstrijdig is met hetgeen in de Memorie van Antwoord daarover was beweerd en dat het de onjuistheid van deze bewering duidelijk doet uitkomen.

In zijn brief zegt de Gouverneur nog, dat het niet onwaarschijnlijk is, dat de Nederlandsche Regeering „tot een definitief oordeel met daarop volgende regeling van deze aangelegenheid zal geraken".

Toen ik dit las, leek mij aanvankelijk deze mededeeling van een bijna ongelooflijke mate van optimisme te getuigen, maar bij nadere overweging begreep ik, dat de door den Gouverneur uitgesproken verwachting toch wel verklaarbaar is. Immers de Gouverneur zal, toen hij aldus zijn vertrouwen in de medewerking der Nederlandsche Regeering uitsprak, er wel bij gedacht hebben, dat die Nederlandsche Regeering spoedig een andere zal zijn dan de tegenwoordige. Hij zal, vermoed ik, hebben gedacht, dat, ook indien de hoop, dat deze Minister spoedig zou worden geïnterviewd door den heer Feith, ijdel mocht blijken, de uitslag van de verkiezingen ten aanzien

van den Minister van Koloniën hetzelfde gewenschte gevolg kan hebben als een interview van den heer Feith".

Ditmaal zou de heer IJzerman niet het eenige lid van de Tweede Kamer zijn, dat belangstelling toonde voor deze kwestie. Ook de heer Feber voerde daarover het woord. Zijn rede luidde:

„Alvorens in te gaan op de sombere voorstelling, welke de heer Scheurer met betrekking tot Suriname heeft gewekt, wensch ik een enkel woord te wijden aan de beschouwingen, door den heer IJzerman ten beste gegeven, nopens de grensregeling tusschen Suriname en Britsch-Guyana. Ik zal den heer IJzerman in zijn gedetailleerde beschouwingen over dit onderwerp niet volgen, maar toch wil ik mijn bevreemding uitspreken over de wijze, waarop deze zaak in de gewisselde stukken is behandeld. Er is namelijk in het Voorloopig Verslag de vrees geopperd, dat de definitieve grensregeling tusschen beide gebieden nog niet zal zijn tot stand gekomen op het oogenblik, waarop de kennis en de vaststelling van de juiste grenzen noodig zal wezen, met het oog op de uitgifte van concessies in het betreffende gebied. Nu wordt in de Memorie van Antwoord deze zaak eenvoudig afgedaan met de mededeeling, dat die grens inderdaad niet vaststaat, en dat den laatsten tijd tusschen de beide Regeeringen omtrent dit onderwerp niet meer van gedachten is gewisseld, maar dat er ook geen concessies worden uitgegeven. Het komt mij echter noodzakelijk voor, dat zoo spoedig mogelijk deze zaak haar beslag krijgt en de grens wordt vastgesteld, opdat men op dit punt gereed zij op het oogenblik — ik hoop, dat dit in een niet te verre toekomst zal liggen —, waarop ook in het dubieuze grensgebied concessies zullen worden aangevraagd".

Hier volge het antwoord van Minister De Graaff:

II. „Evenals in het vorige jaar heeft de geachte afgevaardigde de heer IJzerman opnieuw de aandacht gevestigd op het grensvraagstuk, dat zich ten aanzien van Suriname voordoet. Zooals bekend geldt het daarbij de quaestie, of de Coeroeni-rivier al dan niet bovenstrooms zal blijven uitmaken de grensscheiding tusschen Britsch en Nederlandsch Guyana. Van meer dan één zijde heb ik de opmerking gehoord, dat er een zoodanige onzekerheid zou bestaan ten opzichte van die grensscheiding, dat een spoedige oplossing van dit vraagstuk tot de allereerste eischen mag worden gerekend. Die voorstelling schijnt mij *niet geheel juist. Practisch* is te allen tijde grensscheiding geweest de Coeroeni en *uit dat oogpunt* beschouwd, bestaat er dus ook thans geen twijfel omtrent de begrenzing van onze feitelijke aanspraken. Wanneer zich dus aanvragen voordoen tot grondontginning of andere doeleinden, ligt het voor de hand, dat indien het terreinen betreft aan de overzijde van die rivier, ons bestuur niet bevoegd is om zich daarmede bezig te houden. Onzekerheid bestaat er dus *in zooverre niet*. De vraag is alleen, of men niettemin *uit anderen hoofde* aanspraken zou kunnen doen gelden op den driehoek, gelegen tusschen de Coeroeni en de New River, een andere en meer westelijk gelegen affluent van de Corantijn, hetgeen uit den aard der zaak overleg met den tegenwoordigen houder, dus met de Britsche Regeering, zou vorderen.

Nu mag ik niet verzwijgen, dat na hetgeen in den laatsten tijd over dit punt is te doen geweest, de aannemelijkheid van die aanspraken voor mij niet verhoogd is. Ik wil daarmee niet zeggen, dat vroeger die aanspraken voor mij vaststonden, maar na de uiteenzetting, welke dr. IJzerman omtrent de beteekenis van de Coeroeni en van de New River als affluenten van de Corantijn in het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap heeft gegeven, waarbij in het licht werd gesteld, dat het stroomgebied van de Coeroeni aanzienlijk uitgebreider is dan dat van de New River, betwijfel ik *eenigszins*, of met stelligheid de uitspraak zou mogen worden aanvaard, die in deze de hoofdzaak uitmaakt, dat de New River en niet de Coeroeni de eigenlijke bovenloop van de Corantijnrivier zou vormen. Althans kan ik onder die omstandigheden te minder nog *voorshands* voor de Regeering een reden zien, om het *tot dusver ingenomen standpunt* te verlaten. *Intusschen kan ik de verzekering geven, dat in het algemeen de aandacht der Regeering op het vraagstuk gevestigd blijft*".

Gerepliceerd hebben de heer IJzerman en Feber niet; wat verstandig was. Zij zouden er niets mede hebben bereikt.

Het was te voorzien dat de Eerste Kamer met het hinkend betoog van den Minister geen genoegen zou nemen. Dat blijkt uit haar Voorloopig Verslag betreffende bovengenoemde begrooting, vastgesteld 30 Mei 1925, waarvan de op de grenskwestie betrekking hebbende paragraaf aldus luidt:

„Het had de aandacht van onderscheidene leden getrokken, dat, terwijl de Gouverneur in zijn brief aan de Staten zegt, dat er in zake die grens *onzekerheid* bestaat, waaraan een einde dient te komen, de Minister in de Tweede Kamer verklaarde, dat de voorstelling alsof „er eene zoodanige onzekerheid zou bestaan ten opzichte van die (n.l. de westelijke) grensscheiding, dat eene spoedige oplossing van dit vraagstuk tot de allereerste eischen mag worden gerekend", „niet geheel juist schijnt". (*Handelingen* der Tweede Kamer, Zitting 1924—1925, bladz. 2030). Dus ongeveer juist het tegenovergestelde. Intusschen schijnt ook uit het antwoord van den Minister te mogen worden opgemaakt, dat de zaak toch niet geheel in orde is. Men stelde daarom de vraag, of de westelijke grens van Suriname zoodanig is vastgelegd, dat daarover tusschen de Engelsche Regeering en de onze geen verschil van meening bestaat en dat er voor geen enkel punt, langs die grens gelegen, twijfel mogelijk is wie tot het geven van concessie tot het opsporen en winnen van delfstoffen of voor houtkap bevoegd is. Men zoude het zeer op prijs stellen, te dezer zake van den Minister een duidelijk antwoord te ontvangen."

In zijne Memorie van Antwoord (zie Eindverslag der Commissie van Rapporteurs, vastgesteld 9 Juni 1925) bepaalde de Minister zich tot de volgende korte verklaring:

III. „Ten aanzien van de westelijke grens van Suriname bestaat voor

den ondergeteekende geen onzekerheid. Zooals hij reeds in zijne Memorie van Antwoord betreffende deze begrooting aan de Tweede Kamer heeft opgemerkt. zou van uitgifte van concessies tusschen de New River en de Coeroeni onzerzijds geen sprake kunnen zijn."

Na dit weinig bevredigende bescheid was het te verwachten dat de Eerste Kamer zich zóó niet zou laten afschepen. Dat bleek dan ook uit de rede van den heer Cramer in de vergadering van 23 Juni 1925. Opmerking verdient dat, terwijl volgens het Voorloopig Verslag „onderscheidene leden", bij het onderzoek in de afdeelingen, over de grenskwestie gesproken hadden, bij de openbare behandeling der begrooting alleen de heer Cramer daarover het woord heeft gevoerd. Zijn voortreffelijke uiteenzetting van de kwestie luidde:

„De eerste quaestie, die ik bespreken wil, is de bekende grensquaestie. Het doet mij genoegen, dat — het is zeker bij toeval — de Minister van Buitenlandsche Zaken ook aanwezig is, omdat de vraag rijst of deze quaestie uitsluitend den Minister van Koloniën aangaat dan wel ook den Minister van Buitenlandsche Zaken.

Er is over deze aangelegenheid reeds zeer veel gesproken, maar dat wij zoo herhaaldelijk op deze quaestie terugkomen, ligt niet aan ons, maar meer aan den Minister van Koloniën, die tot nu toe geweigerd heeft het volle licht op deze zaak te doen schijnen.

Ik zal in het bijzonder over de westgrens van Suriname spreken. De grenzen van Suriname zijn niet nauwkeurig vastgelegd; zoowel ten aanzien van de westelijke als van de oostelijke grens bestaat nog zeer veel onzekerheid. Ik kan over deze quaestie kort zijn, omdat het vorig jaar, bij de behandeling van de Surinaamsche begrooting voor 1924, door mijn vrienden de heeren IJzerman en Van Kol over deze quaestie zeer uitvoerig is gesproken. Ook bij de behandeling van de begrooting voor 1925 is door de heeren IJzerman en Feber aan de overzijde van het Binnenhof deze quaestie ter sprake gebracht, en ook toen heeft het antwoord van den Minister de heeren niet volkomen bevredigd. Dit heeft verschillende leden van deze Kamer aanleiding gegeven om op deze zaak in het Voorloopig Verslag terug te komen en den Minister de vraag te stellen of de westgrens van Suriname zoodanig is vastgelegd, dat daarover tusschen de Engelsche Regeering en de onze geen verschil van meening bestaat.

Het antwoord van den Minister in de Memorie van Antwoord is zeer kort; het luidt, dat ten aanzien van de westelijke grens geen onzekerheid bestaat.

Het komt mij voor, dat de Minister het zich ten aanzien van deze belangrijke zaak wel wat gemakkelijk gemaakt heeft en dat de Kamer zich met dat antwoord niet mag of kan tevreden stellen.

De Minister zegt in zijn antwoord: Er is geen grensquaestie.

Maar hoe is dat te rijmen met hetgeen daaromtrent voorkomt in den brief van den Gouverneur van Suriname aan den Voorzitter van de Koloniale Staten, welke brief is overgelegd bij de Memorie van antwoord aan de Tweede Kamer. In dien brief schrijft de Gouverneur, dat het zoo wensche-

lijk is, dat aan de onzekerheid van de westelijke grens een einde komt. Verder zou ik nog willen vragen: waarom hebben dan leden van verschillende partijen in de Tweede Kamer zich reeds tientallen van jaren met de quaestie beziggehouden? Als er geen grensquaestie was, hadden zij hun tijd toch beter kunnen besteden. Heel in het kort komt deze quaestie op het volgende neer: toen Suriname weer aan Nederland terugkwam bij het verdrag van Parijs in 1815, werd als grens tusschen Nederlandsch-Guyana (Suriname) en Britsch-Guyana aangenomen de Corantijn. Het gaat nu hierover, of de Coetari-Coeroeni dan wel de New River den eigenlijken bovenloop vormt, de bronrivier is van de Corantijn. Indertijd is aangenomen, dat de Coetari dit was, op grond van een onderzoek, ingesteld door Schomburgk, die door de Engelsche Regeering in, naar ik meen, 1843 belast was met het nagaan van de grens tusschen Nederlandsch en Britsch-Guyana. Jaren later, in 1871, kwam de zeer bekwame geoloog Barrington Brown na een zeer nauwgezet onderzoek tot de conclusie, dat de New River den eigenlijken bovenloop vormt. De New River had volgens hem „fully twice the size" van de Coeroeni, derhalve zou de New River de grens tusschen Engelsch- en Nederlandsch-Guyana moeten vormen. Deze belangrijke ontdekking schijnt eerst aan onze Regeering onbekend te zijn gebleven, maar later is uit Suriname daarop de aandacht gevestigd. Toen in 1899 bij de arbitrale uitspraak in zake een grensquaestie tusschen Engeland en Venezuela het daarmede belaste scheidsgerecht buiten zijn eigenlijke opdracht ook de grens tusschen Brazilië en Britsch-Guyana aanwees, waarbij het de Coetari als de bronrivier van de Corantijn aanwees, waarmede te kennen werd gegeven, dat de Coetari de grensrivier was, gaf onze Regeering aan de Britsche Regeering te kennen, „dat de uitspraak van het scheidsgerecht geenszins kon praejudicieeren op onze rechten, door [om] de New River als grens tusschen de beide Guyana's te beschouwen". Hoe kan nu de Minister ontkennen, dat er een grensquaestie is, en beweren, dat ten aanzien van de westelijke grens geen onzekerheid bestaat? Ik zal geen andere feiten noemen, waaruit blijkt, dat er wel degelijk onzekerheid bestaat. Ik zou kunnen verwijzen naar kaarten, gevoegd bij officieele Nederlandsche publicaties, waaruit blijkt, dat geen zekerheid bestaat tot welken Staat het bewuste gebied behoort. Verder zou ik kunnen verwijzen naar de *Handelingen* der Staten-Generaal en naar stukken van dr. Benjamins in de *West-Indische Gids*. Waar is, dat de Britsche Regeering, met name Lord Salisbury, aan onze Regeering te kennen heeft gegeven, dat zij zich hield, aan de Coeroeni en dat onzerzijds opvolgende Regeeringen blijkbaar geen aanleiding hebben gevonden om op deze aangelegenheid terug te komen. Maar dat wil niet zeggen, dat hier geen grensquaestie bestaat of dat tusschen beide Regeeringen ten aanzien van deze aangelegenheid overeenstemming bestaat.

Het zou van belang zijn, wanneer de Regeering eindelijk er toe zou kunnen komen, alle bescheiden, op deze quaestie betrekking hebbende, met name de correspondentie tusschen de Engelsche en de Nederlandsche Regeering, te zamen met de Nota's van het Surinaamsche bestuur, aan de Staten-Generaal over te leggen. Daarop is reeds dikwijls tevergeefs aangedrongen en men heeft dan ook aan de overzijde van het Binnenhof meermalen de vraag gesteld of hier wellicht iets te verbergen valt. Uit die correspondentie zou kunnen blijken, of hier sprake is van een grensquaestie, ja of neen, en of misschien de Nederlandsch Regeering, buiten de Staten-Generaal om, met de Engelsche Regeering tot overeenstemming is gekomen. De

Kamer heeft m.i. alle recht om te verlangen, dat op deze zaak het volle licht zal schijnen.

Ik zou den Minister willen vragen, of naar zijn meening nu de New River of de Coeroeni de grens vormt. In 1899 bestond daaromtrent bij de Regeering geen zekerheid. Wat is daarna gebeurd, waardoor aan die onzekerheid een einde is gemaakt? Waarom heeft de Regeering berust in het antwoord van Lord Salisbury?

Ik hoop, dat de Minister in zijn antwoord zich niet beroepen zal op dr. IJzerman. Deze heeft, in de laatste bestuursvergadering van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap zich uitgelaten, dat omtrent deze quaestie geen twijfel bestaat, dat de Coeroeni beschouwd moet worden als de bovenloop van de Corantijn, omdat haar stroomgebied grooter is dan dat van de New River. Ik heb in mijn ingenieurspraktijk met het karakter van rivieren veel te maken gehad, en al kan men als regel aannemen, dat rivieren met een grooter stroomgebied belangrijker zijn dan rivieren met een kleiner stroomgebied, het omgekeerde komt toch ook wel degelijk voor. Alleen een nauwkeurig plaatselijk onderzoek kan de zaak uitmaken, en daarop zou ik wel bij den Minister willen aandringen. Veel geld behoeft zulk een onderzoek niet te kosten. Ik zou de Regeering dus in overweging willen geven, deze quaestie opnieuw bij de Britsche Regeering aanhangig te maken en voor te stellen, over te gaan tot een gemeenschappelijke exploratie van het brongebied van de Corantijn. Dergelijke gemeenschappelijke exploraties hebben meermalen plaats gehad, o.a. in Oost-Indië, en ik zie niet in, waarom de Engelsche Regeering daartegen overwegend bezwaar zou hebben.

Het is van belang, hiertoe thans over te gaan, omdat het betwiste terrein nog vrijwel onbekend is. Het is nog niet geëxploreerd, maar in verband met de aan den gang zijnde exploraties van Amerikaansche zijde is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat men daar spoedig iets vindt, en als er eenmaal bijv. diamanten gevonden zijn, wordt de quaestie van de grensregeling veel moeilijker en zal wellicht de Engelsche Regeering minder genegen zijn om tot een oplossing van deze quaestie mede te werken. Ik zou daarom den Minister willen verzoeken, zich hiervan niet met een Jantje van Leiden af te maken, maar mede te werken om te komen tot een juiste grensregeling".

Het antwoord van Minister De Graaff bracht de zaak een stap achteruit. Teleurstellend is dat de Minister van Buitenlandsche Zaken, die — al of niet toevallig — in de vergadering aanwezig was, het stilzwijgen bewaarde. Daar het ambtsvoorgangers van Zijne Excellentie zijn geweest, die de kwestie vertroebeld hebben, had men van Jhr. van Karnebeek nu eens een duidelijke en volledige uiteenzetting mogen verwachten.

Ziehier de rede van den Minister van Koloniën:

IV. „Zooals in de laatste jaren ik mag wel zeggen regel is geworden, zoowel hier als aan de overzijde van het Binnenhof, is ook thans weder de quaestie van de begrenzing van Suriname aan de orde gesteld. Het is thans de geachte afgevaardigde de heer Cramer geweest, die wederom voor dit

vraagstuk aandacht heeft gevraagd. Opnieuw ook is mij daarbij de vraag gesteld, of er werkelijk geen onzekerheid bestaat wat aangaat de westgrens van Nederlandsch-Guyana.

Mijnheer de Voorzitter! De toestand is deze, dat *sinds tientallen van jaren* aan die zijde steeds als grens gegolden heeft, voor beide betrokken partijen, de Corantijn, met haar affluent de Coeroeni, stroomopwaarts voortgezet door de Coetari-rivier. Die stroomlijn is tot dusver de facto *altijd aangenomen* als grens tusschen Britsch- en Nederlandsch-Guyana. Op dit punt bestaat dus geen onzekerheid. Hetgeen aan de overzijde van die rivieren ligt, is een gebied, waarover, naar de tot dusver erkende feiten, het gezag van Nederland zich niet uitstrekt. Wanneer dus bij de Surinaamsche Regeering concessie-aanvragen worden gedaan met betrekking tot het gebied, dat aan de overzijde van die rivieren ligt, legt de Gouverneur, zooals de zaken thans staan en tot nog toe steeds gestaan hebben, die aanvragen eenvoudig naast zich neer.

Nu heeft zich naar aanleiding van een exploratietocht, in de zeventiger jaren van de vorige eeuw, van een Engelsch *geograaf*, den heer Barrington Brown, het vraagstuk ontwikkeld, of niet de daarbij ontdekte rivier, door hem als New River aangeduid, als de eigenlijke bovenloop van de Corantijn is te beschouwen, in plaats van de als zoodanig aangemerkte Coeroeni. Aan deze *geografische* quaestie heeft men van verschillende zijden allengs het betoog vastgeknoopt, dat, indien inderdaad niet de Coeroeni, maar de New River de voornaamste affluent van de Corantijn zou zijn, die stroom als zoodanig tevens zou moeten uitmaken de grens tusschen het Britsche en het Nederlandsche gebied.

In die redeneering ligt al dadelijk — men zal dit met mij gevoelen — een zekere *sprong*, die door den onderlingen samenhang der feiten *niet geheel* wordt verklaard. *Ook uit een geografisch oogpunt* evenwel is de zaak *nog alles behalve verzekerd*.

Zooeven is door den heer Cramer opgemerkt, dat de beschouwingen, die onlangs door dr. IJzerman bij een voordracht in het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap aan het onderwerp zijn gewijd, in deze niet als evangelie mogen gelden, beschouwingen namelijk in dien zin, dat een onderlinge vergelijking der grootte van het stroomgebied niet de conclusie wettigde, dat inderdaad de New River en niet de Coeroeni hoofdaffluent van de Corantijn zou zijn, Immers — betoogde de heer Cramer — niet altijd geeft de grootte van het stroomgebied daarbij den doorslag. Mijnheer de Voorzitter! Dit laatste geef ik aanstonds toe, maar evenzeer zal de heer Cramer er mede instemmen, dat toch in den regel hoofdaffluent is de rivier, die het grootste stroomgebied heeft, en dit zou, naar dr. IJzerman heeft aangetoond, in dit geval niet de New River zijn, maar wel degelijk de Coeroeni. Ik mag dus wel zeggen, dat allerminst in dit opzicht voor het tegenovergestelde standpunt *stellige gegevens* bestaan. Ook dat in de gegeven omstandigheden met recht van een grensgeschil mag worden gesproken, ook dit is dus wel zeer twijfelachtig. Maar hoe dit ook zij, de verhoudingen, zooals die de facto zijn, laten *op het oogenblik* geen ruimte voor de bewering, dat men hier voor een onzekeren toestand zou staan, die tot *onverwijld* handelen zou nopen. Men kan den wensch koesteren, dat de New River *in de toekomst moge blijken* naar wederzijdsche opvatting de juiste scheiding te moeten zijn, op de *aanwezige gegevens* politieke aanspraken daartoe te baseeren, schijnt mij *vooralsnog* uitgesloten.

Ik moet nog een correctie aanbrengen in hetgeen door den heer Cramer is aangevoerd. De geachte afgevaardigde heeft opgemerkt, dat het gebied, gelegen tusschen de New River en de Coeroeni, onbekend gebied zou zijn, terrein, dat nog niet in staat van exploitatie of exploratie zou verkeeren. Dit is niet geheel juist. *Sinds jaren* reeds heeft het Britsche bestuur daar *concessies* of *vergunningen* uitgegeven voor de winning van balata. Van Engelsche zijde is dus wel degelijk sinds langen tijd reeds uitgegaan van het standpunt, dat het Britsch bewind daar rechten heeft. Van een niet bestaan van eenige exploitatie kan evenmin worden gesproken.

Men zal mij wel toegeven, Mijnheer de Voorzitter, dat, alle factoren in aanmerking genomen, het vraagstuk van de Corantijn er dus *geheel anders voorstaat* dan men het van sommige zijden wil voorstellen, en dat *in de gegeven omstandigheden* bezwaarlijk van de aanwezigheid voor de Regeering van een geschil te spreken zou zijn.

Wat nu verder betreft de wenschelijkheid van een exploratietocht in de bedoelde streken, dit is een andere zaak. Een zoodanige exploratietocht zou alleen reeds kunnen zijn een *geografisch belang* en uit dat oogpunt beschouwd zou zij wel bij niemand *op zich zelf* bezwaar kunnen ontmoeten. Alleen, een zoodanig onderzoek is een *kostbare* zaak, en elke uitgaaf weegt vooral in de tegenwoordige tijden zwaar al zou men ook in beginsel, geen bedenking tegen den onderzoekingstocht hebben. *Van verborgen invloeden, van een geheim tractaat met Engeland, is uit den aard der zaak geen sprake; handelingen van dien aard zouden in strijd zijn met wet en recht*".

Repliek op deze rede is niet gevolgd. Waartoe ook?

Hier mogen nu eenige kantteekeningen op het door den Minister geschrevene en gesprokene volgen:

Ad I. De Minister antwoordt op een vraag, die in het Voorloopig Verslag niet is gedaan, maar laat de vraag, die wèl is gedaan, onbeantwoord. Een oude truc van examinandi, die den examinator op een ander chapiter willen brengen. Gevraagd was of de Britsche Regeering, in haar antwoord op het voorbehoud van onze Regeering na de uitspraak van het Parijsche scheidsgerecht van 1899, de juistheid van Barrington Brown's ontdekking en gevolgtrekking in twijfel heeft getrokken. Om deze vraag te beantwoorden had de Minister wijlen Lord Salisbury's missive moeten inzien. Nu weet ik wel, dat men zonder toestemming van de Britsche Regeering dien brief niet mag publiceeren, maar het zou toch wel wat ver gedreven diplomatieke nauwgezetheid zijn, als men zulk een vraag niet eenvoudig met ja of neen wil beantwoorden, terwijl toch het essentieele uit den brief reeds is medegedeeld. Het is den Minister niet bekend welke meening

„ginds" gehuldigd wordt omtrent de vroeger „beweerde ontdekking" van Barrington Brown.

„Beweerde ontdekking"! Weer die ongemotiveerde kleineering van den arbeid van een ervaren reiziger. De heer De Graaff kan dien armen „geoloog" niet goed zetten. Wie weet of Zijne Excellentie de ontdekking van de Kaieteurval niet ook voor een „vroegere beweerde ontdekking", voor een groote mystificatie houdt. Een affreux farceur et fumiste, die meneer Barrington Brown!

Heeft het Departement van Koloniën zich ervan vergewist of latere reizigers de onjuistheid van Brown's ontdekking hebben aangetoond? Waar de Staten-Generaal sedert jaren telkens op de kwestie terugkomen had men dit mogen verwachten. Of is men zoo bang zich aan koud water te branden, dat men de vraag niet heeft durven stellen aan onzen Consul in Britsch Guiana [1]). Is het misschien ook daaraan toe te schrijven dat de Corantijn-Expeditie de New River, als een ander beloofd land, alleen van verre heeft mogen aanschouwen?

Verder schrijft de Minister: „Er bestaat z. i. thans geen aanleiding om nopens de bedoelde grens met de Britsche Regeering een nader overleg te openen." Wat is hier de portée van het woord *„thans"*? Dezelfde als van 's Minister's verklaring van een jaar geleden, dat daartoe „wel geheel andere gegevens aanwezig zullen moeten zijn dan de oppervlakkige exploratie, een vijftigtal jaren geleden, van een Engelsch geoloog omtrent den bovenloop van de Corantijn-rivier"? Welke deus ex machina verwacht Zijne Excellentie? Of heeft het woordje „thans" hier heelemaal geen geteekenis?

Of de Minister gevolg heeft gegeven aan het verzoek in het Voorloopig Verslag om overleg te plegen met den Minister van Buitenlandsche Zaken blijkt uit de Memorie van Antwoord niet.

Ad II. De rede, door den Minister op 28 April in de

[1]) Dit is wellicht ook te vinden in de *British Guiana Administration Reports*, en wel in het hoofdstuk *„Report on the Lands and Mines Department"*. Maar voor zooveel ik heb kunnen nagaan zijn ze in de bibliotheken hier niet compleet aanwezig.

Tweede Kamer gehouden, wemelt weer van die zwevende uitdrukkingen, waaraan, in den zin waarin ze zijn gebruikt, geen touw is vast te maken: „Onzekerheid bestaat er dus *in zooverre* niet". In verband met Dr. IJzerman's betoog kon de Minister te minder nog *voorshands* voor de Regeering een reden zien om het tot dusver ingenomen standpunt te verlaten.

„Voorhands" niet. Leeft de Minister in blijde verwachting van het een of ander evenement?

En welk standpunt van de Regeering? Dat van Jhr. De Marees van Swinderen van 1913 of dat van Minister De Graaff van 1924? Zooals ik in *De West-Indlische Gids* van December 1924 heb aangetoond, kloppen die twee standpunten in het geheel niet. Zij staan lijnrecht tegenover elkaar.

Dat de Minister zich zou vastklampen aan het betoog van Dr. IJzerman omtrent de bronrivieren, zonder zich iets aan te trekken van de daartegen aangevoerde bezwaren, stond van te voren vast. Tot dusver heeft onze Regeering, merkwaardigerwijze, steeds gepleit voor Engeland! In één opzicht maakte Minister De Graaff hierop een uitzondering, toen hij, bij de behandeling van de Surinaamsche begrooting voor 1924, in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer verklaarde dat de Corantijn over de volle breedte met de daarin gelegen eilanden Nederlandsch gebied is. Veel heldenmoed was daartoe niet noodig, want van Engelsche zijde heeft men dat steeds zoo beschouwd, met één uitzondering, waarover aanstonds. Maar Dr. IJzerman is het met den Minister niet eens. Dit gaat Zijne Excellentie stilletjes voorbij, wat zeker bedenkelijk is. Wat toch is het geval? Terwijl de Engelschen van 1800 tot heden [1]) de Corantijn als een Nederlandsche rivier hebben beschouwd, verscheen in 1913 — het jaar van de verklaring van Jhr. De Marees van Swinderen — een kaart van Britsch-Guiana „published by authority of His Excellency the Gover-

[1]) Zie *De West-Indische Gids*, 4e jg., Dec. 1922, blz. 409/410 en *Het Koloniaal Weekblad* van 22 Januari 1924.

nor Sir Walter Egerton, by L. S. Hohenkerk, Government Surveyor", waarop deze aanteekening staat:

„The Eastern boundary of the Colony is the middle of the deepest channel (Thalweg) of the river Courantyne and when an Island is passed the middle of the deepest channel (Thalweg) between the Island and the Westbank of the river".

Nu is het heelemaal niet onwaarschijnlijk dat het Maartnummer 1925 van het *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap* tot Britsch Guiana doordringt. Neemt men dan daar kennis van de rede van den Minister van 28 April — ook die mogelijkheid is niet uitgesloten — dan zou men daaruit kunnen afleiden, hoewel het er niet staat, dat Zijne Excellentie het ook omtrent den status der rivier met Dr. IJzerman eens is. Dit zou tot gevolg kunnen hebben dat de heer Hohenkerk of zijn opvolger — ook op grond van de verklaring van Jhr. De Marees van Swinderen — bij een volgende editie van de kaart, de eilanden, die zoo welwillend ons nog gelaten zijn, niet meer rekende tot Suriname, maar als grens eenvoudig aannam den Thalweg, voor zoover er in een stroom als de Corantijn van een blijvenden Thalweg sprake is. L'appétit vient en mangeant.

De heer Hohenkerk mag dat niet doen, zal men zeggen. Ja, maar evenmin had hij het recht de aangehaalde aanteekening op de kaart te plaatsen en hij heeft dat niettemin gedaan. En als nu het Bestuur van Britsch Guiana, op grond van die kaart, concessies uitgaf op eilanden, die westelijk van den Thalweg liggen, wat zou onze Regeering dan doen? Ik geloof dat het van onze Regeering wijs beleid zou zijn dit niet denkbeeldige gevaar te keeren door te handelen zooals ik voorstelde in *De West-Indische Gids* van December 1924, blz. 363, n.l. aan de Britsche Regeering voorstellen de grens in de rivier de gewone regelen van het volkenrecht te laten volgen, met dit voorbehoud dat de eilanden — om een zee van moeilijkheden te voorkomen — Nederlandsch gebied blijven, waartegenover moet staan dat de Britsche Regeering toestemt in een gezamenlijke exploratie van het brongebied, ten einde vast te stellen welke bronrivier als de hoofdrivier en dus als de

grens moet worden beschouwd. Dit is een zeer redelijk voorstel; immers krijgt Britsch Guiana alvast een gunstiger grens in de rivier, terwijl wij kans loopen dat het onderzoek de Coeroeni als hoofdrivier uitwijst.

Ik meen dat de Britsche Regeering dit gezamenlijke onderzoek verschuldigd is aan de nagedachtenis van twee harer verdienstelijkste geografen. Schomburgk zou, als hij nog leefde, de eerste zijn om dit onderzoek toe te juichen, want beter dan ieder ander moet hij geweten hebben dat zijn exploratie onvolledig was en niet had mogen strekken tot vaststelling van de grens; en Barrington Brown heeft, na het afbrekend oordeel van Dr. IJzerman en de weinige waardeering, die zijn arbeid van de zijde van het Aardrijkskundig Genootschap ondervonden heeft, recht op zulk een onderzoek.

Het zou van de Britsche Regeering een mooi gebaar wezen als zij het initiatief nam tot een gemeenschappelijke exploratie. Maar men kan daarop niet wachten.

Onzekerheid — verklaart de Minister — bestaat er dus in zooverre niet. „De vraag is alleen, of men niettemin uit anderen hoofde aanspraken zou kunnen doen gelden op den driehoek, gelegen tusschen de Coeroeni en de New River, een andere en meer westelijk gelegen affluent van de Corantijn, hetgeen uit den aard der zaak overleg met den tegenwoordigen houder, dus met de Britsche Regeering, zou vorderen".

Aanspraken „*uit anderen hoofde*". Zie hier weer een van de puzzles, die Minister De Graaff gracieuselijk aan de Kamer ter oplossing biedt. Welke „anderen hoofde" kan hier bedoeld zijn? Ik vrees dat de heer De Graaff zelf het raadsel niet zou kunnen oplossen. Dat komt ervan als men een eenvoudige zaak vertroebelt.

Gezien het standpunt dat de Minister in deze zaak inneemt, is het slot van de rede te merkwaardig om het hier niet nog eens onder de aandacht te brengen. Het luidt:

„Intusschen kan ik de verzekering geven, dat, in het algemeen de aandacht der Regeering op het vraagstuk gevestigd blijft".

Wat beteekent hier weer „*in het algemeen*"? En wie is

zoo naïef te gelooven, dat de Minister, vóór de Staten-Generaal bij de volgende Surinaamsche begrooting op het vraagstuk terugkomen, ook maar twee minuten aan deze kwestie, zij het ook zeer „in het algemeen" zal geven? Tenzij Zijne Excellentie zich mocht verwaardigen in een verloren uurtje dit artikel te lezen.

Ad III. In de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer was de Minister zeer kort. Ten aanzien van de westelijke grens van Suriname bestaat voor den Minister geen onzekerheid. Mag ik daartegenover stellen de in 1911 geuite meening van een der beste kenners van Britsch Guiana, Everhard F. im Thurn, dat de oostelijke grens van Britsch Guiana *„had never been settled up to the present day"*. (Zie *De W.-I. Gids* van December 1922, 4e jg., blz. 416).

In het Voorloopig Verslag wordt opgemerkt, dat uit de rede door den Minister in de Tweede Kamer uitgesproken, scheen te mogen worden opgemaakt „dat de zaak toch niet geheel in orde is". De Minister gaat dit kalm voorbij.

Dat er van uitgifte van concessies tusschen de Coeroeni en de New River onzerzijds geen sprake kan zijn, spreekt van zelf, waar wij de Engelschen in het bezit van het gebied hebben gelaten. Maar de verklaring van den Minister dat er ten aanzien van de westelijke grens van Suriname geen onzekerheid bestaat, is, tegenover al hetgeen sedert jaren in en buiten de Staten-Generaal is gezegd en geschreven, een stoute bewering, waarmede de Minister ongetwijfeld een stap achteruit doet. Na de scheidsrechterlijke uitspraak van 1899 gaf de Nederlandsche Regeering aan de Britsche te kennen — ik moet hier hoe ongaarne ook in herhaling vervallen — „dat die uitspraak geenszins kon praejudicieeren op *onze rechten om de New River als grens* tusschen de beide Guyana's te beschouwen". De Britsche Regeering ging hierop niet in. En nu is het de heer De Graaff, die de verklaring aflegde: „De opvolgende Regeeringen hebben geene aanleiding gehad, om sindsdien op deze aangelegenheid terug te komen". Dat wil dus zeggen, *niet* dat er overeenstemming met de Britsche Re-

geering is bereikt, maar dat de stand van zaken dezelfde is als in 1899. Op welken grond geeft Minister De Graaff nu „*onze rechten*" prijs? Die grond is niet medegedeeld aan de Staten-Generaal, die toch recht hebben dien te vernemen.

Is de westelijke grens van Suriname zoodanig *vastgelegd*, dat daarover tusschen de Engelsche Regeering en de onze geen verschil van meening bestaat en dat er over geen enkel punt, langs die grens gelegen, twijfel mogelijk is wie tot het geven van concessie tot het opsporen en winnen van delfstoffen of voor houtkap bevoegd is? Op deze vraag in het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer antwoordde de Minister bevestigend, daarbij over het hoofd ziende zijne verklaring van verleden jaar, dat de toestand dezelfde is als in 1899! *Dat wil zeggen dat er verschil van inzicht bestaat tusschen de beide regeeringen.*

Ook mag hier rekening worden gehouden met een mogelijk veranderd inzicht van Demerary'sche kaartenmakers, waarover ik ad II sprak. Gouverner c'est prévoir.

Ik meen hier nog op een andere zijde van de kwestie de aandacht te mogen vestigen. Volgens de mededeeling van den Gouverneur, Baron Van Heemstra, in zijn brief van 21 Februari 1925 aan den Voorzitter der Koloniale Staten, zal een machtige Amerikaansche maatschappij, waarachter een der heeren Rockefeller staat, een systematische exploratie van het binnenland ondernemen. Ik meen te mogen aannemen dat hiermede in verband staat het verzoek van den Minister van Koloniën aan het Bestuur van Suriname [1]) om voorloopig geen vergunningen of concessies tot ontginnng van delfstoffen uit te geven in de zône liggende bezuiden den 4den breedtegraad. Dat de Amerikanen een degelijk en langdurig onderzoek bedoelen blijkt eenerzijds uit het groote aantal uitgezonden ingenieurs en geologen, anderzijds uit het aanbod door het syndicaat gedaan om jaarlijks eén pas afgestudeerd mijningenieur van Delft in de gelegenheid te stellen de exploratie voor rekening van het syndicaat te volgen, ten einde aldus praktijk op te doen. Het onderzoek begint in het zuid-

---

[1]) Zie *Het Koloniaal Weekblad* van 26 Februari 1925.

oostelijke deel van Suriname. Tot hoever naar het westen het zich zal uitstrekken en in welk tempo is mij niet bekend, maar het is niet onwaarschijnlijk dat binnen korteren of langeren tijd de Corantijn zal worden bereikt. Niemand kan weten welke verrassingen het onderzoek zal opleveren. maar eenmaal tot de Corantijn genaderd zullen de Amerikanen natuurlijk willen weten wat de Corantijn is. Immers lijdt het geen twijfel of zij dragen kennis van de grenskwestie. Nu wil het mij voorkomen dat het beter is de grens volledig te regelen vóór zij daar komen. Reeds eenmaal hebben de Amerikanen zich ingelaten met een grenskwestie in Guiana. Dit behoeft zich niet te herhalen. Wij moeten onze zaken zelf beredderen en dat kunnen wij ook, als de goede wil er maar is. Onze Regeering zij niet blind voor dezen kant van de kwestie.

Ad IV. De rede door den Minister op 23 Juni in de Eerste Kamer gehouden kenmerkt zich weer door het gebruik van die zwevende uitdrukkingen, waarover ik sub II sprak.

Men kan niet verwachten dat de Minister de sprekers op den voet volgt, waar zoo vele sprekers te beantwoorden zijn, maar wat meer aandacht voor de argumenten van den heer Cramer ware toch wenschelijk geweest.

Dat de Coetari-Coeroeni „sinds tientallen van jaren" als de grens is beschouwd, is de fout van de regeering, die geen kennis heeft genomen van Brown's ontdekking, ook niet nadat 36 jaren geleden uit Suriname de aandacht van de regeering daarop gevestigd was.

Daarna vertelt de Minister van den exploratietocht van een Engelsch geograaf, den heer Barrington Brown, die de New River ontdekte, een feit dat zoo langzamerhand wel tot de Staten-Generaal zal zijn doorgedrongen.

„Aan deze geografische quaestie — vervolgt de Minister — heeft men van verschillende zijden allengs het betoog vastgeknoopt, dat, indien inderdaad niet de Coeroeni, maar de New River de voornaamste affluent van de Corantijn zou zijn, die stroom als zoodanig tevens zou uitmaken de grens tusschen het Britsche en het Nederlandsche gebied".

In die redeneering ligt al dadelijk „een zekere sprong",

meent de Minister. Ja, maar een streng logische, de eenig mogelijke sprong, dien men „van verschillende zijden" niet „allengs", maar dadelijk gedaan heeft. Voor de n-de maal: als de Corantijn de grens vormt en de New River blijkt de voortzetting te zijn van de Corantijn, dan *is* de New River de grens, hoe lang men ook een andere rivier als zoodanig heeft beschouwd. Alleen daarom toch heeft de Coeroeni tot dusver als de grens gegolden, omdat men meende dat zij de voortzetting van de Corantijn was. Men houde daarbij in het oog dat het brongebied nog steeds onbewoonde wildernis is. Het geval *kan* zich voordoen, dat een andere dan de hoofdbronrivier de grens vormt, bijv. wanneer dat bij tractaat overeengekomen is. Maar met zoo'n geval heeft men hier niet te doen.

Doch, zegt de Minister, naar aanleiding van Dr. IJzerman's betoog en van het daartegen door den heer Cramer aangevoerde:

„hoe dit ook zij, de verhoudingen zooals die de facto zijn, laten *op het oogenblik* geen ruimte voor de bewering dat men hier voor een onzekeren toestand zou staan, die tot *onverwijld* handelen zou nopen".

Daartegenover stel ik de vraag: welke grond is er om *niet* onverwijld te handelen. *Wil* de Minister niet inzien, dat de oplossing moeilijker wordt hoe langer de tegenwoordige onzekere toestand voortduurt? En mocht het ongeluk willen dat er in de streek tusschen de beide bronrivieren goud of diamant of petroleum wordt ontdekt, dan is de kans om tot een gezamenlijke exploratie te komen voor goed verkeken.

Waarom komt de Minister er niet mee voor den dag welke *andere gegevens* dan de voorhandene hij noodig acht om de noodige stappen te doen?

Sinds jaren, verklaart de Minister verder, heeft het Britsche bestuur in het gebied tusschen Coeroeni en New River concessies of vergunningen uitgegeven voor de winning van balata. Ik zou den Minister willen aanraden te onderzoeken *op welk moment*, een 25-tal jaren geleden, plotseling een aantal aanvragen om vergunning tot onderzoek of concessie in dit verafgelegen en moeilijk bereikbaar gebied is losgekomen. Ik vermoed dat het be-

stuur van Suriname niet zal hebben nagelaten daarop de aandacht van de regeering te vestigen.

Het belang van een exploratie-tocht ontkent de Minister niet, maar, voegt hij er dadelijk bij, zoo'n tocht zou alleen een „geografisch belang" kunnen zijn. Dat zou m.i. afhangen van wat de beide regeeringen overeenkwamen vóór het ondernemen van de gezamenlijke exploratie.

Een zoodanig onderzoek is een kostbare zaak, zucht de Minister, en „elke uitgaaf weegt vooral in de tegenwoordige tijden zwaar". Heeft de Minister zich omtrent de kosten doen voorlichten door de deskundigen, die de onderscheidene Suriname-expedities hebben voorbereid en uitgerust? En wellicht zijn er in den lande maatschappijen en genootschappen, die de kosten mede zouden willen dragen. Wie weet is er een door de fortuin gezegend particulier, dien het verveelt jaar op jaar het spel van kat en muis tusschen regeering en parlement aan te zien, die het geheele sommetje voor zijne rekening neemt. Maar hoe het zij, de gulden zou niet bedreigd worden als de Nederlandsche staat den tocht bekostigde. De beslechting van de grenskwesties in de Guiana's heeft aan de betrokken partijen enorme sommen gekost. Wij kunnen het voor een koopje doen en mogen er niet voor terugschrikken.

Het slot van 's Ministers rede luidde:

„Van verborgen invloeden, van een geheim tractaat met Engeland, is uit den aard der zaak geen sprake; handelingen van diee aard zouden in strijd zijn met wet en recht."

Natuurlijk neem ik dit onvoorwaardelijk aan, maar dan blijft onopgehelderd de dikwijls vermelde verklaring van Jhr. De Marees van Swinderen van 1913. Deze opheldering nu kan — zooals ik reeds zoo dikwijls heb geschreven — alleen gegeven worden door de openbaarmaking van *alle* op de aangelegenheid betrekking hebbende bescheiden, te beginnen met hetgeen is voorafgegaan aan de opdracht aan Schomburgk.

Op 8 September 1921 schreef Minister De Graaff, in antwoord op een vraag van Senator Van Kol dat de uitgebreidheid van de briefwisseling over deze aangelegenheid, de publicatie tot een werk van zeer grooten omvang zou

maken. Uit dien hoofde achtte de Minister van Buitenlandsche Zaken, de publicatie niet wel mogelijk. In *De West-Indische Gids* van December 1921 (derde jg. blz. 393) trachtte ik al tastende mij een voorstelling te vormen van die uitgebreidheid en ik kwam tot de slotsom, dat de omvang van de geheele briefwisseling van ± 1840 tot 1900, als ze gedrukt werd met een niet al te groote letter, onzen Minister van Buitenlandsche Zaken zou meevallen.

Op 8 Maart 1922 kwam Minister De Graaff met een ander bezwaar tegen de publicatie, n.l. de kosten.

Ik twijfel er niet aan of de redactie van *De West-Indische Gids* zal bereid zijn de bescheiden in het tijdschrift te publiceeren, mits alles wordt overgelegd wat tot belichting van de controverse kan strekken.

Het zal een interessant stuk diplomatieke geschiedenis zijn. Een deel is reeds „geschiedenis". Voor de openbaarmaking daarvan is de toestemming van de Britsche Regeering niet noodig en het is niet aan te nemen dat die Regeering bezwaar zou maken tegen publicatie van het deel dat nog geen „geschiedenis" is.

Ik vrees niet voor tegenspraak wanneer ik beweer dat de behandeling van de Surinaamsche begrooting niet de geschikte gelegenheid is om deze kwestie uit te vechten. De ervaring van een kwart eeuw heeft dit geleerd [1]).

Er wordt gedebatteerd. De Minister laat de meeste vragen der Kamerleden onbeantwoord. Een besluit wordt niet genomen en de Minister trekt zich van de heele zaak niets meer aan tot de volgende begrooting. Wijlen Jhr. Mr. Van Doorn zag het ook zoo in. Daarom vroeg hij in 1914 aan de Tweede Kamer verlof om een interpellatie te houden over deze grenskwestie. De interpellatie stond op de agenda van 25 Juni 1914. Op voorstel van wijlen Jhr. De Savornin Lohman werd — op grond van tijdsgebrek — deze van de agenda afgevoerd. Onmiddellijk na het reces zou ze weer aan de orde gesteld worden. Maar

---

[1]) Reeds in 1899 heeft Jhr. Mr. A. P. C. van Karnebeek in de Tweede Kamer er op aangedrongen, dat de de Regeering zich zou doen gelden. (Rede van 22 December).

toen was de wereld-oorlog uitgebroken en had men belangrijker werk te doen. Voelt geen lid van de Staten-Generaal zich geroepen deze interpellatie weer op te nemen en die te richten tot de Ministers van Koloniën en van Buitenlandsche Zaken?

Mocht het daartoe komen, dan zou ik met den meesten nadruk raden die te houden *nadat* de bescheiden openbaar gemaakt zijn en zoo de publicatie te lang op zich laat wachten, overlegging te vragen van

1°. de briefwisseling, welke voorafgegaan is aan de opdracht aan Schomburgk, zoowel die met onze Regeering als die tusschen de Gouverneurs van Britsch Guiana en Suriname,

2°. de mededeeling van de Britsche Regeering aan onze Regeering van de uitkomsten van Schomburgk's exploratie,

3°. de briefwisseling tusschen wijlen Lord Salisbury en onze Regeering na de uitspraak van het scheidsgerecht te Parijs in 1899, met de nota's van het Surinaamsche Bestuur over deze aangelegenheid.

De omvang van een en ander is niet van dien aard dat de Regeering daaraan een motief voor niet-overlegging zou kunnen ontleenen. Zonder een nauwkeurige studie van deze documenten zal de interpellant door de Regeering met een kluitje in het riet gestuurd worden en zal de interpellatie tot niets leiden.

De interpellatie eindige niet met eenvoudig een dank aan de Regeering voor de verstrekte inlichtingen, maar met een scherp gestelde motie, waarbij de Regeering wordt uitgenoodigd om onverwijld aan de Britsche Regeering voor te stellen tot een gemeenschappelijke exploratie over te gaan.

Mogen dan al de partijen in de Tweede Kamer belangstelling toonen voor deze belangrijke kwestie!

En zou de Britsche Regeering, wat niet te verwachten is, op onvoldoende gronden ons redelijk voorstel afwijzen, dan staat ons de weg open naar een der organisaties, die in het leven zijn geroepen om kwesties tusschen Staten op te lossen.

Naar aanleiding van de hiervoren, ad III, medegedeelde verklaring van Im Thurn, zeide wijlen Lord Reay, dat hij niet twijfelde „that an arbitration between the Netherlands and Britain with regard to the frontier which has not yet been settled would be of the most amiable kind" . . . .

Behalve de grenskwestie tusschen Brazilië en Venezuela kon geen der grensgeschillen in Guiana worden opgelost zonder arbitrage.

Toont onze Regeering het noodige diplomatiek beleid en besluit de Britsche Regeering tot een gemeenschappelijke exploratie, dan zal deze grenskwestie de tweede zijn, die wordt opgelost zonder arbitrage.

Het zij zoo!

Den Haag, 2 Juli 1925.

NASCHRIFT. Minister De Graaff is afgetreden. Wat hij de facto achterlaat biedt op het oogenblik geen ruimte voor de bewering, dat hij heeft getracht, wat zijn plicht was, de kwestie uit den weg te ruimen.

Zal deze met den nieuwen minister in een nieuw stadium komen? „Zuerst Collegium logicum" — de raad is oud, maar nog altijd goed.

UIT HET SURINAME-ARCHIEF IN LONDEN.

(Surinam 1801 to 1804. Vol. 2. Colonial Office Transmissions No. 71. — Miscellanious.)

22 Sept. 1800. —

Mémoire sur les Indiens à Suriname.

Les Indiens comme tout le monde sait sont les Habitans primitifs de toute l'Amérique, comme aussi que la plus grande partie d'entre eux quoique sauvages sout cépendant partagez en différentes nations.

Il parait que les nations qui occupaient le Pais sur lequel la colonie de Suriname est établi, étaient les Caraibes, Les Arowackes et les Warroes.

Il n'est pas étonnant que ces nations ayent vu avec peine que les Européans ou Blancs comme ils les nomment vinrent s'établir dans Leur Pais, ils vivent principalement de la Pêche et de la Chasse, et ils voyaient les Blancs s'établir sur les Bords des Rivières, ce qui Leur genait dans la Peche, et partout ou les Blancs s'établirent ils commencaient par abattre des Forets, ce qui leur faisait craindre pour la diminution du Gibier; ils voyaient d'ailleurs que Les Blancs s'occupaient aussi quelquefois tant de la peche comme de La Chasse; tout cela leur mit Les armes à la main, dans l'espoir de forcer les Blancs à abandonner le Pais.

L'esprit de Guerre chez les Indiens est la ruse et la surprise en quoi ils avaient de grandes avantages sur les Blancs qui avec peu de connaissance du Pais, occupez de leurs travaux champetres, et ne pouvant pas savoir sur quel point Les Indiens porteraient leur coup, n'etaient presque jamais assez en force pour les repousser, tout ce que les Blancs pouvaient faire était d'user de Represailles et de les attaquer a leur tour, mais dans cette espece de Guerre l'avantage etait entierement du coté des Indiens.

Jamais le danger n'a eté plus grand qu'en 1679. Le Gouverneur General Heinsius ecrivit Lettre sur Lettre aux Etats Generaux disant que sans un prompt secours il ne lui serait pas possible de

sauver La Colonie, dans Laquelle il n'y avait que 50 Militaires.

Les negociants et autres interessés dans La Colonie presenterent une requete aux Etats Generaux, par Laquelle ils exposaient Le danger dans Lequel la Colonie se trouvait par les Hostilitez des Indiens, et priaient d'y envoyer un prompt Secours. Et un Juif nommé Fonseca s'adressa de son propre Chef au Gouverneur de la Barbade pour Lui demander du secours, mais comme cette demande etait faitte par une personne non qualifiée, elle ne fut point ecoutée.

Les Etats Generaux resolurent en 1680 d'y envoyer encore 150 Hommes de Trouppes, mais si ce nombre était suffisant pour prevenir La destruction de la Colonie, il ne l'était pas pour arreter les depredations des Indiens, qui ensuite Saccagerent encore la Rive Occidentale de la riviere de Suriname.

Tel etait l'etat de la colonie par rapport aux Indiens lorsqu'en 1862 elle passa dans La Companie des Indes Occidentales et ensuite dans La Société de Suriname.

Mr. Cornelis van Aarssen, Seigneur de Sommelsdijk qui participait pour un tiers dans cette societé, se chargea du Gouvernement de La Colonie, il y arriva le 24 novembre 1683 justement avec Le Commencement de la Saison des Pluyes, ce qui L'obligea de remettre ses expeditions a l'année suivante, L'état militaire avait été porté a 300 hommes, c'est avec ces foibles moyens / dont une partie devait tenir Garnison au Fort Zelandia / qu'il entreprit en 1684 d'attaquer Les Indiens, et dans La premiere attaque il detruisit cincq de Leurs Villages ou Hameaux, il continua ses expeditions avec le meme succés entre Les rivieres de Saramacca et Coppename, dans Lesquelles il fut assisté par quelques Indiens qu'il avait trouvé Le moyen de s'attacher.

Malgré ces şuccés, il ne pouvait desirer que la Paix, et les Indiens qui ne pouvaient resister aux attaques des Blancs qui d'ailleurs voyaient que Le Nombre en augmentait sans cesse ne pouvaient plus esperer de leur faire abandonner Le Pais, dès Lors La Paix leur devint aussi necessaire qu'aux Blancs.

Il parait que peu aprés La Paix fut faite avec Les trois Nations susdittes, mais je n'ai pu trouver Le Tems auquel ell a eté conclue, ni à quelles conditions tout ce que L'on en sait c'est que par cette Paix ces trois nations furent reconnues etre des nations Libres, qu'elles vivraeint selon Leurs Loix et coutumes et qu'aucun d'eux pourraient etre reduit en Esclavage par Les Blancs.

L'on pretend que Le Chef des Caraïbes / qui etaient La plus redoutable des trois nations / declara qu'ils ne pouvaient avoir de

la Confiance dans Les Blancs à moins que Leur Chef ne prit une des ses Filles pour femme, et que Le Seigneur de Sommelsdijk quoique marié, accepta La condition; ce qu'il y a de certain, c'est que ce Seigneur malgré l'austerité de ses Moeurs a eu une Concubine Indienne, et qu'apres sa Mort arrivé en 1688, elle a toujours continuée de vivre dans La colonie ou elle est Morte agée de plus de 89 ans.

Depuis que la Paix a eté conclue avec ces trois Nations elle a eté observée de part et d'autre jusqu'à ce jour; sans La moindre interruption, aussi a t'on soin de Leur tenir dans de bonnes dispositions envers Les blancs, ce qui a fait que Lorsqu'en 1795, il y eut a Demerary une Revolte des Negres, une troupe d'Indiens da La Riviere Corentin y ont passé et ont rendu de grands Services à La ditte Colonie; à Leur retour Le Conseil sur La proposition du Gouverneur General leur fit present de deux Barils faisant 150 Gallons de Taffia, ce dont ils furent fort contens.

Ces trois Nations out aujourd'hui 12 capitaines; mais l'on ne saurait fixer Le Lieu ou ils se tiennent, puisque ces peuples ne sont attachez a aucun Endroit, et qu'au moindre degout ils changent de demeure.

Lorsqu'un Capitaine vient a mourir, sa horte depute au Gouverneur General pour lui notifier La Mort de ce Capitaine, Lui rapporter sa Canne au grand Pommeau d'Argent qu'il avait eu comme La marque de sa Dignité, et pour lui proposer un autre pour Lui Succeder, et Le Gouverneur General reconnait Le proposé fait effacer Le nom du défunt du Pommeau d'argent, et mettre celui du nouveau Capitaine a la place, aprés quoi il est reconnu, cette operation est toujours accompagné de quelques Presens qu'on Lui fait.

Les Indiens choisissent d'ordinaire quelqu'un de la meme Famille pour lui succeder, Le plus souvent un Fils, quelques fois un Neveu, mais jamais un Frere du Defunt.

Il arrive aussi qu'un Capitaine se degoute de cette Dignité, alors il renvoie La Canne, et l'on procede comme si La place etait devenue Vacante par Sa Mort.

Il y a cependant Lieu de croire que chaque Nation reconnait un Grand Chef, mais les Indiens sont si reservez sur tout ce qui Leur regarde, que L'on ne peut jamais compter sur Les Reponses qu'ils donnent, Le plus souvent ils ne repondent rien.

Par La meme Raison Leur nombre n'est pas connu, mais il est visible qu'il diminue; tant par Leurs Guerres et leur Genre de Vie que par Leur insouciance envers Leurs malades. Lorsque La

petite Vérole se manifeste dans cette Colonie / ce qui n'arrive que Lorsqu'elle y est apportée du dehors / elle fait des ravages affreux chez eux, et il n'est presque pas possible qu'un Indien Lorsqu'il en est attaqué en echappe, tant a cause du peu de soin qu'ils ont en general des Malades, que parcequ'ils ne connaissent que des remedes Echauffans, quelques fois ils frottent tout Le Corps avec ce que les Anglais nomment Le poivre de Cayenne, et semblables a bien des Medicins, quand meme ils voyent tous leurs Malades mourrir sous ce traittement cependant ils ne reviennent pas de Leur erreur.

Paramaribo Le 22 Septembre 1800.

(*s.*) F. VAN HESHUYSEN.

BIBLIOGRAPHIE

Natural History, Journal of the American Museum of Natural History. July—August 1924. Vol. XXIV No. 4. Into the Interior of British Guiana, by Herbert Lang. (Met prachtige illustraties).

Koloniale Volksschriften. Dr. A. Hahl Zur Geschichte der kolonialen Betätigung der europäischen Völker. Berlin 1924.

Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel in Suriname. Bulletin no. 48, Maart 1925. Boschexploratie in Suriname, door L. Gonggrijp, L. I. Houtvester.

Idem. Bulletin no. 50. Juli 1925. Het Verschepen van Sinaasappels uit Suriname, door Gerold Stahel.

Koloniale Postspaarbank in Suriname. Verslag over het jaar 1924. Paramaribo, 1925.

British Guiana. Rules, regulations, by-laws, and orders-in-council. Made by the Governor, the Gorvernor-in-council, the Governor and court of policy and other authorities for the year 1923, with gazette and alphabetical reference. Georgetown-Demerara, 1925.

De Navorscher, 74e jg., 1925 afl. 3—4. Horstmann, door Fred. Oudschans Dentz.

Idem. 74e jg. 1925 afl. 5—6, blz. 104—108. Mededeelingen over Officiersfamiliën in Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.

De Indische Mercuur, 26 Juni 1925. Tegen paalworm bestand zijnde houtsoorten in Suriname, door L. Gonggrijp (ontleend aan „De West").

Idem. 7 Augustus 1925. De herleving van de katoencultuur in Suriname. (Ontleend aan „De West").

Idem. 21 Augustus 1925. Surinaamsche kauwgom (ontleend aan De West).

Idem. 28 Augustus 1925. Berichten van de Afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut. No. 22. Perubalsem en Tolubalsem in Suriname en op Java.

Idem. 11 September 1925. Het verschepen van sinaasappels uit Suriname, door Prof. G. Stahel, besproken door Prof. dr. F. A. F. C. Went.

Idem. 18 September 1925. Voorloopige mededeelingen over den stand van het onderzoek naar de oorzaken van de „Instervingsziekte" bij de Caçao (in Suriname), door Dr. D. S. Fernandes, besproken door Prof. Dr. F. A. F. C. Went.

Idem. 2 October 1925. Proeven met een nieuwe tapmethode voor Perubalsemboomen (in den Cultuurtuin te Paramaribo) door Prof. Dr. G. Stahel.

Idem. 9 October 1925. Bauxiet en aluminium (ontleend aan „De West").

De Indische Culturen, 15 Juli 1925. Cultures en werkkrachten in Suriname, door Prof. Mr. J. C. Kielstra (ontleend aan de Haagsche Post).

Anthropos XX. Nos. 3—4. Mei—Augustus 1925. Over de vlechtmethoden gebruikelijk bij de Kalina (Suriname), door W. Ahlbrinck. (Met ill.).

Onze Missiën in Oost- en West-InIië. Koloniaal Missie-Tijdschrift van de Indische Missie-Vereeniging, Augustus 1925. Een Bisschop-banneling, door S. Kalff, (Handelt over Monseigneur Jacobus Grooff). — De Karaïb en zijn taal, door W. Ahlbrinak, C. s. s. R. (vervolg). — De hulptroepen der Missionarissen in Suriname II, door Chr. Boomaars, C. s. s. R.

Tijdschrift voor Economische Geographie. 15 Augustus 1925. De handelsbeweging van Suriname en nog wat, door Mr. A. van Traa.

De Periskoop. No. 38. 18 Juli 1925. Betaalmiddelen (zooals die eertijds bestonden) in Suriname, door W. M.

Idem. No. 41. 8 Augustus. Iets over de geboorte en de opvoeding van het kind bij onze Caraïben, door A. P. Penard.

Idem. No. 42. 15 Augustus. Odo's (Surinaamsche spreekwoorden).

Idem. No. 43. 22 Augustus. Het Groene Kruis-nummer.

Idem. No. 45. 5 September. Pinda, door A. Ph. S.

Idem. No. 46, 12 September. Wejumakon (Zonnekinderen). Caraïbische legende, door A. P. Penard.

Recueil des travaux botaniques néerlandais. Tome 3 et 4. Volume XXI. La transformation du Collenchyme en slérenchyme chez les Podostémonacées, par Prof. F. A. F. C. Went.

Jaarboek van het onderwijs en de opvoeding der R. K. jeugd in Nederland en Koloniën. 1925, Uitgave van het R. K. Centraal Bureau voor Onderwijs en opvoeding. 's-Gravenhage.

Neger-Engelsche Sgreekwoorden (Odo's). Opnieuw verzameld, 4e en 5e aflevering. Paramaribo, 1925.

Nenne Albertina en Surinaamsch Gemeenteleven. (Schetsen uit den arbeid der Herrnhutterzending in Suriname), door A. Kersten—van Calker en Zendeling H. Rüffer. Uitgave van het Zendingsgenootschap der Evang. Broedergem. te Zeist. [1925].

United Empire. September 1925. The wealth of British Guiana, by E. C. Stembridge.

Nederlandsch Zendingsblad, September 1925. Een tocht over de Suriname-rivier, door S. Beek.

Idem. October 1925. Suriname. Een inlandsche ouderling (H. J. Pont), door H. Ruffer.

Neerlandia. September 1925, Mr. P. Hofstede—Crull † Ter gedachtenis. (Met portret).

Geneeskundige Gids, 11 September 1925. Geneeskunde der Boschnegers.

Berichten uit de Heiden-Wereld. September—October 1925. Jaarverslag Suriname Zending, door W. Burkhardt, Praeses. — Boschnegers op bezoek, uit „*Nenne Albertina*" van A. Kersten—van Calker.

Economisch-Statistische Berichten, 16 September 1925 stand der cultures en uitvoer gedurende het tweede kwartaal 1925 in Suriname.

Idem. 30 September 1925. De Sinaasappelencultuur van Suriname, door Mr. O. E. G. Graaf van Limburg Stirum.

De Indsche Gids, October 1925. Ter herdenking van Henri Hubert van Kol, door A. W. IJzerman.

Speciesassaineering en afleiding op dieren als bestrijdingsmaatregelen van malaria in de tropen, door W. Doorenbos. (Akademisch proefschrift, Leidsche Universiteit 1925).

Mitteilungen aus der Missionsarbeit der Brüdergemeine in Suriname, 1 Septenber 1925. (Dit nummer is gewijd aan den arbeid onder de Javanen).

Commercial Holland. October 1925. Surinam in 1924, naar gegevens ontleend aan de jaarverslagen 1924 der Surinaamsche Bank en de Kamer van Koophandel en Nijverheid, door Dr. A. Ph. van Deventer.

Les Provinces Unies et la guerre d'Amérique (1775—1784), par Francis Paul Renaut, De la Neutralité à la Belligérance (1775—1780). Paris 1924.

Stemmen uit Bethesda. XXXI. Berichten omtrent den arbeid in het melaatschen-gesticht Bethesda in Suriname, staande onder de hooge bescherming van H. M. de Koningin-Moeder. (Met 3 foto's). Druk de Bussy, Amsterdam (1925).

Harpers Montbly, October 1925. White Magic and Black, (Dutch Guiana), John W. Vandercook.

Coffee, a monograph of the economie species of the genus Coffea L., by Ralph Holt Cheney. The New York University Preso, 1925.

MUNT- EN GELDMOEILIJKHEDEN OP CURAÇAO VÓÓR HONDERD JAAR

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN

Een van de moeilijkste betrekkingen gedurende de eerste jaren na de herstelling van het Nederlandsche gezag over Curaçao en onderhoorige eilanden zal zeker geweest zijn die van H. I. NUBOER, raad-contrarolleur-generaal over de financiën en magazijnen. Benoemd door den Koning, droeg het Reglement op het beleid van de Regering, het Justitiewezen, den Handel en Scheepvaart van 1815 hem op „het algemeene toeverzigt over de Financiën en de Magazijnen, en alles, wat daartoe betrekking heeft, inzonderheid met dat over alle de comptabele ambtenaren en kantoren" en de volgende bepaling wees hem zijn aandeel toe in de moeilijke taak, om te „zorgen voor de rigtige en betere perceptie der onderscheidene belastingen, uit welke de uitgaven moeten worden goed gemaakt."

Hij vatte die taak breed op, en zoo zien wij hem niet alleen bezig met het aanwijzen der gebreken, die der inning van *familie-* en *hoofdgeld* aankleven, maar ook is van zijne hand het ontwerp eener ordonnantie op het *recht van patent,* dat de Gouverneur-Generaal KIKKERT den 27sten Juni 1816 aan den Raad van Politie aanbood, en na veel bestrijding wel tot stand kwam, maar op 's konings last met het einde van 1818 ingetrokken werd.

Veel moeite heeft NUBOER zich gegeven voor de oprichting van een *Bank van leening,* waaromtrent art. 86 van het genoemde Reglement voorschreef, dat de Raad van Politie plan en reglementen aan den Koning zou voorleggen en daarbij in het bijzonder onderzoeken „of het

noodig fonds daartoe ook bij wijze van negotiatie, tegen redelijke intrest, zoude kunnen worden bekomen." NUBOER had een ander plan. De schaarschheid van contant geld had tot nu toe de oprichting eener bank van leening, zoo dringend noodig om „de .. zo klimmende woeker" te beteugelen tegengehouden. Dagelijks wordt veel kleingeldspecie weggevoerd. Dit opmerkende komt de Raad-Contrarolleur op de gedachte de oprichting van een bank van leening te doen samengaan met de „vermeerdering van nummerair."

Hij bepleit de instelling van eene nieuwe *koloniale* munt met eene nominale waarde ongeveer tweemaal zoo groot als de reëele. Het geld voor het garnizoen zou dan niet door het trekken van wissels op het moederland moeten gevonden worden, maar vandaar in de nieuwe koloniale munstspeciën overgezonden moeten worden. Voorts zou het Gouvernement den troepen uitbetalen „tot de hem competeerende Cours van 50 stuivers de Spaansche daalder." In het eerste jaar zou dan uit het moederland gezonden worden Pesos 175000.—, waarvan Ps. 72000 aan de soldaten zou betaald worden, zoodat in kas bleef Ps. 103000.— In drie jaren zou men op deze wijze eene belangrijke som overgaren zonder eenige bijzondere kosten voor het moederland. Bovendien zou men de in te wisselen oude specie kunnen laten omsmelten en de waarde op dezelfde wijze als de militaire gelden uit Nederland laten overmaken. Mocht het op den duur gewenscht blijken de nieuwe munt eene waarde te geven overeenkomende met de reeële, dan zou de Bank van leening althans voor een groot deel in het tekort moeten bijdragen.

Door de geringe reëele waarde zal uitvoer worden voorkomen.

Ziet hier het plan:

Nederland zou in drie jaren zenden voor de troepen:

5000000 stuks koperen munt ter waarde van 1 Holl. duit	*f*	31.250.—
400000 stuks zilveren munt ter waarde van 3 stuivers	-	60.000.—

200000 stuks zilveren munt ter waarde van 9 stuivers	*f*	90.000.—
200000 stuks zilveren munt ter waarde van $10\frac{1}{2}$ stuiver.	-	105.000.—
50000 stuks zilveren munt ter waarde van 12 stuivers.	-	30.000.—
25000 stuks zilveren munt ter waarde van 24 stuivers	-	30.000.—
Aan het moederland zou dit kosten	*f*	346.250.—

Deze munt zou op Curaçao gangbaar zijn als volgt:

5000000 stuks koperen munt voor 1 stuiver	Ps.	104.166.52
en de zilveren munt achtereenvolgens:		
400000 stuks voor 6 stuiver	„	50.000.—
200000 „ „ 18 „	„	75.000.—
200000 „ „ 21 „	„	87.500.—
50000 „ „ 24 „	„	25.000.—
25000 „ „ 48 „	„	25.000.—
	Ps.	366.666.52
Aan de troepen zou moeten betaald	„	216.000.—
zoodat er zou overschieten	Ps.	150.666.52

Het plan werd met weinig instemming ontvangen.

De Gouverneur-Generaal noemde het „in het geheel niet aannemelijk". Vooreerst vreesde hij namaak der nieuwe munt, zooals met de gouden Johannissen herhaaldelijk voorgekomen was. [1]). Ook zou een verbod van invoer van specie den handel tegenwerken, terwijl omgekeerd toeneming van den handel den uitvoer van specie (in plaats van retourlading) zou voorkomen. Hoezeer de oprichting eener bank van leening gewenscht achtende, zag de Gouverneur-Generaal geen kans in dien tijd zulk een bedrijf zichzelf te doen bedruipen. Dit laatste was het raadslid B. A. CANCRYN met den voorzitter eens. Het land is te klein en de inwoners die nog iets bezitten, zijn te

[1]) Zie MR. G. J. FABIUS over *De Curaçaosche bank* in „De Economist" 1913, bladz. 767 e.v.

weinig in aantal „so, dat ik welzeeker durf onderstellen, dat hier geen vijf en twintig duis[t]. Pezos van agten in 't jaar kunnen uitbeleend worden." Hij vreesde ook namaak, vooral van den koperen duit, die voor een stuiver zou moeten circuleeren, en die nagemaakte munt zou al het aanwezige goud- en zilvergeld wegvoeren. Ook meende hij, dat er geen behoefte was aan koloniale munt, en gaf de volgende schets van den monetairen toestand: „Hier rolleert tans circa Ps. 350.000.— aan gouden Johannissen, die niet meer dan de helfde in waarde zyn, en circa dertig a veertig duysent Pezos van agten aan sulvermunt, bestaande in gekapte Patinos deensche schellingen, deensche stuyvers, bremer grooten Vransche stuyvers etc. etc. dat nastenby door malkander op twee derde aan waarde kan geschat worden so dat myn voorkoomt genoegsaam te zyn voor de daaglijksche sirculatie, ende kan niet anders dan eene Coloniaale munt aangemerkt worden, en moet hier blyven, tenminsten de Johannissen, die op de nabuurige landen niet gangbaar zyn als volgens het gewigt en dan zouden de vervoerders daar 50 en meer pr. C°. op verliesen, en om te beletten dat het sulvergeld of so genaamde Gilliotines niet uitgevoerd worden, dan ben van advis, om de selve in waarde te verhoogen, als volgt: het gekapte geld tans 21 stuyvers gangbaar, te verhoogen op 30 st. of 5 rr. en die van 18st. tans gangbaar te verhoogen op 24 st:. of vier real, ten profyte van 's Lands Cassa."

G. DUYCKINCK kwam in eene afzonderlijke nota tot dezelfde slotsom als CANCRYN.

En ten slotte was ook het lid van den raad THEODS. JUTTING het met zijne collega's eens, dat door de groote armoede eene Bank van leening onbestaanbaar moest geacht worden, ook al zou men het noodige kapitaal ervoor kunnen bijeenbrengen. Men kon geen panden van waarde verwachten, omdat die er niet waren; dus alleen „onbeduydende bagatellen" zouden verpand worden. Het finantiëele plan moest, meende hij, erop afstuiten, dat Curaçao geen landbouwkolonie is, maar eene handeldrijvende.

In de vergadering van 3 December 1817 van den Raad

van Politie werd dan ook besloten, dat in deze zaken „niet kan noch behoort getreden te worden.”

Was het doel van NUBOERS bank-van-leening-plan niet om de koloniale geldmiddelen te versterken, evenmin was dit zijne bedoeling met het voorstel tot oprichting van een *Specie-bank*.

In zijn reeds aangehaald opstel in „De Economist” beschrijft MR. FABIUS uitvoerig het muntwezen op Curaçao vanaf het einde der 18e eeuw. Hij geeft op, ook aan de hand van KIKKERTS rapport van 1817 [1]), dat er wel meer geldstukken in omloop waren dan DUYCKINCK hiervoor opsomde, doch veel in aantal zullen die niet geweest zijn. Zij zijn het er echter over eens, dat de gouden Johannis een munt van beteekenis in het ongeordende muntstelsel (?) was; „van onheugelijke tijden af de hoofdmunt” noemt KIKKERT dit geldstuk. De oorspronkelijke stukken hadden een gewicht van 22 karaat, doch in 1793 was een groot aantal van slechts 18 karaat in omloop gebracht. Dit had tengevolge, dat elders in West-Indië deze munten niet meer aangenomen werden, alleen op Curaçao wel, waar de goede Johannissen, die opgeld deden, gesnoeid werden of uit den omloop verdwenen. De regeering hield voor alle stukken de oude waarde van 90 realen of schellingen aan, wat niet onbelangrijk boven de reëele waarde was. Om verdere vervalsching te voorkomen liet het gouvernement de aanwezige stukken eerst van één, daarna van vijf stempels en een kaartje, geteekend door twee leden van den Raad van Politie, voorzien, maar de namaak hield niet op, en kreeg weer vrijspel, toen het Engelsche tusschen bestuur (1807—1816) de kaartjes afschafte. In 1815 werd weer eene telling gehouden, en toen bleken er 30795 stuks [2]), waaronder 4475 nieuwe nagemaakte bleken te zijn. KIKKERT meent, dat toen de Johannis aan goud niet meer dan 35 à 36 % van de gangbare waarde hield. En deze Johannissen moesten, mits opnieuw gestempeld, worden

[1]) *Curaçao in 1817*, meegedeeld door DR. J. DE HULLU in de „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië”, 8e reeks III bladz. 563 e. v.

[2]) Aldus KIKKERT; TEENSTRA, *De Nederlandsche West-Indische eilanden in derzelver tegenwoordigen toestand*, bladz. 203, geeft op 30759.

aangenomen voor de oude waarde van 90 realen [1]). TEENSTRA [2]) schrijft: „In 1818, onder het bestuur van KIKKERT, vond het Gouvernement, op den schijnbaren rijkdom, een te kort van 138.000 pesos, naar de verschillende intrinsique waarde der Johannissen berekend, alsmede aan buiten koers gesteld wordende stuivers, ten bedrage van 11500 pesos."

Noch bij FABIUS noch bij SMIDT, die voor hem het *bank- en muntwezen op Curaçao* behandelde, [3]) vindt men evenwel iets van de gebeurtenissen van dat jaar, die het aanzijn gaven aan NUBOERS bovengenoemd plan.

In Juni 1818 werden opnieuw valsche Johannissen in den omloopt ontdekt. Het vroegere stempelen was vruchteloos geweest, en er ging eene opwekking uit van den Raad van Politie aan het publiek, om geen stukken aan te nemen, vóór deze zouden zijn goedgekeurd door den gouvernements-essayeur. Het publiek begon de Johannissen te weigeren en het kleingeld aan den omloop te onttrekken, om woeker te drijven bij het inwisselen van goedgekeurde Johannissen. De Raad van Politie benoemde daarom in zijne vergadering van 3 Juli 1818 eene commissie om een plan te ontwerpen met de middelen tot uitvoering — en dit vóór den 13den aan den Raad voor te leggen — ten einde de goede Johannissen gangbaar te doen blijven en te verhinderen het in omloop brengen van valsche stukken, en de kolonie voor verdere schade door de in omloop zijnde valsche stukken te behoeden. Onder Voorzitterschap van NUBOER werden in de commissie benoemd: B. A. CANCRYN (raadslid), I. H. SCHIELING, H. A. DE LIMA, C. L. PARKER, M. CARDOZE, D. BING, terwijl W. PRINCE, secretaris van den Raad, tot secretaris benoemd werd, en H. LEYER, tot plaatsvervangend lid. De Raad ontwierp tevens eene strafbedreiging van 500 Ps. op de weigering om goedgekeurde Johannissen aan te nemen en op overtreding van het verbod om winst of opgeld te ne-

---

[1]) D.i. voor Ps. 7. 6, terwijl zij voor Ps. 5 à 6 in het buitenland verkrijgbaar waren.

[2]) *T. a. p.*, bladz. 205.

[3]) In „de Economist" 1885, bladz. 281 e.v.

men bij de inwisseling van goedgekeurde Johannissen [1]. In deze commissie nu kwam NUBOER met het volgende:

CONCEPT-PLAN TOT HET OPRICHTEN EENER SPETIE BANK VOOR CURAÇAO EN ONDERHOORIGE EILANDEN

De vreemde en onvoegelyke toestand waarin den handel ten aanzien der Geld Spetiën deezer dagen zich ziet bekneld, door het invoeren en in omloop brengen van valsche Johanissen, is van dien aard, dat het Gouvernement niet uitstellen mag, maatregelen te beramen welke deeze, alle bedrijf en handel stremmende moeyelykheid, krachtig ter zyde zet, en ook voor het vervolg, de Inwoonders behoed, voor het algemeen mistrouwen en nadeel dat door misdadige invoering van valsche munten geboren word: Hoedanig de valsche munt geheel te weeren is, zal wel altyd onbeantwoord blyven; maar zulks word nog onmogelyker wanneer valsche munten in voorige tyden tot geryf der toenmalige bezitters, door bestempeling gangbaar zyn gemaakt: waaraan zal men de nieuwe valsche van de oude gepreviligeerde onderscheiden? immers de kunst om stempel, schrift of druk natemaken, is tot die hoogte gebracht, dat het scherpst ziend oog, het bedrog niet anders als door het toetsen der metaalen kan ontdekken. Wil men dus een middel aanwenden dat eene goede uitslag beloofd en altyd duurend kragt zal behouden dan moet dezelve de gangbare spetie door wezentlyke gehalte van valsche munt onderscheiden, en gevolglyk de in omloop zijnde Johannissen op eene Cours brengen die in evenredigheid staat met derzelver innerlyke gehalte. Om dit groote doel te bereyken op eene wyze dat de stremming van den handel daadelijk ophoud, dat de houders der Johannissen nog het Gouvernement eenig verlies lyden, en eindelyk dat het vertrouwen hersteld wordt, door den handel voor een groot gedeelte van deszelfs fondsen tegen alle verlies van vervalsing of schade te beveiligen; — heb ik onvermoeid werkzaam geweest, en ook met oplettendheid den raad van ervaaren en kundigen handelaars aangehoord, ten einde de zoo noodige maatregelen te vinden welke aan alle die vereischtens konde voldoen —; welligt had ik nog zoo spoedig niet geslaagd ware ik niet door de gedachte welke een achtenswaardig koopman my voorlag op eens tot het beste middel gewezen, en daardoor aangespoord het volgende Concept Plan eener Spetie Bank te ontwerpen.

Art: 1.

Voor Curaçao en onderhoorige Eilanden zal een Spetie Bank worden opgericht welke van wege en ten voordeele der koloniaale kas zal bestaan; onder opzicht van vier commissarissen door de kooplieden uit hun midden te benoemen benevens den Raad en Contra rolleur Generaal der Financiën als Praesident zonder eenige Tractementen of Emolumenten daarvoor te genieten.

---

[1] Deze bepaling moest op last van hooger hand in Dec. 1819 worden ingetrokken. Uit vrees voor de gevolgen durfde de Raad dit echter niet openlijk bekend te maken.

Art 2.

De Bank zal alle Johanissen opvragen ten einde dezelve te keuren en volgens een nader te bepalen tarif cours te verleenen, en op ydere Johannes de waarde waarvoor dezelve gangbaar moet zyn stempelen.

Art 3.

De houders van Johannessen welke geheel valsch zyn bevonden, worden voor het bedrag derzelve yder ad. Ps. 7½ in de Bank gecrediteerd; evenzoo zal yder houder van Johannessen voor het verlies dat hy zal lyden op Johannessen welke minder als Ps. 7½ zullen worden geschat, in de bank een rekening worden geopend en daarop voor zyn verlies worden gecrediteerd, waarvoor de bank bewyzen zal afgeven welke Jaarlyks percentsgewyze zullen worden afbetaald in gangbare munt.

Art 4.

De valsche Johannessen zullen naar het moederland worden opgezonden, om aldaar versmolten te worden ten voordeele van de Bank.

Art 5.

De Spetie Bank zal algemeen kassier zyn van yder welke er zijne penningen tot meerdere veiligheid en gemak in wil deponeeren; voor het herleveren van dezelve of van de waarde van dien zal het Gouvernement aansprakelyk zyn tot dezelfde cours als dezelve zyn gestort.

Art 6.

De Bank zal aannemen alle zoorten van Goude en zilveren Muntspetiën, ongemunt Goud en Zilver en eindelyk gemaakt Goud en Zilverwerk met bybetaling van Een half ten honderd bewaarloon voor den tyd van ses maanden; voor het ingebragte zullen Recepissen worden afgegeven welke niet langer als ses maanden gangbaar zyn, doch telkens met bybetaling van Een half ten honderd van ses tot ses maanden kunnen worden geprolongeerd: voor de waarde deezer Recepissen word yder in rekening gecrediteerd, waarover naar welgevallen door afschryving kan worden beschikt.

Art 7.

De Bank neemd geen Goud of Zilver het zy gemunt, ongemunt of bewerkt tot hooger cours aan als de innerlyke waarde, alles ingevolge het daarvan bepaald Tarif.

Art 8.

De Recepissen worden niet op naam gesteld ten einde de houders in staat te stellen, spetiën of andere voorwerpen op de recepis, te verkopen, voor zoo veel de nominaale waarde meerder bedraagd als de bank heeft berekend.

Art: 9.

Dezelfde Ingebragte Spetien of ongemunt of gewerkt Goud of Zilver worden luid recepisse de houder uitgereikt, en zijn rekening daarvoor gedebiteerd dewyl van een recepisse geen nut kan getrokken worden als de houder niet zorgd, de volle waarde op dezelve gemeld, bij de Bank credit te staan.

Art 10.

De Bank geniet het voordeel van de vervallene Recepissen, wanneer de houders niet hebben gezorgd dezelve te prolongeeren, verliezende daardoor hetgeen de ingebragte Spetiën of ongemunt of gewerkt Goud of zilver meerder waardig zal zyn als de zom waarvoor de bank het ingebragte heeft aangenomen.

Art 11.

Yder kan over de Zommen op zyn rekening gesteld naar welgevallen beschikken, en dezelve op andere rekeningen laten overschryven, betalende daarvoor telkens 6 stuivers van de honderd Pezos, waarvoor zyn rekening word gedebiteerd.

Art 12.

Niemand zal meerder mogen afschryven als zijn rekening by de bank te goed heeft, op de boete van 3 ten honderd, en daarenboven het ontbrekende zonder eenig uitstel dadelyk op zyn rekening te doen komen.

Art 13.

Het afschryven in de bank zal geschieden met briefjes van de volgende inhoud.

Fol: 1.

Directeuren der Specie Bank van Curaçao en onderhoorige Eilanden gelieven myn Rekening afteschrijven aan N- N- de zomma van Honderd Pezos waarvoor hunEd. in rekening crediteere

Zegge Ps. 100.— Curaçao Iuny 1818

A. B.

Welke briefjes door de belanghebbende in persoon moeten worden ingeleverd, alsmede het opgeven der saldo's en het opvragen der aan hun, aan of afgeschrevene posten op hunne rekening, tenzy iemand van hunnentwege met behoorlijke procuratie daartoe gemachtigd is.

Art 14.

De werkzaamheden der Bank word waargenomen door een Direkteur, Twee Klerken en een Essayeur op zodanig tractement als nader zal worden bepaald.

Art 15.

De Bank zal geopend zyn van 'smorgens 9 uur tot 's middags 12 uur. Tot geryf der kooplieden zullen de bedienden der Bank alle morgen van half negen tot negen uur, aan de belanghebbende mogen opgeven, welke partyen de voorige dag op hunne rekening zyn gebragt of afgeschreven, op Zaterdag Zon en feestdagen blyft de Bank gesloten.

Art 16.

Tot geruststelling der Deelhebbers en tot wering van misbruiken zal de Praesident de Directeur, de Essayeur ende klerken onder Eede zich moeten verbinden aan niemand hoegenaamd zelfs niet aan de Commissarissen inzage der boeken of dagelyksche loop der rekeningen te geeven, zullende Commissarissen bij het sluiten der Boeken alléén de Balance worden vertoond —. De Geemployeerden by de Bank zullen geen rekening in de zelve mogen hebben.

Art 17.

De Rekeningen welke perzoonen het zy vriend of vyand in de bank hebben, of eenige waarde aldaar berustende kan niet gearresteerd, of op eeniger hande wyze worden aangetast.

Art. 18.

Twee der Commissarissen zyn altyd des 's morgens van 10 tot 12 uur in de bank tegenwoordig, ten einde de staat van de Spetie kamer [1]) te houden, en by het inbrengen en uithaalen tegenwoordig te zyn en de sluiting der Spetie kamer te verrichtten, zullende van vier verschillende Sloten voorzien worden waarvan de sleutels verdeeld worden onder den praesident: De Commiss: en de Directeur; daarenboven zal aan De Spetie Bank slegts eene ingang gevonden worden, welke van agt uur des morgens tot des nademiddags Een Uur zal mogen geopend zijn; buiten dien tyd zal niemand zich in de bank mogen bevinden, zonder vergezeld te zyn van den praesident, en voorzien van schriftelyk verlof van Zyne Excellentie den Gouverneur Generaal, welke verzogt zal worden een permanente schildwagt voor de Bank te ordonneeren zodra dezelve gesloten is. —

Art 19.:

De Bank word alle half Jaren en wel met ultimo Iuny en ultimo December gesloten, wanneer de oude boeken gesloten en nieuwen worden aangelegd, en daarna binnen vier dagen wederom worden geopend, zullende een yder verpligt zyn binnen drie weken na het openen der bank zyn saldo te komen opgeven, ten eynde met de bank gelyk te zyn op eene boete van vyf en twintig Pezos, waarvoor hun rekening zal worden gedebiteerd.

Art 20.

De Spetie kamer der Bank of bewaarplaats van Goud en Zilver, zal zo-

---

[1]) Men leze art. 22 van het Reglement van 1815 over de *Generale Geldkamer* en haar beheer.

danig worden ingerigt dat dezelve voor Diefstal of Brand beveyligd is, en daartoe eene bekwaame gelegenheid binnen het Fort Amsterdam worden gereed gemaakt.

Art 21.

Een Yder zal gehouden zijn het Bankgeld Pari te ontfangen, en by betalingen ten minste een derde in bankgeld moeten aannemen, hetwelk door het gouvernement ook zal worden gevolgd; alleen de wissels voor Militaire Tractementen en Soldyen uitgezonderd. Zullende de boetens op het overtreden der bepalingen deezer Spetie Bank nader door het gouvernement op voordragt van Commissarissen worden bekrachtigd.

Curaçao 3 July 1818
NUBOER
Raad en Con. r. Gen.

Men ziet, dat in dit plan de beleenbank in beperkten vorm weer voor den dag komt, terwijl wij onwillekeurig ook denken aan den opzet van de *Amsterdamsche Wisselbank*.

Niemand in de Commissie schijnt iets voor 't plan gevoeld te hebben, en tenslotte kreeg de Raad van de zeven commissieleden vier adviezen: één van CANCRIJN, SCHIELLING en PARKER, één van CARDOZE, één van BING en één van DE LIMA, waarbij ten slotte NUBOER zich aansloot.

Wij gaan op al die raadgevingen niet in. Doch, ofschoon de Johannissen-kwestie voor ons slechts de aanloop is geweest, om NUBOERS plan voor een *Speciebank* mee te deelen, willen wij, daar anderen erover zwijgen, ook meedeelen, welke maatregelen het Bestuur nam.

De Raad van Politie was het wel eens met hen, die alle slechte of vervalschte Johannissen aan den omloop wilden onttrekken, maar meende een anderen weg om daartoe te geraken, dan NUBOER aangaf, te moeten volgen. Gangbaar bleven alleen de ongeschonden geslagen Johannissen, voorzien van de vijf echte stempels van het Gouvernement aan een zijde. Alle stukken zouden ingeleverd moeten worden en de goedgekeurde bleven gangbaar tegen elf pezos van achten en twee realen. Voor de slechte en vervalschte stukken zouden bewijzen afgegeven worden voorzien van 's konings wapen en geteekend door twee raadsleden, welke bewijzen gangbaar verklaard zouden zijn tegen de daarop aangegeven waarde. Er zou een Fonds

tot vernietiging der bewijzen van afgekeurde Johannissen gevormd worden, om de afgegeven bewijzen geleidelijk in te nemen en de daartegenover gedeponeerde afgegeven stukken ten profijte van het fonds te vernietigen.

Maar daarmee zou gepaard gaan eene vermindering van het ruilmiddel, en ten einde daarin te voorzien, zou aan de Regeering in het Moederland worden voorgesteld een koloniale munt in te voeren, gangbaar tegen 20 pCt. boven de innerlijke waarde. Die 20 pCt. winst zou ook ten voordeele van het genoemde fonds komen.

Om aan de oogenblikkelijke behoefte aan kleingeld te voldoen werd de Gouverneur-Generaal gemachtigd om af en toe, voorloopig tot een maximum van 18 duizend, zilveren patienjes in drie en vijf stukken te laten kappen, en die stukken gangbaar te maken tegen 5 realen of 30 stuivers en tegen 3 realen of 18 stuivers. In afwachting daarvan besloot de Raad papieren realen of schellingen van 6 stuivers in omloop te brengen tot een bedrag van 2250 Pezos van achten door inwisseling van 200 papieren Johannissen of bewijzen van afgekeurde Johannissen. Het verbod van winst of opgeld nemen bij het inwisselen van goedgekeurde Johannissen werd uitgebreid tot een gelijk verbod ten aanzien van papieren Johannissen en bewijzen van afgekeurde Johannissen.

Er werden 26906 Johannissen ingeleverd, waarvan 15858 [1]) werden afgekeurd en gedeponeerd tegen afgegeven bewijzen.

Om nu het fonds, waaruit geleidelijk het papieren geld, voor afgekeurde Johannissen afgegeven, aan den omloop zou worden onttrokken te vormen, werden de volgende belastingen geheven:

1) belasting op consumptie en gebruik door de ingezetenen van bepaalde koopwaren (tarwemeel, roggemeel, tabak, spek, boter, rijst, bakeljaauw, houtwaren, jenever, wijn, paarden, muilezels), voor zoover niet uit het moederland ingevoerd;

2) belasting op paarden of muilezels, niet bestemd voor

---

[1]) Later wordt gesproken van 15893 afgekeurde stukken.

den handel op dit eiland, alhier aankomende in Nederlandsche of vreemde vaartuigen, die deze haven binnenloopen, om rustdagen te houden of gras, water of ververschingen in te nemen: ieder Ps. 2;

3) 500 Pesos, te betalen door vreemde kooplieden, die zich met toestemming van den Gouverneur-Generaal op dit eiland neerzetten om handel te drijven;

4) 100 Pesos voor burgerbrieven van vreemdelingen, die het burgerrecht verkrijgen;

5) 4 realen per ton jaarlijks van alle vaartuigen van ingezetenen;

6) $\frac{1}{2}$ % per jaar van alle vaste goederen en hypotheken, uitgezonderd die van armen- en kerkenkassen;

7) inkomstenbelasting van ambtenaren, die meer dan Ps. 400 per jaar traktement hebben (de Gouverneur-Generaal zou hebben te betalen Ps. 350, de Secretaris van den Raad van Politie en de Ontvanger-Generaal Ps. 150, de Raad-Fiscaal en de Raad-Contrarolleur der financiën Ps. 100, de President van den Raad van justitie Ps. 90 en de leden van dit college Ps. 75 [1]);

8) belasting van de kooplieden geheven naar drie klassen (Ps. 300, 200 en 100).

Al deze belastingen zouden eene tijdelijk karakter hebben, en slechts geheven worden tot het voorgestelde doel was bereikt.

Over de noodige nadere maatregelen tot invoering eener koloniale munt kon men het in den Raad niet eens worden. En toch was er haast bij, want men vreesde, dat met de goede Johannissen gewoekerd zou worden, als door de intrekking van de afgekeurde Johannissen zoo veel geld aan den omloop onttrokken werd Intusschen kwamen geleidelijk 16512 gekapte patienjes in omloop, waardoor de geldschaarschste ophield. Het gevraagde rapport van den Raad-Contrarolleur over de nieuwe munt liet echter lang op zich wachten. In het voorjaar van 1819

[1]) Uit de Notulen van den Raad van 16 Febr. 1819 blijkt dat „de Geestelijke ambtenaren" vrijgesteld waren, en dat de President van den Raad van justitie de bevoegdheid van den Raad in deze betwist heeft. Ook andere bezwaren kwamen in.

kwam het in. NUBOER stelde voor een rijksdaalder van 14 realen, een halve rijksdaalder van 7 realen, een halve gulden van 3 realen, een kwart gulden van $1\frac{1}{2}$ reaal of 8 stuivers, en $^1/_{20}$ gulden van $\frac{1}{3}$ reaal of 2 stuivers. VAN STARKEN BORGH, de Raad-Fiscaal, kon zich daarmee wel vereenigen zonder zich uit te laten over het technische gedeelte van NUBOERS voorstel. Ook CANCRYN kon met de hoofdzaak wel meegaan. VAN UYTRECHT echter maakte bezwaar tegen de wanverhouding tusschen gulden ($= \frac{2}{5}$ rijksdaalder) à 6 realen en de rijksdaalder à 14 realen. Verder vreesde hij uitvoer van de rijksdaalder, en wilde deze daarom verhoogen tot 15 realen.

Had NUBOER voorts den invoer van de nieuwe koloniale munt willen laten voortduren, wanneer de bewijzen der afgekeurde Johannissen zouden zijn ingelost, om de guillotines, gekapte pattinjes, te vernietigen, VAN UYTRECHT voelde daarvoor niets, omdat men volgens hem dan even goed de gouden Johannissen zou moeten amortiseeren. JUTTING eindelijk had nog een ander voorstel, nl. om de geconsigneerde gouden Johannissen te smelten, het zoo verkregen goud op publieke veiling te verkoopen aan de meest biedenden, betaalbaar in bewijzen, waardoor „min of meer 7200 bewijzen" uit den omloop zouden geraken, en voorts om voor Ps. 80.000 aan koloniale munt uit het Moederland te doen ontbieden „op zoodanige voet en in zodanige specie als men aldaar zal goedvinden, mits de hoogste waarde derzelven onze zilvere pattinje niet te boven ga, en dit van een goede alloy zo na mogelyk de volle waarde hebbende van het bedrag waarvoor denzelve wordt uitgegeven en dat twe derde daarvan aan klyn Geld zy niet minder in waarde dan $\frac{1}{4}$ pattinjes of drie realen." Geen wonder, dat bij zooveel verschil van meening de Raad besloot, den Gouverneur-Generaal uit te noodigen om alle adviezen aan den Minister voor het Publieke Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën te doen toekomen.

Inmiddels bleven de oude moeilijkheden zich doen gevoelen; telkens was er gebrek aan gereed geld. De loopende verplichtingen kon de koloniale kas niet nakomen. Nog

onder het bestuur van KIKKERT is toen besloten, het fonds tot vernieting van de voor afgekeurde Johannissen uitgegeven bewijzen aan te spreken tot aflos;ing van een bedrag van Ps. 30.000 aan ordonnantiën.

Een half jaar later stierf de Gouverneur-Generaal. NUBOER was reeds een jaar eerder met verlof naar Europa vertrokken. Zijn opvolger, het raadslid C. L. VAN UYTRECHT maakte nieuwe plannen. 6 Mei 1820 wordt in den Raad van politie behandeld zijne voorstel tot instelling van een *Koloniaal fonds,* dat papieren geld in omloop brengen moest. Ook dit wordt algemeen afgekeurd, en weer op den reeds aangevoerden grond: in een landbouwende kolonie, waar het geld binnenslands blijft, zou 't wel gaan, maar Curaçao moet het nu eenmaal van den handel hebben.

Einde 1820 wordt het Gouvernement zelfs gedagvaard door de kooplieden Bing en Jutting tot betaling van Ps. 7583.4.1 voor vracht van vivres en bouwmaterialen, door het Ministerie van Onderwijs, Nijverheid en Koloniën gezonden. Men redt zich dan uit den boedel van den gewezen ontvanger-generaal Matthias Schotborgh Gz., waarop de koloniale kas een preferente vordering had, op te vorderen, en dan komt men er juist.

Doch als eenige dagen later het raadslid Jutting, die deze oplossing aan de hand gedaan had, komt met zijn soortgelijke vordering van f 8.129.15 weet de Raad er niet anders op, dan het bedrag te leenen van de kooplieden, die reeds eerder geholpen hadden.

Met het „Fonds" ging het ook niet naar wensch. Reeds dadelijk hadden verschillende ambtenaren om ontheffing gevraagd, en vele bezwaarschriften waren ingekomen van kooplieden, die zich in een te hooge klas aangeslagen achtten. In de raadsvergadering van 31 October 1820 deelen Commissarissen mee, dat aan achterstallige belastingen niet minder dan Ps. 32.201.42 te vorderen is. Onder allerlei voorwendsels tracht men aan betaling te ontkomen, zoodat eindelijk de hulp van den Raad wordt ingeroepen, die een publicatie aan de ingezetenen doet,

waarin allen worden aangemaand, vóór 21 December hunne verplichtingen jegens het Fonds af te doen.

Zoo was de toestand, toen Gouverneur Cantz'laar het bestuur aanvaardde op 16 November 1820. Nog in hetzelfde jaar komt hij ten aanzien van de brandende vraagstukken, de koloniale munt en de afgekeurde Johannissen, met een uitgewerkt voorstel. Hij wijst daarin op de onjuiste grondbeginselen der bestaande regeling, alsof „valsche en onwigtige Johannissen eene genoegzame zekerheid of waarborg zijn voor de papiere bewijzen welke daarvoor afgegeven zijn," en alsof „koloniale munt ver onder de gangbare waarde geslagen, hier of elders op speculatie niet zal worden nagemaakt en in omloop gebragt." Door de invoering van zoodanige koloniale munt zou men in dezelfde moeilijkheden geraken als waarin men met de valsche Johannissen gekomen was. Cantz'laar gevoelde ook de ongerijmdheid, om al die minder wichtige Johannissen als wettig betaalmiddel met vaste waarde aan te nemen.

In de eerste plaats wilde hij dan ook de goedgekeurde Johannissen slechts als handelspenningen gangbaar laten bij het allooi en gewicht tegen 12 realen per penny weight. Wie dan meer betaalt, dan het goudstuk waard is, heeft dit voortaan aan zichzelf te wijten. Slechts wil hij nog wel voor rekening van het Gouvernement brengen de oogenblikkelijke schade, die het publiek lijdt door dezen overgang der Johannissen van door - het - Gouvernement-gesanctionneerde munt tot handelspenning.

In de tweede plaats komt het voorstel van den nieuwen gouverneur neer op een te gelde maken van de afgekeurde Johannissen, bij het „Fonds" inbewaring om daarvoor gouden of zilveren muntspecie in omloop te brengen.

En ten slotte zal de opbrengst van het „Fonds" verder moeten strekken tot inwisseling van alle nog loopende gouvernements-ordonnantien, in handen der ingezetenen. Het beloop daarvan was niet minder dan Ps. 57.771.1.—. Hiertegenover zou het gouvernement slechts de verplichting op zich nemen, om te beginnen met einde Januari 1821 maandelijks zooveel terug te betalen „als de ad-

ministratie gevoeglijk zal kunnen missen om slechts het nodige uit te houden ter bestrijding der onvoorziene uitgaven." De gouverneur weerlegt hier bij voorbaat het verwijt, dat het gouvernement zich op deze wijze feitelijk zou meester maken van aan particulieren behoorende gelden, waar het „Fonds" zou moeten dienen tot aflossing der van de ingezetenen ingenomen valsche Johannissen. Of liever: hij weerlegt dit verwijt niet, maar stelt ertegenover het belang, dat de ingezetenen hebben bij het herstel van het crediet van het gouvernement. Bovendien voorkomt deze besteding der gelden, dat het „Fonds" door het koopen van wissels en producten, die naar het Moederland zouden gezonden worden, gelijk het plan was, om daarvoor de koloniale munt te laten slaan, verliezen lijdt [1]).

De volgende berekening is bij het voorstel gevoegd.

In de kas van het „Fonds" met de loopende verplichtingen aan het „Fonds".		Ps. 81.606.—
Opbrengst van 15893 afgekeurde Joh..		Ps. 63.572.—
		Ps. 145.178.—
Aflossing der bewijzen van afgekerude Johannissen.	Ps. 178.796.—	
Tekort op de nog in omloop zijnde stukken, wanneer deze voortaan bij het gewicht gangbaar blijven, berekend op 3 % per stuk	Ps. 36.000.—	Ps. 214.796.—
Saldo, nog aan het „Fonds" ontbrekende, om den nieuwen toestand te verkrijgen		Ps. 69.618.—

Ten slotte: de bijzondere belastingheffing voor het „Fonds".

Vanaf 1 Januari 1821 wordt de heffing van ½ % per

[1]) Deze aflossing der betalingsordonnantiën is op protest der kooplieden echter niet uitgevoerd.

jaar van vaste goederen en hypotheken teruggebracht tot ¼ %;

de heffingen van ambtenaren en kooplieden naar het inkomen worden afgeschaft.

De Raad, die zich onder KIKKERT zoo geweerd had, ging met al deze voorstellen mee zonder dat de leden zich moeite gaven het bestaande stelsel, waartoe zij ook meegewerkt hadden te verdedigen.

Ook aan Cantz'laar is het niet beschoren geweest de kolonie uit de munt- en geldmoeilijkheden te brengen. Wel werden in 1821 nieuwe realen en in 1822 nieuwe stuivers in omloop gebracht als voorloopige maatregelen, en ook werd bij Kon. Besl. van 10 Mei 1826 een nieuw muntstelsel, het Nederlandsche van 1816, ingevoerd, doch de toestand was daarmee niet gezuiverd.

Fabius merkt daaromtrent op: „De regeling van 1826 heeft voor het muntwezen in de kolonie weinig nut gehad. Het op groote schaal ingevoerde Nederlandsche geld verdween weer even spoedig uit den omloop als het gekomen was. Als voorheen bleef de vreemde munt- en dan nog verminderd met de ingetrokken stukken- het gewone ruilmiddel. Ook als waardemeter kon de gulden slechts zeer langzaam ingang vinden. Nog langen tijd bleef men in het verkeer met pesos van achten rekenen." [1]) Eigen zilveren pasmunt kreeg de kolonie in 1899.

Amsterdam, Mei 1925

---

[1]) *T. a. p.*, bladz. 772.

OVER DEN KLEINEN LANDBOUW IN SURINAME

DOOR

J. A. LIEMS

De heer C. van Drimmelen, destijds Agent Generaal der immigratie, die door zijn langdurig verblijf in Suriname en het vervullen van verschillende betrekkingen èn met de bevolking èn met den economischen toestand grondig bekend is, hield op 18 December 1918 voor de R. K. Sociale cursus eene lezing over: een middenstandslandbouw voor Suriname. In deze lezing zegt hij op blz. 21/23: „S u r i n a m e is vanaf hare grondvesting een „landbouwende kolonie geweest en nog altijd bestaat ruim „50 % harer bevolking van den akkerbouw. De vrucht„bare kuststreek, welke haar ontstaan dankt aan de sa„menwerking van de zee en de rivieren, is als 't ware aan„gewezen voor de bebouwing met tropische voortbreng„selen voor uitvoer. De geschiedenis van den landbouw „kan men daarom zeggen, is tegelijk de economische ge„schiedenis van het land. Het groot landbouwbedrijf in „S u r i n a m e, waaronder verstaan wordt de land„bouw, aanvankelijk gedreven met uit A f r i k a aan„gevoerde slaven en na afschaffing der slavernij met uit „A z i e overgevoerde contract-arbeiders — tot voor „vijftig jaren de eenige bedrijfsvorm op dit gebied — heeft „ongetwijfeld tijden van bloei gekend, doch nog veel „meer tijden van depressie en crisis, vaak zelfs van diep „verval....

....„Of de groote landbouw, zooals die in Suriname „gedreven wordt, er ooit weer bovenop komt, is een vraag „waarop het antwoord in een somber duister ligt. Op „zijn best genomen kunnen wij daarvan zeggen: wij ho-

„pen het, namenlijk, als de arbeiders-immigratie blijft „bestaan en Nederland meer nog dan thans het geval is, „den aanvoer van arbeidskrachten geldelijk blijft steu- „nen.

„Komt de groote landbouw er weer bovenop, durven „kapitalisten gelden beschikbaar stellen voor nieuwe on- „dernemingen, dan kunnen de zaken in de kolonie daarop „blijven drijven, er zal dan weer meer vertier komen, een „zeker aantal gezagvoerders en opzichters zullen er een „bestaan vinden, eenige honderdtallen arbeidskrachten „uit Java zullen worden aangevoerd, maar een welva- „rende landbouwende middenstandige klasse van bur- „gers, die het meest zou kunnen bijdragen tot de econo- „mische en moreele ontwikkeling van de bevolking, voor- „al tot een meer duurzame welvaart, zal er zoo min als „vroeger uit geboren worden; als tak van volksvlijt is „deze kapitalistische bedrijfsvorm ten eenenmale on- „bruikbaar."

De heer Van Drimmelen geeft dan verder aan hoe naar zijne meening in deze sociale leemte moet worden voorzien.

De heer S. Beck, ook een alleszins tot oordeelen bevoegd persoon, komt in zijne zes jaren later te Paramaribo gehouden lezingen over „Surinaamsche problemen" tot de volgende uitspraak;

„In ieder geval verdient het de volle aandacht, dat de „landbouw een gebied, men kan gerust zeggen op het „oogenblik het eenige gebied in de kolonie is, dat voor af- „zienbaren tijd aan een geheel onbeperkt aantal men- „schen een verdienste en een bestaan kan bieden."

Hierop laat hij volgen: „En toch is het noodig, dat wij „ons dat telkens voor oogen stellen, want men zegt het „wel en men spreekt van Suriname als van een landbouw- „drijvende kolonie, maar men beseft meestal niet ten „volle dat het hier inderdaad om het Surinaamsch pro- „bleem gaat en dat de toekomst der kolonie afhangt van „het hoe en van de wijze waarop de landbouw — ik laat „hier in het midden de groote of de kleine landbouw — „tot ontwikkeling gebracht wordt."

Een ieder zal het er wel mee eens zijn, dat er voor 's hands geen andere oplossing voor het Surinaamsch probleem te vinden is dan in de ontwikkeling van den landbouw. Het komt maar op de wijze van uitoefening aan.

Suriname's bodem is zeer vruchtbaar, daarover zijn alle deskundigen het eens. En toch is de geschiedenis van den grooten landbouw in Suriname veelal een lijdensgeschiedenis, zooals door den heer Van Drimmelen is aangetoond.

De geschiedenis van den kleinen landbouw komt in het kort op het volgende neer. Deze tak van volksvlijt werd eerst na 1873 van beteekenis voor de samenleving, toen al de in 1863 vrijverklaarden volkomen vrijheid van beweging kregen. De besten onder hen vestigden zich op verlaten plantages of op pachtgronden langs de rivieren en legden zich op de cacaocultuur toe. Velen brachten het tot zekeren welstand. Het inpolderen en op loozing brengen van gronden langs de rivier, waar oerbosch op stond was zeer moeilijk en zwaar werk, waartoe niet iedereen in staat was. Elk grondje vormde een poldertje op zich zelf, waarvan de onderhoudskosten niet gering waren. Het Gouvernement richtte daarom meestal op oude plantages, centrale vestigingsplaatsen in. De van hun werkcontract met de plantages vrijkomende Britsch-Indische immigranten en later ook de Javanen, vestigden zich gaarne op deze centrale vestingsplaatsen. Een kleiner deel vestigde zich als vee- en groente boeren in de omstreken van Paramaribo.

Sedert door ziekten in de cacao deze cultuur niet meer loonend is, is ook bij den kleinen landbouw misère troef, wegens gebrek aan een ander product voor uitvoer.

De bodem is rijk, het klimaat voortreffelijk, er bestaat verscheidenheid genoeg in de grondsoorten om vrijwel alle tropische gewassen te telen, maar wij kunnen meestal niet op de wereldmarkt concurreeren. De meening ligt dan voor de hand, dat aan onzen bedrijfsvorm iets hapert. Om te weten waar bij ons de fout zit, moeten wij onderzoeken onder welke omstandigheden de gewassen, waarvoor

onze bodem en ons klimaat geschikt zijn, in andere landen voor de wereldmarkt geteeld worden.

Wij zien dan, dat in landen met hoogen loonstandaard gebruik gemaakt wordt van handenarbeid-besparende werktuigen, machines en dierlijke kracht. Zelfs in de Aziatische landen met lagen loonstandaard wordt meer gebruik gemaakt van dierlijke kracht en — wel is waar niet zeer moderne — werktuigen dan in Suriname.

En dan rijzen de volgende vragen: Waarom verkeeren wij ten deze nog steeds in het stadium van proefnemingen? Waarom zijn vroeger de ernstige pogingen van mannen als Cabell en van Esveld (de eerste had voor dit doel een flinken Hollandschen boer laten komen) en later van Putscher tot aanwending van deze werktuigen zonder gunstige resultaten gebleven? Waarom gebruiken de Br. Indiers en Javanen de in hun land gebezigde (primitieve) werktuigen hier niet?

De verklaring van dit opmerkelijk verschijnsel, is dat, op de kleigronden, althans, volgens het tot nu gevolgd systeem, het aantal dagen per jaar, waarop door middel van dierlijke trekkracht gebruik gemaakt kan worden van handenarbeid besparende werktuigen, door weersomstandigheden veel te klein is. De besparing van arbeid gedurende een korten tijd weegt niet op tegen den arbeid en de kosten van verzorging der dieren gedurende een veel langeren tijd. De grond op een gegeven tijdstip te vochtig om geploegd te worden, is reeds na 2 à 3 weken te hard. Maar aangenomen dat men gedurende den drogen tijd heeft kunnen ploegen en eggen en met de eerste regens gezaaid, of geplant heeft, dan moet het later opschietende onkruid ook verdelgd kunnen worden. De grond is dan echter reeds vochtig en kleeft aan de werktuigen welke voor onkruidverdelging gebruikt worden. Men vervalt dan weer tot duren handenarbeid.

Den grond in den voor ploegen vereischten vochtigheidstoestand houden, kan bereikt worden door een goed ingericht irrigatie-systeem. Het probleem van onkruidbestrijding is veel moeilijker, zoo niet onmogelijk, op te lossen. Te veel water maakt de onkruidbestrijding langs

mechanischen weg onmogelijk. Daarentegen kan het water ons dienen om onkruid te voorkomen, door het land daarmede te overdekken. Daarbij is echter elke andere cultuur dan die van rijst uitgesloten. Maar de cultuur der andere éénjarige gewassen — uitgezonderd suikerriet — is niet loonend, omdat het gebruik van werktuigen bij hunne teelt onmogelijk is.

In de „Agricultural Gazette of New South Wales", No. van December 1924 blz. 856 staat: „The biggest pest „that the ricegrower has to fight is the weedgrowth, and „many methods have been adopted to overcome this „trouble. It is much better to try to prevent weeds than „to try to eradicate them from a rice plant. Good farming „with fallowing tends to keep weeds down, and hand pull„ing especially along ditches and check banks, can be of „great assistance. Where rice has been grown for a season „or two, it is very noticeable that weeds become very „bad unless preventive methods be adopted. When it is „known that the land is infected with weed seeds, the „practice of putting water on to the land so that it „becomes covered, and then sowing the seeds into the „water, has been adopted."

Het onder water zaaien zal in Suriname waarschijnlijk niet toepasselijk zijn; proeven daarmede hadden geen gunstig resultaat.

Het verdelgen van onkruid vóór het planten wordt reeds lang in Nickerie toegepast. Het systeem op Alkmaar —aan de Commewijne rivier — is navolging en tevens verbetering hiervan.

De heer Van Drimmelen in zijne boven reeds aangehaalde lezing zegt over de rijstcultuur sprekende: „Geen „deel van Amerika leent zich beter voor deze cultuur dan „dat, waarin Suriname is gelegen. De rijst kan voor Su„riname worden wat de tarwe is voor Argentinië en „Canada."

Ik neem die uitspraak gaarne over, omdat bij een behoorlijke irrigatie- en drainage-systeem de productieprijs van rijst belangrijk lager kan zijn, dan het cijfer dat de heer Van Drimmelen voor oogen had. Dit is in 1924

duidelijk gebleken bij eene vrij eenvoudige inrichting als van den rijstpolder achter de vestigingsplaats Alkmaar, waar alleen in den regentijd over bevloeiingswater beschikt wordt. Door het aanleggen van kleine secundaire leidingen rechthoekig op den hoofdaanvoer en het in vakken verdeelen der perceelen kan elk willekeurig vak naar behoefte geïnundeerd of drooggelegd worden. De werkwijze op de aldus ingerichte perceelen verschilt met die op andere plaatsen gevolgd hierin, dat het met den tjap omwerken van den natten grond vermeden wordt. Dit omslaan van den grond (moddermaken) dient om het onkruid tegen te houden, maar is zeer tijdroovend en nadeelig voor de structuur van den grond.

Op Alkmaar laat men elk vak dadelijk onder water loopen zoodra het onkruid er afgeslagen is. Wiedstompen en opslag worden door het water geheel verstikt. Tegen den tijd van planten is de grond volmaakt schoon. Zóó schoon is de grond dan, dat sommigen een deel van hun perceel bezaaien en het ander deel met bibit beplanten. Het goedkoopere zaaien wordt niet op het geheele perceel toegepast, omdat het geplante deel eerder rijpt en het oogsten dus over een langere periode verdeeld wordt. Na het planten wordt de bodem weer door middel van het bevloeiingswater vrij van onkruid gehouden.

Het omslaan van den grond vereischt evenveel tijd als het afwaaien (neersabelen) van het onkruid en planten van de bibit samen, zoodat met de nu toegepaste werkwijze per hoofd, in een seizoen tweemaal zooveel oppervlakte als vroeger beplant wordt. Dit is op Alkmaar praktisch bewezen.

Algemeen wordt van de rijst gezegd, dat ze een cultuur is voor paupers en dat rijstbouwers het nooit tot welvaart kunnen brengen, omdat de geldswaarde van het product per vlakte-eenheid klein is.

Die stelling is aanvechtbaar. Alleen voor dichtbevolkte landen, waar de grond een groote geldswaarde vertegenwoordigt, gaat ze op. In Italië en Spanje waar de grond zeker wel duurder is dan in Suriname, wordt de rijst in het groot met voordeel geteeld.

De rentabiliteit van elke onderneming hangt af van het verschil tusschen den productieprijs en dien welke het product op de markt kan bedingen. Bij de op Alkmaar gevolgde, nog voor vele verbeteringen vatbare, werkwijze laat de productieprijs bij een lage markt van de rijst een nog zeer bevredigende winstmarge toe. Volgens opgave van twee der beste landbouwers aldaar, was de productie-prijs in 1924 ongeveer 4 cts per K. G. droge ongepelde rijst. Voor 1925 verwachten zij, dat de prijs lager zal zijn. Ter loops moet er op gewezen worden, dat dit resultaat bereikt is uitsluitend met handenarbeid.

De in Italië b.v. zeer hooge kosten van wieden worden bespaard .In de „Indische Mercuur" van 21 Maart 1924 geeft de heer L. Koch de kosten voor de eigenlijke cultuur op de boerderij Robarello per bouw (0.7 H. A.) berekend, als volgt op:

Grondbewerking.	ƒ 20.—
Het in den grond brengen v. d. aanplant . .	- 14.16
Wieden.	- 63.—
Oogsten	- 51.05
	ƒ 148.21

Eerst bij een behoorlijk ingericht irrigatie- en drainagesysteem zal het bewerken van den grond met moderne werktuigen kans van slagen hebben. Met een behoorlijk irrigatie- en drainage-systeem wordt bedoeld, dat ook in den drogen tijd over voldoend bevloeiingswater beschikt wordt, terwijl men ook van goeden afvoer in den regentijd moet verzekerd zijn.

Het bevloeiingswater zal van een hooger gelegen terrein naar een lager geleid of door oppompen opgevoerd moeten worden.

Bij waarnemingen voor een eventueele doorgraving bij Carel François naar de Coesewijne is gebleken, dat, in den regentijd althans, het niveau van deze rivier hooger ligt dan dat van de Saramacca. Dit verschil in niveau maakt het bevloeien van het land tusschen de beide rivieren op goedkoope wijze mogelijk, terwijl het verval in

de Saramacca rivier voldoende is voor goede loozing van het terrein. Een polder op het terrein tusschen Carel François en Groningen met inlaat (of inlaten) bij de Coesewijne en uitlaten in de Saramacca is verzekerd van goedkoop bevloeiingswater door middel van een sluis in den regentijd. In den drogen tijd zal het water slechts enkele meters opgepompt moeten worden en dus niet al te duur uitkomen omdat voor de dan te telen gewassen minder water noodig is dan voor de rijst. Er zijn meer terreinen voor het doel geschikt, maar de aandacht wordt op dit terrein gevestigd, omdat het gunstig is gelegen en vrijwel geheel uit domeinland bestaat.

In den hier gedachten polder zal in den regentijd rijst kunnen worden verbouwd tegen een productie-prijs, die aanzienlijk lager zou kunnen zijn dan nu reeds op Alkmaar wordt behaald en waardoor de kans op afzet tegen loonenden prijs op de wereldmarkt mogelijk of beter verzekerd is. Na den rijstoogst zal door middel van het bevloeiingswater de grond in den voor ploegen meest gunstigen toestand kunnen worden *gebracht* en verder in den voor de andere cultures meest geschikten toestand worden *gehouden*.

Het onkruid is gedurende de rijstteelt zoo goed als geheel door het water onderdrukt. De grond is dus na den rijstoogst vrij schoon en de rijststoppel kan dadelijk worden ondergeploegd. Daarbij kan het voorbeeld van Italië worden gevolgd en om de 8 meters twee voren van ongeveer 0.25 M. diepte worden opengelaten, zoodat men bedden van ongeveer 8 M. breedte en greppels van 0.25 M. diepte krijgt, wat voor tweede gewassen als maïs en boonen voldoende draineering is in het niet natte seizoen.

In Italië kan men slechts een beperkt deel van het land voor een tweede gewas gebruiken. In de laatste jaren is men daar er toe overgegaan om het overplant-systeem toe te passen. Het overplanten kan twee maanden later dan het zaaien geschieden en hierdoor kan in het voorjaar nog een klaver- of een koolzaadoogst verkregen worden. Het overplanten kan echter slechts over een beperkt

deel van den aanplant worden toegepast, omdat men in het jaargetijde het noodig werkvolk mist.

In ons geval zal na den rijstoogst verbouw van maïs en boonen over het geheele land en tegen lage productiekosten mogelijk zijn. Andere cultures w. o., vezelstoffen als malachra en dergelijke zullen, met beter gevolg dan vroeger, kunnen worden beproefd, omdat in tegenstelling met den regentijd de bestrijding van onkruid door middel van doelmatige werktuigen mogelijk wordt.

Sommige gewassen zullen dicht gezaaid (of geplant) kunnen worden om al te weelderigen onkruidgroei tegen te gaan en te zijner tijd uitgedund kunnen worden voor eigen veevoer. Bij andere zal een tusschengewas kunnen worden geteeld. In elk geval zal er naar gestreefd moeten worden om den grond steeds zooveel mogelijk beschaduwd te houden, zoowel ter onderdrukking van onkruid als tegen de schadelijke inwerking van directe zonnestralen (o. a. te snelle vertering van de humus) en zwaren regenval (dichtslaan en dichtslibben van den grond).

Tot behoud van een goede structuur van den grond, waar die reeds bestaat en ter verbetering, waar de structuur te wenschen overlaat, zullen de op het land achterblijvende plantendeelen zoo weinig mogelijk afgebrand moeten worden. Ze dienen te worden ondergewerkt, of ten minste op het land moeten blijven verrotten. De zorg voor een voldoend humusgehalte van den kleigrond is — behalve om de voedende bestanddeelen die deze bevat — van zeer veel belang voor zijne bewerkbaarheid. Daarom zal in de vruchtwisseling ook het telen van een groenbemester moeten worden opgenomen.

Dat planten in den drogen tijd evengoed, zelfs beter, gedijen dan in den regentijd als de grond maar voldoende vochtig is, mag als algemeen bekend worden verondersteld. Het vochtig houden van den grond wordt niet alleen door toevoer van bevloeiingswater bereikt, maar ook door het loshouden van den bovengrond, waardoor de verdamping wordt tegengegaan (dry farming). Ook dit kan door middel van werktuigen goedkoop geschieden. Men heeft dan geen of weinig bevloeiingswater noodig.

De bemesting met andere stoffen dan de op het land achterblijvende plantenresten — behalve eventueel gebruik maken van een groenbemester — kan, als niet urgent, vooreerst buiten bespreking blijven.

Het allereerst noodige is een bedrijfsvorm die ons in staat stelt de gewassen, (vooral eenjarige) waarvoor bodem en klimaat geschikt zijn, te telen tegen concurreerende prijzen.

Het vorenstaande heeft niet de pretentie van *de* oplossing van het vraagstuk aan te geven, maar moet beschouwd worden als een punt van uitgang uit een der vicieuse cirkels om ons heen. Goedkooper productie gaat hier gepaard met meer productie. Hebben wij veel productie aan te bieden, dan kunnen wij allicht ook lager vrachtprijzen bedingen. Voeren wij meer uit, dan wordt onze betalingsbalans gunstiger en komen wij van den hoogen wisselkoers, die tot de duurte bijdraagt, af. En zoo komt van het een het ander.

Een interessant voorbeeld, hoe de eene verbetering andere met zich meebrengt is het volgende: In 1924 konden, als gevolg van de plaats gehad hebbende malversatie bij de Commewijne Landbouwleenbank, geen voorschotten aan landbouwers worden verstrekt. De enkele landbouwers op Alkmaar, die reeds in 1923 volgens het bovenaangehaalde systeem hadden gewerkt, werden bereid gevonden om door tusschenkomst van den opzichter, tegen matige rente, geld op korten termijn aan anderen te leenen om hen in de gelgenheid te stellen hunne perceelen in te richten. Partijen waren aan elkaar volkomen bekend, zoodat alleen aan betrouwbare personen voorschotten werden verleend. Alle voorschotten werden op tijd terugbetaald. In 1924 bedroeg het op deze wijze uitgeleende bedrag slechts *f* 400.— Voor 1923 is voor dit doel *f* 2000.– beschikbaar gesteld. Zonder veel theorie of propaganda is op eenvoudige wijze hier het Raiffeisen-systeem in toepassing gebracht.

In zijne lezing zegt de heer Beck- „De oplossing van „het probleem moet dus van twee kanten worden aan- „gepakt:

„1°. van den economischen kant, dat wil zeggen: Er „moeten bedrijfsvormen gevonden en geschapen wor- „den, die aan de bevolking behoorlijke bestaansvoor- „waarden bieden en

„2°. van den opvoedkundigen kant."

Het eerste is, van zelf sprekend, het voornaamste, want trots de beste bedrijfsopvoeding, in of buiten internaten, zal de bevolking niet naar den landbouw (het bedrijf waartoe de heer Beck zich in deze lezing bepaalt) worden getrokken als zij er geen behoorlijk bestaan in vindt.

Verder wijst de heer Beck op de noodzakelijkheid, dat alles in het werk dient gesteld te worden, wat er toe kan leiden eene cultuur voor den kleinen landbouw te vinden, waarvan het product in elke hoeveelheid uitgevoerd kan worden. Dit product zal volgens hem de *sinaasappel* moeten zijn, omdat de *bacove* om verschillende redenen niet in aanmerking komt en de *katoen* bepaalde streken vereischt.

Het is echter duidelijk, dat één cultuur niet voldoende bestaanszekerheid kan verschaffen, althans niet aan vrijwel de geheele bevolking. Bovendien, de sinaasappel is een meerjarig gewas, dat niet vóór het 5e jaar rendabel kan zijn. De cultuur vereischt dus aanlegkapitaal of een zeker uithoudingsvermogen gedurende eenige jaren. De zorgvuldige behandeling, die de vrucht als exportartikel vereischt, maakt deze cultuur voor de onontwikkelde massa ongeschikt. Eénjarige gewassen als rijst, maïs en boonen, waarvan de producten minder zorgvuldige behandeling vragen en die niet aan spoedig bederf onderhevig zijn, verdienen daarom de voorkeur indien een verbeterde bedrijfsvorm ons in de gelegenheid stelt daarmede op de wereldmarkt met kans op succes te komen.

Enkele tientallen sinaasappelboomen op een perceel kunnen dan een niet te versmaden bijverdienste verschaffen.

Nu zal gezegd kunnen worden, dat voor aanschaffen van trekvee en werktuigen voor bovengenoemden bedrijfsvorm ook kapitaal vereischt wordt. Zeker is daar-

voor, zelfs bij het kleinste bedrijf, eenig kapitaal noodig. Men moet in Suriname eindelijk eens leeren inzien, dat om eigen baas te zijn, vakkennis en kapitaal, hoe klein ook, onmisbaar zijn. Er zijn onder de kleine landbouwers genoeg menschen die zich, om te beginnen, een paar trekbeesten, een kleinen ploeg, egge en cultivator kunnen aanschaffen. Door de gunstiger omstandigheden waaronder deze zullen kunnen werken en meer produceeren, zullen zij een hooger dagloon kunnen betalen dan tot nu mogelijk was. Dat de kleine landbouwer gaarne een goed loon betaalt, als het hem zelf goed gaat, hebben wij gedurende den oorlog kunnen ervaren.

Zij, die slechts met een houwer en een schop als gereedschap, zich als landbouwer gaan vestigen, zullen dit niet meer kunnen doen. Echter zullen ze veel gemakkelijker en op gunstiger voorwaarden dan nu op kleine bedrijven emplooi vinden en geleidelijk zal er zich een middenstand — de ruggegraat van elke gezonde maatschappij — ontwikkelen.

Met het inrichten van den polder beschikt men niet onmiddellijk over stompvrij land, dat voor bewerken met werktuigen geschikt is, maar geregeld over bevloeiingswater kunnende beschikken, zal men met handenarbeid reeds een grooter oppervlakte in cultuur kunnen nemen. Na enkele jaren, al naar gelang het bosch met hard of minder hard hout bezet was, zijn de stompen voldoende verrot om mechanische bewerking mogelijk te maken. Er wordt dan een nieuw stuk ontgonnen en uitbreiding vindt geleidelijk plaats.

In dit verband valt er op te wijzen, dat met betrekkelijk weinig kosten een boschterrein in enkele jaren in zoo goed als stompvrij land kan worden omgezet, indien wij bij de natuur in de leer gaan. Aan den rechteroever van de Commewijne-rivier, in Coronie, Nickerie vooral, maar ook op andere terreinen, komen groote uitgestrektheden boomvrij vruchtbaar land voor. Zoekt men de oorzaak, dan vindt men, dat het water op deze terreinen niet of moeilijk kan afvloeien, dat elk jaar gedurende een zekeren tijd het water dus vrij hoog blijft staan en boomgroei

onmogelijk maakt. Meestal blijkt, dat er vroeger wel bosch gestaan heeft, maar dat de boomen later zijn doodgegaan. Op de suikerplantages worden de velden, die men eenige jaren wil laten braak liggen, dan ook onder water gezet om te voorkomen, dat er kapoewerie (secundair bosch) op groeit. Wordt dus een terrein ingepolderd en het water er op een zeker peil gehouden, dan sterven de boomen spoedig grondig af. De meerdere waarde van het land zal ruimschoots opwegen tegen het renteverlies gedurende enkele jaren.

De verwachting van den heer Van Drimmelen, dat de rijst voor Suriname kan worden, wat de tarwe is voor Canada en Argentinië, is voor verwezenlijking vatbaar, omdat alle voorwaarden voor goedkoope productie aanwezig zijn, nl. goedkoop land, overvloedig bevloeiingswater, terwijl in behoorlijk ingerichte polders mechanische bewerking van den grond en machinaal oogsten mogelijk worden; bovendien is, wat in Canada en Argentinië niet mogelijk blijkt, in Suriname wel bereikbaar nl. nog een volle oogst van een ander gewas over de geheele in cultuur zijnde oppervlakte.

De heer Van Drimmelen verwacht van een uitsluitend kapitalistischen bedrijfsvorm niet veel voor de toekomst. De heer Beck, die nieuwe bedrijfsvormen voor de bevolking bepleit, laat voorzichtigheidshalve in het midden of de toekomst van de kolonie van den grooten of van den kleinen landbouw afhangt. Mij dunkt dat beide noodig zijn en in de toekomst ook beide zich zullen handhaven. Het hier aangegeven systeem kan door beide in toepassing worden gebracht. De groote landbouw, over kapitaal kunnende beschikken, zal zich van intellectueele leiders der bedrijven kunnen verzekeren, die beter de vorderingen van techniek en wetenschap kunnen toepassen. Verbeteringen zullen in deze bedrijven sneller kunnen worden aangebracht. Kleinere bedrijven hebben het voordeel, dat scherper toezicht op den dagelijkschen gang van zaken gehouden wordt. De prikkel van het ei-

genbelang is hier grooter. Ook hier zal van de vorderingen van techniek en wetenschap, al geschiedt dit in langzamer tempo, voordeel getrokken worden, zoowel door de voorlichting van het Landbouwdepartement als door afkijken van de groote ondernemingen.

De heer H. F. K. Douglas beschrijft in de Indische Mercuur van 30 Januari 1920, hoe in Noord-Amerika perceelen land voor den kleinen landbouw worden beschikbaar gesteld. Vaklieden vestigen de aandacht van het Gouvernement op een bepaalde streek, die geschikt is voor het doel. Deze streek wordt dan verkaveld, van wegen, afvoer- en irrigatiewerken voorzien. De risico van hen, die zich in dergelijke nederzettingen als landbouwer willen vestigen, wordt op die wijze heel wat kleiner, men heeft vertrouwen in de zaak. Zulke bebouw- en bewoonbaar gemaakte terreinen worden gemakkelijk aan den man gebracht, terwijl de uitkomsten met dergelijke ondernemingen over 't algemeen schitterend zijn. Het ligt daarom m.i. ook op den weg van het Gouvernement van een land als Suriname, dat tot ontwikkeling moet worden gebracht om in daarvoor gunstige streken groote polders aan te leggen, voorzien van wegen, afvoer- en irrigatiewerken en daar perceelen zoowel voor den grooten als voor den kleinen landbouw, tegen afbetaling op langen termijn, beschikbaar te stellen.

De groote ondernemingen behoeven dan geen kapitaal vast te leggen in polder- en irrigatie werken, terwijl het tijdverlies met aanleg dezer werken voor hen vermeden wordt.

De eerste polder met *goede* irrigatie, welke als proef zal moeten dienen voor den in dit artikel aanbevolen bedrijfsvorm, kan van meer bescheiden afmeting zijn. Daarna zullen ze zoo groot mogelijk moeten wezen, om het graafwerk machinaal te kunnen verrichten en de kosten per H. A. te verkleinen.

Paramaribo, April 1925.

DE NEGER EN ZIJN CULTUURGESCHIEDENIS

DOOR

C. VAN DRIMMELEN

In de 17e, 18e en 19e eeuw hield Nederland in al zijn West-Indische koloniën slaven en was meer dan eenige andere koloniseerende natie betrokken in den slavenhandel op de Nieuwe Wereld en het is nog slechts een goede zestig jaar geleden, dat het op voorbeeld van Engeland de slavernij afschafte.

Tienduizenden van Afrika's kinderen werden in die eeuwen door Nederlandsche kooplieden van stroopende Afrikaansche benden opgekocht, met Nederlandsche schepen naar Amerika overgebracht en daar verkocht om er een leven van zwoegend lastdier te slijten.

Een neger, heette het in die dagen, had geen rechten, omdat hij een barbaar was, had geen ziel als een blanke, kon dus het hemelsch paradijs niet beërven, was geschapen om den blanke te dienen.

In de geschiedenis der menschheid is het dus ternauwernood één dag geleden, dat het Europeesch ras de negers in Afrika als wilde beesten liet opvangen, hen als zaken verhandelde en met de zweep ranselde, zooals het dit paarden en ezels nog doet.

Eerst thans, kan men zeggen, is onze planeet rijp voor de nieuwe en toch reeds zoo oude leer, dat alle volken en rassen gelijk zijn, dat ons medegevoel zich niet mag beperken tot onze naaste omgeving, maar zich behoort uit te strekken tot de geheele menschheid, ja, tot alle levende schepselen.

De menschen gelooven niet meer, dat de mensch het middelpunt, het doel der schepping is en al wat deze bevat voor hem geschapen, aan hem dienstbaar is en dat het

blanke ras bestemd is het gele, bruine en roode te overheerschen.

De gezond-denkenden zijn tot het inzicht gekomen, door wijzen en zieners der menschheid reeds voor eeuwen verkondigd, dat alle menschen door hun afkomst verwanten zijn, één groote broederschap vormen en dat het alles bevattend evangelie kon worden saamgevat in deze woorden: „Heb uw naaste lief als uzelf", of om met een andere reuzen-figuur der oudheid (Confusius) te spreken: „Wat gij niet wilt dat u gedaan wordt, doe dat ook niet aan anderen."

Intusschen de neigingen die opgroeiden in eeuwen van haat en zelfzucht zijn niet zoo gemakkelijk te onderdrukken, terwijl onverstand en traagheid van geest vreeselijke hoedanigheden blijven. Zelfzucht en heerschzucht zijn nog steeds de niet uitgedreven cultuur-duivels der blanke overheerschers. De gekleurde rassen worden door dezen bij voortduring nog gering geschat en waar blanken en negers samenwonen, is het een gewoon verschijnsel, dat de loonen der blanke arbeiders 6 à 7 maal hooger zijn dan die der kleurlingen.

Nergens ter wereld is de golf, welke de blanke en gekleurde rassen scheidt, zóó groot als in de Vereenigde Staten en Zuid-Afrika, waar zij van politieke rechten verstoken zijn en de vakvereenigingen, die de leuze „Proletariërs aller landen vereenigt u!" in hun vaandel voeren, hen uitsluiten en weigeren te erkennen, dat ook de gekleurde broeders gelijke rechten op het leven en de wettige vreugden des levens mogen doen gelden.

Maar er zijn ook landen, waar die afstand uiterst gering is, waar de lijn die blanken en kleurlingen scheidt, aan het verdwijnen is en een daarvan is ongetwijfeld de Nederlandsche kolonie Suriname, waar het rassenvraagstuk, in vele landen het politiek vraagstuk bij uitnemendheid, vrijwel alle beteekenis heeft verloren.

Veertig duizend eeuwenlang uitgebuite, kunstmatig in een staat van kindsheid gehouden menschen, zijn daar in een goede halve eeuw opgeheven tot over 't algemeen nuttige leden eener langzaam voortschrijdende moderne ge-

meenschap en dit niet door aanwending van buitengewone middelen, maar eenvoudig door het gemeene recht ook voor hen te doen gelden, door zonder veel omslag de moederlandsche wetten ook voor de vrijgemaakten van toepassing te verklaren.

Aan den verlichtenden en beschavenden invloed der Protestantsche en Roomsch-Katholieke zending hebben de negers het grootendeels te danken, dat zij, in zoo korten tijd, uit hun staat van dierlijkheid zijn opgeheven. Voor hun groei als geestelijke wezens hebben zij aan die zending dan ook groote verplichtingen.

Goed en gemakkelijk te verkrijgen onderwijs, dat sedert zoo veel mogelijk op het peil van dat in Nederland wordt gehouden, heeft verder veel bijgedragen tot de verstandelijke ontwikkeling der gekleurde bevolking. Aan dit onderwijs heeft, hetgeen allengs de kern is geworden der inlandsche bevolking het te danken, dat deze reeds meerendeels bestaat uit burgers van goed gehalte, die in velerlei betrekkingen uitblinken en zoowel in de kolonie als elders de eer van het moederland hebben hooggehouden.

De Afro-Amerikanen, die door vermenging meer dan één ras vertegenwoordigen, treden ten deze sterk op den voorgrond, vormen voor omstreeks 95 % het ambtenaarskorps en niet weinigen voltooien hun opvoeding aan Nederlandsche Hooge Scholen.

Het wetgevend lichaam in de kolonie wordt beheerscht door kiezers van gemengd bloed; de kleurlingen hebben daarin dan ook de overhand en geven blijk van politiek inzicht en gematigdheid.

De negers legden tot nu toe minder belangstelling in den gang der openbare zaken aan den dag, maar ook zij worden zich de macht van het stembiljet bewust.

Ook in Suriname is gebleken, dat de psychische kloof, die men onderstelde tusschen blanke en neger, niet bestaat. Die onderstelling was nog een overblijfsel van den snel verdwijnenden waan, dat de blanke mensch de kroon der schepping is en welke zelfzucht en inbeelding eeuwenlang hebben bestendigd.

De menschelijke geest — dit weten wij thans — is

slechts een enkele loot van iets met vertakkingen in alle naties en rassen. Waarom de evolutie van den geest bij den neger in Midden-Afrika eeuwenlang heeft stilgestaan, is een nog onopgelost raadsel, maar vast staat, dat de afstammelingen der uit bedoeld deel van Afrika naar Amerika overgebrachte negers zeer vatbaar zijn voor de beschaving, waarop wij westerlingen zoo prat gaan en dat velen onder hen, onder gunstige omstandigheden, den achterstand wonderlijk snel inhalen.

Er bestaat ongetwijfeld verschil in geest en gemoedsgesteldheid tusschen blank, zwart, rood en geel, maar niet meer dan tusschen menschen van eenzelfde ras en hij die het lot met verschillende rassen in aanraking bracht en de gelegenheid benutte om hun karaktereigenschappen en eigenaardigheden te bestudeeren, zal wel steeds twijfelachtig staan tegenover de vraag, wat goed en wat kwaad is, wat een goede karakter-eigenschap en wat karakterfouten zijn te noemen. Wie den neger beoordeelt naar westerschen maatstaf, komt b.v. al spoedig tot de gevolgtrekking, dat spaarzaamheid en volhardend doorzetten zelden zijn hoofddeugden zijn, maar zal daarentegen moeten toegeven, dat hij guller, milder, minder heb- en baatzuchtig is dan de blanke.

En die verschillen zijn niet het gevolg van heriditeit, maar van omstandigheden en geen ingewijde die daaraan nog twijfelt.

Wat de Afro-Amerikanen echter in zoo opvallende mate missen, is traditie, geschiedenis, ras-bewustzijn.

In alle gewezen slavenkoloniën hebben de negers de cultuur hunner gewezen meesters tot de hunne gemaakt. Op die wijze echter worden zij nog geen Amerikaan, Brit, Franschman of Nederlander; zij blijven Afro-Amerikanen, hoewel velen het, wegens gebrek aan ras-trots, liever niet zouden zijn. Op school leeren zij de geschiedenis van het volk, naar welks voorbeeld zij zich vormen; maar deze is de hunne niet, daaruit straalt niets op hen af. Hun geschiedenis, zoo heet het, begint eerst bij de komst op Amerikaanschen bodem van de eerste negerslaven en omvat een langdurig, pas afgesloten tijdvak, gedurende welk zij in

den meest vernederenden staat verkeerden, waarin de eene mensch ten opzichte van den anderen kan staan, te weten in die van volslagen afhankelijkheid, in die van slavernij. Daarom vooral beschouwen vele blanken hen nog met de beschermende hooghartigheid, waarmede iemand van goeden huize weleens pleegt neer te zien op iemand van lage geboorte en geringe beschaving. De negers en kleurlingen lijden onder die minachting, welke aan hun geestelijke en stoffelijke belangen soms zoo groote schade berokkent, aanleiding geeft tot de droevigste uitingen van rassenhaat en de loyaliteit der donkere broeders weleens op een geduchte proef stelt.

Veel is er, dat de negers zich nog moeten eigen maken, veel ook, dat zij moeten afleggen, alvorens zich op één lijn te kunnen stellen met de blanken, maar hun maatschappelijke positie zou er ongetwijfeld bij winnen, hun aanzien zou er door stijgen, indien zij — evenals b.v. de Joden, die, hoe lokaal patriottisch soms dan ook, toch Jood zijn en dit ook willen blijven — meer ras-trots aan den dag legden, meer ras-gevoel ontwikkelden, dan nu het geval is.

Bij de Joden is dit gevoel van eigenwaarde, dat hen geestelijk en zedelijk zoo sterk maakte in een eeuwenlangen strijd tegen vooroordeel en onderdrukking, geworteld in een eerbiedwekkend historisch verleden, doch ook de negers bezitten zulk een traditie, alleen zij zijn er zich niet van bewust, althans veel te weinig. Ontwikkelde, vooraanstaande Afro-Amerikanen behooren daarom hun rasgenooten dat verleden te openbaren, moeten daaruit aantoonen, dat hun ras niet is een kind-ras, zooals gezegd wordt, maar een ras, dat in de ontwikkelings-geschiedenis van den menschelijken geest reeds een belangrijke rol heeft vervuld, een ras niet gedoemd om eeuwig te volgen, maar geschapen ook om te scheppen en te leiden.

Die tijd zal komen. De geschiedenis van het negerras zal geleidelijk worden geboekstaafd en aan de nakomelingschap der gewezen slaven onderwezen, die, naar te hopen, daaruit kracht zal putten om meer zelfbewust, met meer kennis van zich-zelf dan thans, haar plaats onder de

kinderen der menschheid in te nemen in hun ontwikkelings-gang opwaarts.

Welke toestanden en gebeurtenissen uit Afrika's cultuur-historie, voor gemeld doeleinde bestudeering en bewerking verdienen, willen wij hier met enkele voorbeelden toelichten.

Wat is een neger?

Volgens de gangbare meening is een neger een zwart mensch, met wollig haar, grove trekken, breeden neus, sterk ontwikkelde onderkaak, physiek goed ontwikkeld, maar met betrekkelijk zwakke beenen.

In werkelijkheid zijn negers zelden zwart, maar bruin. Hun huidskleur wisselt van donker-bruin tot licht geel, de haargroei is verschillend en vele negervolken hebben regelmatige, zelfs schoone gelaatstrekken.

De oude voorstelling, dat de Afrikanen een ethnographisch geheel vormden, is verlaten. Weliswaar komen de meeste inboorlingen van Afrika onderling in verschillende eigenschappen overeen, maar wat vroeger voor overeenkomstig werd aangezien, zijn goed beschouwd verschillende menschengroepen, die onderling veel verschillen, al schijnen zij op de grenzen van hun verspreidingsgebied in elkaar over te gaan. Vermenging met het bloed van den donkeren Afrikaan heeft van af de vroegste tijden over geheel Afrika plaats gevonden.

Over de Afrikaansche ethnologie zijn boekdeelen te vullen; door echter eenige der voornaamste volkstypen op den voorgrond te plaatsen en daarbij het zwaartepunt te laten vallen op den cultuur-historischen samenhang, is daarvan in kort bestek reeds veel belangwekkends te vertellen. Aan de Amerikaansche negerjeugd zal het ongetwijfeld belang inboezemen te vernemen, dat de ruwe, onbeschaafde wilden, waarvan zij afstammen, menschen zijn die in menig opzicht, b.v. op het gebied van de kunst, hooger staan dan de lagere klassen van het blanke ras, dat de Afrikaan reeds in overoude tijden de metaalbewerking verstond, zich op den landbouw toelegde, veehouder was, vermaak vond in snijwerk, de kunst van weven uit boom-

schors verstond, muziekinstrumenten bezat, kortom, reeds vóór den blanke een vrij hooge mate van maatschappelijke, stoffelijke en geestelijke beschaving bezat. Dergelijke kennis zal op de ontwikkeling van den natuurlijken aanleg der Afro-Amerikaansche jeugd ongetwijfeld invloed ten goede kunnen uitoefenen.

Verwantschap tusschen bruin en blank.

Wel is men het er over eens dat het proces van het ontstaan van den mensch zich op slechts één plaats voltrokken heeft en dat ten slotte alle menschenrassen een gemeenschappelijken oorsprong hebben, maar of Azië of Afrika de bakermat der menschheid is geweest, daaromtrent verschillen de meeningen.

Sir Arthur Keith, een bekend anthropoloog heeft onlangs in een rede gehouden voor het Koninkl. Chirg. Genootschap te Londen, daarover een en ander gezegd, dat opmerkelijk is. Hij wees er op, dat in de laatste tien jaren belangrijke ontdekkingen zijn gedaan over den oorsprong der menschheid buiten Europa. In Centraal-Afrika b.v. leeft thans een ras Bosjesmannen, die men gevoeglijk fossielen zou kunnen noemen, niet ongelijk aan de menschen die geleefd hebben in den ijstijd van Europa. Die Bosjesmannen missen vele kenmerken van de negerrassen. Sir Arthur komt tot de slotsom, dat de zuivere neger, die nu in Centraal-Afrika woont in het geheel geen oud menschentype is, maar de meeste van zijn physieke eigenaardigheden van betrekkelijk jongen oorsprong zijn. Indien men teruggaat op den weg van zijn ontwikkeling naar het primitieve type, dan wordt hij geleidelijk minder neger en meer Bosjesman en ten slotte komt men tot de soort mensch, die het prototype was van den Europeaan, zoowel als van den Neger.

De Afro-Amerikanen.

De Amerikaansche negers zijn meerendeels afkomstig van Asjanti en de oevers van de Witte en Zwarte Volta, waar zij door oorlogzuchtige stammen uit de hoogvlakten werden buitgemaakt en naar de kust van Guinea

gevoerd. Hier werden zij door Portugeesche, Engelsche, Fransche en Nederlandsche slavenhandelaars opgekocht en vervolgens naar Amerika overgebracht. De in de geschiedenis als Koromantiërs bekend staande negers, waren dappere, vrijheidlievende menschen, die in de negeropstanden in Suriname en Jamaïca een opmerkelijke rol hebben gespeeld. Zij bevochten hun vrijheid en dwongen hun blanke overheerschers die te erkennen en te eerbiedigen. Over den strijd der zoogenaamde wegloopers in Suriname hier een kleine uitweiding, in de hoop dat bekwamer pennen dan de mijne dit onderwerp voor de gekleurde jeugd in Suriname zullen willen bewerken. Geestelijke en ideëele beweegredenen moeten daartoe voeren; wie het onderneemt, behoort er zijn geheele hart in te leggen; bijgevolg zullen op de eerste plaats negers of kleurlingen het behooren te ondernemen.

Reeds ten tijde der eerste settlers onder Lord Parham, d.i. dus in het midden der 17e eeuw, liepen de slaven van de plantages weg om zich aan de boschrijke oevers der bovenrivieren te verbergen. Hun voorbeeld werkte aanstekelijk op de nog in slavernij verkeerenden en in grooten getale vluchtten zij naar hun rasgenooten in de haast ontoegankelijke wouden. Weldra vormden zij daar gemeenschappen met republikeinschen regeeringsvorm, zoo volledig ingericht, dat zij zich tot op heden vrijwel ongewijzigd hebben kunnen handhaven. De ongeschreven wetten in die gemeenschappen werden nauwgezet nageleefd.

De meer dan honderdjarige krijg, welke de weggeloopen slaven tegen de blanken hebben moeten voeren, is een vrijheidskrijg geweest, waard bezongen te worden door een neger-bard, omdat die krijg zoo schitterend aan het licht bracht, dat in hoogheid van karakter de „beschaafde" blanken ver onderdeden voor de barbaarsche negers. Die wegloopers of boschnegers, zooals ze nu heeten, dwongen eerbied af. Heldhaftig toch vochten zij voor een gerechte zaak; hun vrijheid en, onder welke omstandigheden ook, het gegeven woord bleven zij getrouw, iets wat men van hun tegenstanders moeilijk zeggen kan. Vol-

komen in staat bleken zij een staatsvorm te scheppen, welke, hoe eenvoudig dan ook, rust en orde waarborgde en de persoonlijke vrijheid eerbiedigde.

Teekenend voor het karakter en de denkwijze dier negers is de rede, die een boschneger-kapitein tot de Europeesche commissarissen richtte, die zich in 1760 tot het voeren van onderhandelingen op den houtgrond Auca ophielden.

Na hun eerst voor oogen te hebben gesteld, hoe erbarmelijk het was, dat een beschaafde natie, waartoe de Nederlanders zich beroemden te behooren, door de mishandeling der slaven, zooveel aanleiding tot eigen verderf gaf, voer hij voort:

„Wij bezweren u, uwen Gouverneur en den Raad te „zeggen, dat zij, zoo zij geen nieuwe benden wegloopers „willen stichten, zorgdragen, dat de planters zelven een „wakend oog houden over hunne eigendommen en deze „niet aan dronken opzichters toevertrouwen, die door „onrechtvaardig en onbarmhartig straffen der slaven, „door het schenden hunner vrouwen en dochters, door het „verwaarloozen van zieken, den ondergang der kolonie „bereiden, daar zij brave en arbeidzame lieden moed-„willig naar de bosschen drijven, lieden die in het zweet „huns aangezichts hun brood eten, zonder wier handen „uwe volkplanting weldra tot niet zou verzinken, bij „welke gij eindelijk nu op een zoo onaangename wijze „moet komen om vrede en vriendschap te zoeken."

Dat was waardige taal en bevatte welgemeende waarschuwingen, die echter weldra in den wind geslagen werden [1]).

Zou men niet meenen een befaamd Europeesch volksleider uit vroeger dagen te hooren spreken en blijkt niet uit deze toespraak, dat wilden, die zóó kunnen spreken en oordeelen, vatbaar zijn voor de ontwikkeling van geest en gemoed, waarvan wij, westerlingen, weleens beweren het monopolie te bezitten? en blijkt verder ook niet uit de geschiedenis dier boschnegers, dat geen hooger staand

[1]) J. Wolbers, Geschiedenis van Suriname, bladz. 156.

ras een z.g. lager ras kan exploiteeren, indien dit laatste dit zelf niet langer toestaat?

Dergelijke feiten behooren den negerkinderen te worden voorgehouden, opdat zij van de verlammende, verslappende gedachte zullen worden verlost, dat zij tot een minderwaardig ras behooren. Toon hun uit eigen geschiedenis aan, dat zij dwalen, dat zij in verstandelijk en geestelijk opzicht niet behooren onder te doen voor welk ras dan ook en leer hun dat geestdrift, gewijd aan zelfverbetering, hun weldra het juiste inzicht zal schenken.

De cultuurgeschiedenis van het negerras.

Doch niet alleen uit de geschiedenis der negers in de Nieuwe Wereld, ook uit de geschiedenis der Afrikaansche negervolken kan veel dienen om het ontwakende negerdom te leeren inzien, dat een rijzen tot het beschavingspeil der blanken geenszins een taak is, welke zijn krachten te boven gaat.

Zooals gezegd, wordt het voor mogelijk gehouden, dat de wieg der menschheid in Centraal-Afrika heeft gestaan, althans dat daar de kinderkamer van ons geslacht is geweest. Hoe dit ook zij, met vrij groote zekerheid kan men zeggen, dat de oer-mensch niet blank maar bruin is geweest. Adam, volgens het bijbelverhaal, de eerste mensch, beteekent in het Hebreeuwsch roode aarde, of gekleurd als klei. De in Centraal-Afrika wonende mensch verspreidde zich zuid- en noordwaarts en de omstandigheden, waaronder hij daar kwam te leven wijzigden zijn physiek.

Soedan of Ethiopië—opgravingen en vondsten hebben daarover licht verspreid — schijnt reeds vroeg een hooge beschaving te hebben bezeten. Vandaar ging deze over naar Egypte, Babylon, zelfs naar Indië en verder nog. De oude Hindoe-godheden toch worden afgebeeld met breede neuzen en wollig haar, neger-typen dus.

Abyssinië, een overblijfsel van het aloude Ethiopië, maakt aanspraak op een cultuur, welke reeds voor 11000 jaar van beteekenis zou zijn geweest. Menelik, de in 1913 overleden negus van dit rijk, rekende zichzelf te behooren tot een geslacht, dat in rechte lijn afstamt van koning Sa-

lomo en de koningin van Sheba. De overlevering wil, dat de daar heerschende godsdienst, het Judaïsme, aan den negerstaat Abyssinië gebracht is door de koningin van Sheba, die het omhelsde aan het hof van Salomo. Alhoewel de meeningen daaromtrent verschillen, is het volk, dat reeds voor 7000 jaren het Nijldal bewoonde en reeds vroeg een hooge mate van welvaart en beschaving bereikte, een beschaving, waarvan de Grieksche, Romeinsche en moderne als uitvloeisels zijn te beschouwen, een negervolk geweest, althans een volk, dat met het negertype veel overeenkomst had. Negertrekken en negereigenaardigheden spreken uit de beeltenissen, welke die tijd aan ons heeft overgeleverd.

De Sphinx van Gizeh b.v., het beroemde kunstwerk, is de uitbeelding van een neger-pharaoh. Doch ook overlevering, afbeeldingen, mummies duiden aan, dat de Egyptenaren van dien tijd negerbloed bezaten.

De oudste beschaving, de beschaving welke denkers en geleerden nog steeds bezielt, ontstond dus, kan men zeggen, aan Afrika's donkeren boezem.

De landbouw en de smeedkunst waren in Afrika reeds bekend, toen de Europeanen nog holbewoners waren.

Steeds geeft Afrika wat nieuws en telkens nog komt veel verrassends uit zijn donkere wouden te voorschijn. Geen werelddeel, waarvan zooveel belangwekkends valt te vertellen en toch, tot voor enkele jaren heette het nog: „Het Donkere Vasteland": een land geschapen voor negers en wilde beesten.

De neger in de bijbelsche geschiedenis.

Ook de bijbel levert belangrijke bijdragen voor de geschiedenis van het negerras.

De oorspronkelijke bewoners van het Beloofde Land, de Kanaänieten, Hethieten, Amorieten en Jebusieten waren negers of negroide stammen, in elk geval niet-Joden, dus Heidenen, zwakke volken, die het volgens de zedenleer dier dagen, geoorloofd was te beoorlogen en hun land te ontnemen (Richt. 11 : 24). Nadat de Joden bezit hadden genomen van Kanaän huwden zij met de dochte-

ren van het land, op die wijze het aanzijn gevende aan kleurlingen. Het is dus mogelijk dat door de aderen van den grooten leeraar en heiland der westersche wereld Semietisch-Hamietisch bloed stroomde.

Zipporah, de vrouw van Mozes, was een negerin. De Ethiopiërs beweren, dat Mozes' vader een Egyptisch prins was, iemand van Afrikaanschen bloede dus. Mozes was waarschijnlijk niet blank maar bruin (zie Ex. 4 : 7). De profeet Zephanah zou een neger zijn geweest. Bathsheba, de vrouw van koning David, Salomo's moeder, was een negerin. Salomo zelf zegt, dat hij zwart doch lieflijk was (Hoogl. 1 : 4).

Zoo is er meer, waard door neger-bijbelkundigen te worden nagespeurd, ten einde hun rasgenooten aan te toonen, dat ook hun ras op de ontwikkeling van geest en gemoed over de geheele wereld invloed heeft uitgeoefend, wat hoop geeft op een toekomst voor het negerdom, niet onderdoende voor die der aan de spits van kennis en beschaving staande volken en rassen.

Geschiedenis van later tijden.

Niet alleen Ethiopië en Egypte, maar in later tijden ook het Congobekken, het land rondom het Chadmeer en andere deelen van Afrika, staan bekend als brandpunten van een reeds hooge menschelijke cultuur. De kust van Opper-Guinea is de belangrijkste zetel van een groep Afrikanen, die men het doelmatigst als Soedan-Negers samenvat. Zij wonen verspreid tot aan de oevers van de Nijl. Onder de westelijke stammen zijn er, die in aansluiting aan Europeesche voorbeelden een eigen schrift hebben uitgevonden, evenals een twintigtal jaren geleden ook de vorst van Ndz-jaga van Bamoen (Kameroen) heeft gedaan. [1]) Aan den Boven-Senegal en Niger wonen stammen, die reeds in de 13e eeuw een groot staatswezen vormden, evenals later, verder in het oosten, de machtige, gedeeltelijk militair georganiseerde staten van Dahomé, Asjanti en Benin zich zien ontwikkelen. De beel-

[1]) Beschavingsgeschiedenis der Menschheid door Dr. Georg Buschan, Leiden, A. W. Sythoff's Uitgevers Maatsch.

dende kunst is bij den Soedan-neger bewonderenswaardig ontwikkeld. In de binnenlanden van Sierra-Leona komen steenen beelden voor; ook ivoren snijwerk is zeer geliefd. Het gieten van erts, verder, is daar, waarschijnlijk geheel onafhankelijk van Europeeschen invloed, in hoogen bloei.

De Europëer wijst met trots op veldheeren en staatslieden als Julius Caesar, Napoleon en Frederik de Groote, maar ook de Afrikaan kan zich beroemen op mannen als Hannibal, Chuku, Zoeloe-hoofdman en de gekleurde pharao's. Shakespeare, Milton en Longfellow, Noord-Europeanen, waren reuzen op letterkundig gebied, maar ook schrijvers met negerbloed in de aderen, zooals Dumas en Paul L. Dunbar, mogen worden genoemd.

Negers hebben zich ten allen tijde onderscheiden, maar er is nooit bijzondere aandacht aan geschonken en voor de Afro-Amerikanen, die vier eeuwen in een hel verkeerden, is een baanbrekende studie van het ras nog niet geschreven, alhoewel niet mag worden verzwegen, dat in de Vereenigde Staten daarmede allang een begin is gemaakt, door Prof. W. B. Du Bois en andere kleurlingen.

Laat ons hopen, dat hun voorbeeld ook in Suriname navolging vinde en dat ook daar krachtige pogingen, inzonderheid door de mannen die onderwijs geven, zullen worden aangewend om op paedegogisch gebied voor de negerjeugd een nieuwen tijd in te luiden, een tijd die op den voorgrond stelt bestudeering en ontwikkeling van den historisch gebleken ras-aanleg.

Den Haag, 4 Apr. 1925.

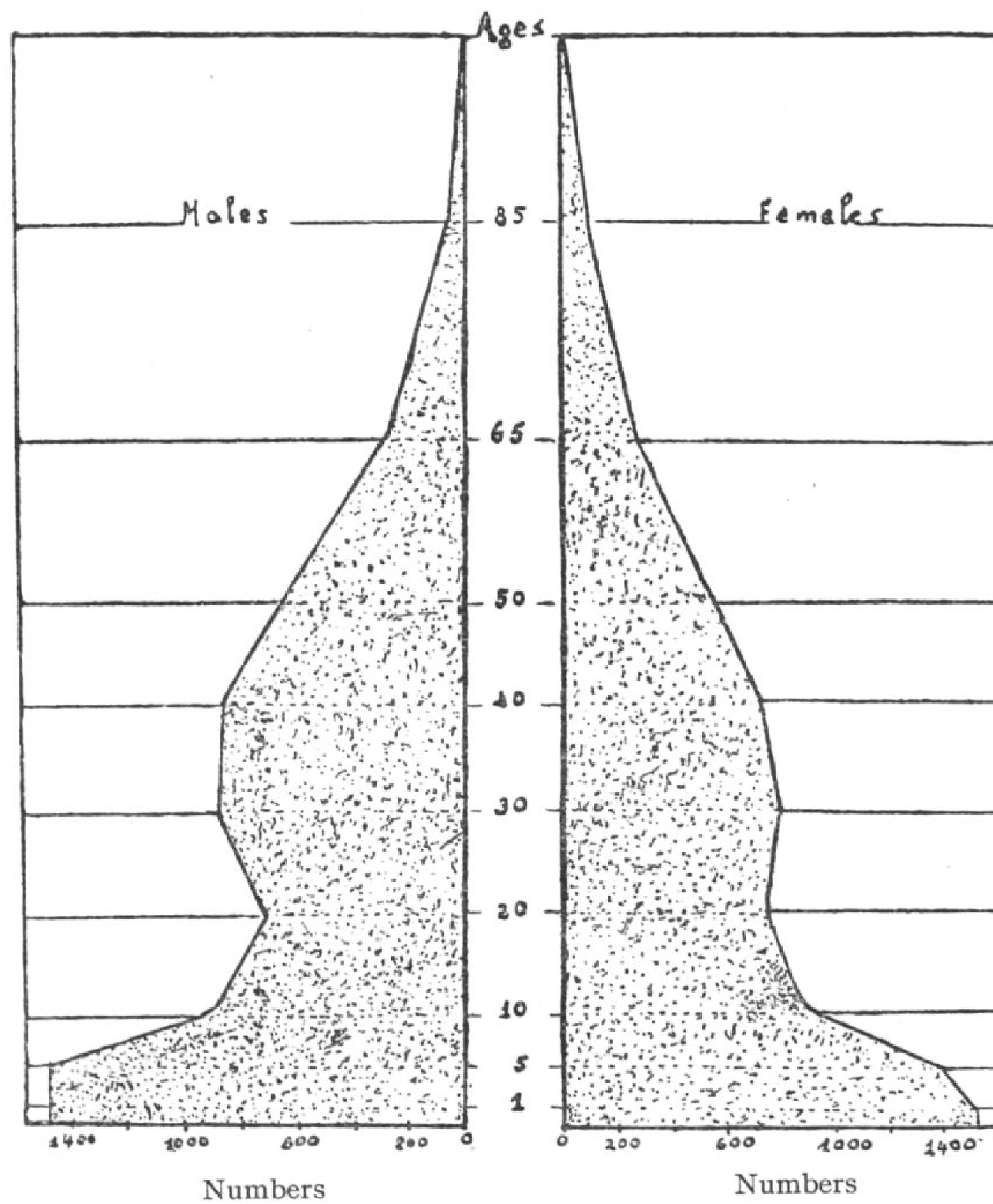


Diagram van de verdeeling der bevolking van Suriname in 1919 naar leeftijd en geslacht. Ontleend aan een artikel van Dr. J. W. Wolff in ,,*Metron. Revista Internazionale di Statistica*'', Vol. IV. N. 2. I—XII—1924. Ferrara (Italia)

BIBLIOGRAPHIE

Indië. Geïll. Tijdschr. 14 Oct. 1925. Plaat: Kabelbaan over de Suriname-rivier, terwijl eene kooi met passagiers overgaat.

Een blik in de geschiedenis der Evangelische Broedergemeente, door Ph. Müller, oud-directeur der Theologische School te Paramaribo. Met afbeeldingen. Zeist. 1925.

Colonising expeditions to the West Indies and Guiana, 1623—1667. Edited by V. T. Harlow. With maps and ill. (London, printed for the Hakluyt Society, 1925).

Economisch Statistische Berichten, 21 October 1925. De Surinaamsche begrooting voor 1926, door Mr. O. E. Graaf van Limburg Stirum.

Observations on the name Bacove, by L. C. van Panhuys. Conférence faite au XXIe Congrès International des Américanistes. Session de Göteborg, 20—26 août 1924.

Journal de la Société des Américanistes de Paris. Nouvelle série. Tome XVII, 1925. Contribution à l'étude de la distribution de la serrure à chevilles, par le Jonkheer L. C. van Panhuys.

Idem. Les fêtes de boisson en Amérique du Sud, par Raymond Lenoir

Verslag van de Kamer van koophandel en nijverheid op Curaçao over het jaar 1924. Curaçao, 1925.

Het Koloniaal Weekblad. 29 October 1925. Verslag van de voordracht van Prof. Dr. F. A. F. C. Went op de Jaarlijksche Algemeene Vergadering van „Oost en West" op 17 October te Utrecht, door C. J. Rutten, wnd. Secretaresse.

Haagsch Maandblad. November 1925. Economische Mogelijkheden voor Suriname, door Mr. J. C. Kielstra.

Tijdschrift van het Koninkijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap. Tweede reeks, dl. XLII No. 6, November 1925. Een weinig bekend werk van Hugo de Groot (De origine gentium Americanarum), door Dr. Henri C. A. Muller.

St. Claverbond. November 1925. De Javanen-Missie in Suriname, door A. Kuipers.

De Politieke Bril. Humor. Allegorie. Gedichten door A. W. Marcus. Eerste Serie. Paramaribo, 1925.

Mitteilungen aus der Missionsarbeit der Brüdergemeine in Suriname, 1 October 1925.

Berichten uit de Heiden-wereld. November-December 1925. Naklanken van het Zendingsfeest. — Een harde bodem. Bezoeken bij Javanen, door Zendeling A. Peycker. — Kinderbegrafenis, door Harald Schütz.

Het Koloniaal Weekblad. 12 November 1925, Barnevelt en onze beide groote Handelscompagnieën, door H. A. Ritter. (Het tweede deel handelt over de West-Indische Compagnie).

Koloniale Spaarbank in Curaçao. Verslag over 1924. Curaçao, 1925.

British Guiana. Administration reports for the year 1923. Georgetown-Demerara, 1925.

The Times. Imperial & forcign trade & engineering supplement. Netherland & Colonies. Commercial number. London November 14, 1925. (Surinam and Curaçao. Trade and resources of the Dutch West Indict. By J. van Hasselt).—

KLEIN-CURAÇAO

DOOR

P. A. EUWENS O. P.

In de werken over onze Nederlandsche West-Indische Eilanden wordt nauwelijks méér dan de naam van het onbeduidende eilandje Klein-Curaçao genoemd.

Dit is best verklaarbaar. Want juist omdat het niet meer dan een paar vierkante mijlen oppervlakte heeft, zich ternauwernood één Meter boven den spiegel van de zee verheft, onbewoond is, en niets voortbrengt, ligt het voor de hand, dat het heel weinig de aandacht trekt.

Toch heb ik enkele merkwaardige bijzonderheden over dit onbeduidend plekje gronds onzer Nederlandsche West-Indische bezitting kunnen verzamelen, ze gedeeltelijk opgediept uit de vergetelheid van ons Koloniaal Archief, ook uit werken, die niet iedereen tot zijn beschikking heeft, of ze opgeteekend uit den mond van geloofwaardige getuigen.

Het eilandje Klein-Curaçao ligt tusschen Curaçao en Bonaire op 12° 2′ N. Br. en 68° 38′ W. L. [1]) De afstand in zuid-oostelijke richting van de oostpunt van het hoofdeiland Curaçao bedraagt ongeveer 2 K.M. Van de oostpunt van Curaçao is het met het bloote oog zichtbaar. Het heeft een langwerpigen of meer ovalen vorm. Misschien is het in vroegere jaren wel door de Nederlandsche Marine opgemeten en in kaart gebracht. Doch de resultaten zijn mij niet bekend. Hoogstens kan het eilandje 2 of 3 vier-

[1]) Aldus volgens de opgave van A. D. van der Gon Netscher in de Bijlagen bij 't artikel van Ds. S. van Dissel, *Eenige opmerkingen omtrent den stoffelijken toestand van het eiland Curaçao*, op bl. 491, geplaatst in de *Bijdragen v. h. Kon. Inst. v. d. taal- land- en volkenk. van N.-I*,. 1868, Rks. 3, III.

kante K.M. oppervlakte hebben. De omtrek zal ongeveer één of twee uur gaans zijn.

Het kanaal tusschen de oostpunt van Curaçao en Klein-Curaçao is diep en breed genoeg voor de scheepvaart en biedt een veiligen doorgang althans voor stoomschepen. Bij donkeren nacht en woelige zee is het voor zeilschepen, mede door den sterken stroom, niet zonder gevaar, omdat de oostpunt van Curaçao nog altijd geen vuurtoren heeft. Bij nacht geven de zeilscheepjes, die van Bonaire naar Curaçao varen, in den regel de voorkeur er aan ten zuiden van Klein-Curaçao om te zeilen.

Het heeft geen zin een onderzoek in te stellen naar het jaar van de ontdekking van dit eilandje. Want daar de kortste afstand tusschen de oostkust van Curaçao tot de meest nabijgelegen punt van Bonaire, recht oost en west, niet meer dan 7 mijlen bedraagt, moet elke schipper, die van Bonaire naar Curaçao of omgekeerd vaart, het overdag zeker opmerken.

De Spanjaarden noemen het *Curazao Chico*. In de oudste reizen van de Zeeuwen en Hollanders naar de West-Indiën wordt het reeds vermeld. De Laet, de historieschrijver van de W.-I. Compagnie, noemt het uitdrukkelijk in de beschrijving van de zeereis, die in 1634 tot de verovering van Curaçao door de Hollanders leidde.

De eerste maal, dat ik van Klein Curaçao met eenige uitvoerigheid vond gewag gemaakt, is in een document van het Koloniaal Archief in het deel Plakaten van 1743, thans berustend in het Rijksarchief te 's Hage (voor de eerste maal door mij gepubliceerd in den „Amigoe di Curaçao" van 16 Sept. 1905). Vooraan in dit deel Plakaten komt een Plakaat voor als No. 19 genummerd van het jaar 1737, dat ik om de curiositeit hier in zijn geheel afschrijf:

Wij, Guan Pedro van Collen, Gouverneur van Curaçao enz. „doen te weten:

„Dat niettegenstaande onze Iterativen beveelen ter Contrarie, „veele soo blanken, Negros als moulatten, haar niet en ontsien, „het gevogelte, dat sig onthout op het Eyland Klein-Curaçao, als

„meede de Eyeren derselve in groote meenigte van daar af te halen „ende alhier in te brengen, waardoor die beeste van het gemelde „Eyland ten eene maal gediverteert sullen werden, tot groot na- „deel van de scheepen en vaartuigen, die het voorsz. Eyland moe- „ten passeeren ende aldaar bij nagt en ontijden souden kunne „stranden, daar integendeel door het voorsz. gevogelte hetselve „Eyland„ inmediatelijk werd ontdekt; derhalven hebben wij tot „voorkominge van alle onheylen goedgevonden te Interdiceeren, „te verbieden, sulks wij bij deese aan alle ende eenen iegelijken „van wat staat ofte conditie hij ook sijn mogt omme van nu voort- „aan geen gevogelte, min nog de Eyeren derselve van het Eyland „Klein-Curaçao aff te halen ende alhier in te brengen op poene ter „reguarde van de blanken telkens te verbeuren eene boete van „vijftigh pesos van aghten ende ten opsighte van de negros en „moulatten, dat die wel strengelijk gegeeselt ende voor den tijd „van één Jaar op het Eyland Bonayre gebannen sullen werden, „omme in de zoutpannen aldaar te arrebeyden; gelastende ver- „ders den heere fiscaal deser Eylanden tegens de Contraventeurs „op het rigoureuste te procedeeren, alsoo wij sulkx tot het alge- „meen wel weesen hebben goed gevonden te behooren.

„Aldus gearresteert in 't fort Amsterdam op Curaçao den 29 „Maart 1737.

GUAN PADRO VAN COLLEN.

„Ter ordonnantie van deselve

„JASPER CORNELIS SEVEREYN.

Secret.[8]

Ter toelichting van dit Plakaat diene het volgende:

1o. Gouverneur Guan Pedro van Collen bestuurde de Kolonie van 1731 tot 1738.

2o. De vogels, waarvan hier sprake is, zijn de *boebi's*, een soort meeuwen, die dus vroeger op Klein-Curaçao en tegenwoordig nog op de oostelijk van Bonaire gelegen Aves- en Roques-eilanden en vooral op het minst bezochte eiland Orchila in groot getal voorkomt. Hun aantal is daar werkelijk zóó onnoemelijk groot, dat, wanneer zij opgejaagd worden, hun vlucht in letterlijken zin de zon verduistert. Deze vogels zitten overal aan het strand op hun nesten de eieren uit te broeden, Het is de gewoonte der

schippers, wanneer zij met hun scheepjes langs deze eilanden varen. de eieren te rapen en mee te nemen en ze op Bonaire of Curaçao of te La Guyara en elders te verkoopen. Een kapitein vertelde mij, hoe hij er eens getuige van was, dat de bemanning van zoo'n vaartuig hier kwam met het plan een groote hoeveelheid dezer boebi-eieren mee te nemen. Daar zij niet de minste zekerheid hadden, dat de eieren in de nesten nog versch en onbebroed waren, veegden zij alle eieren, die zij vinden konden, in zee. Na een paar dagen reeds konden zij weer eenige duizende eieren uit de nesten oprapen.

De guano- en phosphaat-beddingen, die op deze eilanden voorkomen, zijn gevormd door deze vogels, die eeuwen achtereen hun uitwerpselen hier nederlegden.

3o. Dit plakaat heeft voor het doel weinig geholpen. Zooals gewoonlijk heeft men zich weinig eraan gestoord en heeft men niet de hand er aan gehouden. Het is een feit, dat deze vogels op Klein-Curaçao reeds lang uitgeroeid en verdwenen zijn.

4o. De woorden: „dat door het voorsz. gevogelte hetselve Eyland immediatelijk ontdekt werd", hebben niet den zin, dat de eerste ontdekking van Klein-Curaçao aan deze vogels te danken was, doch dat de aanwezigheid en de groote vlucht dezer vogels daar ter plaatse een waarschuwing voor de schippers was, dat hier land in de nabijheid lag.

5o. Behalve als waarschuwing voor de schippers waren deze vogels volgens dit Plakaat tevens nuttig, omdat bij stranding van een schip (wat nogal eens voorkwam blijkens de half vergane overblijfselen van oude wrakken, nu nog daar aanwezig) de bemanning terstond in de vogels en eieren voedsel vonden.

6o. Door dit Plakaat rekende zich de Gouverneur van den plicht ontslagen om op dat eiland een vuurtoren of een baak te zetten ter waarschuwing en bescherming van de scheepvaart.

De geheele XVIIIde eeuw gaat verder voorbij zonder dat de naam van Klein-Curaçao in de geschiedenis de

aandacht trekt. Maar bij het begin der vorige eeuw kwam het weer in opspraak. In de eerste jaren na 1800 hadden Engelschen hun zinnen erop gezet het eiland Curaçao te veroveren [1]). Na tal van vergeefsche pogingen verscheen op 31 Maart 1805 de Engelsche Commodore Lord Murray met 7 oorlogsschepen voor de haven, landde op het westelijk deel des eilands, waar hij de plantages plunderde en de woonhuizen in brand stak en later in de Caracasbaai (in het oostelijk deel) met zijn eskader landde. Half Juni 1805 bezette hij den daar gelegen Kabrietenberg, vanwaar hij door Kapitein Brion werd verdreven [2]). Den 13den Juli d.a.v. overleed Lord Murray plotseling aan boord van zijn schip. Naar men beweert zou hij zich, uit spijt over het mislukken van zijn aanslag, vergiftigd hebben. Zijn lijk werd op het eiland Klein-Curaçao begraven. De blokkade van Curaçao werd nog tot einde Augustus met weinig kracht voortgezet en daarna opgeheven.

In de *Curaçaosche Courant* van 1825 vond ik het volgend grafschrift na den dood van Lord Murray op dezen geweldenaar en brandstichter vervaardigd. Er staat niet bij vermeld, wie de dichter is.

MURRAY'S GRAFSCHRIFT.

Hier onder dezen harden steen
Ligt ingeschard het vleesch en been
Van eenen Brit, een man van rang. In alle landen
Zijn stam bekend. Hij zelf vermaard door zengen, branden.

LORD MURRAY, Britsch Kaptein ter Zee,
Verwees de dood dees' plaats ter reé,
Vorst Pluto zag 's mans kunst met vuur en vlam te razen,
Hij nam hem in zijn dienst de helgloed aan te blazen.

En dat van zijn ontstoken brand
Op Curaçao, 't bewoonde land,
De rook, o wandelaar! hem nimmermeer mogt plagen
En zijn gebeente in rust 't gewormte mogt verknagen

Dies vindt gij nu zijn graf *niet ginds*,
Maar *hier*, op 't landje boven winds.

[1]) Zie „Onze Eeuw" 8e j. 1908, *Curaçao in 1803—1804*, door P. A. Euwens O. P.

[2]) Zie Encycl. van Ned. West-Indië, i. v. *Brion*, bl. 177 en „De West Indische Gids", Jg. III, blz. 295, *Admiraal P. L. Brion*.

Tijdens het Engelsch Bestuur van Curaçao (1807—1814) werd zijn lijk weder opgegraven en naar Engeland vervoerd.

Tusschen de jaren 1820 en 1830, toen hier de Hollandsche brik van oorlog *de Kemphaan* gestationneerd was, werd eindelijk de eerste poging gedaan om Klein-Curaçao, wel niet van een vuurtoren, doch ten minste van een herkenningsteeken te voorzien, waardoor men het bij dag althans beter kon opmerken. Onder leiding van overste Dingemans, bevelvoerder van bovengenoemd stationsschip, bouwde de bemanning daar een heuvel van losse koraalsteenen. Het plan was die tot een hoogen stompen toren op te trekken. Doch door het overlijden van Dingemans bleef dat bouwwerk onvoltooid. Waarschijnlijk bedoelt M. D. Teenstra, *De Nederlandsche West Indische Eilanden*, dl. II, bl. 219: het overblijfsel van dien opgestapelden steenklomp, waar hij schrijft: „Bij helder weer ziet men op 2 mijlen afstand van Klein-Curaçao op deszelfs west-einde drie heuveltjes".

Deze pyramide van steenen bleef als baken bij dag nog jaren lang dienst doen. Eerst onder het bestuur van Gouverneur Jhr. I. J. Rammelman Elsevier Jr. (1848—1854) werd op Klein-Curaçao de eerste eigenlijke vuurtoren opgericht, die den naam van „Prins Hendrik-vuurtoren" ontving. Bij den orkaan van 23 September 1877 werd deze grootendeels verwoest.

Onder het bestuur van Gouverneur H. B. Kip (1877—1880), oud-kapitein-ter-zee, werd in de plaats daarvan een nieuwe vuurtoren gebouwd, ongeveer op het midden van het eiland. Kort vóór den oorlog in 1914 werd deze toren nog iets hooger opgetrokken en van een nieuw licht voorzien. Van de petroleumgaslamp is het licht tot op 20 mijl zichtbaar en het voldoet goed. De toren met lantaarn is ongeveer 20 meter hoog. Drie personen als wachters voor de verzorging van dit licht zijn de eenige bewoners van het eiland, behalve de schapen en geiten, waarover straks.

Nergens vond ik iets ervan opgeteekend, hoe de orkaan van 1877 op Klein-Curaçao heeft huisgehouden. Van iemand, die zelf deze uren van verschrikking op Klein-Curaçao doorbracht, en toch juist daaraan het behoud van zijn leven te danken had, heb ik de volgende bijzonderheden vernomen. In die dagen waren er eenige Engelschen op Klein-Curaçao werkzaam voor het afgraven van guano (phosphaat). Een Bonairiaan, Anton Piar, in 1922 op meer dan 80jarigen leeftijd op Rincon (Bonaire) overleden, was kapitein van een barkje *Francisca*, en had met deze Engelschen een contract gesloten hen geregeld van levensmiddelen te voorzien. Elke week, als hij van Curaçao naar Bonaire ging, deed hij onderweg Klein-Curaçao aan en bracht hen den noodigen mondvoorraad. Op Zaterdagmiddag 22 Sept. 1877 was hij weer met zijn barkje aangekomen. Bij het aan wal brengen van de levensmiddelen, kreeg hij opeens hevige pijnen in den rug, zoodat hij zich ternauwernood meer kon bewegen. Hij verkoos daarom op Klein-Curaçao achter te blijven, daar hij aan boord toch tot geen enkel werk in staat was. Aan den bootsman Pourrier gaf hij bevel met de bark naar Bonaire door te gaan en Maandag of Dinsdag bij zijn terugkeer naar Curaçao hem weer aan boord te nemen. Dienzelfden avond vertrok de bark naar Bonaire en ging haar ondergang tegemoet. Nooit werd er meer iets van vernomen, zij is met de geheele bemanning, 6 of 7 personen, in den orkaan vergaan.

De geweldigste orkaan, waarvan de geschiedenis onzer Nederlandsche West-Indische eilanden gewaagt, brak dien nacht over Bonaire los. In den vroegen morgen van Zondag trok de storm over Klein-Curaçao. Twee vloedgolven sloegen met ontzettend geweld over het eiland heen. Toen Anton Piar van zijn schrik bekomen was, vond hij de twee Engelschen met bloedende hoofdwonden tegen een stuk muur gesmakt. Met de gebrekkige hulpmiddelen, waarover hij kon beschikken, verbond hij hun wonden, Nauwelijks daarmee gereed, zag hij weer een huizenhooge golf het eiland naderen. In vertwijfeling viel hij op zijn knieën en uitroepende: „La Birgen del Carmel, juda

mi" — O. L. Vr. van Carmel, help mij. — Vlak vóór het eiland zakte de golf ineen, zonder den bodem van het eiland te deren.

Met welk een titanenkracht die vloedgolf over het eiland neerstreek moge hieruit blijken, dat een rotsblok van den bodem der zee opgelicht door de golven tegen de lantaarn van den vuurtoren werd geslingerd en door alle verdiepingen van den toren stortte. Ook de vroegere ankergrond aan een der zijden van het eiland werd door dezen orkaan, vergezeld van een zeebeving, geheel gewijzigd.

Van een andere bark, die van Bonaire komend, eenige dagen later passeerde, vernam Anton Piar, dat zijn schip niet op Bonaire was aangekomen. Zijn gedwongen verblijf op Klein-Curaçao, hoezeer in duizend angsten en met het grootste levensgevaar doorgebracht, was in werkelijkheid zijn behoud geweest.

Meer vermaardheid kreeg Klein-Curaçao, door den Engelschman John Godden. Deze had te voren op de Engelsche Bovenwindsche Eilanden, voornamelijk op Sombrero, het voorkomen van phosphaat bestudeerd, Op een reis in Juni 1871 van Curaçao naar Bonaire, waar hij de aanwezigheid van phosphaat vermoedde, was hij door hevigen tegenstroom verplicht aan de lijzijde van het onbewoonde eilandje Klein-Curaçao te ankeren. Hier ontdekte hij, dat de bodem bijna uitsluitend uit phosphaat was samengesteld. Gedeeltelijk was dus de ontdekking aan een toeval te danken. Tot op dat tijdstip was phosphaat aan de bewoners van Curaçao, Aruba en Bonaire geheel onbekend. Godden vroeg en verkreeg concessie tot het ontginnen van phosphaat op Klein-Curaçao, dat in zijn geheel aan het Gouvernement behoorde. Hem werd toegestaan voor den tijd van 10 jaar (later verlengd tot 15 jaar) tegen betaling van een concessierecht van 2.12 gld. per oude Curaçaosche scheepston (± ƒ 1.— per M^3.) de phosphaat van Klein-Curaçao te ontginnen en uit te voeren. Nog in hetzelfde jaar 1871 zeilde het eerste schip met phosphaat naar Londen. Deze phosphaat (eigenlijk „guano"), die in mindere of meerdere mate door kalkhoudend regenwater

in phosphorzure kalk is omgezet en alleen op Klein-Curaçao voorkomt, is afkomstig van zeevogels. Het was een losse, grauwe, poederachtige massa, die tot op een hoogte van 2 tot 3 Meter dikte de vaste kalksteen bedekte. Zij bevatte gemiddeld 70 % phosphorzure kalk en een geringe hoeveelheid stikstofhoudende verbindingen [1]).

Deze phosphaat bracht te Londen hooge prijzen op en John Godden heeft er schatten mede verdiend, terwijl de Koloniale Kas naar evenredigheid maar matig voordeel van dezen rijkdom des bodems heeft gehad. Van 1871 tot 1888 (het laatste jaar der ontginning) is er naar schatting uitgevoerd 90.000 ton van 1000 K.G. In 1913 werd door de firma Pinedo & Co. nog 1196 M^3. phosphaat 2de soort uitgevoerd. Daarna heeft deze concessionaris van zijn recht afstand gedaan, toen feitelijk de geheele voorraad was uitgeput [2]).

Behalve de drie torenwachters wonen er op Klein-Curaçao nog een groot aantal geiten en schapen, het eigendom van deze wachters. Dat op dit dor stukje grond nog veeteelt mogelijk is, mag te meer opmerkelijk heeten, daar hier in den regentijd zelfs geen gras groeit en in den drogen tijd nog geen hooisprietje ergens te vinden is. — Teenstra, dl. II, bl. 219, beweert wel: „Bij een niet te droog jaar haalt men te Curaçao het hooi van hier" (Klein-Curaçao), maar tegenwoordig gebeurt dat beslist niet meer. En het is wel onwaarschijnlijk dat 't vroeger het geval is geweest. Het eenige wat er groeit in groote menigte is een kruidachtig langs den grond groeiend gewas, door den volksmond genoemd *Banana di Rif* (*Batis maritima*) [3]). Ook op andere plaatsen, o.a. op het Rif, dat zich over een groote lengte ten westen van Willemstad langs de zee uitstrekt, komt het overvloedig voor. Doch alleen op Klein-Curaçao wordt het door het kleine vee, zoodra dit er eenmaal aan gewoon is, met smaak gegeten.

[1]) Zie Prof. K. Martin, *Geologische Studien über Niederländisch West-Indien auf Grund eigener Untersuchungsreisen*, 1888, E. J. Brill te Leiden, bl. 89 en 93, noot 5.

[2]) Zie *Encycl. van Nederl. West Indië*, i. v. *Phosphaat*.

[3]) Zie Dr. I. Boldingh. *Flora van de West-Indische Eilanden*, bladz. 184.

Ook is het verwonderlijk, dat er op Klein-Curaçao een paar putten of liever ondiepe waterkuilen zijn, die altijd voldoende water bevatten, dat echter door de kalkzouten, die er in opgelost zijn, vrij hard is. De visschers van Curaçao, die in den omtrek komen visschen, verdragen het wel en komen er geregeld hun voorraad drinkwater halen.

Curaçao, 7 Juli 1925.

NEGRO RIDDLES FROM SURINAM

BY

A. P. AND T. E. PENARD

INTRODUCTION

It is not only fascinating to inquire into the popular beliefs of a community, but it is a matter of some importance to note and preserve the fragments of folklore. Even childhood games, nursery jingles, and riddles are worthy of serious study. Indeed, the seemingly trivial thoughts and expressions, faithfully handed down from child to child, from generation to generation, may contain clues of scientific interest, not only to the folklorist, but to the ethnologist, psychologist, and sociologist.

In Surinam the Riddle or "*Lai-tori*" has, so far, received very little attention from investigators. We recollect only four published sources of information on this subject, as follows:

1. J. G. Spalburg, Bruine Mina, De Koto-Missi, Paramaribo, 1913, p. 10; one example.
2. Hugo Schuchardt, Die Sprache der Saramakkaneger in Surinam (Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam, Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel 14, no. 6, 1914, p. 41); two, very crude.
3. A. P. and T. E. Penard, Surinam Folk-tales (Journal of American Folk-lore, Vol. XXX, no. CXVI, 1918, p. 243); one illustration.
4. (Anonymous), Surinaamsche Lai-tori's (Onze West, Friday, 15 November, 1918); ten examples.

The Riddle is no longer so common in Surinam as it was in the olden days, but it is still a source of amusement to the children and occasionally to the mourners at the "*dede-hoso*" (wakes), where it is a fit companion to the folk-tales or "*Anansi*-tori" (Spider-tales). Like the true *Anansi-tori,* the native riddle will probably be replaced sooner or later by European substitutes.

The expression, "*Er tien tien*", which is used in introducing the *Anansi-tori,* is likewise employed in proposing the *Lai-tori* although its significance of "Once upon a time" is, as a rule, not so appropriate in the case of riddles as it is in connection with the folk-tales. It has, however, become so much a part of the Surinam riddle that its omission somehow leaves the impression of incomplete presentation. A favorite form is one in which the object is described as something that the speaker's mother has or at one time possessed; in which case the words, "*mi mama habi*" (my mother has) or "*mi mama ben habi*" (my mother had), follow the formal introductory phrase, imparting a more or less personal touch. In true form, the riddle ends with the words, "*Lai, lai, o san datti*" (Guess, guess, what is that), or some variant of equivalent purport.

As in other guessing games, when a person comes close to the answer, the saying is, "*a de bron*" (it is warm), and when far from it, "*a kouroe*" (it is cold). The ludicrous answers, sometimes purposely so, afford much amusement to the party. When the excitement of guessing wanes, the proposer of the riddle, as a special inducement, may very generously offer a reward, generally the "*graman-hoso*" (governor's house). In less benevolent mood, however, he is just as likely to demand this same mansion as a forfeit; or perhaps one or more of the participants, unable to expound the riddle, or impatient to know the answer, may, with equal generosity, offer the identical *graman-hoso* for the correct solution. When any one finds out the riddle, it is said that "*a poeloe a lai-tori*" (he pulled the riddle).

The subjects are, for the most part, taken from the

experience of the negro's every day life. One group deals with the celestial bodies and other natural objects and phenomena. Another is concerned with animals and plants, mostly native, and animal and vegetable products. Still another group takes in mankind, the parts and excretions of the human body, and the conditions, occupations, and activities of man. A fourth, perhaps the largest group, includes habitations, household and other utensils, and the various productions of man's handicraft. In other words, the enigmas are drawn from the same sources as those found in other parts of the world.

Of course many of the riddles show the influence of contact with the civilizations of the Old World. We find here the ancient riddle of the Sphinx (no. 34; answer, "man"), unchanged except that it is expressed in the words of the negro; and we recognize another (no. 36; answer, "my equal"), similar to one we remember reading in an old book of riddles:

> I'm that which He, whose spacious eye
> Can look through all eternity,
> Ne'er yet has seen, nor ever can,
> Though common to the eyes of man
> . . . .
> Answer: An equal.

Then there is the one about a candle (no. 63), whose European prototype is:

> Little Miss Netticoat
> With a white petticoat
> And a red nose;
> The longer she stands
> The shorter she grows.

However, the overwhelming number of Surinam riddles are of native origin.

The enigmas are, as a rule, short and simple, without

attempt at embellishment. They are, so far as we know, never presented in verse or rhyme as are many of the European riddles. Nor have we ever met with long Riddle stories (Räthselmärchen) or Riddle-songs (Räthsellieder). Conundrums based on a play of words are sometimes found.

We offer such material as we have been able to collect in Surinam, and cherish the hope that others who are favorably situated and so inclined may gather the scattered grains of folklore that still remain before it is too late. The riddles are presented just as they were communicated to us, without modification and without any attempt to separate the foreign element from the native, so that the student may judge for himself the extent of outside influence. To avoid unnecessary repetition, however, we have omitted the formal introductory and closing phrases, except in the presentation of the first riddle.

In writing the Negro-English words we have followed, though not strictly, H. C. Focke's Neger-Engelsch Woordenboek, Leiden, 1855.

RIDDLES

1. *Er tien tien, mi mama habi wan fowroe-hoso nanga fowroe, te mamanten alla go-we. Lai, lai, o san datti.*

   Stari.

   Once upon a time, my mother has a hen house full of hens, in the morning all go away.

   Stars.

2. *Mi mama senni so meni foe hem pikien go krien hem djari, ma dem alla makandra no ben man ; dan a senni wan nomo, en datti krien na heli djari wante, hem wawan.*

   Stari nanga moenkinki.

   My mother sent many of her children to clean her garden, but all of them together were not able; then

she sent only one, and that one cleaned the whole garden at once, he alone.

Stars and moonshine.

(Variant)

So meni pikien de sibi wan prasi, a no wanni krien, ma fa na mama kom, wante a krien.

Moenkinki.

Many children are sweeping a yard, it will not become clean, but as soon as the mother comes, at once it is clean.

Moonshine.

3. *Mi habi so meni kloroe, iffi mi opo alen no de kom.*

Alen-bo.

I have so many colors, if I come up rain will not come.

Rainbow.

4. *Hoso foeroe, koekroe foeroe, ma mi no kan kisi wan fingroetoe foeroe.*

Smoko.

House full, cook-house full, but I cannot catch a thimbleful.

Smoke.

5. *Poefoe nakki poefoe.*

Assisi.

Puff knocks puff.

Ashes.

6. *Mi mama ben de ; mi mama meki mi ; a potti mi na ini kouroe ; mi de kouroe, kouroe 'e go doro, kouroe 'e go doro ; wan dei mi hatti bron, mi taki mi sa meki mi mama kouroe bakka, meki a si iffi a switi.*

Ys.

My mother was: my mother made me; she put me in the cold; I am cold, the cold goes through me, the cold goes through me; one day I got angry, I said I shall make my mother cold in return, let her see if she likes it.

Ice.

(Variant)

Mi mama meki mi, mi meki mi mama bakka.

Ys.

My mother made me, I made my mother back.

Ice.

7. *Mi mama habi wan bari, a no habi hoeploe, ma a de holi watra.*

Wan eksi.

My mother has a barrel, it has no hoops, but it holds water.

An egg.

(Variant)

Mi habi wan bari, a no habi hoeploe, ma a de tanapoe.

Wan eksi.

I have a barrel, it has no hoops, but it stands up.

An egg.

8. *Mi de tjari mi hoso na tappoe mi bakka.*

Pakro.

I carry my house upon my back.

Snail.

9. *Mi mama kiri wan kau na tappoe toe marmerston.*

Loso.

My mother killed a cow between two marble slabs.

Louse.

10. *Mi mama habi wan bom na mofo doro ; so meni fowroe de sribi na tappoe na neti, ma te mamantem mi de finni kaka na ondro na bom.*

Loso na tappoe joe hede.

My mother has a tree in front of the house; many birds sleep on it at night, but in the morning when I awake I find excrement under the tree.

Lice upon your head.

11. *Mi papa go na honti, mi papa honti meti so te, ma a no tjari no wan kom na hoso ; ma na broedoe datti de na hem hanoe.*

Sinesi.

My father went hunting, my father hunted and hunted for game, but he did not bring any home; and yet there was blood upon his hands.

Fleas (*Pulex irritans*).

12. *Wan soema no ben frede foe graman srefi.*

Sika.

Somebody was not afraid even of the governor.

Chigre (*Sarcopsylla penetrans*).

13. *Mi habi wan hoso, ma no wan soema no kan joeroe hem boiti asranti soema.*

Sika.

I have a house, but no one can hire it except the disrespectful.

Chigre.

14. *Pikien Kodjo sabi taki a de go dede, a diki holo potti hemsrefi.*

Sika.

Little Cudjo knows that he is going to die, he digs a hole to bury himself in.

Chigre.

15. *Mi taki libi-soema odi, a no piki mi ; mi taki dede-soema odi, a piki mi.*
Lala wiwiri nanga drei wiwiri.

I spoke to the living, nobody answered me; I spoke to the dead, and received an answer.
Fresh leaves and dry leaves.

16. *Malatta meki ningre, ningre meki bakra.*

Sapatija.

Mulatto begets negro, negro begets white man.
Sapodilla (*Achras sapota*).

17. *Wan hoso tapoe lontoe, ma timmreman de na ini.*

Wan Goejaba.

A house closed all around, but carpenters are inside.
A Guava (*Psidium guajava*).

18. *Langa man tanapoe na miendri swampoe.*

Prasara.

Tall man stands in the middle of the swamp.
The Manicole Palm (*Euterpe oleracea*).

19. *Mi mama habi wan pikien, a habi drie hai ; ma alwassi san doe hem, nanga wan hai nomo a de krei.*

Wan kokronoto.

My mother has a child; it has three eyes; but no matter what ails it, it cries with only one eye.

A coconut.

(Variant)

Mi mama habi wan pikien nanga drie hai, a de si nanga wan nomo.

Kokronoto.

My mother has a child with three eyes, it sees with only one.

Coconut.

20. *Mi mama habi wan sani, a groen na skien, a witti na ini.*

Kokronoto.

My mother has something, its skin is green, it is white inside.

Coconut.

21. *Mi mama habi wan pikien, sondro joe no poeroe hem moesoe joe no kan bosi hem.*

Maripa.

My mother has a child, unless you take off its bonnet you cannot kiss it.

Fruit of the Cokerite Palm (*Maximiliana maripa*).

22. *Mi mama ben de ; faja leti na miendri boesi.*

Awara.

My mother was; fire lighted in the middle of the woods.

Awarra (*Astrocaryum segregatum*)

23. *Moro mi ouroe, moro mi switi ; te mi dede prisiri foe mi famiri.*

Lepi baana.

The older I am, the sweeter I am; when I die there is pleasure for my family.

Ripe plantain.

24. *A lontoe, a sidon.*

Tontom.

It is round, it sits.

Tomtom.

25. *Mi mama habi wan hoso nanga drie pranga nomo, ma so meni pikien de libi na ini.*

Masoesa.

My mother has a house of three boards only, but many children live within.

„Masoosa" (*Renealmia exaltata*).

26. *Mi mama ben de. A ben habi wan pikien ; a groen na doro, a witti na ini, a redi na ini, a brakka na ini.*

Watramoen.

My mother was. My mother had a child; it is green outside, it is white inside, it is red inside, it is black inside.

Watermelon.

27. *Skotoen ferfi groen, kerki ferfi witti, domiri weri brakka*

Soersakka.

Fence painted green, church painted white, domine wears black.

Soursop (*Anona muricata*).

(Variant)

Kerki ferfi groen, pastoro weri witti, alla soema weri brakka.

Soersakka.

Church painted green, pastor wears white, all the people wear black.

Soursop.

28. *Matta na tappoe matta, matta na tappoe matta, matta na tappoe matta.*

Kin.

Mortar upon mortar, mortar upon mortar, mortar upon mortar.

Sugar Cane.

(Variant)

Bari sidon na tappoe bari.

Kin.

Barrel sitting upon barrel.

Sugar Cane.

29. *Hoedoe roetoe, switi roetoe, a switi moro a djedje srefi.*

Switi kasaba.

Wood root, sweet root, sweeter even than honey.
Sweet Cassava (*Manihot palmata*).

30. *Nessi foe nessi, dobroe foe dobroe.*

Ajoen.

Nest for nest, double for double.

Onion.

(Variant)

Bari na tappoe bari.

Ajoen.

Barrel over barrel.

Onion.

31. *Wan mama ben de ; a mama kisi so meni pikien ; so leki dem pikien de gro, dem bigien weri koto, wan na tappoe trawan, koto na koto tappoe; te di dem alla kom bigi a poeroe dem, jagi dem go na doro ; wante di a trowe dem na doro, dem skien bigien poeroe boeba.*

Ajoen.

A mother was; the mother had many children; as the children grew, they began to wear skirts, one upon another, skirt over skirt; when they had all grown up, she took them out and drove them away;

as soon as she had thrown them out of doors, their skins began to dry and peel.

Onion.

32. *Wan mama ben de ; a mama ben habi so meni pikien, ma so leki dem pikien de gro kom, wante dem sori Gado kofoe ; a mama taki, "mi go koti oen nekki".*

Koro

A mother was; the mother had many children; but as soon as they grew up, they showed their fists to God, the mother said, „I am going to cut your throats".

Cabbage.

33. *Mi habi wan krosi ; moro mi nai hem, moro a de priti.*

Kraroen.

My mother has a cloth; the more I sew it, the more it tears.

Greens (*Amarantus blitum*).

34. *Mi sabi wan sani ; te mamantem a de wakka na tappoe fo foetoe, te bakka-dina na tappoe toe foetoe, te neti na tappoe drie foetoe.*

Libi soema.

I know something; in the morning it walks on four legs, in the afternoon on two legs, and at night on three legs.

Living person.

35. *Mi mama 'e prani baana alla dei, ma dem no man gro.*

Dede soema.

My mother plants plantains all day, but they cannot grow.

Dead person.

36. *Mi si san Gado no si.*

Mi gelijke.

I see what God sees not.

My equal.

37. *Sokko oeman de tjari bere na bakka.*

Koiti.

Sokko woman carries belly on back.

Calf of the leg.

38. *Krebi-hede lollo na pitti.*

Hai.

Bald-head rolls in well.

Eye.

39. *Mi habi wan pitti, a prani lontoe nanga bom, ma no wan wiwiri de fadon na ini.*

Hai.

I have a well, around it are planted trees, but not a leaf falls in it.

Eye.

40. *Alwassi mi papa nanga mama brakka so te, dem habi witti pikien.*

Tifi na ini ningre mofo.

Although my father and mother are ever so black, they have white children.

Teeth in a negro's mouth.

41. *Mi mama habi wan djari nanga leli lontoe hem; wan redi dagoe sidon na ini.*

Tongo nanga tifi.

My mother has a garden with lilies around it; a red dog is sitting in it.

Tongue and teeth.

42. *Mi rei na tappoe mi hassi, mi sakkanjisa fadon, mi drai loekoe, ma mi no kan finni.*

Spiti.

I ride upon my horse, my handkerchief falls, I turn to look, I cannot find it.

Saliva.

43. *San pôti soema trowe na gron, na datti goedoe-soema de poti na ini hem sakka.*

Froekoutoe.

What the poor man throws upon the ground, the rich man puts into his pocket.

Mucus discharged from the nose.

44. *Mi mama ben habi wan bari nanga watra na bakka hem hoso; Doro soema kan kom driengi, ma hoso soema no mag foe driengi.*

Brada nanga sisa no mag trou.

My mother has a barrel of water in back of her house; outside people can come to drink, but the people of the house are not permitted to drink.

Brother and sister must not marry.

45. *San gran soema de frede na datti jongoe soema de lafoe.*

Foe njam drei karoe.

What old people fear, young people laugh at.

To eat dry corn.

46. *Mi mama 'e baka brede tidei di a njam esrede. Esrede a ben leni brede na wan buurvrouw en tidei a 'e baka gi hem bakka.*

My mother is baking bread that she ate yesterday Yesterday she borrowed bread from a neighbor, and today she is baking for her in return.

47. *A langa na bakka, a langa na fesi.*

Passi.

It is long in front, it is long behind.

Path.

48. *Brakka oeman de rei na tappoe redi hassi.*

Pattoe na tappoe faja.

Black woman riding on a red horse.

Pot on the fire.

49. *Mi mama brakka, mi papa brakka, ma dem meki redi pikien.*

Faja, pattoe, nanga drie-foetoe.

My mother is black, my father is black, but they have red children.

Fire, pot, and tripod.

50. *Wan redi de leti wan brakka hassi bakkasei.*

Pattoe na faja.

A redness lights up a black horse's stern.

Pot on the fire.

51. *Brakka man de plei pokoe, pikien Kodjo de dansi.*
Bori aleisi na ini wan pattoe.

Black man plays music, little Cudjos dance.

Boiling rice in a pot.

52. *Brakka oeman de swem na tappoe liba.*

Stopoe na ini watra.

Black woman swimming on the river.

Gin bottle in the water.

53. *Pikien misi komopo na bakra-kondre, a poti hem hanoe na hem sei.*

Pisi-pattoe.

Little Miss has come from Europe, she puts her hand at her side.

(A well-known chamber receptacle).

54. *Mi mama habi so meni pikien, ma a nai wan enkri koto; na moro bigi te na moro pikien wan de weri na enkri koto.*

Fisi-netti.

My mother has many children, but she sewed a single skirt; the biggest to the smallest child all wear this single skirt.

Fish net.

55. *Wan hassi nanga broko foetoe de lon na ini hoso.*

Wan sisibi.

A horse with broken foot runs in the house.

A broom.

56. *Mi krien trawan, ma mi dotti mi srefi.*

Dweri.

I clean others but I dirty myself.

Mop.

57. *Tompoe weri kamisa.*

Wan nanai nanga tetei.

Stump wears breech cloth.

A needle and thread.

58. *Lai lai, dan, lai lai.*

Tafra-la.

Guess guess, then, guess guess.

Table drawer.

59. *Mi mama habi wan sani, a habi nekki ma a no habi hede, a habi hanoe ma a no habi fienga.*

Hempi.

My mother has something, it has a neck but it has no head, it has arms but it has no fingers.

Shirt.

60. *Mi lollo hem go, mi lollo hem kom, a tan steifi.*

Sigara.

I roll it hither I roll it thither, it remains stiff.

Cigar.

(Variant)

Mi lon go, mi lon kom, mi tan steifi.

Sigara.

I run hither, I run thither, I remain stiff.

Cigar.

61. *Monki-monki tan steifi.*

Sigara.

Monkey remains stiff.

Cigar.

62. *Oen de libi na ini wan dosoe, sodra oen komopo, oen de dede wante.*

Swafroe.

We live in a box, as soon as we come out we die.

Matches.

63. *Mi mama habi wan sani, o moro langa a de libi, o moro a de sjatoe.*

Kandra di de bron.

My mother has something, the longer it lives, the shorter it grows.

Burning candle.

64. *Mi mama habi wan hoso nanga so meni postoe, ma a tanapoe na tappoe wan postoe nomo.*

Prasoro.

My mother has a house of many posts, but it stands on one post only.

Umbrella.

65. *Mi no habi foetoe, ma toch mi de wakka; mi no habi hanoe, ma toch mi de sori.*

Oloisi.

I have no legs, yet I walk; I have no arms, yet I point.

Watch.

(Variant)

Mi mama habi wan sani, dei nanga neti a de wakka.

Oloisi.

My mother has something, day and night it walks.

Watch.

66. *Mi mama sidon na sodro, a foeroe wan baskita nanga porsren preti, a friengi hem kom na gron, ma no wan foe dem preti no broko.*

Pampira.

My mother sits upstairs, she fills a basket full of porcelain plates, she throws them down upon the ground, but not one of the plates breaks.

Papers.

67. *Brauw sabana, witti sabana, sebi-man passa.*
Pampira, inki, nanga pen.

Blue savanna, white savanna, barber (i.e. shave-man) passes.

Paper, ink and pen.

NOTES

In addition to a few explanatory remarks which may be desirable in connection with some of the riddles because of their local character, we call attention to those of other parts of the world, which on account of their

similarities might indicate a common origin, or, at least, parallel thinking. No doubt others are traceable to European sources and perhaps a few to Africa.

2. The idea of using a brush to sweep the night sky dates back to the ancient Vedas. See Angelo de Gubernatis, Zoölogical Mythology, 1872, p. 143.

4. This riddle is undoubtedly of European origin, and is also in common circulation in various parts of the United States, where the „bowl" or „spoon" usually takes the place of the „thimble". A. M. Bacon and E. C. Parsons record a variant from Virginia, in which the thimble appears as it does in the Surinam version. Another form reported from Virginia by the same authors, runs thus:

> Hitty titty in the house,
> Hitty titty out of doors,
> Nary man can catch hitty titty.

Cf. Journal of American Folk-lore: Vol. 30 (1917), p. 201; Vol. 34 (1921), p. 26; Vol. 35 (1922), pp. 106, 313, 327.

5. Another version found in Surinam is: „*Tasi nakki tasi*". The significance of the word „*tasi*" so used is not known to us.

9. The allusion is to the crushing of a louse between the thumb nails. Compare this with one in Henry Callaway's Nursery Tales, Traditions, and Histories, 1868, Vol. 1, p. 364, which is almost identical:

> „Guess ye an ox which is slaughtered in two cattle-pens."

10. The „excrement" is evidently the nits.

11. It is supposed that the Chinese introduced the Flea into Surinam; hence the name „Sinesi".

16. The Sapodilla (*Achras sapota*) has a brown skin and brown flesh, and the seeds are black outside and white inside.

17. Guavas (*Psidium guajava*), especially when ripe, are frequently wormy.

19. It will be remembred that only one of the three so-called „eyes" of the coconut can easly be opened to get at the „milk".

20. This riddle has its exact counterpart in the Bahamas, as reported by Elsie Clews Parsons:

> „Me riddle me riddle me randy oh,
> Perhaps you can,
> Perhaps you cannot.
> Me fader had a t'ing.
> It white inside,
> It green outside."

Ans. — Coconut.

Cf. Jour. Amer. Folk-lore, Vo. 30 (1917), p. 276.

22. The ripe fruit of the Awarra palm (*Astrocacyum sp.*) is of a vivid orange color and hence very conspicuous.

24. „*Tomtom*" is a preparation made by pounding green plantains (*Musa sp.*) to the consistency of a thick dough. It is eaten like dumplings in soup.

25. Alludes to the structure of the pod of the fruit of the „Masoosa" (*Renealmia exaltata*), and to the great number of small brown seeds.

26. A similar riddle, lacking the completeness of the Surinam version, has been reported from South Carolina by E. C. Parsons: „Green on de outside, an' red on de inside". Ans. — Watermelon.

Cf. Jour. Amer. Folk-lore, Vol. 34 (1921), p. 29.

27. The Fruit of the Soursop (*Anona muricata*) is green with a pure white flesh and black seeds.

28. This alludes to the resemblance of the sections of sugar cane to the native „*matta*", or mortar, in which the green plantains are mashed to make „*tomtom*".

34. The famous riddle of the Sphinx which was first solved by the unfortunate Oedipus.

36. The European version quoted, in part, in the introduction, is taken from „The Fashionable Puzzler or Book of Riddles", New York, 1835, p. 140. An American version, reported from North Carolina by Miss Parsons, is as follows:

God never did see,
George Washington scarcely ever did,
And we see every day.
Ans. — Our equals.

Cf. Jour. Amer. Folk-lore, Vol. 30 (1937), p. 207.

37. „*Sokko*" is the name of a West African tribe, represented in the negro population of Surinam.

39. The ever present white teeth and red tongue are always a reminder to one at loss for a subject. An African version, reported by Merwyn W. M. Beech, The Suk, Their Language and Folk-lore, 1911, p. 44, refers to the teeth as white cows, and the tongue as a red bull. E. G. Parsons records the following from the Bahamas:

„My fader had thirty white horses an' a red one."

Ans. — Teeth and tongue.

The same author gives a version from South Carolina as follows:

„Twenty-five white steer
Standin' in a stall,
Up run a red bull
An' outlicked all."

Ans. — „Teeth an' yer tongue".

Cf. Jour. Amer. Folk-Lore, Vol. 30 (1917), p. 276; Vol. 34 (1921), p. 24; Vol. 35 (1922), p. 314.

47. The old negress who contributed this riddle said, apologetically, „Dis na wan lau-lau wan datti", i. e., „This one is a foolish one". Nevertheless, it is one of the few of which we find counterparts in Africa. Merwyn W. H. Beech (*loc. cit.*, p. 45) records one very similar to this, namely:

„I am long, there is not (another longer)"

Ans. — A road.

48. E. C. Parsons reports the following riddle from the Bahamas:

„De black man settin' on de red man head"

Ans. — „Pot settin' on fire."

Cf. Jour. Amer. Folk-lore, Vol. 30 (1917), p. 276.

54. The fish net as a garment appears also in a West African riddle.

„Dey sew dress fo' one girl; he no deh, but w'en he reach, de dress jus' fit um."

Cf. Florence M. Cronise and Henry W. Ward, Cunnie Rabbit, Mr. Spider, and the other Beef, West African Folk-tales, London, 1903, p. 194.

55. Whereas the Surinam negro sees in the broom a horse with a broken foot, his Virginian relative fancies a multiplicity of legs and forms his riddle accordingly:

What goes 'round
An'makes a thousand tracks?
Ans. — A broom.

Cf. Jour. Amer. Folk-lore. Vol. 35 (1922), p. 316.

57. Probably the „stump" alludes to a *broken* needle, but we record the riddle as we heard it. The Surinam eye, quite naturally, sees in the thread a breech cloth, whereas in other parts of the world the tail of some animal is suggested.

Cf. Jour. Amer. Folk-lore, Vol. 34 (1921), p. 37.

58. This is a play on the words, „lai", meaning „drawer", and „*lai*", signifying „guess". It calls to mind, among others, a German conundrum which we remember reading in a collection of riddles published by Karl Simrock in „Die deutschen Volksbücher". It is of a similar nature, but wholly different subject:

„Es ist weg und bleibt weg,
Ist Tag und Nacht weg,
Und jedermann sieht es doch.
Ein Weg."

It is away and stays away
Is day and night away
Yet every one can see it.
A Way.

60. Evidently refers to the rolling process in the manufacture of cigars.

63. The riddle of the burning candle is of European origin, and universal in civilized communitaties. The version quoted in the introduction is one of many that could be adduced.

64. In Sierra Leone we find a similar riddle, reported by Cronise and Ward (loc. cit., p. 195), as follows:

„One big ho' se bin deh, he get one post, no mo'."

Ans. — Umbrella.

The Surinam riddle was no doubt indepedently conceived, being obviously suggested, in each case, by the nature of the object.

It is interesting to compare the method of presentation of this riddle and others from West-Africa with those of Surinam. The introductory phrase, „*Mi mama ben de*", or something else „*ben de*", has its counterpart in Sierra Leone in such phrases as „*One big ho'so bin deh*", and „*One man bin deh*", curiously similar, even in the dialect. From the same author we also learn that sometimes the propounder heralds the riddle by the exclamation „Hill", implying that the solution will demand some mental effort, just as the climbing of a hill requires physical exertion. If it is agreeable to the party to have him proceed they say, „How". We find a strikingly similar form among the Saramacca Bush-negroes of Surinam. who according to Schuchardt (*loc. cit.*, p. 41) usher in the riddle with the word „*Mato*", to which the compiler, Daniel Yveraar, quite correctly attaches the meaning „guess"; the reply being, „*Tongonie*", i. e. „You have the word". But in an eighteenth century vocabulary by C. L. Schumann in the same

work, p. 88, we find that „*Matu*" signifies „forest", derived from the Portugese, „*Mato*", thus implying exertion or mental effort exactly as „hill" does to the natives of Sierre Leone. Whether this is the true explanation of the use of the word „*Mato*" in the riddles of the Saramacca Bush-negroes, we cannot definitely say.

65. In one form or another, this riddle crops out wherever watches and clocks are to be found.

Arlington, Mass., U. S. A.

DE OPLEIDING EN DE POSITIE VAN DEN DISTRICTSGENEESHEER IN SURINAME

DOOR

C. BONNE

De geneeskundige school is aanvankelijk opgericht met het doel te voorzien in de behoefte aan geneeskundige hulp voor de immigranten. Van tropische hygiëne, de zorg niet alleen voor de zieken, maar voor den gezondheidstoestand in het algemeen, was toen nog nauwelijks sprake; in het leerplan van de school en in de praktische opleiding stond de hygiëne ver op den achtergrond en ze staat daar betrekkelijk nog. De districtsgeneesheer behandelt de zieken in zijn district en daarmede uit.

De Surinaamsche geneesheer heeft het recht zijn studies in Nederland voort te zetten. Als hij in Nederland het artsdiploma heeft behaald heeft hij alle rechten verkregen van den arts, die zijn volledige opleiding in Nederland heeft gehad. Terwijl zijn Surinaamsche diploma hem alleen het recht gaf in West-Indië praktijk uit te oefenen, staat met het Nederlandsche diploma bij wijze van spreken de wereld voor hem open.

Daarmee is het dualistisch karakter der opleiding aan de geneeskundige school reeds aangeduid. Aan de eene zijde een opleiding gericht op de belangen van Suriname, waarbij specifieke kennis van Surinaamsche ziekten op den voorgrond moest staan, aan de andere zijde een opleiding gericht op de belangen van den Surinaamschen geneesheer, waarbij het oog wordt gericht op zijn verdere opleiding in Nederland. Zonder twijfel staat de laatste richting op den voorgrond en hoe vreemd het moge schijnen, de opleiding in de kennis der tropische Surinaamsche ziekten is een der zwakste plekken van het onderwijs aan de geneeskundige school.

De redenen, die daartoe voeren zijn velerlei. In de eerste plaats gaat de belangstelling van den leerling der school al meer naar Nederland dan naar Suriname. Wanneer hij zich zijn ideaal in de toekomst voorstelt, dan is dit niet een permanente positie als districtsgeneesheer, maar dan droomt hij van een loopbaan na voleindigde studie aan een werkelijke universiteit. In den regel denkt hij daarbij niet aan terugkeer naar Suriname en zeker niet als districtsgeneesheer. Natuurlijk wordt dit ideaal niet steeds bereikt, maar dat hij zijn ideaal niet plaatst in het district is begrijpelijk. De positie van districtsgeneesheer toch is weinig aanlokkelijk; het salaris is onvoldoende, een groot deel van den tijd moet worden doorgebracht met reizen in barkassen op de rivieren. Veel resultaten kunnen niet worden bereikt, omdat zijn hulpmiddelen primitief zijn, voldoening door hygiënisch werk is er moeilijk verkrijgbaar. Nu zou er in dit laatste opzicht zeker meer kunnen worden gepresteerd dan thans, maar men moet niet vergeten, dat er voor den districtsgeneesheer absoluut geen voordeel aan is verbonden zich in te spannen tot het bereiken van hygiënische resultaten. Niet voor zijn onmiddellijke positie en nauwelijks voor zijn toekomst maakt het eenig verschil of hij bijv. zijn best doet de bevolking van zijn district van ankylostomen of malaria te bevrijden. En het salaris van den districtsgeneesheer is zoo karig, dat zijn eerste belangstelling uitgaat naar vermeerdering van inkomsten door praktijk onder particulieren.

Het weinig aanlokkelijke van zijn positie in het district sterkt hem in zijn voornemen naar Nederland te gaan om af te studeeren, waarna zijn toekomst verzekerd is. Daarvoor heeft hij geld noodig, en al zijn inspanning richt zich dus op het verkrijgen van bijverdiensten, waaronder de hygiënische zorg voor den gezondheidstoestand van de bevolking van zijn district, die niet wordt betaald, zonder twijfel lijdt. Psychologisch is dit zeer begrijpelijk. Als regel zal iemand eerst dan zijn werkkracht in dienst stellen van werk dat niet betaalt, als hij een behoorlijk inkomen heeft, tenzij dit werk toevallig ligt in de lijn van zijn persoonlijke voorkeur.

Het ontbreken van een behoorlijk inkomen en de geringe gelegenheid tot het ervaren van voldoening in zijn werk, maakt den districtsgeneesheer tot een mopperend en ontevreden wezen. Met zorg ziet hij vaak zijn gezin groeien, en het wordt steeds moeilijker voor hem in Nederland uitkomst te zoeken. Deze toestand, waarop natuurlijk wel een enkele uitzondering voorkomt, werpt in zekeren zin zijn schaduw reeds vooruit op de leerlingen der geneeskundige school.

De geneeskundige school moet hiermede rekening houden. Men kan niet teruggaan tot het oorspronkelijk standpunt en in de leerlingen alleen toekomstige geneesheeren in de districten van Suriname zien. De school heeft haar dualistisch karakter gekregen, dit is wettelijk vastgelegd en het zou een onbillijkheid zijn tegenover de bevolking van Suriname dit te ontkennen.

Bovendien sturen in het algemeen de leeraren vanzelf het onderwijs in Nederlandsche richting. In den regel toch zijn dezen sinds kort uit Nederland gekomen, en zullen zij dus onderwijs geven naar hun beste vermogen in den geest zooals ze dit in Nederland genoten hebben. Eerst locale ervaring zal hen doen inzien, dat wat elders belangrijk is, in Suriname soms zonder beteekenis kan zijn en omgekeerd.

Het resultaat is dat de geneeskundige school in hoofdzaak is geworden een opleiding in aansluiting met het medisch universitair onderwijs in Nederland en dat de afgestudeerde jongelui, indien zij niet over voldoende middelen beschikken om direct naar Nederland te gaan min of meer noodgedwongen de positie van den districtsgeneesheer aanvaarden om zich de noodige fondsen daartoe te verschaffen. De positie in het district is slechts middel, geen doel. Dit resultaat is mijns inziens niet zooals het zijn moest en eenige verbetering daarin is toch wel denkbaar.

Verbetering, zoodat de Surinaamsche geneesheer, ook de beste onder hen, zich althans gedurende een reeks van jaren, waarin zijn kinderen nog niet naar school behoeven te gaan, in het district op zijn plaats voelt, lijkt mij mogelijk langs de volgende lijnen.

In de eerste plaats moet het salaris worden verbeterd, zoodat materiëel althans de grootste zorgen verdwenen zijn. Daarmee alleen is men er echter niet, want blijft de rest onveranderd, dan zal het resultaat zijn, dat de districtsgeneesheer nog iets vlugger dan thans naar Nederland verdwijnt. Er moet iets in zijn positie en in zijn werk veranderen, waardoor hij niet zoo spoedig vertrekt of waardoor het regel wordt dat hij als Nederlandsch arts weer terug komt. Dit kan alleen indien er meer mogelijkheid op voldoening komt in zijn werk. Het kan zijn: voldoening over zijn medisch handelen of wel voldoening over zijn hygiënisch werk. Daarvoor is noodig concentratie van de districtsposten. Zoolang de districtsgeneesheer zijn tijd moet verknoeien met in barkassen op de rivier te zitten, blijft hij een ouderwetsche koorts-kinine-automaat zonder gelegenheid tot behoorlijk onderzoek, observatie en behandeling zijner zieken. Dat centralisatie der plantage-hospitalen gewenscht is behoeft geen verdediging meer. Maar ook voor de vrije districtsbevolking zou de toestand beter worden. Men moet het denkbeeld loslaten, dat het 't beste voor den ernstigen zieke is, dat de dokter bij hem thuis den pols komt voelen. Behoorlijk onderzoek, behoorlijke verpleging, behoorlijke behandeling is slechts mogelijk in een behoorlijke omgeving onder het onmiddellijk toezicht van den dokter. Voor 99% der districtsbevolking wil dit zeggen in een hospitaal. De dokter doet zijn werk daar beter en vlugger. De zieken moeten dus bij den dokter komen in zijn hospitaal en niet omgekeerd. Dat dit voor enkele, meer met aardsche goederen gezegende personen niet noodig is, en dat ook voor de overigen wel eens een uitzonderingsgeval voorkomt, mag geen reden zijn dit algemeene standpunt los te laten. Men moet den dienst inrichten naar de werkelijke belangen van de meerderheid der bevolking of deze rijk is of arm. En bij de overgroote meerderheid der districtsbevolking komt van behoorlijke behandeling en verpleging thuis met vluchtige bezoeken van den dokter enkele malen 's weeks niets terecht. De districtsbewoners zelven mogen er niet allen van overtuigd zijn, hun werkelijk

belang brengt mee de zieken te concentreeren in een hospitaal. In die richting moet de bevolking worden opgevoed, zoolang ze stàat op het lage economische peil van thans. Dat de vrije bevolking, ik bedoel de bezitters of huurders van grondjes, voor die verpleging wil betalen is mij te Moengo gebleken. Maar men moet zich aanpassen aan de gewoonten der bevolking. De gewone methode was dat de familie den zieke bracht en tegelijk een lading veldvruchten. Deze werden verkocht en uit de opbrengst ineens een som gestort voor de verpleging van den zieke. Bij concentratie der districtsposten zou de zetel van een districtsgeneesheer allicht ook gekozen worden op een punt waar tuin- of landbouwproducten verkocht konden worden.

Met de behandeling van zijn zieken in een behoorlijk hospitaal is de geneesheer echter niet klaar, daarmee is slechts de helft van zijn werk verricht, gewoonlijk de kleinste helft. Bovendien moet hij zorg dragen voor den hygiënischen toestand zoowel op plantages als op grondjes en vestigingsplaatsen in zijn gebied. Men mag daarover de schouders ophalen en denken, dat daarvan toch nooit iets terecht komt, maar dan doet men dit toch eigenlijk, omdat men òf den bestaanden toestand een Augiasstal vindt òf omdat men tegenwerking verwacht van plantagedirecteuren of vrije bevolking, òf omdat men geen vertrouwen heeft in den Surinaamschen geneesheer. In het laatste geval is het beter er rond voor uit te komen en te adviseeren de geneeskundige school te sluiten, in het eerste geval zal men bij verder doordenken toch moeten inzien, dat men juist een Augiasstal niet ongemoeid mag laten, en wat medewerking betreft zullen op den duur de onwillige plantages door de publieke meening aan de schandpaal worden gezet en dan zal het bestuur niet aarzelen enkele bepalingen uit geneeskundige verordeningen strenger toe te passen, wat trouwens ook geldt tegenover vrije personen.

De districtsgeneesheer moet niet alleen de yawspatienten inspuiten, die hij toevallig ziet, maar hij moet de yaws uitroeien in zijn district, hij moet systematisch zijn

malaria- en ankylostomen-dienst inrichten, hij moet systematisch de schurft uitroeien onder zijn immigranten, de leprapatiënten opsporen, zorgen zijn typhus- en dysenteriepatiënten te isoleeren en hun omgeving blijven controleeren. Al deze dingen kunnen met hoegenaamd geen kosten of lasten voor de plantages geschieden, mits de geneesheer maar het noodige „feu sacré" heeft en indien de tijden wat gunstiger worden kan hij er door gecontroleerde terrein-verbetering en privatenbouw hier en daar waarschijnlijk veel toe bijdragen om malaria en ankylostomeninfecties tegen te gaan. Misschien op een grootere plantage later eens een centraal waterleidinkje controleeren. De faecaliënafvoer zal voortdurend zijn controle noodig hebben. Hij moet verplicht zijn den vaccinatietoestand gunstig te houden en de controle erop moet niet alleen aan de school worden overgelaten. Op die wijze is er wat te doen en wat te bereiken. En dan moet de ijver ook beloond kunnen worden doordat de mogelijkheid openstaat voor beter, hooger en aantrekkelijker posities. De geneeskundige school reeds zal meer aandacht dan thans aan de tropische hygiëne, vooral aan de praktijk ervan moeten geven. Wanneer eenmaal het militair hospitaal en organisch onderdeel van den burgerlijk geneeskundigen dienst is geworden, zullen de districtsgeneesheeren van tijd tot tijd er kunnen worden gédetacheerd om hun kennis op te frisschen en ook de meest geschikten er jaren lang blijvende posities kunnen verkrijgen. Voor de meer hygiënisch voelenden zouden enkele goede posities als hygiënische werkers in Paramaribo beschikbaar komen. Ik zie geen reden, waarom later niet een uitblinkend hygiënisch aangelegd districtsgeneesheer, die wat meer van de wereld heeft gezien dan Suriname alleen, geneeskundig inspecteur zou kunnen worden. Op die wijze komt er meer perspectief in de positie van districtsgeneesheer en met eenige variatie tevens in die van stadsgeneesheer. Zoo kan het worden een betrekking, die de geneesheeren aantrekt in plaats van hen afstoot. En zoo kan iets goeds groeien uit den rommeligen toestand van thans, die nochtans talrijke elementen voor een goede hygiënische verzorging bevat,

zooals een goed centraal gelegen hospitaal in Paramaribo met een goed laboratorium, een prachtig hospitaal voor besmettelijke zieken, enkele hygiënische poliklinieken, een reeds bestaand centraal bureau, een reeds bestaande voorloopige organisatie van geneesheeren in het district en in de stad, een reeds vrij ver doorgevoerde propaganda en een modeldorp als Moengo tot voorbeeld. Maar alles moet samengesmolten worden tot een organisch geheel van hygiënische organisatie, dat door een krachtige hand bijeengehouden, dichter nadert tot het wachtwoord van onzen tijd „Efficiency".

Wie meent, dat men zich toch eigenlijk niet zoo druk behoeft te maken over den gezondheistoestand van Suriname, omdat er in de nabijheid enkele landen liggen met hooger sterftecijfer en omdat speciaal in de districten de sterfte betrekkelijk gunstig is, hij zij gewaarschuwd voor struisvogelpolitiek. Door voortdurende aanvoer van Aziaten wordt Suriname geleidelijk een Oostersch land met kansen op Oostersche epidemieën. De samenstelling der bevolking naar leeftijdsgroepen wordt sterk beïnvloed door voortdurende immigratie en terugzending naar Java, Bij een meer normale samenstelling der bevolking zou bij dezelfde hygiënische verhoudingen de sterfte hooger zijn. Dit is evenwel een kwestie van medische statistiek, waarop ik niet verder wil ingaan. Ik wil er slechts op wijzen, dat het sterftecijfer alleen geen maatstaf is voor het beoordeelen van den hygiënischen toestand.

En wie meent, dat het resultaat der voorgestelde maatregelen een opeenstapeling van blijvende hooge uitgaven zou zijn, vergist zich. Integendeel, er is op sommige punten ruimte voor bezuiniging. Bovendien geldt nog steeds, dat een wijs geleide hygiëne op den duur bespaart.

SURINAME IN DE COLLECTIE-SIX

De heer Joh. F. Snelleman schrijft ons:

Velen weten niet, dat reeds in 1613 een Amsterdamsch handelshuis een factorij te Paramaribo bezat. Maar de Engelschen zijn de eersten geweest die in Suriname een kolonie vestigden; zij hebben 't korten tijd verlaten en toen zijn de Franschen gekomen, na hen weder de Engelschen, door Willoughby uitgezonden, die het land the sweetest place noemde that ever was seen. Dat was in 1650; zeventien jaar later kwam Krijnssen met zijn Zeeuwsche vloot en de Engelschen konden toen heengaan; maar in hetzelfde jaar dat het bezit van Suriname bij den vrede van Breda aan de Hollanders was gewaarborgd, voer een Engelsche vloot de Suriname op, beschoot het fort en plunderde de kolonie; dat was in 1667; plantages werden verwoest, suikermolens in brand gestoken, blanken, slaven en goederen weggevoerd; oorlogvoeren was destijds een rude métier. Het volgend jaar nam Krijnssen de kolonie terug, en sinds dien tijd is Suriname, met twee korte onderbrekingen, een Nederlandsche kolonie gebleven.

Wie kon nu rechten op het veroverde gebied doen gelden? De Zeven Provinciën of Zeeland alleen? Jarenlang was daarover geharrewar. En eindelijk, in 1682, liet Zeeland zich vinden tot een overdracht aan de W.-I. Compagnie, die de kosten der Zeeuwsche expeditie, ten bedrage van ƒ 260.000, aan Zeeland zou vergoeden, „zou" indien zij had gekund; maar er was geen geld, er was gejammer over den desolaten toestand. Redding kon er komen, meende men, door de kolonie te stellen onder het beheer eener Societeit van Suriname, waarvan firmanten waren de W. I. C., de stad Amsterdam en Corn. van Aerssen van Sommelsdijk, ieder voor een derde deelnemend in de lusten en lasten der nieuwe maatschappij.

Ik heb dit stukje geschiedenis noodig omdat naast mij ligt een stapeltje boeken over Suriname, oude en zeer oude, meerendeels zeldzame, enkele aller-zeldzaamst, nooit gezien door oogen die meenden alles te hebben gezien wat over de Wilde Kust is geschreven. Over de kostbaarheid van het stapeltje spreek ik niet; daarvan zal blijken wanneer binnenkort het eerste gedeelte van

de bibliotheek van jhr. Six van Vromade onder den hamer komt.

Al dadelijk hebben we hier het „Accoord tussen de Gemachtigde van de Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland, ten eenre; en de Gecommitteerde Bewindhebberen van de Generaale Geoctroyeerde West-Indische Compagnie ter andere zijde; wegens 't Overnemen van de Colonie van Suriname, en wel de kolonie met al haar ap- en dependentiën, geschut, ammunitie, vaartuigen, plantages van vivres, samen voor ƒ 260.000. Een afzonderlijke lijst vermeldt de stukken geschut, het buspolver, de ponden lont, de kogels, houwers en portepeen, de snaphaanen en carbyns. Het accoord is niet tot stand gekomen en verderop in hetzelfde boek lezen we de „Conditien, onder de welcke de West-Indische Compagnie, de Stad van Amsterdam ende den Heer van Sommelsdyck in den eygendom etc. van de Colonie van Suriname heeft geadmitteert en aangenomen." De 6de conditie behelst dat genoemde heer „voor gouverneur" naar Suriname zal gaan, en wel uit liefde zonder eenige vergoeding, „des dat ten laste van de Societeyt aan syn Ed. Jaarlycks zal werden toegesonden sodanige quantiteyt Rynse en Franse Wijnen, mitsgaders Speceryen, als de Societeyt honestement oordelen sal te behoren." En vervolgens krijgen we Acte van subsidie van de Provintie van Gelderland, van een man per Compagnie te voet, op den Ordinaris Staat van Oorlog tot maintien van de Colonie van Suriname; zoomede de Acte ut supra van Holland en W. Vriesland, van Zeeland en van Utrecht, het geheele land door.

Minder deftig is de „Korte en wonderlycke beschrijving van de seltsame wanschepsels van menschen, die ghevonden worden in het Coninckrijck Guianae, aen het Meyr Parime. Alsmede van de Satyrs, en van de Vrouwen die Amazoonen genoemt worden"; een jaartal heeft dit boekje van 16 bladzijden niet, maar het moet omstreeks 1660 zijn uitgegeven. Van deze wanschepsels zijn er afgebeeld, menschen zonder hoofd en hals, de oogen in de borst; de prentjes zijn curieus, ook die van de amazonen in hetzelfde koninkrijk „van welcke bewoonderen de voornaemste meest op kleyne Eylantjes en dicke Boomen die in 't water staen sijn woonende, yder moet met een kleyn Schuytje of Vaer-tuygh tot sijn geburen varen", en dat alles, het water, de boomen, de huisjes, de schuitjes en de menschen is nauwkeurig in print verbeeld. Zooals de titel zegt, zijn er wonderbaarlijke wezens gevonden aan het meyr Parime, ook, zooals in den tekst staat „omtrent het Meyr Cattipa". Van dat meer hooren we nu naders.

En wel in een boekje van iets lateren datum. Het meer van Parima heeft lang bestaan in de verbeelding van velen; in de nabijheid lag een der beide Dorado's (het andere in Columbia). De hoofdstad heette Manoa del Dorado en daar waren de daken van goud. De onderzoekingen van Schomburgk hebben het meer van de kaarten doen verdwijnen; maar hier is de „Pertinente Beschrijvinge van Guiana gelegen aan de vaste kust van America, waer in kostelijck verhaelt wordt het aenmerckelijckste dat in en omtrent het Landt van Guiana valt" .... de lange titel wordt gestuit door een aardig vignet van de kust; in 1676 is het boekje te Amsterdam uitgegeven. Wanneer er niet een gebergte lag tusschen de kust en het meer, dan zou men gaan meenen, dat de rivieren Marawijnij, Sorrenamme en Curetijnij in het meer hun oorsprong hebben; aan den n.w. hoek ligt Dorado.... het kaartje met zijn wonderlijke dieren is een en al fantasie; maar vijf jaar vroeger was al verschenen de „Caerte of vertooninge van de Rivieren van Suriname en Commewijne" enz., vermoedelijk de oudste kaart van Suriname die op behoorlijke opneming berust (Rijks-archief en verzameling Jhr. Six). Men vindt erop de namen der plantages en van de eigenaars. De tekst van het boekje is veel beter en de op het titelblad niet genoemde schrijver S. de Beaumont [1]) vertelt velerlei voor dien tijd belangrijks over land en volk; en van de manier waarop men ginds groote winst kan behalen met een klein kapitaal.

Van de voordeelen en rijkdommen die men daar kan erlangen vertelt de eveneens niet op het titelblad genoemde auteur O. Keye van het boekje „Beschrijvinge van het heerlijcke ende gezegende Landt Guajana, waar inne gelegen is de seer voorname Lantstreke genaemt Serrenamme", een schat van een boekje, ook naar het uiterlijk, met een voorbericht van taai-taai, ten betooge, dat de mensch altijd weer verlangt naar de plek waar hij is geboren en opgevoed. Het boekje heeft 31 hoofdstukken en het 24ste behandelt de slaven; menschen tot slaven te gebruiken is volstrekt geen ongeoorloofde zaak: 1°. wordt in het oude testament het gebruik toegelaten, en 2°. wordt het in het nieuwe testament niet verboden; voorts worden deze wezens van beesten menschen en daarna van menschen christenen. Het heele kapittel is een merkwaardige bijdrage tot leering van onkundige menschen nopens de dienstbaarheid der slaven; zij (n.l. de slaven) schijnen alleen tot

[1]) Later is mij gebleken, dat des schrijvers naam wel wordt genoemd, maar niet daar waar men hem gewoonlijk zoekt.

den arbeid geboren en volbrengen dien met vroolijkheid; daarenboven zijn zij ingenomen met den dagelijkschen kost.

Over slaven en slavernij dacht men destijds anders dan tegenwoordig, 't blijkt voldoende uit hetgeen voorafgaat. Een plakkaat van 24 Nov. 1789 zeide onomwonden dat „de Negerhandel behoorde aangemerkt te worden als onafscheidelijk van den bloey en voorspoed dier coloniën, en van de geheele Commersie." Omtrent de zwarte slaven (er waren in den beginne ook roode: de Indianen) lezen we in het boekje van O. Keye, dat zij „worden langs de Kust van Africa gehandelt bij mangelinge tegens allerley Kramerijen als voor Koperen Arm-ringen, Couralen van diversche soorte en Couleuren, Messen, Bijlen, allerhande diergelijcke Yserwerck; „den importeur kwam de slaaf te staan van 70 tot 75 gulden en de verkoopprijs was ƒ 125 of ƒ 135 naar gelang de betaling dadelijk volgde of werd uitgesteld.

Bijzonder merkwaardig is het boekje dat tot titel voert „A voyage in the West Indies containing various observations made during a residence in Barbadoes, and several of the Leeward Islands; with some notices and illustrations relative to the city of Paramaribo in Surinam." De schrijver is J. A. Waller, surgeon R. N. en in 1820 verscheen het boekje. Niet alleen omdat het, hoewel bijna 100 jaar oud, nog niet is opengesneden mag het merkwaardig heeten. Het eerst vallen in het oog de plaatjes: een aardige afbeelding van de Suriname-rivier en Paramaribo, het fort met de Engelsche vlag, een neger die zijn korjaal pagaait, vier negers, die een tentboot roeien. Op een volgende plaat zijn afgebeeld voorwerpen door de Indianen gebruikt, boog met pijlen, knots, parel, fluiten van been, vrouwen-schortje e. a. Een derde plaat stelt voor A chief of the Bosjesmans or Bush negroes on a visit to the Governor of Paramaribo. Arwawkas and Charaibes or Caribbee Indians at Surinam." Hier hebben we dus beide volken op één plaatje, maar noch het negertype, noch het indianentype komt voldoende uit. Drie windmolens op een prentje van Barbados vallen ons dadelijk op; niet een fantasie van den teekenaar, want de schr. vertelt „Their mansions n.l. van de planters, were rendered conspicuous on every height, by the tall cabbage-trees and windmills grouped around them." Den 11den Juli 1808 ging Waller van boord en hij was.... als volgt zegt hijzelf: „I was surprised to find myself on a pleasant green, such as I have often noticed in some of the retired villages of England, embellished with rows of lofty trees and spacious walks underneath them. I could hardly fancy myself in a spacious city, such as I expected

to find Paramarabo; and was still more surprised, on crossing the green, to find myself in an extensive street filled with noble buildings, and at the same time presenting the appearance of gardens and the country." De Engelsche gouverneur was toen William Carlyon Hughes; eind September van 1808 is hij afgetreden.

Waller is vol lof over Paramaribo en zijn bewoners; een nauwkeurig waarnemer, zooals uit zijn opmerkingen blijkt. De zeer eenvoudige kleeding van de gekleurde bevolking wekt zijn toorn. „I must refer the cause of this scandalous practice to a depravity of morals, which to a European is scarcely credible"; en hij geeft de schuld aan de „white females" (Engelsche dames!).

Antieke boekjes zijn tòch al aardig, maar indien de inhoud belangrijk is en ons boeit, ook omdat zij vertellen van een land dat nu sedert geruimen tijd ons toebehoort, nadat het een keer of tien is veroverd en heroverd door anderen, dan groeit de bekoring die van hen uitgaat. Dan de bandjes! Wil niet het oog óók wat hebben? De een voelt veel voor perkament, dat de kleur heeft gekregen van oud wedgewood en waarop de gouden lijnen en stempels deftig uitkomen; hier is een boekje in geheel bruin leer, op de beide platten hetzelfde gouden stempel „Bataafsche maatschappij tot nut van 't algemeen" in een ovale zon en daaromheen „Amsterdams eerste departement. Schoolbestuur". Het Nut wist 't wel: de inhoud is het mooie bandje waard. J. D. Kunitz, voormalig plantage-directeur, is de schrijver, en hij noemt zijn geschrift „Suriname und seine Bewohner oder Nachrichten über die geographischen" en vele andere — ischen Verhältnisse dieses Landes". Hij woonde er 20 jaar en het boekje is van 1805; hij was er dus in den tijd van Jan Nepveu, die voortdurend de Boschnegers achterna zat, en onder wiens gouverneurschap de eerste Surinaamsche coùrant, „de wekelijksche Woensdagsche" het licht zag; andere couranten waren er in dien gelukkigen tijd niet, althans geen binnenlandsche. En Kunitz heeft dus ook meegemaakt het moment, dat (Nov. 1802) Suriname door de Engelschen werd „overgenomen". Eerst in 1816 heeft dit gescharrel opgehouden, en is Suriname een Nederlandsche kolonie geworden.

Het aantrekkelijke van dit boekje met den weidschen titel is, dat het veel minder geeft dan 't belooft: dagelijksche dingen van Suriname behandelt de schrijver; ook hij looft het land en de stad, die hij „ganz artig" noemt; het is de eenige stad in den lande „so dass der Blick überall auf nichts als Plantagen stosst". Dat is nu anders. Telkens ontmoet de lezer beschrijvingen die hij nergens anders aantreft, de groen, wit, rood en blauw geverfde tentbooten,

den watermolen die het graan voor het soldatenbrood maalt en die in de plaats kwam van den afgebroken windmolen (ook dààr en toen reeds!). Dan het aspekt van de stad, de bouw-orde; en over de „Bauart der Einwohner" loopen twee hoofdstukken; deze man verzuimt niets, hij geeft de maten van de steenen muurtjes waarop de houten huizen rusten en weet te vertellen dat de planken van het huis één en een kwart duim over elkaar schieten. Verscheidene huizen noemt en beschrijft hij afzonderlijk, ook „das Enkhäusische Haus", geheel van baksteen, twee verdiepingen hoog, het eerste in de kolonie met vensters van glas. Hoofdstukken over de bewoners des lands, den godsdienst der negers, de levenswijs der blanken, den regeeringsvorm en de lands-kantoren volgen; uitvoerige over de dieren, met latijnsche namen, van tijger tot mier, over de vruchten en over de inlanders, de Boschnegers, „Rebellenunfug bis auf die neuesten Zeiten". De plantages, des schrijvers vak, heeft hij tot het laatst bewaard; een alleszins belangrijk slot van het zeldzame werkje.

Een Engelsch boek in drie deelen, met een titel, die een heele bladzijde beslaat: „Notes on the West Indies written during the expedition under command of the late general Sir Ralph Abercromby; including observations on the island of Barbadoes, and the settlements captured by the British troops upon the coast of Guiana; likewise remarks relating to the creoles and slaves of the western colonies and the Indians of South America; with occasional hints regarding the seasoning or yellow fever of hot climates." De schrijver is George Pinckard M. D. en „to catch events as they passed and faithfully to note them" was de taak, die hij zich stelde. Brieven aan een vriend zijn 't oorspronkelijk geweest; de eerste is van 30 Oct. 1795, en in 1806 is het boek verschenen. Over Barbados vertelt Pinckard in het eerste deel, en in het tweede tot den 8sten brief; de 9de vangt aldus aan: „Our destination is no langer a secret! The Captain went yesterday on board the Commodore and received his instructions — when the Dutch colonies upon the coast of Guiana were avowed to be the object of our expedition." De 10de begint met de „capture of the united colony of Essequibo and Demerara", en is geschreven in Stabroek.... „I could have fancied myself in Holland. The land appeared as one wide flat intersected with dykes and canals, the roads mere banks of mud and clay, thrown from the ditches at their sides and the houses bedaubed and painted in tawdry colors, like Dutch toys, giving the wole a striking resemblance to the mother country." Met ongewone uitvoerigheid is deze peri-

ode beschreven.... iets verder moeten we gaan, naar 1799, toen de gouverneurs De Friderici van Suriname en Van Batenburg van Berbice, — beide koloniën waren toen in Britsche handen — een overeenkomst sloten betreffende de grens tusschen beide landen. In 1802, bij den vrede van Amiens, werden Suriname, Berbice, Demarary en Essequebo aan Nederland teruggegeven, maar in September 1803 gingen Berbice, Demerary en Essequebo weer in Engelsch bezit over, thans voorgoed, naar menschelijke berekening. Suriname kwam in 1804 aan Engeland, tot 1816. En nu is er niet veel wijsheid noodig om te begrijpen, dat een boek met brieven die aanvangen in 1795, en dat werd uitgegeven in 1806, voor ons Hollanders een dokument van belang is; niet alléén omdat het verhaal wemelt van Hollandsche namen van tallooze „Mijnheers".... naar Jan Adam Kegge heb ik gezocht, maar die was van een latere generatie.

Nieuwe Rotterdamsche Courant 31 October 1925, Av.blad C.

Na de veiling. Een veiling is een loterij, ook een boekenveiling. Vroeger was de kans iets te winnen grooter dan tegenwoordig, nu de kans om iets goeds machtig te worden, voor de som die men gewoonlijk een prikje noemt veel geringer is geworden. Indertijd, veertig, vijftig jaar geleden kon men te Leiden op goede aucties brochures en boekjes over West-Indië koopen, niet per stuk maar per pak, voor belachelijk lagen prijs. Destijds was West-Indië meer in tel dan de literatuur over West-Indië; thans heeft de belangstelling zich verplaatst.

Bij de hier vermelde prijzen is het opgeld buiten rekening gelaten. Ik volg de orde in het artikel dat de N. R. C. gaf.

641. Accoord met de Staten van Zeeland aangegaan wegens de koop en overnemingen van de Colonie van Suriname. Mitsg. het Octroy van H.H. Mogende, Condities tussen de drie respective leden, en andere stukken de Societyt van Suriname concernerende (16 stukken, tot 1749) *f* 51.

647. Korte en wonderlycke beschryvinge van de seltsame wanschepsels van menschen die ghevonden worden in het Coninckryck Guianae. Amst (ca. 1660) *f* 70.

643. (Beaumont, S. de) Pertinente beschryvinge van Guiana gelegen aan de vaste kust van America. Amst. 1676. *f* 100.

654. (Keye, O.) Beschryvinge van het Heerlijcke ende Gezegende Landt Guajana, Waer inne gelegen is de seer voorname Lant-streke genaemt Serrenamme. 's-Grav. (1660). *f* 230.

655. (Keye, O.) Kurtzer Entwurff von Neu-Niederland und Guajana. Einander entgegen gesetzt. Leipz. 1672 *f* 210.

De tweede uitgaaf van het boek van Keye 654, dezelfde die bij Van Stockum is geveild, staat in Fred. Muller's „Catalogue of books, maps, plates on America", Amst. 1872, genoteerd voor *f* 125; de Duitsche vertaling (655) voor *f* 55. Reizen deze boeken naar Amerika, wat zeer waarschijnlijk en even jammer is, dan stijgen zij gedurende den overtocht in waarde en dus in prijs.

664. Waller, J. A. A. A voyage in the West Indies.... with some notices a. illustr. relative to the city of Paramaribo. London, 1820 *f* 15.

656. Kunitz, J. D. Surinam und seine Bewohner. Erfurt, 1805. *f* 16.

658. Pinckard, G. Notes on the West Indies, including observations on the island of Barbadoes, London, 1806 *f* 17.

* * *

Van A. van Berkel was er een boek op de veiling (612) met den volgenden titel: Amerikaansche voyagien, behelz. een Reis na Rio de Berbice, gelegen op het vaste Land van Guiana.... Mitsg. een andere na de Colonie van Suriname, gelegen in het Noorderdeel van het gemelde Landschap Guiana. Amst. 1695; „avec front. et 2 planches pliées, grav. p. C. Luyken", zeide de catalogus. Oorspronkelijk werk is het deel dezer Voyagien dat over Suriname handelt niet; met enkele onbeduidende wijzigingen is het een vertaling van George Warren's in 1667 verschenen An Impartial Description of Surinam of een nadruk van de vertaling daarvan die in 1669 is verschenen onder den titel Een onpartijdige Beschrijvinge van Suriname, Gelegen op het vaste Landt van Guiana in Afrika (Zie dr. H. D. Benjamins, Nog eens Aphra Been, W. I. G. II, 1921, 530 v.). P. A. Tiele, Nederl. Bibliogr. van land- en volkenk. Amst. 1884, teekent bij Van Berkel aan, dat deze het eerst den sidderaal heeft beschreven. Tiele verwijst daarbij naar Von Humboldt, Ansichten der Natur. Heeft Von H. dit gezegd, dan wist hij niet dat Van Berkel plagiaat heeft gepleegd. Warren was met dien sidderaal nummer een, Aphra Been, in 1688, nummer twee. Van Berkel's beschrijving verscheen in 1695.

* * *

Een manuscript van 96 folio bladzijden waarin aardige dingen zijn te vinden over West-Indië is in den catalogus der veiling zich gaan verschuilen onder de „Belles lettres"; aldaar staat onder nummer 300 vermeld: Johan Farret, Gedichten, 1642—49; en de toelichtende nota luidt aldus:

Le ms. est illustré du portrait de l'auteur au crayon et quelques dessins au crayon et à l'encre de Chine par *Hugo v. Swanevelt.* Il contient: Texels Uijttocht naer 't Eylant Curaçao A° 1635. — Quelques autres poèmes écrits aux Indes Occidentales. Un de ces poèmes avec la remarque: „Gerijmt in West-Indien, op 't Eylant Curaçao. A° 1638. begonnen met lust, met hartseer volendt. A° 1639. Van de Duynkerckers genomen. A° 1639. In Memorie gehouden. A° 1641. Op het Papier uijtgeschut. A° 1642. — Clacht van de verkoude Jochem. — Epithalames, etc. — Deux poèmes autographes par *W. v. Heemskerck* et *C. v. Waarder*, dédiés à Farret.

Dit ms. heeft *f* 125 opgebracht. Misschien wil de kooper het tijdelijk afstaan aan de redactie van den W. I. G. om het merkwaardigste eruit in dit tijdschrift op te nemen.

* * *

Het eerste gedeelte van de boekerij van Jhr. J. W. Six van Vromade (2726 nummers) is van 16 tot 21 November 1925 verkocht door Van Stockums Antiquariaat (J. B. J. Kerling). SN.

BIBLIOGRAPHIE

De Hollandsche Revue, 11 September 1925. Suriname en Deli, door K. W(ijbrants).

Vragen des tijds, October 1925. Overdracht van koloniaal bezit en herstel van den Franschen franc, door Mr. A. H. Lijdsman.

Het leven van een vloothouder. Gedenkschriften van M. H. Jansen, Gep. schout bij nacht-titulair. Lid van den Raad van State. Geb. 10 Sept. 1817, overl. 10 Sept. 1893. Naar het oorspronkelijk handschrift uitgegeven en van aanteekeningen voorzien door S. P. l'Honoré Naber. Werken uitgegeven door het Historisch Genootschap (gevestigd te Utrecht). Derde serie no. 49. Utrecht 1925. (In hoofdstuk IX 1851—1856. Reis naar de West-Indiën, de Midden-Amerikaansche en de Vereenigde Staten. In hoofdstuk XII 1861 en 1862. Reis naar Suriname en Curaçao. De divisie aldaar. Gedachten over Curaçao. Kruistochten door de West-Indiën).

De Indische Mercuur, 20 Nov. 1925. De vooruitzichten van de sinaasappelcultuur en het verschepen der sinaasappelen uit Suriname (mede naar aanleiding van Bulletin No. 50 van het Departement van Landb., Nijverheid en Handel in Suriname, door Prof. Dr. G. Stahel), door A. W. Drost.

Wirtschaftliche und soziale Probleme in Niederländisch-Westindien, von Dr. J. C. Kielstra. (*Kieler Vorträge gehalten im wissenschaftlichen Klub des Instituts für Weltwirtschaft an der Universität Kiel*, No. 13). Jena, G. Fischer.

Indisch Genootschap. Vergadering van 9 October 1925. De economische vooruitzichten in West-Indië, Voordracht door Prof. Mr. J. C. Kielstra (met debat, waaraan deelnamen de heeren J. S. C. Kasteleijn en P. Bergmeyer).

De Periskoop. Algemeen Weekblad voor Suriname. 3, 10, 17, 24 en 31 October, 7 en 14 November 1925. Iets over onzen Caraibischen Pujai, door A. P. Penard.

Mitteilungen aus der Missionsarbeit der Brüdergemeine in Suriname. Paramaribo, 1 November 1925.

Koloniale Geschiedenis, door Dr. H. T. Colenbrander, Hoogleeraar te Leiden. 's-Gravenhage, 1925. (Het tweede deel, blz. 1—44, behandelt West-Indië).

Vakblad voor Biologen, November 1925. De beteekenis van West-Indië voor de verspreiding der mariene fauna, door Gerarda Stiasny-Wynhoff.

DE WET OP DE STAATSINRICHTING VAN SURINAME

DOOR

MR. O. E. G. GRAAF VAN LIMBURG STIRUM

INLEIDING

Bij beschikking van den Minister van Koloniën dd. 27 April 1922 werd een Commissie ingesteld met de opdracht, advies uit te brengen „omtrent de wijzigingen, welke met inachtneming van de wederzijdsche belangen van moederland en Koloniën in de Regeeringsreglementen van Suriname en Curaçao zouden moeten worden aangebracht" zoowel in verband met de desbetreffende artikelen van de in 1922 gewijzigde Grondwet als in verband met de „instelling van plaatselijke besturen in bevolkingscentra, welke er zich toe leenen om ter voorziening in locale behoeften geheel of ten deele op eigen kracht te steunen". Bovendien moest advies worden uitgebracht „omtrent de mogelijkheid van verwezenlijking van het denkbeeld, om door tijdelijke overbrenging, geheel of ten deele, naar de Staatsbegrooting van bepaalde uitgaven, dan wel op een uit practisch oogpunt aannemelijke andere wijze, voor Suriname en Curaçao sluitende begrootingen te verkrijgen en te behouden". Aldus luidde ongeveer letterlijk de opdracht, aan die Commissie verstrekt, tot welker voorzitter de oud-Gouverneur van Suriname Staal werd benoemd en waarin verder verschillende met de toestanden in die gebieden grondig bekende personen als leden zitting hadden. Ongeveer een jaar later, in Maart 1923, was de commissie met haar arbeid gereed, waarvan de resultaten zijn neergelegd in een „verslag", dat getuigt van grooten ijver, van groote liefde voor en belang-

stelling in de zaken, deze beide West-Indische gebiedsdeelen betreffende en van een niet minder groote deskundigheid ten aanzien van de behandelde stof. Daar deze echter van zoo uitnemend belang is voor de welvaart en den bloei dier streken, van welke ik mij in deze verhandeling in het bijzonder bij Suriname moge bepalen, moet men wel met diepgaande belangstelling kennis nemen van bepalingen, welke voor de aldaar gevestigde samenleving de staatkundige basis vormen en dit wel niet het minst, wijl op dit staatkundige fundament tevens het economisch gebouw gegrondvest is. Juist in dezen tijd, nu alle heil wordt verwacht van een herleving van landbouw, handel en industrie, is er alle reden voor, nauwkeurig na te gaan en te bezien, binnen welke perken en op welken staatkundigen grondslag die herleving zal kunnen plaats hebben. Vandaar dat het ontwerp-Grondwet niet alleen moet worden beschouwd van de zijde van het staats*recht* doch ook van die van de staats*huishouding* — en dan in ruimen zin: dus ook wat betreft de verhoudingen op dit gebied tusschen de burgers dier gemeenschap onderling en tot den Staat. Men verwachte in het onderstaande dan ook niet een uitsluitend academisch staatsrechtelijk betoog, doch een zooveel mogelijk practische beschouwing van den aard der verschillende bepalingen en derzelver gevolgen op maatschappelijk en economisch gebied. Dat daarbij wel eens critiek zal worden geleverd, zal de Commissie mij wel niet ten kwade willen duiden, zich ervan overtuigd houdende, dat steeds bij mij de gedachte heeft voorgezeten, de belangen van moederland en Suriname beide zooveel mogelijk te dienen.

Daar de algemeene beginselen op dit terrein evenals de thans geldende bepalingen aan de lezers van dit tijdschrift bekend mogen worden geacht, zal ik mij in hoofdzaak kunnen bepalen tot een artikelsgewijze behandeling van het ontwerp, waarop, teneinde deze beschouwingen niet noodeloos droog te doen zijn, de verdeeling der stof kan worden gebaseerd.

I. ALGEMEENE BEGINSELEN

In het algemeen heeft bij de Commissie de gedachte voorgezeten, de reeds in het thans vigeerende Regeeringsreglement van 1865 belichaamde gedachte van autonomie ook in de nieuwe staatsinrichting vast te leggen, waarbij zij steun vindt in de „koloniale" artikelen van de Grondwet van 1922. Deze gedachte te willen bestrijden, wil mij kortzichtig voorkomen. Iets anders is echter, of men daaraan in alle consequenties uitbreiding zou willen geven. Hoewel vergelijking met Oost-Indië natuurlijk niet in allen deele opgaat, mogen toch niet de oogen worden gesloten voor verschijnselen, welke zich aldaar op dit bebied voordoen. Nog versch in het geheugen ligt de strijd, over de autonomiegedachte in parlement en pers gevoerd; hoe gevaarlijk voor Indië en Nederland beide het zou zijn, indien de beweging, welke de autonomie in al haar consequenties begeert, veld zou winnen; hoe gevaarlijkheid ook de vaagheid van de woorden „inwendige aangelegenheden" is. Laat ons ook hier een nuchter standpunt innemen en niet ons laten meeslepen door schoonklinkende doch staatsgevaarlijke leuzen. Hoe zeer verschillend toch zijn de toestanden in Nederland en in Oost en West. Hoe zeer verschillende reeds daarom, wijl klimaat, raseigenschappen en trap van ontwikkeling op geestelijk en economisch gebied zoo zeer uiteenloopen. Waarom zou men dan aan een gebied en een bevolking een staatsinrichting schenken, welke daarvoor niet geschikt is? Slechts die staatsinrichting is goed, welke in zich de kiemen sluit voor een geestelijke en economische ontwikkeling en verheffing van dat gebied en van dat volk. Naar gelang van deze ontwikkeling kunnen dan desgewenscht en indien noodig de bepalingen worden gewijzigd. Zoo is het mijns inziens ook ten aanzien van Suriname. Heeft in Nederland de gemeentelijke autonomie meermalen aanleiding gegeven tot gegronden twijfel aan de juistheid van de algemeenheid van dit beginsel, hoeveel te voorzichtiger zal men dit dan moeten hanteeren in een land en bij een volk, welke nog zoo korten tijd geleden

op eigen beenen moesten gaan staan. Hierin schuilt allerminst een verwijt aan dit volk zelf. Hoe zou men daarvan reeds nu een mondigheid kunnen verwachten, welke zoo vele oudere Europeesche volken zich nauwelijks waardig hebben betoond. Wat Suriname behoeft, is een krachtig doelbewust bestuur, dat in samenwerking met grootkapitaal en leiding gevend aan de kleine ondernemers opkomt voor de staatkundige en economische belangen van het volk. Geen bekrompenheid en zelfoverschatting van hen, die aldaar aan de wetgeving deelnemen; geen bemoeizuchtige inmenging in bestuurszaken aan de zijde der moederlandsche regeering. Laat men een doelbewust en deskundig Gouverneur, bijgestaan door een even flinken en krachtigen Raad van Bestuur en door hoofd-ambtenaren, die van frisschen kijk en gezond verstand blijk hebben gegeven, vol vertrouwen en zonder voortdurende dwarskijkerij zijn arbeid tot heil van Suriname laten verrichten en de macht en den invloed der Staten uitbreiden naar gelang van de voortschrijdende ontwikkeling als gevolg van dat krachtige bestuur. Het is blijkens de wetgevingsproducten van de laatste halve eeuw niet te veel gezegd, te beweren, dat het Nederlandsche Parlement — en dit niet alleen — van zijn bevoegdheid tot samenwerking aan 's Lands bestuur niet steeds op de voor het geheele volk meest gelukkige wijze heeft gebruik weten te maken. Hoe zal men dan van de Staten van Suriname, van een cultureel en staatsrechterlijk zooveel jonger volk, kunnen verwachten, dat zij een zoo gunstige uitzondering zouden maken? Maar ook aan den anderen kant — de moederlandsche regeering — zal men zich moeten matigen en zich beperken tot de meest noodzakelijke inmenging in de Surinaamsche aangelegenheden, zoowel van huishoudelijken als ook van algemeen-economischen aard, mits daardoor natuurlijk niet de belangen van Suriname zelf en (of) die van Nederland worden geschaad. Men moet echter van de grondgedachte uitgaan, dat de meeste dingen ter plaatse beter kunnen worden beoordeeld en gewaardeerd. Vandaar dat zoo ontzettend veel afhangt van de personen van den Gouverneur en van de leden van den Raad van Be-

stuur en de hoofden der „Departementen". In de keuze van al deze personen zal men niet voorzichtig en nauwgezet genoeg kunnen zijn. Maar heeft men dan ook eenmaal vertrouwde, flinke, bekwame en deskundige menschen op die verschillende posten geplaatst, dan schenke de Nederlandsche Regeering hun ook het noodige en gerechtvaardigde vertrouwen en belemmere hen niet door bekrompen inmenging en betweterij. Binnen zulk een kader kan een vruchtbare samenwerking worden verkregen en op dezen grondslag dient de staatsinrichting te zijn gevestigd.

Aan deze beginselen zij het mij dan vergund, het ontwerp te toetsen en op grond daarvan moge ik hier en daar een wijziging voorstellen.

Art. 6

Aan het slot dezer beschouwingen kan nog gerept worden van een bepaling in het eerste hoofdstuk, welke niet in het kader past, n.l. de regeling van toelating en uitzetting. Zooals de Commissie terecht opmerkt, betreft het hier internationale verhoudingen. Dit onderwerp zou dus beter door een Rijkswet kunnen worden geregeld, waarop ook de Commisssie de aandacht vestigt. Wel bestaat er natuurlijk ten deze een correctief in de schorsingsbevoegdheid van de Kroon, doch deze procedure zou in bepaalde gevallen wel eens te omslachtig en daardoor bezwaarlijk kunnen blijken. Dat zich tot nu toe hierbij geen moeilijkheden hebben voorgedaan, behoeft natuurlijk geen reden te zijn, deze zaak thans niet juister te regelen.

De overige wijzigingen, in de artikelen van hoofdstuk I aangebracht, kunnen stilzwijgend worden voorbijgegaan, aangezien zij vrijwel alle het gevolg zijn van de nieuwe opvatting omtrent de verhouding tusschen het moederland en de overzeesche gebiedsdeelen en voor het overige geen aanleiding geven tot een afzonderlijke bespreking.

II. DE UITVOERENDE MACHT

Art. 29

In algemeenen zin zijn over de positie van den Gouverneur in het vorige hoofdstuk al verschillende opmerkingen gemaakt. Zeer gelukkig lijkt mij de wijze, waarop in

het nieuwe artikel 29 deze positie is omschreven voor zoover de verhouding tot de Kroon betreft. Duidelijk komt daarin, naar het mij voorkomt, de Rijksgedachte tot uiting.

Art. 32 Minder gelukkig daarentegen schijnt mij de redactie van het 2e lid van artikel 32. Welke is de beteekenis van het begrip: „tijdelijk opheffen van autoriteiten", dat uit het huidige R. R. is overgenomen? Op schorsing van burgerlijke en militaire autoriteiten kan dit niet slaan, daar ten aanzien van de eerste art. 135 (en dan wel alleen voor de rechterlijke in afwachting van ontslag) en ten aanzien van de laatste art. 31 geldt, welk artikel de Commissie zelfs wil doen vervallen, wijl deze bevoegdheid haars inziens reeds in artikel 60, lid 2 der Grondwet ligt opgesloten en naar het mij wil voorkomen terecht. Wellicht wordt hiermede bedoeld het tijdelijk buiten werking stellen van bepaalde functies, doch hoe dan ten aanzien van de dragers daarvan moet worden gehandeld, is mij niet duidelijk.

Ten aanzien van deze schorsingsbevoegdheid, ware het juister te spreken van „wettelijke regelingen met uitzondering van de verdragen en andere overeenkomsten, genoemd in artikel 3, 1°, " daar ook de keuren etc. daaronder moeten kunnen vallen.

Art. 36 De woorden binnenlandsch en buitenlandsch verlof in artikel 36 willen mij niet zeer duidelijk voorkomen. Blijkens de toelichting zou onder een binnenlandsch verlof ook moeten worden begrepen een verlof naar Nederland voor Surinaamsche ambtenaren en naar Ned. Indië voor officieren van dat leger, die in Suriname zijn gedetacheerd, al zal dit laatste wel zelden voorkomen. Zou het daarom niet aanbeveling verdienen, hier te spreken van verlof in het algemeen, nu het toch blijkens de redactiewijziging („met inachtneming van de te dien aanzien gegeven voorschriften") de bedoeling is, de zaak slechts algemeen vast te leggen en ten aanzien der bijzondere gevallen ook de bijzondere voorschriften te laten gelden.

Art. 42—46 Evenmin is het mij duidelijk, waarom in de artikelen 42 tot en met 46, welke meer in het bijzonder handelen over

de uitvoerende macht van den Gouverneur, welke in het algemeen is vastgelegd in artikel 29, niet wordt verwezen naar artikel 3. Daarin komt toch de opsomming voor van die wettelijke maatregelen, welke voor Suriname kunnen gelden, n.l. de tractaten, de wetten, de Algemeene Maatregelen van Bestuur, de Surinaamsche (niet langer: koloniale) Verordeningen, de Besluiten van den Gouverneur en tenslotte de Keuren en Reglementen der nog in te stellen plaatselijke of gewestelijke besturen. De beide laatste groepen worden door de nieuwe redactie (trouwens door de oude ook reeds!) van artikel 42 uitgesloten, evenals de Koninklijke Besluiten, welke niet zijn Algemeene Maatregelen van Bestuur. Vanwaar deze onderscheiding, zoowel in artikel 3 als in artikel 42? Wellicht heeft men hier aan een ruime definitie gedacht, doch zelfs dan nog is er naar mijn bescheiden meening geen reden, in de opsomming van artikel 42 ook niet de categorieën, vermeld in artikel 3, 3° en 4°, op te nemen en dus alleen te spreken van de wettelijke regelingen, bedoeld in artikel 3.

Art. 46 Ten aanzien der verordeningen spreekt artikel 46 m.i. ten overvloede van de afkondiging. Daar toch deze verordeningen vallen onder de groep, vermeld in artikel 3, 2°, is daarop ook artikel 42 van toepassing. Het geheele tweede lid zou dus kunnen vervallen.

Art. 48 De voorgestelde schrapping van het eerste lid van artikel 48 is geheel in overeenstemming met den wensch, de autonomiegedachte zooveel mogelijk te verwezenlijken, terwijl een correctief behouden blijft in het tweede (later dus vermoedelijk eenige) lid van dit artikel, dat de mogelijkheid van ingrijpen van het opperbestuur bij onderling strijdige belangen open laat. Tegen dit voorstel van de Commissie kan geen bezwaar bestaan, mits in Suriname een krachtig en verstandig bestuur zetelt, waarop reeds eerder en uitvoeriger de aandacht is gevestigd. Dan zullen de grieven vervallen, welke nu wijlen de Heer van Kol uitte bij de Algemeene Beraadslagingen in de Tweede Kamer over het ontwerp van 1890 [1]) en zal, al is de redactie ge-

[1]) Zie Mr. Dr. H. W. C. Bordewijk: Handelingen over de Reglementen op het beleid der Regeering in de Koloniën Suriname en Curaçao pag. 173.

wijzigd, nog kunnen gelden wat Minister Cremer naar aanleiding daarvan opmerkte, n.l. dat hij het een dure plicht achtte „van de Regeering ginds en hier te lande, „dat zij.... het recht aan zich houden, om zelfs van de „beslissingen, in die (n.l. de Koloniale) Staten genomen, af te wijken, wanneer zij dat in het belang van het alge-„meen noodig achten" [1]). Tot onnoodig dwarsdrijven zal deze bepaling echter evenmin aanleiding mogen geven. Een geval als vermeld in „de West" van 27 Februari betreffende de publicatie van statuten van naamlooze vennootschappen zal zeker niet meer behooren voor te komen.

Art. 49 Hierbij sluit zich van zelf aan de behandeling van het veel besproken artikel 49, waarin de schorsing en vernietiging van verordeningen wordt geregeld. Onder het thans van kracht zijnde R. R. is alleen vernietiging mogelijk, daar de opschorting van artikel 43 op geheel iets anders slaat, terwijl een schorsingsbevoegdheid van den Gouverneur, neergelegd in de artikelen 32 en 32 bis, alleen in dringende omstandigheden geldt. Thans zal volgens artikel 62 der Grondwet zoowel schorsing als vernietiging mogelijk zijn en wel de eerste op de wijze door de wet te bepalen en de tweede alleen bij de wet. Tegen de regeling der vernietiging zullen weinig zwaarwegende argumenten kunnen worden aangevoerd, daar zij bij de wet moet geschieden, men daartoe dus niet zoo spoedig zal overgaan en er meer waarborgen zijn. Anders staat het met de schorsing. Hier komen wij op het terrein waar staatsrecht en staatshuishouding elkander ontmoeten. Want welke zekerheid heeft b.v. een mijnbouwondernemer, wien concessie is verleend en wien bij verordening verschillende regelen en voorwaarden, bij de exploitatie in acht te nemen, zijn gesteld, dat deze verordening aldus zal blijven of wanneer zij eventueel zal worden gewijzigd, nog afgezien daarvan, dat het vaak zeer lang duurt, eer de verordening door de Kroon wordt goedgekeurd (Bauxiet verordening 1919!). De Commissie heeft getracht, deze bezwaren te ondervangen, door de

[1]) t. a. p. pag. 174.

schorsing aan een termijn van zes maanden te binden, ingaande met de dagteekening van het schorsingsbesluit, waarbinnen een wetsvoorstel tot vernietiging der verordening bij de Staten-Generaal moet zijn ingediend, terwijl zij eo ipso vervalt, wanneer niet binnen een jaar de verordening bij de wet is vernietigd. De meerderheid der Commissie achtte het, gezien de redactie der nieuwe Grondwetsartikelen, ongeoorloofd, het schorsingsrecht in het algemeen na verloop van een bepaalden termijn na de tot standkoming der verordening te doen vervallen, een soort verjaring door non-usus dus. Met de minderheid der Commissie ben ik van meening, dat de redactie van het tweede lid van artikel 62 der Grondwet voor deze opvatting geen grond geeft, zoodat er geen bezwaar tegen bestaat, in de wet, welke de formeele regeling van de uitoefening van dit recht vaststelt, ook het te niet gaan daarvan te regelen en dus te bepalen, hoe lang na de tot standkoming der verordening het schorsingsrecht zal vervallen. Ware dit niet zoo, dan kon de animo — vooral van buitenlandsch kapitaal — wel eens zeer bekoeld worden. Daar de verhouding tusschen Gemeente en Provincie en het Rijk een andere is dan die tusschen Suriname en het Rijk, gaat ook de analogische redeneering ten aanzien van de aldaar steeds mogelijke schorsing niet op. Bovendien blijft in dringende omstandigheden — als althans dat artikel wet wordt — de mogelijkheid van schorsing door den Gouverneur onder nadere goedkeuring van verschillende organen (artikel 32 bis) bestaan.

Het grootste bezwaar tegen het schorsingsrecht van de Kroon echter ligt in het feit, dat het practisch wordt inmenging van de ambtenaren van het Departement van Koloniën. De helaas vrij algemeene bedilzucht der bureaucratie zal in dezen veel kwaad kunnen stichten. Vandaar, dat het nog meer klemt, in deze wet op de staatsinrichting een bepaling op te nemen, welke het schorsingsrecht aan een vasten termijn bindt, na welken het niet meer kan worden uitgeoefend, terwijl die termijn tegelijkertijd waakt tegen het gevaar, dat verordeningen, welke in strijd zouden zijn met de belangen van Nederland en

(of) Suriname, in werking zouden treden. Tenslotte deel ik de opvatting van de minderheid der Commissie, dat in verband met het eerste lid van artikel 49 het schorsingsrecht alleen kan worden uitgeoefend ten aanzien van nieuwe verordeningen.

Art. 57 In dit verband moet nog melding worden gemaakt van de mogelijkheid van vernietiging door de Kroon bij Algemeenen Maatregel van Bestuur van de Besluiten van den Gouverneur. Hoewel ik in tegenstelling met de Commissie van oordeel ben, dat deze bepaling zonder twijfel past in het kader, door de Grondwet aangegeven en niet in strijd is met de Rijksgedachte als zoodanig, kan zij in de practijk toch tot moeilijkheden aanleiding geven, daar ook hier de deur openstaat voor allerlei kleingeestige inmenging van de zijde van de ambtenaren van het Departement van Koloniën. Een sterk voorbeeld hiervan uit den laatsten tijd levert de geschiedenis van het Besluit van den Gouverneur van Suriname van 8 November 1922 (G. B. no. 87) waarbij de rentestandaard voor belegging op de Surinaamsche Postspaarbank werd gebracht van 2,4 op 3 ten honderd. Dit besluit werd op grond van het tweede lid van artikel 57 van het thans nog vigeerende R. R. bij besluit van den Gouverneur van 11 November (G. B. no. 86) ingetrokken. Practisch is er natuurlijk tusschen intrekking en vernietiging weinig verschil. De zaak, waarop het aankomt, is, dat hier het Departement zich mengde in een aangelegenheid, welke niet alleen ter plaatse het best kon worden beoordeeld, maar bovendien ook in het belang van de bevolking was. Hierover is zooveel geschreven, dat ik mij ontslagen mag achten van de noodzakelijkheid, hierop nader in te gaan. Als adstructie van het door mij gestelde omtrent het niet denkbeeldige gevaar van bureaucratische inmenging mocht dit geval hier echter niet onvermeld blijven. Wederom blijkt hieruit duidelijk, van hoeveel belang het is, dat men van de zijde der Nederlandsche Regeering den eenmaal aangestelden met het uitvoerend gezag belasten functionaris niet telkens op de vingers ziet en tikt, doch hem binnen de grenzen,

door de wet gesteld, de noodige bewegingsvrijheid laat [1]).

III. DE STATEN

In dit hoofdstuk heeft de Commissie enkele belangrijke wijzigingen voorgesteld. Het aantal leden wordt op een vast getal (15) bepaald. Het actief kiesrecht wordt uitgebreid, terwijl zelfs de mogelijkheid van actief vrouwenkiesrecht, bij het kiesreglement nader te bepalen, wordt opengelaten. Het passief kiesrecht wordt ook aan vrouwen, onder de algemeene waarborgen natuurlijk, toegekend. Artt. 68—71

Over dit alles valt wet iets op te merken. Dat voor Britsch-Indiërs de voorwaarden voor het actief kiesrecht gunstiger zullen worden, lijkt mij alleszins billijk. Zij toch vormen een belangrijk deel der samenleving en mogen dus aanspraak maken op het uitoefenen van invloed op de samenstelling van het vertegenwoordigend lichaam. Dat zij van het passief kiesrecht uitgesloten worden, wanneer zij niet uit in Suriname gevestigde ouders zijn geboren en zelf korter dan vijf jaar aldaar gevestigd zijn, komt mij volkomen juist voor. Dan toch kunnen zij geacht worden, nog niet voldoende belang bij en inzicht in de zaken van de Kolonie te hebben, om daarover zeggenschap te mogen erlangen. Practisch zal deze bepaling ten aanzien van hen echter niet meer werken, nu sinds 1919 de immigratie van Britsch-Indiërs niet meer plaats heeft.

Dat de werkelijke vreemdelingen, dus zij, die noch Nederlanders, noch Nederlandsche onderdanen zijn, noch in West-Indië zijn geboren uit aldaar gevestigde ouders, van verkiesbaarheid zullen zijn uitgesloten, schijnt mij juist toe, zelfs nu daardoor aan een krachtens het huidige Regeeringsreglement bestaand recht een einde wordt gemaakt. Zelfs de mogelijkheid, dat het buitenlandsche

---

[1]) In dit verband moge ik belangstellenden verwijzen naar het zeer lezenswaardige artikel van den heer Coutinho in dit tijdschrift, 6e jaargang Zevende Deel pag. 561 en vlg. en op de deskundige artikelen van den heer Oliveira in „de West" van 24 Maart 1925 en 31 Maart 1925 onder den titel: Herziening van het Regeeringsreglement van Suriname.

ondernemers zou afschrikken, zich in Suriname te interesseeren, welke mogelijkheid ik overigens zeer klein acht, mag niet een overweging zijn, om het voorstel van de Commissie niet te aanvaarden. Trouwens wanneer de buitenlandsche ondernemer voor de behartiging zijner belangen geen andere waarborgen zou hebben dan de mogelijkheid, tot lid der Staten van Suriname te worden verkozen, zou het met de moraliteit in dat land al zeer slecht gesteld zijn. Zij, die dergelijke waarborgen eischen, waaraan zij, als de toestanden aldaar zoo waren, al bitter weinig zouden hebben, doen beter, hun kapitaal elders te beleggen. Ik heb hierover eenigszins uitgeweid, wijl mij uit de artikelenreeks over dit onderwerp in „de West" [1]) van de hand van den heer Oliviera was gebleken, dat dit argument voor hem aanleiding is, in overweging te geven, het passief kiesrecht voor de vreemdelingen te behouden.

Art. 71 Genoemde heer heeft ook bezwaar tegen het voorstel der Commissie, de vereischten voor kiezer en gekozene gelijk te doen zijn, waarbij hij wijst op de mogelijkheid, dat een aanslagbiljet in de inkomstenbelasting te laat wordt uitgereikt en op de niet denkbeeldige „ups en downs" in den landbouw etc., waardoor iemand plotseling door omstandigheden, wellicht van zijn wil onafhankelijk, van de verkiesbaarheid zou kunnen worden uitgesloten, hoewel men op zijn aanwezigheid in de Statenvergaderingen veel prijs zou kunnen stellen. Gaarne erken ik, dat dergelijke gevallen zich kunnen voordoen en dat het soms tot eigenaardige toestanden zou kunnen leiden. Dit neemt niet weg, dat men een regel, welke goed is, om de ongelijke niet begeerde uitzonderingen nog niet over boord behoeft te werpen, want inderdaad ligt het toch voor de hand, dat minstens dezelfde eischen worden gesteld aan hem, die verkozen zal worden, als aan hem, die kiest.

Art. 69 Met den heer Oliviera ben ik het echter volkomen eens, dat het door de Commissie voorgestelde minimum bedrag voor den census (ƒ 500.—) te laag is. Zoo opent men de gelegenheid, dat vele ongewenschte elementen aan de

---

[1]) Zie noot op pag. 459.

verkiezing zouden deelnemen met de mogelijkheid, dat aldus ook die elementen, voor wie die lage census immers ook een grond voor verkiesbaarheid is, in het vertegenwoordigend lichaam een plaats zouden verkrijgen. Het voorstel van den heer Oliviera, om in de wet op de Staatsinrichting als vast bedrag *f* 1000.—, en dan alleen als minimum natuurlijk, te bepalen, heeft bovendien het voordeel, dat daarmede de strijd bij de vaststelling van het Kiesreglement over dezen census zal worden vermeden. Rekening houdende met de stijging der lage inkomens in Suriname, zal toch nog een behoorlijk deel der bevolking aan de verkiezing voor de Staten kunnen deelenemen en kans hebben, daarin gekozen te worden.

Van veel belang is de voorgestelde invoering van het capaciteitskiesrecht. Lezen en schrijven behooren dan wel tot de eerste vereischten, welke aan de uitoefening van het kiesrecht — en dan vooral het passief kiesrecht — moeten worden gesteld. Dit echter in de wet op de Staatsinrichting uitvoerig te regelen, wil mij minder practisch toeschijnen. Men mag vertrouwen, dat het Surinaamsche Gouvernement ten deze de noodige waarborgen zal weten te scheppen.

Artt. 69 en 71

Dat de Commissie voorstelt, de invoering van het actief vrouwenkiesrecht bij het Kiesreglement mogelijk te maken en het passief vrouwenkiesrecht in de wet vast te leggen, wil mij niet verstandig voorkomen. Nu meent de Commissie wel is waar terecht, dat de invoering van algemeen kiesrecht voorshands in Suriname niet mogelijk is, maar de ervaring, met deze instelling in Nederland opgedaan, komt toch ook voor een deel ten laste van het vrouwenkiesrecht en wat men van dit algemeen kiesrecht heeft gezien en gehoord, is mijns inziens weinig geschikt, om voor Suriname dit instituut zij het ook voor een deel aan te bevelen. Is er eerder — zoowel in Nederland als in de West — aanleiding, om het mannenkiesrecht in te perken, de vrouwen deze zegeningen deelachtig te doen worden mitsgaders de bevolking de gevolgen daarvan, lijkt mij, zooals gezegd, niet verstandig. En nu moge wellicht de Surinaamsche vrouw, waaronder dan hiernaast de Creool-

sche ook de Britsch-Indische en Javaansche worden verstaan, meer dan haar Europeesche zuster aan het productieproces deel nemen, dit neemt niet weg, dat de bestemming van de vrouw ligt op een ander terrein. Op haar rust de zorg voor het huis en het gezin, een taak, welke naar behooren vervuld, inderdaad wel de geheele persoon in beslag neemt en geen tijd overlaat voor zelfs bij mannen vaak zeer onvruchtbare staatkundige bespiegelingen. Moeten nu ook de vrouwen in Suriname worden geïnfecteerd met den bacil der politiek? Een eenmaal gesanctionneerden verkeerden maatregel afschaffen is helaas in onze samenleving vaak zeer moeilijk gebleken. Laat men zich daarom ervoor hoeden, dien in te voeren.

Art. 69 Tenslotte moge hier nog het een en ander worden opgemerkt betreffende de quaestie van het Nederlanderschap. Blijkens het eerste lid van de overgangsbepaling van de wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap van 12 December 1892 (S. 268) in verband met het bij die wet ingetrokken artikel 5 B. W. bestaat de bevolking van Suriname grootendeels uit Nederlanders (art. 5, 1°.). Daar deze wet op 1 Juli 1893 in werking trad, zijn dus de afstammelingen van hen, die na dien datum naar Suriname emigreerden, terwijl zij geen Nederlanders waren, niet als Nederlanders aan te merken. Dit geldt evenzeer van hen, wier afstamming van personen, in de West geboren, niet wettelijk vaststaat. De uitzondering ten aanzien van Inlanders in genoemde overgangsbepaling leidde tot de wet van 10 Februari 1910 (S. 55), regelende het Nederlandsch onderdaanschap. Als zoodanig gelden o. a. zoowel zij, die in Nederlandsch-Indië uit aldaar gevestigde ouders zijn geboren (en als de vader niet bekend is, uit een aldaar gevestigde moeder), als zij, die aldaar uit onbekende ouders zijn geboren. Daar hieronder dus, wat Suriname betreft, in hoofdzaak de Javaansche immigranten vallen, van wie er thans ± 20.000 aldaar aanwezig zijn, ligt het voor de hand, dat de Commissie voorstelde, ook hun het actief- en passief kiesrecht te schenken (artikel 69 sub b. en c., al naar gelang zij zich vestigen of uit in Suriname gevestigde ouders worden geboren).

De redactie van artikel 70 sub *d.* en *e.* lijkt mij aan duidelijkheid wel iets te wenschen over te laten. Daarom zoude ik willen voorstellen, sub *d.* na „levenslang" te lezen: „Wanneer zij voor de tweede maal tot een gevangenisstraf „van meer dan één jaar onherroepelijk zijn veroordeeld" en sub *e.* na „veroordeeld" te lezen: „gedurende drie jaren „na een eerste en gedurende zes jaren na een tweede ver„oordeeling, telkens nadat hunne straf is volbracht en „levenslang, indien de veroordeeling voor de derde maal „is uitgesproken"; terwijl sub *f.* elegantiae causa het woord „uitspraak" beter vervangen kan worden door „veroordeeling". Art. 70

Eerlijk moet ik bekennen, dat de redactie van artikel 72 sub *b.* mij weinig fraai voorkomt. Terwijl de Commissie vrijwel steeds op zeer gelukkige wijze erin geslaagd is, deze wet zoo duidelijk en helder mogelijk te doen zijn, schiet zij daarin hier tekort. De woorden „met uitzondering van" en „anders dan" in den tekst zijn weinig geschikt, dezen goed begrijpelijk te maken. Daarom moge ik voorstellen, achter „uitgesloten" in den tweeden regel een punt te plaatsen en een nieuwe alinea bij te voegen, luidende: „Deze uitsluiting geldt niet ten aanzien van de „personen, genoemd in artikel 70 sub *b.* en van hen, die „zijn veroordeeld tot een vrijheidsstraf wegens andere strafbare feiten dan bedelarij, landlooperij of openbare dronkenschap." Eigenaardig is hierbij, dat iemand, die tot geldboete wegens openbare dronkenschap is veroordeeld, dus wel blijft uitgesloten, en iemand, die wegens dronkenschap, gepleegd bij herhaling, tot een vrijheidsstraf is veroordeeld, niet is uitgesloten. Beter en meer consequent ook gezien het verband tusschen de artikelen 70 en 71 lijkt het mij daarom, het geheele gedeelte, volgende achter het woord „uitgesloten" in den tweeden regel sub *b.* in artikel 72, te doen vervallen. Art. 72

Het voorstel der Commissie van gelijktijdige aftreding van alle leden lijkt mij zeer juist. Zoo wordt veel tusschentijdsche politieke agitatie voorkomen en mede in verband met den korteren zittingsduur zullen aldus de Staten een betere weerspiegeling zijn van het kiezerscorps. Art. 74

Art. 77 Tegen de in artikel 77 door de Commissie voorgestelde schadeloosstelling aan de Statenleden moet ik ernstig bezwaar maken. Ten eerste gaat een vergelijking met de leden van het Nederlandsche Parlement niet op, omdat de werkzaamheden aldaar veel omvangrijker zijn en dus een lid dier volksvertegenwoordiging, wil hij zijn taak naar behooren vervullen, wellicht weinig of geen tijd voor andere voor zijn onderhoud noodzakelijke bezigheden beschikbaar zal hebben. Aan den anderen kant wettigen helaas vele dezer volksvertegenwoordigers door het door hen gepraesteerde niet de aan die functie uit de Staatskas ten koste gelegde gelden. Zelfs is de vraag gewettigd, of die gelden (of althans een groot gedeelte daarvan) niet beter besteed konden worden. Waarom men dan de Surinaamsche begrooting zou moeten belasten met een post van *f* 15.000.—, welks nut vrij problematiek is te achten, ontgaat mij. Nu wil ik gaarne aannemen, dat de leden der Surinaamsche Staten een hooge opvatting van hun taak hebben. Wettigt dat echter een toelage? Is het niet schoon, een gedeelte van zijn tijd te wijden aan het algemeen belang? En zal niet het ontbreken van vergoeding tot spoed en ingetogenheid bij het spreken op de vergaderingen en bij het afdeelingsonderzoek nopen, nu de tijd, aan 's Lands belangen in die vergaderingen gewijd, daardoor zeer kostbaar is? Mij dunkt, dat reeds dit een sterk argument voor het behoud van de bestaande regeling zou zijn. Reeds nu toch behooren zelfbeperking bij het spreken en zich bepalen tot het zakelijke van het onderwerp niet tot de meest karakteristieke eigenschappen van den volksvertegenwoordiger in het algemeen, ook niet van den Surinaamschen. Zal dit euvel niet eerder toenemen, wanneer men het met den tijd niet zoo nauw behoeft te nemen, daar die toch immers vergoed wordt? Ik vrees van wel en zulks allerminst in het belang van Suriname. Voor Curaçao achtte de Commissie terecht het tijdstip hiervoor nog niet gekomen. Voor Suriname wel, mede op grond van het feit, dat hier het vertegenwoordigend lichaam reeds langer bestaat, terwijl het daar nu eerst op haar voorstel zal worden ingevoerd. Ook hier geldt voor mij,

wat ik ten aanzien van de invoering van vrouwenkiesrecht schreef, dat het beter en veel eenvoudiger is, een dergelijken min of meer bedenkelijken maatregel niet in te voeren, dan hem later af te schaffen. De argumenten, aangevoerd door Minister Cremer in 1865 tegen het amendement van Kol op dit artikel, ongeveer gelijke strekking hebbende als het voorstel van de Commissie, in de Tweede Kamer bij de behandeling van het Regeeringsreglement[1]), zijn mijns inziens nog steeds van kracht. Hoe minder gelegenheid tot breedsprakigheid en propaganda voor politieke beginselen, des te meer zakelijke behandeling van de belangen van het gebiedsdeel en des te meer kans op een werkelijk vruchtbare en heilzame werkzaamheid van de vertegenwoordigers van het Surinaamsche volk. Ter voorkoming van misverstand zij hier herhaald, dat ik dit bezwaar allerminst uitsluitend ten aanzien van de Surinaamsche Statenleden aanwezig acht, doch dat ik het aan den anderen kant niet waarschijnlijk en zelfs niet mogelijk oordeel, dat zij daarvan vrij zouden blijven, waar alle Parlementen daaraan mank gaan.
De bestaande regeling lijkt mij dan ook de juiste: vergoeding van reis- en verblijfkosten voor leden uit de districten is natuurlijk niet anders dan billijk. Misschien zoude nog iets te zeggen zijn voor een kosteloos vervoer, zooals de Commissie voorstelt, teneinde kennis te kunnen nemen van toestanden in ver van Paramaribo verwijderde gebieden. Of hiertoe echter voorloopig veel aanleiding zou bestaan, is nog de vraag. Wellicht doet zich de noodzakelijkheid later gevoelen.

Art. 89

Aan artikel 89 stelt de Commissie voor, een tweede lid toe te voegen, behelzende de „parlementaire onschendbaarheid" van de „gemachtigden" van den Gouverneur. Dit lijkt mij een alleszins billijk complement van de bevoegdheid tot bijwoning van de beraadslagingen en het daarbij uitbrengen van een raadgevende stem, zulks te meer, nu in de practijk de hoofden der verschillende „departementen" bij de behandeling van zeer vele onderwer-

[1]) Zie Bordewijk, „Handelingen" pag. 378 en 383.

pen aanwezig zijn en wel in de eerste plaats van die, welke door den Gouverneur worden voorgesteld krachtens artikel 46. Gaarne zoude ik hebben gezien, dat de Commissie had voorgesteld, uit dit artikel te schrappen de bevoegdheid van den Gouverneur, om de beraadslagingen der Staten bij te wonen en zelfs een adviseerende stem uit te brengen. Met den Raad van State blijkens zijn advies voor het Ontwerp van 1865 ben ik van meening, dat dit in strijd is met de positie van dezen dignitaris, die toch in een geheel andere verhouding tot de Staten van Suriname staat dan een Minister of Commissaris des Konings tot het Parlement of de Provinciale Staten. Het advies van den Raad van State zegt het zoo juist: „Hij (nl. de Gou„verneur) is het hoofd der Regeering en behoort als zoo„danig niet in de gelegenheid gesteld te worden om in het „openbaar partij te kiezen vóórdat het oogenblik gekomen is, dat hij moet beslissen, dat is, nadat de verordening door de Staten is vastgesteld" [1]).

Art. 91

Het belang van het in artikel 91 aan den Gouverneur toegekende recht van ontbinding der Staten ontgaat mij. In het Nederlandsche Staatsrecht is deze bepaling op haar plaats tengevolge van het instituut der ministerieële verantwoordelijkheid. De positie van den Gouverneur is een geheel andere, zooals daareven reeds werd opgemerkt. Hij is een orgaan van het uitvoerend gezag en aan de Staten geen verantwoording schuldig. Bij een conflict tusschen hem en dit lichaam zal dus nocht ontbinding noodig zijn noch de Gouverneur behoeven te wijken, of toe te geven. In zulk een geval blijft de mogelijkheid van de toepassing van artikel 48 bestaan, ook al zoude dit komen te luiden in den door de Commissie voorgestelden zin. Mijns inziens zou het artikel dus gevoegelijk kunnen vervallen.

Artt. 98—105

De rechten van amendement, initiatief, petitie en interpellatie zijn voor de Staten behouden. Daarentegen heeft de meerderheid der Commissie gemeend, het enquêterecht hun nog te moeten onthouden. Bij gemis aan eenige daarnaast bestaande verantwoordelijkheid heeft de toe-

[1]) Bordewijk t. a. p. pag. 415.

kenning van dit recht ook geen zin. Bovendien zou een criterium zeer moeilijk te vinden zijn, terwijl de geringe omvang der samenleving, waar het persoonlijk element uiteraard bijzonder op den voorgrond treedt, de scherpte der critiek ongunstig zou beïnvloeden [1]).

IV. DE BEGROOTING

Ten aanzien van het bijzonder gedeelte der opdracht, aan de Commissie verstrekt, om advies uit te brengen omtrent de mogelijkheid, om hoe dan ook een sluitende Surinaamsche begrooting te verkrijgen, meent zij te moeten voorstellen, het tegenwoordige stelsel te handhaven. Deze conclusie is zeer begrijpelijk en naar het mij voorkomt, was een andere niet wel mogelijk [2]). Zooals de Commissie terecht opmerkt, kan geen financiëel stelsel „de bestaande ongunstige verhouding tusschen inkomsten en uitgaven doen verdwijnen". Daartoe behoort er eerst van een economische ontwikkeling sprake te zijn, welker gevolg van zelf zal wezen een verbetering van de verhoudingen in de handelsbalans van Suriname met de daaraan verbonden vermeerdering van inkomsten als in- en uitvoerrechten, belastingen, retributies etc. Door een ander begrootingssysteem zal Suriname niet uit de malaise komen, doch wel door toevloeiing van nieuw productief kapitaal, waaraan onder zekere waarborgen krachtige steun moet worden verleend. Doch hiermede zoude ik buiten de orde komen! Dus ter zake.

Overweging van het denkbeeld van de Suriname-Commissie nl. splitsing van uitgaven over de Surinaamsche huishoudelijke- en de Staatsbegrooting bracht de Commissie-Staal tot een afwijzende conclusie. Zoo zou men niet alleen met de autonomiegedachte in strijd komen, maar ook zou deze splitsing zeer willekeurig moeten zijn (wat de Commissie-Bos zelf erkende) en voortdurend aan-

[1]) Zie verslag der Commissie pag. 8.

[2]) Met belangstelling zie ik daarom de door den heer Oliviera in zijn artikelenreeks in „de West" (nr. van 11 April 1925) toegezegde beschouwingen over dit onderwerp tegemoet, daar hij van een gewijzigd begrootingsstelsel wel een sluitende begrooting verwacht.

leiding geven tot botsingen tusschen de verschillende „diensten" en belemmering daarvan in hun bewegingsvrijheid. Ook een splitsing der middelen zou onoverkomelijke bezwaren medebrengen, daar, als men het totaal der Surinaamsche middelen aan de betrokken huishouding liet ten goede komen, men voor de vraag zou komen te staan, wat zou moeten geschieden, indien de middelen onvoorzien stegen, terwijl de lasten van het Rijk gehandhaafd bleven.

Ook het in de Commissie ter sprake gebrachte fixumstelsel moet worden verworpen. Ten eerste is hier practisch weinig verschil met het stelsel van subsidie en ten ten tweede is een dergelijk systeem tengevolge van de mogelijkheid van telkens wisselende bedragen weinig geschikt voor een land, dat weer tot bloei moet komen.

Op zichzelf beschouwd, is de regeling van het budgetrecht zeer wel te aanvaarden, al zullen dan ook wellicht ten aanzien van enkele details wijzigingen kunnen worden aangebracht en posten van de eene begrooting naar de andere kunnen worden overgebracht.

Art. 112 De bepalingen van artikel 112 sluiten zich geheel rationeel hierbij aan. Zoodra de economische toestand van Suriname van dien aard zal zijn, dat geen subsidie door het moederland meer behoeft te worden verleend, zal het dus vrij over zijn eigen middelen kunnen beschikken. Dat ook dan nog de mogelijkheid van controle, vermeld sub. 2°., blijft, is geheel verklaarbaar. Daar Nederland dan toch reeds zooveel millioenen aan Suriname zal hebben ten koste gelegd, mag het ook verlangen, niet meer voor de verrassing te worden geplaatst, na verloop van tijd ten gevolge van onjuist beheer wederom voor de noodzakelijkheid van „bijpassen" te worden gesteld.

Art. 114 Ten slotte moet ik hier nog met de Commissie de aandacht vestigen op artikel 114, dat feitelijk niet in deze wet doch in de Comptabiliteitswet thuis behoort, waarop ook reeds bij de verschillende behandelingen van het Regeeringsreglement en de Comptabiliteitswetten de aandacht is gevestigd [1]).

[1]) Zie Bordewijk „Handelingen" passim.

V. DECENTRALISATIE

Artt. 115 en 115*bis*

De regeling, vervat in de nieuwe redactie van artikel 115 en in het geheel nieuwe artikel 115bis, kan voor de toekomst van Suriname van groot gewicht zijn. Mocht hiervoor nu wel is waar de tijd — vooral om financiëele redenen maar ook tengevolge van den economischen toestand — nog niet zijn gekomen, het is niettemin zeer toe te juichen, dat thans de grondslagen voor een gezond en normaal zich ontwikkelend zelfbestuur van districten, waterschappen en andere volksgemeenschappen worden gelegd. Juist in gelukkige tegenstelling met wat velen in Oost-Indië van boven af willen invoeren, wordt hier de mogelijkheid geschapen, van onder af naar gelang van gebleken noodzakelijkheid en mogelijkheid tot oprichting van plaatselijke en gewestelijke gemeenschappen te geraken.

In dit verband mogen de financiëele gevolgen van deze decentralisatie niet over het hoofd worden gezien. Natuurlijk zullen de kosten van centraal en gedecentraliseerd beheer samen veel hooger zijn dan van het thans gevoerde centrale beheer alleen. Vandaar dat tot decentralisatie alleen zal mogen worden overgegaan, wanneer de kosten daarvan ook door de aldus gevormde gemeenschappen zullen kunnen worden gedragen. En zelfs dan nog zal het steeds noodzakelijk blijvend centraal beheer zwaar op het budget blijven drukken. Vandaar dat voorshands niet dan na rijp beraad tot deze decentralisatie zal mogen worden besloten. Dit geldt m. i. ook voor het onlangs door den Gouverneur bij de Staten ingediende voorstel tot instelling van een Gezondheidsraad voor Paramaribo. Ongetwijfeld juist is het daaraan ten grondslag gelegde beginsel, de gemeenschap tot verantwoordelijkheid op te voeden, door zaken van vitaal blang aan haar zorg toe te vertrouwen. Ernstig zal moeten worden overwogen, of deze instelling extra op het budget zal gaan drukken. Mij dunkt, dat dit wel haast niet anders kan. Mocht het echter mogelijk blijken, hiervoor geen grootere posten op de bijzondere begrooting te brengen, dan daarop toch voor dit

doel op de algemeene zouden moeten voorkomen, dan is er voor een proef in deze richting wel iets te zeggen. Een andere vraag is het, of een plaatselijk bestuur voor Paramaribo nu reeds zoo noodzakelijk is. Hiervoor kunnen m. i. voorloopig de Staten zeer wel fungeeren. Van meer belang zou het mij willen toeschijnen, in Nickerie en Coronie de in de hier besproken artikelen bedoelde gemeenschappen in het leven te roepen, hoewel ook daar eerst zal moeten vaststaan, dat zij zichzelf zullen kunnen bedruipen. Langzamerhand zullen ook de „vestigingsplaatsen" hiervoor in aanmerking kunnen komen. Het is intusschen natuurlijk mogelijk, dat de voorgestelde proefneming in Paramaribo tot navolging in andere centra wekt. Doch voor alles moet m. i. vaststaan, dat geen extra kosten van bureaucratischen aard behoeven te worden gemaakt.

Het zij hier nog eens gezegd: alleszins aan te bevelen is hetgeen de Commissie hier voorstelt, daar het te gelegener tijd tot den bloei van Suriname zal kunnen bijdragen. Men ga hierbij echter zeer omzichtig te werk zoowel wegens de financiëele als de algemeen-politieke zijde van deze quaestie en neme goede nota van de van groote voorzichtigheid en helder inzicht getuigende beschouwingen van de Commissie-Staal [1]). Dan alleen zal men voor zeer onaangename verrassingen gespaard blijven en het heil van Suriname het best bevorderen.

VI. RECHTSWEZEN

Art. 121 Met betrekking tot de verschillende bepalingen van dit hoofdstuk mogen hieronder nog eenige opmerkingen worden gemaakt. In de eerste plaats is het niet geheel duidelijk, wat in artikel 121 wordt bedoeld met de woorden: „als straf of als gevolg van straf". Artikel 4 B. W., dat hetzelfde beginsel huldigt, zegt, dat geen straf den burgerlijken dood of het verlies van alle burgerlijke rechten ten gevolge mag hebben, terwijl artikel 161 G. W. voor-

[1]) „Verslag" pag. 10—14.

schrijft, dat op geen misdrijf als straf gesteld mag worden de algemeene verbeurdverklaring der goederen, den schuldige toebehoorende.

Vermoedelijk is door de samensmelting van deze beide begrippen deze redactie ontstaan. Bij de beraadslagingen indertijd in het Parlement heeft niemand hierop de aandacht gevestigd. Het zou mij echter willen voorkomen, dat de woorden „als gevolg van straf" gevoegelijk kunnen wegvallen. De verboden straf zou immers bestaan in het uitspreken van den burgerlijken dood, het vervallen verklaren der burgerlijke rechten of de verbeurdverklaring van alle goederen. Dat tevens het gevolg van die straf zou gelegen zijn in de onmogelijkheid, die rechten uit te oefenen en in het verlies van alle goederen, behoeft niet afzonderlijk te worden aangeduid, daar dit in het wezen dier straffen zou liggen, evenals het in het wezen der vrijheidsstraffen ligt en een gevolg daarvan is, dat men van zijn vrijheid beroofd wordt.

Art. 123

Daar het derde lid van artikel 123 wat de strekking aangaat niet geheel overeenkomt met het derde en vierde lid van artikel 162 G.W., is het wenschelijk, dat de verordening, welke deze materie nader regelt, een bepaling bevat, welke den rechter de vrijheid laat, de sluiting der deuren in het belang der openbare orde en zedelijkheid te gelasten. Zooals artikel 123 thans is geredigeerd, zou de rechter m. i. dit alleen kunnen doen in bepaalde in de verordening genoemde gevallen. Beter ware wellicht nog de redactie van de leden 3 en 4 van artikel 162 G.W. te volgen, en alleen de woorden „door de wet" te vervangen door „bij verordening".

Art. 129—131

Uit den samenhang van de artikelen 129—131 valt op te maken, dat het de bedoeling van de Commissie is, dat noch de Griffier noch de Advocaat-Generaal door den Koning worden benoemd en dus krachtens artikel 35 (zie ook 38) door den Gouverneur. De toelichting van de Commissie hierop is zeer sober. Van den Advocaat-Generaal behoeft zij niet te reppen, daar hij in het R.R. ook niet genoemd wordt en ten aanzien van den Griffier zegt zij alleen, dat er een voldoende grond voor zijn benoeming

door den Koning bestaat [1]). Dit gevoelen kan ik niet deelen. Ook de Griffier en de Advocaat-Generaal behooren tot het samenstel der macht, welke in naam des Konings rechtspreekt en het recht handhaaft. Ik zou dus willen voorstellen, de betrokken artikelen in dezen zin te wijzigen en aan te vullen.

In dit verband moge ik de aandacht vestigen op een artikel, dat na artikel 132 zou kunnen worden ingelascht en waarvoor zoowel de Suriname-Commissie [2]) als de Raad van Bestuur blijkens zijn advies aan die Commissie [3]) hebben gepleit en waarvoor ook thans weer de heer Oliviera opkomt [4]), nl., dat op den voorzitter en de leden van het Hof van Justitie alsmede op den Procureur-Generaal en den Advocaat-Generaal van toepassing moet zijn wat ten aanzien van den Gouverneur in artikel 18, 1e, 2e en 3e lid is bepaald. Dispensatie hiervan wil de heer Oliviera door den Gouverneur laten verleenen. In verband met de artikelen 129 en 131 en de door mij daarbij voorgestelde evengenoemde wijziging zoude ik deze bevoegdheid liever aan de Kroon zien overgelaten. Er zou zelfs zeer veel voor te zeggen zijn, deze bepaling ook te doen gelden ten aanzien van de hoogere administratieve ambtenaren [5]).

Art. 134 Bij artikel 134 moge ik de vraag stellen, waarom in geval van curateele eervol ontslag wordt verleend. Mocht men dit toch willen behouden, dan moet de desbetreffende alinea gelezen worden: „in de eerste twee gevallen..". Er is toch immers maar één eerste geval?!

Art. 139 Het tweede lid van artikel 139 heeft onlangs aanleiding gegeven tot het zenden van een adres [6]) door den President en de Leden van het Hof van Justitie aan de Tweede Kamer en in afschrift aan den Minister van Koloniën, den Gouverneur van Suriname en de Koloniale Staten, zulks

---

[1]) „Verslag" pag. 25.

[2]) Rapport pag. 293 (art. 133 bis).

[3]) Koloniale Adviezen betreffende de voorstellen der Suriname Commissie pag. 30.

[4]) In „de West" van 11 April 1925, artikelenreeks No. VI slot.

[5]) Zie rapport Suriname-Commissie pag. 295 (art. 166 bis).

[6]) Zie „de West" van 16 Juni 1925 en het artikel van den heer A. S. J. Fernandes in dit Tijdschrift, aflevering van September 1925.

naar aanleiding van het K. B. van 7 April 1925 n°. 37, tot nadere wijziging van het „Reglement op de inrigting en de samenstelling der regterlijke magt in Suriname", in het bijzonder dan van artikel 46 van dat reglement. Thans is nl. bepaald, dat „de leden van het hof verplicht zijn, „de waarneming van andere regterlijke betrekkingen, hun „al dan niet met ontheffing van hun normale werkzaam-„heden door den Gouverneur opgedragen, te vervullen, „zoolang daarin, te diens beoordeeling, eene tijdelijke „voorziening noodig is".

Tevens werd bij bovengenoemd K. B. in evenvermeld Reglement een nieuw artikel 19 opgenomen, den Gouverneur de bevoegdheid gevende, de waarneming van de betrekkingen van Kantonrechter en Ommegaand Rechter op te dragen aan den President of de Leden van het Hof, die daaraan naast hun werkzaamheden voor dat Hof moeten voldoen. Alleen zullen zij natuurlijk als Lid van het Hof niet mogen „zitten" in zaken, waarin zij als Kantonrechter of Ommegaand Rechter hebben beslist.

Hierin nu zien de adressanten een inbreuk op het verbod van tusschenkomst in rechtszaken, waarbij zij zich beroepen op een zinsnede uit de Eerste Memorie van Toelichting op dit artikel [1]). Of echter deze zinsnede en het desbetreffend lid van het onderhavige artikel van het R.R. ook op het geval in quaestie doelen, is naar mijn bescheiden meening aan twijfel onderhevig. De artikelen van het Reglement op de inrichting en de samenstelling der rechterlijke macht in Suriname steunen op de thans nog vigeerende artikelen 138 en 139 R.R. De Gouverneur blijft dus geheel binnen den kring zijner bevoegdheid, wanneer hij tot de bovenomschreven maatregelen overgaat, terwijl evenzeer op grond der algemeene verhouding tusschen het moederland en Suriname en krachtens artikel 48 R.R. in het bijzonder de Kroon van een haar wettelijk toekomend recht gebruik maakt.

Iets anders is natuurlijk de opportuniteit dezer twee nieuwe voorschriften. Van een oordeel daarover zal ik mij

---

[1]) Bordewijk „Handelingen" pag. 695/696.

moeten onthouden, daar ik de omstandigheden, welke tot het geven daarvan noopten, niet voldoende kan overzien en waardeeren. Van den Gouverneur van Suriname mag echter worden verwacht, dat hij een voor die hoogere ambtenaren passende nevenbetrekking aan dezen zal weten op te dragen.

Art. 140 Eindelijk nog een enkel woord met betrekking tot artikel 140. Met de Commissie-Staal en de Tweede Memorie van Toelichting op het Surinaamsche Regeeringsreglement [1]), ben ik van meening, dat wederkeerig ook Surinaamsche vonnissen etc. in Nederlandsch-Indië executabel moeten zijn. Hiertoe zal een wijziging moeten worden aangebracht in het Indische Regeeringsreglement [2]).

VII. GODSDIENST EN VOLKSVLIJT

Onder dit hoofdstuk mogen nog enkele artikelen uit de hoofdstukken 7 en 11 van de voorgestelde wet een korte bespreking vinden.

Art. 142 Over de uitdrukking „erkende kerkgenootschappen" in artikel 142 is bij de beraadslaging in de Tweede Kamer op 15 Mei 1865 [3]) door den afgevaardigde, den heer van Lynden en den Minister van Koloniën, den heer Fransen van de Putte, het woord gevoerd. De afgevaardigde kwam tegen behoud van het woord „erkende" op, o. m. daar het niet voorkomt in de Grondwet [4]) en omdat het terugvoerde naar den tijd, waarin een dergelijk woord aanleiding heeft gegeven tot geloofsvervolgingen. De Minister verdedigde het woord, erop wijzende, „dat het artikel een „voorschrift is om alleen erkende kerkgenootschappen te „ondersteunen, want in Suriname staat erkenning gelijk „met geldelijken onderstand". Bovendien wierp de Minister dien afgevaardigde tegen (dit naar aanleiding van diens vrees voor den invloed der Mormonen in Suriname):

---

[1]) Bordewijk t. a. p. pag. 697/698.

[2]) Zie ook artikel 161 van de nieuw ontworpen Staatsinrichting voor Curaçao en van het aldaar thans nog geldende R. R.

[3]) Bordewijk t. a. p. pag. 700/702.

[4]) Ook thans nog niet (zie art. 169 G.W.)

„Wie decideert, wat al dan niet een kerkgenootschap is?" Waarop de heer van Lynden zeer juist en zeer tersnede opmerkte: „De Minister zelf geeft mij een argument.... „Wie zal nu decideeren of een kerkgenootschap is erkend of niet erkend".

Inderdaad, niemand kan zeggen, wat een „erkend" kerkgenootschap beteekent. Noch — zooals wij daareven opmerkten — de Grondwet, noch de wet op de Kerkgenootschappen van 10 September 1853 (S. 102) zoowel in haar considerans als in artikel 1 vermelden dit woord, doch spreken slechts van „kerkgenootschappen". Het geïncrimeerde woord zoude dan ook best kunnen vervallen. Ook aan de Commissie-Staal is het gebruik van dit woord niet duidelijk [1]).

Art. 164

De quaestie van de oprichting van circulatiebanken, credietvereenigingen en verzekeringsmaatschappijen, bedoeld in artikel 164, eischt nog eenige bespreking. Wat de eerste betreft, lijkt mij regeling bij verordening gevaarlijk. De tijd zal nog wel zeer verre zijn, dat in Suriname meer dan één circulatiebank emplooi zal hebben. Voorloopig voorziet de Surinaamsche Bank in die behoefte. Het zou echter niet ondenkbaar zijn, dat andere daarnaast wilden komen. Afgezien nu nog hiervan, of daaraan het octrooi der Bank niet in den weg zou staan, kan men het toch bezwaarlijk voor Suriname een gelukkigen toestand achten, indien in dat gebied verschillende betaalmiddelen in omloop kwamen. Vandaar dat voor het oprichten van circulatiebanken vergunning, bij de wet te verleenen, wenschelijker ware.

Ten aanzien der beide andere groepen van credietinstellingen, in dit artikel genoemd, zou in het algemeen vrije oprichting voor de hand liggen. In verband met den tegenwoordigen slechten financieelen toestand van Suriname echter, is voorshands eenige controle langs den weg van vergunning, bij verordening te verleenen, zeer gewenscht.

Art. 165 en 166

In de plaats van deze artikelen en van de artikelen 163

[1]) Zie „verslag" pag. 25, waar de Commissie nog enkele belangrijke opmerkingen ter zake maakt.

en 164 had bij de eerste behandeling van het Regeeringsreglement de Raad van State eenige artikelen ontworpen, welke naar mijn meening behoudens enkele uitzonderingen veel gelukkiger zijn dan de huidige [1]).

Ten eerste ontbreekt daar het eerste lid van het geldende artikel 165, welke bepaling in verband met den tegenwoordigen financieelen toestand en den daaruit voortvloeienden zin voor bezuiniging vrijwel een doode letter is geworden. Ten tweede komt daarin evenmin het artikel 164 voor, waarmede ik mij, gezien de daar juist gegeven beschouwingen, niet kan vereenigen. Ten derde ontbreekt daarin een regeling van de mijnbouwconcessies, tenzij die bedoeld zijn te vallen onder ondernemingen van nijverheid. Een zeer gunstige bepaling, welke echter in dezen tijd van staatsexploitatie helaas reeds na zestig jaren vreemd klinkt, is vervat in het eerste lid van het voorgestelde artikel 166: „ondernemingen van landbouw of nijverheid geschieden nimmer voor rekening van het Rijk". Ernstige overweging van het overnemen van deze artikelen moge worden aanbevolen, zelfs al zou de plantage Slootwijk daarbij krachtens evengenoemde bepaling in het gedrang komen!

VIII. CORRIGENDA

In dit hoofdstuk heb ik gemeend, enkele kleine wijzigingen en verbeteringen der verschillende artikelen te mogen onderbrengen. Daar hier grootendeels op taalfouten, kleine vergissingen etc. de aandacht wordt gevestigd, zou bespreking daarvan in de voorafgaande hoofdstukken aan de duidelijkheid en overzichtelijkheid van de daar behandelde stof afbreuk hebben gedaan.

artikel 18, lid 3: welke is de bedoeling van de woorden: „de staat, het Rijk of Suriname"? Mij dunkt, dat de eerste twee woorden wel zouden kunnen vervallen.

artikel 25: na de Grondwetsherziening van 1922 moet in plaats van „164" gelezen worden: „165".

---

[1]) Zie Bordewijk t. a. p. pag. 745/746.

artikel 35, lid 2: „de belangen der dienst" lees: „de belangen van den dienst".

artikel 21: „des aangaande" lees: „dienaangaande".

artikel 44: Hier kan de medeonderteekening door den Gouvernements-Secretaris achterwege blijven, daar deze geen zin heeft. Hier is toch geen contrasigneeren als van den Minister tegenover de Kroon en de Volksvertegenwoordiging vereischt? Alleen op den Gouverneur rust de taak van uitvoering en afkondiging (zie ook de artt. 42 en 54).

artikel 47: „moge" lees: „mogen".

artikelen 52, 55 en 57 bis: zie aanteekening op artikel 44.

artikel 91: „Hij" lees: „De Gouverneur". Dit is meer in overeenstemming met de redactie der voorgaande artikelen.

artikel 111: na „toelichting" in te voegen de woorden: „ter goedkeuring", zulks in verband met artikel 112, 2e en laatste lid.

artikel 113, lid 2: zie aanteekening op artikel 35, lid 2.

artikel 119: Hier is ook de verbetering, door de Commissie voorgesteld, nog niet voldoende. Het gaat hier toch niet over het burgerrecht, doch het burgerlijk recht (zie artikel 1 B. W.). Voor „burgerlijken" in de thans geldende redactie zal moeten worden gelezen: „burgerlijkrechtelijken". Ik erken gaarne, dat dit woord niet bepaald fraai is! Het is echter in ieder geval juist. Wellicht zou men ook kunnen zeggen: „geschillen van burgerlijk recht".

artikel 121: „al de" lees: „alle".

artikel 126: Waarom heeft men hier niet de redactie van artikel 159 der Grondwet gevolgd met wijziging van „wet" telkens in „verordening"? De aanhef in den passieven vorm is in ieder geval weinig elegant.

arlikel 132, lid 1: Welk is het onderscheid tusschen rechterlijke en administratieve politie? Ook de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië spreekt onder het hoofd „politie" (pag. 576) alleen van „inlandsche politie", „politiecorps", „gewapende politie".

artikel 133, lid 1: de woorden „op last of" kunnen verval-

len, daar elke ten uitvoerlegging van een strafvonnis dus ook in casu een doodvonnis, op last van het Openbaar Ministerie geschiedt.

artikel 133, lid 2: „milittairen" lees :„militairen".

artikel 161: In verband met de wet van 1 Juni 1865 (S. 61) lijkt het mij beter, ook hier van artsenijbereidkunst te spreken, terwijl ook genees- heel- en verloskunde juister zijn dan genees-, heel- en verloskunst.

Onder het hoofd „Overgangs- en Slotbepalingen" zou nog naar analogie van vele wetten en in casu in het bijzonder van de wet op de Staatsinrichting van Nederlandsch-Indië een artikel kunnen worden opgenomen, luidende: „Deze wet kan worden aangehaald als „Surinaamsche Staatsregeling"."

BESLUIT

Aan het einde van deze beschouwingen gekomen, zij het mij veroorloofd, te herhalen, wat ik bij den aanvang reeds neerschreef, dat hier niet een uitsluitend academisch betoog op het gebied van het staatsrecht kon worden gegeven en dat daarnaast meer dan eens bij economische vraagstukken moest worden stilgestaan, omdat er nu eenmaal — en zeker voor Suriname — een onmiskenbaar verband bestaat tusschen staatsrecht en economie. Verder ben ik mij er zeer wel van bewust, dat in het voorafgaande allerminst het laatste woord over de Surinaamsche Staatsinrichting is gesproken. De bedoeling was slechts, een bescheiden bijdrage te leveren tot de oplossing der verschillende problemen, welke voor dit gebied zich doen gelden. Dat het daarbij geoorloofd was, op enkele verhoudingen en toestanden een critisch licht te doen vallen, zal mij wel niet worden bestreden. Dan kan ik nog slechts de hoop uiten, dat zij, die zich door de critiek getroffen mochten gevoelen, daarin geen persoonlijk element aanwezig zullen achten, doch de verzekering willen aanvaarden, dat zij voortsproot uit de diepgevoelde begeerte, om zoowel voor Nederland als voor Suriname iets goeds en heilzaams tot stand te brengen.

Of dit resultaat echter zal worden bereikt? Het ligt op de knieën der Goden, gelijk de oude Grieken zeiden. Met producten van elegante, practische en voor allen heilzame wetgeving is de Nederlandsche natie in de laatste decennieën niet verwend. Dit mag ons er echter niet van weerhouden, telkens weer de aandacht te vestigen op wat naar onze ernstige overtuiging verbetering behoeft. Het ware zelfs te wenschen, dat ons volk daarvan meer doordrongen was en zich minder overgaf aan zijn traditioneele laksheid en onverschilligheid, waar het zaken betreft, waarbij zijn belangen vaak zeer nauw betrokken zijn. Mocht spoedig over dat volk in al zijn geledingen vaardig worden een geest van energie en welbewuste kracht, beide gericht niet op kleinzielige voordeelen van politieken en economischen aard maar op het algemeen belang. Dan, maar ook dan alleen zal het wederom de eereplaats in de rij der volken kunnen innemen, waarop het krachtens zijn roemrijk verleden recht heeft, maar dien het ook alleen door onbaatzuchtigheid, grootmoedigheid en werkkracht kan heroveren en behouden.

Bloemendaal, September 1925.

NASCHRIFT

Ten gevolge van verschillende omstandigheden nam ik eerst na voltooiing van het bovenstaande kennis van het artikel van den Oud-Gouverneur van Suriname, tevens voorzitter der bovengemelde Staatscommissie, den heer Staal, in No. 11 van den derden jaargang van dit tijdschrift (Maart 1922). Veel van het aldaar aangevoerde is inmiddels in de Grondwet 1922 en in het voorstel der Commissie voor de Surinaamsche Staatsregeling gematerialiseerd.

Met bijzondere voldoening moge ik echter verwijzen naar hetgeen de geachte schrijver zegt over de verhouding tusschen den Minister van Koloniën en den Gouverneur. Ook hij wenscht, dat daaraan ten grondslag zal

liggen een geest van vertrouwen in het in Suriname gevoerde beleid en van overtuiging, dat de zaken veelal ter plaatse beter en juister kunnen worden beoordeeld, of, om het met zijn eigen woorden te zeggen: ,,het be-,,ginsel van het nieuwe Grondwetsartikel is: de teugels ,,te vieren, Suriname te laten besturen *in*[1]) Suriname, ,,*door*[1]) den Gouverneur''. Het kwam mij niet ondienstig voor, hierop — ook na wat ik in den aanvang van mijn artikel hierover reeds uitvoeriger schreef — nog eens het licht te doen vallen.

v. L. S.

---

[1]) Cursiveering van den schrijver.

BOEKBESPREKING

The Central Arawaks, by WILLIAM CURTIS FARABEE. University of Pennsylvania, The University Museum anthropological publications vol. IX. Philadelphia 1918.

In 1913 is door het University Museum van Philadelphia eene wetenschappelijke expeditie uitgezonden naar Zuid-Amerika, die onder leiding van prof. W. C. Farabee, eerst werkzaam is geweest in het grensgebied tusschen Brazilië en Britsch Guyana en vervolgens onderzoekingen heeft verricht bezuiden de Amazone. Op het eerste gedeelte ving men aan met tochten in het stroomgebied van Rio Branco, Takutu en Rupununi en vervolgens, deels over land deels te water door de brongebieden van Cudwini, Essequebo, Rio Mapuera en Trombetas bereikte men de Koetari-Corantijn, en langs deze rivier de kust. Een voorloopig bericht over deze reis, met vele voortreffelijke foto's, verscheen in het Museum Journal (Bd. VI no. I, Phil. 1915) en eene korte aankondiging in de Proc. of the nineteenth internat. Congress of Americanists (Washington, 1917).

Aanraking werd verkregen met de stammen Purneoto, Ajamara, Zapara, Macusi, Wapisiana en Atorai, en meer naar het Zuidoosten met de tot dusver weinig bekende stammen der Taruma, Waiwai, Paruhutu, Mapidian, Waiwe, Chikena, Katawian, Toneyana en Kumayena, en met de Diau (Trio) en Uruhuana (Roekoejana, Ojana).

Het hier te bespreken boek bevat het volken- en taalkundig materiaal dat verzameld is over de Wapisiana, Atorai, Taruma en Mapidian, in de navolgende hoofdstukken: geografische omgeving, de Wapisiana's (materieele en sociale kultuur), Atorais, Taruma's, Mapidian's, mythen en legenden, rotsteekeningen (petroglyphen), somatische bijzonderheden met tabellen en lichaamsmaten, woordenlijsten der vier stammen, grammatica en een korte tekst van het Wapisiana, bibliografie; voorts bevat het boek vele foto's en teekeningen, benevens een overzichtkaartje.

De somatische gegevens en veel van het volken- en taalkundig

materiaal zijn afkomstig van persoonlijke waarnemingen van den schrijver; de rest van het materiaal is verkregen van de heeren P. C. Melville en John Ogilvie (of door hun hulp als tolken), die sedert langen tijd leven tusschen de Wapisiana's en Atorai's. Het bijeengebrachte materiaal vormt eene welkome aanvulling van onze kennis van deze stammen. De reizigers hebben een buitengewoon zwaren tocht gemaakt, en onder zulke omstandigheden is het zeer moeilijk om veel na te speuren.

Het Wapisiana, Atorai en Mapidian zijn verwant aan de talen der Arowaksche groep. Blijkens den titel van het boek, meent schr., evenals Brinton, ook de Taruma's daarbij te moeten indeelen. De woordenlijst van het Taruma bevestigt zulks echter niet.

De expeditie heeft zich bewogen in streken waar volgens de Surinaamsche Trio's, de Saloema's wonen, vermeldt echter dien naam in het geheel niet. Zouden onze Trio's dus hier mede bedoeld hebben de Taruma's? of zou het een verzamelnaam zijn voor de westelijk wonende stammen? — De afbeeldingen van huisraad, sieraden enz. van de door prof. Farabee bezochte stammen toonen sterke overeenkomst met de voorwerpen door de Nederlandsche expedities bij de Trio's aangetroffen [1]), zoodat hier zonder twijfel een levendig verkeer bestaat.

Volgens het reisbericht heeft de expeditie de kaart van de Corantijn verbeterd. Vermoedelijk had men, toen dit werd medegedeeld, nog geen kennis genomen van de uitkomsten der Nederlandsche Corantijn-expeditie 1910—1911 [2]). Het is welhaast zeker dat, waar men in het geheel niet kon trianguleeren, en reisde onder ongunstige omstandigheden voor lengtebepaling, de vervaardigde kaart minder nauwkeurig moet zijn dan die der Nederlandsche expeditie.

Naar vernomen werd, heeft de gezondheid van prof. Farabee nogal geleden onder deze tochten. Het is te hopen dat dit terecht moge komen, en dat hij ons spoedig moge verrassen met de publicatie van het overige verzamelde materiaal.

C. H. DE GOEJE.

* * *

De bovenstaande beschouwingen, ons door den schrijver van de *Etudes linguistiques caraïbes* toegezonden met de hartelijke woor-

[1]) Beschreven in Int. Arch. für Ethnogr., Bd. XVII en Bn. XIX, Leiden, 1906 en 1908.

[2]) C. C. Kayser, *Verslag der Corantijn-expeditie*. Tijdschr. Kon. Ned. Aardrijksk. Gen. 1912, Afl. 4.

den, dat wij er mede mochten doen wat wij wilden, des verkiezende ze verwerken in een eigen bespreking, laten wij, als van zelf spreekt, aan de onze voorafgaan onder vermelding van den naam van den auteur. Onze opmerkingen volgen thans hieronder.

* * *

In het aangekondigde werk wordt op blz. 9 verwezen naar *acht* bronnen, die nog ander materiaal over denzelfden onderzoekingstocht aan het licht brengen. Er komt of er is nog een *negende* publicatie over het onderwerp, want de Directeur van het University Museum van Philadelphia, Dr. G. Byron Gordon, schreef mij, in antwoord op de vraag, waar de zuiver aardrijkskundige uitkomsten van de expeditie waren te vinden, dat geen op zich zelf staande geographische gegevens zijn verkregen, doch dat eenige aanteekeningen verwerkt zijn in de algemeene rapporten, waarvan het eerste het hierbesproken deel IX van de Anthrop. Public. van het Museum is. Het tweede rapport, deel X, zou getiteld zijn: *The Central Caribs*" en spoedig verschijnen.

De Arowaksche taal is een van de meest verspreide in Z. Amerika; zij werd gesproken of wordt nog gesproken van de Noordelijke Antillen — een Arowaksche kolonie vestigde zich zelfs op de kust van Florida — tot aan Paraguay in het Zuiden; van de Amazone-monding en de Guyana's in het Oosten, tot aan de oostelijke pijlers van de Andes in het Westen. Een artikel gezamenlijk van Markies G. de Créqui Montfort en van den bekwamen auteur van „*L'origine de l'industrie de l'or en Amérique*", dit Tijdschrift, Jaargang 1924—25, blz. 366, toont aan dat die grenzen nog op wonderbaarlijke wijze naar het westen moeten worden verbreed, omdat een belangrijk deel van dit groote volk in een lang vervlogen tijdstip de hoogvlakten van Peru en Bolivia bereikte door de dubbele Cordilleras over te trekken, en vandaar afdaalde tot aan de kust, tot aan de stranden van de Stille Zuidzee. Een voor de Amerikaansche volkenkunde geheel nieuwe taalkundige ontdekking, waardoor een groot aantal feiten van ethnografischen, anthropologischen en archaeologischen aard in één verband kunnen worden gebracht en verklaard [1]).

Uit het aangekondigde werk van Dr. Farabee teekenen wij nu nog het volgende aan:

Blz. 108. *Geloof aan een Verlosser en aan een Schepper*. De Wa-

[1]) *Linguistique Bolivienne. La langue Uru ou Pukina*, par G. de Créqui Montfort et P. Rivet. Int. Archiv. für Ethnogr. Vol. XXX, 1923, fol. 87—113.

pisiana's hebben het geloof, dat hun onwetendheid en hulpeloosheid moeten voortduren tot de komst van den Verlosser, Dien zij Tuminkar, Schepper, noemen, Die onder hen zal wonen en hun den weg des levens zal leeren. Zulk een geloof bestaat ook elders bij Indianen [1]).

Blz. 112. *Offers aan den Kankan-tree.* Dr. Farabee meent aan de gewoonte van Westindische negers om aan den zijde-katoenboom (Bombax ceiba) te offeren, „on account of their superstition that it is occupied by jumbies or spirits" een *Indiaanschen* oorsprong te mogen toekennen. Het is echter een Afrikaansch bijgeloof (ook het woord *jumbi* is, naar wij sterk vermoeden, Afrikaansch) [2]).

[1]) Daarvan getuigen de voordracht „*Heilbringer und Kulturentstehung in den Anschauungen der Indianer*" door Prof. Dr. K. Th. Preuss (Berlijn) gehouden op 15 Augustus 1924 op het XXI Amerikanisten-Congres te 's-Gravenhage, en, over het geloof aan één Schepper, die op hetzelfde Congres te Göteborg, door den hoofdredacteur van het tijdschrift Anthropos, P. Dr. W. Koppers, S. J. (Weenen) en de voordrachten van zijn sympathieken jongeren reisgenoot, Prof. M. Gusinde, S. V. D., hoogleeraar aan de Universiteit en afdeelingshoofd aan het Museum voor Ethnologie en Anthropologie te Santiago (Chili), zoowel te 's-Gravenhage als te Göteborg gehouden over het bij de Ona's en de Yagan's in Vuurland aangetroffen, *niet* van zendelingen afkomstige „verhältnismässig klare reine Monotheismus". Vergelijk: Anthropos, XVI—XVII (1921—'22), blz. 974—977 en XVIII—XIX (1923—'24). blz. 529—530, 544.

[2]) „Die Hauptgottheit aber (von den Buschnegern) ist der Seidenwollenbaum, *Bombax ceiba,* in dessen auslaufende Wurzeln sie Essen, Getränke und auch Geld als Opfer niederlegen". Kappler, *Surinam,* 1887, blz. 263. „Deze prachtige woudreus, de heilige boom der negers (waarschijnlijk wegens eenige gelijkenis met de Afrikaansche *Adansonia digitata*)".... Encyclopaedie v. Ned. West-Indië, 1914—'17, blz. 199. Dezelfde Encycl. verwijst, blz. 770, naar een artikel van Prof. Dr. W. Joest, „*Der Seidenwollenbaum im Geistesleben der Neger*", Globus, Band 61, en naar H. van Kol, „*Naar de Antillen en Venezuela*", 1904 Vele bronnen geeft Dr. Lindblom in zijn „*Afrikanische Relikte und Indianische Entlehnungen in der Kultur der Buschneger Surinams*", 1924. Deze haalt o.a. aan de „*Gegevens over Land en Volk van Suriname*" door Pater van Coll in de Bijdr. Taal-, Land- en Volkenk. v. Ned.-Indië, 1903, welke op blz. 573—577 een belangrijk citaat heeft verstrekt uit „*Sketches of African and Indian Life in British Guiana,* by the very Rev. Ignatius Scoles, V. G. (Demerara) 1885, blz. 59—65. Dr. Lindblom deelt mede, dat de *Bombax ceiba* wel in West-Afrika inheemsch is (hij verbetert dus het hierboven tusschen haakjes gestelde op blz. 199 van de Encycl.) en citeert verder over het onderwerp: Krause, „*Das Westindische St. Vincent*", Globus, Band 61; Ellis, „*The Ewe-speaking peoples of the Slave Coast of West Africa*", 1890; Burton, „*A Mission to the King of Dahome,* 1864; en Bossman, „*Reijse nach Guinea*", Hamburg, 1708. Zie over het geloof in den „Kankan-tree" alsnog: „*The heathen religion of the Bushnegroes in Dutch Guiana*", blz. 56 van de Actes du IVe Congrès International d'Histoire des Religions, tenu à Leyde du 9e—13e Septembre 1912.

Blz. 138. *Slavenjagers*. Melding wordt gemaakt van tradities onder de Taruma's en de Atorai van door Hollanders aan de kust aan een Caraib, „Massorueah", opgedragen tochten, om lieden van hun stam, en van de Macusis en Wapisiana's, als slaven te rooven.

Blz. 164. *Indiaansche dankbaarheid*. Toen Dr. Farabee afscheid nam van een hoogbejaard Indiaansch opperhoofd, zeide deze: „I am an old man, I shall soon go up above, when I get there I will watch for you and when I see you coming I will tell Tuminkar how good you have been to me". Dit was de eenige maal, zoover ik mij kan herinneren, schrijft Dr. F., dat een Indiaan gevoelens van dankbaarheid en waardeering uitte [1]). Zij toonen het menigmaal, en beantwoorden vriendelijkheid zooals wij thuis gewoon zijn het te doen, maar zeggen niets. Ik schep er genoegen in, dit geval te vertellen en hulde te brengen aan „this splendid man, one of the best I ever met". Wij brengen Dr. Farabee een saluut voor deze woorden, die ook hem eeren. De opmerking toont ons dezen onderzoeker als een „homme de coeur", als iemand met genegenheid voor de menschen die hij waarneemt. Zóó dient de volkenkundige te zijn. Was het niet Dr. Stanley, die met groote hoogachting en waardeering gewaagde van karaktertrekken van een negerhoofd dat hij ontmoette?

Blz. 169. *Rotsinschriften*. In de streek die door de beschreven Arowakken-stammen wordt bewoond, bevinden zich op rotsen tal van ingegrifte teekeningen (petroglyphen). De Indianen die zich thans in de streek ophouden weten niets van den oorsprong of de beteekenis van deze inschriften en hebben geen tradities of geloof dat op de teekeningen betrekking heeft. Dr. F. houdt ze voor zeer oud en noemt ze de eenige getuigenis van een sedert lang uitgestorven beschaving [2]).

Blz. 192. *Tellen bij Indianen*. Bij de telwoorden van de Wapisiana's blijken min of meer dezelfde gedachten te hebben voorge-

[1]) Erland Nordenskiöld maakte dezelfde opmerking. Zoowel door de Tampobata-Guarayo als door de Atsahuaca werd hij zeer vriendelijk, zelfs met geestdrift ontvangen, maar geen van hen zeide iets dat door „dank je" zou kunnen worden vertaald. *Beiträge zur Kenntniss einiger Indianerstämme des Rio Madre de Dios-gebietes*. Ymer, jaarg. 1905, H. 3. blz. 46—47.

[2]) Dat de studie van de petroglyphen van groot belang is, omdat zij ons kostbare inlichtingen kan geven over de vroegere verspreiding van de Amerikaansche volken en hune verhuizingen, heeft Eric Boman gezegd in zijn standaardwerk over de oudheden van het Andes-gebied in Argentinië, enz., Parijs, 1908, blz. 829. Geen onderzoeker van petroglyphen mag de desbetreffende gedeelten, zie table alphabétique blz. 923, met de vele literatuur-opgaven, van dit prachtige boek ongelezen laten.

zeten als (vroeger) bij de Caraïben aan de Marowijne (door Kappler) werden waargenomen [1]). Het woord voor *vijf* is samengesteld met behulp van het woord: *hand*; *elf*, is één, en *mijn voet*; *zestien*, een en een ander, en *mijne voeten*; *twintig*, *een mensch*. In tegenstelling met hetgeen Dr. F. over dit onderwerp met zorg heeft opgeteekend, laten oudere woordenlijsten van Indiaansche talen ons soms in het onzekere over de wijze waarop de ontwikkeling en benaming van de telwoorden tot stand kwam [2]).

---

[1]) Zie Encycl. N. W. I., l. c., blz. 677, Tellen bij de Indianen, en de daar aangehaalde bronnen.

[2]) Bij het noteeren van Indiaansche namen van telwoorden schijnen de ontdekkingsreizigers er niet altijd tevens op te hebben gelet, dat, tegelijk met het noteeren van de telwoorden, diende te worden opgespoord welk talstelsel tot grondslag was gebezigd. Het meest op den voorgrond ligt te zoeken naar een wedergave van de getallen *vijf*, *tien*, en *twintig*, door nog gebruikelijke termen, dan wel door verouderde vormen voor: *hand*, *twee-handen*, *een mensch*; m. a. w. door quinare, decimale of vigesimale getallennamen te veronderstellen.

Het is ons opgevallen dat Dr. G. Byron Gordon,, in „*On the use of zero and twenty in the Maya time system*", American Anthropologist V. S., Vol. 4, 1902, blz. 239 wel een afbeelding geeft van drie variaties van de gewone tal-symbolen van de Maya's, van 1 tot 12, maar den lezer *niet* er op wijst, dat in twee dier variaties voor het getal *vijf*, in drie variaties voor het getal *negen*, in twee vars. voor het getal *tien*, en verder in alle drie variaties voor de getallen *elf* en *twaalf*, éénzelfde langwerpig vierkant voorkomt. zeer waarschijnlijk een symbool voor „*hand*", hetwelk in de getalsymbolen voor *elf* en *twaalf* is verdubbeld. Ten aanzien van deze zijde van het onderzoek houde men echter ook rekening met de heilige getallen in *Nordamerikanische Mondsagen* door H. Kunike, Int. Arch. f. Ethn. XXV (1923) blz. 35—40.

Om een overzicht te verkrijgen van de telwoorden, en dus eventueel van de wijze van tellen in de Nieuwe Wereld, bij de Indianen en de Eskimo's, een arbeid die slechts mogelijk zal zijn, wanneer daaraan onafgebroken maanden lang in een zéér uitgebreide bibliotheek kan worden gewerkt, zou met vrucht kunnen worden uitgegaan van de bronnen genoemd door Prof. Rodolfo R. Schuller in „*Linguistica Americana*, *Notas bibliograficas*, Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, Madrid, 1912. Hij vangt aan met „*The Literature of American Aboriginal Languages*" van Ludewig (1858), en somt dergelijke werken met bibliografische gegevens op, van Garcia Icazbalceta (1866), James C. Pilling (1887—1894), onderscheidenlijk voor Mexico en Centraal-Amerika, en voor Noord-Amerika. Voorts van Valle Cabral (303 titels), voor Tupi-Guarani en verwante groepen; van Valdivia, S. J. (1621), met 101 titels; van Prof. Schuller zelf, met 300 titels; een Spaansche bibliografie, met 1188 titels, enz.

Zeer uitvoerig is *de wijze van tellen* op zich zelf, en de ontwikkeling van het tellen bij Indianen door Prof. Dr. K. von den Steinen behandeld, in „*Unter den Naturvölkern Zentral-Brasiliens*" 2e Schingú-Expedition, 1894 (aanwezig in de Kol. Bibl. te Paramaribo), zie Hst. XV. Men zie over het onderwerp voorts: Frank Hamilton Cushing, „*A study of the influence of*

Blz. 198. *Woorden voor bacove (banana) en voor banaan (plantain).* Uit de woorden, die de Wapisiana's hebben voor bacove, in het Engelsch: banana (Musa sapientum L.), n.l. *sir*, en voor bananen, in het Engelsch: plantains (Musa paradisiaca), n.l. *saernau*, valt

---

hand-usage on culture-growth", Am. Anthrop., Vol.V, no. 4, Oct.1892; Dixon en Kroeber: „*Numeral systems of the Languages of California*", hetzelfde Tijdschrift, Vol. 9, 1907; W. J. Mc Gee, „*The Seri Indians*", blz. 303—321, Seventeensch Annual Report of the Bur. of Amer. Ethnology to the Secr. of the Smithsonian Institution, Washington 1898; Prof. Dr. William Thalbitzer (Kopenhagen), „*The Eskimo Numerals*", Journal de la Société Finno-ougrienne XXV, Helsingfors 1908, en Edward William Nelson, „*The Eskimo about Bering Strait*", blz. 235—239. Eighteenth Annual Report, als voren, Washington, 1899.

De heer C. H. de Goeje gaf ons op van de bovenbedoelde „Annual Reports" (Washington) den jaargang 1893—1894, XXXVII, blz. 825, over „*Primitive Numbers*" en van 1897—1898, blz. 859, „*Numeral Systems*".

Een merkwaardige overeenkomst met het (vroegere) tellen van de Caraiben aan de Beneden-Marowijne zal men vinden in R. Schomburgk *Reisen in Br. Guiana*, 1847, II, blz. 327, telwoorden bij de Macusis. Men houde rekening met von Humboldt's opmerkingen. over het weinige begrip dat de Chayma's hebben van getallen. „*Reizen in Amerika*", enz. vertaald door H. Kletke, Amsterdam, 1860, I, blz. 231. Zie nog: Dr. Max Schmidt, „*Indianerstudien in Zentral-Brasilien*", 1905, blz. 277; von den Steinen, „*Durch Central-Brasilien*", 1886, blz. 184; „*Les Galibis*", door A. Biet, 1664, Extr. Revue de Linguistique. Jul. en Oct. 1896, blz. 79; Dr. A. Pott, „*Die quinare und vigesimale Zählmethode bei Völkern aller Welttheile*", 1847, blz. 2, 3, 13, 74, 86; C. Quandt, „*Nachricht von Suriname u. seinen Einwohnern*", Gorlitz, 1807, blz. 299, 300; Prof. v. Ginneken. „*Hoe de menschen leerden tellen*", Jaarb. Kon. Acad. v. Wetenschappen, 1920—'21, blz. 143—145; Nordenskiold, .l c., blz. 11; F. A. de Clerq, „*De W. en N.W. kust van Ned. Nieuw Guinea*", Tijdschr, Kon. Ned. Aardr. Genootsch. Jaarg. 1893; en tal van Indiaansche woordenlijsten in het „*Journal des Américanistes de Paris*, in de „Publications from the Departement of Anthropology", University of California, Berkeley en in „Anthropos", om eenige vaktijdschriften te noemen — andere zijn vermeld in de literatuuropgaven aan het slot dezer noot bedoeld. — Prof. Dr. C. C. Uhlenbeck noemde ons mondeling, ter vergelijking. Stewart Culin, „*Beiträge zur Kunde der Indo-Germanische Sprachen*", en schreef ons later, dat nog van belang was: A. Trombetti, „*I numerali*", Bologna 1909—1913 (publicatie der Akademie van Bologna). Over „Fälle reiner vigesimaler Zahlenbildung" vonden wij aanteekeningen in „*Zahl. u. Zählen in Afrika* door Marianne Schmidtl, Mitteiln. Antrop. Gesellschaft in Wien, Band XLV, 1915, blz. 181, 182. en een bespreking van „*Zählmethoden der Neger im Kongo gebiete*", door Dr. E. Viaene, Bull. Soc. Belge de Géographie, 1908, no. 6, in Globus, Band 95, 1909, blz. 338. Wij noteerden nog: Dr. Daniel Brinton, „*Further notes on the Betoya Dialects*", en „*Note on the Puquina Language of Peru*", Proc. Amer. Philos. Sec., resp. vol. XXX, blz. 273—274 en XXVIII, 1890, blz. 244; Roland Bonaparte, „*Les habitants de Suriname*", 1883, blz. 58. In Faulmann's „*Geschichte der Schrift*", Wien, 1887, vonden wij aangeteekend, blz. 626: Tylor, „*Anfänge der Kultur* I.

n h. v. af te leiden, dat deze Arowakkenstam de beide desbetreffende planten niet rechtstreeks van Europeesche ontdekkers of kolonisten hebben verkregen. De naam *baco, pako, bacovo, bacoba, pakoba, bacoucou*, voor Musa sapientum, komt in Zuid-Amerika, voor zoover thans is na te gaan, slechts dáár voor, waar Portugeesche invloed, zij het soms slechts indirect, als waarschijnlijk kan worden aangenomen, dat is in een groot deel van Brazilië, aan de Oost-kuststreken, van ongeveer 22° Z.B. tot ongeveer 3° Z.B., voorts aan de Beneden- en de Midden-Amazone-rivier, en aan sommige harer zijrivieren, als in het stroomgebied van Tocantins, Xingu, Tapajoz en Boven-Madeira. Nordenskiöld toonde aan, dat de pacova, met haren Portugeeschen naam, door de Guarani's van de Boven-Paraguay, over land naar de Chiriguano en Zamaku van de Boven-Madeira moet zijn overgebracht. Verder wordt het woord bacove of worden daarmede samenhangende vormen, aangetroffen in het Oostelijke deel van Guyana, in Fransch- en Nederlandsch Guyana, zoowel onder Indiaansche stammen als onder de beschaafde bevolking in de kuststreken van beide Koloniën (waar Portugeesch-Braziliaansche woorden, zooals bekend, door toedoen van uit Brazilië gevluchte planters en hunne slaven ingang hebben gevonden [1]).

S. 238 ff., giebt eine sehr eingehende Darstellung des Zustandes der Arithmetik bei uncivilisierten Völkern". Wenschelijk zal het zijn met den invloed van het gebruik van ruilmiddelen en geld op het tellen rekening te houden, en daartoe te raadplegen F. Somlo, *„der Güterverkehr in der Urgesellschaft"*, 1909, Inst. Solway, Travaux de l'Institut de Sociologie, Notes et Mémoires, fascicule 8, Misch & Thron, Ed., Bruxelles et Leipzig. Voor gevallen waar *twintig = een mensch*, zijn een zestal bronnen vermeld door Dr. A. Lafeber, *Vergelijkende klankleer van het Niasisch*, 1e ged. Acad. Proefschr. 1922, blz. 24—25. Eindelijk zal men nog tal van bibliografische gegevens, die voor het onderzoek naar Indiaansche telwoorden van nut kunnen zijn aantreffen in de literatuur-opgaven van E. Nordenskiöld, in *Deductions suggested by the geographical distribution of some post-columbian words used by the Indians of S. America*, Göteborg, 1922, en in de aangehaalde *Etudes linguistiques Caräibes* van C. H. de Goeje.

[1]) Het is bekend, dat de namen Backho, Bacco en Bachovens, voor de vruchten van Musa sapientum, in Suriname bacove, onderscheidenlijk voorkomen (of kwamen) in *Guinea* bij de Bergnegers (Erdman Isert, 1790) en in *Kongo*, volgens de Marrees (vóór 1602). Zie *„Observations on the name bacove"* in de ter perse zijnde Proceedings van het in 1924 te Göteborg gehouden Amerikanisten-Congres, in welk artikel o.a. wat over de naamsafleiding door W. C. Muller in het Koloniaal Weekblad is bijeengebracht, besproken wordt. Zie ook het artikel „Banaan-Pisang-Bacove" door Fred. Oudschans Dentz in *„De Periskoop, Algemeen Weekblad voor Suriname"*, 20 en 31 Dec. 1924, en voorts: V. d. B. (osch) *„Leeven en Daaden der Doorlughtigste Zeehelden"*, Amst. 1683, blz. 363. De oorsprong van het woord

Evenmin is bij de Wapisiana's iets te bespeuren van den naam *banana*, die Engelschen aan de besproken vrucht hebben toegekend, terwijl verder het Spaansch-Engelsche platano-plantain (voor de Surinaamsche banaan, de M. paradisiaca) den Wapisiana's, zooals gezegd, eveneens vreemd is gebleven.

Wanneer men nu er zich rekenschap van geeft, dat de Wapisiana's als het ware omringd zijn door Indiaansche stammen, die het woord „Paruru" (Palurú, Palulu) — voor bacove dan wel voor banaan, dit weet men nog niet met zekerheid — hebben aangenomen (slechts aan den benedenloop van de Rio Negro treft men de namen: *pacoa*, voor *pacova*, en *banata* aan), dan vraagt men zich af, of de Wapisiana's niet, van kort na de invoering van beide Musa-soorten, dat is vermoedelijk niet zoo lang na de eerste kolonisatie-pogingen van Spanjaarden in het N. en van Portugeezen in het O., van Zuid-Amerika, nagenoeg geïsoleerd zijn gebleven. De aanraking met naburige stammen was zóó gering, dat zelfs de (verbasterde) naam (*paruru*) van de nieuw verkregen planten bij de W.'s geen „burgerrecht" verkreeg. Arowakken in het (Boven-) Rio Negro-gebied hebben een verbasterd Spaansch woord (*paratana*, van Sp. *platano*) voor banana [1]).

Plaat XXVI, XXX en XXXIII. *Beteekenis van ornamenten*. Op de eerstgenoemde plaat vindt men een duidelijke afbeelding van een vlechtwerk-ornament (naar Europeesche wijze van zien: een kikvorschfiguur tusschen twee, met de koppen naar elkander staande honden of apen), hetwelk een sprekende gelijkenis vertoont met dat door de Goeje verkregen bij de Trio's, Plaat X, fig. 12, Suppl. zu Band XVII. Int. Arch. f. Ethnogr. 1906.

Op de beide laatstgenoemde platen, op welke afgebeeld zijn een kralenschort voor vrouwen, en een knots, staat een ornament, dat op de knots als „scorpion design" wordt verklaard.

Het is nog altijd van veel belang, te trachten de verklaring van deze en andere zoogenaamde „geometrische" ornamenten van de Indiaansche makers of maaksters zelf te verkrijgen, ook om later vergelijkingen te kunnen maken met dergelijke ornamenten van andere volken in lang vervlogen tijdperken. In „L'Anthropologie" van September 1924 (Deel XXXIV, n°. 5) vinden wij door Dr. R.

---

bacove (meervoudsvorm van baco?) ligt nog in het duister; een (oorspronkelijk) Indiaansch woord is het echter niet. Het woord *bako* in de taal van de Hausas (Noord-Nigeria, achterland van de Afrikaansche Goudkust) beteekent *vreemdeling*, zoowel als *gast*. Tremearne, *Hausa Superstitions and Customs*, London, 1913, blz. 54.

[1]) Nordenskiöld, *Deductions*, l. c. blz. 151.

Verneaux een werk aangekondigd, van Tchikalenko, „*Etude sur l'évolution de l'ornement géométrique à l'époque paléolithique*", Praag, 1923, alwaar, nopens te Mézinel in de Ukraine, opgegraven voorwerpen wordt gezegd, dat het meest voorkomende ornament is: „le méandre en série continue de grecques".

Het blijkt niet of Professor Farabee gelegenheid heeft kunnen vinden om ter plaatse over soortgelijke ornamenten inlichtingen in te winnen, dan wel op het belang van de verklaring van die figuren de aandacht te vestigen van de heeren Melville en Olgilvie, die, zooals gezegd, de taal van de Wapisiana's grondig verstaan en die overigens ,evenals Dr. G. B. Gordon, Dr. Church en Sn. Albuquerque, zoo veel tot het slagen van deze belangrijke expeditie hebben bijgedragen.

L. C. VAN PANHUYS

Uit „*Het ontroerd Holland. Of kort Verhaal van de Voornaamste Onlusten, Oproeren en Oneenigheden, Die in de Vereenigde Nederlanden, in voorige tyden, en allerbyzonderst in deze laatste Jaaren zyn voorgevallen. Behelzende ook alles, wat omtrent de Verheffing van zyn Hoogheid, den Heere Prinse van Oranje en Nassauw, &c. &c. &c. in veele Steeden is gebeurt. Tusschen beide is ingevoegt, een beknopte Historie van de Opschuddingen aan Cabo de Goede Hoop, te Batavia en op Curaçao*". Te Harderwyk, By Willem Brinkink, Boekdrukker en Boekverkooper [1]). (Z. j.). Bladz. 257—267.

C u r a c a o, een der Voor-Eilanden van *Amerika*, onder het gebied van hun *Hoog Mog.*: *de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden* gelegen, zag zich omtrent dezen tyd, en eenige voorige jaaren, inwendig dusdanig beroert, dat 'er alles in wilde liep, door de Directie van den *Gouverneur Jan Gales.* Wy hadden hier wel eerder gewag van behoren te maken, maar alzoo eenige gevallen zich tot aan dezen tyd uitstrekken, zoo hebben wy liever om de zaken niet van elkander te scheiden, deze plaats verkoren, om dat ze de bequaamste scheen, voor dit verhaal: 't welk wy meest zullen trekken uit een *Memorie,* door verscheidene voorname *Koopluiden,* aan hun *Hoog Mog:* gepresenteert, met de daar toe specteerende *Documenten,* zynde een echt stuk, dat in weinige handen is, latende ondertusschen de beschuldigingen in hare waarde en onwaarde, en ten laste van dengeenen wier plicht het is, om ze te bewyzen.

Onder het bestier van den voorigen *Gouverneur van Collen,* was het *Eiland* verdeeld in sterke Partyschappen: en men hoopte dat de Heer *Jan Gales,* by zyn aanstelling aldaar, de verwarde boedel vereffent zoude hebben, of zich ten minsten neutraal gedragen: maar het bleek wel haast aan de manier van zyn regeeren, dat men buiten den waart gerekent had, en dat de vorige verdeeldheid, in plaats van uitgebluscht te worden, noch veel felder ontstak, de gemoederen noch meer van elkander verwydert wierden, en alles zich schikte om den ondergang van deze *Colonie* en deszelfs *Commercie* te bevorderen.

Het eerste dat tot zijn last wordt ingebragt, is, de partydigheid die hy droeg tegen alle Persoonen, die door den vorige Heer *Van Collen* in eenige bedieningen waren aangestelt, en dienvolgens den zelven *Heer* toegedaan waren. Ook droeg hy een dodelyke haat tegen den Heer Capitein *Petersen:* in tegendeel begunstigen-

[1]) Aangehaald bij G. B. Bosch, *Reizen in West-Indië*, I, bladz. 284. Niet genoemd bij Hamelberg. *De Curaçaosche courant* van 13 Mei 1826 geeft een kort uittreksel.

de alle die van de tegenovergestelde *Cabale* waren. Dit gedrag liep zoo hoog, dat de *Engelschen* en *Franschen*, aldaar woonagtig, het *Eiland* dreigden te verlaten; alzoo hy er twee met geldboete en gevangenis strafte over eenige onbedagte woorden, waar toe hy zelfs de eerste gelegenheid had gegeven. *De Nederlanders* hadden geen beter lot. Een *Tuintje*, toebehoorende aan de Heeren *van Collen* en *Petersen*, wierd door een zyner *Negers* berooft. Een zekeren *Pieter Beek* dwong hy met geweld, zyn galdery, tegen de Stadts muur, met goedkeuring van Capitein *Schryver* en de *Burger Officieren* gebouwd, af te breken.

Een Vrouwspersoon, *Trui Witling* genaamt, kreeg ordre om haar vrye wooning te quiteeren, om dat haar Man dienst genomen had by Capitein *Petersen*. De tweede Chirurgyn *Rudelof* wierd in arrest genomen, alleen om dat hy woorden gehad had met zyn Schoonvader, die de *Cabale* was toegedaan, over het genezen van een *Soldaat;* wordende dus op een onbetamelyke wyze van zyn kostwinning verstoken. Een zekeren *Jan Dam*, zich ten dienste van den Lande verhuurt hebbende, om met zyn Bark te Navigeeren, ten behoeve van 's Lands Schip de *Beschermer*, gevoerd door Capitein *Petersen*, wierd om deze reden berooft van zijn *Permissie of Zee-brief*, hem door den vorigen *Gouverneur* gegeven: en deze Brief voor zyn oogen aan stukken gescheurd, en alzoo wierd hem mede de gelegenheid benomen, om voor zyn *Vrouw* en *zes Kinderen* de kost te winnen: vindende hy zich genoodzaakt om naar *Europa* te keeren, tot ruïne van zyn Huisgezin, om zyn beklag aan de *Heeren Bewindhebberen van de West-Indische Comp.* te doen.

Een *Jood* moest een stuk Lands missen, dat hem met geweld wierd afgenomen: niet tegenstaande dit Land hem geschonken was door den vorigen *Gouverneur*, uit consideratie van zyn armoedige staat, en het zelve Land woest gelegen had, maar waar van hy nu eenige vrugten begon te genieten, doch aldus met zyn *Vrouw* en *veertien Kinderen*, tot den bedelzak gebragt.

Verscheidene *Inwoonders*, ziende dat alle deze onwettige *Proceduuren* tot een totale ruïne des *Eilands* strekten, en vrezende voor de slegte gevolgen, wierden genoodzaakt zich met de vlugt te salveeren: alzoo men zich niet ontzag van deze en geene *valsche Verklaringen* af te vorderen, om die van de tegenparty te ruïneeren, gelyk bleek aan een zekeren Quartier-Meester *Silvester Leth*, die volgens de waarheid getuigt had, dat by zekere gelegenheid, op den Heer *Petersen* met hagel geschoten was. Om welke getuigenisse hy zoo fel bedreigt wierd met de ongenade des *Gouverneurs*, dat hy goed vond zich op het Schip de *Beschermer* in dienst te begeven om de gedreigde geweldenary te ontgaan.

De Heer *Petersen* mogt de eere niet hebben, dat zyn Schip gesalueert wierd, by het in- en uitzeilen van de Haven, alzoo de *Gouverneur* verboden had, deze eerbewijzing aan de *Staten Vlag* te doen: maar in tegendeel had hy ordre gegeven om het Geschut op

het Fort met scherp te laden, waarschynlyk met geen goed oogwit, gemerkt zyn haat tegen voorn: *Heer Capitein.*

De gewaande zuinigheid van den *Gouverneur* omtrent het Buskruid, belette egter niet, dat hy op zyn *Jaarfeest* met het opgaan der Zon, *vyftig schoten* tot zyn eer liet afsteken. Zyn *Gezondheid* wierd het allereerst gedronken, en vergezelt met *elf Eer-Schoten*. Hun *HoogMog:* kregen de *twede plaats*, (*de Applicatie zy den geëerden Lezer bevolen*) ,met een gelyk getal; de *Bewindhebberen der West-Indische Compagnie, negen*, en by de gezondheid van de aan zittende *Gasten* wierd het Geschut insgelyks *negenmaal* losgebrant, ten teken hoe zyn *Ed: 's Compagnies Buskruid* bespaarde.

De *Oud Gouverneur van Collen* wierd zoo schandeleus behandelt, dat hy de vexatien niet langer kunnende dragen, in een quynende ziekte verviel, en tot zyn laatste uur toe, om wraak tegen de geweldenary riep; met bede, dat zyn Vrienden na zyn dood, *satisfactie* van zyn goeden naam zouden vorderen.

Na het overlyden van voorn. Heer *van Collen*, nam den *Gouverneur* alle deszelfs *Effecten* in beslag: zoodat niemant in staat was om de Rekeningen te vereffenen.

Een zekeren *Hero Ellis*, door den *Gouverneur* in hechtenis genomen, wierd beschuldigt van verscheide quade delicten, meest door den *Gouverneur* zelf ingebragt, maar den *Raad van Justitie*, de zaken naar eisch van recht en gerechtigheid behandelende, gaven voor vonnisse dat hy onder *cautie* ontslagen zoude worden. De *Gouverneur* zich aldus verzet vindende, van een *Sententie*, die hy gehoopt had te verkrygen, deed tegen alle recht en reden, zonder den *Raad* daar in te kennen, op eigen *authoriteit* den voornoemde Persoon voor de tweede maal in hechtenis nemen: niet alleen met ongenoegen van den *Raad*, die zich grotelyks in zyn Caracter verkort zag; maar ook tot verbittering der *Gemeente*, die met dusdanige geweldenaryen niet gediend zynde, zich verstoute om den *Gouverneur* te belasten, den *Gedestineerden* immediaat, zonder eenig verzuim, los te laten, en in vryheid te stellen; of dat zy, by weigering, genoodzaakt zouden zyn, geweld te gebruiken, en om assistentie verzoeken van het *Oorlog-Schip*, te dier tyd op de Reede leggende; want dit moesten zy doen, alzoo den *Gouverneur* hen den weg tot den *Raad van Justitie* had afgesneden, door denzelven te vernietigen. Hier voegden zy noch verscheide verwytingen by, namelyk dat hy in plaats van *Justitie* te oeffenen, zedert zyn aanstelling noch niets anders gedaan had, dan de *Vrienden* van de Heeren *van Collen* en *Petersen*, te vervolgen en te verongelyken. Eenige heet gebakerde Persoonen lieten zich ontvallen, dat men zich van zulk een *Tyran* behoorde te ontdoen, en dat het nu tyd was, om de Heer *Petersen* in zyn plaats aan te stellen; met een woord de verbittering vermeerderde dagelyks, die zoo verre ging, dat men zich niet verwaardigde om zyn *Ed.* het respect dat men een *Gouverneur* schuldig is te bewyzen, wordende hy in de dagelyksche wandeling slegts by zyn naam, *Jan Gales* genoemt.

De wanorde in de *Justitie* vermeerderde dagelyks, gelyk uit eenige volgende staaltjes zal blyken. Den 1. *September* 1738 wierd by gelegenheid van eenig Tumult de trommel geroert, zonder kennis van den *Gouverneur* en *Burgerofficieren*, om de *Gemeente* in de wapenen te brengen, tot bystand van de meergemelde *Cabale*. Een zeker Persoon, weigerende aldaar te verschynen, wierd door den *Raad* gedagvaart. zoo dra *Jan Gales* te *Curaçao* arriveerde, over een somma van 1000 *Pesos*, die den voorn: voor Rekening van iemant anders had opgenomen, hoewel met een *Obligatie* op zyn eigen naam. De Gouverneur *Jan Gales* in stede van behoorlyk onderzoek te doen, gaf aanstonds *Sententie* van *Executie*, zoo de 1000 *Pesos* met den *Intrest* niet binnen 24 uuren betaalt wierden: 't welk voorn.: Persoon, om geen erger dingen te ondergaan, ook voldeed: blykende genoegzaam dat deze *Sententie* slegts voortquam, om dat hy niet van de *Cabale* was.

Een ander in tegendeel, die om eenige *Crimineele Delicten* in hechtenis zat, en tegen welke de Ed:Heer *Jan van Schagen*, Fiscaal, een Acte had, wierd losgelaten: en men vergenoegde zich daar noch niet mede, maar hy wierd aangesteld tot *Capitein*. Dus bleek de beschuldiging waar te zyn, by welke men verhaalde, dat den *Gouverneur* gezegt had, dat hy alle de *Vrienden* van *van Collen* en *Petersen*, zou ruïneeren, en integendeel die van de *Cabale* voorthelpen.

Deze buitensporigheid ging zoo ver, dat hy een *Spaansche Schipper* in de Haven gekomen, aanstonts met zyn Volk liet *Arresteeren*, onder pretext dat zy *Spionnen* waren; midlerwyl wierd het Schip door een *Militaire* wacht bezet, schoon naderhand de valschheid van dit voorgeven bleek, wist men egter de zaken zoo te beleggen, dat de Lading verre beneden de waardee verkogt wierd, aan een van des *Gouverneurs Vrienden*.

Hy dreigde ook de *Officieren* van *'s Lands Schepen* te zullen gevangen nemen, zoo dra zy zich verstouten zouden, iets tegens zyn wil te ondernemen. Een *Matroos* liet hy door een getekende ordre, strengelyk voor de Mast geesselen, zonder den *Raad* of den *Fiscaal* in deze zaak te kennen, of in zyn ordre deszelfs misdaad uit te drukken.

Tegen den voorn: *Rudelof* sprekende, zeide Hy: *dat hy Meester was, en dat schoon* de Compagnie, *hem* voor Opper-Chirurgyn *had aangestelt, Hy echter hem voor* Ondermeester *aanstelde*.

De *Fiscaal* gebood hy, by een *Schriftelyke Insinuatie*, zich te onthouden van het aantekenen van eenige *Actens van Revisie*, stremmende aldus op allerley wyze de cours van een welgeregelde *Justitie*. Den zelven op zekeren tyd, met hem in woorden rakende over de Rechtzaken, en des *Gouverneurs* onkunde willende aantonen, kreeg tot antwoord: *Ik lach met* Grotius *Boeken, en met al die prullen van Boeken:* niet onduister te kennen gevende, dat hy zich weinig aan 't Recht liet gelegen leggen, indien het met zyn oogmerken streed.

Alle deze wanordres bragten ook te wege, dat de *Raaden van Justitie,* zich de *Judicature,* van alle particulieren onttrokken, weigerende eenige *ordinaire* of *extraordinaire Sessie* in hun *Collegie* te nemen.

Geen wonder dan, dewyl de zaken op dezen draf liepen, dat de *Kooplieden* zich genoodzaakt vonden, om hunne *Bezwaarredenen,* tegen den voorn: Heer *Gouverneur Jan Gales* in te brengen, alzoo hy de Partyschappen zoodanig aankweekte, dat men dikwils zag, dat zoo eenige Inwoonders elkander te gemoete kwamen, en zy wisten tot wat party men behoorde, zy zich niet ontzagen met schelden, tieren en slaan malkanderen aan te vallen, waar by zomtyds eenige dadelykheden voorvielen.

Maar om alles weder in order te brengen, hebben hun *Hoog Mog:* de zaken in overweging genomen; en middelen uitgedagt om de rust van het voornoemde *Eiland* en deszelfs *Commercie,* zooveel mogelyk was weder te herstellen. De Heer *Gouverneur* is van zyn dienst ontslagen, en opgevolgt door den Ed. Heer *Isaac Faesch,* en zedert heeft men van deze Onlusten, myns wetens, weinig of niets meer vernomen, alzoo onder de Directie van den tegenwoordigen *Gouverneur Isaac Faesch,* de Oproerende Onlusten zyn gedempt, door het wys beleid van dien *Heer,* beantwoordende ten vollen aan de verwagting die men van zyn bequaamheid hat, beproeft in het Oppergebied van het Eiland *St. Eustatius,* daar hy met veel lof heeft geregeert; gelyk hy ook met veel genegenheid op *Curaaço* is ontfangen.

BIBLIOGRAPHIE

De Planter. Orgaan der Vakvereeniging voor Assistenten in Deli. 31 October 1925. De landbouw in Suriname, door R. Fränkel.

The Hollanders in America. A choise collection of books, maps and pamflets relating to the early colonisation, voyages, exploration, etc. by the Hollanders, in different parts of North and South America. Offered at the affixed net prices by Martinus Nijhoff, Bookseller at the Hague. Catalogue 518. The Hague 1925. (In commemoration of the 300th anniversay of the founding of New York by the Dutch).

Otto Nuoffer. *Afrikanische Plastik in der Gestaltung von Mutter und Kind.* Mit 75 Bildern. Carl Reisner. Verlag, Dresden (1925).

Orgaan der Nederlandsche Officiers Vereeniging. October 1925. Een expeditie in Suriname (met kaart), door G. (Eenige aanteekeningen en bijzonderheden naar aanleiding van een „Narrative of a 5 years expedition against the revolted Negroes of Surinam from the year 1772 to 1777" by Captain J. C. Stedman).

Bats, Mosquitoes and Dollars, by Dr. Charles A. R. Campbell (San Antonio, Texas, the Stratford Company Publishers, Boston, Massachusetts U. S. A). 1925 (with over 60 Illustrations).

Dr. O. L. E. de Raadt. *Die Beziehung zwischen Aussatz, Tuberculose und Nahrung.* Leiden 1925.

Ernst Vatter. *Religiöse Plastik der Naturvölker.* Frankfurt a/M. 1925.

De Prins. 12 December 1925. Het wapen van Suriname en zijn Historie. Naar mededeelingen van Mr. Dr. C. F. Schoch, Hoofddirecteur van de Surinaamsche Bank te Amsterdam. (met afbeelding). In hetzelfde nummer twee kiekjes, betrekking hebbende op het Militaire Hospitaal te Paramaribo.

Geneeskundig Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië, Afl. 5, deel 65, 1925. Bilharziosis in Suriname, door Dr. P. H. J. Lampe. — Het lepra-probleem in Suriname, door Dr. J. W. Wolff.

Geschiedkundige tijdtafel van Suriname, samengesteld door J. A. Bueno de Mesquita en Fred. Oudschans Dentz. (Bevattende een overzicht van de voornaamste wetenswaardigheden van de kolonie Suriname, aanvangende met het jaar 1613 tot en met het jaar 1924, in tijdsorde geschikt en voorzien van een uitvoerige alphabetische klapper). Paramaribo, 1925.

De Periskoop. Algemeen Weekblad voor Suriname. 21 en 28 November, 5 en 12 December 1925. Iets over den caraïbischen Pujai, door A. P. Penard.

Neerlandia. Januari 1926. Nederland en Suriname, door P. Cool.

Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, tweede reeks dl. XLIII. No. 1, Januari 1926. Expeditie naar het Wilhelminagebergte, 1926.

Mitteilungen aus der Missionsarbeit der Brüdergemeinde in Suriname. Paramaribo, 1 December 1925. Bergendal, von S. Beek.

Berichten uit de Heidenwereld. Zeist, Januari-Februari 1926. De wegloopers van Rac à Rac. Een stuk koloniale en zendingsgeschiedenis van de 19e eeuw, door S. Beck. — Hoe Nickerie leed onder de droogte. Uit het jaarverslag 1924 van Br. F. Kuhnt.

Verslag van bestuur en staat van Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao 1925. III. Curaçao.

FOUR ARAWAK INDIAN SONGS

BY

THOMAS E. PENARD AND ARTHUR P. PENARD

The words of the following four songs were communicated to us in the year 1911 by our friend Sasamali, otherwise known as Jan, of the Arawak family *Kaluafudi*, living at a place called Matta, between the Para and Saramacca rivers in Dutch Guiana.

In three of these songs the subject is Love or Drink, themes which have inspired song writers and poets of all nations from the earliest times. Simple and artless, the verses are in perfect keeping with the mild-mannered Arawaks. Thus while the Carib dreams of the Maroni, the fountainhead of wonder and mystery, the gentle Arawak turns his gaze westward toward the Corentyn and sings of the joy of meeting his kin.

The fourth song deals with a rather odd subject — the departure of Indians to England to escape man-eaters. Just why a Surinam Arawak should choose England instead of Holland as a haven of refuge is not quite clear until we remember that the family *Kaluafona*, of which any individual male member is known as a *Kaluafudi*, is also found in the neighboring colony of British Guiana[1]. It is thus entirely probable that the song originated there. The allusion to cannibals, too, is rather startling and would appear to give an air of antiquity to the verses. We recall that Sir Walter Raleigh on the occasion of his visit to Guiana had taken some Indians back with him to England, and that two of them attended him during his imprisonment in The Tower. Nevertheless, to associate

[1]) Cf. Im Thurn, Among the Indians of Guiana, London, 1883, p. 176.

our Indian song with historical events of so remote a period would be purely conjectural. Other Indians have left for Europe in more recent times. Sir Robert H. Schomburgk, for instance, took three with him to London and refers to them in a letter to William Hillhouse, dated November 30, 1839, published in Timehri, vol. 10, 1896, p. 334 [1].

In recording the songs we have used the system of orthography adopted by Mr. C. H. de Goeje, as set forth in his Études linguistiques Caraïbes, Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam, 1909, p. 75.

I

ISOKORO YO	ISOKORO'S MOTHER
Hama khoro bansika,	What, then, do you want,
Isokoro [2] yo?	Isokoro's mother?
Hama khoro bansika,	What, then, do you want,
Isokoro yo?	Isokoro's mother?
Dai diaro bansika,	Perhaps you want me,
Isokoro yo;	Isokoro's mother;
Dai bata bansika,	Perhaps you want me,
Isokoro yo;	Isokoro's mother;
Dai khoro bansika,	Perhaps you do not love me,
Isokoro yo!	Isokoro's mother!
(*Refrain*)	(*Refrain*)
Tanana, tanana, tanana.	Tanana, tanana, tanana.
Hama robån bansika,	What, oh what do you want,
Isokoro yo?	Isokoro's mother?
Dasibo diaro bansika,	Perhaps you love my face,
Isokoro yo?	Isokoro's mother?

[1] In 1687 Governor Van Aerssen sent seven Indian boys and girls from Surinam to Holland to be educated (Vide, Encycl. v. Ned. W.-Indië, p. 32). Also, in 1883 eleven Caribs and one Arawak took part in the colonial exposition at Amsterdam (Vide, Bonaparte, Les habitants de Suriname, 1884; Encycl. v. Ned. W.-Indië, p. 145).

[2] *Isokoro* is a girl's name, meaning „little one".

Hama robån bansika,	What, oh what do you want,
Isokoro yo?	Isokoro's mother?
Dai robån bansika,	You love me alone,
Isokoro yo!	Isokoro's mother!
Dai robån bansika,	You love me alone,
Isokoro yo!	Isokoro's mother!
(*Refrain*)	(*Refrain*)
Tanana, tanana, tanana.	Tanana, tanana, tanana.

II

WALABATŠI TOKOROTŠI	BLOSSOM OF THE WALLABA
Walabatši tokorotši [1],	Blossom of the Wallaba,
Walabatši tokorotši,	Blossom of the Wallaba,
Derenomalitši khani,	My brother-in-law-dear,
Bĭthefado dameni,	You will drink for me,
Derenomalitši khani.	My brother-in-law dear.
Simitho tokorotho,	Blossom of the Savanna Markoosa,
Simitho tokorotho,	Blossom of the Savanna Markoosa,
Derenetho khani,	My sister-in-law dear.
Bĭthefado dameni,	You will drink for me;
Derenetho khani.	My sister-in-law dear.

III

KORITINI OMALA	CORENTYN STREAM
Koritini omala,	Corentyn stream,
Wathefado dokara;	We will go drink as usual;
Koritini omala,	Corentyn stream,
Wathefado dokase;	We will go drink as usual;

[1] Formerly the man's breech-cloth had decorations resembling the blossom of the Wallaba (*Eperua sp.*), while the woman's apron had fringes having the appearance of the blossom of the Savanna Markoosa (*Passiflora sp.*).

Koritini omala!
Koritini omala!
Wathefado dokase,
Wathefado dokara.
(*Refrain*)
Tanana, tanana, tanana.

Corentyn stream!
Corentyn stream!
We will go drink as usual,
We will go drink as usual.
(*Refrain*)
Tanana, tanana, tanana.

Koritini omala!
Koritini omala!
Wathefado dokase,
Wathefado dokase;
Wahalikhebetwafa,
Wahalikhebetwafa
Wayohono abone,
Wayohono abone
(*Refrain*)
Tanana, tanana, tanana.

Corentyn stream!
Corentyn stream!
We will go drink as usual,
We will go drink as usual;
We will enjoy ourselves,
We will enjoy ourselves
With our family,
With our family
(*Refrain*)
Tanana, tanana, tanana.

IV

WAKONALI

Wakonali, dayena,
Wakonali dayena,
Engelanta mĭniro;
Ekekoli oriya,
Ekekolioriya.

Ekekoli oriya,
Wakonali, hiaro,
Wakonali, hiaro;
Engelanta mĭniro,
Wakonali, hiaro.

WE DEPART

We depart, my sister,
We depart, my sister,
To England;
Away from the man-eaters,
Away from the man-eaters.

Away from the man-eaters,
We depart, woman,
We depart, woman;
To England,
We depart, woman.

Arlington, Mass., U. S. A.

MENGELINGEN

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN

Mengelingen zijn genoemd de geschiedkundige opstellen, die tusschen 1824 en 1835 af en toe in *de Curaçaosche Courant* verschenen. Van Ds. Bosch weten wij, dat de onderwijzer Phoel de schrijver van deze stukken is. In den regel deelt hij mee wat elders, schoon niet onder ieders bereik, te vinden is. Af en toe spreekt hij van de *Notulen* van den Politieken Raad als bron, en soms noemt hij handschriften van bijzondere personen, die tot zijn beschikking hebben gestaan.

In *de Curaçaosche courant* van 22 April 1826 vond ik een bijdrage, die den lezers van *de West-Indische Gids* belang zal inboezemen, omdat zij gebeurtenissen behandelt, tendeele in dit tijdschrift besproken.

Oudschans Dentz heeft in de aflevering van October 1925 het *Omstandigh verhael van de Fransche rodomontade voor het fort Curassau in 1673* [1]) van een inleiding voorzien, ontleend aan Hamelberg, waarin het gedrag van den provisioneelen directeur Donker zeer geprezen wordt. Bosch en Teenstra echter verhalen, dat Donker door de Franschen was omgekocht. In het aangehaalde nummer van *de Curaçaosche Courant* kan men lezen, dat Rainal en Dampier die meening verbreid hebben. In Phoels tijd was ook de overlevering onder de oudsten, die 't van hun grootvaders hadden, in dien geest. *De Hollandsche Mer-*

---

[1]) Dit verhaal is met eenige kleine verschillen ook te vinden op blz. 58—62 van „*Het tweede deel Van 't ontroerde Nederlandt*", enz. te Amsterdam, bij Markus Willemsz. Doornik, Boekverkoper, op de Vygendam, in 't Kantoor Inkt.-Vat, 1676. Het pamflet in de Koloniale Bibliotheek te Paramaribo is geen overdruk van dit verhaal.

curius van 1673 daarentegen bevestigt de opvatting, die Hamelberg in hoofdzaak uit Donkers dagboek kreeg. Andere berichten weer zeggen, volgens Phoel, dat de gouverneur de Franschen omgekocht heeft. En na al die meeningen weergegeven te hebben besluit hij: „Het waarschijnelijkste uit deze uiteenloopende berigten zal zijn: Dat men den gouverneur van verraad zal beschuldigd hebben en dat hij van zijn post is ontzet geworden, doch dat hij zich naderhand zal gerechtvaardigd hebben en weer is aangesteld geworden.

In een der notulen van 1680 ter secretary alhier bewaard, vindt men dat J. Donker, welke toen afgegaan is, zich bij den nieuwen gouverneur vervoegt en beklaagt heeft dat hij nu belasterd wordt en verzoekt dat aan dit lasteren en kwaadspreken een einde gemaakt worde, enz. Dit zal dus zeker betrekking hebben op zijn gedrag gehouden bij den inval der Franschen eenige jaren te voren.

Hiermee hangt nauw samen de vraag: hoe dikwijls is Donker directeur geweest? Phoel zegt tweemaal, en is hier in overeenstemming met een in 1767 bij Bernardus Mourik, boekverkooper in de Nes te Amsterdam uitgegeven. *Naamlijst Van de WelEdele Heeren der Regeeringe En Gequalificeerde Persoonen, enz. Op 't Eiland CURACAO Nevens de Respective Edele Agtbaaren Gouverneurs, Raaden, Commissaris, Fiscaal, Secretaris, Officieren, en andere Heeren die in 't Land en op de Forten haare Bedieningen hebben.* Donker wordt dan geplaatst vóór en na Jan Ottering. Het valt op, dat deze lijsten in het geheel afwijken van die, welke in de *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* blijkbaar aan Hamelbergs officieele gegevens ontleend zijn. In het eerste geval worden zonder jaartal vermeld: Joan Boudewijns, Matthias Becks, Jan Donker, Jean Ottering, Jan Donker, voor de tweede maal, Daniel Liesbergen, terwijl de Encyclopaedie deze lijst geeft: Petrus Stuyvesant 1643—1664, Matthias Beck 1664—1668, Willem Beck (prov.) 1668—1669, Lodewicus Boudewijns van Berlicum 1669—1670, Willem Beck (prov.) 1670, Dirk Otterinck 1670—1673, Jan Doncker 1673—1679, Nicolaas van Liebergen 1679—1682. De gegevens van

Hamelberg zijn authentiek, zoodat men de oplossing, die Phoel als de „waarschijnelijkste" geeft, verwerpen moet. Het is zelfs de vraag of hij de notulen van 1680 gezien heeft. Niet alleen zijn deze er nu niet meer, maar juist in zijn tijd klaagt gouverneur Cantz'laar er meer dan eens over in zijn journaal, dat er geen archivalia zijn [1]). Het is trouwens bekend, dat Hamelberg, heel wat gevonden heeft, dat te voren onbekend was.

In verband met dezen aanval der Franschen haalt Hamelberg uit het dagboek van Donker aan, dat de Franschen bij „Altena" waren, en leidt daaruit af, dat de heuvelrug beoosten de Willemstad dus niet zoo genoemd kan zijn, omdat de Franschen in 1673 daar „al te na" gekomen waren. Het trof mij, dat dezelfde naam volgens *het dagboek van Hendrik Haecxs, lid van den Hoogen Raad van Brazilië (1645—1654)*, meegedeeld door S. P. l'Honoré Naber in de *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* te Utrecht, 1925, voorkomt voor een fort der Hollanders in Brazilië.

Voorts vond ik in *de Curaçaosche courant* van 22 April 1826 eenige opmerkingen over den aanval van Cassard in 1713, waarover ik in dit tijdschrift 1924/1925 bladz. 241 e. v. *een belangrijk dagboek* openbaar maakte, dat van deze gebeurtenis een geheel andere voorstelling geeft, dan Van Collen en het notulenboek van den Raad doen.

Phoel schrijft:

„Een dichtstuk uit dien tijd in welks bezit wij zijn, is geheel tegenstrijdig der notulen gehouden in den raad des eilands in 1713. Het bezingt satirisch de daden der Curaçaosche helden als W. Kerkring, vaandrig der militie, generaal veldmaarschalk van de Curaçaosche armee, J. Sonslieve Kornet, F. Kinnegem, G. v. Uytrecht, N. Ellis, kommandanten der beneden baaijen; M. Henriquez, kapitein; A. Maduro, luitenant, en S. Gomes vaandrig: deze helden welke hun dierbaar leven voor het heil des vader-

[1]) O.A. 19 Jan. 1825: „bij de laatste bezitneming dezer kolonie (was) niets van de archive der voormalige besturen aanwezig."

lands wilden sparen, gingen bij elke gelegenheid op den loop en lieten de Franschen in het bezit van positien, waar zij hen konden tegengehouden hebben.

Volgens de notulen zijn het de matrozen die onwillig zijn en weigeren om uittetrekken, en volgens dit manuscript biedt zich het zeevolk vrijwillig aan en vervoegt zich bij het legerkorps, wanneer Kerkring hen weg jaagt zeggende: „Scheert U weg, jou Canailjepak; jij komt maar hier om te vreten en te zuipen" enz.

Volgens de notulen is het weer de onwilligheid der matrozen waardoor het uitrusten der vaartuigen vertraagd wordt die bestemd waren om de oplaverende Fransche vaartuigen met bommen beladen, te vernielen.

Volgens dit handschrift bieden zich de kapiteins vrijwillig aan, doch door het talmen van den gouverneur om hen commissie te geven, zijn de Fransche vaartuigen reeds Piscadera baai binnen, vóór dat de uitrusting gereed is enz."

Ten slotte deze opmerking over de slavenopstand onder gouverneur Faesch:

„Het doet ons leed dat wij geene bijzonderheden hebben kunnen te weten krijgen van den opstand der slaven der Aminaas in Januarij 1752 [1]) te Hato begonnen.

Deze opstand hoewel niet zoo uitgebreid en gevaarlijk als die van 1795 heeft echter volgens zeggen der oude lieden een bijna gelijk getal negers doen omkomen."

---

[1]) Moet zijn 1750.

EEN AANVULLING VAN BORDEWIJKS ONTSTAAN EN ONTWIKKELING VAN HET STAATSRECHT VAN CURAÇAO

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN

Niet licht zal men de beide werken, waarmee Mr. Dr. H. W. C. Bordewijk de studie van de staatkundige ontwikkeling van West-Indië in het algemeen en van Curaçao in het bijzonder vergemakkelijkt heeft, te hoog aanslaan. En het bovenaangehaalde werk èn zijn *Handelingen* zijn onmisbare bronnen voor ieder, die zich bezighoudt met de geschiedenis onzer West-Indische koloniën.

Bij het nazien der Minuut-reglementen, -instructiën en -ordonnantiën. 1816—1827, in 6 banden onder de nummers 245—250 beschreven in „Het Oud-Archief van Curaçao en onderhoorige eilanden Bonaire en Aruba" door Mr. R. Bijlsma (Dl. XVIII, 1920, van *Verslagen omtrent 's Lands oude archieven*) vond ik tot tweemaal toe (nr. 248—2ᵈ en 252—72):

> Additionele artikelen op de bij Koninklijk Besluit van 15 September 1815 n°. 58 gearresteerde Regeeringsreglementen voor Curaçao, St. Eustatius en St. Martin.

Ik geef hieronder den tekst der beide artikelen, die ik van het eerstgenoemde inventarisnummer afschreef. Aan den kant staat vermeld: „Door Zijne Excellentie den Schoutbijnacht, Gouverneur dezer eilanden op den 10ᵉⁿ Juny 1823 in den Raad (van Politie) overgelegd.

De nieuwe bepalingen zijn merkwaardig naast die van art. 51 van het Regeeringsreglement, dat geen politiek gezag zich met de administratie van de Justitie eenigszins zal mogen bemoeien, een bepaling, die èn onder den gouverneur-generaal Kikkert èn onder den gouverneur

Cantz'laar meer dan eens tot botsing geleid had. Zij luiden:

Art: 1.

De President van den Raad van Justitie zal verpligt zyn, maandelyks aan den Gouverneur, tot deszelfs informatie, te overhandigen eene lyst der in die maand afgedane, en eene der nog hangende zaken, en zal hy voorst [voorts?] de notulen, alle drie maanden aan den Gouverneur ter hand stellen, om te worden overgezonden aan het Departement voor het Publieke Onderwys de Nationale Nyverheid en de Koloniën.

Art: 2.

De Raad van Justitie zal verpligt zyn, den Gouverneur te dienen van consideratien en advies, over alle zaken, waarin hy die zoude mogen nodig achten, in het byzonder over verzoeken om surcheance van betaling, brieven van sessie en soortgelyke, na dat de belanghebbenden op zoodanige verzoeken zullen zijn gehoord.

Goedgekeurd by Koninklijk besluit van den 28e January 1823. No. 102.

My bekend
De Secretaris van Staat,
(get.) J. G. DE MEI [MEY] VAN STREEFKERK.

Voor Kopy conform
De Kommissaris by het Ministerie voor het publieke Onderwys de Nationale Nyverheid en de Kolonien,
(w.g.) J. SCHREUDER.

Voor Kopy conform
De Gouvernements Secretaris,
W. PRINCE.

Amsterdam, 13 October 1925.

EEN WESTINDISCHE GOUVERNEUR UIT DE 18de EEUW

DOOR

S. KALFF

In vergelijking van de koloniale letterkunde betreffende Oostindië bezit die over Westindië slechts weinig werken, welke op ééne lijn te stellen zijn met die van Valentijn, Junghuhn, Veth, v. Rhede v. d. Kloot en zoovele anderen. Dit geldt mede van het biografisch element; van de Surinaamsche gouverneurs b.v. bestaan slechts weinige monografiën, welke het gemis van systematische levensgeschiedenissen eenigermate doen vergeten.

Intusschen zijn enkele mannen van beteekenis in geschrifte eervol herdacht geworden, en in het kader van hun tijd, tegen eene Westindische samenleving als achtergrond geplaatst, brengen deze portretten als 't ware eene periode van de koloniale geschiedenis met zich. Hunne lotgevallen zijn nauw verbonden met die van het wingewest, 't welk zij bestuurden, terwijl het relaas daarvan een blik vergunt op eene koloniale maatschappij evenzeer onder de tropen levend als de Oostindische, en toch ver daarvan afwijkend.

Over de levens van de gouverneurs der Westindische Comp. Joan Maurits van Nassau—Siegen, gezegd de Braziliaan, en Cornelis Aerssen van Sommelsdijk zijn de bronnen tamelijk overvloedig, en bekend is v. Sypesteyn's levensschets van den gouverneur Jan Jacob Mauricius. Ook over een zijner opvolgers, Jan Nepveu, zijn de gegevens, ofschoon verstrooid, geenszins zeldzaam, en de toekomstige levensbeschrijver heeft het voordeel dat hij ten aanzien van deze figuur putten kan uit het journaal, door

hem te boek gesteld [1]). Zulk een levensschets mag alsdan eene plaats bekomen dicht bij die van Mauricius, want beide waren tijdgenooten en geestverwanten, beide mannen met ongewone gaven welke zij, zooveel als zij tegen den stroom konden oproeien, ten bate der kolonie aanwendden.

Nepveu stamde uit een geslacht van Fransche refugiés; zijne grootouders, Aubin Nepveu en Anne Baron, waren bij de opheffing van het Edict van Nantes naar Nederland uitgeweken. Hij werd op 27 Aug. 1719 te Amsterdam geboren uit het huwelijk van Louis Nepveu en Suzanne Hamelot; hij ontving eene goede opvoeding te Weesp en in zijn geboortestad. Toen hij in 1734 naar Suriname vertrok waren zijne ouders daar reeds gevestigd; hij maakte er sneller carrière dan hem in Nederland waarschijnlijk mogelijk zou zijn geweest. Zijn staat van dienst luidde dat hij in 1740 het ambt van gezworen klerk te Paramaribo vervulde, en twee jaren daarna als secretaris van den gouverneur Mauricius optrad; in 1745 provisioneel, en in 1751 effectief secretaris van het Hof van Policie werd, vervolgens, drie jaren later, tweede raad fiskaal, in 1761 eerste raad fiskaal, in 1768 gouverneur *ad interim*, welke post hij ook reeds te voren had waargenomen. Eindelijk werd hij in 1770, bij het aftreden van den gouverneur Wigbold Crommelin, door directeuren van de Societeit van Suriname aangesteld tot diens opvolger met de titels van gouverneur-generaal, kolonel der militie en president van alle hooge colleges. De voordeelen, aan dezen hoogen post verbonden, bestonden uit een jaarlijksch inkomen van *f* 9000 de emolumenten der Secretarie, vijf procent van de Westindische staatsschuld, den handel der Indiaansche lijfeigenen *alias* slaven, het gebruik van het gouvernementshuis met tuin, en kostelooze bediening door landsslaven.

---

[1]) Over „*De Annotatien van Gouverneur Jan Nepveu op Herlein's Beschrijving van Suriname*", zie De West-Indische Gids, 2e jg.(October 1920 blz. 311 vlg.

In de „*Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven*." XLI, eerste deel, 1918, Bijlage XV, 's Gravenhage 1919 geeft Dr. J. de Hullu een beschrijving van de „*Stukken, afkomstig van Jan Nepveu*", in het Algemeen Rijksarchief aanwezig.

Zoo waren althans de voorwaarden onder Mauricius, wiens secretaris hij was geweest; en ze waren dezen hoog genoeg aangerekend door zijne vijanden in Nederland. Maar dat deze inkomsten niet zoo bijster voordeelig waren, bleek wel uit diens verantwoording aan directeuren der Societeit. Het salaris toch was onderworpen aan eene aanzienlijke korting en de Secretarie bracht, behalve voordeelen, ook uitgaven met zich. Beide factoren wogen tegen elkaar op. De procentage van de W. I. Schuld bracht gemiddeld ƒ 342 's jaars op — „ce n'était pas le Pérou! — Nog minder voordeel zat er aan den slavenhandel vast; die in Indiaansche lijfeigenen beteekende zooveel minder dan de handel in negerslaven. Maar 't was kenschetsend voor den geest des tijds dat in de tweede helft van de 18de eeuw een gouverneur van Suriname een gedeelte van zijn inkomen moest vinden in.... menschenhandel.

Het bewonen van een ruim en geriefelijk woonhuis was inderdaad voor de gouverneurs een voordeel, ofschoon de tuin uit louter schelpzand bestond en veel onderhoud vereischte. Evenzoo het huis zelf, en daarvoor viel op de huisslaven niet te rekenen. 't Waren geen arbeidskrachten gelijk in het vaderland, maar lieden die geplaagd waren „met de kwale *pigritia,* op syn duyts luyigheyd genaamt." Overigens konden de inkomsten, aan het ambt verbonden, den familievader geenszins onverschillig zijn, want Nepveu was gehuwd man met een tamelijk groot huishouden. Zijn eerste vrouw was Johanna Agatha Ouderogge, die hem vijf kinderen schonk; na haar overlijden hertrouwde hij met Elisabeth Buys, weduwe van Isaak Stolkert, welk huwelijk kinderloos bleef.

Het gouvernementshuis verschilde, behalve door de afmetingen en de inrichting, ook hierin van de overige gebouwen te Paramaribo, dat het van gebakken steen was opgetrokken; alle andere van hout. Alleen de woning van den kommandant der krijgsmacht was evenzoo van steen, doch werd door een brand verwoest. Overigens waren de huizen der notabelen kostbaar genoeg ingericht; kapt. Stedman schreef in zijne *Reize etc.* dat ze waren „met schilderyen, verguldzelen, krystallen kroonen, porcelein en dier-

gelijke rijk opgesierd, de kamers noch behangen, noch gepleisterd, maar met ceder-, braziliё- en mahagonyhout zeer fraai beschoten." Nepveu moest wel een man *in bonis* zijn dat hij zulk een huis voor zich kon laten bouwen 't welk hem, volgens denzelfden schrijver, op *ƒ* 150.000 te staan kwam.

Door een dertigjarigen diensttijd in de kolonie, alvorens hij tot het gouverneurs-ambt geroepen werd, was hij vertrouwd met hare nooden en behoeften, met de samenleving en de sociale toestanden in Suriname; hij kende land en volk. Maar tevens was hij van nabij betrokken geweest in de hevige geschillen, die onder het bestuur van Mauricius zooveel verdeeldheid in 't land brachten, en eindigden met de schorsing en terugroeping van dien gouverneur. De kleine maatschappij in Suriname was toen verdeeld in twee vijandelijke kampen: voor of tegen Mauricius. De christelijke bestuurder der kolonie schreef bedeen vastendagen uit, de coloniers vierden die dagen met spel en drank. De gouverneur ijverde tegen slavenmishandeling, de colonier voor het recht om zijn gekocht en betaald eigendom als vee te beschouwen. De gouverneur bedreigde met strenge straffen het losbandig krijgsvolk; het krijgsvolk gaf te verstaan dat de geweren nog niet verroest waren, waarmee men den gouverneur v. Sommelsdijk had neergeschoten. Van de dingen, welke boven de grove materieele genoegens des levens stonden, was geen sprake; kunst was er onbestaanbaar, en de vreugde aardde naar varkensvreugde. Mauricius had eene machtige planterspartij tegen zich, en aan het hoofd van die vijandige factie, door hem *La Cabale* genoemd, stond het lid van den Raad van Policie Salomon Duplessis, die hem eerlang bij directeuren in 't vaderland in staat van beschuldiging zou stellen. Deze *Cabale,* waaraan ook het vrouwelijk element ijverig deelnam, was iets meer dan eene tijdelijke coalitie van ontevredenen; zij vormde eene georganiseerde en permanente commissie. Er was een voorzitter en een penningmeester; ook een secretaris, Jean Paul Taunay genaamd, die als *la meilleure plume* van de partij belast was met het voeren der correspon-

dentie, het opstellen der bezwaarschriften aan directeuren der Societeit van Suriname, enz. Hij werd door den gouverneur als „pensionaris der *Cabale*" aangeduid; een ander notabel lid, Dirk Guldensteede, als „Dirkje Speelop", en zekere mevr. Audra, de werkzaamste vrouwelijke factor, als „'t saligh oudwijf."

Al deze krakeelen, al deze intrigues had Nepveu meegemaakt, en te samen met zijne broeders Aubin en Louis Pierre behoorde hij tot de ijverigste leden van de partij des gouverneurs . Deze, van zijn kant, stelde in zijn voormaligen secretaris een vol vertrouwen; hij gaf hem ook grooten lof ter zake van zijne eerlijkheid en bekwaamheid. Mauricius was meer dan eens in de bres gesprongen voor de belangen der familie Nepveu. Aldus bij gelegenheid dat een harer leden, de procureur Nepveu, bij eene societeitsruzie met een lid van den Raad van Policie, dezen had toegeduwd: „de raden van policie zijn geen goden op aarde!" Daarvoor was hij door den ander aangeklaagd, en het Hof van Policie, meerendeels uit ongestudeerde en onbevoegde personen bestaande, had hem veroordeeld om met een gloeienden priem door de tong te worden geboord. Dit buitensporig vonnis werd uitgesproken op grond van „godslastering"; er was bij de beleediging immers iets gezegd over „goden op aarde." Mauricius had echter niet te vergeefs in de rechten gestudeerd; hij vernietigde aanstonds deze „ridicule sententie". Doch zijn eigen zaak vermocht hij niet te redden, en 't was met leedwezen dat de gebroeders Nepveu hem de gedwongen reis naar het vaderland zagen aanvaarden.

Na hem kwam de generaal-majoor von Spörche aan het bewind, als eerste van de uit Nederland gezondene commissarissen; na dezen de gouverneurs Wigbold Crommelin (*ad interim*) en Pieter Albert van der Meer, totdat in 1756 de beurt aan Jan Nepveu kwam. Evenwel slechts tijdelijk; nog geen half jaar voerde hij het bestuur, 't welk hij in 1757 overgaf aan Wigbold Crommelin. Deze vertrok in 1768 met verlof naar Nederland, en vroeg daar zijn ontslag. Ruim een jaar trad Nepveu op als waarnemend gouverneur, totdat op 5 Febr. 1770 zijne defini-

tieve aanstelling volgde. Reeds aan den vooravond van zijne installatie ondervond hij de aanvechting van tegenstanders, mannelijke en vrouwelijke. De invloed van deze laatsten was van ouds eene verborgen, maar krachtige strooming in het openbare leven geweest, reeds vóór dat het huis van mevr. Audra tot zetel van *La Cabale* diende. Nepveu had bij zijn optreden eveneens rekening te houden met vrouwelijke tegenkanting. In zijn journaal teekende hij op dat de echtgenoote van zijn voorganger Crom melin het gouverneurshuis niet voor hem wilde inruimen, dat zij de feestelijkheden bij zijne installatie bemoeilijkte door eenige noodwendigheden daarvoor te weigeren, dat zij tegen hem intrigueerde, enz.

In weerwil van die strubbelingen had het feest bij zijne bestuursaanvaarding een goeden afloop. Bij den galamaaltijd zaten bijna alle notabelen in de kolonie aan, terwijl voor de joodsche regenten wegens de ritueele eischen van hun godsdienst een afzonderlijke disch was aangerecht. In een groote, feestelijke versierde loods buiten het gouverneurshuis werden de ambtenaren en geëmployeerden van minderen rang, zoomede het personeel van de schepen ter reede onthaald. Illuminatie en vuurwerk, bal en receptie behoorden tot het programma van die feestdagen; de officieren van het oorlogsschip *Castor* betuigden bij die gelegenheid dat „de optooysels naar de smaak en de kostelijkheid van kleeding en juweelen" hunne verwachting verre overtroffen. Na afloop van het feest te Paramaribo werd de nieuwe gouverneur gehuldigd op de joode Savane, tien uren roeiens van de hoofdplaats, waarmee weder tal van ceremoniën en feestelijkheden gepaard gingen.

Er heerschte toen uiterlijk veel welvaart, althans veel prachtvertoon in de kolonie. De stad Paramaribo werd telken jare uitgelegd; het aantal huizen, door Stedman op gegeven met ongeveer1400, vermeerderde zich steeds. Evenzoo het aantal paarden en rijtuigen, en op de plantages werden kostbare gebouwen opgericht. De Fransche gouverneur van het eiland Martinique, d'Ennery, die in 1769 met een gevolg van 24 officieren Suriname bezocht,

verwonderde zich over „de extra-groote rëe met kostelijke schepen, de heerlijke gebouwen op de plantaadjes." En toch was de aanvaarding van Nepveu's bestuur eene „bekommerlijke successie", toch was dit uitwendige voorkomen van de kolonie slechts een blinkende sluier geworpen over een door sociale euvels ondermijnd staatslichaam. De geschiedschrijver getuigde daarvan:

„De achteruitgang van Suriname was niet tegen te houden. Er rustte geen zegen op het door afpersing van arme slaven verworven geld. Het werd roekeloos verspild en Suriname's ingezetenen stapelden dwaasheden op ongeregtigheden, en ongeregtigheden op dwaasheden, en bereidden alzoo zelve den ondergang voor. En ofschoon Nepveu een bekwaam en door ondervinding geleerd man was, kon hij echter den stroom van onspoed niet tegenhouden, waarin zoovele kapitalen werden verzwolgen. Had het in zijne magt gestaan, hij had dit gedaan, want het ontbrak hem bij goeden wil en energie ook niet aan de noodige kennis der kolonie. Trouw en eerlijk in zijn handel en wandel had hij niet slechts zich de achting en het vertrouwen der Societeit verworven, ook door andere belanghebbenden (de geldschieters) werden zijne verdiensten erkend en zelfs was de oppositie, vroeger zoo lëvendig, tegen hem verminderd. Hoewel hij in belangrijke zaken pal stond, gaf hij in kleinigheden waar hij dit vermogt toe, en daardoor werd mede de verhouding tusschen Nepveu en de kolonisten van vriendschappelijker aard dan zij bij Mauricius en Crommelin geweest was. [1]).

Er waren inderdaad tal van oorzaken, die onder het bestuur van Nepveu de kolonie in het achterschip hielpen: het lichtvaardig gebruik van de in Nederland verstrekte credieten, de woekerpraktijken der geldschieters, de verkwistingen der planters, de drukkende belastingen, het verval der plantages, de kosten der militaire maatregelen, 't een met het ander veroorzaakte eene financieele crisis. Binnen een betrekkelijk korten tijd was de kolonie beladen met een schuld van 50 millioen aan Hollandsche

[1]) Wolbers, Gesch. v. Suriname, p. 300.

handelshuizen. De achteruitgang was zoo merkbaar, dat in een adres van zesendertig inwoners van Paramaribo aan den gouverneur en den kolonialen raad de vrees werd uitgesproken „dat aan alle ingezetenen der kolonie zal worden vervuld de vloek der joden: oud en arm te zijn," Nog in 1779, zijn sterfjaar, teekende Nepveu in zijn journaal aan: „Er heerscht hier tegenwoordig zoo groote armoede dat veele blanken, die men 't niet aan zoude sien, sig met een drooge bananne moeten behelpen."

De gevolgen der verdoemelijke slavernij droegen er toe bij den toestand hachelijk te maken. In 1772 brak een slavenopstand uit in het oostelijk gedeelte der kolonie, over de Cottica rivier, en 't was waarlijk de eerste maal niet. Als een der voornaamste oorzaken van die herhaalde neger-oproeren noemt de geschiedschrijver v. Kampen de mishandeling der slaven en de corruptie der planters", die hunne zwarten niet alleen tegen de wetten der menschelijkheid, maar ook tegen die van het blijkbaarste eigenbelang, en erger dan lastdieren behandelden. Men bedacht niet dat 125 plantaadjen der volkplanting, die door elkander elk op 180 slaven berekend werden, 76.500 dier ongelukkigen konden bevatten, welke door het voorbeeld der vrije Seramica- en Ouka-negers ligtelijk tot navolging (van deserteeren) konden worden bewogen." Bij den opstand in Berbice van 1763 spaarden de negers bij den moord der blanken en hunne gezinnen alleen den predikant, uit overweging dat hij de man was die met God sprak en voor hen bad. Men stelde hem in vrijheid met de opdracht dat hij den gouverneur kon gaan zeggen, „dat de wreede behandeling door eenige bij name aangeduide planters de oorzaak was van dezen opstand." Evenals in Berbice vluchtten ook in het Cottica-distrikt de bedreigde Europeanen met hunne gezinnen naar de hoofdplaats, waar ze onder de kanonnen van het fort *Zeelandia* veilig waren. Ook Mauricius had in zijne brieven naar 't vaderland herhaaldelijk die wonde plek van de slavernij aangeraakt, en gewaagd van den Augias-stal, dien hij in deze kolonie te keeren had. Doch de bezem van het gezag, welke hem daarvoor ten dienste stond, reikte niet; zoo

min als dat bij Nepveu het geval was. In zijn Rijmbrief aan Willem van Haren had Mauricius stof gevonden voor de regels:

> Een slaavenopstand, die hier voorvalt jaar op jaar,
> (Meest door der blanken schuld, die door gevloek, misbaar,
> Onmenschelijke straf en ontucht met de wijven
> De Negers tergen, en tot woede en wanhoop drijven)
> Was nu een schriknieuws. Enz.

Gelijk zijne voorgangers was Nepveu de voorzitter van het Hof van Policie en Crimineele Justitie, evenals van het Hof van Civiele Justitie, doch tegen een zoo diepgaand en zoo verouderd euvel als de slavernij was hij niet opgewassen. Hij bezat daartoe ook niet de macht, en vond bij het Hof van Policie geen steun. Want de leden daarvan, gekozen uit de aanzienlijkste ingezetenen en onbezoldigd, waren zelve de voornaamste plantage eigenaren en dienden meer de particuliere belangen van het gild dan de openbare van de kolonie. De gouverneurs waren zelve slavenhouders; Mauricius had plantages gekocht voor zijne zoons, Nepveu bezat voor 't minst eene steenbakkerij *Appe-kappe* genaamd, die hem volgens de opgave bij Stedman veel opbracht. En voor de werkzaamheden op zulke ondernemingen waren onvermijdelijk slaven noodig; de dagen van den invoer van vrije koelies waren toen nog verre. Hadden de Christenen van die tijden eene christelijke rechtspraak gehad, en den neger minder als ploegvee beschouwd, het zwarte gevaar zou niet zoo groot zijn geweest. Doch nu ze voor den zwaarsten veldarbeid gebezigd werden, aan de zwaarste straffen onderworpen, en gestadig de zweep van den bastiaan voor oogen hadden, deserteerden de negers bij tientallen. En daar de wildernis geen voedsel opleverde, overvielen zij de afgelegen plantages om er te plunderen en te blakeren.

Zoo was de toestand geweest onder Mauricius, zoo bleef die onder zijne opvolgers. Behalve met deze Marrons of weggeloopen slaven had men rekening te houden met de strooptochten der Boschnegers, welke zich somtijds tot onder den rook van Paramaribo waagden. Er moesten, nadat in 1772 verscheidene plantages geplun-

derd of verbrand waren, buitengewone maatregelen genomen worden, en tegelijk dat Nepveu de uitzending eener militaire macht in 't vaderland aanvroeg, richtte hij in de kolonie zelve een paar vrijkorpsen op. 't Eene bestond uit twee kompagniën ter gezamenlijke sterkte van 125 tot 150 man. Het werd in 1770 gerekruteerd uit vrijverklaarde negers; als bijdrage tot hun onderhoud werden hun eenige kostgronden in den omtrek der hoofd-, plaats aangewezen. Men noemde dezen troep het Korps Vrijnegers of 's Lands Vrijkorps. Ongeveer twee jaren daarna werden 300 koppen uit de beste en sterkste plantageslaven gekozen en tot hooge prijzen van de eigenaars aangekocht. De regeering betaalde toen ƒ 800 voor een slaaf als minimum; voor enkele bekwame handwerkslieden onder hen werden zelfs prijzen tot ƒ 3400 besteed. Zij werden allen vrijverklaard en onder een uit hun midden gekozen kader geplaatst, terwijl de officierdienst verricht werd door 3 à 4 blanke „conducteurs", met den rang van vaandrig. Het bevel over dit korps jagers werd somtijds opgedragen aan een kapitein van het garnizoen, zooals de kapitein luitenant Frederici, en na hem de kapitein Stielman. Aan hunne monteering werd niet veel ten koste gelegd, ze bestond slechts uit een broek en een groene muts met het volgnummer van hun korps, terwijl ze bewapend waren met geweer en sabel; de scherpschutters onder hen met een buks. Toen later eenige van die groene mutsen in handen van de Boschnegers waren geraakt, werden voor het korps scharlaken mutsen ingevoerd. Van daar dat men deze zwarte militairen in de wandeling *redi moesoe* of roodmutsen noemde. Het korps jagers werd beschouwd als superieur boven de Vrijnegers, en het gold als eene onderscheiding daarbij te dienen. In de oorlogen tegen de Marrons en Boschnegers bewees het uitstekende diensten; na de beëindiging van die oorlogen bleef het voortbestaan onder den naam van Koloniale Guides.

In 1773 kwamen de gevraagde suppletietroepen uit het vaderland, 800 man onder het kommando van den kolonel Louis Henry Fourgeoud, een Zwitser van geboorte.

Deze was geen nieuweling in de kolonie; hij had zich reeds verdienstelijk gemaakt bij het dempen van den slavenopstand in Berbice, in 1763, en stond in aanzien bij den prins-stadhouder (Willem V). Ofschoon zijn oploopend en heerschzuchtig karakter hem vele vijanden bezorgde, werden zijne krijgsmansdeugden, inzonderheid zijn moed en volharding, ook door deze erkend. Doch tusschen hem en den gouverneur ontstond welhaast eene verwijdering, die tot vijandschap oversloeg. Het moest bij Nepveu wel eenigen naijver wekken dat de prins aan dezen kommandant het bevel had opgedragen niet alleen over de hulptroepen, maar ook over de geheele krijgsmacht in de kolonie. Hij beschouwde dit als een inbreuk op de waardigheid van kolonel der militie, hem bij zijne aanstelling verleend. Het verschil in beider karakter vergrootte de spanning. De schrijver van de „Reize in de binnenlanden van Suriname", J. G. Stedman, die als kapitein bij dit hulpkorps was ingedeeld, vermeldt dat Fourgeoud al dadelijk bij de ontscheping der troepen aanleiding tot kritiek gaf door ze met den rug naar het paleis van den gouverneur op te stellen. Er vormden zich onder de ingezetenen twee partijen, waarvan de eene Fourgeoud als de redder der kolonie beschouwde, terwijl de andere volhield, dat hij en zijn volk die kolonie slechts tot last waren, en de reeds zoo zware militaire uitgaven noodeloos vermeerderden. De zwarte vrijkorpsen waren, zoo men meende, voldoende voor de openbare veiligheid. „De notulen van den kolonialen raad, vooral het journaal van Nepveu, bevatten tal van bijzonderheden omtrent de strubbelingen en misverstanden, door de komst der troepen in de wereld gebracht. Ook over het verschil van inzicht tusschen de machthebbers, b.v. over den eisch van Fourgeoud om de troepen naar de buitenposten te zenden", alsoo se aan Paramaribo door debauches vrij meer onbequaam en buyten staat raakten, klaagende dat se genoegsaam alle aan Venus-siekte laboreerden."

De gouverneur wenschte den uitslag van zijne onderhandelingen met de Boschnegers af te wachten, de kommandant daarentegen wilde onverwijld tegen hen opruk-

ken en dreigde dat, zoo men hem niet noodig had, hij zijn volk weer zou inschepen. Daarvoor maakte hij ook tot tweemaal toe aanstalten, doch de vertoogen van den Raad en berichten over nieuwe aanvallen op de plantages kwamen telkens in den weg. Eindelijk bracht eene nederlaag, door de Marrons aan de troepen der Societeit toe gebracht, het zwaard uit de scheede. Een guerilla-oorlog in de bosschen ving aan, waaraan door de geheele koloniale krijgsmacht, ongeveer 2300 man, werd deelgenomen. Die campagne kenmerkte zich door vele langdurige en bezwaarlijke tochten in de wildernis, door vernieling van negerkampen en kostgronden, overrompelingen van plantages door den vijand, vruchtelooze boschpatrouilles en van weerskanten gepleegde gruwelen. De verschillende episoden van die guerilla, welke met afwisselend geluk gevoerd werd, vonden hun kroniekschrijver in kapt. Stedman, die hier als ooggetuige optrad. Nepveu had reden voldaan te zijn over de door hem opgerichte negerkorpsen want deze toonden zich zooveel meer gehard, tegen vermoeienissen en ontberingen bestand, bruikbaar in een tropisch klimaat, dan de uit Nederland gekomen militairen.

Toch was de zg. kleine oorlog in de haast ondoordringbare wildernissen van het binnenland een moordend ondernemen, ook voor de Vrijnegers en de zwarte jagers. Het gevaar voor de afgelegen plantages kwam niet van de inheemsche Indianenstammen, de Karaïben, Arrowaks en Warauns, maar van de weggeloopen plantageslaven, die aan de zweep der Surinaamsche Legree's ontvlucht waren. Voorts van de Bosch- en Condie-negers, die reeds onder de eerste gouverneurs een gevaar voor de kolonie waren geweest. In de moerassige wouden van het zuidelijke binnenland hadden zij hunne gehuchten gebouwd, ware roofnesten achter eene natuurlijke defensielijn van moerassen, doorn- en stekelplanten. Tijdens den inval van den Franschen admiraal Cassard, die de jonge kolonie had geplunderd en gebrandschat, hadden vele plantage-eigenaars hunne slaven de bosschen ingezonden, opdat zij niet den buit der indringers zouden wor-

den. Doch nadat die vijand was afgetrokken, viel het den planters niet licht om hun eigendom weer in handen te krijgen. De slaven keerden uit de wildernis niet terug; of, zoo al, dan was het gezamenlijk en gewapend, in benden van stroopende *outlaws*. Hunne rooftochten tegen de plantages werden beantwoord met de uitzending van vliegende kolonnes, zg. kommando's, maar die gemeenlijk weinig uitwerkten. De afstand van de kust tot de ruwe versterkingen des vijands bedroeg vaak niet minder dan zeventien dagreizen, de moerassen waren ondoorwaadbaar, de wouden dompig en koortswekkend, zonder voor den Europeaan iets eetbaars op te leveren. De mondbehoeften zoomede de krijgsvoorraden konden enkel meegevoerd worden op de harde koppen van negerslaven, die niet zelden de kans waarnamen om zich te verwijderen, d. i. om zich bij hunne vrije stamgenooten te voegen. Daarbij kwamen de aanvallen van een in hinderlaag opgestelden vijand, van felle muskieten, roode mieren en bloed zuigers. De schuilhoeken der negers waren zoo goed verborgen, dat men ze enkel bereiken kon wanneer overloopers het spoor wezen. Zoo men er niet spoedig in slaagde om den haas in zijn leger op te vatten, dan moest de tocht gemeenlijk worden opgegeven wegens ziekte, uitputting en gebrek aan mondkost.

Nepveu kende ten volle deze bezwaren, aan den negeroorlog verbonden; hij trachtte zijn doel, d. i. de pacificatie van het gewest, evenzeer door onderhandeling als door de wapenen te bereiken. En ook zijn voormalige patroon de gouverneur Mauricius, toonde met die moeilijkheden eener Surinaamsche guerilla bekend te zijn, toen hij den lezers van zijne *Dichtlievende Uitspanningen* daarvan eenig begrip trachtte te geven in de regels:

> Misleide teekenaars! gij kent het land hier niet.
> Hetgeen gij op de kaart als open velden ziet,
> Zijn donkere wouden, digt met kreupelbosch bewassen.
> Doorsneên met Zwampen en afgrijslijke moerassen.
> Ziet, meet, hoe 't Land in diepte en breedte is uitgestrekt.
> Zelfs als ge al blindlings, bij geluk, een Dorp ontdekt,
> Dan is 't nog ver van hen te dooden of te vangen.
> Zij slingren zich door bosch en ruigten als de slangen,
> Daar gij niet volgen kunt. Het volk wordt krank en mort.

> De mondkost, die zo ver op 't hoofd gedraagen wordt
> Door slaaven, en nog eerst den mond uit, door de baaren
> Is achterom gevoerd met ponten en korjaaren,
> Begint te minderen. Gij vreest den regentijd,
> (Die, als het nat saizoen de wolken open splijt,
> De bergkruin overzwelt en meeren maakt van kreeken).
> En duizend zwaarigheên, onmooglijk uit te spreeken.
> Dan ylt gij weer naar huis; gelukkig zo een laag [1])
> Van Negers u op weg niet waarneemt uit een haag.
> Daar moet gij blind met een onzichtbren vijand kampen,
> Die u als eenden schiet en kiffelt in de zwampen.
> Al rukte een leger van tienduizend man bijeen,
> De moed en 't krijgsbeleid van Cezar en Eugeen [2])
> Vond hier zijn arbeid om een Hydra uit te roeien,
> Die zelfs Alcides' knods ontduiken zou, in 't groeien.
> Enz.

Een belangrijke maatregel werd door Nepveu genomen, toen hij den aanleg van den militairen Kordonweg doordreef. 't Was tegen de meening van Fourgeoud; gouverneur en kommandant waren het wederom oneens. En ook bij den Kolonialen Raad vond hij aanvankelijk heftigen tegenstand; zijn plan om het bebouwde gedeelte van de kolonie te omringen met eene linie van militaire posten werd door den Raad verworpen. Toch hield hij vol hij wist de machtiging der Staten voor zijne defensielinie te verkrijgen, en deze Kordonweg, in 1774 begonnen, was in 1778 voltooid. De weg liep van de joode Savane aan de Boven-Suriname tot aan zee als een stelsel van een groot aantal posten en verschansingen, onderling verband houdende. De bezettingstroepen werden verdeeld over de hoofd- en de mindere posten, terwijl om het kwartieruur gaans een piket de gemeenschap onderhield. De benden deserteurs werden aldus buiten het bewoonde gebied gehouden, en het Kordon vormde een krachtig bolwerk tegen de strooptochten der Boschnegers. Een dergelijk plan werd in later tijd op Java ten uitvoer gelegd, toen generaal de Kock in den vijfjarigen oorlog tegen den „hoofdmuiter" Dipo Negoro (die zichzelf, maar iets te vroeg, sultan van Java noemde) het veroverd terrein behield door het zg. benteng-systeem, nl. door de oprich-

[1]) Hinderlaag.
[2]) Prins Eugenius van Savoye.

ting van militaire blokhuizen en schansen, tusschen welke de gemeenschap door een patrouille-dienst onderhouden werd, op soortgelijke wijze als Nepveu den dienst op zijn Kordonweg had ingericht.

De tropische hitte, de ontbering en vermoeienis veroorzaakten bij de koloniale troepen zooveel ziekten, dat Fourgeoud zich genoodzaakt zag de krijgsoperaties op te schorten. Ze werden hervat na aankomst van nieuwe versterkingen uit Nederland, en nadat nog twee kompagniën vrije negers waren aangeworven, aan welke een vaandel werd uitgereikt. Ten slotte gelukte het om de vijandelijke negerbenden onder hun opperhoofd Bonni over de oostelijke grensrivier, de Marowijne, te drijven, waarmee de veldtocht vooreerst als geëindigd kon worden beschouwd. De Boschnegers waren daarmee op Fransch grondgebied gekomen, en hoewel ze zich daar rustig hielden waren de autoriteiten van Fransch Guiana met deze nieuwe inwoners toch geenszins ingenomen. De zaak gaf aanleiding tot eenige moeilijkheden met het Nederlandsch bestuur; in verband daarmee kwam de Fransche intendant Malouet in 1777 te Paramaribo, waar hij met Nepveu en zijn raad herhaaldelijk besprekingen hield. De houding van den blanken meester tegenover den zwarten onderhoorige kwam toen mede ter sprake. Malouet achtte godsdienstig onderwijs der negers een voorname factor om eene pacificatie teweeg te brengen, en drong er op aan dat men geestelijken naar de Boschnegers zou zenden voor de evangelisatie. Hij stelde de vraag: „Waarom zouden onze Europeesche kolonisten alleen gebruyk maaken van de physique magt, daar zelfs de afschuwelijkste despooten nodig geoordeelt hebben de zedekunde daarby te voegen? Doch dit was den doove een sprookje verhaald, en gansch niet in den geest van de raadsleden te Paramaribo. Na vele discussiën in het Hof van Policie besloot men den Franschen zedemeester te antwoorden", dat het concept om die wegloopers door de religie te overreeden en in toom te houden, voorkomt te weesen van difficiele uitvoeringe en van verre uitzigte, vooral aangemerkt alhier de slaaven tot geen religie zijn overgebragt en dus te

vreesen is dat, behalve de natuurlijke nijging tot haars gelijken, die men met de reeds bevreedigden ondervind, dit hen nog te meer daartoe sou nopen en aansetten."

Intusschen scheen Malouet, die van deze reis een belangrijk en uitvoerig verslag publiceerde in zijne „Collection de Mémoires sur la Guyane Française et Hollandaise", door zijne gesprekken met Nepveu over eene religieuse staatkunde, toch wel eenigen invloed op diens inzichten gehad te hebben. Aanvankelijk was de gouverneur geen voorstander van evangelisatie onder de negers; later kwam hij daarvan terug en vergunde aan de Moravische Broeders om het zendingswerk onder de „blinde heydenen" aan te vangen. Onder zijn bestuur, op 21 Juli 1776, werd de eerste negerslaaf in Suriname door deze zendelingen gedoopt.

Sedert de vijandelijke Boschnegers over de Marowijne waren gejaagd en van het Nederlandsch gebied verdreven, werd de Kordonweg te zamen met de zwarte vrijkorpsen eene voldoende beveiliging voor de kolonie geacht. Derhalve keerde in 1778 kolonel Fourgeoud met zijn hulpkorps naar Nederland terug. 't Was eene niet geringe verademing voor den gouverneur, die aldus bevrijd werd van een bevelhebber, wiens gezag van het zijne onafhankelijk was geweest en die hem herhaaldelijk zijn licht betimmerd had. Trouwens, zulk eene gespannen verhouding tusschen den civielen en den militairen gezaghebber in de kolonie was geenszins zonder voorbeeld. Reeds de gouverneur der Westindische Comp. Joan Maurits van Nassau-Siegen had overhoop gelegen met den militairen kommandant Artichofski, en evenzoo Mauricius met Philippe Chambrier; de eerste een Pool, de tweede evenals Fourgeoud een Zwitser. Doch beide voorgangers waren er ingeslaagd zich dit blok van het been te schuiven en hun tegenstander de kolonie uit te werken; Nepveu daarentegen moest het dragen totdat het mandaat van dezen vreemdeling was afgeloopen. Beider afscheid was gewis niet zoo vriendschappelijk als de begroeting vijf jaren te voren geweest was, noch werd er zulk een festyn aangerecht als bij die gelegenheid. Stedman, die toen bij den

feestmaaltijd in het gouverneurshuis mee had aangezeten, schreef er van:

„Men zag hier de uitgezogtste lekkernijen van Europa en Amerika in zilver opgedischt, de beste en verscheidenste wijnen wierden in overvloed geschonken, het nageregt bestond uit de kostlijkste vrugten en tot bediening was er een groot aantal Neger-Meisjens en jonge Mulattinnen, alle naar 's lands wijze naakt tot aan de lendenen, van daar nederwaarts in de fijnste indische chits gekleed en over het gantsche lijf met gouden kettingen, medaillons, halsbanden, armbanden en lieflijk riekende bloemen opgeschikt."

Ware er toen reeds een nieuwsblad in de kolonie geweest, het zou niet verzuimd hebben om van dit welkomst feest in den breede gewag te maken. Doch dit eerste persorgaan zag eerst in het volgend jaar het licht. Reeds onder het bestuur van Mauricius waren er plannen gevormd tot oprichting van eene drukkerij, en deze gouverneur had daarvoor eene afzonderlijke kas gevormd. Eerst in 1772 kwam de zaak tot stand, toen aan mr. Beeldsnijder Matroos, secretaris van het college van kleine zaken, voor den tijd van 25 jaren een „privilege van de drukperse" verleend werd. Twee jaren later bekwam hij eveneens het privilege voor de uitgave van een wekelijksche courant en een jaarlijksch Heerenboekje; op 10 Aug. 1774 zag het eerste nieuwsblad in de kolonie het licht onder den titel *Wekelijksche Woensdagsche Surinaamsche Courant*, in hoofde het wapen van de Societeit van Suriname dragende.

't Was eveneens onder het bestuur van Jan Nepveu, dat de muze der tooneelspeelkunst in het openbaar voor het voetlicht kwam. Evenals in Oostindië werd die kunst aanvankelijk slechts door amateurs beoefend; van beroeps-acteurs was te Paramaribo zoo min sprake als te Batavia. En beide koloniale tooneelen hadden het nadeel gemeen, dat er voor de vrouwenrollen geen vrouwen te krijgen waren. Men moest zich daarvoor behelpen met een baardeloos, of voor 't minst gladgeschoren jongmaatje. In Suriname lukte die metamorphose intusschen beter dan op Java, in zoover dat de sexie bedriegelijk werd nage-

bootst, volgens getuigenis van den gouverneur zelf. In Nepveu's journaal vindt men aangeteekend, dat op 19 Juli 1773 werd opgevoerd het treurspel *Sabina en Eponia*, waarmee vermoedelijk bedoeld werd de Fransche tragedie van Rielier, *Sabinus en Eponina*, in de vertaling van Haverkamp. Het journaal bevatte daarover:

„Hedenavond is dit treurspel door eenige liefhebbers vertoond, alwaar beyde Haar WeldEd. Gestr. den heer Gouverneur en den heer Collonel Fourgeoud met diverse heeren en dames geïnviteerd zijn geweest; zeekere Schouten, van Amsterdam geboortig, alhier met een nigtje van de seer rijke swarte dame Nanette Samsom getrouwt, heeft daartoe een huys met decoratiën laten approprieeren, met de zinspreuk op 't voorgordijn: *Pro Excolenda Eloquentia*, wordende de meeste kosten van kleedingen enz. door denzelven gedraagen, gelijk hij ook zoo in 't Tragique als Comique wel speelt; 't voorneemen is om alle maanden een vertooning te geeven, 't welk dienen kan om de ingezeetenen bij deeze fatale omstandigheden van haaren miserable staat eenigzints te distraheeren. De Tragedie is zeer wel uitgevoerd, principalyk de moeyelijke rol van Eponia, die door een jongman genaamd Halloy admirabel uytgevoert is, synde nog 't wonderlijkste dat niemant, des onbewust, zou hebben kunnen merken dat het geen vrouw was; eenige jonge advocaten en practisyns vindt men onder de liefhebbers, dat haar teffens voor de Balie kan formeeren."

Uit dezen kern van een liefhebberij-tooneel groeide welhaast een ander van meer beteekenis; in 1775 werd een Hollandsche Schouwburg opgericht, waaraan enkele bezoldigde hoofdacteurs verbonden waren. En ook de moeilijkheid met de vrouwenrollen was men toen te boven; er traden *bona fide* actrices op in de stukken, die overigens zeldzaam genoeg ten tooneele werden gebracht; slechts zes of acht in een jaar tijds. Het verried de stemming in de kolonie tegenover de Joden, die toch tot de oudste volkplanters in Suriname behoorden, dat zij tot deze voorstellingen geen toegang hadden. Zij richtten toen een Joodsch tooneel op, dat een zekeren bloeitijd be-

leefde en waar de opvoeringen zelfs talrijker waren dan in den schouwburg der Christenen.

Wel mocht Nepveu in zijn journaal gewagen van den „miserabelen staat" der ingezetenen, en van de kolonie in 't algemeen. Deze ging meer en meer onder schulden gebukt. Eerst de oprichting van de Vrijkorpsen, daarna aanleg en onderhoud van den Kordonweg zoomede de oorlogen tegen Boschnegers en Marrons hadden zware uitgaven gevorderd, die door leeningen bestreden moesten worden. Het gezamenlijk bedrag daarvan werd welhaast opgevoerd tot het cijfer van 60 millioen [1]). De gevolgen der zg. negotiaties brachten het schip van staat nog meer aan den grond. In dien vorm, 'n soort van vennootschappen tot het uitleenen van geld op plantages, was, in 't bijzonder door Amsterdamsche handelshuizen, het kapitaal verstrekt noodig voor de uitbreiding der cultures en van den W. I. handel. De eerste van die negotiaties, eene uitgifte van 4 millioen als eerste hypotheek tegen 6 pct., was in 1753 opgericht door den Amsterdamschen bankier en burgemeester Willem Gideon Deutz. Het koloniaal bestuur verleende zijne medewerking bij het uitzetten dier gelden. Doch bij de schatting van de waarde der plantages, als basis voor de hypotheken, werd veel geknoeid, en de opgenomen gelden werden grootendeels niet voor uitbreiding van zaken aangewend, maar roekeloos verspild. Daarbij kwam het euvel van het absenteïsme, waardoor veel geld de kolonie uit ging; grondeigenaars, welke zich in Europeesche hoofdplaatsen vestigden en daar teerden van de opbrengst hunner plantages, die ze door zetbazen met den titel van administrateur lieten beheeren. De oorspronkelijke Surinaamsche planters verdwenen allengs, en tal van plantages, voor schuld verkocht, gingen voor een groot deel in Amsterdamsche handen over [2]).

In het jaar van Nepveu's definitieve aanstelling, 1770, en reeds een jaar te voren ontstond er een bubbel (Eng. *bubble*) in Westindische waarden, waarin een ieder zijn

[1]) Sypesteyn Beschrijv. v. Suriname. p. 40.
[2]) Over de Negotiatiën *in voce* Encyclop. v. W. I.

geld wilde beleggen. Dit gaf aanleiding tot dolzinnige speculaties en tot een windhandel waaraan, mede ten gevolge van de crisis op de Amsterdamsche Beurs in 1773, onverwachts een einde kwam. De economische inzinking, welke het gevolg was van het barsten van den bubbel, veroorzaakte eene daling van de algemeene welvaart tot een ongekend peil. Nimmer zou de kolonie zich daarvan ten volle herstellen. Over de laatste jaren van Nepveu's bestuur wierpen deze gebeurtenissen een donkere schaduw, en de hachelijke economische toestand weerspiegelde zich in de aanteekeningen van zijn tot op het laatst bij gehouden journaal. De deerlijke achteruitgang van de kolonie smartte hem meer dan alle krakeelen met den kolonialen raad over de maatregelen om het zinkende schip te redden, en dan alle krakeelen met een naast hem geplaatsten machthebber, den kolonel Fourgeoud. Toch had hij in dien laatste niet zulk een geduchten en hardnekkigen tegenstander gevonden als Mauricius in Salomon Duplessis; den man, die als woordvoerder van eene vijandige planterspartij hem aanklaagde bij directeuren der Societeit van Suriname, en bewerkte dat hij teruggeroepen werd om zich te verantwoorden. Trouwens, Fourgeoud was reeds kort na zijn terugkeer in Nederland overleden, en zijn lijk was te 's Gravenhage met militaire honneurs ter aarde besteld.

Maar ook de dagen van Jan Nepveu waren nu geteld. Na een moeitevol, bijna tienjarig bestuur nam de dood hem dien „regimentsstok" uit handen, waarmee ettelijke Oostindische landvoogden zich lieten afbeelden. Hij had bijtijds als gouverneur in ruste naar 't vaderland kunnen trekken, gelijk zijn voorganger Wigbold Crommelin gedaan had; hij stierf als soldaat op zijn post. Den 27 Februari 1779 kwam hij, een zestiger, na eene langdurige ziekte te Paramaribo te overlijden. Zijn stoffelijk overschot werd op een paradebed voor de burgerij tentoongesteld en reeds den volgenden dag in het fort *Zeelandia* plechtig bijgezet [1]).

[1]) Beschrijving van de lijkstaatsie in de Nieuwe Ned. Jaarboeken. April 1777 bl. 481.

Zijn portret werd in 1766, derhalve op een tijdstip tusschen zijn eerste en tweede optreden als gouverneur *ad interim*, geschilderd door den Dordtschen kunstenaar Tibout Regters. De gravure, door J. Houbraken naar dat portret genomen, stelt hem voor ten halven lijve, met een vleezig en baardeloos gelaat, het haar volgens de vaderlandsche mode van die dagen gepoederd en in *boucles* gefriseerd, de linkerhand gestoken in het lange zijden vest, waarover de fluweelen pandjas, afgezet met dubbel goudgalon en vergulde knoopen. Evenzoo de breede opslagen der mouwen, waaruit de kanten lubben te voorschijn komen.

Had zijn voormalige patroon, mr. Jan Jacob Mauricius in 1779 nog geleefd, hij zou de reeks zijner *Dichtlievende Uitspanningen* allicht vermeerderd hebben met een berymd bijschrift voor dit portret. En tevens zou hij daarin de nagedachtenis gehuldigd hebben van een kolonialen regent, dien zijne vijanden ter zake van zijne slimheid wel als een „vos" plachten aan te duiden, maar die minder slimheid dan schranderheid betoonde in het besturen van de hem toevertrouwde kolonie, en die geen geringe plaats inneemt in de rij der Surinaamsche gouverneurs.

EEN VLOOTHOUDER OVER CURAÇAO IN 1851 EN 1861

De gedenkschriften van den gep. schout bij nacht titulair M. H. Jansen, later lid van den Raad van State, als *Het leven van een vloothouder* door S. P. l'Honoré Naber uitgegeven in de *Werken* van het Historisch Genootschap te Utrecht, bevatten eenige bladzijden, die voor de kennis der geschiedenis van Curaçao in een tijdvak, waarover zoo weinig bekend gemaakt is, ofschoon het niet meer dan ruim een halve eeuw achter ons ligt en door oudere tijdgenooten nog mee doorleefd is, van belang zijn.

Als luitenant ter zee 1e klasse ging Jansen in November 1851 aan boord van het fregat Prins van Oranje onder bevel van den kolonel Bijl de Vroe naar West-Indië.

Hij verhaalt daarvan:

Op het einde van het jaar 1851 kwam het Fregat voor St. Eustatius ten anker, dat vroegere nest der smokkelhandelaren op de Engelsche Koloniën in Noord-Amerika, toen zij nog onder de werking der Engelsche navigatie-acte waren. Toen zij later onafhankelijk werden, werd St. Eustatius een rooversnest. Nu was er van de vroegere bedrijvigheid geen spoor meer te vinden dan de puinhoopen van vroegere gebouwen.

Na een kort verblijf aldaar ging het fregat naar Laguayra. Het doel der zending was de vlag te vertoonen en informatiën voor den handel in te winnen. Daarom ging ik met den Kolonel naar Caracas. De Consul-Generaal Van Lansbergen [1]) kon ons evenwel ten aanzien van den handel geen mededeelingen doen en zou ten minste zes maanden noodig hebben, zeide hij, om de vragen hem door mij voorgelegd, te beantwoorden. Ik begaf mij toen naar den Engelschen Consul-Generaal, vroeg hem of hij zoo goed wilde zijn mij eenige inlichtingen omtrent den handel te geven, legde hem dezelfde vragen voor en kreeg onmiddellijk daarop de verlangde antwoorden. De Heer Van Lansbergen had meer in de politiek

---

[1]) Reinhardt Frans van Lansberge begon kort na de herstelling van het Nederlandsch gezag in 1816 zijn loopbaan als klerk ter gouvernementssecretarie op Curaçao. In 1826 werd hij benoemd tot vice-consul van Nederland te Santa Fé de Bogota in Columbia. Van 1856—1859 was hij gouverneur van Curaçao, en daarna, tot 1867 gouverneur van Suriname. In 1873 overleed hij te 's-Gravenhage. Noot van de Red. *D. W. I. G.*

dan in den handel gedaan, was een voornaam leider der oligarchische partij in Venezuela, die nu juist gevallen was en vervangen door de Llanero's die Monagas tot President hadden uitgeroepen. Dientengevolge werd de Kommandant van de „Prins van Oranje" niet bij den President toegelaten, onder voorwendsel van ongesteldheid.

De vallei waarin Caracas ligt, is prachtig, maar de bergen over het algemeen kaal, en het geheel mist die eigenaardige lieflijkheid van het landschap in Nederlandsch-Indië, omdat er geen verleden aan de maatschappij ten grondslag ligt. Afrikanen en Europeanen zijn in de laatste 2 eeuwen ingevoerd, hebben zich vermengd en eene kwasie-Europeesche maatschappij doen ontstaan, die, in plaats van zich te veredelen, door de overgroote meerderheid der vrijgemaakte slaven meer en meer tot de lage ontwikkeling der Afrikanen neergetrokken wordt, hetgeen door de zedeloosheid van het Spaansche ras nog bespoedigd wordt.

Men kan dan ook gerust zeggen, dat er op dat land, als op de meeste der Centraal-Amerikaansche republieken, een vloek rust en er in lang niet iets goeds van te regt zal komen.

Van Laguayra ging het fregat naar Curaçao, een ander nest van smokkelaren, dat leeft van de gedurige politieke verwikkelingen in Venezuela, waarvoor men kruid en lood en wapens benoodigd heeft, die het gemakkelijkst van Curaçao te bekomen zijn. Lag Curaçao er niet gunstig voor, dan zou men een andere meer gunstig gelegen plaats kiezen, en zoo er geen nader bij dan St. Thomas lag, zou men daar heengaan om het benoodigde te halen voor de opstanden, die in Venezuela chronisch zijn. Hetgeen echter uit Curaçao gedaan wordt, geschiedt onder Nederlandsche vlag en het gevolg daarvan kan zijn, dat wij eenmaal ter verantwoording kunnen worden geroepen voor hetgeen de inwoners van Curaçao bedrijven. Het treffendst wat in Curaçao te zien was, waren de schoone resultaten die de Roomsche geestelijkheid, vooral de geestelijke zusters op de zedelijkheid der Afrikaansche bevolking hadden verkregen.

De haven is prachtig, gemakkelijk te verdedigen en vatbaar om bij veel handelsverkeer doelmatig ingerigt te worden om het lossen en laden gemakkelijk te maken.

Curaçao heeft steeds groote verwachtingen voor zijne toekomst, gegrond op de gunstige ligging buiten de orkaanstreek, van zijn veilige en geschikte haven. Toen ik er was, verwachtte men veel van den in aanbouw zijnden Panama-Spoorweg, evenals men later groote verwachtingen koesterde van het te maken Panama-

kanaal, doch niets heeft aan Curaçao meer voordeel gegeven, dan de guano welke van de omliggende eilanden [1]) gehaald werd....

Eenige bladzijden verder leest men:

Het binnenkomen van de prachtige haven van Havana maakte diepen indruk. Welk een handelsbeweging onder een zwaar tarief, in vergelijking met Curaçao, alwaar de handel vrij is! Waar niets te halen is, komt niemand, al is de handel vrij, dan moet men alles zelf aan- en afvoeren, zooals het in Holland in de 17de eeuw geschiedde. Overal vonden wij ellendige Nederlandsche consuls. Hier was het een apotheker.

In Juli 1861 vertrok Jansen als commandant van de Djambi naar Curaçao. Deze reis stond in verband met de verwikkelingen in Amerika tusschen de Noordelijke en de Zuidelijke staten. De Sumter, waarvan in het hier meegedeelde reisverslag sprake is, was een kaper van de Zuidelijken. De Djambi was een schroefstoomschip 1ste klasse; Jansen had inmiddels den rang van kapitein-luitenant ter zee bereikt.

Hij schrijft:

Na eene voorspoedige reis van 30 dagen, niettegenstaande het opwerken door het Kanaal en zonder op de reis stoom te gebruiken, kwam de Djambi voor de rivier van Suriname, waar ik gezonden was om manschappen, buiten de rivier, in te nemen, die zouden worden gebragt door de Appeldoorn, kommandant Hugenholtz, welke 's avonds nog buiten kwam. Den volgenden dag kwam de Heer Duykink nog naar buiten, (de Klerk van de Krokodil, nu directeur der Marine in Paramaribo). Hier vernam ik dat de Sumter te Curaçao en te Suriname was geweest [2]).

Ik ging dadelijk onder zeil om mijn verderen last te volvoeren en te Curaçao het tijdelijk bevel van het eskader op mij te nemen, in afwachting van de komst van het fregat Zeeland, kapit. Fabius, die over New-York naar Curaçao zou komen.

Ik vond te Curaçao komende, de stoomschepen 3de kl. Vesuvius en Cornelis Dirks en den Schoener Atalante, over welke schepen ik het bevel aanvaardde. De Kapitein-Luitenant Koopman, die later de Djambi aan de Kaap verkocht en eene zoo ongelukkige rol bij de eerste expeditie tegen Atjeh speelde, was voor mijne komst, stationskommandant te Curaçao geweest en zou met de

[1]) Sic! (Red. *D. W. I. G.*).

[2]) De Sumter werd in de West-Indiën als een oorlogsschip beschouwd in verband met het erkennen van de Geconfedereerde Staten als oorlogvoerende partij, door Engeland en Frankrijk. De Sumter kwam door de Mississsippi in zee en werd in 1862 te Gibraltar verkocht (G.).

administratie van den voorraad in magazijn belast blijven. Uit deze opdragt had Koopman opgemaakt, dat hij stationskommandant zou blijven. Toen hij dat aan mij mededeelde, zeide ik niet te begrijpen hier twee kommandanten zouden zijn, en vroeg hem, zoo goed te willen zijn te zeggen, wat naar zijn oordeel de Divisie-Kommandant doen mag. „Mag ik over de schepen beschikken en ze naar zee zenden?" Ongetwijfeld was het antwoord. „Welnu dan, zeide ik, „in het geval dat ge blijft persisteeren dat ge stationscommandant zijt, maak U dan gereed om naar zee te gaan, dan zal ik U buiten de haven zenden tot dat de Zeeland komt." Nog voor Koopman klaar was, kwam de Zeeland en Fabius keurde mijn handeling goed. Fabius was een oude kennis van den tijd waarin hij adjudant van den S. b. N. Van den Bosch in Indië was, tijdens de opneming van Soerabaja. Een man die zich groen gevaren en een schrijfmanie had om een Oost-Indisch ambtenaar jaloersch van te maken. Hij werd door passie beheerscht en vloog dan gewoonlijk van het eene uiterste naar het andere.

Hij was belast geworden om de hangende geschillen met Venezuela op te klaren en uit den weg te ruimen, waardoor hij zich eenige voornaamheid gaf, waarom hij werd uitgelachen door de Curaçauenaren, die maar al te goed wisten, dat de geschillen met Venezuela voor oplossing niet vatbaar waren.

In dat ongelukkige land, onderhevig aan revolutionnaire partijwoelingen, is beurtelings de eene of de andere partij in de Regeering. De verjaagde partij vlucht naar Curaçao en tracht van daar uit een revolutie te bewerken en te steunen, welke vaak gelukt, en dan komt de op hare beurt verjaagde Regeering naar Curaçao om hetzelfde te doen. De Regeering „en place" tracht dit te keer te gaan, want zij weet bij ondervinding welke hulp men van Curaçao gekregen heeft om te zegevieren. Curaçao is dus een doorn in het oog der zegevierende Regeering van Venezuela en tevens een toevluchtsoord voor elke gevallen regeering, die zich uit de voeten gemaakt heeft. Het eenig middel om onze geschillen met Venezuela te beeindigen zou zijn Curaçao aan Venezuela over te dragen of aan een andere mogendheid. Zoolang Curaçao aan ons toebehoort, zullen er steeds geschillen met Venezuela blijven bestaan. Fabius dacht er evenwel anders over en onderzocht en schreef, maar ging niet met het eskader naar zee, dat in de haven met exercitiën werd bezig gehouden.

Voor een zeeman die lust in zijn vak had en leefde voor zijn schip, was dat liggen dwars in den haven, voor en achter aan kettingen gemeerd, eerst Zeeland, dan Cornelis Dirks, dan Vesuvius,

verder Atalante en eindelijk Djambi, een zeer vervelende geschiedenis, waarbij de Kommandant weinig of niets te doen had, dewijl de Divisiekommandant bevelen en voorbeeld gaf.

Ik beijverde mij om alle exercitiën zoo goed, flink en practisch mogelijk te maken en had de voldoening, dat het niet lang duurde, of de Djambi behaalde telkens en bij elke gelegenheid de zege. Toch verlangde ik naar zee, waarin eindelijk door Fabius werd toegestemd, die mij met Djambi, Vesuvius en Atalante naar La Guayra zond, om eene militaire demonstratie te maken en een brief aan de Regeering af te geven, met voorstellen tot beëindiging der hangende geschillen. Ik besloot onder zeil Curaçao te verlaten, om te doen zien wat de Djambi doen kon. Die mooie manoeuvre werd algemeen toegejuicht, omdat er voor het schip nog al gevaar aan verbonden was bij het uitgaan uit de zeer smalle geul tusschen de beide riffen der forten. Maar ik had mijn schip leeren kennen en wist wat ik er mede kon doen. Ik vertrouwde in mijzelf en in mijn schip in alle omstandigheden. Meermalen zag men mij schijnbaar de gewaagdste manoeuvres maken, zonder dat ze ooit mislukten of er ongelukken plaats hadden. Ik deed de in anderer oog gewaagdste daden al spelende, en alsof het mij niets geen inspanning kostte. Toch was bij zulke gelegenheid mijn geheel zenuwgestel in beweging; ik tintelde van inwendig vuur, alsof alle draden gespannen waren, doch men bespeurde er niets van in de uitwendige kalmte en de stille vreugde die op mijn gelaat te lezen was als alles goed réusseerde. Mijne officieren en manschappen waren dan ook zeer met mij ingenomen, ofschoon ik op het dek zelden spraakzaam was en veelal in afzondering met lezen en schrijven den dag doorbragt.

Eene combinatie van drie verschillende schepen als Djambi, Vesuvius en Atalante kon weinig practisch nut hebben. Na veertien dagen in zee gekruist te hebben, waarin schijf geschoten was, keerden wij naar den doofpot in Curaçao terug om weder het oude vervelende leventje te beginnen. Het scheen of Fabius steeds redenen wist te vinden om niet naar zee te gaan. Ik daarentegen bleef steeds in het belang der bemanningen aandringen om meer en langer in zee te blijven. Om van mij af te komen, gaf Fabius bevel, dat de Djambi een maand naar zee zoude gaan, om de Bovenwinds-Eilanden te bezoeken.

Hiervan werd in February 1862 met genoegen gebruik gemaakt om Saint Martin, St. Barth, St. Eustatius en Martinique te bezoeken. Men gevoelde zich een ander mensch, in den koelen frisschen passaatwind opwerkende. Men was vroolijk en opgeruimd

en had bijna geen zieken aan boord. De afwisseling in het bezoeken van plaatsen, het zien van de verschillende eilanden waarlangs men voer, wekte op en verkeerde de eentonigheid van het leven te Curaçao. Te St. Barth lag een Zweedsch korvet onder Capit. Adler Sparren, waaraan ik een Maury's Sailing Directory ten geschenke gaf en bij mijn vertrek een déjeuner tot aandenken ontving.

Te Martinique hoorde ik de details van de wijze waarop de Sumter ontkomen was, uit den mond van den Gouverneur van Martinique en diens adjudant Vaillant, die op de reede van St. Pierre lag toen het plaats vond. Ook leerde ik daar den Admiraal Rainaud kennen, Commandant der Fransche Zeemagt in de wateren van Noord-Amerika, die met het Fregat Bellone, waarop zijne vlag woei, ter reede Port Royal of Fort de France kwam, terwijl de Djambi er lag. Aan boord van dat fregat diende ook de Lieut. Van Eeckhout dien ik in Parijs had leeren kennen en nu met genoegen terug zag.

Na een hoogst aangename maand doorgebragt te hebben, keerde de Djambi naar Curaçao terug. Men vond daar het hospitaal vol met ooglijders, granuleuze oogontsteking, een huis bovendien gehuurd om zieke officieren te behandelen; de Atalante buiten dienst gesteld omdat de geheele bemanning in het hospitaal was.

Op de Djambi waren geen zieken, zoodat ik tot Fabius zeide: „gaat naar zee, dan zal de wind het wegwaaijen". Hierop antwoordde Fabius: „ik zal U morgen door mijn geneesheer laten visiteeren, zooals door den Minister voorgeschreven is." Het geschiedde en bij dat onderzoek bleek, dat de Inspecteur verklaarde er 6 matrozen ligt aangestoken waren, wat de Dokter van de Djambi ontkende.

Zij moesten naar het hospitaal gezonden worden, maar de Dokter van de Djambi wilde den naam der ziekte niet op het hospitaalbiljet invullen, en het niet onderteekenen als er een ziekte ingeschreven werd. Ik kon hem er niet toe dwingen en vroeg aan den Divisie-Kommandant hoe daarin te handelen. Naar het hospitaal zenden, luidde het antwoord.

Zoo geschiedde en ik schreef in het hospitaalbiljet: op last van den Divisie kommandant naar het hospitaal gezonden wegens oogontsteking.

Toen dit biljet in het hospitaal aan Fabius vertoond werd, dacht hij dat daarmede iets onaangenaams voor hem bedoeld was en gaf dadelijk order, dat de Djambi den volgenden dag de haven moest verlaten, naar Coro moest gaan en na 8 dagen terug voor de haven moest komen om orders te vragen. Dit geschiedde tot

mijn groote vreugde, want ik was liever buiten dan in de haven. Toen ik 8 dagen later om orders voor de haven kwam, werd ik naar Bonaire gezonden, alwaar ik ook acht dagen met schijf schieten bezig was en toen ik andermaal voor de haven van Curaçao kwam, werd mij toegestaan binnen te komen. Intusschen was de oogziekte bijna verdwenen, de Atalante weer in dienst gesteld en hadden de schepen order gekregen om zich klaar te maken om gezamenlijk naar zee te gaan. Het goede voorbeeld dat de Djambi gegeven had, had weldadig gewerkt. Ik kwam opgeruimd en vroolijk terug met eene gezonde en welgestemde équipage. ....

Eindelijk gingen wij naar zee, maakten gedurende 14 dagen eenige evolutiën, beproefden Zeeland en Djambi tegen elkaar in te zeilen, waarbij de superioriteit van de Djambi gehandhaafd werd en gingen daarna weder terug. De Divisie-Kommandant bragt de schepen op de Noordkust van Aruba en deed toen sein, dat elk op eigen gelegenheid naar Curaçao zou gaan. De Djambi werkte met vrucht op en was reeds den volgenden avond voor de haven, waarin ik 's morgens zonder loods binnenliep en daar vernam dat de pestpokken in de Willemstad waren uitgebroken.

In den voor den middag kwam de Cornelis Dirks en in den namiddag de Zeeland binnen, die naar het Schottegat ging, de schepen onder quarantaine plaatste en alle gemeenschap met den wal verbood. Evenwel was de ziekte beperkt tot de oude stad en zij heerschte alleen onder de Afrikaansche bevolking; aan de otrabanda waren geen gevallen van pokken en daar woonden de families die door officieren en adelborsten bezocht werden. Bovendien liet de Divisie-Kommandant dagelijks versch brood en 2 malen 's weeks versch vleesch met de sloep uit de geinfecteerde stad en van het Fort victualie uit de magazijnen halen.

Ik meende, als oudste commandeerende officier, de aandacht van de Divisie-Kommandant te moeten vestigen op het gevaar van die gemeenschap en het onnoodige om de officieren met arrest te straffen, zonder dringende noodzakelijkheid. Fabius nam dit zeer euvel op, zoodat de verhouding dagelijks meer gespannen werd tot, gelukkig, einde Juli, de order kwam om de Djambi te laten repatrieeren. In het begin van Augustus verliet de Djambi met de Cornelis Dirks op denzelfden dag Curaçao, de eerstgenoemde was in 28, de laatstgenoemde in 56 dagen in Nederland.

OVER HET BOEK VAN OTTHO KEYE

(Met 2 afbeeldingen)

Het artikel van den heer Joh. F. Snelleman in de Januari-aflevering van dit tijdschrift en de omstandigheid, dat ik de beide Nederlandsche uitgaven en tevens de Duitsche tegelijk naast mij had — een inderdaad zeldzaam geval — waren mij aanleiding om het boek nader te bekijken in verband met wat daarover is geschreven.

De eerste uitgave kreeg ik door vriendelijke bemiddeling van de Koninklijke Bibliotheek uit de Leidsche Universiteitsbibliotheek ter inzage. De tweede uitgave en de Duitsche vertaling werden mij geleend door den Heer J. B. J. Kerling en daarna door de firma Martinus Nyhoff, die ze heeft aangekocht op de in November 1925 gehouden veiling van de bibliotheek van Jhr. J. W. Six van Vromade.

Van de eerste Nederlandsche uitgave luidt de titel:

Het waere onderscheyt tusschen Koude en Warme Landen, aengewesen In de Nootsakelyckkheden die daer vereyscht worden, Ten I om beyde die Landen te konnen bewoonen. Ten II Tot de Kulture van die selve Landen. Ende Ten III In de ongemeene groote voordeelen, dewelcke de warme Landen, door middel van hare Vruchten, boven de koude Landen opbrengen. Voorgestelt en vergeleken met Nieu Nederlant, als synde een koudt Landt en Guajana synde een warm Landt, en beyde gelegen in America, doch onder een besonder Climaet, en dat by gelegenheyt van de bevolckinge dewelcke tegenwoordig in beyde die gewesten wort gedaen. Op dat, daer door alle Patroonen mogen onderregt worden in wat Landen sy hare Colonijen met de minste onkosten, ende de spoedichste en grootste profyten konnen leggen: Als mede op dat alle Luyden dewelcke haer, ofte uyt noot, ofte op hope van groote winsten te doen met'er woon na alsulcke Nieuwe Landen willen begeven daer uyt mogen bekennen, in welcke van beyde Landen, het voor haer het ghemackelykste sal syn te leven, en waer inne zy de spoedigste, grootste en verseeckerste profijten sullen konnen doen. Door O. K.

In 's Graven-Hage, gedruct voor den Autheur, by Henricus Hondius, in de nieuwe Konst- en Boeck-druckery, in de Hof-Straet. (1659).

De titel van de tweede uitgave is minder lang:

Beschryvinge Van het Heerlijcke ende Gezegende Landt Guajana, Waer inne gelegen is de seer voorname Lantstreke Serrenamme, Die jegenwoordigh beseten wort by den Staet van de Vereenighde Nederlantsche Provin-

tien. Mitsgaders aenwysinge Van de groote Vermaeckelijckheden, Voordeelen, ende Rijckdommen die aldaer, ten reguarde van andere Landen te verkrygen en te genieten zijn. In 's Gravenhage, By Henricus Hondius, Boekverkooper in de Hofstraet. (Z. j.)

De Duitsche vertaling heeft tot titel:

Otto Keyens Kurzer Entwurff von Neu -Niederland und Guajana. Einander entgegen gesetzt Umb den Unterscheid zwischen warmen und kalten Landen herausz zu bringen Und zu weisen Welche von beyden am füglichsten zu bewohnen am behendesten an zu bauen und den besten Nutzen geben mögen. Denen Patronen so da Colonien an zu legen gesonnen als auch denen Personen und Familien die ihr Vaterland zu vergessen sich bey dergleichen Bevölckerung nach fremden Küsten und Reichen gebrauchen lassen wollen.
Aus dem Holländischen ins Hochteutsche versetzt durch T. R. C. S. C. S. Leipzig, Im Ritzschischen Buchladen MDCLXXII.

Van de eerste uitgave zegt G. M. Asher [1]) die het exemplaar in Leiden zag: „Up to this very moment the original of Otto Keye was unknown to bibliography. Even Mr. *Brodhead's* very recent work only cites the German translation".

Op het titelblad, dat geen jaartal vermeldt, volgt de

„Toe-eygeninge. Aan de Edele Achtbare, Wyse, Voorsienige ende seer Discrete Heeren, &c. D'Heeren Directeuren, Hoofd ende mindere Participanten van de Nieuwe geoctrojeerde Guajaensche Colonije".

Deze „Toe-eygeninge" beslaat 4 bladzijden en is geteekend Ottho Keye, 's Graven-Hage, desen lesten van Julio 1659.

Daarop volgt één bladzijde waarop staat:

„Op het onderscheyt tusschen Koude ende Warme Landen, geschreven ende uyt-gegeven by d'Heer Ottho Keye, *Gewesene* Capiteyn *ten dienste* der Vereenighde Nederlanden in Brazyl, *ende jegenwoordigh* Eerste Raedt van de Geoctrojeerde Guajaensche Colonye".

Daaronder een gedicht van G. v. Hogenhouck en op een volgende bladzijde een ander van Q. Spranger. Hierna komt de „voorreden", die 10 bladzijden beslaat. De tekst loopt van blz. 1—178. De laatste bladzijde draagt nog eens de onderteekening Ottho Keye en daaronder staat „Eynde des Eersten Deels".

Op de laatste bladzijde schrijft Keye:

„Hier mede dan curieuse Lief-hebbers en waerde Lesers, sal dit mijn *Eerste Deel* van de *Koude en Warme Landen* afkorten, en verwacht met den

[1]) *A bibliographical and historical essay on the Dutch books and pamphlets relating to New-Netherland and to the Dutch West-India Company*", etc. Amsterdam, Frederik Muller 1854—67. Zooals Asher mededeelt werd Keye's boek heftig bestreden in het „*Kort Verhael van Nieuw Nederlants Gelegentheit, Deughden, Natuerlyke Voorrechten en byzondere bequaemheidt ter bevolkingh*", enz. Gedrukt in 't jaer 1662.

alder-eersten; *Een ware Beschrijvingh*, van de *Nieuwe Geoctroyeerde Guajaensche Colonije*, alwaer Ick voor *Eerste Raedt* henen gaa" . .

Na blz. 178 volgen 4 niet gepagineerde bladzijden „Aenwijsinghe der Capittelen deses Boecks Van het Waere Onderscheyt tusschen Koude en Warme Landen". Daaronder staat: „Eynde der Capittelen deses Boecks".

Ik heb dit alles uitvoerig medegedeeld omdat er omtrent het boek van Keye eenige onzekerheid bestaat bij de bibliographen.

Frederik Muller [1]) noemt onder no. 1082 de tweede Nederlandsche uitgave en schrijft:

„Beautiful large copy, very scarce, exactly the same book, as: Keye's Waere onderscheyt tusschen koude en warme landen, etc. 's Grav. 1659 (Asher No. 10) only the title being reprinted, what is not mentioned by Asher"....

Blijkens zijn boek heeft Asher enkel de eerste Nederlandsche en de Duitsche uitgave gekend en dus de beide Nederlandsche uitgaven niet kunnen vergelijken.

Het is niet juist dat alleen de titel herdrukt is. In de tweede uitgave (d. i. dus in de „Beschryvinge van het Heerlijcke ende Gezegende Landt Guajana") zijn weggelaten de „toe-eijgeninge" (4 bladzijden) en de beide bladzijden met de gedichten van v. Hogenhouck en Spranger. Op fo. 1 van de tweede uitgave staat: „Onderscheyt tusscken (sic) Koude en Warme Landen. De eerste uitgave heeft „tusschen". Van de „voor-reden" zijn de eerste 8 bladzijden gelijk; de 9e bladzijde verschilt in beide uitgaven, niet van inhoud, maar de eerste uitgave heeft twee nieuwe regels, terwijl in de tweede al de regels doorloopen. Reeds op de eerste bladzijde van den tekst van beide boeken is er een klein verschil: het opschrift boven het eerste hoofdstuk beslaat in de eerste uitgave één regel, in de latere twee regels. Voorts vond ik op blz. 15 en 20 kleine verschillen in het lettertype. Er zijn misschien nog meer kleine verschillen. Men heeft dus zonder twijfel te doen met twee verschillende uitgaven. In dien tijd zat men niet zoo volop in zijn letters, dat men het zetsel vele jaren kon laten staan. En dat de tweede uitgave verscheidene jaren jonger is dan de eerste zal aanstonds blijken.

Frederik Muller schrijft verder:

„This edition [de tweede] is by far the rarer. In the course of 20 years I found only 2 copies of this book.

Although the year of publication is not noticed on the book I can exactly

---

[1]) Catalogue of books, maps, plates on America, Amst. 1872, blz. 121.

state that it was published in the end of 1659 or the beginning of 1660, by a previous announcement of the work (with the title: Waere Onderscheyt) I found in the Haerlemsche Dingsdagsche Courant 1659 No. 37 (16 Sept.) stating that the book is in the press."

De statement is waarschijnlijk juist, ook omdat de „toe-eygeninge" den datum eind Juli 1659 heeft. Maar dit geldt alleen de eerste uitgave.

Bij de tweede uitgave vermeldt Frederik Muller het jaartal (1660). Dit is onjuist, zoo als uit den titel zelf blijkt: „de seer voorname Lantstreke genaemt Serrenamme" werd in 1660 niet „beseten by den Staet van de Vereenighde Nederlantsche Provintien", maar eerst in 1667 na de verovering door Krijnssen, bevestigd bij den vrede van Breda [1]). Het is zelfs niet onwaarschijnlijk dat deze uitgave na 1667 is verschenen. Voor de Duitsche vertaling, die in 1672 verschenen is, schijnt n.l. de eerste Nederlandsche uitgave gevolgd te zijn. Is dit juist, dan kan 't zijn, dat de tweede Nederlandsche editie nog niet bestond toen de vertaler aan het werk ging.

Die Duitsche uitgave — ook een zeldzaam boek, ofschoon minder zeldzaam dan de beide Nederlandsche edities — heeft een andere indeeling dan deze. Het voorwerk van de eerste Nederlandsche komt er niet in voor, de „Anweisung der Capitel" is geplaatst na de „Vorrede". Aan het slot ontbreken de woorden „einde van het eerste deel", wellicht omdat de vertaler reden had te verwachten dat er geen tweede deel zou verschijnen. Aan het boek is toegevoegd een „Register derer Sachen /so in diesen Wercklein enthalten/ durch bey gesetzte Ziffern auff die Blätter gerichtet".

Frederik Muller teekent aan dat de letters T. R. C. S. C. S. op den titel beteekenen: Th. Ritsch. Churfürstl. Sächs. Correspond. Secretarius.

P. A. Tiele [2]) geeft voor de tweede uitgave hetzelfde verkeerde jaartal (1660), als Frederik Muller, en vertelt ten onrechte dat Ottho Keye als „eerste raad" met kolonisten naar *Suriname* ging. Hierover later.

C. A. van Sypesteyn [3]), die niet zeer nauwgezet was in het opgeven van boektitels, deelt (na het boek van Simon van Beaumont *„Pertinente beschrijvinge van Guiana, gelegen aan de vaste kust van America"*, Amst 1676, vermeld te hebben) mede dat een groot ge-

[1]) In zijn straks te noemen artikel in het *Tijdschrift v. Gesch.- Land- en Volkenkunde"* heeft Dr. de Boer hierop reeds gewezen.

[2]) *Nederlandsche Bibliographie van Land- en Volkenkunde*, Amsterdam, Frederik Muller en Comp. 1884.

[3]) *Beschrijving van Suriname*, 's Gravenhage, 1854.

deelte van dit werk in het laatst der 17e eeuw afzonderlijk is uitgegeven onder den titel: „*Beschrijvinge van het heerlijck ende gezegende landt Guajana, waarin gelegen is de zeer voorname landstreke Serranamane*", maar hij zegt niet dat dit boek — zooals Tiele hem laat schrijven — verschenen is bij de Erven Lescailje en D. Rank, Amsterdam. Deze uitgevers behooren bij een volgend door hem genoemd geschrift. Welk boek van Sypesteyn hier bedoelt, is moeilijk uit te maken. De titel zou doen denken aan een nieuwe uitgave van Keye's boek. Het exemplaar is door van Sypesteyn gezien in een particuliere bibliotheek, die destijds te Paramaribo bestond. Ook de Duitsche Keye was daar.

De vergissing van Frederik Muller, overgenomen door Tiele, heeft een taai leven gehad. Zij is weer opgedoken in den catalogus van de veiling der bibliotheek van Jhr. Six van Vromade in November 1925. En als om de verwarring nog grooter te maken vermeldt Frank Cundall [1]) den door van Sypesteyn opgegeven titel en voegt daarbij: [Door O. Keye] 's Gravenhage 1660.

Voorts geeft Cundall nog den volgenden titel: „*A Sommary Description manifesting that greater Profits are to bee done in the hott than in the could parts off the coasts of America*". Bij Sir B. Gerbier. Rotterdam? 1660.

In de bibliotheek der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leiden bevindt zich een exemplaar van de tweede uitgave. De catalogus, Leiden 1887, deel II, kolom 679 vermeldt die, met bijvoeging: z. j.

De buitensporige prijzen die de boekjes van Keye in de veiling Six van Vromade hebben opgebracht — *f* 230.– voor de tweede Nederlandsche en *f* 210.– voor de Duitsche uitgave, ongerekend 15 % opgeld — zijn niet te verklaren door hun groote waarde, maar door hun zeldzaamheid.

Wie was Ottho Keye?

Vóór hij in aanraking kwam met de „*Nieuwe Geoctrojeerde Guajaensche Compagnie*", was hij Kapitein geweest van een compagnie voetknechten in Brazilië. Daar heeft hij zijn kennis van de tropen opgedaan. Omtrent die Compagnie zal ik slechts weinig zeggen. De geheele geschiedenis is door Dr. M. G. de Boer [2]) voortreffelijk behandeld.

[1]) *Bibliography of the West Indies (excluding Jamaica)*. Kingston, Jamaica, 1909.

[2]) *Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde*, 18de jaarg. 1903, blz. 1—18. „*Een Nederlandsche goudzoeker. Een bijdrage tot de geschiedenis onzer nederzettingen aan de Wilde Kust*".

Op 15 November 1658 vaardigden de Staten-Generaal het octrooi uit voor de nieuwe kolonie, die aan de monding van de Aprouacque in het tegenwoordige Fransch Guiana gevestigd zou worden. Het doel was in de eerste plaats om goud en zilver te zoeken. Balthasar Gerbier, baron d'Ouvily [1]) zou als „Patroon ende Commandeur van de Geoctroyeerde Guajaansche Colonie" optreden. Ottho Keye werd door de Patronen als „Eerste Raedt" in dienst genomen en nam op zich in een vlugschrift de voordeelen van een nederzetting in Guiana aan te toonen. Ziedaar de oorsprong van het boek.

Reeds spoedig na het vertrek uit Texel ontstond twist tusschen Gerbier en zijn Raden. De geheele onderneming bleek een mislukking. Gerbier had intusschen met zijn gezin een toevlucht gezocht in de naburige kolonie van den commandeur Langendijck.

In zijne hiervoren genoemde „Toe-eygeninge" had Keye geschreven:

....„En ondertusschen UEd Achtbare persoonen met alles wat haer weert en lief is, bevelen in de bescherminge van den Al-goeden en Almogenden God, den welken ick altijd bidden sal dat het sijne Goddelijcke Majesteyt genadichlijck wille gelieven het aangevangen werck met eeuwige heyl en voorspoet te zegenen, tot voort-plantinge van syn alderheylighste Woordt onder de Heydenen, tot troost van vele bedructe ende verlegene Menschen, ende tot het hoochste welvaren van de gheheele Associatie, &c. Ende inmiddels verblijven mijn leven langh

Edele, Achtbare, Wijse, Voorsienige en seer discrete Heeren

Uwer Ed Achtb: &c.

Tot alle goede, aengename ende getrouwe diensten hoochst verplichten en oock.bereyt-willichsten Dienaer

OTTHO KEYE".

En deze zelfde man eindigde met een moordaanslag op Gerbier, waarschijnlijk wegens diepe teleurstelling over de volslagen mislukking van de onderneming. Met eenige andere „Raden" en een troep dronken gemaakte soldaten viel hij, den 7n Mei 1660, in het huis van Langendijck het gezin van Gerbier aan. Deze ontkwam, maar een zijner dochters werd gedood, een ander kreeg een schot door het been. Keye werd door Langendijck gevangen genomen en geboeid naar Holland opgezonden.

Hoe het verder met hem en zijne medeplichtigen is gegaan is niet bekend. In een in de Koninklijke Bibliotheek aanwezig pamflet van Gerbier [2]) wordt de geschiedenis verhaald.

[1]) Het veelbewogen leven van dezen merkwaardigen man is door Dr. M. G. de Boer uitvoerig beschreven in *Oud-Holland*" 21e jaarg. 1903, blz. 129—160.

[2]) *„Sommier Verhael, Van het grouwelijck bedrijf van Otto Keye, Johannes*

A. het Huys van den Commandeur Langendyck



B. Otto Key breeckt in 't huys C. is Debora Garbier die Adolphus Rhenanus ter aerdt smyt, en [illegible]


Catharina Gerbier Douuelly.
Obiit 1660. 7 May. Ætatis 23.

Ik kom nu nog even terug op de beide Hollandsche uitgaven.

Op het titelblad van de eerste staat:

„Gedrukt voor den Autheur", enz.

Het boek was geschreven en uitgegeven als reclame voor de „Nieuwe geoctrojeerde Guajaensche Colonye".

In de tweede uitgave leest men: „In 's Gravenhage, bij Henricus Hondius, Boekvervooper in de Hofstraet".

Dat de „Toe-eygeninge" aan de directeuren en participanten van de niet meer bestaande kolonie uit deze nieuwe uitgave verdween, spreekt van zelf. Dat ook de gedichten van Hogenhouck en Quirinus Spranger werden weggelaten na de gruweldaad, door Keye bedreven, is ook te verklaren.

Maar wie heeft het boek willen metamorphoseeren in een reclame voor het pas veroverde Suriname? Keye zelf? Zijne erfgenamen? Of de Boekverkooper Henricus Hondius? Dit zal wel altijd een geheim blijven.

En hoe te verklaren dat men in deze tweede uitgave heeft laten staan de woorden van Keye op de laatste bladzijde, door mij hier voren op blz. 536/537 aangehaald?

Den Haag, 1 December 1925. H. D. B.

Adolphus Rhenanus, Nicolaes Stockram, en Adherenten. tsedert den 21. Augusti, des jaers 1657; tot den dagh van May deses jaers 1660". (Pamflet no. 8349.) De beide daarin voorkomende kopergravures vindt de leezr hier gereproduceerd. De eerste is ook te vinden o.a. in Brugmans' „*De Handel en Nijverheid van Amsterdam in de zeventiende eeuw*" en in Dr. de Boer's artikel. Het verhaal van den moord vond ik ook in de „*Hollandtse Mercurius*", Anno 1661, blz. 82 en 83, en daaruit overgenomen in de „*Navorscher*", Deel III, 1853, blz 186.

BIBLIOGRAPHIE

British Guiana. Blue Book 1924. Georgetown 1925.

De Indische Mercuur. 6 Januari 1926. Economische volksopvoeding in Suriname, een koloniaal vraagstuk. Lezing gehouden op 19 Nov. 1925 aan de Landbouwhoogeschool te Wageningen, door S. Beck.

Idem, 13 Januari 1926. Vervolg en slot van de lezing van S. Beck. [De lezing is ook in brochurevorm overgedrukt vanwege „De ondernemersraad voor Suriname"]. — Reorganisatie van het onderwijs in Suriname, door J. S. C. Kasteleyn.

Idem. 10 Februari 1926. Toekomst-culturen voor Suriname, Malachra-vezel, door A. W. Drost.

An Introduction to Roman. Dutch Law, by R. W. Lee, D. C. L., M. A. Second Edition. Oxford, at the Clarendon Press, 1925.

Olivier Leroy. Essai d'introduction critique à l'étude de l'économie primitive. Les théories de K. Buecher et l'ethnologie moderne. 14 Illustrations hors texte. Paris 1925.

Brasilien. Eine Landes- und Wirtschaftskunde für Handel, Industrie und Einwanderung, von Prof. Dr. Otto Bürger. Mit 16 graphischen Tafeln und einer mehrfarbigen Karte. Leipzig, 1926.

Christmastide 1925. Demerara 1925. A trip to the far Brasilian Border, by Walter E Roth. B. A., (Oxon). M. R. C. S., L. R. C. P. (Geïllustreerd).

Nederlandsch Zendingsblad. December 1925. Een stille toehoorder op den steen van Phedra. (Geïll.).

Idem. Februari 1926. Zendeling Adolf Schärf †. (Oud Zendeling in Suriname).

De Planter. Orgaan der Vakvereeniging voor Assistenten in Deli. 16 December 1925. De landbouw in Suriname, door R. Fränkel. (Slot).

Berichten van de afdeeling Handelsmuseum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut. No. 21. Mosquitos of Surinam. A study on tropical mosquitos, by C. Bonne and J. Bonne-Wepster.

Idem. No. 22. Perubalsem en Tolubalsem in Suriname en op Java.

De Opbouw. Democratisch tijdschrift voor Nederland en Indië. Januari 1916. †Mr. J. B. Abendanon, door Mr. A. M. Joekes.

Tijdschrift voor Zeewezen en Watertransport. 6 Januari 1926. Scheepvaart in Suriname, door P. Cool. (Geïll.).

Idem. 16 Januari 1926. Surinaamsche waterwegen, door P. Cool. (Geïll.).

De Periskoop. Algemeen Weekblad voor Suriname .19 December 1925. Is het in Suriname steeds een armoedige boel geweest? (Een blik in het verleden), door Fred. Oudschans Dentz.

Mitteilungen aus der Missionsarbeit der Brüdergemeinde in Suriname, 1 Januari 1926.

Het Koloniaal Weekblad. 11 Februari 1926. In Memoriam Mr. J. H. Abendanon, door Prof. Dr. G. A. J. Hazeu. (Met portret).

BIRDCATCHING IN SURINAM

BY

THOMAS E. PENARD and ARTHUR P. PENARD

With 14 illustrations

In Surinam birds are trapped for three distinct purposes — (1) for the table; (2) for the cage; or (3) because they are said to be troublesome in field or garden.

The first group contains primarily the Quails (Odontophoridae), Pigeons and Doves (Columbidae), Rails (Rallidae), rarely the Ducks (Anatidae), and sometimes the larger passerine birds.

The second group includes the Macaws, Parrots, and Paroquets (Psittacidae), Thrushes (Turdidae), Seed-eaters (Fringillidae), Tanagers (Tanagridae), Orioles and Blackbirds (Icteridae), and Jays (Corvidae).

In the third group are the Seed-eaters, and the Grackles and Blackbirds, particularly the following species:

Molothrus bonariensis minimus (Dalmas). Cowbird. "Ningre-sipi" (Negro-ship), or "Pikien Karoe-fowroe" (Little Corn-bird) [1]).

Agelaius icterocephalus icterocephalus (Linn.). Yellow-headed Reed-bird. "Geel-hede Karoe-fowroe" (Yellow-headed Corn-bird).

Cassidix oryzivora oryzivora (Gmelin). Rice Grackle. "Bigi Karoe-fowroe" (Big Corn-bird).

Holoquiscalus lugubris lugubris (Swainson). Swainson's Grackle. "Geel-ai Karoe-fowroe" (Yellow-eyed Corn-bird), or Tjapoe-tiki (Ax-handle).

---

[1]) Native names and expressions in Negro-English are written in accordance with Dutch phonetics, following more or less closely the spelling in H. C. Focke's Neger-Engelsch Woordenboek, Leiden, 1855.

In general the Surinam birdcatcher employs the following means and methods: (1) a fall-trap or "kravanna"; (2) a trap-cage or "knipkooi"; (3) birdlime; (4) snares; and (5) nest robbing.

THE KRAVANNA

The "kravanna" is a coop trap made of twigs and sticks, graded in length and arranged in square pyramidal form with the longest pieces at the base. The whole structure is drawn together and held firmly by two strings, or tough bush-ropes, fastened at the four corners and twisted together at the top by means of a little stick around which the strings are looped. The contrivance very much resembles the coop trap used in some parts of the United States [1]) and in Bermuda [2]).

Any kind of wood may be used in making the trap, but it is best to use rustic material. A good wood, generally favored for this purpose, is the "Bralief" or "Bradi-lifi (Broad-leaf), *Coccalobia latifolia* Lam., which grows abundantly in the pastures about Paramaribo. The trunk is straight and is easily split to suit.

To set the trap one edge is raised from the ground and supported by means of a light prop made in two parts and halved to fit. Through the joint a string is looped and fastened to the opposite corners of the trap, carefully adjusted so that it will be an inch or so above the ground. Bait is scattered in front of the kravanna in such a manner as to lead to and under the trap where a more tempting quantity is placed. The nature of the bait depends, of course, upon the species desired. Thus for finches and blackbirds rice is used, and for pigeons corn or lime seeds. In attempting to reach the bait the bird stumbles over the string, the prop collapses, and the trap falls.

A kravanna for seed-eaters (*Sporophila sp.*) must be of

---

[1]) There is an illustration of such a trap in W. H. Gibson's *Camp Life in the Woods and the Tricks of Trapping and Trap Making*, 1902, p. 68. This differs somewhat in details of construction, but in principle it is the same as the kravanna.

[2]) Cf. John Matthew Jones, *The Naturalist in Bermuda*, 1859, p. 64.

much lighter construction than one for pigeons or quails, otherwise it will fail to trip. Sometimes the birdcatcher operates the trap himself from a suitable hidingplace, by means of a string fastened to the prop. A simple form of fall-trap consists of a board supported by a prop at one end and placed over a depression in the ground.

The following species, among others, are caught in kravannas:

Eupsychortyx sonnini sonnini (Temminck). Sonnini's Crested Quail. "Sabana Patrijs" (Savanna Partridge), or "Anamoen".

Chaemepelia passerina griseola (Spix). Spix's Gray Ground Dove. "Pikien Pinni-hatti Ston-doivi" (Little Speckled-breast Stone-dove).

Chaemepelia talpacoti (Temminck). Talpacoti's Ground Dove. "Redi Ston-doivi" (Red Stone-dove).

Chaemepelia arthuri Bangs and Penard. Arthur's Ground Dove. "Redi Ston-doivi" (Red Stone-dove).

Leptotila rufaxilla rufaxilla (Rich. and Bern.). Gray-fronted Dove. "Passi Doivi" (Path Dove).

Pardirallus maculatus (Boddaert). Spotted Rail. "Blak-ka-nanga-witti Anamoen" (Black and White "Anamoen") or "Toke Anamoen" (Guinea Hen "Anamoen").

Aramides cajanea cajanea (Müller). Cayenne Rail. "Kriko" (in imitation of its call), or "Bigi Kriko" (Big Kriko).

Porzana albicollis (Vieillot). White-necked Crake. "Greisi Anamoen" (Gray "Anamoen"), or "Potlood Anamoen" (Lead Pencil "Anamoen").

Ramphocelus carbo carbo (Pallas). Velvet Tanager. "Witti-mofo Kieng" (White-mouthed "Kieng"), male; or "Redi Kieng" (Red "Kieng"), female.

The Tinamous (Tinamidae) are rarely, if ever, victims of the kravanna. This fact is so well known that it has given rise to a local proverb: "Fowroe joe sa kisi nanga karoe, ma Anamoe joe no kan kisi" (Fowl you will catch with corn, but Tinamou you cannot catch).

THE KNIPKOOI

The "knipkooi", also called "klepkooi", is a trap-cage with three compartments — a lower intended for the decoy, and two upper which are the traps. Occasionally an ambitious trapper makes one with four or more traps, but such cages are exceptional, and certainly not any more effective than the double-trap device. The two perches in the lower compartment are known as "djompo-tiki" (jump-sticks), and the suspension hook as "akka-setti-tiki" (hook-set-stick). The wood used in making these cages is preferably Cedar, *Cedrela odorata* L., but "Pisi" (*Nectandra sp.*) and other native wood are also used. For the wires "prientas" are used. The "prienta" is the midrib of the leaflet of certain palms, particularly the Cokerite, *Maximiliana maripa* Drude.

The double-trap cage is comparatively small. For Finsch's Euphonia *Tanagra finschi* (Sclater and Salvin), the dimensions are approximately: length, 20 cm.; width, 8 cm.; height, 19 cm. For the Violet Euphonia, *Tanagra violacea violacea* (Linn.), the cage is a little larger. The trap itself is a very ingenious device. The door, called the "klep", is at the top, and consists of three parallel strips of wood connected across by "prientas" which pass through them, the middle strip being the longest and extending back beyond the other two. The door is hinged by means of two strings twisted together known as "span-tetei" (tension-string). These straddle the middle strip and pass through corresponding holes in the side strips and the frame of the cage, where they loop around a small piece of wood on each side. By twisting the string tension is produced to close the door swiftly when released.

When the trap is set the door is held in position by means of a notched perch which engages the long middle strip and presses against the partition between the two trap compartments [1]). The bait is placed directly under

[1]) Gibson (loc. cit., p. 76) shows a trap cage in which a similar principle is applied.

the perch. When the bird hops in to get at the food the perch slips down and releases the door which closes instantly. It may be necessary to fasten a weight to the door or to provide a latch so that the struggling captive cannot force its way out. Usually, however, the tension of the twisted string is sufficient to prevent this. Taking advantage of the pugnacity of the Euphonias, the birdcatcher sometimes puts a small mirror in the trap. The cage, with both traps adjusted, is hoisted into a tree by means of a strong cord thrown over a branch, the other end of the cord being fastened to the bottom of the cage to guide the latter while it is being pulled up or down. That portion of the line which passes over the branch is known as the "hesi-tetei" (hoisting cord) and the end hanging down from the bottom of the cage, the "stuur-tetei" (steering cord) or "kamisa"-tetei" (breech-cloth cord). Captured birds are temporarily confined in a small cage without traps, known as "kweek-kooi" (stock cage).

The trap-cage is employed in catching all kinds of small birds, but particularly the Euphonias (*Tanagra sp.*) of which we shall speak more fully later. The following species are also caught:

Tangara cayana cayana (Linn.). Cayenne Tanager. "Goudvink" (Goldfinch), or "Gewone Vink" (Common Finch).

Tangara mexicana mexicana (Linn.). Sulphur-bellied Tanager. "Portretvink" (Portrait Finch), or "Epauletvink" (Epaulet Finch).

Thraupis episcopus episcopus (Linn.). Blue Bishop. "Blauwfortji" (Bluebird), or "Sapatija Blauwfortji" (Sapodilla Bluebird).

Thraupis palmarum melanoptera (Sclater). Palm Tanager. "Kokronoto Blauwfortji" (Cocoanut Bluebird).

Ramphocelus carbo carbo (Pallas). Velvet Tanager. "Witti-mofo Kieng" (White-mouthed "Kieng), male; or "Redi Kieng" (Red "kieng"), female.

Tachyphonus rufus (Boddaert). Black Tanager. "Blakka Kieng" (Black "Kieng").

Nemosia pileata pileata (Boddaert). Hooded Tanager. "Geel-ai Vink" (Yellow-eyed Finch).

Hemithraupis guira nigrigula (Boddaert). Black-throated Olive Tanager. "Mangro-kanari" (Mangrove Canary).

Turdus nudigenis Lafresnaye. Bare-eyed Thrush. "Geel-ai Boontjedief" (Yellow-eyed Bean Thief).

Turdus albiventer albiventer Spix. White-bellied Thrush. "Bruin-flei Boontjedief" (Brown-winged Bean Thief).

Many species of small insectivorous birds, undesirable from the birdcatcher's point of view, attracted by the insects on the bait, are from time to time caught.

Bird cages hung in trees are always in danger of attack by birds of prey. The common Great-billed Hawk, or "Doivi Akka" (Pigeon Hawk), *Rupornis magnirostris magnirostris* (Gmelin), is a great offender in this respect. It has been known to destroy cage pets even in the gardens in the city. Toucans and woodpeckers occasionally break the cages in trying to get at the bait or the insects on it. Wasps are also troublesome, and have been known to sting the decoy, particularly a black wasp known as "Kapasi Wasi-wasi" and a red one called "Fransman Wasi-wasi", both larger than the common house wasp. Snakes, too, are reported as having entered the cages.

BIRDLIME

Birdlime, known in Surinam as "tara" (tar), is an important factor in bird trapping and is used either with or without the trap-cage. Among the trees or vines that furnish the sap from which the birdlime is made, are the following:

1. "Bredebom" (Beadfruit), *Artocarpus sp.*
2. "Koeli Bredebom" (Coolie Breadfruit).
3. "Gum".
4. "Melki-tetei" (Milk-rope), *Mandevilla sp.?*

The preparation of the birdlime is very simple. The trunk of the tree is slashed and the sap allowed to accumulate for about an hour. The watery portion is not collected. The sap is used either raw or boiled. Its proper-

ties depend upon the species of plant from which the sap has been taken. For example, lime made from the sap of the "Gum" tree is very tough and may cause injury to the bird, while that made from the sap of the bread-fruit, "bredebom melki", is rather soft and may not have sufficient strength to hold the bird. With these facts in mind, the birdcatcher goes to work and makes a mixture of the two to obtain the desired consistency. The addition of vinegar, lime juice, or tallow, when boiling, imparts to the birdlime certain properties. Some boys chew the viscous mass, believing that its quality is thereby improved.

Birdlime made from the "Melki-tetei" is excellent. This liane grows in the forests in the vicinity of Paramaribo. It is impossible to pull these bush-ropes down from their moorings in the forest roof, so the trapper simply takes what he can reach from the ground or by easy climbing. This he cuts up into smaller pieces and scrapes off the sap that oozes out at the ends.

Some birdcatchers cultivate the "Gum" tree and Breadfruit in their fields or gardens. An old Breadfruit tree with its trunk scarred almost beyond recognition by countless cuts and slashes, received during many years of its useful life, is truly a pathetic sight.

In applying the birdlime it is carefully wound, not smeared, on a twig or stick, or an umbrella rib. First, however, the birdcatcher takes the precaution to moisten the stick so that he may afterwards remove the sticky substance more easily. For the same reason he also wets his fingers while handling the "tara". The umbrella rib is much in favor, because the birdlime can be more easily removed from it without loss than from the wood. The stick covered with birdlime is called a "tara-tiki" (tarred stick). Usually it is from 30 to 40 cm. long, the thickness depending upon the species the birdcatcher is after. For the Euphonias and small seed-eaters the umbrella rib is just right. When not in use the "tara" is put in a bottle of water, where it will keep a short time without spoiling, care being taken to change the water from time to time.

But after a while it becomes stringy and loses much of its tenacity. When in that condition it is said that "a kisi anansi tetei" (it has the cobwebs).

When the "tara-tiki", instead of being attached to the cage containing the decoy, is placed at some distance from it, the method is known as "valsch-tara" (false tar). If fastened to an empty cage it is also called "valsch-tara", and the same name serves when the birdlime is applied directly to a twig, bush, or tree, stalk of grass, branch of berries or fruit, hung near the cage. Sometimes the lime is smeared on the edge of a bird's nest. A simple method, employed by little boys, is to attach the "tara-tiki" to a bunch of bananas, where they are sure to catch a number of species, particularly the "Baana-bekki" (Banana-bill), *Cacicus cela* (Linn.).

Birdlime is used for tanagers, seed-eaters, and paroquets, but many other species such as wrens, flycatchers, and even hummingbirds are unintentionally caught, much to the disgust of the birdcatcher. Not infrequently insects, drawn by the odor, entangle themselves in the birdlime, spoiling it beyond recovery.

SNARES

Snares made of horse hair are now rarely employed by birdcatchers in Surinam. When used they are laid upon the plants frequented by the birds in search of food.

We have been informed of a curious device made of sticks arranged crosswise to form a latticed platform, on which the snares are placed. This contraption is mounted on a pole in a prominent position, offering an attractive perch. We understand that it was formerly used at Fort Amsterdam to catch the Redbreasts, *Leistes militaris militaris* (Linn.), which are still abundant in the fields there.

NEST ROBBING

Nestlings of any species, when accidentally found, may, of course, be taken, but no deliberate hunt is made for them except in the case of macaws, parrots, and paroquets.



1. The road to Krepi



2. Kravanna set in watermelon patch



3. Trapper coming out of the woods with a piece of "melki-tetei"



4. Trap-cage with Yellowthroat caught on birdlime



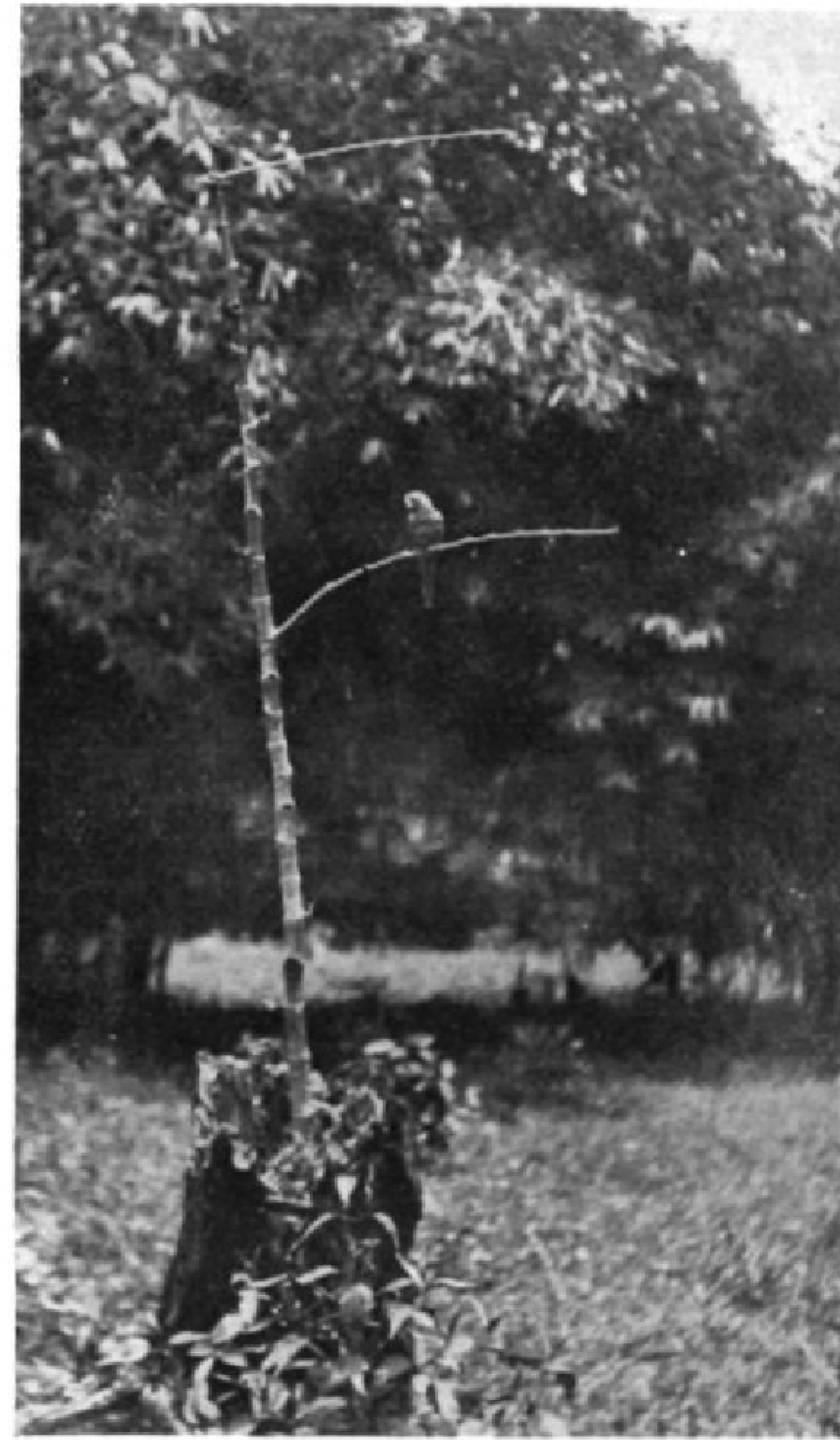
5. Trap-cage with traps set and "tara-tiki"



6. "Seed-branch" with Yellowthroat caught on birdlime



7. Brown-throated Paroquet set, "valsch-tara" method



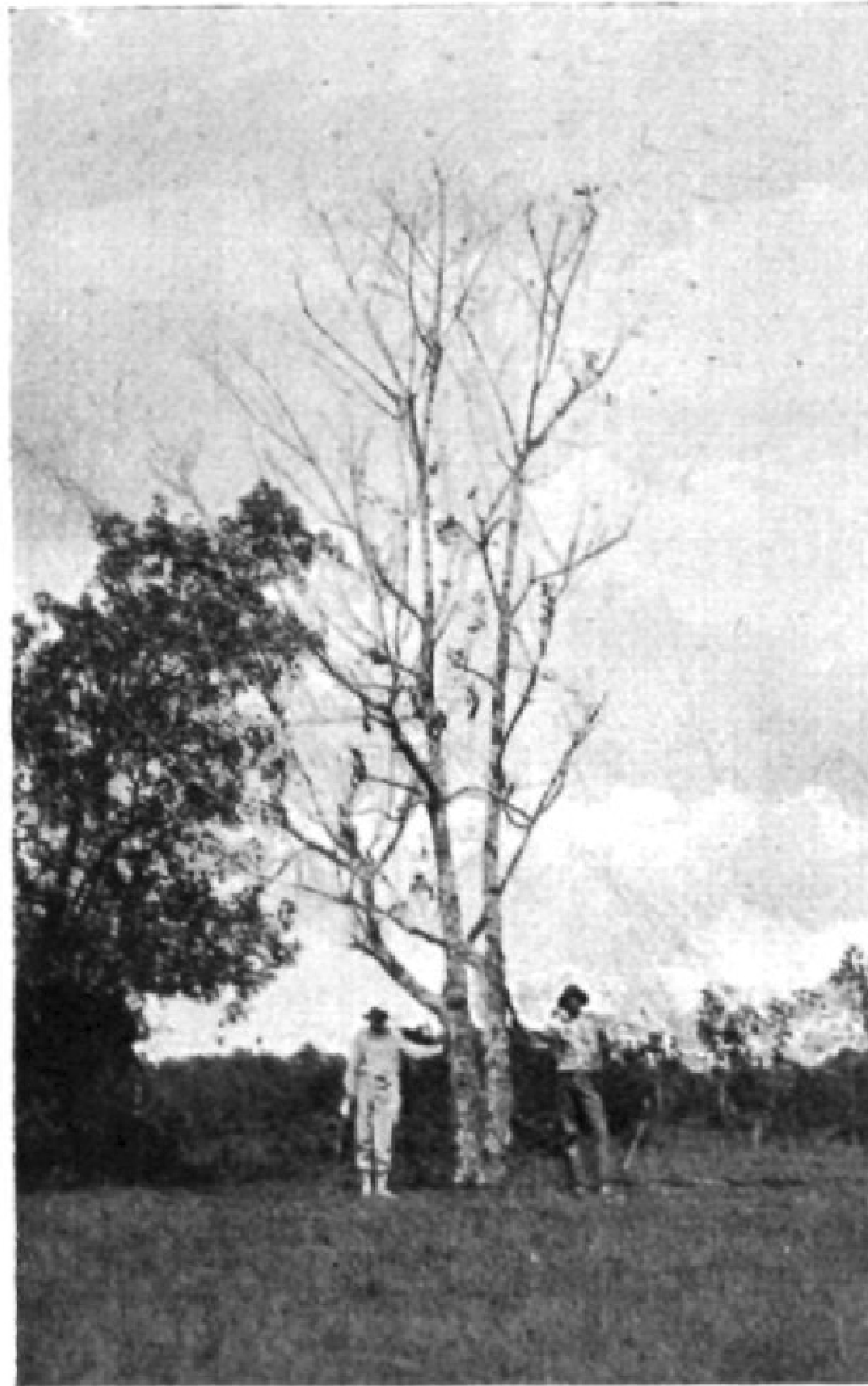
8. Brown-throated Paroquet set, with "tara-tiki" overhead



9. Birdcatchers with trap-cages, stock cage, and " seed-branch" with birdlime



10. Birdcatchers on their way to the hunting grounds



11. The "gum" tree



12. The "melki-tetei" as it grows in the woods



13. Trap-cage hung at side of road at Krepi



14. Trap-cage in position

The hunt for young birds takes place in the beginning of the year, when most species breed. In January some parrots begin to clean out the old nest holes and lay their eggs which are hatched in February. Others begin in February and hatch in March or April. In May the hunt is practically over.

THE EUPHONIAS

The art of birdcatching has reached its greatest development in connection with the trapping of Euphonias. These pretty little tanagers, known as "canaries" in Dutch Guiana, are excellent songsters, and for that reason very much in demand.

The species caught in Surinam are:

Tanagra violacea violacea (Linn.). Violet Euphonia. "Geeldas" (Yellowthroat).

Tanagra finschi (Sclater and Salvin). Finsch's Euphonia. "Blauwdas" (Bluethroat).

Tanagra minuta minuta (Cabanis). White-vented Euphonia. "Parwa Blauwdas" (Parwa Bluethroat), or "Wittere" (White-tail).

Tanagra cayennensis cayennensis Gmelin. Cayenne Euphonia. "Grenadier" or "grangrandier" (a corruption of "grenadier").

Tanagra aureata intermedia (Chubb). Black-necked Euphonia. "Blauwhede Kanari" (Blue-headed Canary).

The adult male is known as "repman" (ripe man), the female as "oema" (woman, i. e. female), and the young male as "jongman" (young man). Young males in mottled plumage are known as "tigriman" (tiger man), and bright yellowish females as "kopro oema" (copper female).

The so-called "Wit-ai" (White-eye) is not a different species, but a bird whose eyes are infested by small whitish parasites which are easily removed by careful washing.

The Violet Euphonia, or Yellowthroat, is the most abundant of the Euphonias near the city of Paramaribo. It is

encountered almost everywhere in the forests and woodlands, singly, in pairs, or in small flocks. When the so-called "kanari-zaad" (canary seed) on which they feed is ripe, they may be found in great numbers in the "seed trees", and are then easily caught.

The song of the Yellowthroat is very pleasing and consists of a variety of notes and phrases, some of which are said to be imitations of the calls of other species. We distinguish the following units: *cheween, pee-ay, che-che-che, churr, towhee, kacheen kacheen, pin-pin, peen-peen.* We have listened to a cage bird singing continuously for twenty minutes without a break. The call is a rapid *cheween* or *peel-o-wheet.* The "White-eye" seems to have more "kari-stem" (call notes) than ordinary individuals, and for that reason is highly prized by connoisseurs.

In captivity the Yellowthroat, if properly cared for, will live about five years. It is fed almost wholly on ripe plantains. Sometimes the varieties of banana, locally known as "Appra bakoeba" (Apple banana), "Baana bakoeba" (Plantain banana), and "Iengi bakoeba" (Indian banana), are also given, but the small varieties known as "Pikien misi fienga" (Little lady's finger) and "Soekroe bakoeba" (Sugar banana), are never used. Occasionally a little pepper or finely ground cinnamon is put on the food to make the bird call better. Ingredients of this sort are known as "dressi" (medicine). If the Euphonia is to be used as a decoy it is never given any water, because in that event the bird will sing more and call less, and it is the call rather than the song that is desired. When a male, attracted by the song, comes to the cage he is generally prepared to fight and is not interested in the food.

Finsch's Euphonia, or Bluethroat, is also abundant in the vicinity of Paramaribo. Smaller and more delicate than the Yellowthroat, its song, is also shorter and more refined. It has been rendered by the Negro-English words, *tsjen-tsjen-tsjen, basi fisi tjari pori fisi kon agen,* (Chen-chen-chen, boss fisherman carried spoiled fish kom again). In English syllables it may be expressed as *chen-chen-*

chen, bahsee feesee chahree pohree feesee kon again. The call is a prolonged *peeng-peeng.* Its war cry is a prolonged *pee-ay,* repeated several times, and is very effective in drawing the Bluethroats from far and near. For months a cage bird may not sound this cry, when suddenly, at the sight of another male of its own kind, or even a small brightly colored bird of an entirely different species, it will burst into a triumphant *pee-ay.* Towards sunset its *peeng peeng* grows softer and softer, until at last, as darkness falls, it fades away into an almost inaudible *cheering.*

The Bluethroat lives fairly long in the cage and is in much demand. Its food in captivity is the same as that of the Yellowthroat.

White-vented Euphonias are not so common near the city as the ordinary Bluethroat, but are found abundantly in the Parwa trees (*Avicennia sp.*) along the rivers. The song of this Euphonia is somewhat similar to that of the Bluethroat. Its call is a soft *che-che-chewee* or *che-che-che-ween-peeay,* and its alarm note *cheh-cheh-cheh.* After repeating *peet peet* a while the bird suddenly bursts into a short song which may be rendered as *keh-pee-pee-cheell-wheet.* The cry *pee-ay* is used more frequently by this species than by the common Bluethroat. The White-vented Euphonia does not live long in captivity, and for that reason is not much sought.

The Cayenne Euphonia, or Grenadier, is of rare and irregular occurrence near the city, but not uncommon in the Para district. It is highly prized as a cage bird, not so much for its song, however, as for its comparative rarity. Its song and call notes are both of coarser quality than those of the Yellowthroat. The Grenadier is pugnaceous and responds to the calls of the other Euphonias. It is seldom used as a decoy.

The Black-necked Euphonia is at times seen in numbers in the suburbs west of Paramaribo, generally during the Big Dry Season; but this species is not much sought by the birdcatchers, because it does not live long in captivity.

Euphonias may be caught at any time of the year, but especially during the Big Dry Season. Early morning and forenoon are the best. In the middle of the day when it is hot the birds are not very active, and hence few trappers carry their operations into the afternoon.

The Euphonia catcher usually hangs his cage near a road. A foot bridge at Kokonassi, called "Pikien broki" (Little bridge), was at one time popular, and at present one at Krepi enjoys a good reputation. In the deep woods the chances of success are not so good, but in the second growth known as "kapoeweri" they are excellent. Opinions differ as to the best sites, but it is generally agreed that the foliage must not be too thick. For that reason the "Boesi Papaja" (*Cecropia sp.*) is a favorite. It is best to suspend the cage from an outer branch rather than from one in the interior of the tree, but it should not be hung in the hot sun. The Bluethroats seem to have a particular liking for the Parwa (*Avicennia sp.*) and the "Koffi-mama" (*Erythrina sp.*). The food trees of the Euphonias offer unusual opportunities. Sometimes the berries are borne by the vines which grow upon the trees. Certain of these plants are known as "Geeldas-zaad" (Yellowthroat seed) and others as "Blauwdas zaad" (Bluethroat seed). Both the Yellowthroat and the Bluethroat are said to feed upon the berries of the Cedar.

The Bluethroat, White-tail, and Grenadier prefer the higher locations, but the Yellowthroat is not so timid and will come down into low trees and bushes. Notwithstanding these seeming preferences, Euphonias may be caught almost anywhere, and frequently they have been captured in the city in cages hung out of a window. It is not unusual for an escaped bird to come to an empty cage and permit itself to be caught soon after having gained its freedom.

Having selected the site, the trapper ties a stone to the end of a long, strong line and throws or rather slings it over the branch, lowering the weight to the ground. By skillful manipulation the weight is made to swing while being lowered so as to clear the bushes and other obsta-

cles that may be in the way. If birdlime is to be used, he attaches the "tara-tiki" to the cage, sets his traps, adjusts the bait, and pulls the cage up into position. As an additional temptation he threads a piece of plantain on one of the sticks. If a branch of "seeds" is to be used, he hoists it in a similar manner ten to twenty feet from the cage. The catcher must stand by to remove his catch as soon as possible from the birdlime, but if a decoy and bait only are used he may leave the trap for some time. In so doing, however, he runs the risk of having the cage destroyed by hawks or other large birds. If he remains on the scene he need not take the precaution to conceal himself.

The decoy is called a "set-kanari". A bird intended for that purpose should always be kept outdoors so that it may become accustomed to the surroundings. The best birds are the adult males, although the females are also used. If the decoy is a good one it will begin calling at once, even while being hoisted; but if for some reason or other it remains silent, the trapper is able to stir it to action by imitating the Euphonia calls.

Suddenly a faint *peel-o-wheet* is heard, hardly discernible to the untrained ear, but the boys and the decoy have caught the sound, and the excitement begins in earnest. Instantly the decoy aswers with a short *pin-pin-pin*, to which the wild bird, still far off, responds with a ringing *peel-o-wheet*. Louder and louder comes its repeated *cheh, cheh, cheh*, and finally a silvery *peen peen*. Now, unable to restrain itself any longer, the decoy bursts into a prolonged *peeng, peeng*, known as the "tapoe stem" (closing or stop note), which is music to the trapper's ear, for after that the Euphonia is considered as good as caught.

On arriving the wild bird flies around the cage as if investigating and finally goes to the trap or the birdlime. When a bird hovers over the birdlime as if in doubt whether to alight, it is said that "a poko gi a tara" (it balances, i.e. hovers for the tar). After alighting it will try to free itself, flutter a few seconds, fall over, and hang head down. In this condition it will rarely struggle any more, but will hang calmly as if awaiting developments. Some-

times a number of birds come and several may be caught at one time. Birds approaching with wings dragging are particularly desirable.

The captured Euphonias are placed for safe keeping in a stock cage and covered with a cloth which apparently has a soothing effect on the wild birds. Birdcatchers usually cover their cages in this manner while on their way to and from the hunting grounds. Much interest is displayed in the new captives. Those which appear tame from the start will be the best cage birds.

An account of Euphonia catching in Surinam would not be complete without a few words about the contests in which the boys engage. These contests take different forms depending upon the whims of the promoters. In one form the birds matched against each other are placed in adjoining rooms so that they can hear but not see one another. A record is kept of the calls, omitting the *peet peet* uttered in jumping from perch to perch. The bird that calls, or else sings, the most wins. In another form of contest the Euphonias are placed in sight of each other with cages touching. A good bird will drag its wings and begin calling at once, otherwise it will begin a soft, almost inaudible chipping. A good caller is known as a "kari-kanari" (calling Euphonia). If the match is for "fon-teki" (win-take), the loser must pay. If it is for "set-kanari-go" (decoy go), the winner takes the decoy, but if not so agreed at the outset, he receives a "pai-kanari" (pay Euphonia), usually a female or a less desirable male. The boys take great pride in their pets and frequently give them high-sounding names such as "Napoleon", or "Spartan". Any one who is repeatedly successful in these contests and who is in other ways an expert in these matters is known as a "kanari-baas" (Euphonia-boss) or "kanari-tata" (Euphonia-father).

THE FINCHES

The practice of keeping native finches was introduced from Demerara at a comparatively recent date. Forty years ago these songsters were practically unknown as

cage birds in Surinam, but now they are quite the fashion. First and foremost are the Twatwa, *Oryzoborus crassirostris crassirostris* (Gmelin), also known as "Bigi-mofo Aleisifowroe" (Big-mouthed Ricebird), and the "Geelbek" (Yellowbill), *Sporophila schistacea arthuri* Penard.

Other species for which there is more or less demand are:

Oryzoborus angolensis brevirostris Berlepsch. Twatwa Slave. "Redi-borstoe Blakka Aleisi-fowroe" (Red-breasted Black Rice-bird).

Sporophila castaneiventris Cabanis. Chestnut-bellied Seed-eater. "Reddi-borstoe Aleisi-fowroe" (Red-breasted Rice-bird).

Sporophila minuta minuta (Linn.). Pigmy Seed-eater. "Aleisi-fowroe" (Rice-bird).

Sporophila americana (Gmelin). White-throated Seed-eater. "Jack".

Sporophila lineola lineola (Linn.). Moustache Seed-eater. "Jack", or "Blakka-nanga-witti Aleisi-fowroe" (Black and white Rice-bird).

Volatinia jacarini jacarini (Linn.). Jacarini Grassquit. "Srio" (in imitation of its note).

The Twatwa is by far the best songster. Its song varies, but may be expressed roughly as *cheep cheep cheepee cheeah cheeah chopee cheeah cheeah.* The Twatwa seems to be at its best when the wind blows and the leaves rustle. The bird must be quite tame before it will sing good in captivity. Its call note is *chee,* or *tshok,* or a sound like a kiss. From the call it passes to the song with a sharp note or a short *tee tee chewee.*

Twatwas frequent fields, weedy pastures, and clearings, especially near the edges where they can take to the thickets. They are very shy and keep away from habitations. For that reason they are rare in the suburbs of Paramaribo, but at Liforno, in the Beneden Para district, they are common. In the Little Dry Season they appear to be more distributed than at other times.

The best time to catch Twatwas, and for that matter

the other finches also, is in the early morning up to about ten o'clock. The bait used in the trap-cage is rice or ordinary canary seed. Seeds of native grasses on which the Twatwa naturally feeds are also used, particularly the so-called "Mangrassi", *Eleusine indica* Gartn. But whatever the bait may be, it is best to set the cage near the natural food.

As in Euphonia catching the practice of trapping seed-eaters varies considerably depending upon the experience and judgement of the individual. In general the cage must not be placed in or under bushes or trees, but near the edge of a clearing about ten feet or so away from the nearest bush or seed plant. The site having been selected the trap cage is hung on a pole with a nail or the stub of a branch near the top. This is known as a "trot-tiki" (trot-stick), and the manner of hanging as "trot".

Generally birdlime is employed. The treated sticks are attached to the cage as in Euphonia catching, but more frequently the "valsch tara" method is used, in which case they are placed a few feet away.

Occasionally the birdlime is applied directly to a seed-bearing stalk after thinning out the plants in the immediate vicinity.

The decoy may be of either sex. A young male is better than a female, but the black adult male, known as a "kak' (cock), is by far the best. The tame bird will begin to call soon after being left alone. Its efforts may be rewarded by an answering call, but generally they are not. While the decoy is calling *tsok tsok*, the wild bird is approaching stealthily, creeping on the ground or silently working its way through the thickets, weeds, or long grass. If at such a time the tame bird should break into song the approaching Twatwa may lose all caution and appear suddenly on the scene. Sometimes the birds will sing alternately, but when they are in sight of each other both become silent. If both should happen to sing at the same time, the wild bird seems to lose its self-control and comes dragging and beating its wings. It will fly around and around the cage, and perhaps be caught then and there. If not it

will sooner or later fly to the food plants and eventually to a stalk covered with birdlime or to a pole with the treated perches.

If the male of a mated pair has been captured the birdcatcher should not attempt to catch the female, for it is said that the latter will soon mate again, thus presenting another golden opportunity. Occasionally a wise old bird defies capture by ordinary methods, stirring the trapper to exercise his ingenuity to the utmost. Three Twatwas is considered a good catch for the day.

Most Twatwas are very wild when first caught. In fact some can never be tamed and will kill themselves striking the wires of the cage. For this reason the Twatwa catcher, before selling a bird, keeps it long enough to determine whether it is a good one or not. It may also be that what at first appears to be a female, is in reality a young male, for as a rule the males are more often victims than the females. Cage birds may live as long as fifteen years.

The Gray Seed-eater or "Geelbek" of Surinam is at present an exceedingly popular cage bird. It has a pleasing song, although some of the notes are rather squeaky and insectlike, especially when heard in the house. The performance may last a minute or even longer. Expressed in syllables it is approximately: *pe che che te swee swee swee chee-o chee-o pe che chee-e-ke,* followed by a jumble of rapid twitters slowing down towards the finish, after which the song may be repeated with variations. A shorter song consists of the syllables *che swee swee swee swee cheh cheh,* or simply *che swee swee swee swee.* The call note is a sharp *tseep* or *tsip*, or *chepee*; The alarm note is a lower *tsup*.

This species is a stranger in the thickly settled parts of the city, although it is occasionally seen in the gardens. At Tourtonne and in back of the Cultuurtuin they are more frequently seen. Near the Eerste Rijweg they seem to be of irregular occurence, and appear from time to time in small flocks. At Lelydorp, however, where the Javanese have patches of rice under cultivation they are common.

Gray Seed-eaters are easier to catch than Twatwas and are captured by the same general methods. Whether a trap-cage only is used or "valsch tara", a decoy is necessary if the rice has not yet formed. The cage is hung on a "trot stick" as in Twatwa catching, and perches treated with birdlime are attached to it and to poles not far away. A few grains of rice are sometimes inbedded in the birdlime. Passing birds attracted by the calls of the decoy, settle down on the neighboring trees and eventually fly to the cage.

When the rice is ripening the seed-eaters need no invitation and the decoy can be dispensed with. In that case the best fields in which to carry on operations are those in which a few small trees are standing. The latter are usually covered with epiphytes whose aërial roots, hanging down to the rice tops, are known as "jaga-jaga". The most common of these is called "njamsi-makka", and its roots "njamsi-makka-tetei". About fifteen feet from the tree selected the birdcatcher plants a pole to which are attached the perches with birdlime.

Prepared for a feast the little Gray Seed-eaters come in small flocks to the trees in the rice field. Down the "jaga-jaga" they work their way, one by one slipping off into the rice. Some may go directly to the birdlime, but whether they do so at once or not, sooner or later one of them is sure to come out to reconnoitre, or in quarreling chase another to the perch. When a bird gets caught it should not be removed immediately, because its cries will draw others to the scene, and perhaps several may be captured. Immature birds appear to be more easily deceived than adults. Sometimes the birdcatcher hides nearby, and when the birds are quietly feeding shows himself suddenly. The frightened birds fly to the perches, and in that manner many may be caught.

Other seed-eaters, including the Twatwa Slave, White-throated Seed-eater, Moustache Seed-eater, Jacarini Grassquit, Chestnut-bellied Seed-eater, and Pigmy Seed-eater are all caught by similar methods, but as the de-

mand for these is much less than for the Twatwa and the Geelbek no special effort is made to trap them.

MACAWS, PARROTS, AND PAROQUETS

All members of the family Psittacidae are sought. Young macaws and parrots are taken from the nest holes and paroquets are caught with birdlime. Macaws taken as nestlings are almost unknown in Surinam, most individuals in captivity having been wing-shot. They are easily tamed and live long.

The Blue and Yellow Macaw, or "Tjamba Rafroe" (Tjamba "Raven"), *Ara ararauna* (Linn.), nests in hollow trees in the high woods of the interior and also in the coast region, but the Red and Blue Macaw, or "Bok", *Ara macao* (Linn.), and the much rarer Green and Red. Macaw or "Warau Rafroe" (Warau "Raven"), *Ara chloroptera* Gray, all breed, so far as we know, in the interior only. The Brown-chinned Macaw, or "Rafroe Prakiki" (Macaw Paroquet) *Ara severa severa* (Linn.), often associate with the Amazon Parrots, breeding near the coast at the same time and in the same localities, in the beginning of the year. Young ones of this species are frequently offered for sale with young Amazons. Hunters say that Brown-chinned Macaws, after having been robbed of their young, never use the same nest hole again.

The most common parrot is the Amazon, or "Groen Popogai" (Green Parrot), *Amazona amazonica amazonica* (Linn.). It breeds in hollow trees along the coast, beginning in January. In April the hunt for young parrots is at its height. Those taken from the nest learn to talk more readily than wing-shot individuals. They live to a good old age. Amazons prefer to nest in tall trees, but sometimes the site is so low that the young can be reached without any trouble. If the nest hole is not too high and the tree sufficiently decayed, the hunter makes a hole in the trunk and pokes into it with a stick until he reaches the nest.

The following species of parrots also are taken:

Amazona aestiva aestiva (Linn.). Blue-fronted Parrot. "Mazon Popogai" ("Amazon" Parrot).

Amazona farinosa farinosa (Boddaert), Mealy Parrot. "Redi-flei Groen Popogai" (Red-winged Green Parrot).

"*Amazona festiva festiva* (Linn.). Red-rumped Parrot. "Redi-bakka Popogai" (Red-backed Parrot).

Pionus menstuus menstruus (Linn.). Blue-headed Parrot. "Margerietje" (Marguerite).

Pionus fuscus (Muller). Dusky Parrot. "Basra Frans madam" (Bastard French madam).

Deroptyus accipitrinus accipitrinus (Linn.). Sun Parrot. "Fransmadam" (French madam).

Urochroma purpurata (Gmelin). Purple Parrot. "Blauwbakka Prakiki" (Blue-backed Paroquet).

There is no particular season for catching paroquets, but the beginning of the Dry Season is considered the best time of the year.

The species commonly caught are:

Eupsittula pertinax chrysophrys (Swainson). Guiana Brown-throated Paroquet. "Karoe Prakiki" (Corn Paroquet).

Psittacula passerina passerina (Linn.). Emerald-rumped Love-bird. "Okro Prakiki" (Okra Paroquet).

Brotogerys chrysopterus (Linn.). Golden-winged Paroquet. "Geel-ai Prakiki" (Yellow-eyed Paroquet).

Less frequently the following:

Pyrrhura picta picta (Müller). Scaly-breasted Paroquet. "Pinni Karoe Prakiki" (Variegated Corn Paroquet).

Urochroma bataviaca (Boddaert). Black-winged Paroquet. "Pinni Prakiki" (Variegated Paroquet).

Pionites melanocephala melanocephala (Linn.). Black-headed Paroquet. "Wit-bere Prakiki" (White-bellied Paroquet), or "Morisi Margerietje" (Eta Marguerite).

The Emerald-rumped Love-bird is always "set" in a cage "trotted" on a pole, with birdlime perches fastened

to the cage or directly above it. Another pole equipped with similar perches may be planted about ten feet away. They must not be too high, however, otherwise the captured birds cannot be reached, and some may escape. The poles are always placed at the side of a road or in a field or clearing in proximity to but not too near trees or shrubs which would offer convenient resting places. Sometimes a birdcatcher strips a small tree of all its leaves except at the tips of the branches and treats all the branches with birdlime.

Only one decoy is used. If two are "set" together they will not call. The cry is *cree cree cree*. So long as the wild paroquets are flying about the tame bird will call, but as soon as they alight it becomes silent and remains so until the flock flies again. Usually one bolder than the rest will come to the cage. Love-birds may be caught in great numbers by this method.

As a rule the Brown-throated Paroquet is not "set" in a cage, but is placed upon a perch without birdlime. Tame birds with trimmed wings will seldom attempt to escape.

POPULAR BELIEFS

We add a few scraps of folklore pertaining to the subject of birdcatching:

1. If a cage should fall, and the bird it contains appear dazed, the cage with its contents must be rapidly twirled. This action is supposed to restore the bird to its senses.
2. A bird that has been stunned can be revived by blowing gently under its tail.
3. To revive a bird that has been stunned force some saliva into its mouth.
4. It is considered unlucky to sell a bird that has just been caught.
5. The best method of trimming a bird's wings is to bite off the wing feathers, or else to pull them out. Scissors must not be used.
6. To remove birdlime from a bird's foot use your teeth.

7. In the excitement of watching a bird near the trap it is considered proper to assume some grotesque posture and maintain it until the bird either is caught or flies away. It is then that the expression "horbakka" (hold back) is used as a warning not to move.

Arlington, Mass., U.S.A.

MUGGENBESTRIJDING

DOOR

D. G. J. BOLTEN

Sedert 1918 is men in Suriname doende over eene geregelde bestrijding van muggen [„muskieten"][1]), daar langzamerhand de wetenschap algemeener wordt, dat behalve lastig, deze tweevleugelige insecten ook gevaarlijk zijn. Want worden niet filariosis [„boeboe", „biggifoetoe" „matabimba"] malaria, gele koorts en dengue-achtige ziekten overgebracht door verschillende en, in Suriname helaas zeer veel voorkomende soorten van deze bloeddorstige zoemers? Door de overbrengsters te verdelgen, voorkomt men dus verspreiding dier genoemde ziekten. En voorkomen is nu eenmaal beter dan genezen! Hoe zal men ze verdelgen? Dr. C. Bonne is niet bizonder optimistisch gestemd ten opzichte van de door de voorgestelde maatregelen te verkrijgen resultaten [2]).

Aanleg van eene centrale drinkwaterleiding en van een goed werkend rioolstelsel, acht hij een allereerst te nemen maatregel, zooals ook reeds door Prof. Flu is bepleit [3]). Voorts meent hij, dat een talrijk geschoold personeel noodig zal blijken om te zorgen voor naleving van de voorgeschreven maatregelen en om te voorkomen, dat energie verspild wordt bij het uitroeien van ongevaarlijke soorten (zooals die in de boomananassen). Malaria-muskieten worden door voorschriften in de stad niet geweerd, zij komen van buiten, waartegen voorloopig wel niets te doen zal blijken te zijn.

[1]) Zie Handelingen Kol. Staten Suriname 1918/1919 bijlage 15; 1920/21, bijlage 19; 1922/23, bijlage 6.

[2]) Zie zijn artikel in „de West" van 12 Januari 1923, opgenomen in de W. I. G. 1923 (IV), blz. 661 & 662.

[3]) Zie W. I. G. 1923 (IV) blz. 577. Sanitaire verhoudingen in Suriname door Prof. P. C. Flu.

Naar aanleiding van het ontwerp der z.g. Muskietenverordening, waarbij eigenaars van erven o.a. verplicht worden te zorgen „dat regenbakken, putten, vaten, vijvers, „fonteinen(!) plassen en andere waterverzamelingen waar-„in muskieten kunnen broeden, voortdurend en volkomen „voor muskieten afgesloten worden, volgens voorschrif-„ten bij Besluit van den Gouverneur gegeven", heeft de Hr. A. Reyne, destijds entomoloog bij het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel in Suriname, proeven genomen met verschillende vischjes en chemicaliën tot het muggenlarven-vrij houden van allerlei waterverzamelingen. Want behalve in de bovengenoemde zuiver water bevattende ruimten leggen muskieten ook eieren op het vocht in zink- en beerputten. De uitkomsten van dat onderzoek zijn vermeld in een der uitgaven van genoemd Departement[1]). Hierbij wordt alles omstandig beschreven en de kosten ervan berekend. Aanleg van eene centrale waterleiding en van een gesloten rioolstelsel acht hij eveneens van het hoogste belang. De hooge kosten aan uitvoering van elk der beide werken verbonden, zullen voorloopig het tot stand komen ervan wel beletten [2]).

In 1909 zijn in het Militair Hospitaal en later in den Cultuurtuin te Paramaribo, proeven genomen [3]) met een vischje „totto-birre" verwant aan de soort, die op Barbados gebruikt werd om regenbakken vrij van muggenlar-

---

[1]) Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel in Suriname, Bulletin no. 47 (Juni 1924). Eenige proeven met vischjes en chemicaliën tot het dooden van muskietenlarven door A. Reyne (with a summary in english) Paramaribo J. H. Oliviera. (verkrijgbaar te Amsterdam bij J. H. de Bussy en in 's-Gravenhage bij Martinus Nijhoff).

[2]) Over de kosten verbonden aan den aanleg eener waterleiding zie: W. I. G. 1923 (V), blz. 295. Eene waterleiding voor Paramaribo door Dr. J. W. Jenny Weijerman.

[3]) Departement van Landbouw. Suriname. Bulletin no. 19 (Juli 1909). Visschen als muskietenverdelgers door D. G. J. Bolten. Paramaribo. J. H. Oliviera. In deze uitgaaf is het bedoelde vischje verkeerdelijk „toddo-birre' genoemd („toddo-birre" is de naam voor kikker- en paddenlarven, die van plantaardig voedsel leven en dus voor muggenlarven verdelging van geen belang). Destijds waren zij bekend als *Girardinus Guppii* (Günther) tegenwoordig heeten zij *Acanthophacelus reticulatus* (Peters). De naam „tottobirre" schijnt niet algemeen bekend te zijn en werd pas vernomen na het verschijnen van het bulletin.

ven te houden. Met hetzelfde vischje is de Hr. Reyne zijne proeven begonnen, later heeft hij nog andere kleine vischsoorten beproefd, doch geen van deze anderen bleek zoo geschikt voor het beoogde doel als *A. reticulatus*.

Het diertje komt in het geheele kustgebied van Suriname, overal in grooten getale voor in ondiep water; het kan leven in vrij sterk vervuild en ook in brak water; het stelt zeer lage eischen aan levensonderhoud. De hoeveelheden muggenlarven (en -eieren) die deze kleine wezens (de wijfjes, die het grootst worden, zijn nog slechts 4 cM. lang!) kunnen verzwelgen, grenzen aan het ongelooflijke. Zij schijnen in alle bruikbare regenwater-vergaarruimten te kunnen leven en zich voortplanten. Alleen in de bekende ijzeren „koelietanks", die waarschijnlijk te donker zijn, laten zij spoedig het leven. Het zijn de best bruikbare dieren om greppels, plassen, vijvers, muggenlarven-vrij te houden, mits het water niet te diep zij, want dan huizen er gewoonlijk roofvisschen in, die in korten tijd de kleine vischjes opslokken.

In de kolonie treft men vaak „warra-warra" (*Plecostonus*) en „Kwi-kwi" in waterputten aan, om deze schoon te houden. Deze trage visschen voeden zich echter meer met het zich aan de wanden vormende algenaanslag dan met de bewegelijke muggenlarven. Alleen „platkopkwikwi" (*Callichthys callichthys* L.) schijnt op dit gebied eenigszins te voldoen. Dit zijn echter veel grootere dieren, die zich dus minder leenen om in drinkwatervaten gehouden te worden.

Daar, waar men geen vischjes kan gebruiken, moet men zijn toevlucht nemen tot vergiftige stoffen om de muskieten-larven te dooden. Deze kunnen natuurlijk niet worden gebruikt in drinkwater, maar wel in badwater en vrnl. in rioolwater en in beerputten. Hiervoor is creoline wel het meest geschikt: het is goedkoop en vermengt zich gemakkelijk met het water. Verder kan men olie boven op het water gieten en zoo een afsluitende laag daarop vormen. Petroleum komt daarvoor allereerst in aanmerking. Daar echter de meestvluchtige stoffen daaruit voor de muggenlarven het meest vergiftig zijn, moet het laagje geregeld

(om de 10 of 14 dagen) worden bij gevuld. Voor, n den regentijd, overloopende regenbakken helpt dit middel natuurlijk niet omdat de lichte olie met het water wegspoelt. Petroleum schijnt zelfs geschikt voor drinkwaterreservoirs, hoe vreemd dit ook moge klinken. Is men bevreesd voor bijsmaak aan het water dan kan smakelooze vloeibare paraffine worden gebezigd. Kan men om een of andere reden nòch vischjes nòch vergif of olie benutten om den watervoorraad muggenvrij te houden, dan is afsluiten met zeer fijn gaas de eenige mogelijkheid [hetgeen echter niet gemakkelijk is].

Omtrent uitvoering van de verschillende methoden geeft het geschrift des heeren Reijne uitvoerige inlichtingen.

Uit N.-Amerika komt de aanbeveling van vleermuizen en waterjuffers (Dragon flies) als hulptroepen bij de bestrijding der muggen. Beide diersoorten (die in Suriname voorkomen) het zoogdier zoowel als het insect, kunnen aanzienlijke hoveeelheden muggen verorberen. Dr. Charles A. R. Campbell (uit San Antonio, Texas) geeft van de werkzaamheid van beiden een goed leesbare en belangwekkende beschrijving in zijn onlangs verschenen boek „Bats, Mosquitoes and Dollars" [1]) Jaren lang heeft Dr. C. doen en laten van de vleermuizen nagegaan en daarbij vele merkwaardigheden opgemerkt. In sommige staten van N.-Amerika zijn de vleermuizen bij de wet beschermd; op school wordt den kinderen het nut en de ongevaarlijkheid der dieren ingeprent; op die plaatsen, waar zij het meest noodig zijn, bouwt men onderkomens („roosts") voor hen. Onder deze omstandigheden vermenigvuldigen zij zich snel. De roesten worden door duizenden van die fladderdiertjes bewoond, de daarin door hen afgezette mest wordt als waardevolle guano verkocht; de opbrengst hiervan is zoo hoog, dat de bouwkosten der roesten al spoedig teruggewonnen zijn. In Italie zijn hier en daar reeds roesten volgens het plan van Dr. C. opgericht, die daar zeer goed voldoen.

[1]) [1925, the Sttatford Company Publishers, Boston. Massachusetts U. S. A. Wrth over 60 illustrations Price $3.00].

Amersfoort, 2 Februari 1926.

DE GESCHIEDENIS VAN EEN BOEK

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

In 1785 verscheen er in de Nederlandsche Courant van 7 December, No. 146, een advertentie van den boekverkooper Cornelis van der Aa, te Haarlem, van den volgenden inhoud:

„De boekverkooper van der Aa te Haarlem heeft ge-„drukt en verzend thans alom: ....

„Het publiek verwachte eerlang eene verhandeling over „den landbouw in Surinamen, een interessant stuk voor elk die eenig belang heeft in „den bloei deezer volkplan-„ting."

Het hier bedoelde boekwerk zou aanleiding worden tot een wrijving tusschen twee personen die jaren met elkaar in Suriname goede vrienden waren geweest, nl. Mr. Floris Visscher Heshuysen en Anthony Blom.

In de eerste plaats eenige bijzonderheden over de hoofdpersonen in deze geschiedenis.

F. V. Heshuysen, oud Schepen van de stad Haarlem, werd in 1739 geboren. Hij vertrok naar Suriname, waar hij in ambtelijken dienst trad en opklom tot „Controlleur Generaal over de Edele Directie, soldijen en magazijnen en Departementen", lid van de Kleine en Conferentie Raad van Justitie, Weesmeester en Commissaris der Nieuwe wees- en onbeheerde Boedel-Kamer, mitsgaders der Nieuwe Curateele Kaamer om ten slotte Boekhouder-Generaal te worden.

De Gouverneur-Generaal Sir Charles Green schreef [1]) over hem aan Earl Cambden „(dat) Heshuysen (was) een

[1]) 2 October 1804.

man grijs geworden in den dienst der Kolonie, goed met de finantieele en andere aangelegenheden bekend, bekwaam in het fransch en redelijk wel bedreven in het Engelsch".

Toen dan ook in 1805 een zekere Mr. Henhuis (wonderlijke woordspeling) met aanbevelingsbrieven van de Regeering in Engeland naar Suriname kwam om tot Boekhouder-Generaal te worden benoemd, aarzelde de Gouverneur niet dit ambt, waarmede Heshuysen reeds provisioneel was belast, definitief aan hem toe te vertrouwen. Den 16en Juli 1805 werd hij als zoodanig beëedigd.

Om kennis van den geldelijken toestand, enz. te bekomen vervoegde zich de Gouverneur Sir. Ch. Green tot den Raad-Boekhouder-Generaal Heshuysen, die daarop verscheidene belangrijke memoriën [1]) in de fransche taal een vrij goed overzicht gaf van den financieelen toestand en daarbij de geschiedenis van de achtereenvolgende ingevoerde belastingen, van den oorsprong van het kaartengeld, der obligatiën mededeelde. Evenzoo waren de memoriën van Heshuysen over den landbouw en handel, over de Indianen, den strijd met de wegloopers, den toenmaligen toestand der bevredigde Boschnegers, die nog in vijandschap met het Gouvernement leefden, hoogst belangrijk. Door deze memoriën [2]) werd het Britsche Gouvernement in staat gesteld om den toestand bij de overgave der Kolonie te leeren kennen.

Heshuysen brak op 15 April 1806 een been, lezen wij in het Journaal van den Gouverneur. Het volgend jaar staat daarin aangeteekend op 6 Augustus 1807 (dat) „hij deeser waereld overleed in den ouderdom van 68 jaaren".

Met Heshuysen was een man van groote gaven heengegaan. Niet alleen de Finantiën, ook handel en landbouw hadden zijn aandacht. Hij was eigenaar van plantage „Helena Christina" en Administrateur van een 12-tal plantages in Suriname.

---

[1]) Diverses Mémoires de Heshuysen.

[2]) Mémoire sur les appointements tels que se payent actuellement. 9 Aout 1804. Mémoire sur l'état des Finances Coloniales faite par Heshuysen. 16 Juillet 1805.

Een onafgebroken omgang met Anthony Blom gedurende den tijd van twee jaren, welke hij meerendeels doorbracht op de plantage, waarin hij deelgenoot was en welke aan zijn zorgen was toevertrouwd, zijn hem van „onwaardeerbaar nut geweest". Het had zijn aandacht en die van Blom getrokken dat het werk van Fermin [1]) in vele opzichten niet juist was, waarop Blom het plan opvatte een schets van den Surinaamschen landbouw te maken en die aan Heshuysen te overhandigen, maar „vermits ik een „slechte pennist ben, hoewel daartoe veele stoffe is, zal ik „wel twee en mogelijk drie maanden werk hebben.... „dat gereed zijnde twijfele geenszins of UEd. zult daar „grooten smaak in vinden en ook een zeer nuttig gebruik „van konnen maken", schrijft Blom aan Heshuysen.

Anthony Blom was van zijn jeugd af in Europa in het hoveniers- of tuinmanswerk geweest. Hij besloot naar Suriname te gaan, waar hij 24 Januari 1766 voet aan wal zette. Ruim 20 jaren woonde hij op een plantage, 4 jaren als „minder dienaar, namelijk als tuinier en officier" [2]), de volgende jaren als Directeur of Bestuurder. Ongetwijfeld was hij een kundig man in zijn vak. In de Surinaamsche Almanak van 1793 en van 1798 zie ik dat hij is Administrateur van 7 plantages, waaronder van de „Societeitsgrond, waarvan de heeren Directeuren en Regeerders der Colonie eigenaars zijn" en Directeur van de plantage „Weltevreden" aan de Suriname-rivier, eveneens toebehoorende aan genoemde Directeuren.

De verschijning van de „Verhandeling over den landbouw, in de Colonie Suriname, volgens eene negentienjaarige ondervinding zamengesteld, door Anthony Blom: in orde gebragt; en met de noodige ophelderingen en bewijsredenen voorzien, door, Floris Visscher Heshuysen, oud schepen der stad Haarlem, mitsgaders oud Raad van Justitie, der Colonie Suriname", zooals de wijdloopige titel luidt, en in 1786 verschenen, ontlokte aan Blom de ont-

---

[1]) Philip Fermin, Beschryving van de Kolonie Suriname, Harlingen, 1770, 2 dln.

[2]) d. i. blankofficier-opzichter, afgeleid van blanke overseer.

boezeming, welke men in onderstaande advertentie [1]) ziet aangeteekend:

„Anthonie Blom, met verwondering in de Amsterdamsche Cou-
„rant van den 3e January 1786 geleezen hebbende, dat by den
„Boekverkooper *Cornelis van der Aa* tot Haarlem, was gedrukt en
„wierd uitgegeven zeker werk, geintituleerd: *Verhandeling over*
„den landbouw in de Colonie Surinamen, volgens een 19-jaarige on-
„dervinding, samengesteld door Anthonie Blom, in order gebragt
„met de noodige Ophelderingen en Bewysredenen voorzien ; door
„Floris Visscher Heshuyzen, Oud Schepen der stad Haarlem, mits-
„gaders Oud Raad van Justitie der Colonie Suriname, vind zig als
„nu verpligt te declareeren, dat hij wel is waar de schrijver is van
„de Surinaamse Landbouw, dan geenzins zo en in dier voege als
„dezelven door den heer *Floris Visscher Heshuyzen* uitgegeeven,
„thans het ligt ziet; hebbende hy *Anthonie Blom* ook nimmer de
„Heer *Heshuyzen* verzogt, veel minder geauthoriseert dit zijn
„werk in order te brengen, met de noodige Ophelderingen en Be-
„wysredenen te voorzien, maar wel ter Contrarie by zyn vertrek
„uit deeze Colonie zyn Ed ter Lecture overgegeeven, met verzoek
„hetzelve van de schryf- en Taalfouten te willen zuiveren, en by
„behouden aankomst als dan voor rekening van hem *Anthonie*
„Blom te willen doen drukken.

„De door den Heer *Heshuyzen* in order brenging en byvoeging
„van Ophelderingen en Bewysredenen zyn dan oorzaak dat den
„schryver van 't zelfde Werk zig deeze verminkte en op een si-
„nistre wyze gedaane Uitgaave niet kan nogte vermag aan te
„trekken; als hebbende deeze byvoeging des schryvers waare in-
„tentie en goede inzigten niet alleen verbasterd, maar deeze Land-
„bouwbeschryving (hetgeen alleen het eenige en waare dagwerk
„van den schryver is geweest) hier en daar door Politique Staat-
„kundige en Financieele Remarques, eene heel andere gedaante
„gegeeven omme welke redenen hy dan A. Blom by deezen adver-
„teerd, dat door hem ten spoedigsten een waaren en onvervalsch-
„ten Landbouw Beschryving ter Drukpers zal gebragt, en aan
„'t Publieq aangeboden worden, met vriendelyk verzoek aan een
„ieder, zyn oordeel over dit Werk tot dien tyd op te schorten, als
„wanneer men het Basterd, dat thans het licht ziet, van het echte
„ligtelyk zal kunnen onderscheiden.

Surinamen, den 25 July 1786"

De boekverkooper Van der Aa gaat voort met adverteeren en kiest blijkbaar partij voor Heshuysen in de volgende bekendmaking:

[1]) Nederlandsche Courant. Ao. 1786, no. 26, Vrijdag 20 October, uitgegeven bij Jan Verlem in de Warmoesstraat, Amsterdam.

„De boekverkooper *van der Aa* debiteert met goed succes, de by „hem onlangs uitgegeevene: *Verhandeling over de landbouw in de „colonie Surinamen,* opgesteld door A. Blom, en met de noodige „Ophelderingen verrykt, uitgegeeven door Mr. F. V. Heshuyzen, „à *f* 2:16. Schoon de advertentie van A. Blom in sommige couran- „ten gemelde Boekverkooper in 't geheel niet raakt, (als alleen „betreklyk zynde *tot de manier* waar op het voorschreeven werk „op *speciaal verzoek* van *A. Blom,* door den Heer Heshuyzen ter „Perse bezorgd is) waarom hy dit verschil tusschen die beiden in „zyn geheel laat, zo agt hy egter nut, het Publiek te verzoeken, de „Voorrede van de Uitgevers vóór dat Werk geplaatst, te leezen, „als wanneer elk onpartydige zien zal; *dat de Uitgaave, met voor- „kennis niet alleen,* maar *op verzoek van den schrijver geschied.* In- „tusschen oordeelen deskundigen, *dat de Politieke en Financieele „Remarques* (waarop men het wel het meest schijnt geladen te „hebben) *van de allergrootste nuttigheid* zijn voor *alle Ingezeetenen „deeser Republiek, die hunne schatten, zoo ruimschoots tot behoud „van de Colonie Surinamen hebben opgeschooten,* vermits elk door „de bereekeningen van de Lasten en Inkomsten eener Plantagie, „die in dat werk ten getale van elf voorkomen, in staat gesteld „is over de wezentlijke waardij dier Plantagiën te oordeelen, en „waar door de onbetrouwbaarheid van veele Fondsen aan het „licht komt. Of nu deeze Remarques de waardij des werks *al* of „*niet* vermeerderd, zij het Publiek gerustlijk aanbevolen. *Men zie „het nut deezes werks verder in de gunstige beoordeeling van de Uit- „gevers der Nederlandsche Bibliotheek en Vaderl. Letteroefeningen.* „heden uitgegeeven" [1]).

De beoordeelingen over het verschenen werk waren gunstig. Ik haal hier aan een stuk uit de Nieuwe Algemeene Nederlandsche Letteroefeningen en de Nieuwe Nederlandsche Bibliotheek:

Nieuwe algemeene Nederlandsche Letter-Oefeningen [2]):

„Schoon' er veele schrijvers ter bevordering van de kennis der „volkplanting Suriname zich de moeite gegeeven hebben, van „hetgeen hen daarvan bewust was, aan hunne landgenooten door „den druk bekend te maaken, is echter dat gedeelte, waarbij onze „Landgenooten het meest belang hebben, de Landbouw namelijk, „door geen een schrijver, die daarvan door ondervinding eene „genoegzaame kennis verkregen had, opzettelijk en in alle zijne „takken en deelen verhandeld; want het geen de Heer Fermin, „in zijne zogenaamde beschrijving van Suriname, omtrent den

[1]) Nederlandsche Courant van Maandag 6 November 1786, no. 133.

[2]) 1e deel, eerste stuk, te Amsterdam, bij A. van der Have en G.J Ynkema, 1786, blz. 458/465.

„Landbouw heeft aangetekend, is geheel verkeerd, en meest al „overgenomen uit *Pater* Labat, zodat zelfs de Plaaten van de Sui-„kermolens, zo wel van een waterwerk als van de beestenwerk, „trek voor trek, naar die van Labat gecopieerd zijn, en, zo de „Heer Fermin, noch iemand anders, gelijk de uitgeever van het „hier aangekondigde werk verzekert, in de geheele Colonie eene „Plantagie kan aanwijzen, alwaar zulk een Zuikermolen, hetzij „van waterwerk of beestenwerk te vinden is. Uit dien hoofde „moet een verhandeling, zo uitvoerig als deeze, welke de vrucht „is van een negentienjaarige ondervinding in den Landbouw dee-„zer Colonie, door den schrijver eerst als Tuinman, vervolgens „als Blanken officier en daarna als Directeur verkreegen van on-„gemeen veel nut zijn, niet alleen voor veele eigenaars van Plan-„tagiën, die nooit in Surinamen geweest zijn, maar ook voor de „geldschieters op Plantagiën, die dezelven tot voorkoming van „grootere schade hebben overgenomen, alsmede voor de Heeren „Commissarissen en Directeuren van Geldleeningen, onder wel-„ker beheering thands die Plantagiën staan, doch welke Heeren „gemeenlijk van de gesteldheid der Colonie, die ze nooit gezien „hebben, geheel onkundig zijn. Dan het nut van zodanig eene „verhandeling wordt in die gevallen nog meer uitgebreid, wan-„neer men, behalven de aanwijzing van het geen in het planten „en bewerken van de voortbrengsels, van dit gewest, in acht te „neemen is, ook de gronden aantoont, op welke men een Planta-„gie beheeren moet, en hetgeen men verder omtrent dezelven in „het oog moet houden en zulks met bewijzen staaven kan, die ge-„schikt zijn naar den aart der zaaken, en hiertoe heeft de Heer „uitgeever veel toegebragt, die de verhandeling van den Heer „Blom in eene geschikte orde gebragt, met nadere bewijzen opge-„helderd, en met veele bijvoegselen vermeerderd heeft."

Daarna volgen eene bespreking en eenige aanhalingen uit het boek, eindigende met de woorden: „dan ons bestek laat niet toe, „hierover breeder uit te weiden, en wij zijn dus verplicht, den „Leezer, die des wegens eenig nader bericht verlangt, het werk „zelve aan te prijzen".

Nieuwe Nederl. Bibliotheek [1]):

„Door een gemeenschappelijken en aan elkander behulpzamen „arbeid, welke de Heeren Blom en Heshuijzen tot het opstellen „van deeze *Verhandelinge* besteed hebben, ziet men hier een werk „te voorschijn komen, welks leezing en gebruik wij zeer aanraa-„den aan allen die belang stellen of verkiezen te stellen in den „Surinaamsche Landbouw.

[1]) 6e deel, 1e stuk te Rotterdam en te Amsterdam bij Martinus de Bruyn in de Warmoesstraat, het 6e huis van de Vischsteeg, Noordzijde, 1786, blz. 416.

„Toe de Heer Heshuyzen, in het jaar 1784, voornam, eene reize „uit Suriname naar het Vaderland te doen, gaf hij van dat voor-„neemen kennis aan den Heer Blom, en verzogt hem eenige on-„derrigting omtrent hetgeen men in acht moest neemen, wanneer „men een nieuwe Plantagie wilde aanleggen, vermits hetgeen de „Heer Fermin in zijne zoogenaamde *Beschrijvinge* van *Surinamen* „zegt, geheel verkeerd is; en daar het somwijlen zou kunnen ge-„beuren, dat lieden die in de Colonie niet geweest zijn, zich daarop „zouden beroepen, wilde de Heer H. gaarne in staat zijn, niet „alleen om de misslagen van den Heer F. te kunnen aantoonen, „maar ook om de manier aan te wijzen, waar op men zulken nieu-„wen aanleg moet beginnen en voortzetten.

„De Heer H. had wel, toen hij in Surinamen was, zijn aandagt „bepaald op het geen tot den Landbouw betrekking had, en om „tot kennis daar van te geraaken, was hem van groot nut geweest „een bijna onafgebrooken omgang met den Heer B. geduurende „den tijd van twee jaren, welke zijn Wel.Ed. meerendeels had „doorgebragt op de Plantagie, waarvan hij deelgenoot en be-„stierder was; maar het was hem des niet tegenstaande onmo-„gelijk om bij ondervinding te zien, hoedanig men eene Plan-„tagie nieuw moet aanleggen, vermits, 'er geduurende zijn „verblijf in Surinamen, zijnes weetens, geen nieuwe Plantagie „aangelegd is.

„Hierom raad Zijn Wel. Ed. ten einde daarvan eene gewenschte „kennis te verkrijgen, het gemelde werk van F. aan den Heer B., „met verzoek om hem zoodanige onderrigting te geeven, waar „door hij in staat zou zijn, zijne landgenooten, die dit mogten „begeeren, te kunnen voldoen.

„De Heer B. dat werk door geleezen hebbende, antwoordde, „dat dat zelve was kinderagtig, onwaar, en nog meest gecopieerd „uit *Pater* Labat, en beloofde teffens eene breedvoerige schets „van den *Surinaamschen Landbouw* te zullen beschrijven, en aan „den Heer H. dan over te geeven, en daarvan een nuttig gebruik „te maaken.

„Aan die belofte werd voldaan, dat de Heer H. deze *Verhan-„deling* ontving welke Zijn Wel. Ed. vervolgens in geschikte orde „gebragt, en ter drukperse, ten nutte der Vaderlanderen heeft „bezorgd.

„Den zaakelijken inhoud en hoofdbedoeling van dezelve „kunnen wij onzen leezer niet beter opgeeven, dan met de eigen „woorden van den Heer H. in het voorbericht, alswaar bij-schrift.

„Dit achten wij genoeg om een Werk van deezen aart onder de „aandacht van onze landgenooten te brengen, en de leeslust der-„zulken gaande te maaken, wier begeerte of belang zich tot eene „geregelde kennis van *Surinamen* en deszelfs Landbouw uit-„strekt. — De prijs is *f* 2.16."

Heshuysen keerde in 1786 van zijn reis naar Nederland in de Kolonie terug, waar hij op 23 November aankwam en kennis nam van de waarschuwing van zijn vriend Blom, in de Nederlandsche en Surinaamsche kranten geplaatst.

In de Surinaamsche Nieuwsvertelder van 18 Januari 1787 [1]) plaatste hij daarop het volgende verweer:

„De ondergetekende op den 20 September laatstleden met het „schip gevoert door Capit. Reyndert Luytjes uit Texel vertrokken „op den 23 November in de Colonie Suriname geretourneert „zijnde, heeft met veel bevreemding gezien, dat Anthonie Blom „heeft kunnen goedvinden in de Nederlandsche Courant van den „20 October als mede in het Weekblad genaamt De Surinaamsche „Nieuwsvertelder van den 3 Augustus no. 61 en dus na zijn ver„trek uijt Holland en voor zijne aankomst in Suriname, (derhalve „op Tijdstippen waarin het de Ondertekende onmogelijk was om „zig dadelijk te kunnen zuyveren van het geene waarmede hij door „Anthonie Blom betigt wierd) te plaatzen zeekere bekentmaking „wegens de verhandeling over den landbouw van Suriname door „Anthonie Blom geschreven en door de ondergeteekende in „ordre gebragt en met de nodige Ophelderingen en Bewijsredenen „voorzien bij den Boekverkooper C. van der Aa tot Haarlem ge„drukt; welke verhandeling Anthonie Blom om reden van deze „in ordrebrenging en Bijvoeging van Ophelderingen, verklaart „te zijn eene verminkte en op eene sinistere wijze gedaane Uytga„ven welke hy zig (zo hy zegt) om deze Reeden niet kan aan„trekken met bijvoeging van verscheyde soortgelijke onwelle„vende Uijtdrukkingen meer; vind de ondergetekende zig ver„pligt bij deze te verklaaren; dat hij noit eenig Manuscript of „Werk van Anthonie Blom met zig naar den Vaderlande heeft „genomen, hebbende hij hetzelve eygenhandig overgeschreven „en in die orde gebragt waarin het naderhand door hem is in het „Ligt gegeven en onder 't schrijven stuksgewijs aan Anthonie „Blom ter Examen toegezonden; dat hij daarin geene Verande„ringen heeft gemaakt als die van welke hij in de Voorreeden ge„wag gemaakt heeft; dat hij het Manuscript met de Hand van „Anthonie Blom geschreven, aan hem terug heeft gegeven, voor „zijn vertrek uyt deze Colonie dat hij nooijt last gehad heeft om „dit of eenig ander werk van Anthonie Blom voor zijne Reeke„ning waardoor men in de Boekhandel verstaat op zijne Kosten, „Baten en Schaden te laten drukken, dat hij ondergeschreven na „zijn Vertrek uyt de Colonie nog verscheide Brieven van Antho„nie Blom over deeze Verhandeling heeft ontfangen als in dato „11 Maart 6, 16 en 28 April en 13 Augusti 1785, alle welke brie-

[1]) 18 Januari 1787, No. 85, blz. 4.

„ven nog voorhanden zijn, maar dat het schijnt of Anthonie „Blom ofte wel zijn Raadsman zedert van gedagten ofte van in-„zigten verandert is, dat het een en ander blijkt uijt zijne Brief „van den 20 December 1785, waarin hij aan de Ondergetekende „woordelijk het volgende heeft gemeld.

„Nu koomende tot den Landbouw, dient dat ik van tijd tot „tijd meer en meer ontwaar word de menigvuldige groote Fouten „die er in zijn ontstaan door die Uwe Ed. al te schielijk Vertrek, „waardoor ik geen tijd genoeg had om alles behoorlijk na te den-„ken, en Uwe Ed. daarbij (in dit woord is waarschijnlijk eene „schrijffoute)" 't overschrijven verscheiden Dingen in geplaats „heb, die tot den Landbouw geen betrekking hebben, ik wil hope „Uwe Ed. het zelve nog niet in Druk zal hebben doen geven, om „dat ik het nu in eene heel andere beter Smaak en van zijn Fouten „gesuyferd heb overgeschreven, en denkelijk hier zal laten druk-„ken, egter moet ik vooraf weten of Uwe Ed. 't zelve reeds „hebt „doen drukken, zoo ja om mijn dan in de Voorreden daarna te „kunnen reguleeren" en vertrouwde Ondergeschreven hiermede „de Aantijgingen van Anthonie Blom voor onpartijdig Publik „volledig te hebben wederlegt; egter indien Anthonie Blom ofte „zijn Raadsman mogte goedvinden, direct of indirect iets van „het in deze Advertentie geposeerde te willen ontkennen, ver-„bind zig de Ondergeteekende in dien gevallen, het in de boven-„gemelde Vijf Brieven en anderen nog, betrekkelijk tot deeze „Uytgaave geschreven, door den Druk aan den Dag te zullen „leggen en extracten authenticq ter secretary deezer colonie te „zullen seponeeren.

Paramaribo, den 17 Januarij, 1787.
F. v. Heshuysen."

Daarna lees ik nog twee advertenties, een van Blom op 15 Februari 1787 en een van Heshuysen van 8 Maart van dat jaar, van den volgenden inhoud:

1. Van Blom [1]).

„Voorts ten Reguarde der Advertentie door den Ed. Achtbaare „Heer F. v. Heshuysen in 't Weekblad de Nieuwsvertelder de „dato 8 Junij 1786 sub No. 56 gesteld, Adverteerd hij A. Blom als „dat hij zig als nog refereerd aan zijne gedaane Advertentie zoo „hier als in de Vaderlandsche Couranten met Renvoy aan den „onpartijdigen Leezer van de nadere uytgiften van dit werk, „waar bij hij uyt het Werk zelve of bij Voorreeden ofte wel al ter „Drukperse gebragt zijnde, bij Suppletie nader de waare en ge-„grondheyd van zijn reeds gedaane Advertentie zal ontwaar „worden."

[1]) De Surinaamsche Nieuwsvertelder, 15 Februari 1786, no. 89, blz. 6.

2. Van Heshuysen [1]).

„F. v. Heshuyzen, als nog persisterende bij zijn gedaane Ad-
„vertissement van den 18 January dezer Jaars, verklaart niet te
„min te zullen afwagten de nadere Uytgave van het werk van
„Anthonius Blom, omme uyt het Werk zelve, de Voorrede, of
„Supletie te zien, waarop de zogenaamde gegrondheid zijner Ad-
„vertissement van den 3 Augustus alhier den 20 October in den
„Vaderlande mag rusten, alvorens het gene in de Vijff brieven
„van Anthonie Blom en nog andere waarvan in de boven ge-
„melde Advertentie van den 18 January door den Druk aan den
„Dag te zullen leggen.

„blijvende des onvermindert zijne belofte in zijn geheel."

Hier eindigt het debat.

Blom doet zijn belofte gestand en geeft in 1787 uit te Amsterdam bij J. W. Smit, boek- en konstverkooper op de Bierkade een „Verhandeling van den Landbouw, in de Colonie Suriname", een werk van 355 bladzijden in 24 hoofdstukken, opgedragen aan „Hunnen Wel Edele Groot Achtbaarheden den Heeren Dierecteuren en Regeerders der Colonie Suriname".

Het eerste werk, dat van Blom en Heshuysen groot 448 bladzijden in 20 hoofdstukken was opgedragen „Aan den WelEdelen Groot Achtbaaren Heere den Heer Hendrik G. Hooft Danielz., President Burgemeester der stad Amsterdam, enz. enz. enz."

Heshuysen achtte het raadzaam, met het oog op den achteruitgang der plantages uitvoerige becijferingen te geven. Hij overwoog n.l. „dat alle beurzen gesloten wier-
„den is de ellende van alle deeze planters algemeen ge-
„worden; de meesten van hun zijn geruïneert zo wel als
„hun borgen, en hun plantagien zijn of bij executie ver-
„kogt, of voor de fondsen overgenomen, of meer en meer

[1]) Ibidem, 8 Maart 1787, no. 92, blz. 7.

De familie Heshuysen te Haarlem was ook op andere wijze in West-Indië geïnteresseerd. In de geldleeningen aan de planters in de koloniën Demerara en Essequibo-negotatien ontstaan door toedoen van den Middelburgschen burgermeester Kornelis van den Helm Boddaert, werd in 1772 medewerking verkregen voor de negotiatie van een millioen gulden, van het Haarlemsche huis Adolf Jan Heshuysen & Co, dat ook in Amsterdam een kantoor had, en eigenaar was van de koffie- en katoenplantage „Welbedagt" aan de Surinamerivier en van de suikerplantage „Nahamoe" aan dezelfde rivier.

„ten achteren gegaan". Zoo vinden wij de volgende belangrijke gegevens:

1. Een calculatie of berekening van een suikerplantagie met een waterwerk, waarop jaarlijks 500 vaten suiker à 1000 ponden ieder, worden gemaakt.
2. Een calculatie of berekening over een suikerplantagie, met een beestenwerk, waarop jaarlijks 300 vaten suiker à 1000 lb ieder gemaakt wordt.
3. Een calculatie of berekening over een coffy-plantagie op welken jaarlijks 195 000 lb coffy wordt gemaakt.
4. Alsvoren met 95000 lb coffy.
5. Eene berekening van een cacaoplantagie waarop jaarlijks 360 000 lb cacao gemaakt word.
6. Een berekening over een catoen-plantagie waarop jaarlijks 76 660 lb catoen word gemaakt.

Het boek eindigt met „een uitlegging van de kunstwoorden en anderen welke in deeze verhandeling voorkomen", een onmisbare handleiding. Blom was beknopter. Hij geeft:

1. Een calculatie der kosten van aanleg alsmede de jaarlijksche onkosten en onderhoud eener zuiker Plantagie met een watermolen en dubbeld ketelwerk, met 232 koppen slaaven, groot 1636 akkers Land, benevens de daarvan komende revenuen, na aftrek der intresten.
2. Calculatie over de onkosten van aanleg, als meede de jaarlijksche onkosten aan intressen, onderhoud en revenu van een koffy Plantagie met 252 koppen Slaaven en 1000 Akkers Land.
3. Calculatie over de kosten van aanleg, alsmede de jaarlijksche onkosten aan intressen en onderhoud en revenue van een cacao Plantagie met 210 koppen slaaven, en 1000 Akkers Land.
4. Calculatie over de kosten van aanleg, alsmede de jaarlijksche intressen onderhoud en revenu, van eene Katoen Plantagie met 240 koppen Slaaven en 1000 Akkers Land.

De uitgebreide verklaring van vreemde en onbekende woorden geeft hij niet.

Mijns inziens wint de eerste uitgave, nl. die waaraan Heshuysen had medegewerkt, het van de uitgave van Blom alleen.

Ten slotte wijzen wij tot besluit nog op de voorrede van Heshuysen, waar deze zegt, in welk hoofdstuk wijziging

te hebben aangebracht „vermits ik mijnen naam aan het „hoofd deezer verhandeling laatende gebruiken, den lee- „zer hieruit over het geheel genomen, zoude konnen aflei- „den, wat het werk van den schrijver, en wat het mijne is, „en men mij niet zou verdenken, dat ik, gelijk de Raaf in „de fabel, wilde pronken met de veederen van de Paauw: „veelligt zou ik mijnen naam in het geheel hebben achter- „gelaaten".

Nog rest hier mede te deelen dat Blom ook de schrijver was van „De Surinaamsche landman, of verhandeling over verscheiden belangrijke onderwerpen den Surinaamschen landbouw betreffende," Paramaribo, 1801 en 1805.

OTTHO KEYE[1]) IN 1659 OVER DEN CACAOBOOM EN DE CACAO

„Van groot profijt is mede den *Cacou*, ofte *Cacao-boom*, dewelcke op die Kuste [Guajana] mede wel groeyt gelijck zy in *Nueva Hispagnia*, *Venezuela* ende omtrent den *Oronoque* doet. Den Boom daar aan het *Cacao* wast / is van groote als een *Orangien Appelboom*, den grootsten slach als een *Olijf-boom*, heeft vele groene bladeren / middelmatich / niet seer dun noch oock niet seer dick. Desen Boom wort geplant op de maniere van alle andere Boomen; die selve is seer willich in 't groeyen / ende opdat hy vruchten voort-brenghe is het noodich dat hy gheplant werde in seer vochtige plaetsen / en hoe vochtiger hoe beter / in laege landeiren in sachte ende goede aerde. Hy dient wel ghereynicht te worden. Seven Jaren zyn er noodich, sal hy op zyn saeysoen vruchten geven: die eerder voort brenghende soo en is er geen kracht in / maer tot sijn tijdt ghekomen zijnde geeft die selve alle maenden bloessem ende vruchten / hy vereyscht oock dat eenen anderen grooten Boom by hem geplant worde / dewelcke genaemt wort de Moeder van 't *Cacao*, dewelcke den selven Boom schaduwe toe-brenge tot op drie ad vier voeten omtrent hem / ende daer door de te stercke kracht van de Sonne beneme / alsoo die selve gansch teer is. De vrucht van desen boom is een Appel van groote/ ghelyck als een Citroen / eyndigende met eenen dunnen ende scherpen punt / heeft eenige strepen ofte ribben / ende tusschen beyden legghen de greynen van welcke 't *Cacao* omringelt is / met eene witte Gomme / uyt welcke den Appel die dun is / gebroken zynde / soo wert het *Cacao* daer uyt genomen / ende een dach twee ad drie in de Zonne gedroogt / kan tselve langhe tijt bewaert ende goet ghehouden werden. Het *Cacao* is een vrucht wat kleynder doch dicker ende grover dan d'Amandelen / dewelcke ghebraden zijnde geen quade smaeck en heeft / gegeten is seer kout ofte koel op de tonge. Dese vrucht is seer geacht onder d'Indianen als oock onder den Spaengiaerden / soo dat het in *Nova Hispagnia*

---

[1]) *„Het waere Onderscheyt tussschen Koude en Warme Landen"*, enz. 's-Graven-Hage, (1659).

De boven gegeven beschrijving van den cacaoboom en de cacaovrucht is gedeeltelijk overgenomen in het zeldzaam geworden geschrift van Simon van Beaumont: *„Pertinente Beschrijvinge van Guiana. Gelegen aan de vaste Kust van America"*, enz. Amsterdam. By Jan Claesz. ten Hoven, Boekverkoper tegen over 't Oude Heeren Logement. 1676.

een van de rijckste ende grootste handelen geeft / daer wordt van 't *Cacao* een dranck gemaeckt / dewelcke *Chochelate* wordt ghenoemt: desen dranck wordt op verscheyden manieren ende met sonderlinge temperatuyre bereyt ende toe ghemaeckt: te weten / heet / kout / ende getempert / daer onder mengende Suycker ende andere specerye nevens vele *Chilos,* daer worden oock koeckjes van gemaekt / ende van die den dranck bereydt; men neemt in een schoonen aerden pot / boven wel toe-gedeckt met een decksel / daer boven even een lepel steel deur kan / goet fonteyn ofte regenwater / daer in schrapende of raspende die koeckjes / op het vier geset ende gestadich geroert / tot dat het een goeden tyt gekoockt heeft ende dickachtich begint te worden / als wanneer men het van 't vier afneemt / ende met wat suycker menght / ende soo warm drinckt als men kan: die selve dranck ende vrucht is seer gesont / beneemt de swaermoedigheydt / ende overtollighe slaep-sucht / sterckt de maege / ende verdryft alle melancholycke humeuren / ende vervrolickt de geesten; opent de borst ende verdryft de hoest. Die selve vrucht is alhier te lande noch weynich bekent / maer geeft aen de Spaensche Provintien in *America* voren genoemt / een groot profijt / ende is geensins van de slechste Negotien aldaer: die selve wort van daer na *Hispagnien Portugael* ende andere landen vervoert / als zijnde in die selve landen seer ghetrocken ende ghewilt / ende dienthalven oock op een goeden ende hooghen prijs / kommende te mets het pondt van die selve vrucht / in Spangien wel gelden / drie gulden / ende dat min ofte meer nae dat die aldaer overvloedich komt / nae den aerdt van alle andere Waeren: De Spaensche Juffvrouwen insonderheyt in Indien /als oock in Spaengien selve / meenen datse niet gesont konnen leven / soo sy daghelicks desen dranck / ende dat in een goede quantiteyt niet en ghebruycken: van die selve vrucht worden mede gemaeckt allerley slach van dolces of drooge Confituyren ende Marssepeynen. Oock staet te ghelooven / dat soo by aldien het rechte ghebruyck derselver vrucht / haere deugt ende sonderlinge eyghenschap hier te lande / als wel mede in andere naebuyrige landen / wel bekendt was / dat omtrent deselve / al redelycken aftreck ende vertieringhe soude wesen. Dat apparent is metter tijt alsoo wel te sullen gheschieden /als het voor desen geschiet is / met den *Toeback,* ende andere min nootsaeckelycke Waeren: want al-bereits/ is die selve seer in swang / tot *Amsterdam* onder de Joodsche Natie / ende begint oock al in kennisse te komen onder vele Christenen aldaer ende elders."

